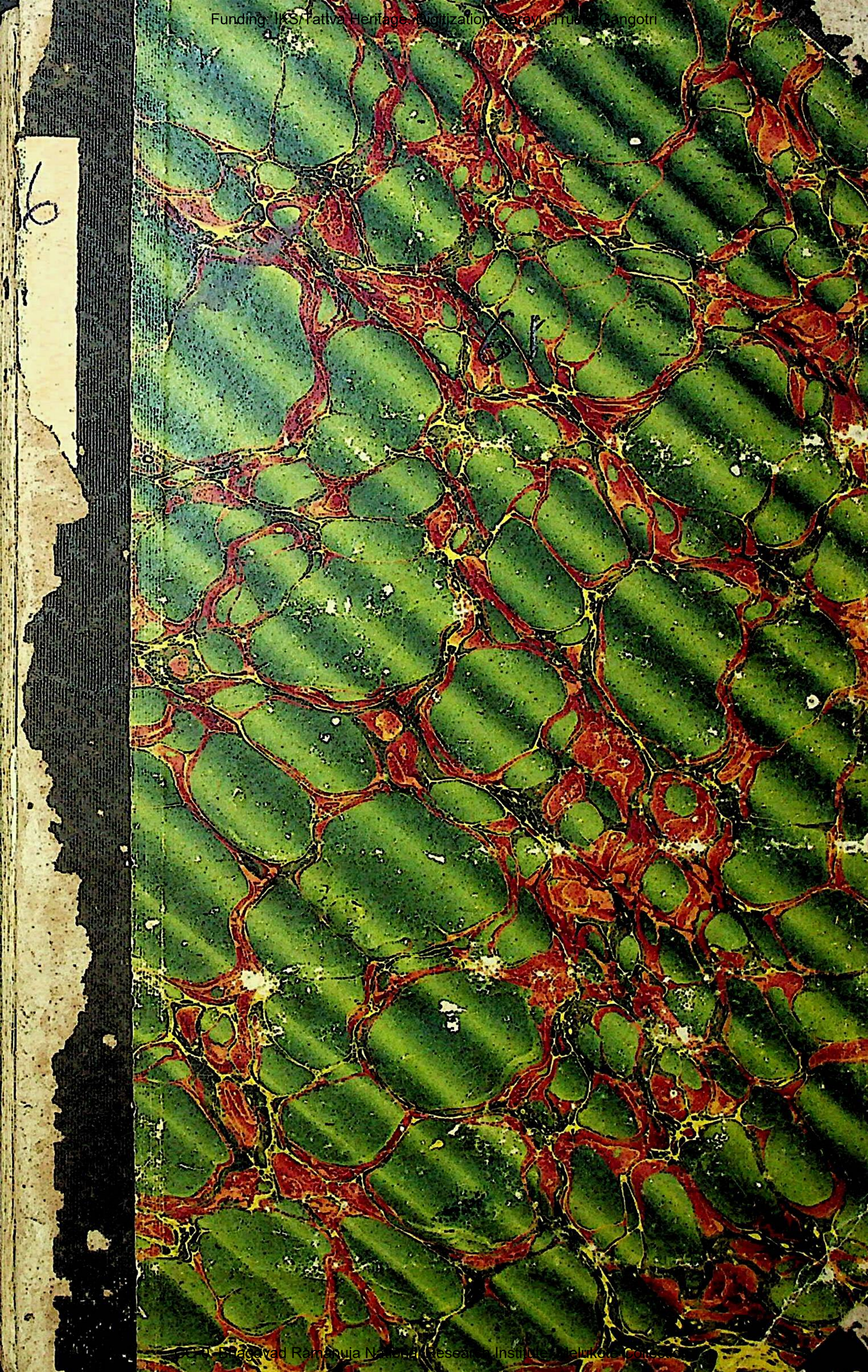
Funding: IKS/Tattva Heritage Digitization Sarayu Trust, Gangotri

Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection

Funding: Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

శ్రీరస్తు.

శ్రీహయవదనపరబ్రహ్మణేనమః

శ్రీమన్మహామహోపాధ్యాయ శ్రీరఘునాథ
భట్టాచార్యవిరచితా

న్యాయరత్నాభిధా ఇయం గాదాధరీయ
పఞ్చవాదటిప్పణీ

శ్రీమత్పరమహంసేత్యాది బిరుదాఙ్కిత శ్రీమద్బ్ర
హ్మతంత్రపరకాల మహాస్థాన మూర్ధాభిషిక్త సర్వత
న్త్రస్వతన్త్ర శ్రీమత్కవితార్కికకంఠీరవచరణనలినయుగ
ళ విన్యస్తసమస్తాత్మభర శ్రీశ్రీకృష్ణబ్రహ్మతన్త్ర పర
కాలసంయమి సార్వభౌమ చరణారవిన్ద చఞ్చరీకా
యమాణమానసేన,

శ్రీమత్తర్కతీర్థపణ్డిత కోన్నైపాఖ్య కస్తూరీరంగాచా
ర్య కరుణాకటాక్షవీక్షాసమాసాదిత పాణ్డిత్యేన
శ్రీమన్మహీశూరపురీ మధ్యవిద్యోతమాన దివ్యరత్న
సింహాసనారూఢ శ్రీమచ్చామరాజేన్ద్ర సరస్వతీ
ప్రసాదమహాస్థానలబ్ధ తర్కవిద్వానితి బిరుదోల్ల
సితేన

శ్రీమద్గద్వాల సంస్థాన నివాసినా కోణ్డాపురం
కృష్ణాచార్యేణ పరిశోధ్యపరిష్కృతా

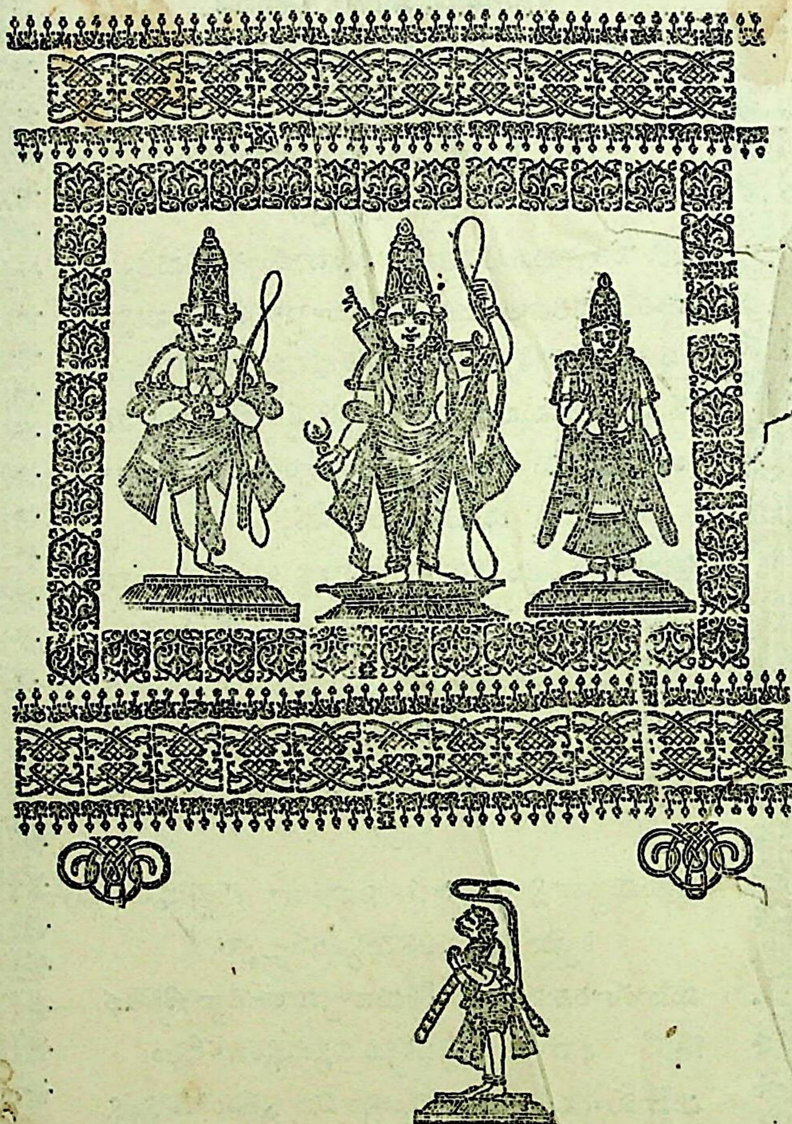
మహీశూరమహాస్థాన శ్రీమచ్చామరాజేన్ద్రాశ్రితేన
ధర్మాధికారిశ్రీచక్రవర్త్యయ్యంగార్యేణ
మహీశూరపురీ మధ్యవర్తిన్యాం విద్యాతరంగిణ్యాఖ్య
స్వీయముద్రాక్షరశాలాయాం ముద్రాపితాసతీ
విజయతేతమామ్

ఇదానీమేతన్మూల్యం సపాదరూప్యద్వయం

సన్ ౧౯౧౪

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

శ్రీరస్తు.

శ్రీహయగ్రీవాయనమః.

అథగదాధరీయవ్యాఖ్యానన్యాయరత్నేపఞ్చలక్షణీప్రారభ్యతే.

*నసంభవతినోత్పత్తు మర్హతీతి * అత్రసంపూర్వకభూధాతో రుత్పత్తి
యోగ్యత్వరూప మర్థమభిసంధాయోక్తముత్పత్త్యర్హత్వంనాస్తీతి ॥ వ్యాప్తి
నిశ్చయశ్చ నిషేద్ధుమశక్యః సిద్ధ్యసిద్ధిభ్యాం వ్యాఘాతాత్ ॥ నచోత్పత్తియో
గ్యత్వాభావోపి వక్తుమశక్యశ్చార్వాకమతే ధర్మ్యప్రసిద్ధేరితివాచ్యమ్॥వ్యా
ప్తివిషయకత్వ సంశయాన్యత్వజ్ఞానత్వానాం ప్రత్యేకంప్రసిద్ధానామేకజన్యతా
వచ్ఛేదకత్వాభావస్యైవ వివక్షితత్వాత్॥వ్యాప్తివిషయకత్వసంశయాన్యత్వజ్ఞాన
త్వవృత్తిసముదాయత్వం జన్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యనవచ్ఛేదకమితి పరమా
ర్థః ॥ నచ సామాన్యతో జన్యతావచ్ఛేదకే సంశయాన్యత్వస్య వక్తుమశక్యత్వా
ద్వ్యాప్త్యంశే సంశయాన్యత్వం వక్తవ్యం తచ్చ వ్యాప్త్యభావ నిష్ఠప్రకారతా
నిరూపితవ్యాప్తినిష్ఠప్రకారతా నిరూపితవిశేష్యతాకత్వ రూపంచార్వాక మ
తేఽప్రసిద్ధమేవేతి వాచ్యమ్॥ వ్యాప్త్యభావాప్రకారకత్వస్యైవతదర్థత్వాత్॥
అథవా పక్షతాగ్రన్థోక్తరీత్య సంబంధేనవ్యాప్తి విషయితావిశిష్ట విషయితా
శూన్యత్వం వివక్షణీయం తచ్చ ఘటజ్ఞానాదౌ ప్రసిద్ధమితి నకశ్చిద్దోషః *ప్ర
తీక్షాంవిధాయేతి * ప్రతీక్షా*భవిష్యత్కాలకర్తవ్యత్వప్రకారకజ్ఞానానుకూల
వ్యాపారః॥సచ వ్యాప్తిగ్రహోపాయశ్చ వక్ష్యతఇత్యేవంరూపః * తత్రాప్రథ
మ్యఇతి * తస్యవ్యాప్తిస్వరూప నిరూపణస్య ప్రాథమ్యేప్రథమతఃకర్తవ్య
త్వే ఇత్యర్థః *తస్య*వ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణస్య*వ్యాప్తిగ్రహోపాయప్ర
తిపాదనౌపయికత్వమితి *ఔపయికత్వంవ్యాప్తిగ్రహోపాయ ప్రతిపాదనఘట
కోపాయ విషయకప్రతిపత్తిప్రయోజకత్వమ్ ॥ ప్రతిపత్తిశ్చ వ్యాప్తిగ్రహజనక
వ్యభిచార జ్ఞానాభావసహచారజ్ఞానయోర్వ్యాప్తిగ్రహజనకత్వ ప్రకారికా ॥
ప్రయోజకత్వంచజనకజ్ఞానేజనకతాఘటకీభూత జన్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టజ్ఞానస్య
హేతుతయా జన్యతావచ్ఛేదకీభూతావ్యభిచారనిశ్చయత్వసహచారజ్ఞానత్వయో

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri
CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

జ్ఞానేఘటకీభూతావ్యభిచారసహచారజ్ఞానయోర్హేతుతయా పరంపరయాజన
కత్వరూపంబోధ్యమ్ ॥ నను ప్రామాణ్యవ్యవస్థాపనస్య ప్రమాణసాధర్మ్యే
ణేత్యాదిగ్రంథేన సమాప్తతయా సమారబ్ధేతికథం యుజ్యతే అసమాప్తైరేవ స
మారబ్ధత్వ వ్యవహారాదతఆహ * అనిష్పన్నత్వాదితి * అపరిసమాప్తైరిత్యర్థః
అప్రమాణ సాధర్మ్యేణేత్యాదేః పరమతనిరాకరణ పరత్వాత్సమారబ్ధేతియుజ్య
తఇతి శేషః ॥ అనిష్పన్నత్వాదిత్యస్యానంతరం తన్నిష్పత్తిరవశ్యం సంపాద
నీయేతి సూచనాయేతి శేషఇతికేచిత్ ॥ అనిష్పన్నత్వాదిత్యత్ర పంచమ్యర్థో
జ్ఞాన జ్ఞాప్యత్వం తస్య సమారబ్ధత్వేఽన్వయః ॥ నిష్పన్నత్వమతీతకృతివిషయ
త్వం కృతావతీతత్వంచస్వోత్పత్త్యధికరణక్షణ వృత్తికృతిజన్యక్రియాజన్య ఫలాను
కూలవ్యాపారాననుకూలత్వప్రతియోగిత్వోభయసంబంధేన వర్తమానధ్వంస
విశిష్టత్వమ్ ॥ ద్వితీయాదిదివసీయ కార్యస్యాద్యసిద్ధత్వవ్యవహారవారణాయ ప్రతి
యోగిత్వనివేశః ॥ అనేకకృతిసాధ్యకార్యస్య కతిపయకృతిక్షణసిద్ధత్వ వ్యవ
హారవారణాయ ద్వితీయసంబంధనివేశః ॥ ఏతేన పరీక్షాయాం సమారబ్ధత్వవిశే
షణ ప్రయోజనం సూచితమ్॥ తచ్చ ప్రామాణ్యపరీక్షాయాః ప్రామాణ్యసా
ధకయుక్తిప్రదర్శనేన సిద్ధత్వజ్ఞానవతః ప్రవృత్త్యనుదయేన తత్ప్రతిబంధకసిద్ధ
త్వజ్ఞాననివర్తనం తన్నివృత్తిశ్చ సిద్ధత్వఘటకాతీతత్వ గ్రహనివర్తనద్వారా,
తన్నివర్తనంచ పరీక్షావిషయకకృతిధ్వంసా సమానకాలీన పరీక్షావిషయక కృ
తివిషయత్వరూపసమారబ్ధత్వ ఘటకపరీక్షావిషయకకృతి ధ్వంసాసమానకాలీన
త్వజ్ఞానస్యోక్తసంబంధద్వయేన వర్తమానధ్వంస వత్త్వరూపాతీతత్వజ్ఞానేప్ర
తిబంధకతయా ॥ నచోక్తసంబంధేనోక్తధ్వంసవత్త్వజ్ఞానే ఆద్యత్వనిశ్చయస్య
కథంప్రతిబంధకత్వ మితిశంక్యమ్ ॥ ఆద్యత్వస్యోక్తసంబంధేనోక్తధ్వంసవత్త్వా
భావవ్యాప్యతయా తదభావవ్యాప్యవత్తాజ్ఞాన విధయైవప్రతిబంధకత్వాత్ ॥ న
చైకమాత్ర కృతిజన్యఫలానుకూలకృతా వుక్తోభయసంబంధేన తాదృశధ్వంస వ
త్త్వాద్యత్వయోః సమావేశేన సామాన్యవ్యాప్తిభంగఇతివాచ్యమ్ ॥ తథాపిప్రా
మాణ్యపరీక్షాద్యకృతిత్వస్య తాదృశకృతావభావేన విశేషవ్యాప్తే రవ్యాహత
త్వాత్ ॥ ఇత్థంచ సమారబ్ధత్వ విశేషణాధీన కృతివిశేష్యకాద్యత్వజ్ఞానేజాత
ఏవనిరుక్త సంబంధేన తాదృశధ్వంసవత్త్వజ్ఞానానుత్పాదేన తద్ఘటితసిద్ధత్వజ్ఞా
నానుత్పాదః సంభవతినాన్యథేతి ॥ వ్యాప్తిగ్రహోపాయ ప్రతిపాదనస్యానమా

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri
CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

నప్రామాణ్యవ్యవస్థాపప్రయోజకత్వజ్ఞానార్థం కారణీభూతేతి విశేషణంవక్త
వ్యం తచ్చాన్యథాసిద్ధమితిశంకతే * యద్యపీతి * ప్రామాణ్యవ్యవస్థాపకత్వ
కథనమితి * వ్యవస్థానిశ్చయః సచానుమానధర్మికః,తథాచ వ్యవస్థాపకత్వం
ప్రామాణ్యానుమితిప్రతిబంధకస్వరూపాసిద్ధిజ్ఞానవిఘటకత్వమ్॥ ఆవశ్యకత్వం
సఫలత్వమ్॥ప్రామాణ్యవ్యవస్థాపకత్వవిశిష్టవ్యాప్తిగ్రహోపాయప్రతిపాదననిదా
నత్వలాభాయతద్విశేషణమ్॥నచతల్లాభః కిమర్థమితిశంక్యమ్॥తల్లాభస్యవ్యాప్తి
నిరూపణస్యాత్యంతావశ్యకత్వలాభార్థత్వాదిత్యాశయేన సమాధానమాహ త
థాపీతీతి కేచిత్ ॥ కారణీభూతాంతోపాదానఏవోక్తరీత్యాలబ్ధస్యాపి ప్రామా
ణ్యవ్యవస్థాపనజనకత్వస్య ధర్మిపారతంత్ర్యేణ వ్యాప్తిగ్రహోపాయ ప్రతి
పాదనజనకే వ్యాప్తినిరూపణేలాభోభవతినాన్యథేతి పునఃకారణీభూతాంత విశే
షణ మిత్యాశయేనాహ తథాపీతీత్యపరే॥పరేతు॥ స్యాదేవంయదిభూతాంతేన
గ్రంథేనవ్యాప్తిగ్రహోపాయ ప్రతిపాదనస్యావశ్యకత్వ సూచనం గ్రంథకర్తు
రభిప్రేతం తదేవన-కింతు తస్యేదానీంకర్తుమర్హత్వే వివాదాభావసూచనా
య స్వానుమతిసూచనమేవాభిప్రేతం తచ్చ నపూర్వగ్రంథతాత్పర్యవిషయ
ఇత్యాహ * తథాపీతి * భవత్విత్యాదినాఽఽకాంక్షితత్వమిత్యంతేనభూతాంతో
త్కీర్తన ఫలంస్వానుమతి సూచనం స్పష్టీకృతమిత్యాహుః * ప్రథమతస్తదే
వోచితమితి * విశేషణవిశిష్ట విశేష్యజనకత్వ గ్రహేధర్మిపారతంత్ర్యేణ విశే
షణ జనకత్వస్యాపి గ్రహాదుభయజనకే నిరూపణీయేవిశేష్యమాత్రజనకవ్యాప్తి
స్వరూప నిరూపణస్య ప్రాథమ్యమనుచితమిత్యాశంకా విరహాద్వ్యాప్తి స్వ
రూపనిరూపణస్యైవ ప్రాథమ్యముచితమితిభావః ॥ నను వ్యాప్తిస్వరూపంని
రూపయతీత్యేవ వక్తవ్యేవ్యాప్తి స్వరూప నిరూపణమారభతఇతికిమర్థముక్త
మర్థాబాధేప్యధికలేఖనస్యాయుక్తత్వాదిత్యతఆహ * ప్రథమతఇతి * నిరూ
పయతీత్యసంగతమితి * నిరూపయతీత్యత్రాఖ్యాతార్థకృతౌనిరూపణస్యసా
ధ్యత్వాఖ్య విషయత్వాసంబంధేనాన్వయస్యశబ్దపరిచ్ఛేదేమిశ్రైర్వ్యవస్థాపిత
త్వాత్ పూర్వపక్షాభిధానజనకకృతేః సిద్ధాంతకథనపర్యవసితనిరూపణ సాధ్యక
త్వాభావాదితిభావ ఇతి కేచిత్ ॥ అపరేతు వ్యాప్తిస్వరూపం నిరూపయతీత్య
త్రవ్యాప్తిస్వరూప విషయకజ్ఞానానుకూలవ్యాపారానుకూల వర్తమానకృతి
రేవ వాక్యార్థతయా అతోఽత్రోచ్యతఇత్యాదినా ప్రతిపాదితస్యైవస్వమతేవ్యా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ప్తిస్వరూపత్వాత్తద్విషయక నిరూపణానుకూలకృతేర్వర్తమానకాలీనత్వాభావా
న నిరూపయతీతివాక్యార్థ బాధాదితి భావ ఇత్యాహుః ॥ ఆరభత ఇత్యుక్తమితి ॥
వ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణ మిత్యాదిః ॥ పరమతనిరాకరణపూర్వకవ్యాప్తి స్వ
రూపవిషయకజ్ఞానానుకూలవ్యాపారో వ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణపదార్థః ద్వితీ
యార్థో విషయిత్వంఆఙ్ పూర్వకరభధాతో శ్చాద్యకృతిరర్థః ఆఖ్యాతార్థశ్చా
శ్రయత్వంవర్తమానకాలశ్చ, కాలస్య ధాత్వర్థేఽన్వయస్తథాచ పరమతనిరాకర
ణపూర్వకస్వమత సిద్ధవ్యాప్తిస్వరూప విషయకజ్ఞానానుకూల వ్యాపారాను
కూల వర్తమానాద్యకృతిమాన్మణికారఇతివాక్యార్థః ॥ ఆద్యకృతేశ్చ స్వరూ
పనిరూపణవిషయకత్వనియమాత్సిద్ధాంతసిద్ధవ్యాప్తి నిరూపణస్యాద్యకృతి విష
యత్వం తథాచోక్తం పూర్వపక్షాభిధానతత్ఖండనయోస్తదారంభకత్వమితి ॥
ఆరంభకత్వమాద్యకృతివిషయత్వమితి భావః ॥ కేచిత్తు ॥ వ్యాప్తిస్వరూప నిరూ
పణమారభత ఇత్యత్ర నిరూపణ పదార్థః పూర్వవదేవ, ద్వితీయార్థ ఉద్దేశ్యత్వం సా
మగ్రీమేలన సాధ్యకకృతిదశాయామపి ఘటమారభత ఇతి వ్యవహారాత్ ॥ తచ్చ
సిద్ధాంతకథన సాధ్యకత్వాభావవత్యామపి పూర్వపక్షాభిధాన కృతౌ సిద్ధాంత
సాధ్యకతత్కథన జనకకృతౌ చావ్యాహతంపరమతనిరాకరణ పూర్వకత్వ విశిష్ట
సిద్ధాంతకథన ముద్దిశ్యైవ పూర్వపక్షాభిధాన తత్ఖండనయోరారబ్ధత్వాత్ ॥ త
దారంభణరూపతేతి ॥ వ్యాప్తినిరూపణోద్దేశ్యక కృతివిషయతేత్యర్థ ఇత్యా
హుః ॥ అథపరమతనిరాకరణ పూర్వకసిద్ధాంతకథనం యదినిరూపణం తదాన
న్విత్యాది పూర్వపక్షాభిధానస్యనిరూపణత్వానుపపత్త్యావ్యాప్తిస్వరూపనిరూప
ణమారభతేనన్విత్యాదినేత్యత్ర తృతీయార్థాభేదాన్వయస్య క్లేశేనైవోపపాద్యతా
పత్తిః ॥ ఏవంపక్షతాథర్మతానిరూప్యత ఇత్యత్రాపి పక్షధర్మతానిరూపణమారభ్య
త ఇత్యస్యైవ వక్తవ్యతాపత్తిః పక్షతాగ్రంథేపి ప్రథమతః పూర్వపక్షస్యైవా
భిధానాత్ ॥ యదిచ నిరూపణత్వం పూర్వపక్షనిరూపణసిద్ధాంత నిరూపణ
సాధారణం కథంచిన్నిరుచ్య పక్షతామణిః సంగమ్యతే, తదాపక్షకృతేపి నిరూ
పయతీతి కథంనోక్తం దీధితికృతేతి చెన్న ॥ అపఠితపూర్వగ్రంథానామేకమపి స
మగ్రం పఠనీయమితీచ్ఛావతాం ఝటితి నన్విత్యాది గ్రంథాధ్యయనే ప్రవృత్త్య
ర్థం నిరూపణమారభత ఇత్యుక్తంనిరూపయతీత్యుక్త్యాతు నారంభోలభ్యతే కతి
పయలక్షణ విచారోత్తరమపి నిరూపయతీతి వ్యవహారసంభవాత్ ॥ పక్షతాగ్రం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ఘేతు వ్యాప్తినిరూపణానంతరమిత్యభిధానాదేవ పక్షతానిరూపణారంభ లాభా
దారభ్యతఇతి నోక్తమితి విభావనీయం సూక్ష్మబుద్ధిభిః ॥నన్వితీత్యాదిమూలేవ్యా
ప్తిజ్ఞాన ఇత్యత్రసప్తమ్యర్థోఽవిషయత్వం తత్రానుమితి జనకతావిశిష్టజ్ఞాన
స్యాన్వయే జనకతాయాఅప్యవచ్ఛేదకతయాఽన్వయః॥ వ్యాప్తిపదార్థశ్చపక్ష
తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకార
తానిరూపితప్రకారతారూపవిలక్షణవిషయతాశ్రయః ॥ వ్యాప్తిపదంచవ్యాప్తిప
దార్థత్వావచ్ఛిన్నేలాక్షణికం తత్రసప్తమ్యర్థ విషయతాయాఅన్వయఃకిఞ్చశ
బ్దార్థః సమభివ్యాహృతపదార్థవిశేషణధర్మవ్యాప్య ధర్మప్రకారకజిజ్ఞా
సా విషయః,తథాచానుమితిజనకతావచ్ఛేదక నిరుక్తవిషయతాశ్రయ జ్ఞానీయవి
షయతాశ్రయవ్యాప్తిపదార్థత్వవ్యాప్యధర్మప్రకారకజిజ్ఞాసావిషయాభిన్నో
వ్యాప్తిపదార్థఇతిబోధోజ్ఞేయః ॥ నతావదిత్యత్రభేదబోధోపయుక్తప్రతియో
గివాచక పదాభావాదాహ * గాదాధర్యాంవ్యాప్తిరితి * తథాచ వ్యాప్తి
పదావ్యభిచరితత్వపదయోః సత్త్వాన్న కాచిత్క్షతిః ॥ అత్రవ్యాప్తిపదార్థస్య
పక్షత్వేఽవ్యభిచరితత్వభేదస్యసాధ్యత్వేకూటరూపహేతుర్వక్తవ్యస్తత్రచ కేవ
లాన్వయిన్యభావాదిత్యభిహితకేవలాన్వయివృత్త్యభావ ప్రతియోగిత్వరూపహే
తురసిద్ధః స్యాత్,అపిచ వ్యాప్తిపదస్యాంశేనివిష్టత్వాత్తదర్థస్యపక్షత్వమనుప
పన్న ముద్దేశ్యవాచకపదస్య పూర్వవృత్తిత్వ నియమాద్యోజనాయాశ్చాయుక్త
త్వాదిత్యాశంక్యా వ్యభిచరితత్వపదార్థస్య పక్షత్వమాహ * తథాచేతి * అ
వ్యభిచరితత్వపదార్థఇతి * అత్రావ్యభిచరితత్వత్వస్యా ననుగతత్వేన పక్ష
తావచ్ఛేదకత్వా సంభవాదవ్యభిచరితత్వ పదస్య తత్ప్రతిపాద్యత్వరూపాను
గత ధర్మావచ్ఛిన్నపరత్వమంగీకృత్యావ్యభిచరితత్వపదార్థస్య పక్షత్వానుసర
ణం ॥ నచాననుగతమేవ పక్షతావచ్ఛేదక మస్త్వితివాచ్యమ్ ॥ ఏకధర్మావచ్ఛి
న్నస్య వ్యాప్తిత్వ నిరాకరణేప్యన్యధర్మావచ్ఛిన్నస్య వ్యాప్తిత్వశంకాఽని
రాకరణాత్తత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్న రూపార్థపంచకపరతాయా స్తత్పదస్య వక్తవ్య
తయా సకృదుచ్చరితఇతిన్యాయాతిక్రమాపత్తేర్వాక్యభేదాపత్తేశ్చ ॥ నన్వత్రో
చ్యతఇత్యాదినావక్ష్యమాణవ్యాప్తిభేదసాధనేసిద్ధసాధనంసాధ్యాభావ వదవృత్తి
త్వాదిభేదసాధనేబాధఇత్యతఆహ * నామమితిజనకజ్ఞానవిషయఇతి * తథా
చానుమితి జనకజ్ఞానవిషయత్వస్యావ్యభిచరితత్వ పదార్థేపర్యాప్తిస్వీకారాన్న

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

సిద్ధసాధనబాధావితిభానః ॥ అత్రైవమపి వహ్న్యభావవదవృత్తిత్వకాలీన పర్వ
తో వహ్నిమానిత్యాదావనుమితి జనకజ్ఞానవిషయత్వస్యానుమితి జనకతావ
చ్ఛేదక విషయత్వస్యచావ్యభిచరితత్వ పదార్థేఽసత్త్వాద్బాధో దుర్వారః ॥
నచ ధర్మితావచ్ఛేదకతానాత్మకత్వస్య విషయితావిశేషణత్వాన్న బాధఇతివా
చ్యం ॥ తథాపి సాధ్యాభావవదవృత్తిహేతుకేఽనుమితిజనకజ్ఞానీయ ధర్మితావ
చ్ఛేదకతానాత్మక విషయతాయాఅపి తత్రాసత్త్వేన బాధస్యదుర్వారత్వాత్ ॥
నచ తత్రాపి వ్యాప్తిపదార్థధర్మితావచ్ఛేదకతయైవ సాధ్యాభావవదవృత్తి
త్వస్యభానాన్నబాధఇతివాచ్యం ॥ ఏవమపి సామానాధికరణ్యత్వేన తాదృశవృ
త్తిత్వాభావావగాహిజ్ఞాన మాదాయబాధస్య దుర్వారత్వాత్ ॥ అథ ప్రామా
ణ్యవృత్తిత్వస్య తాదృశవిషయతాయాంనివేశాన్నదోషఇతిచేత్సత్యమ్ ॥ తథాపి
సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వ కాలీనపక్షకస్థలే ధర్మితావచ్ఛేదక ప్రకారకజ్ఞానవిధ
యానుమితి జనకజ్ఞానీయతాదృశ విషయిత్వస్య తత్రాసత్త్వాద్బాధస్యా నిరాకర
ణాత్ ॥ నన్వనుమితిత్వావచ్ఛిన్న జన్యతానిరూపిత జనకతాపర్యంతనివేశాన్న
దోషఇతిచేత్తథాసతి సిద్ధసాధనాపత్తేః,తథాహి,అనుమితింప్రతిపరామర్శానా
మనేకలింగకానాం హేతుత్వేపరస్పరజన్యానుమితౌ వ్యభిచారాపత్త్యాత్తత్త
ల్లింగకపరామర్శవిశిష్టానుమితిం ప్రతితస్య తస్యహేతుతాయావక్తవ్య తయాత
త్రాచానుమితిత్వస్య జన్యతావచ్ఛేదకే నివేశస్య నిష్ప్రయోజనకతయాఽనుమి
తిత్వావచ్ఛిన్న జన్యతానిరూపిత జనకతావచ్ఛేదక విషయత్వస్య మతద్వయే
ప్యవ్యభిచరితత్వపదార్థేఽసత్త్వాత్ ॥ నచైవమనుమితిత్వావచ్ఛిన్నజన్యతాయా
అప్రసిద్ధత్వాదేవ నసిద్ధసాధనావకాశఇతివాచ్యం ॥ తథాసత్యనుమితిత్వావచ్ఛి
న్నస్యాకస్మికత్వాపత్తేః ॥ నచైతద్దోషవారణాయైవానుమితిత్వస్య జన్యతావ
చ్ఛేదకేనివేశఇతిశంక్యం ॥ ఏతద్దోషవారణాయానుమితిగ్రంథజ్ఞానత్వేన కార
ణతాయాగ్రంథకృతాభ్యుపేతత్వాత్ ॥ అస్తువాసిద్ధసాధనాభావస్తథాపిబాధో
స్త్యేవానుమితిత్వావచ్ఛిన్న జనకతావచ్ఛేదకవిషయత్వాప్రసిద్ధేః ॥ నచజ్ఞాన
త్వవిషయత్వయోరవచ్ఛేదకత్వే వినిగమకాభావః ॥ జ్ఞానత్వస్య స్వరూపతో
ఽవచ్ఛేదకతాయాం లాఘవస్యైవతత్త్వాత్ ॥ అతోఽభిధీయతే॥ కార్యతావచ్ఛేదక
కోటావనుమితిత్వ నివేశ ఆవశ్యకోఽన్యథాపరామర్శ కాలీనానామనంతానామ
నుమిత్యనాత్మకానామేవ పరామర్శజన్యత్వకల్పనాపత్తేః ॥ నచానుమితిత్వస్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

జన్యతావచ్ఛేదకత్వ కల్పన యాగౌరవమితివాచ్యమ్ ॥ అనన్తానుమితి భిన్న
జ్ఞానేషు జన్యత్వసంబన్ధకల్పనాపేక్షయాఽనుమితిత్వస్య తదవచ్ఛేదకత్వకల్ప
నాయాం లాఘవాత్ ॥ అథానుమితిత్వం న కార్యతావచ్ఛేదకకోటౌ నివేశయి
తుం శక్యంతథాసత్యనుమితిత్వే తదవచ్ఛేదకత్వస్యసమవాయేతదవచ్ఛేదకతా
వచ్ఛేదకత్వస్యచ కల్పనాప్రసంగాత్ ॥ నచానన్తజ్ఞానేషు జన్యత్వకల్పనం త
దపేక్షయాపి గురుభూతమితివాచ్యం ॥ అనుమితిత్వావ్యవహితోత్తరత్వయోర్ధ
ర్మధర్మితావచ్ఛేదకభావేవినిగమనావిరహేణ గురుతరకార్య కారణభావద్వ
యకల్పనాపత్తేః ॥ మైవమ్ ॥ ఫలముఖగౌరవస్యాదోషత్వాత్ ॥ యద్వా అ
నుమితిత్వావచ్ఛిన్నత్వస్థానేజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నత్వస్యైవ నివేశనీయతయా న
పూర్వోక్తదోషః ॥ ధర్మితావచ్ఛేదకప్రకారక జ్ఞానీయజన్యతాయా జ్ఞానత్వే
నైవావచ్ఛేదాత్ ॥ అథైవమపి హేత్వధికరణవృత్త్యభావత్వేన తాదృశవృ
త్తిత్వాభావస్యభానసమ్భవేనోక్తవిషయతాయామతద్వయపవతత్రసత్త్వేనబాధ
ఇతిచేన్న ॥ పక్షవిషయతానిరూపిత హేతువిషయతానిరూపితత్వస్యాపితత్ర ని
వేశాత్ ॥ నన్వేవమపి యత్రాన్యత్రభేదః సాధ్యతేఆధేయత్వం హేతుస్తత్రప
క్ష విషయతానిరూపితహేతువిషయతానిరూపిత విషయతాయాఅపిసత్త్వేన
బాధోవర్తతఏవ ॥ నచాన్యభిచారపదార్థత్వ సామానాధికరణ్యనైవ సాధ్య
సిద్ధిరుద్దేశ్యేతి సాంప్రతం ॥ తథాసతి సాధ్యవద్భిన్నేత్యాదేర్వ్యర్థత్వాన్నిరా
కరణాపత్తేః ॥ యాదృశాంకురవిశేషానుమితిః కస్యాపినాభూత్తదభావవదవృత్తి
త్వస్యాప్యవ్యభిచరితత్వ పదార్థతయా తత్రసాధ్యస్య మతద్వయసిద్ధేః సిద్ధ
సాధనాపత్తేశ్చ ॥ మైవమ్ ॥ పక్షవిషయతానిరూపిత హేతుతావచ్ఛేదక సం
బన్ధావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపితానుమితి జనకతావచ్ఛేదక విషయతానాశ్ర
యత్వస్య సాధ్యత్వాత్ ॥ నచహేతుమదవృత్తిత్వస్య స్వరూపసంబన్ధేనాభా
వాంశేభానాదవృత్తిత్వ విషయతా హేతుతావచ్ఛేదకస్వరూప సంబన్ధావ
చ్ఛిన్నేతి సాంప్రతం పక్షవిషయతానిరూపితత్వావచ్ఛేదక హేతుతావచ్ఛేదక
సంబన్ధావచ్ఛిన్న విషయతాత్వవద్విషయతానిరూపితత్వ పర్యన్తస్య వివక్షణీ
యతయా పక్షస్యాత్రప్రకారత్వేన హేతోశ్చతదంశే విశేష్యత్వేన హేతువి
షయతాయాంతాదృశసంబన్ధావచ్ఛిన్న విషయతాత్వేనపక్షవిషయతానిరూపిత
త్వవిరహాత్ ॥ అథవాచరమవిషయతాయాం స్వరూపసంబన్ధావచ్ఛిన్నత్వ ని

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

విశేషేణ సర్వోప్యయం దోషో వారణీయః॥ అత్రైవమపి వహ్న్యభావవదవృత్తిహే-
తుకే ऽనుమితిజనకజ్ఞానీయతాదృశవిషయతాయామపి తత్ర సత్త్వాద్బాధ ఇతి
చేన్న ॥ హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపితత్వస్యాపి విషయతా-
యాం విశేషణదానాత్ ॥ అత్రైవమపి సాధ్యసమానాధికరణ వృత్తిహేతుతా-
వచ్ఛేదకస్య వ్యాప్తిత్వమతే హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపి-
త విషయతాయామపి తత్ర సత్త్వాద్బాధ ఇతి చేన్న ॥ తాదృశవిషయత్వపర్యా-
ప్త్యభావస్య వివక్షితత్వాత్ ॥ ఇత్థం చానుమితి నిష్ఠజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నజన్యతా-
నిరూపిత జనకతావచ్ఛేదకీభూత ధర్మితావచ్ఛేదకతానాత్మక పక్షవిషయతా-
నిరూపిత హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న వి-
షయతానిరూపిత స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న విషయతాశ్రయభేదస్సాధ్య ఇతి
న కశ్చిద్దోష ఇతి సంక్షేపః ॥ నిరుక్తపక్షే నిరుక్తసాధ్యస్య సాధ్యతాయాం తద్ధి నే-
త్యాదినా ప్రతిపాదితసాధ్యాభావవదవృత్తిత్వాదిభేద పంచకస్య హేతావసిద్ధిర-
తః పర్యవసితమాహ * అనుమితిజనకత్వమితి * అవ్యభిచారపదార్థావచ్ఛి-
న్న హేతువిషయతా * అవ్యభిచారపదజన్య ప్రతీతివిషయత్వేన సంకేత విష-
యధర్మావచ్ఛిన్న హేతువిషయతేత్యర్థః ॥ అత్ర కేచిత్ ॥ జ్ఞేయత్వం వాచ్యత్వావ్య-
భిచారీతి వ్యవహారానురోధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకనిష్ఠ హేతుసమానాధికరణా-
భావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వస్యాప్యవ్యభిచారపదార్థత్వావశ్యకత్వాద్ధేతు-
పదానుపాదానే ऽవ్యభిచారపదార్థావచ్ఛిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదక నిష్ఠవిషయి-
తాఘటిత ధర్మావచ్ఛిన్నత్వాభావస్య సిద్ధాంతిమతే ऽనుమితిజనకతాయామ-
భావాద్బాధ ఇతి తదుపాత్తమిత్యాహుః ॥ అత్రైవమపి హేతుత్వస్య సామాన్య-
తః కేవలాన్వయిత్వేన సాధ్యతావచ్ఛేదకవిషయితావ్యావృత్తి దుర్ఘటాపి వి-
శిష్య ధూమత్వాదినా హేతునివేశేపి ధూమసాధ్యతావచ్ఛేదకానుమితి జనకతా-
యాం బాధో దుర్వార ఏవ ॥ అనుమితి జనకతాత్వ సామానాధికరణ్యేన సాధ్య-
సిద్ధేరుద్దేశ్యత్వే ఆలోకాది లింగకానుమితి జనకతాయాం ధూమవిషయితా ఘ-
టిత సాధ్యస్య మతద్వయేపి సత్త్వాత్సిద్ధసాధనం లింగభేదేపి కారణైక్యమతే
వ్యాపక సామానాధికరణ్యజ్ఞానస్య పృథగ్ఘేతుతామాదాయార్థాంతరం పక్ష-
తానిష్ఠజనకతాయాం నిరుక్తసాధ్యపర్యవసాన మాదాయార్థాంతరం చేతి చేన్న ॥
హేతువిషయితేత్యనేన ముఖ్యవిశేష్యవిశేషణతాపన్న ధర్మప్రకారత్వస్య వి-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

వక్షితత్వాత్ ॥ అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యసిద్ధేరుద్దేశ్యత్వాచ్చ న దర్శితదోషావకాశః ॥ తచ్చ ప్రకారకత్వం ధర్మితావచ్ఛేదకతానాపన్నపదార్థీయత్వేన సామానాధికరణ్యవిశేషణతాపన్న పదార్థీయత్వేనచ విశేషణీయం తేన వహ్న్యభావవదవృత్తిధర్మత్వావచ్ఛిన్నపక్షకానుమితి జనకతాయాం వహ్న్యభావవదవృత్తిధూమత్వావచ్ఛిన్నహేతుకానుమితి జనకతాయాంచ నబాధః ॥ నచైవమపి సామానాధికరణ్యత్వేన సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వాభావావగాహిజ్ఞాననిష్ఠజనకతాయాంబాధఇతివాచ్యమ్॥ అవ్యభిచారపదార్థావచ్ఛిన్నహేతువిషయతాయా భ్రమాన్యవృత్తిత్వేన విశేషణీయత్వాత్ ॥ యద్వా ॥ అవ్యభిచారపదార్థతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాయా అవ్యభిచారపదార్థమాత్రవృత్తివిషయతా తన్నిరూపితత్వం హేతువిషయతాయాం నివేశ్యం మాత్రపదార్థాంతర్భావాచ్చ నసాధ్యసమానాధికరణ వృత్తిహేతుతావచ్ఛేదకపర్యంతస్య వ్యాప్తిత్వమతే వహ్న్యభావవదవృత్తిహేతుకానుమితి జనకతాయాంబాధః ॥ అథ నిరుక్తపక్షసాధ్యరూపాపార్థః కథంమూలవాక్యాల్లభ్యతఇతిచేల్లక్షణమైవేతిబ్రూమః ॥ నను తద్ధినేతిమూలమపార్థకం తత్పదేనసన్నిహితపూర్వావ్యభిచరితత్వబోధనాత్తత్రచ సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వాదిభేదస్య బాధాదిత్యాశంక్యాహ * తత్ అవ్యభిచరితత్వమిత్యాదినా * తథాచ సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వస్య తత్పదార్థో విశేషణమతో న బాధఇతిభావః ॥ నచైవమపి తత్పదంవ్యర్థమితిశంక్యమ్ ॥ తథాసతి సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వత్వాదీనాం విశేషధర్మత్వాలాభేన తదవచ్ఛిన్నభేదకూటస్య హేతోరప్రయోజకతాలాభాన్న్యూనతాపత్తేరితిదిక్॥ స్యాదేతత్, భేదానుయోగివాచకంపదాంతరముపలక్ష్యేతతదేవనతథాచ తత్పదస్యైవ తథాత్వం వక్తవ్యం తథాచ కథంనపూర్వోక్తదోషానవకాశఇత్యతఆహ * వ్యాప్తిరితి * తథాచ తాదృశవ్యాప్తిపదసత్త్వాన్నదోషఇతిభావః * అనుషంగేనేతి * అనుషంగోవాక్యాంతరే స్వస్మాత్పూర్వపఠితే శ్రుతస్యపదస్య స్వఘటకత్వేనానుసన్ధానమ్ ॥ అత్రాదృశపదానుసంధానమధ్యాహారఇతివివేకః ॥ నన్వత్రసాధ్యాభావవదవృత్తిత్వాదిభేదకూటస్య హేతుత్వేఽవ్యభిచారవిశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిబోధజనకతాయాం తాదృశహేతుమత్యాంనిరుక్తసాధ్యాసత్త్వాద్వ్యభిచారఇత్యతః పర్యవసితహేతుమాహ * తథాచేతి * అత్రాపి హేతుపదప్రయోజనం పూర్వవదేవ అన్యదపి పూర్వవద్బోధ్యమ్ * ఘటితేతి * ఏతచ్చ పర్యాప్త్యనివేశే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

సూదనాయ తన్నివేశే సాధ్యహేత్వోరప్రసిద్ధ్యాపత్తేః ॥ * విశేషేత్యాది * నను సంయోగవిశేషాభావకూటస్య తత్సామాన్యాభావ సాధకత్వంనసర్వానుమతం ప్రాచీనమతేతదభావాత్ ॥ మైవమ్ ॥ వ్యాప్యవృత్తిప్రతియోగికాభావకూటస్యతత్త్వేవివాదాభావాత్ ॥ నను కూటరూపహేతురసిద్ధఇత్యాశంక్యాహ * తత్రేతి * కేవలాన్వయీత్యాదిమూలే కేవలాన్వయిపదం నవాస్తవకేవలాన్వయి పరమభావాదిత్యస్య సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వా భావపరతయా తత్ర తాదృశాభావాద్యసంభవాత్ ॥ యదితత్త్వేన జ్ఞాతపరంతదాతాదృశకేవలాన్వయిత్వాకారేంతేఘూనాదౌ తాదృశాభావాసత్త్వాజ్జ్ఞేయత్వాదావసత్త్వాచ్చవ్యాహతిర్నితరామితి కేవలాన్వయిపదస్య కేవలాన్వయిత్వ గ్రహకాలీనానుమితిజనకజ్ఞాన పరత్వ మభావపదస్యచ సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వ విషయత్వాభావపరత్వం చావలంబ్యవ్యాచష్టే * సాధ్యేతి * ఇత్థంచ కేవలాన్వయిని నిరూప్యనిరూపకభావాపన్న తాదృశ విషయత్వగ్రహసంభవాన్నవ్యాహతిరితిభావః ॥ అత్రాత్యంతాన్యోన్యాభావఘటిత ద్వివిధవ్యాప్త్యభిప్రాయేణాత్యంతాన్యోన్యాభావఘటిత ద్వివిధకేవలాన్వయిత్వ గ్రహోపన్యాసః ॥ అథాత్యంతాభావాప్రతియోగిత్వాన్యోన్యాఽన్యాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ రూపకేవలాన్వయిత్వగ్రహకాలేనాత్యంతాన్యోన్యాభావఘటిత వ్యాప్తిగ్రహేప్రతిబంధకౌభవితుమర్హతః తత్తత్సంసర్గకవిశిష్టబుద్ధౌతదభావ ప్రకారకజ్ఞానస్యప్రతిబంధకత్వాత్ ॥ సాధ్యప్రతియోగిత్వ తదవచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వ సంసర్గకవ్యాప్తి జ్ఞానస్యైవ లాఘవేనానుమితి హేతుతయా తాదృశ ప్రతియోగితాసంసర్గకవ్యాప్తిజ్ఞానే నిరుక్తకేవలాన్వయిత్వ గ్రహయోరప్రతిబంధకత్వాదితి చెన్న ॥ సాధ్యేఽత్యంతాభావాప్రతియోగిత్వజ్ఞానేఽభావేపి ప్రతియోగితాయా సాధ్యాభావావగాహనస్యతుల్యావిత్తివేద్యతామతసిద్ధత్వాత్తదవగాహిజ్ఞానస్య వ్యాప్తిగ్రహప్రతిబంధకత్వావశ్యకత్వమిత్యభిప్రాయాత్ ॥ యద్వాప్రతియోగితా సంసర్గావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావప్రకారకాభావత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యక గ్రహదశాయాం స్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక సాధ్యతావచ్ఛేదకాభావ ప్రకారకాభావత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యకగ్రహదశాయాం చేత్యస్యైవ వివక్షితత్వాత్తయోశ్చ తాదృశవ్యాప్తి గ్రహాప్రతిబంధకత్వాత్ ॥ నచ దర్శితగ్రహయోరభావత్వ సామానాధికరణ్యేన

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

తాదృశాభావప్రకారకత్వే తాదృశగ్రహయోర్న వ్యాప్తిగ్రహవిరోధిత్వం సామానాధికరణ్యేనగ్రాహ్య బుద్ధౌసామానాధికరణ్యేన తదభావగ్రహస్య విరోధిత్వాత్ ॥ అభావత్వావచ్ఛేదేన తాదృశాభావప్రకారకత్వేచాహార్యత్వాపత్తిరభావాంశే సాధ్యస్యైవభానాదితివాచ్యమ్ ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయా ఏవప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధతయా తేన సంబంధేనాభావాంశే సాధ్యస్యాభానేనాహార్యత్వానవకాశాత్ ॥ నను కేవలాన్వయిన్యభావాదిత్యనేన కేవలాన్వయిత్వ గ్రహకాలీనానుమితి జనకజ్ఞానవృత్తిత్వ మభావెలబ్ధం తత్రవిశిష్టస్యోపలక్షితస్యవా హేతుత్వం విశిష్టస్య హేతుత్వేస్వరూపాసిద్ధిర్జ్ఞానవృత్తిత్వవిశిష్టస్యానుమితి జనకతాయా మభావాత్ ఉపలక్షితస్య హేతుత్వేసాధ్యాభావవదవృత్తిత్వ విశిష్టవైశిష్ట్యబోధ జనకతాయాం తాదృశజ్ఞానవృత్తిత్వోపలక్షిత సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వవిషయత్వాభావసత్త్వేన సాధ్యస్యచాసత్త్వేన వ్యభిచారఇత్యతః పర్యవసితహేతుమాహ * ఏవంచేతి * ఆదిపదేన వ్యభిచారపరిగ్రహః * దీధితావవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యక సద్ధేతావితి*అత్రాతిసత్పదంవ్యర్థమ్ ॥ నచ తదనుపాదానే సంయోగసాధ్యక గగనహేతౌరవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకహేతుత్వాక్రాంతతయా ఉత్సర్గసిద్ధస్యతదవచ్ఛేదేనావ్యాప్తిరూపవిధేయాన్వయస్య బాధస్స్యాదతోవృత్తిమదర్థకం తదుపాత్తమితివాచ్యమ్ ॥ ద్రవ్యత్వాదీనాంసంయోగేన పృథివీత్వాది వ్యాప్యతావారణాయ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన వృత్తిమత్త్వస్య సవతంత్రస్య నివేశనీయతయా తదభావాదేవాన్వయాబాధాత్ ॥ మైవమ్ ॥ ద్వితీయలక్షణె హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన వృత్తిమత్త్వస్యోక్తయుక్త్యావశ్యకతయా తద్ఘటితలక్షణావ్యాప్తేరపరిహారాత్తదఘటిత లక్షణావ్యాప్తేరేవ వివక్షితత్వాత్ సంయోగీసత్త్వాదిత్యాదావవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకత్వరూపోద్దేశ్యతావచ్ఛేదకాక్రాంత ద్వితీయలక్షణేనవ్యాప్తేరవారణాత్ సత్పదస్య వ్యాప్తిమదర్థకస్యావశ్యకత్వాచ్చ ॥ నచ తథాపి సంయోగాభావసాధ్యక గుణత్వహేతావుద్దేశ్యతావచ్ఛేదకాక్రాంతెలక్షణాసత్త్వవిరహాదసంగతిరితివాచ్యమ్ ॥ అవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకేత్యస్య అవ్యాప్యవృత్తి, సాధ్యం, యస్మిన్ తదవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకమ్, తస్మిన్సద్వృత్తిమాన్యోహేతురిత్యర్థకరణాత్ గుణత్వాదెశ్చసాధ్యనిష్ఠావ్యాప్యవృత్తిత్వా నిరూపాధికరణ వృత్తిత్వవిరహాత్ ॥ అస్త్వేవమపి సంయోగాభా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

వసాధ్యక ద్రవ్యత్వహేతౌతాదృశే ద్వితీయలక్షణాసత్త్వాదసంగతిర్దుర్వారైవేతి చేత్ ॥ అత్ర కేచిత్ ॥ అవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకేత్యస్య న వ్యాప్యవృత్తిరవ్యాప్యవృత్తిరితి వ్యుత్పత్త్యా నిరవచ్ఛిన్నవృత్తికాన్యసాధ్యకహేతావిత్యర్థః, తథాచ సంయోగాభావస్య గుణాదౌ నిరవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వేన తదన్యత్వవిరహాత్ నతత్సాధ్యకహేతోరుద్దేశ్యతావచ్ఛేదకాక్రాంతత్వమితి వదంతి ॥ తదసత్ ॥ జన్యజ్ఞానవిషయత్వస్య విషయతాసంబంధేన జన్యజ్ఞానస్యవా సాధ్యతాయాం హేతౌ నిరుక్తావ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకే ద్వితీయలక్షణాసత్త్వేన అసంగతేస్తథాపి దుర్వారత్వాత్ ॥ వస్తుతస్తు ॥ అవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకేత్యత్ర అవ్యాప్యవృత్తిత్వం స్వసమానాధికరణత్వ- స్వసమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ- స్వప్రతియోగిత్వ- ఏతత్త్రితయసంబంధేన కించిదభావవిశిష్టత్వరూపంవివక్షితమ్, సంయోగాభావస్య స్వసమానాధికరణత్వ స్వప్రతియోగిత్వ ఏతదుభయ సంబంధేన సంయోగరూపాభావవిశిష్టత్వాత్ తత్సాధ్యకహేతోరవ్యాప్యవృత్తేస్స్వసమానాధికరణ భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ నివేశః ॥ తచ్చావచ్ఛేదకత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నంగ్రాహ్యం తేన సంయోగాభావాదేరపి సంయోగసమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితానిరూపిత కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వేపి నక్షతిః ॥ స్వప్రతియోగిత్వానివేశే ఆకాశాభావ విశిష్టద్రవ్యత్వసాధ్యక పృథివీత్వహేతౌ స్సంగ్రహస్స్యాదతస్తన్నివేశః ॥ స్వసమానాధికరణత్వానివేశే ద్రవ్యత్వాభావమాదాయ తద్విశిష్ట ద్రవ్యత్వసాధ్యకపృథివీత్వహేతౌ స్సంగ్రహస్స్యాత్ తత్రచావ్యాప్తివిరహాదత స్తన్నివేశః ॥ ఉక్తావ్యాప్యవృత్తిత్వ విశిష్టాధికరణ వృత్తిత్వమేవావ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకత్వం అతోరూపవాన్ జలపరమాణుత్వాదిత్యాదౌయథాశ్రుతే అవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకత్వరూపోద్దేశ్యతావచ్ఛేదకాక్రాంతే అవ్యాప్తేరసత్త్వేపి నక్షతిః ॥ తల్లాభశ్చ అవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యం యస్మిన్ తదవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకం తస్మిన్ సన్నిత్యాది విగ్రహజ్ఞేయః ఉక్తావ్యాప్యవృత్తిత్వశరీరఘటక సామానాధికరణ్య సంబన్ధేన స్వవిశిష్టస్య స్వాధికరణఏవసత్త్వేన తత్ర జలపరమాణుత్వాదే రసత్త్వాన్నక్షతిః ॥ అథ వాదివాక్యార్థ వికల్పస్థలే యథాకామమేవ వికల్పితార్థోపన్యాసః సంభవతి నచ తత్పౌర్వాపర్యోపన్యాసే నియోగపర్యనుయోగోస్తి తథాచ దీధితికృతాం పూర్వపూర్వలక్షణ పరిత్యాగబీజకథనం కిమితిచేత్ ॥ అత్రవదంతి ॥ దీధి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

తికృతాం పౌర్వాపర్యైలక్షణానాంబీజకథనేన తాత్పర్యం యేనభవదీయశం కావకాశస్స్యాల్ కింతు ప్రథమాదిలక్షణే అవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకాదిష్ఠలే ష్వ వ్యాప్త్యాది దోషానభిధానేన మణికారీయమ్న్యూనతాయాఅవతరణ వ్యాజేన ప రిహారఏవేతి । తేనచ ప్రథమలక్షణఏవా వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకావ్యాప్తిర్న ద్వితీ యాది లక్షణేపీత్యపి సూచితంభవతి ॥కేచిత్తు॥ లక్షణపంచకస్యైకకర్తృకత్వా భావేన లక్షణపంచకస్యావతరణాసంగతి మాశంక్య మణికృతావ్యుత్క్రమేణ లక్షణోపన్యాసః సమర్థనం నకృతఇతి శంకాయామథురేణ సమాపయేదితిన్యా యేన పరిజిహీర్షయా లక్షణచతుష్టయేదోషం ప్రదర్శ్యసాధ్యవదన్యావృత్తిత్వ లక్షణస్యమథురత్వమేవ దర్శితం న లక్షణపంచకంపూర్వపూర్వదూషణేనావ తారితమితి సమాధానమాహుః ॥ తదసత్ ॥ ఏవంసతి తృతీయలక్షణస్య ప్రథ మత ఉపన్యాసే బీజాభావ స్సదసస్థఏవ ॥ ✽ అవ్యాప్తిమితి ✽ అథ వ్యాప్యవృ త్తిసాధ్యకద్రవ్యం పృథివీత్వాదిత్యాదావపివిశిష్టాభావమాదాయా వ్యాప్తిసంభ వేనాసంభవఏవ వక్తుముచితోనావ్యాప్తిః ॥ నచ ఘటవన్నిత్యజ్ఞానత్వాదిత్యా దౌ లక్షణసమన్వయాన్నాసంభవఇతివాచ్యమ్॥ తత్రాపినిత్యజ్ఞానాన్యత్వవిశిష్ట ఘటాభావమాదాయా వ్యాప్తేః॥ యదిచనిత్యజ్ఞానాన్యత్వవిశిష్టఘటోపినిత్యజ్ఞా నేస్వీక్రియతే ॥ తథాపివ్యాప్యవృత్తి సాధ్యకేపి క్వచిదవ్యాప్తిసంభవేన తదుపే క్షానిర్బీజా ॥ నచ సాధ్యాభావపదస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నా భావపర తయా నవిశిష్టాభావ మాదాయదోషఇతివాచ్యమ్॥ తథాసతి సాధ్యాభావవత్ప దస్య సాధ్యాభావీయ నిరవచ్ఛిన్నాధికరణ పరతాంస్వీకృత్యా వ్యాప్తేరపి శక్య వారణత్వాత్ ॥నచ యథాశ్రుతాభిప్రాయకతా శక్యతే వక్తుమసంభవస్యైవ ప్రసంగాత్ ॥ అత్రేదంసమాధానం ॥ప్రతియోగితాసంసర్గకవ్యాప్తిజ్ఞానస్యై వానుమితిహేతుతయాఽభావాంశే సాధ్యస్యప్రతియోగితా సంసర్గఏవనివేశ నీయ స్తత్రచ స్వలక్షణోక్తరీత్యా సాధ్యవిశేషణీభూత సాధ్యతావచ్ఛేదకావ చ్ఛిన్న ప్రతియోగితాత్వేనైవ ప్రతియోగితాభానఇతి కించిద్ధర్మవిశిష్టసాధ్య స్యాభావమాదాయనదోషః॥ ఏతేనాథాత్రనావ్యాప్తిసంభవో గురుధర్మావచ్ఛి న్న సాధ్యకావ్యాప్తివారణాయ సాధ్యాభావపదేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్యైవాభావస్య వివక్షణీయతయా తత్ర వ్యాప కతాయాం ప్రతియోగి వైయ్యధికరణ్యానివేశేన సంయోగాభావస్య లక్షణాఘట

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

కత్వాత్తాదృశ ద్రవ్యత్వాభావ మాదాయలక్షణసంగమనాదిత్యాశంక్య తాదృశస్థలస్య హేతుతా వచ్ఛేదకసంబంధానుయోగినిష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకసాధ్యతావచ్ఛేదకకత్వ రూపకేవలాన్వయిసాధ్యకత్వేన తత్రావ్యాప్తేరిష్టత్వాత్సాధ్యాభావపదేన తాదృశాభావ వివక్షాయానిష్ప్రయోజనకత్వాత్తథా వివక్షణేపి మిశ్రలక్షణోక్తదిశా వ్యాపకతాశరీరే ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్య నివేశావశ్యకతయా సంయోగాభావస్య లక్షణఘటకత్వాదవ్యాప్తిరస్త్యేవేతి సమాధానం హేయం॥యథాశ్రుతలక్షణవాక్య లభ్యఏవార్థే దూషణదానాత్ *ఆశంక్యేతి * సాధ్యవత్తాగ్రహ విరోధితానియామకసంబంధేనైవ సాధ్యాభావవత్తాయానివేశనీయతయానిరవచ్ఛిన్నదైశికవిశేషణతాయా స్తథాత్వేఽవ్యాప్తివిరహాదవ్యాప్తేరాహేత్యనుక్త్వాఽవ్యాప్తిమాశంక్యేత్యుక్తిరితి కేచిత్ *గాదాధర్యాం కపిసంయోగీతి * సంయోగసామాన్యాభావస్య ద్రవ్యేసవివాదతయాకపిపదమ్ నను దీధిత్యుక్తతత్పురుషపక్షోఽసంగతః కర్మధారయపక్షే లాఘవాదధికరణభేదేనాభావ భేదానభ్యుపగమాచ్చేత్యాశంకాయామాహ * సాధ్యవద్భిన్నాయస్సాధ్యాభావవానిత్యాది * అథవేతి * ఏతచ్చ గురుధర్మస్యాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ మంగీకృత్య తేన సాధ్యవద్భిన్నవృత్తిత్వాపేక్షయాఽభేదేన సాధ్యవద్భిన్న విశిష్టసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వస్యగురుత్వేనానవచ్ఛేదకతయా నతదవచ్ఛిన్నాభావ రూపలక్షణ వాక్యార్థాప్రసిద్ధిః * సాధ్యాభావాంశే వైయ్యర్థ్యమితి * తద్వైయ్యర్థ్యేచ తద్ఘటితధర్మస్యవ్యాప్యతావచ్ఛేదకత్వాసంభవాదితరభేదానుమానాసంభవేనానుమితి లక్షణఘటకత్వాసంభవాత్తదుపోద్ఘాతసంగత్యాతన్నిరూపణాసంభవాదితిభావః ॥ అథాత్ర వ్యాప్యతానవచ్ఛేదకత్వ ప్రయోజకవ్యర్థవిశేషణ ఘటితత్వం నసంభవతి స్వసమానాధికరణ వ్యాప్యతావచ్ఛేదక ధర్మాంతరఘటితస్యైవ తస్యనీలధూమత్వాదౌ దృష్టత్వాత్ప్రకృతేచ సాధ్యవద్భిన్నాధికరణవృత్తిత్వత్వపర్యాప్త్యావచ్ఛేదకతాకాభావాదన్యఏవసాధ్యాభావఘటితరూపపర్యాప్త్యావచ్ఛేదకతాకోఽభావఇతి తచ్ఛరీరే సాధ్యాభావాఘటిత రూపావచ్ఛిన్నాభావస్యానివేశాదేతల్లక్షణేగురుధర్మస్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వావశ్యకత్వాచ్చ ॥ నచ స్వసమానాధికరణత్వాద్యనియమస్య నిర్బీజత్వంశంక్యం ప్రాచీనమతే సాధ్యసామానాధికరణ్యావచ్ఛేదక హేతుతావచ్ఛేదకస్యైవ వ్యాప్తిత్వాద్గురోస్తాదృశసామానాధిక

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

రణ్యావచ్ఛేదకత్వాభావాత్ ॥ నవీనమతేచ హేతుసమానాధికరణాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వ ఘటితవ్యాప్తేర్గురుధర్మఘటితతాదృశావచ్ఛేదకత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధేరేవబీజత్వాదితి చేన్న ॥ సాధ్యాభావాంశస్యావ్యాప్తివారకత్వ రూపసార్థకత్వాభావ ఏవవైయ్యర్థ్యపదేన వివక్షితః ॥ యద్యవ్యాప్త్యాద్యవారకస్యాపిలక్షణఘటకతాభ్యుపేయతే తదాఽభావాధికరణవిశేషణతయాప్రమేయత్వాదినివేశేపి వైయ్యర్థ్యాభావఃప్రసజ్యేత ॥ యదపిసాధ్యసామానాధికరణ్యావచ్ఛేదకరూపస్యవ్యాప్తిత్వాసంభవరూపం స్వసమానాధికరణత్యాది నియమేబీజముపన్యస్తం॥తదపినసంభవతి॥తత్ర స్వరూపసంబంధరూపావచ్ఛేదకత్వ నివేశస్యమాష్యత్వాత్ ॥ గురుత్వమేవ తాదృశావచ్ఛేదకత్వాభావే బీజంనతు స్వసమానాధికరణేత్యాదివ్యర్థవిశేషణఘటితత్వ మిత్యస్యైవ వక్తుముచితత్వాచ్చ ॥ అన్యథాకంబుగ్రీవాది మత్వస్యాపి వ్యాప్యతావచ్ఛేదకత్వాపత్తేర్దుర్వారతా తదభావప్రయోజకస్వసమానాధికరణత్యాది వ్యర్థవిశేషణ ఘటితత్వస్య తత్రాభావాత్ ॥ స్వసమానాధికరణవ్యాప్యతావచ్ఛేదకధర్మాఘటితస్యైవ వ్యాప్యతావచ్ఛేదకత్వోక్తిస్తు తస్యసార్థక్యవ్యాపకతాభిప్రాయా ॥యచ్చ నవీనమతేబీజముక్తం॥తదపినవిచారసహం॥తన్మతేహేతు సమానాధికరణాభావప్రతియోగితాయా ముభయాభావస్యైవ నివేశనీయతయా అప్రసిద్ధి సంపాదకస్య గురుధర్మ ఘటితరూపావచ్ఛిన్నాభావస్య వ్యాప్తిశరీరఽనివేశాత్ ॥ కేచిత్తు ॥ వ్యభిచారస్యాభావో హ్యవ్యభిచరితత్వ శబ్దప్రతిపాద్య స్తథాచావ్యావర్తక సాధ్యాభావఘటితస్య వ్యభిచారపదార్థత్వ సంభవ ఏవతదభావస్యా వ్యభిచారపదార్థత్వం సంభవతి తదేవతున,వ్యభిచార శరీర సాధ్యాభావాంశస్య వ్యర్థత్వేన తద్ఘటితస్య వ్యభిచారపదార్థత్వాసంభవాత్ ॥ నచ సాకల్యలక్షణమిహైతస్యాపి పరిభాషయాఽవ్యభిచరితత్వ పదప్రతిపాద్యత్వ మాస్తాంకృతం తత్పురుషాశ్రయణే నేతివాచ్యమ్ ॥ యౌగికత్వ సంభవేపరిభాషానుసరణస్యాన్యాయ్యత్వాదితివదంతి ॥ తదపరేనక్షమంతే ॥ తద్బీజన్తు సిద్ధాంతేపి క్వచిత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య వ్యభిచార పదార్థత్వ సంభవాత్తాదృశస్థలే సాధ్యవద్భిన్నాంశే వైయ్యర్థ్యం దుర్వారం క్వచిత్సాధ్యాభావవత్త్వాంశే వైయ్యర్థ్యం యథా ఘటత్వాభావాదాసాధ్యే క్వచిత్సాధ్యాభావాంతవైయ్యర్థ్యం యథా ఘటత్వభేదాదాసాధ్యే ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ఏవంచసతి వ్యాప్తేరపిస్థలభేదేన నానాత్వాపత్తిః ॥ నచేష్టాపత్తిః కేవలా న్వయిని సాధ్యసామానాధికరణ్యస్య వ్యాప్తిత్వసంభవేన కేవలాన్వయినన్య భావాదితిగ్రంథాసంగతేః ॥ అపిచ ద్రవ్యం విశిష్టసత్త్వాత్సత్త్వాద్వా జాతే రి త్యాదావవ్యాప్తి వారణాయ సాధ్యవద్భిన్న వృత్తిసాధ్యాభావవన్నిరూపితాధే యతా సామాన్యేయత్సంబంధావచ్ఛిన్నత్వ యద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వోభయాభావ నివేశస్యావశ్యకతయా తాదృశోభయవత్త్వాదృశాధేయతా సామాన్యమేవ వ్యభి చారపదార్థోఽవాచ్య స్తత్రవృత్తిసాధ్యాభావవత్త్వాంశ వైయర్థ్యందుర్వార ముక్తోభయరూపవత్సాధ్యవద్భిన్న నిరూపితాధేయత్వ సామాన్యస్యైవవ్యభి చారపదార్థత్వసంభవాత్ ॥ అత్రకేచిత్ ॥ సాధ్యవద్భిన్నస్చాసౌ సాధ్యాభా వశ్చ సాధ్యవద్భిన్న సాధ్యాభావఇతి కర్మధారయఏవోచితస్తత్రచ సాధ్యవ త్త్వం స్వప్రతియోగికత్వస్వసామానాధికరణ్యోభయసంబంధేన ॥ కేవలసామా నాధికరణ్య సంబంధేనసాధ్యవత్త్వనివేశే ఘటాభావాదీనాం సాధ్యవదన్యత్వ విర హేణైవ లక్షణా ఘటకతయా సాధ్యపదం వ్యర్థంస్యాదితిస్వప్రతియోగికత్వని వేశః । అథ ప్రక్షాళనాద్ధీతి న్యాయగ్రాసాతన్న దేయమేవేతి చెన్న ॥ స్వసామా నాధికరణ్య మాత్రస్యపరంపరాత్వేన సంబంధత్వవిరహాత్స్వసామానాధికరణ్య విశిష్ట ప్రతియోగిత్వస్యైవ సంబంధతయా తత్సార్థక్యాత్ ॥ నచాసమవాయి కారణతాద్వైవిధ్యానురోధేనసామానాధికరణ్యస్య సంబంధతాయాఆవశ్యకత్వ మితివాచ్యమ్॥ స్వసమవాయిసమవేతత్వాత్మక సామానాధికరణ్యస్య తదనురో ధేన సంబంధత్వస్వీకారేపి సకలసామానాధికరణ్యానాంతథాత్వేమానాభావాత్ అథవాఅభావభిన్నంభావత్వాదిత్యాదావభావమాత్రాధికరణకాభావస్యాధికరణ స్వరూపత్వ పక్షేసర్వస్యైవాభావస్య సామానాధికరణ్యసంబంధేనసాధ్యవత్త్వా త్తదన్యాభావాప్రసిద్ధేః స్వప్రతియోగికత్వనివేశః॥తన్నివేశేప్యప్రసిద్ధిరితితునశం క్యమ్ ॥ తన్నివేశస్య సాధ్యసామానాధికరణ్యావచ్ఛేదకస్వప్రతియోగికత్వస్య సంసర్గతయా నివేశఫలకత్వాత్ ॥ అభావ భేదాభావస్యాభావస్వరూపత్వే ప్యభావ భేదప్రతియోగికత్వావచ్ఛేదేన తత్సామానాధికరణ్యానభ్యుపగమాత్త స్య నిరుక్తసంబంధేన సాధ్యవద్భిన్నత్వాక్షతేః ॥ ఏతేనసాధ్యసామానాధికరణ్య ఘటకవృత్తిత్వం యదియేనకేనచిత్సంబంధేన నివేశ్యతే తదావహ్నిమాన్ ధూ మాదిత్యాదౌ వహ్న్యభావాదేరపి కాలికసంబంధేన సాధ్యవద్వృత్తితయా సా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ధ్యవదన్యాభావాప్రసిద్ధిరతః స్వరూపసంబంధేనైవ తన్నివేశ్యం తథాచ పర్వత
త్వాత్మకాభావ మాదాయసాధ్యవద సార్థక్యసంభవే స్వప్రతియోగికత్వాంశవ్య
ర్థమ్ ॥ నచ స్వప్రతియోగి మత్తాగ్రహవిరోధితానియామకసంబంధేనైవ సా
ధ్యవద్వృత్తిత్వం వక్తవ్యమితి వాచ్యం ॥ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా
కాకాశాభావాభావవానాత్మత్వాదిత్యాదౌ తాదృశేన కాలికేనసాధ్యవద్వృత్తి
త్వాప్రసిద్ధేరితినిరస్తమ్ ॥ అఖండాభావఘటకతయా సార్థక్యసంభవాచ్చ ॥
సాధ్యసామానాధికరణ్యంచ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యం తే
న విశిష్టసత్తావాన్ జాత్యధికరణత్వాదిత్యాదౌ సత్తాభావస్యైవ సాధ్యవదన్య
త్వేపి నక్షతిః ॥ సంయోగీద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ ద్రవ్యవృత్తిత్వ విశిష్టాభావమా
దాయైవ లక్షణంసంగమనీయమ్ ॥ యత్తు, స్వప్రతియోగికత్వస్వసామానాధికర
ణ్యోభయసంబంధేనసాధ్యవదన్యాభావ నివేశే మహానసీయవహ్న్యభావస్యయా
దృశసాధ్యప్రతియోగికత్వం నతత్సామానాధికరణ్యం యాదృశసాధ్యసామానాధి
కరణ్యం నతత్ప్రతియోగికత్వ మిత్యుక్తోభయసంబంధేన సాధ్యవద్భిన్నత్వేన ల
క్షణఘటకతాపత్తిః ॥ నచ స్వాశ్రయప్రతియోగికత్వ స్వావచ్ఛిన్నసామానాధి
కరణ్యోభయసంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదక వదన్యత్వస్యైవ నివేశనీయతయాన
తస్యలక్షణఘటకతేతి వాచ్యమ్ ॥ తథాసతి సాధ్యవదన్యాభావస్య లక్షణాఘటకత
యా మూలాస్వారస్యం స్యాదితి॥తన్న॥ సాధ్యసామానాధికరణ్యావచ్ఛేదక స్వ
ప్రతియోగికత్వస్య సంసర్గతయా నివేశే ఉక్తదోషాభావాదిత్యాహుః॥ తదస
త్ ॥ సంయోగేనద్రవ్యస్యావ్యాప్యవృత్తితాపత్తేః నిరుక్తసంబంధేన సాధ్యవద
న్యాభావాప్రసిద్ధ్యాపత్తేః * విరుద్ధధర్మాధ్యాసేనేతి * అధ్యాసోవర్తమాన
తా ॥ అయంభావః॥కపిసంయోగాభావత్వం స్వసమానాధికరణభేద ప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకావ్యాసజ్యవృత్తి ధర్మసమానాధికరణం వ్యాప్యవృత్తిత్వా వ్యాప్య
వృత్తిత్వసమానాధికరణత్వాద్యన్నైవంతన్నైవమిత్యేవంవ్యతిరేక్యనుమానేనభే
దసిద్ధిరితి ॥ యద్వావయోర్వ్యాప్యవృత్తితాఽవ్యాప్యవృత్తితావచ్ఛేదకయద్ధర్మ
వాన్ స స్వవృత్తిభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదక ధర్మసమానాధికరణ తద్ధర్మ
వాన్ యథారూపాదిరిత్యేవ మనుమానంద్రష్టవ్యమ్ ॥ యద్యపి వ్యాప్యవృత్తి
తాఽవ్యాప్యవృత్తితావచ్ఛేదక సత్తాత్వపత్త్వం సత్తాయామస్తి తత్రసాధ్యస్యా
భావాద్వ్యభిచారస్తథాపి యద్ధర్మాభావావృత్తిత్వస్య వివక్షితత్వాన్నదో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

షః * భేదకాభావేనేతి * ఉక్తహేతోరాకాశాభావత్వవృత్తిత్వాభావేనేత్యర్థ
స్తథాచ హేతోః పక్షధర్మతావిరహాన్న భేదసిద్ధిరితి భావః ॥ ననూక్తహేతోః ప
క్షవృత్తిత్వాభావేపి గగనాభావత్వం వ్యక్తిద్వయవృత్తి, ఘటవృత్తివృత్తిత్వే సతి,
ఘటాన్యవృత్తివృత్తి, భావావృత్తిధర్మత్వాత్పటత్వాభావ ఘటత్వాభావాన్యత
రత్వవదిత్యనుమానేనాకాశాభావస్యాప్యధికరణభేదేన భేదసిద్ధిరిత్యాశంక్యాహ
* అతఏవేతి * అభావసాధ్యీయత్వం న యేన కేనచిత్సంబంధేన, అతిప్రసంగా
త్, కింత్వనుయోగితాఖ్యవిలక్షణ సంబంధేన తథాచాభావత్వనివేశో వ్యర్థ ఇత్య
గత్యాఽభావపదమేవ తాదృశానుయోగితాఖ్య సంబంధలాభాయేతి వక్తవ్యం త
థాచ విలక్షణానుయోగితాసంబంధేనసాధ్యీయత్వనివేశ వ్యావృత్తిరభావమాత్ర
స్యాధికరణ భేదేన భేద పక్షేపి సుఘటైవేత్యాశయేనాహ * అథవేతి * సాధ్యీ
యపరమ్ * లక్షణయాసాధ్యవిశిష్టబోధకమ్ ॥ యద్యప్యనుయోగితా విశేషరూ
పాభావత్వస్య భావాభావసాధారణత్వ మవశ్యంవక్తవ్య మన్యథాఘటాభావా
భావోఘటఇతిఘటేఽభావత్వ వ్యవహారోనస్యాదిత్థంచాభావపదస్యానుయోగి
తావిశేషవిశిష్టేశక్తత్వాద్యథాశ్రుతార్థకత్వేపి సాధ్యపదసార్థక్య సంభవా
ల్లాక్షణికత్వ మనుచితమ్ ॥ తథాపి సాధ్యాభావేత్యత్ర తత్పురుషత్వాత్పూర్వప
దేలక్షణాయా ఆవశ్యకత్వా త్సాధ్యపదస్య విలక్షణానుయోగితాసంబంధేన సా
ధ్య విశిష్టేలక్షణాయా ఆవశ్యకత్వే, తేనైవ నిర్వాహేఽభావపదార్థ వివక్షా
యా అనుపయోగఇతిభావః * అభావీయవిలక్షణానుయోగితేతి * కేవలానుయో
గితా సంబంధేన సాధ్యీయ పగత్వేవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ తాదృశస
మవాయవద్వృత్తిత్వస్య ధూమేసత్త్వాదవ్యాప్తిస్స్యాదతో విలక్షణేతి ॥ సాధ్య
తావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితా ని
రూపితేతి తదర్థః ॥ అథాభావపదాత్కథం తాదృశవిలక్షణానుయోగితాలాభ
ఇతి చేత్ ॥ అభావపదసమభివ్యాహృతపదాంతరస్యవిలక్షణానుయోగితయాస్వార్థ
విశిష్ట బోధకత్వస్య వ్యుత్పత్తిసిద్ధత్వాదన్యథాసంయోగోఘటాభావఇతి వ్యవహా
రాపత్తేః ॥ నచ భావవాచకపద సమభివ్యాహృతాభావపదస్య భావభిన్నార్థక
త్వాన్నాయమతిప్రసంగ ఇతివాచ్యమ్ ॥ తథాపి విషయితాఘటత్వాభావాభా
వఇతి వ్యవహారాపత్తేర్దుర్వారత్వాత్ * హ్రదాదివృత్తిప్రమేయత్వాదిమతీతి *
అథాస్మిన్ లక్షణేసాధ్యవత్తాగ్రహవిరోధితా నియామకసంబంధేనైవ సాధ్యవ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ద్భిన్నవృత్తిసాధ్యాభావవత్తాయా అగ్రేనివేశనీయతయా వహ్నిసాధ్యకే తాదృశేన దైశికవిశేషణతా సంబన్ధేనప్రమేయత్వ వతో ఽప్రసిద్ధత్వేన న తదాదాయాసంభవఇతిచేన్న ॥ దైశికవిశేషణతాయాస్స్వరూపత్వేనైవ సంసర్గతాత్స్వరూపసంబంధేన తాదృశేన ప్రమేయత్వవత్త్వమాదాయాసంభవసంగతేః ॥ నచ తథాపి నాసంభవ స్సంభవతివిషయితా సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకె ఘటాభావాదౌ సాధ్యేపటత్వాదౌ తాదృశేన విషయితాసంబంధేన సాధ్యవద్భిన్నవృత్తినః కస్యాపి హేత్వధికరణేఽసత్త్వాల్లక్షణ సమన్వయసంభవాదితి వాచ్యమ్ ॥ విషయితాసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్య విషయితాయా వృత్త్యనియామకతయాఽభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వేనా ప్రసిద్ధ్యాతత్సాధ్యకానుమానాసంభవాదిత్యభిప్రాయాత్ ॥ నచ తథాపి కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక ఘటాభావేసాధ్యే ఆత్మత్వాదౌ లక్షణసమన్వయ స్తాదృశేన కాలికేన సాధ్యవద్భిన్నవృత్తేః కస్యాపి హేత్వధికరణేఽభావాదితి కథమసంభవఇతివాచ్యమ్ ॥ విషయిత్వకాలికాదిసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావస్య తత్సంబంధావచ్ఛిన్నాధికరణత్వా భావరూపత్వా త్స్వరూపసంబంధస్యైవ సాధ్యవత్తాగ్రహవిరోధిజ్ఞాన విషయతయాప్రమేయత్వాదికమాదాయా సంభవసంగమాత్ ॥ వస్తుతస్తు ॥అభావవత్తాగ్రహేఽభావాభావవత్తాజ్ఞానస్య స్వరూపసంబన్ధేనైవ విరోధిత్వమితి కూటఘటితెగ్రంథకృదుక్తమతాభిప్రాయేణేదమితితత్త్వమ్ * అన్యథేతి * అథ ప్రతియోగితయాఽనుయోగితయా వాసాధ్యవిశిష్టస్యైవాభావస్యలక్షణే నివేశనీయతయా కేవలప్రతియోగితాయా స్తన్నిరూపితానుయోగితాయావా సంసర్గత్వేవహ్నిమతి మహానసీయ వహ్న్యభావవిషయిణ్యావహ్ని ర్నాస్తీతిప్రతీత్యాపత్తైర్వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాస్తన్నిరూపితానుయోగితాయావా సంసర్గతయా భాన మావశ్యకమితి ప్రయోజనాంతరాన్వేషణంయుతఇతిచేత్ ॥అత్రకేచిత్ ॥ సాధ్యత్వస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ సంభవాత్సాధ్యతా వచ్ఛేదకనివేశన మనుచితమిత్యభిప్రేత్య తన్నివేశస్య ప్రయోజనాంతరాన్వేషణమిత్యాహుః ॥తదసత్ ॥సాధ్యత్వస్యప్రకృతానుమితివిధేయత్వరూపస్యానుపస్థితిదశాయా మప్యనుమితెరానుభవికతయా సాధ్యత్వనివేశా సంభవాత్ మహానసీయ వహ్న్యభావమాదాయలక్షణాసత్త్వప్రసంగాచ్చ ॥ నచ సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వ నివేశేపిప్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ర్వదోషతాదవస్థ్యంశంక్యమ్ ॥ తత్పరిచితవహ్నిత్వాదీనాం విశిష్యైవనివేశాత్
అపిచ విశిష్టసత్తావాన్ జాత్యధికరణత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యతావచ్ఛిన్నాభా
వస్య జాత్యాదావేవ వర్తమానతయాఽతివ్యాప్తేః ॥ నచ ప్రమాత్మకానుమి
తి విధేయత్వమేవ సాధ్యత్వమితివాచ్యమ్ ॥ ఏవంసతి సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛి
న్నత్వ నివేశాపేక్షయా గౌరవాపత్తేః ॥ వస్తుతస్తు ॥ ప్రతియోగితాయాః ప్ర
కారతయా నివేశేపి సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వం నివేశ్య మిత్యభిప్రేత్యా
వ్యాప్తి వారకతయాపి తస్యసార్థక్య ప్రకాశనమభిప్రేత్యవాప్రయోజనాంత
రాభిధానమితిధ్యేయమ్ ॥ అధికరణభేదేనాభావభేదేత్వాహ * పృథివీత్వాభా
వద్రవ్యత్వాభావాన్యతరేతి * ఏవముత్తర(త్రా)పి స్థలాంతరానుసరణబీజంబో
ధ్యమ్ * అవ్యాప్త్యాపత్తేరితి * అథా(త్రా)భావాభేదపక్షేఽసంభవఏవవక్తవ్యః
క(త్రా)పి లక్షణగమనాభావాత్ ॥ నచైతద్రూపవానేతత్త్వాదిత్యాదౌ తద్గమ
నంశంక్యమ్ ॥ త(త్రా)పివిశిష్టాభావోభయాభావమాదాయావ్యాప్తేః సత్త్వాత్
నచ విషయితయా ఘటసాధ్యకే నిత్యజ్ఞానత్వహేతౌలక్షణసమన్వయస్సంభవతీ
తివాచ్యమ్ ॥ త(త్రా)పి నిత్యజ్ఞానాన్యత్వవిశిష్టఘటాభావమాదాయావ్యాప్తేః॥
నచ నిత్యజ్ఞానాన్యత్వ విశిష్టఘటోపినిత్యజ్ఞానేవర్తతే ఘటాంశేనిత్యజ్ఞానాన్య
త్వవైశిష్ట్యప్రకారకత్వస్యైవ తత్రప్రయోజకత్వాదితివాచ్యమ్ ॥ తథాపిపటపద
జన్యబోధ విషయతావిశిష్టఘటాభావస్య హేత్వధికరణేఽబాధాన్నహి తాదృ
శోపిఘటస్తత్రవర్తతఇతి శక్యం వదితుంతథాసతి ఘటస్య పటపదవాచ్యతాప్ర
సంగాత్ ॥ నచేచ్ఛాయాస్తాదృశఘటవత్త్వప్రమేయమాపత్తిర్నజ్ఞానస్యేతివా
చ్యమ్ ॥ జ్ఞానేచ్ఛయోస్సమానవిషయకత్వ నియమాజ్జ్ఞానస్యతద్వత్త్వఇచ్ఛా
యాస్తద్వత్త్వనియమాత్ ॥ జ్ఞానత్వేనకృతిత్వేనవా జ్ఞానకృత్యోః శక్తిత్వస్యే
చ్ఛానద్వినిగమనావిరహేణ వక్తవ్యత్వాచ్చేతిచేన్న ॥ సంకేతస్యలోకే పదా
ర్థోపస్థితి ప్రయోజకతయా దృష్టత్వేన తత్సజాతీయేచ్ఛైవశక్తిపదార్థో
నతుజ్ఞానమితి జ్ఞానస్య తాదృశఘటవత్త్వేపి బాధకాభావాదిత్యభి(ప్రా)యాత్॥
వైశిష్ట్యవ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వేన ప్రతియోగితావిశేషణత్వే ఏకవ్య
క్తి సాధ్యకే లక్షణసమన్వయాన్నాసంభవఇతికేచిత్ ॥ అథసాధ్యతావచ్ఛేదకా
వచ్ఛిన్నాభావనివేశేపి మహానసీయవహ్న్యభావవారణమశక్యం తస్యసాధ్య
తావచ్ఛేదక వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వాత్ ॥ నచ సాధ్యతావచ్ఛే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

దక పర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతాకత్వ నివేశాత్తాదృశాభావ వారణసంభవ ఇతి వాచ్యమ్
తథాపి మహానసీయత్వవిశిష్ట వహ్నిత్వవతోఽభావమాదాయ దోషావారణాత్ ॥
నచ తాదృశాభావో గురుధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకతయాఽప్రసిద్ధ ఇతి వా
చ్యమ్ ॥ ఏతల్లక్షణే గురుధర్మస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వావశ్యకత్వాత్, అన్య
థా సాధ్యవద్భిన్నవృత్తి సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వస్య సాధ్యవద్భిన్నవృత్తిత్వ
త్వాపేక్షయా గురుతయా తదవచ్ఛిన్నాభావ రూపలక్షణవాక్యార్థాప్రసిద్ధ్యాప
త్తేరితి చేత్ ॥ అత్ర వదంతి ॥ ఉపలక్షితధర్మావచ్ఛిన్నాభావ, విశిష్టధర్మావచ్ఛిన్నా
భావయోర్వైలక్షణ్యాయ విశిష్ట ధర్మావచ్ఛిన్నాభావీయ ప్రతియోగితావచ్ఛే
దకతా, విశిష్టప్రతియోగిక సంబంధావచ్ఛిన్నా విశేషణవిశేష్యోభయపర్యాప్తా
వా ఉపలక్షితధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా కేవలసంబంధావచ్ఛి
న్నా విశేష్యమాత్ర పర్యాప్తా చేత్యవశ్యముపగంతవ్యం తథాచ ప్రకృతే మహా
నసీయత్వోపలక్షిత ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య హేతుమత్యసత్త్వేన తద్విశిష్టావ
చ్ఛిన్నాభావస్య హేతుమతి సత్త్వేపి తస్య వివక్షణీయ సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘ
టకసంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతాకత్వవిరహేణాను
పపత్త్యభావాదితి దిక్ ❋ కాలికసంబన్ధేన ద్రవ్యత్వాభావేతి ❋ అత్ర ద్రవ్యత్వప
దం తదధికరణత్వపరం తేన కాలికసంబన్ధేన ద్రవ్యత్వాభావవత్తాబుద్ధౌ స్వరూప
సంబంధేనైవ తదభావవత్తాజ్ఞానస్య విరోధితయా తేన సంబంధేన ద్రవ్యత్వవ
తోఽప్రసిద్ధత్వేపి నక్షతిః ॥ అథవా భావాభావసాధారణ దైశిక విశేషణత్వాభి
ప్రాయకమిదమ్ ॥ నచైవం సాధ్యవత్తాగ్రహవిరోధితా నియామకసంబంధేన సా
ధ్యాభావవత్త్వనివేశో వ్యర్థ ఇతి వాచ్యమ్ ॥ మతద్వయసాధారణ్యానురోధేన త
న్నివేశాత్ ॥ ❋ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధేన సాధ్యవత్తాజ్ఞానం ప్రతీత్యాది ❋
సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్న ప్రకా
రతాశాల్యనాహార్యజ్ఞానసామాన్యం ప్రతియాదృశసంబన్ధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకధ
ర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావత్వావ
చ్ఛిన్నవత్తావగాహ్యనాహార్యాప్రామాణ్యజ్ఞానానాస్కందిత నిశ్చయసామాన్యం
ప్రతిబంధకం తాదృశసంబన్ధేనేత్యర్థః తేన పర్వతః సంయోగేన వహ్నిమాన్కా
లికసంబంధావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావవాం
శ్చేతి సమూహాలంబనాత్మక సాధ్యవత్తాజ్ఞాన విశేషం ప్రతి కాలికసంబన్ధేన వ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

హ్న్యభావవత్తాజ్ఞానస్య కాలికసంబన్ధేనప్రతిబంధకత్వేపి వహ్నిమాన్ ధూ
మాదిత్యాదావవ్యాప్తిః ॥ ఏవంచ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధనివేశస్యాపిసా
ర్థక్యంఅన్యథాస్వరూప సంబన్ధేన సంయోగ సంబంధావచ్ఛిన్న వహ్న్యభా
వవత్తాజ్ఞానస్య సాధ్యవత్తాజ్ఞాన సామాన్యాంతర్గతం యత్సమవాయేన సా
ధ్యవత్తాజ్ఞానం తంప్రత్యప్రతిబంధకతయా దైశికవిశేషణతాయా అపిసంగ్రహా
నుపపత్తేః॥నచైవమపినానాధర్మితావచ్ఛేదకకసాధ్యవత్తాజ్ఞాన సాధారణైకప్ర
తిబధ్యతాయాఅభావేనదైశిక విశేషణతాయాఅసంగ్రహ స్తదవస్థఏవేతివాచ్యం
సర్వంవహ్న్యభావవదితినిశ్చయీయప్రతిబధ్యతాయా ఏవతథావిధాయాః ప్రసి
ద్ధేః॥ప్రకృతలక్షణేసర్వత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యకత్వేనైవనిశ్చయస్యవిశేషణీయత్వా
త్ ॥యద్వా స్వసమానధర్మితావచ్ఛేదకకత్వేనసాధ్యవత్తాజ్ఞానం విశేషణీయం
స్వంప్రతిబంధకనిశ్చయ ఇతిదిక్ ॥ యత్తు సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న
సాధ్యతావచ్ఛేదక ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రకారతాఘటిత ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్య
తానివేశేనైవోక్త సమూహాలంబనమాదాయ దోషవారణసంభవాత్సాధ్యవత్తా
జ్ఞానసామాన్యనివేశోగౌరవగ్రస్తః ప్రకారతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబం
ధావచ్ఛిన్నత్వానివేశే పర్వతోవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న కాలికసంబంధావచ్ఛి
న్న ప్రతియోగితాకాభావవానితిజ్ఞాన నిష్ఠాయాః కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న వ
హ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాశాలినిశ్చయ నిరూపితప్రతిబధ్యతాయాఃప్ర
తియోగిత్వసంబంధావచ్ఛిన్న వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతా ఘటితధర్మావచ్ఛి
న్న తయా కాలికసంబంధస్యాపి సంగ్రహాపత్త్యావహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదా
వవ్యాప్త్యాపత్తిరతస్తదుపాత్తమ్ ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదక ధర్మావచ్ఛిన్నత్వస్యప్ర
కారతాయా మనివేశే వహ్నిమత్వప్రకారక ప్రమావిషయో ధూమావిత్యాదౌ
సాధ్యాభావత్వావచ్ఛిన్న కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావత్వేన
సాధ్యవత్తాజ్ఞానం ప్రతికాలికసంబంధేన సాధ్యాభావవత్తాజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకత
యా కాలికసంబంధసంగ్రహాపత్తిరతస్తన్నివేశః ॥ నచైవమపి సంయోగేన వ
హ్నిమాన్పర్వతోవహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నకాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియో
గితాకాభావవానిత్యాకారకజ్ఞానం ప్రతిసంయోగేన వహ్నివిశిష్టేపర్వతేకాలిక
సంబన్ధేన వహ్న్యభావవత్తాజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకతయా కాలికసంబంధ సంగ్ర
హోద్ధుర్వారఏవతాదృశజ్ఞానీయ ప్రతిబధ్యతాయాం ధర్మితావచ్ఛేదక విషయి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

తావిధయా సంయోగసంబన్ధావచ్ఛిన్న వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారితాయా అవ
చ్ఛేదకత్వాదితి వాచ్యమ్ ॥ సర్వత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యకవహ్న్యభావ ప్రకార
తాశాలిజ్ఞాన నిరూపితప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదక కోటౌ ధర్మితావచ్ఛేదక విషయి
తాయా అనివేశేనోక్త దోషాభావాత్, నివేశేపివాన వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్ర
కారతాత్వేన కింతు ధర్మితావచ్ఛేదకతాత్వేనైవ నివిశతాంవా విశిష్యైవ ఫలే
చ్ఛానాముత్తేజకత్వపక్షే గ్రాహ్యధర్మితావచ్ఛేదక భేదేన ప్రతిబధ్యప్రతిబ
న్ధక భావభేదస్యావశ్యకత్వాత్ తథాపి నక్షతిః ధర్మితావచ్ఛేదకతానాత్మకత్వేన
ప్రకారతాయా విశేషణీయత్వాదితి ॥ తదసత్ ॥ ఏవంసతి వృత్త్యనియామకసం
సంబంధస్యాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వే ప్రతియోగితాసంబన్ధేన వహ్నేః
సాధ్యతాయాం వహ్నిధ్వంసత్వ హేతావవ్యాప్తేః దుర్వారత్వాపత్తేః స్తత్రసా
ధ్యాభావత్వా వచ్ఛిన్నకాలికసంబన్ధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావత్వావచ్ఛి
న్న వత్తాబుద్ధిం ప్రతి కాలిక సంబన్ధేన సాధ్యాభావవత్తా జ్ఞానస్య ప్రతిబంధక
తయా కాలికసంబంధసంగ్రహస్య దుర్వారత్వాత్ తాదృశజ్ఞానీయ ప్రతిబధ్యతా
యాం ప్రతియోగితాసంబన్ధావచ్ఛిన్న వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాయా అవ
చ్ఛేదకత్వాత్ ॥ యదిచ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధతా యాదృశరూపావచ్ఛిన్నే
పర్యాప్తా తాదృశరూపవిశిష్ట సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధపర్యాప్తావచ్ఛేదక
తాకత్వం ప్రకారతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబన్ధానవచ్ఛిన్నత్వం దర్శితప్ర
తిబధ్యతా వచ్ఛేదకకోటిప్రవిష్టప్రకారతాచ నసాధ్యతావచ్ఛేదక శుద్ధప్రతియో
గితాత్వ విశిష్టప్రతియోగిత్వ సంబన్ధావచ్ఛిన్నా అపితు ప్రతియోగిత్వసంబన్ధా
వచ్ఛిన్నత్వ విశిష్టప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నేతి నోక్తదోషః ॥ ఏతేన నిరవచ్ఛిన్న
విశేషణతాయావివ కపిసంయోగవత్తాభవిరోధి జ్ఞానవిషయతయా లక్షణసాధ్య
వచ్ఛిన్నవృత్తిత్వ విశేషణంవ్యర్థమితి నచేత్యగ్రిమశంకాయాః అనుత్థితిమూలా
లావచ్ఛిన్నత్వవిశిష్ట సమవాయసంబన్ధేన కపిసంయోగవత్తాజ్ఞానం ప్రతిమూలా
వచ్ఛిన్న విశేషణతాసంబన్ధేన కపిసంయోగభావవత్తాజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకత
యా తాదృశసంబన్ధేన కపిసంయోగాభావవత్తాయా వృత్తేః సత్వాత్ తద్విశేష
ణవైయర్థ్యాసవకాశాదితి పరాస్తమితి ధ్యేయం ॥ తథాపి విపరీతజ్ఞానానుత్తర
త్వస్య ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వ పక్షే ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకకోటౌ ప్రకారకత్వ
విశేషే ప్రయోజన విరహేణ దర్శితప్రకారకతావచ్ఛిన్నత్వస్య ప్రతిబధ్యతా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

యాం నివేశాసంభవాత్ ॥ కాలికవిశేషణతయా వహ్న్యభావవాన్ దైశిక విశేషణతయా వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానవిశిష్టస్య పర్వతః కాలికసంబన్ధేన వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానస్య వహ్నిమత్తాజ్ఞానం ప్రత్యవచ్ఛేదక ధర్మాదర్శనవిధయా ప్రతిబన్ధకత్వాత్కాలిక సంబంధసంగ్రహాయ వహ్నిసాధ్యకస్థలే దుర్వార ఇతి ప్రతిబన్ధకధీ నిశ్చయసామాన్యోపాదానమ్ ॥ ఏవంచ స్వప్రకారకత్వ నిశ్చయత్వాదీనామపి సార్థక్య మిత్యలంబహునా॥ * కేచిత్త్వితి * సాధ్యాత్మకస్వాభావ నిరూపితేత్యస్య సాధ్యనిరూపితేత్యేవార్థః సాధ్యేస్వాభావత్వ కథనమసంభావనా వారణాయేతి భ్రమేణశంకతే * నచేతి * భ్రమం నిరాకరోతి॥ * తత్రేత్యాదినా * లాఘవమనురుధ్య పూర్వకల్పే వక్ష్యమాణదోషం చాపేక్ష్యాహ * సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధేన వృత్తిమత్సాధ్యనిరూపితేతి * తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదక యత్సంబన్ధేన సాధ్యవద్భిన్నవృత్తిత్వమభావస్యేతి * తథా చ సాధ్యనిరూపితస్వనిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకయత్సంబన్ధేన సాధ్యవద్భిన్నవృత్తిర్యః సాధ్యాభావస్తస్య తేన సంబన్ధేన యదధికరణం తద్వృత్తిత్వాభావో వ్యాప్తిరితి సముదితార్థః పర్యవసితః ॥ అత్రైవమపి కాలికసంబన్ధేన సర్వవాన్కాలత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యాభావస్య యః కాలికసంబన్ధావచ్ఛిన్నాభావస్తస్య సర్వాంతః పాతితయా సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబన్ధేన వృత్తిమత్సాధ్యస్వరూప తయా కాలికసంబంధస్యాపి తథాత్వేన తాదృశసంబన్ధేన సాధ్యవద్భిన్నే జన్యకాలేవర్తమానస్య సాధ్యాభావస్యాధికరణే మహాకాలే హేతోః సత్త్వాదవ్యాప్తిః ఏవం దికకృతవిశేషణతయా సర్వసాధ్యకే మహాదిక్త్వహేతౌ విషయితాసంబన్ధేన సర్వసాధ్యకే నిత్యజ్ఞానత్వహేతౌ దికకృతవిశేషణతాం విషయితాంచాదాయావ్యాప్తిర్దుర్వారా ॥ నచ తాదృశ యద్యత్సంబంధేనేతి వక్తవ్యం ప్రకృతే తాదృశయావదంతర్గత దైశికవిశేషణతాసంబన్ధేన హేతుమతి సాధ్యాభావాసత్త్వాన్నావ్యాప్తిరితి శంక్యమ్॥ తథాసతి గ్రంథకృదభిహితవక్ష్యమాణస్వనిష్ఠత్వ విశేషణప్రయోజనా సంగతేరితి చేన్న ॥ జన్యానాం మహాకాలమహాదిగ్వృత్తితాయామవచ్ఛేదకత్వం నతు కాలదిక్త్వే ॥ విషయితాసంబంధో నాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకో నవా తేన సాధ్యత్వమితి మతేనైవైతత్పరిష్కారకణాత్ ॥ అత్రైవమపి గగనాభావత్వావచ్ఛిన్న కాలికసంబన్ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావే విశేషణతావిశేషేణసాధ్యే ఆత్మత్వ హేత్వావవ్యాప్తిస్తాదృశసాధ్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

స్య కాలవృత్తిత్వవిశిష్ట గగనాభావాభావసమనియతతయా తదభిన్నత్వేన తద-
భావస్య కాలవృత్తివిశిష్ట గగనాభావరూపతయా దైశికవిశేషణతాయా అపిసా-
ధ్యనిరూపిత సాధ్యాభావనిష్ఠ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధతయా తేన సం-
బన్ధేన గగనాభావాత్మక సాధ్యాభావస్య సాధ్యవద్భిన్నే వర్తమానస్యాత్మని స-
త్త్వాత్ ॥ నచ సాధ్యనిరూపితసాధ్యాభావనిష్ఠప్రతియోగితావ్యక్తిర్యేనరూపే-
ణ యేనసంబన్ధేనావచ్ఛిన్నా తేనరూపేణ తేనసంబన్ధేన సాధ్యవద్భిన్నవృత్తేః
సాధ్యాభావస్య తేనరూపేణ తేనసంబన్ధేన యదధికరణం తద్వృత్తిత్వాభావో
వ్యాప్తిరితి వివక్షితం కాలవృత్తిత్వవిశిష్ట గగనాభావత్వావచ్ఛిన్నాయాః సాధ్యని-
రూపిత ప్రతియోగితాయా అవచ్ఛేదకీభూత దైశికవిశేషణతా సంబన్ధేన కాల-
వృత్తిత్వ విశిష్టగగనాభావత్వావచ్ఛిన్నాధికరణత్వస్యాత్మన్య సత్త్వాన్నావ్యా-
ప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ ఏవంసతి ప్రతియోగితాయాం స్వనిష్ఠత్వ విశేషణవైయర్థ్యా-
పత్తేః ॥ దర్శితస్థలే కాలికసంబన్ధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక సాధ్యాభావనిష్ఠప్ర-
తియోగితాయాం దైశికవిశేషణతాసంబంధస్యావచ్ఛేదకత్వేపి తాదృశప్రతియో-
గితావచ్ఛేదక రూపేణ తాదృశప్రతియోగితాశ్రయీభూతాభావస్య సాధ్యవద్భి-
న్నవృత్తేర్వ్యతిరేకిమాత్రస్యకాలికసంబన్ధావచ్ఛిన్నాభావో అవ్యాప్యవృత్తిరితిమ-
తేప్రసిద్ధావపి తస్యాధికరణభేదేనభిన్నత్వావశ్యకతయా ఆత్మస్యవృత్తేరవ్యాప్త్య-
నవకాశాదితి చేన్న ॥ స్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణనిరూపిత స్వావచ్ఛేదకః
సంబన్ధావచ్ఛిన్నాధేయతావచ్ఛేదికాయా యా ప్రతియోగితా తత్తదన్యత్వస్యసా-
ధ్యాభావనిష్ఠప్రతియోగితాయాం నివేశేన సర్వసామంజస్యాత్ ॥ విశిష్టసత్త్వా-
భావ సాధ్యకే విశిష్టసత్తాత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయా విశేష్యమాత్రవృత్తిత-
యా స్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణ నిరూపితస్వావచ్ఛేదక సమవాయసం-
బంధావచ్ఛిన్నాధేయతా వచ్ఛేదకత్వేపి విశిష్టసత్తాధికరణత్వరూప సాధ్యాభా-
వనిష్ఠప్రతియోగిత్వైవ తాదృశీతితాదృశ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక స్వరూపసంబన్ధే-
న విశిష్టసత్తాధికరణత్వ రూపసాధ్యాభావవదవృత్తిత్వమాదాయైవ తత్సాధ్యకే
గుణత్వ హేతౌలక్షణ సమన్వయఇతి దిక్ ॥ అథైవమపి కాలికసంబన్ధావచ్ఛి-
న్న ప్రతియోగితాకాకాశాభావాభావే సాధ్యే ఆత్మత్వాదా వవ్యాప్తిరస్త్యేవ
తాదృశసాధ్యస్యయోవ్యధికరణసంయోగ సంబన్ధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభా-
వోయశ్చ తాదృశసాధ్యగగనోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగిగగనాభా-

వాత్మక సాధ్యాభావసమనియతత్త్వేన తదభిన్నతయా దైశికవిశేషణతా సంబ
న్ధస్యలక్షణ ఘటకత్వాత్ ॥ నచ తాదృశాభావయోస్సాధ్యాభావ సమనియతత్వే
ఽపితయోః కేవలాన్వయితయా దైశికవిశేషణతాసంబన్ధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగి
తాక తదభావస్యాప్రసిద్ధ్యాసాధ్యాత్మకత్వాన్న దైశిక విశేషణతాయాః సా
ధ్యనిరూపిత ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమితివాచ్యమ్ ॥ సాధ్యేతత్ప్రతియోగి
త్వ నిర్వాహాయ గగనే గగనాభావాభావత్వమివ తదభావత్వస్యాపి యుక్తిసిద్ధ
త్వాత్ ॥ మైవమ్॥ అభావవిరహాత్మత్వం వస్తునఃప్రతియోగితేతి మతే తచ్చావశ్యక
త్వేపి ప్రతియోగిత్వస్య స్వరూపసంబంధరూపత్వే తదనావశ్యకత్వాత్సమవాయ
సంబంధావచ్ఛిన్నప్రమేయాభావాభావస్య సత్తాస్వరూపత్వం వదతాగ్రంథకృ
తాప్రతియోగిత్వస్య ప్రకృతలక్షణే స్వరూపసంబంధస్యైవాదరణీయత్వాత్ ॥
అత్రైవమప్యభావత్వావచ్ఛిన్న కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభా
వ దైశికవిశేషణతయా సాధ్యాత్మత్వాదవ్యాప్తిస్తత్ర సాధ్యస్యయః కాలి
కసంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్తస్యయో దైశిక విశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నాభావ
స్తస్య సాధ్యరూపతయా దైశికవిశేషణతాయా అపిలక్షణఘటకత్వాత్ ॥ నచ
దర్శితాభావస్య సాధ్యరూపత్వేపి తదీయప్రతియోగితానస్వనిష్ఠాసాధ్యతావ
చ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావస్యైవ స్వపదార్థత్వాదితి వాచ్యమ్॥
సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నప్రకృత సాధ్యాభావస్య నిఖిలాభావరూప
తయా కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావనిష్ఠప్రతియోగితాయా
అపి స్వనిష్ఠత్వాక్షతేః ॥ నచ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రకృతసాధ్యాభావస్య
దైశికవిశేషణతయా నిత్యమాత్రవృత్తితయా సర్వదేశాసంగ్రాహకత్వేన నతస్య
సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావత్వం కల్ప్యతే కింతు సర్వ
దేశసంగ్రాహక గగనాభావాదీనామ్ ॥ వ్యతిరేకిణస్తథాత్వే నిరుక్తసాధ్యాభా
వస్య కాలికావ్యాప్యవృత్తితాపత్తేరితి వాచ్యమ్ ॥ వ్యతిరేకిణః కాలికసంబంధా
వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్య కేవలాన్వయితయానిత్యమాత్రవృత్తితాయాఅ
సిద్ధేర్గగనాభావాదివత్తస్యాపిసర్వదేశసంగ్రాహకత్వావిశేషాత్సాధ్యతావచ్ఛే
దకసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావత్వావశ్యకత్వాదితి చేన్న వ్యాప్యవృత్తితావ్యా
ప్యవృత్తిత్వరూపవిరుద్ధధర్మాధ్యాసాదభావభేదవాదినాంమతేవ్యతిరేకిప్రతియోగిక
కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్యాధికరణభేదేనభేదాత్సర్వదేశసంగ్రాహకత్వా

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri
CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

సిద్ధిరితి బహుతరమూహనీయమ్ ॥ అథాస్మిన్ లక్షణే తాదాత్మ్యసంబన్ధేనఘట
సాధ్యకే ఘటత్వ హేతావవ్యాప్తిః తత్రసాధ్యీభూతఘటనిరూపితఘటభేదాత్మక
సాధ్యాభావనిష్ఠప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధేః ॥ ఘటభేదాభావస్య ఘటత్వస్వరూప
త్వాత్ ॥ యదిచ ఘటభేదాభావస్య ఘటత్వ రూపత్వ వద్ఘటస్వరూపత్వమ
పి స్వీక్రియతే తాదాత్మ్యసంబన్ధేన ఘటవత్తాయా ఘటభేదాభావప్రతీతి నియా
మకత్వాచ్చ నాతిప్రసంగ ఇత్యుచ్యతే॥తదాఘటభిన్నం ఘటత్వాభావాదిత్యా
దా వవ్యాప్తిః ఘటత్వాత్మక సాధ్యాభావ నిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదక సమవా
యసంబన్ధేన ఘటత్వాత్మక సాధ్యాభావస్య సాధ్యవద్భిన్నవృత్తిత్వాత్తేన సంబ
న్ధేనఘటాత్మక సాధ్యాభావాధికరణే కపాలే హేతోర్వృత్తేః ॥యదిచ సాధ్యని
రూపిత యాదృశసాధ్యాభావ నిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదక యత్సంబన్ధేన సాధ్య
వద్భిన్నవృత్తిత్వం యాదృశసాధ్యాభావస్య వర్తతే తేన సంబన్ధేన తాదృశసా
ధ్యాభావవత్త్వం నివేశనీయం సమవాయస్య ఘటాత్మకసాధ్యాభావ నిష్ఠప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకత్వాభావాన్నతమాదాయావ్యాప్తిరిత్యుచ్యతే తదాఘటభేద
స్య ఘటత్వాభావ సమనియతత్వేన తదభిన్నత్వోపగమేన ఘటత్వస్య తత్ప్ర
తియోగిత్వ వ్యవస్థాపనస్య నిష్ఫలత్వాపత్తిర్ఘటత్వస్య ఘటభేదప్రతియోగి
త్వాభావేపి ఘటాత్మకసాధ్యాభావ మాదాయఘటభేద సాధ్యకే పటత్వాదౌ
లక్షణగమనసంభవాదితి చేత్ ॥అత్రబ్రూమః॥తాదాత్మ్యసంబన్ధేన ఘటస్య సా
ధ్యతాస్థలే ఘటతాదాత్మ్యస్యైవ సాధ్యత్వోపగమకర్తృప్రాచీనమతేనైవైత
త్పరిష్కారకరణాద్ఘటభేదాభావస్య ఘటత్వమాత్రస్వరూపత్వేపి క్షతివిరహాత్
అస్తువాతాదాత్మ్యసంబన్ధేన ఘటాదేః సాధ్యత్వం తథాపి నక్షతిః సాధ్యనిరూ
పిత స్వనిష్ఠప్రతియోగిత్వతదవచ్ఛేదకత్వాన్యతరావచ్ఛేదకసంబంధస్యైవవివక్ష
ణాదిత్యలంపల్లవితేన॥ననుసాధ్యనిరూపిత స్వనిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబన్ధే
న సాధ్యాభావవత్వనివేశే లక్షణసాధ్యాభావ పదవైయర్థ్యం తదనివేశే స్వ
పదస్య సాధ్యవద్భిన్నవృత్తిత్వరూపేణ గగనాభావపరిచాయకత్వ ప్రసక్తావపి
గగనాభావాది నిష్ఠప్రతియోగితాయాం సాధ్యనిరూపితత్వాభావేనసాధ్యనిరూ
పితప్రతియోగితాయాం గగనాభావవృత్తిత్వాభావేన స్వనిష్ఠసాధ్యీయ ప్రతియో
గితావచ్ఛేదక సంబంధరూపపరంపరా సంబంధఘటక వృత్తిత్వాంశే గగనాభా
వప్రతియోగికత్వాభావేన తాదృశపరంపరాయాః సాధ్యాభావాతిరిక్త వస్తునం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ఇంధతాయా అసంభవాదితిస్వపదప్రయోగ మూలకపరంపరాసంబంధ వివక్షాభిమానేన శంకతే * నచేతి * దర్శితవిశిష్టస్య సాక్షాత్సంబంధత్వమేవ వివక్షితం నతు పరంపరాత్వమితి స్పష్టతయా దర్శయితుం సాధ్యనిరూపిత స్వనిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబన్ధేన సాధ్యాభావవత్వమిత్యత్ర ద్విధా నివిష్టసాధ్యాభావ ఘటితవాక్యార్థం శబ్దాంతరేణాభిధాయ సాధ్యాభావవత్వ నివేశసార్థక్యం స్పష్టయతి * స్వపదార్థస్య ద్విధానివేశేనేతి * సాధ్యనిరూపితేత్యాది సంబంధఘటకతయా సాధ్యవద్భిన్న వృత్తిసాధ్యాభావవదవృత్తిత్వరూపలక్షణఘటకతయాచేత్యర్థః ॥ నివేశనేత్యంతం నివేశ ధ్రౌవ్యేహేతు స్తథాచ సాధ్యనిరూపిత స్వనిష్ఠప్రతియోగితా వచ్ఛేదకసంబంధరూపవిశిష్టఘటక వృత్తిత్వాంశేగగనాభావప్రతియోగికత్వా భావేపి విశిష్ట ఘటకవిశేష్యాంశే దైశికవిశేషణతారూపే గగనాభావప్రతియోగికత్వస్యాక్షతతయా సాధ్యాభావవత్వానివేశే గగనాభావమాదాయావ్యాప్తిః స్యాదేవేతిభావః ॥ వస్తుతస్తు ॥ పరంపరాసంబంధనివేశేపి సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న మహానసీయత్వావచ్ఛిన్నాభావ మాదాయవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తివారణాయ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబన్ధావచ్ఛిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావ నివేశఆవశ్యక ఏవేతి నసాధ్యాభావపదవైయ్యర్థ్యమ్ ॥ కేచిత్తు * సాధ్యనిరూపితేత్యాది * సాక్షాత్సంబంధనివేశేపి సాధ్యాభావపదవైయ్యర్థ్యం, తథాహి ॥ సాధ్యాభావవత్వమనివేశ్య సాధ్యనిరూపిత స్వనిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబన్ధేన సాధ్యవద్భిన్న వృత్తిపదార్థవత్వమేవ నివేశ్యం స్వపదస్య విశేష్య వ్యక్తిపరత్వ నియమేన యత్పదార్థవ్యక్తిమత్వముపపాదనీయం సైనవ్యక్తిః స్వపదేనోపపాదేయా,తథాచ గగనాభావవ్యక్తే స్తన్నిష్ఠప్రతియోగితావ్యక్తేః సాధ్యనిరూపితత్వ విరహేణస్వపదేనోపాదానా సంభవాద్గగనాభావమాదాయావ్యాప్త్యప్రసక్తిరిత్యాశంకతే*నచేతి* లక్షణవాక్యే స్వపదం పరిత్యజ్య సాధ్యాభావపదమేవ నివేశ్యం సాధ్యాభావపదస్యతు విశేష్యవ్యక్తిపరత్వ నియమాభావాదభావాంతర వారణాయ సాధ్యాభావవత్వ నివేశ ఆవశ్యక ఇత్యాశయేన సమాధానమాహ * స్వపదార్థస్యేతి * స్వపదార్థత్వేన స్వపదార్థస్యేత్యర్థ ఇత్యాహుః ॥ * యాదృశసంబన్ధేన ప్రకృతసాధ్యవతితద్భిన్నవృత్తిసాధ్యాభావానవర్తతఇతి * అథ యాదృశసంబంధేనేత్యస్య సాధ్యవన్నిరూపిత యత్వం,

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

బన్ధావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వాభావవాన్ తాదృశాభావ ఇత్యర్థే సత్తాభావసాధ్యకే
సమవాయాసంగ్రహః ॥ సాధ్యవన్నిరూపితతత్సంబన్ధావచ్ఛిన్నవృత్తే రప్రసి
ద్ధేః ॥ యదిచ తాదృశసాధ్యాభావనిష్ఠసాధ్యవన్నిరూపిత వృత్తిత్వం యత్సం
బన్ధానవచ్ఛిన్నమిత్యర్థ స్తదా ఽయమాత్మా జ్ఞానాదిత్యాదౌ సాధ్యాభావే సా
ధ్యవద్వృత్తిత్వాప్రసిద్ధిః ॥ యదిచ సాధ్యాభావనిష్ఠ యత్సంబన్ధావచ్ఛిన్నవృత్తి
త్వం సాధ్యవదనిరూపిత మిత్యర్థ స్తదా విశిష్ట సత్తాభావసాధ్యకే సమవాయా
సంగ్రహ ఇతిచేన్న ॥ యత్సంబన్ధావచ్ఛిన్న తాదృశసాధ్యాభావత్వ విశిష్టాధికర
ణత్వాభావః సాధ్యవద్వృత్తిరిత్యేతాదృశార్థస్య వివక్షణాన్నపూర్వోక్తదోషా
ణా మవకాశః సాధ్యాభావత్వ విశిష్టాధికరణత్వా భావనివేశాన్న విశిష్టసత్తా
భావసాధ్యకే సమవాయాసంగ్రహః ॥ నచైవం వివక్షణేపి శాబ్దజ్ఞానాన్యతర
త్వ సాధ్యకే నిత్యజ్ఞానత్వహేతౌ విషయితాసంబన్ధావచ్ఛిన్న తాదృశసాధ్యాభా
వత్వ విశిష్టాధికరణత్వాభావస్యసాధ్యవతిశబ్దేవృత్తే ర్విషయితాసంబన్ధసంగ్ర
హాదవ్యాప్తిరితి వాచ్యమ్ ॥ సాధ్యవద్వృత్తిరిత్యనేన సాధ్యవ్యాపక ఇతి వివక్ష
ణాత్ ॥ నచ తథాప్యయ మాత్మా శబ్దజ్ఞానాన్యతరస్మాదిత్యాదౌ కాలికసంబన్ధా
వచ్ఛిన్న తాదృశసాధ్యాభావాధికరణత్వాభావస్య సాధ్యవ్యాపకత్వాత్ కాలిక
సంబన్ధమాదాయాతి వ్యాప్తిః॥ఏతేన శబ్దజ్ఞానాన్యతరత్వ సాధ్యకే నిత్యజ్ఞానత్వ
హేతౌ విషయితా సంబన్ధవ్యావర్తనాయ యత్సంబన్ధావచ్ఛిన్నాధేయతా సంబన్ధా
వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకః ప్రకృతసాధ్యవతోఽత్యన్తాభావః సాధ్యవచ్ఛిన్నవృత్తి
సాధ్యాభావే వర్తతే॥ యద్వాప్రకృతసాధ్యవత్త్వావచ్ఛిన్నానుయోగితాకభేద
ప్రతియోగితాయాం యేనసంబన్ధేన తాదృశసాధ్యాభావోఽవచ్ఛేదకః ॥ య
ద్వాయత్సంబన్ధావచ్ఛిన్న తాదృశసాధ్యాభావ నిష్ఠావచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితా
సాధ్యవతి దైశికవిశేషణతయా న వర్తతే తేనసంబన్ధేనేతివివక్షణమప్యపాస్తం॥
ఉక్తస్థలే తాదృశకాలికసంబన్ధమాదాయాతివ్యాప్తేరితివాచ్యమ్ ॥ సాధ్యవద్వృ
త్తిరిత్యనేన సాధ్యవ్యాపకత్వేసతి సాధ్యవ్యాప్యత్వస్య వివక్షణాత్ ॥ సాధ్య
వ్యాప్యత్వ వివక్షణేనైవ శబ్దజ్ఞానాన్యతరత్వ సాధ్యకేవిషయితా సంబంధవ్యావ
ర్తనేపి నిత్యత్వసాధ్యకే మహాకాలమాత్రవృత్తిహేతౌ కాలికసంబంధవ్యావర్త
నాయ సాధ్యవ్యాపకత్వ నివేశోఽవశ్యకః ॥ అత్రేదం బోధ్యమ్॥నిరుక్తసంబంధ
పరిచాయకరూపస్యాపి వ్యాపకత్వవ్యాప్యత్వఘటితత్వేన పూర్వనిరుక్తసంబన్ధ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ధపరిచాయక రూపాపేక్షయా లాఘవాభావాదలంవాగ్జాలేనేత్యుక్తిర్విచారణీయైవేతి ॥ * ఇత్యనేనేతి * తదంత వాక్యేనేత్యర్థః ॥ * అనవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వరూపేతి * తథాచ తాదృశవృత్తిత్వ లాభాయైవ సాధ్యవద్భిన్నీయత్వం నతులక్షణఘటకమగ్రిమసాధ్యవద్భిన్నే ఈశ్వరఇతితు స్వరూపకీర్తనమాత్రం నతు తదంశస్య లక్షణఘటకత్వాభిప్రాయేణ,తాదృశవృత్తిత్వనివేశే తదంశస్యవ్యర్థత్వాదితి ధ్యేయమ్ *తథాసతీతి * స్వసమవేతతాదృశజ్ఞానత్వాభావాభావస్యవిరుద్ధధర్మాధ్యాసభియాఽతిరిక్తత్వస్వీకారేణాధికరణభేదేన భేదాన్నావ్యాప్తిరితిభావః ॥ ఈశ్వరేనిత్యసుఖాంగీకారే నిరుక్తజ్ఞానత్వాభావసాధ్యేసుఖం వ్యభిచారీతి సత్తాభావసాధ్యకస్థలాంతరానుసరణమ్ * దీధితౌకర్మాదావితి * గుణాదావితి వక్తవ్యేకర్మాదావితి ద్రవ్యకర్మేతి సూత్రానుసారి విభాగాపేక్షమితిధ్యేయమ్ ॥ * గాదాధర్యాంవినిగమనావిరహేపీతి* అత్రైవం కపిసంయోగాభావోఽధికరణభేదాద్భిన్నోఽధికరణభేదేప్యభిన్న ఇతి సిద్ధాంతవతాకపిసంయోగ్యే తద్వృక్షత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిర్దుర్వారైవ ॥ నచావ్యాప్తిఖండనే, నతాత్పర్యంకింతు మానాభావాదితి పఙ్క్త్యర్థ దూషణపరైవేతి వాచ్యమ్ ॥ యతస్తాదృశపఙ్క్త్యర్థేఽధికరణభేదేనాభావభేదపర మానాభావస్తత్రదూషణంచాశక్యమితిచేన్న ॥ యథాశ్రుతగ్రంథార్థోఽనవివక్షితః కింత్వవధారణాగర్భఏవేతి సూచయితుమధికరణభేదేనాభావభేదో వ్యవస్థాపితః ॥ వస్తుతస్తు ॥ సాధ్యవద్భిన్నవృత్తిత్వస్థానేఽవ్యాప్యవృత్త్యనేకవృత్తిర్యోఽభావస్తద్భిన్నత్వ రూప విశేషణప్రక్షేపేఽవ్యాప్తివారణమపి సుకరమిత్యభిప్రేత్యాధికరణ భేదేనాభావభేదోఽవ్యవస్థాపిత ఇతిహృదయమ్ ॥ అత్రేదంచింత్యమ్ ప్రతియోగితాసంసర్గకకపిసంయోగత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారప్రమాంప్రతిగుణవిధయా స్వవిషయకలౌకిక ప్రత్యక్షం ప్రతివిషయ విధయాచ కపిసంయోగత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య తాదాత్మ్యసంబంధేన కారణత్వేకల్పనీయేకారణతావచ్ఛేదకత్వం యదికపిసంయోగాభావత్వస్య తదాగౌరవంస్యాదితి కపిసంయోగాభావ నిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వమేవ కారణతావచ్ఛేదకంవాచ్యం తథాచాధికరణ భేదేనాభావ భేదే తద్వ్యక్తిత్వస్య కారణతావచ్ఛేదకత్వం నసంభవతీత్యధికరణభేదేప్యభావాభేదఏవస్వీకర్తుముచితఇతి ॥ సాకల్యంసాధ్యాభావవతి సాధ్యేచ బోధ్యమిత్యత్ర విధేయావిమర్శాదాహ * బోధ్యమిత్యస్యేతి * వాస్తవత్వమేతి*

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

వాస్తవత్వ మవశ్యోపాదేయవిశేషణాంతరావారణీయప్రయోజనకత్వం॥ తథా
చ వహ్నిమాన్ పర్వతాన్యత్వాదిత్యాదౌ యత్కించి ద్వహ్న్యభావవతి పర్వ
తాదౌ హేత్వభావసత్త్వేపి సకలసాధ్యాభావవన్నిష్ఠత్వాభావాన్నేదంప్రయో
జనం వాస్తవమితి భావః * తత్ప్రదర్శనస్యైవోచితత్వాదితి * నన్వేతద్రూ
పగగనోభయవానేతద్రసాదిత్యాదౌ సాధ్యసాకల్యవిశేషణ నివేశస్య వాస్తవ
ప్రయోజనంసంభవతి ॥ తథాహి సాధ్యసాకల్యానివేశే ప్రతియోగివైయధికరణ్యై
తద్రూపత్వావచ్ఛిన్నాభావ మాదాయాతివ్యాప్తిః సాధ్యాభావవతి సాకల్యవిశే
షణేపి దుర్ఘటాత్తన్నివేశేచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగివ్య
ధికరణ సకలసాధ్యాభావాప్రసిద్ధ్యైవ నాతివ్యాప్తిరితిచేన్న ॥ సాధ్యసాకల్యవి
శేషణదానేప్యేతద్రూప గగనాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతివ్యాప్తే
ర్దుర్వారతయాసాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్ట సాధ్యసామానాధికరణ్యస్య హేతౌసత్వ
తంత్రవివక్షయాఽన్యథైవవాతత్రాతివ్యాప్తే ర్వారణీయత్వాత్తత్ప్రయోజనస్య
వాస్తవత్వ విరహాత్ ॥ కించ నిరుక్తసాధ్యకేవతద్రసవద్వృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభా
వస్యాపి సాధ్యసాకల్యవిశేషణాసత్త్వే లక్షణ ఘటకతయా సాధ్యాభావవతిసా
కల్యదానేనాప్యతివ్యాప్తివారణసంభవాత్ * సాధ్యతావచ్ఛేదకాతిరిక్తోయో
వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మ ఇతి * అథాత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకాతిరిక్తోయోధర్మస్తద
నవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితానివేశే నైవోపపత్తౌ వ్యాసజ్యవృత్తిత్వ నివేశోవ్యర్థ
ఇతిచేన్న ॥ వ్యాసజ్యవృత్తిత్వానివేశే సాధ్యతావచ్ఛేదకాతిరిక్తత్వేన బహూ
నాంధర్మాణాం నివేశేగౌరవాపత్తిరతో ధర్మసంకోచార్థం తన్నివేశః ॥ య
దిచ సాధ్యతావచ్ఛేదకాతిరిక్తధర్మనిష్ఠావచ్ఛేదకత్వ నిరూపకత్వ సామాన్యా
భావ నివేశాన్న బహుధర్మనివేశాపత్తిరితి విభావ్యతే, తదాఽఖండాభావసం
పాదకత్వేన నవ్యాసజ్యవృత్తిత్వ నివేశవైయ్యర్థ్యమ్ ॥ నచ వ్యాసజ్యవృత్తిత్వ
ఘటితస్య లక్షణస్య సంభవేతద్ఘటితగురులక్షణారంభోఽన్యాయ్యఇతివాచ్యమ్॥
సాధ్యసాకల్యస్య మూలోక్తస్య సార్థక్యాయైవ తద్ఘటితలక్షణాదరాత్ ॥ య
త్తు వ్యాసజ్యవృత్తిత్వం విహాయనిరుక్తాభావాన్యాభావ నివేశే ప్రమేయవహ్ని
మాన్ ధూమాదిత్యాదావగతిస్తత్రప్రమేయ వహ్నిత్వస్య గురుతయాఽనవచ్ఛే
దకత్వేన వహ్నిసామాన్యాభావస్యైవ లక్షణఘటకత్వం వక్తవ్యం తన్నసంఘట
తే॥తదీయప్రతియోగితాయాంసాధ్యతావచ్ఛేదకాతిరిక్తవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నత్వా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

దితి॥తదసత్ ॥గురుధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యకహేతౌ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధానుయోగినిష్ఠాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకసాధ్యతావచ్ఛేదకత్వ రూపకేవలాన్వయి సాధ్యకత్వేన తత్ర వ్యాప్తేరిష్టత్వస్యాసకృదావేదితత్వాత్ ॥ గురుధర్మస్యాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వే తదవచ్ఛిన్నసాధ్యకానుమానమేవ నాస్తీత్యభిప్రాయస్య వక్తుం శక్యత్వాచ్చ ॥ అతఏవ లాఘవేన సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావనివేశౌచిత్యవర్ణనం సంగచ్ఛతే అన్యథా తథానివేశే గురుధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యకావ్యాప్తేరపరిహారాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వేనేన సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నత్వస్యైవ వివక్షణీయతయా లాఘవానవకాశాదితి దిక్ ॥ * తత్రలక్షణసంగతేరితి * అథ తత్రరూపఘటోభయాభావస్య ప్రతియోగివ్యధికరణస్యసంభవాద్భవత్యేవావ్యాప్తిరితి చేన్న ॥ ఘటత్వస్యైవ తాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వసంభవాత్తాదృశోభయత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్య గురుధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకతయాఽప్రసిద్ధత్వాదిత్యాశయాత్ ॥ యద్వా సాధ్యవద్భిన్న వృత్తితావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నత్వాభావస్య సాధ్యనిష్ఠప్రతియోగితాయాం నివేశేతత్రలక్షణసమన్వయసంభవాదిత్యభిప్రాయః * సాధ్యాభావాధికరణయావన్నిష్ఠస్వప్రతియోగ్యనధికరణతాకాభావ ప్రతియోగిత్వమితిఫలితార్థ ఇతి * యద్యప్యుక్తఫలితార్థే హేత్వభావే సకలసాధ్యాభావవన్నిష్ఠత్వ విశేషణాప్రవేశాన్నిర్ధూమత్వ వ్యాప్యవాన్నిర్వహ్నిత్వాదిత్యాదౌ దీధితికృతా వక్ష్యమాణావ్యాప్త్యసంగతి స్తథాపి యథాశ్రుతాభిప్రాయేణస్వప్రతియోగ్యనధికరణతావద్యావత్సాధ్యాభావవన్నిష్ఠాభావ ప్రతియోగిత్వమితి కించిత్పరిష్కారాభిప్రాయేణవా వక్ష్యమాణావ్యాప్తిః సంగమనీయా * ఆత్మమహాకాలేతి * అత్రమహత్పదానుపాదానే ధూమసాధ్యకేఽతివ్యాప్తిః పతౌనోక్తేతిశంకాస్యాజ్జన్యమాత్రస్యకాలోపాధితయా వ్యభిచారనిరూపకస్యాపి సాధ్యవత్త్వాత్ ॥ మహత్పదదానేతు మహత్త్వాభావవతి కాలత్వాభావబోధనాజ్జన్యమాత్రస్య కాలత్వాభావజ్ఞానేన తాదృశశంకానుదయాత్, మతద్వయసాధారణ్యాయప్రసిద్ధస్థలోపేక్షేతి బోధ్యమ్ ॥ * అసంభవోఽవ్యాప్తిర్వేతి * ఏకజ్ఞానవిషయత్వాదీనాం సంసర్గత్వానభ్యుపగమే ఆత్మభిన్నం జ్ఞానవదన్యత్వాదిత్యాదౌ లక్షణసంభవాదుక్తమవ్యాప్తిర్వేతి * అస్మదీయఫలితార్థస్యేతి * యద్యప్యేతాదృశ ఫలితార్థస్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

వ్యాప్తిత్వేవ్యాప్తేర్విశిష్టైకార్థ రూపత్వానుపపత్తిరతః సకలసాధ్యాభావవ
న్నిష్ఠస్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నా నధికరణవృత్తిత్వ విశిష్టనిరూపితాధికరణతాని
రూపకాభావీయ హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగిత్వం వ్యాప్తిరిత్యేవవ
క్తవ్యం తథాచ హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వైయ్యధికరణ్యనివేశాన యోగో
దుర్వారఏవేతి ప్రతిభాతి॥ తథాపి సకలసాధ్యాభావవన్నిష్ఠభేదప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకతావచ్ఛేదక హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వ విశిష్టప్రతియోగిత్వ రూప
ఫలితార్థతాత్పర్యాన్నానుపపత్తిరిత్యవధేయమ్ * అనేకాశేషత్వరూపసాకల్య
స్యేతి * అత్రానేకత్వం వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మపర్యాప్త్యధికరణత్వమ్ ॥ వ్యా
సజ్యవృత్తిత్వంచైకత్వ పర్యాప్త్యవచ్ఛేదక ధర్మావచ్ఛిన్నాపర్యాప్తికత్వ
రూపమేకత్వ విరుద్ధత్వం స్వసమానాధికరణభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వతా
దాత్మ్యైతదుభయసంబన్ధేన కించిద్ధర్మవిశిష్టత్వంవేత్యన్యదేతత్ ॥ అశేషత్వ
ఞ్చ సమభివ్యాహృత పదార్థతావచ్ఛేదక ధర్మవ్యాపకీభూతో యోఽనేక
వృత్త్యవ్యాసజ్య వృత్తిధర్మభిన్నోధర్మస్తత్పర్యాప్త్యధికరణత్వంబోధ్యం॥
* భేదహేతుకేతి * గుణవాన్ ఘటభేదాదిత్యాదావిత్యర్థః * స్వస్మిన్నే
వేతి * ఘటభేదరూపహేతుభేదత్వేన గగనాభావఏవ గగనాభావస్యవృత్తిమ
త్వమిత్యర్థః ॥ యదిచ ఘటభేదభేదత్వేన గగనాభావస్య కేవలాన్వయిత్వం త
దాఘటభేదోనఘటభేదఇతి ప్రయోగాపత్తిరితిధ్యేయమ్ * కాలికసంబన్ధావ
చ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకవహ్న్యభావమాదాయేతి * అత్ర వహ్న్యభావవదం వ
హ్న్యభావాన్యత్వ విశిష్టవహ్న్యభావపరంతేనప్రతియోగితాయాం హేతుతావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వ విశేషణసత్త్వేపి నక్షతిః,తాదృశ విశిష్టవహ్న్యభావాభావ
ప్రతియోగితాయాం వహ్న్యభావత్వస్యైవావచ్ఛేదకత్వసంభవస్తు నశఙ్క్యః॥త
థాసతి తాదృశవిశిష్టాభావస్య వహ్న్యభావరూపదేశావచ్ఛేదేన కాలవృత్తి
త్వానుపపత్తేః ॥ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణ దేశస్యైవ కాలవృ
త్తితావచ్ఛేదకత్వాదితిధ్యేయమ్ ॥ * సకలశబ్దస్య వ్యాపకత్వార్థకతయేతి * స
కలశబ్దస్య వ్యాపకత్వపరతయేత్యర్థస్తత్పరత్వం తచ్ఛాబ్దబోధజనకస్యాపి
మానసబోధమాదాయనిర్వాహఇతిబోధ్యమ్ ॥ యత్తువ్యాపకత్వం సకలశబ్దస్య
శక్యంలక్ష్యంవేతియథాశ్రుతమేవసమ్యగితి॥ తదసదివ ప్రతిభాతి ॥ తథాహి సక
ల ఘటారూపవన్తః సకలఘటనిష్ఠం పృథివీత్వమిత్యాదౌ ఘటేవ్యాపకత్వ ప్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

తీత్యాపత్తేరితరథాసకలాశ్చతే ఘటాశ్చేతి కర్మధారయవివరణానుపపత్తేః ॥
తీత్యేన సకలశబ్దార్థవ్యాపకత్వే ఉత్తరపదార్థతావచ్ఛేదకఘటత్వస్య నిరూ
పితత్వేనాన్వయో వ్యాపకత్వస్యతు రూపపృథివీత్వయోరన్వయ ఇతినిరస్తమ్ ॥ప
దార్థతావచ్ఛేదకఘటత్వస్య పటవిశేషణతయోపస్థితత్వాత్తస్య వ్యాపకత్వా
న్వయస్యైక విశేషణతయేత్యాదివ్యుత్పత్తివిరుద్ధత్వాత్ ॥ వ్యాపకత్వస్య రూ
పాన్వయిత్వే రూపవంతఇతి తద్ధితవృత్త్యనుపపత్తేశ్చ సవిశేషణానాం వృత్తిర్న
వృత్తస్యచ విశేషణయోగో నేత్యభియుక్తవచనాదితి దిక్ * దేయమేవేతి * త
థాచ తద్విశిష్టహేత్వభావత్వస్యైవ వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం వివక్షణీయం నిరు
క్తస్థలే తాదృశసంయోగాభావత్వస్య స్వపదేనోపాదానసంభవాన్నాతివ్యా
ప్తిః ॥ నన్వేవమేతద్వృక్షత్వవాన్ కపిసంయోగాభావాదిత్యాదావతివ్యాప్తి
స్తత్రస్వప్రతియోగ్యనధికరణవృత్తిత్వవిశిష్టహేత్వభావస్యాప్రసిద్ధ్యా తాదృ
శహేత్వభావస్య స్వపదేనోపాదానాసంభవాదతఆహ * నదేయమేవవేతి * త
దదానే ఏతద్వృక్షత్వవాన్ కపిసంయోగాదిత్యాదావుక్తాతివ్యాప్తిం వారయతి
* అధికరణత్వాభావస్యైవేత్యాదినా * శాబ్దబోధస్యాపి కథంచిదితి * సాధ్యవ
త్పదార్థే సాధ్యవత్త్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకేఽభేదేనాన్యపదార్థైకదేశే
భేదేఽన్వీయమానే ధర్మిపారతంత్ర్యేణ సాధ్యస్యావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా
కత్వసంబంధేనాన్వయః స్వీక్రియతే ఏవమన్యపదార్థే భేదవన్నిరూపితాత్మకే
ఽభేదేనవృత్తిత్వేఽన్వీయమానే ధర్మిపారతంత్ర్యేణాన్యస్య నిరూపితత్వసం
బంధేనాన్వయః స్వీక్రియతే ఏవంవృత్తిత్వ పదార్థే వృత్తిత్వప్రతియోగితాకా
త్మకేఽభేదేనవృత్తిత్వాత్మకేవా సాక్షాత్ప్రతియోగితాసంబంధేన నఞాత్మక
నిపాతార్థేఽన్వీయమానే సాధ్యవద్విశేషిత భేదవద్విశేషిత వృత్తిత్వత్వావచ్ఛి
న్నస్యాపి తాదృశవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేనాన్వయః
స్వీక్రియతఇతి వ్యాప్తేః శాబ్దబోధః ॥ నచాభేదే నైకవిశేషితాపరపదార్థఘటిత
ధర్మావచ్ఛిన్నాభావాద్భేదే నైకపదార్థతావచ్ఛేదక విశేషితాపరపదార్థఘటితధ
ర్మావచ్ఛిన్నాభావోఽన్యఏవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకభేదాదితికథం నిరుక్తాన్వ
యఇతివాచ్యమ్ ॥ సమనియతాభావానామైక్యోపగమేన తాదృశధర్మావచ్ఛి
న్నాభావయోర్భేదవిరహాత్ * అప్రమాణత్వాదితి * అయంభావః ॥ తత్ర
కమ్బుగ్రీవాదిమత్ప్రతియోగికభేదభానోపగమేతస్యనీలఘటేపి సత్త్వేనతాదృ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

శవాక్యస్య ప్రామాణ్యాపత్తిరతోఽన్వయితావచ్ఛేదకకమ్బుగ్రీవాదిమత్త్వావచ్ఛిన్నత్వస్యైవ ప్రతియోగితాయాం భానమభ్యుపేయం తస్య చాప్రసిద్ధత్వాత్సంసర్గాంశే భ్రమత్వమాదాయ తాదృశవాక్యస్య (ప్రా)మాణ్యం సంపాదనీయం తథాసతి పటః కమ్బుగ్రీవాదిమదన్య ఇత్యాదేః (ప్రా)మాణ్యానిర్వాహ ఇతి ॥

* తద్విశిష్టసంబంధినిష్ఠాభావీయాయా యా ప్రతియోగితేతి * కమ్బుగ్రీవాదిమత్త్వ విశిష్టసంబంధి నిష్ఠాభావీయప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాత్వాపేక్షయా ఘటత్వఘటిత తాదృశావచ్ఛేదకతాత్వస్య లఘుతయా తాదృశావచ్ఛేదకత్వ సామాన్యాభావాప్రసిద్ధిరతః కూటనివేశః ॥ అథాత్ర యత్సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితానిరూపితం పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వం ప్రత్యాయనీయం తేన సంబన్ధేన సంబంధిత్వం ప్రతియోగిత్వం చ యది వివక్ష్యతే తదా సమవాయేన ప్రమేయగగనం నాస్తీత్యాద్యావగతిః ॥ సమవాయేన గగనత్వ విశిష్టసంబంధినోఽప్రసిద్ధేః ॥ యదిచ తాదాత్మ్యసంబంధేనైకైకసంబంధేన వా తదా గుణసత్తా నాస్తీతి స్యాత్ ॥ గుణాన్యత్వ విశిష్టసత్తాత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితానిరూపిత 'నిరుక్తపారిభాషికావచ్ఛేదకత్వస్య సత్తాత్వే సత్త్వాదితి చేత్ ॥ అత్ర కేచిత్ ॥ యేన యేన సంబన్ధేన స్వవిశిష్టసంబంధిత్వం ప్రసిద్ధం ప్రత్యేకం తత్తత్సంబంధావచ్ఛిన్నత్వం సంబంధిత్వ ప్రతియోగిత్వయోర్నివేశ్యావచ్ఛేదకత్వాభావ కూటరూపమేవ వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం పారిభాషికావచ్ఛేద్యత్వ శరీరే నివేశనీయం ॥ యది చ విషయితాసంబంధఘటితం వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం కమ్బుగ్రీవాదిమత్త్వనిరూపితం ఘటత్వే దుర్ఘటం తదా తత్సంబంధాతిరిక్తా ఏవ ప్రసిద్ధసంబంధా గ్రాహ్యా ఇతి వదంతి ॥ పరేతు ॥ యత్సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితానిరూపిత పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వం గ్రాహ్యం తేనైవ సంబంధిత్వం ప్రతియోగిత్వం చ గ్రాహ్యమ్ ॥ న చైవం సమవాయేన ప్రమేయగగనసంబంధిత్వాప్రసిద్ధిరితి వాచ్యమ్ ॥ సమవాయేన తాదృశగగనసంబంధిత్వం హి, యదధికరణానుయోగిక తత్సంబంధప్రతియోగిత్వ తత్సంబంధప్రతియోగిత్వోభయాభావః ప్రమేయత్వవిశిష్ట గగనే వర్తతే తత్త్వమేవ తచ్చ ఘటాదౌ ప్రసిద్ధమ్ ॥ న చైవం తన్నిష్ఠాభావీయ తత్సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వం గగనత్వే దుర్ఘటమితి వాచ్యమ్ ॥ తన్నిష్ఠాభావీయ తత్సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వం హి తన్నిష్ఠాభావీయ ప్రతియోగితాసామాన్యే సమవాయావచ్ఛిన్నత్వ సమవేతనిష్ఠత్వ ధర్మావచ్ఛి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

న్నత్వైవ తత్తత్ప్రకారత్వావచ్ఛిన్నాభావ స్తత్త్వమిత్యస్య వివక్షితత్వాదితి వదంతి ॥
సంబంధజ్ఞానస్యవిశిష్టబుద్ధావనపేక్షితత్వాదితి తత్ప్రకారక బుద్ధింప్రత్యేవ
తజ్జ్ఞానస్య హేతుత్వాత్తూటస్థ సంసర్గక బుద్ధౌ కూటజ్ఞానానపేక్షణాదితిభా
వః ॥ నను తాదృశప్రతియోగితాసంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యసంబంధవన్నిష్ఠ ప్ర
కారతానిరూపితభేద నిష్ఠప్రకారతానిరూపిత విశేష్యతాశాలిబోధజనకత్వ ప్ర
కారతానిరూపితాయా వాక్యనిష్ఠేచ్ఛీయవిశేష్యతాతచ్ఛాలేః తాదృశతాత్పర్య
జ్ఞానస్యైవ సాధ్యవదన్యఇత్యేతాదృశవాక్య జన్యశాబ్దబోధం ప్రతిహేతుతయా
తస్యచ తాదృశసంబంధ ప్రకారతాకత్వా త్తజ్జ్ఞానాభావే తదనుపపత్తిరితిచేన్న
సాధ్యసంబంధ విశిష్టసంబంధినిష్ఠాభావీయత త్తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభావ
కూటవద్ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాసంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యసంబంధ విశిష్ట
నిష్ఠప్రకారతా నిరూపితభేద నిష్ఠప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతాశాలిబోధజనక
త్వ నిష్ఠప్రకారతానిరూపిత ఇచ్ఛీయవిశేష్యతా సంబంధేన సాధ్యసంబంధవిశి
ష్ట ప్రకారకవాక్యవిశేష్యకజ్ఞానస్యైవ తాదృశశాబ్దబోధహేతుతయా తస్యచ
తాదృశసంబంధ ప్రకారకత్వాభావేన తాదృశసంబంధజ్ఞానాభావేపి నతదనుప
పత్తిః ॥ శాబ్దబోధే సంబంధతాత్పర్యజ్ఞానంనహేతుః కింతు ప్రకరణజ్ఞానమేవే
తి మతాభిప్రాయేణేతి కేచిత్ ॥ అనియతసంబంధ స్థలఏవసంబంధతాత్పర్యజ్ఞా
నం హేతురిత్యభిప్రాయేణేదం ఉక్తసంబంధస్య నియతత్వాన్న తజ్జ్ఞానాపేక్షే
త్యపరే ॥ యద్యపి ప్రతియోగితానాం తత్తద్వ్యక్తిత్వేన నివేశే తత్తత్ప్రతియో
గితావ్యక్త్యవచ్ఛేదకత్వాభావ కూటవద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వమేవపర్యవసితం తచ్చ
న కమ్బుగ్రీవాది మత్త్వస్యసంబంధః కమ్బుగ్రీవాదిమత్త్వప్రతియోగిక పదార్థా
ఘటితత్వాత్తథాపి స్వసమానాధికరణ తాదృశకూటవద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వమేవ
సంబంధతయా వివక్షితంసామానాధికరణ్య ఘటకాధికరణత్వాంశస్య కమ్బు
గ్రీవాది మత్త్వప్రతియోగికతయా తద్ఘటితస్య నిరుక్తకూటవద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వ
స్య కమ్బుగ్రీవాదిమత్త్వ సంబంధత్వనిర్వాహః ॥ యద్వాస్వవిశిష్ట సంబంధిని
ష్ఠాభావీయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ సమానాధికరణోభయావృత్తిధర్మావ
చ్ఛిన్నప్రతియోగితాకభేద కూటవద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వమేవసంబంధః॥ఉభయావృ
త్తిత్వ పర్యంతముపలక్షణం తస్యకమ్బుగ్రీవాది మత్వ ప్రతియోగిక పదార్థా
ఘటితత్వాత్తత్సంబంధత్వనిర్వాహఇతిధ్యేయమ్॥ *ఇతిపఞ్చలక్షణీ*

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

టీ॥* తదధికరణావృత్తిత్వరూపమితి * తదన్వితాధికరణవృత్తిత్వాభావరూపమిత్యర్థః, తేన సాధ్యస్యాసామానాధికరణ్యపదార్థాఘటకత్వేపి నక్షతిః ॥ ఇదంచ సమానమధికరణం యస్య స సమానాధికరణ స్తస్యభావః సామానాధికరణ్యం సాధ్యస్యసామానాధికరణ్యం సాధ్యసామానాధికరణ్యం నసాధ్యసామానాధికరణ్యం సాధ్యాసామానాధికరణ్యమితి వ్యుత్పత్తిమభిప్రేత్య ॥ తాదృశవ్యుత్పత్త్యా సమానాధికరణం యస్యేత్యత్ర యత్పదోత్తరషష్ఠ్యా ఆధేయత్వమర్థః సమానపదస్యాధేయతా నిరూపకమర్థః· అధికరణపదార్థః సఏవసమానపదార్థైకదేశాధేయతాయాం షష్ఠ్యర్థాధేయతాయా అన్వయః సమానపదార్థస్యాధికరణపదార్థేఽభేదేనాన్వయ స్తథాచ యన్నిష్ఠాధేయతా నిరూపకాభిన్నమధికరణమితి విగ్రహ వాక్యాద్బోధః సమానాధికరణ ఇతిసమాసవాక్యే ఆధేయతానిరూపకాఽధికరణనిరూపితాధేయతావాన్ లక్షణయాఽధికరణపదార్థః॥ సమానపదం తాదృశార్థే లక్షణాతాత్పర్యగ్రాహకమేవ సమానాధికరణపదోత్తర భావప్రత్యయేన తాదృశాధేయత్వం బోధ్యతే సాధ్యస్య సామానాధికరణ్యమిత్యత్ర సాధ్యపదోత్తర షష్ఠ్యర్థ ఆధేయత్వం తస్య సామానాధికరణ్య పదార్థఘటకాధేయతాయామన్వయస్తాదృశ సాధ్యసమానాధికరణ్య పదార్థస్య నఞర్థేఽభావేఽన్వయ ఇతిసాధ్యనిష్ఠాధేయతానిరూపకాధికరణ నిరూపిత వృత్తిత్వాభావః సాధ్యాసామానాధికరణ్య పదార్థః ॥ * తదనధికరణవృత్తిత్వస్యేతి * సమానమేవ సామానంసాధ్యస్యసామానంనభవతీతి సాధ్యాసామానంతత్ అధికరణంయస్యససాధ్యాసామానాధికరణ స్తస్యభావఃసాధ్యాసామానాధికరణ్యమితివిగ్రహే సమానపదార్థః ఆధేయతానిరూపకం తదైకదేశాధేయతాయాం సాధ్యపదోత్తరషష్ఠ్యర్థాధేయతాయా అన్వయః నఞర్థోభేదవాన్ తదైక దేశేభేదప్రతియోగితయా సమానపదార్థాన్వయః॥ తథాచ సాధ్యనిష్ఠాధేయతానిరూపకభేదవాన్ సాధ్యాసామానపదార్థః ॥ సాధ్యాసామాన మధికరణం యస్యేతి బహువ్రీహావధికరణపదార్థః ఆధేయతానిరూపకం తదైకదేశాధేయతాయాం యత్పదోత్తరషష్ఠ్యర్థాధేయతాయా అన్వయః॥తథాచయన్నిష్ఠాధేయతానిరూపకం సాధ్యనిష్ఠాధేయతా నిరూపకభిన్నమితి విగ్రహవాక్యార్థః సమాసవాక్యే సాధ్యానధికరణవృత్తిర్లక్షణయాఽధికరణపదార్థః సాధ్యాసామానపదంతాదృశలక్షణాతాత్పర్యగ్రాహకంభావప్రత్యయేనతాదృశవృత్తిత్వంబోధ్యతఇతి సా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ధ్యానధికరణ వృత్తిత్వం సాధ్యాసామానాధికరణ్య పదార్థఇతి కేచిత్ ॥ పరే తు సాధ్యపదం సాధ్యాధికరణలక్షకం సమానపదస్యాభిన్నమర్థః భావప్రధానో నిర్దేశః యద్వాఽభిన్నత్వం తదర్థ స్తథాచ సాధ్యసమానమిత్యస్య సాధ్యాధికరణాభిన్నత్వమిత్యర్థ స్తత్చ్చ సాధ్యసమానంనభవతీతి వ్యుత్పత్త్యానఞోఽభావవతి లాక్షణికతయా సాధ్యాధికరణాభేదాభావవాన్ సాధ్యాధికరణభిన్నపర్యవసితః సాధ్యాసామానపదార్థః అధికరణత్వాదివచ్ఛేదప్రతియోగికాభావరూపస్య స్వవృత్త్యుభయావృత్తిధర్మవత్త్వాత్మక తాదాత్మ్యరూపస్యవాఽభేదస్యాపి ససంబంధికేనభేదేనవృత్తిత్వేనవాఘటితతయాససంబన్ధికత్వాన్నఞో మధ్యనివేశస్యాపి సాఘత్వా విఘటకత్వాత్తాదృశార్థక సాధ్యాసామాన పదేనాధికరణ పదస్య బహువ్రీహాభావప్రత్యయేచ సాధ్యానధికరణవృత్తిత్వం సాధ్యాసామానాధికరణ్యపదాల్లభ్యతఇతివదంతి ॥ పక్ష్యమాణలక్షణాభేదఇతి ॥ సాధ్యవైయ్యధికరణ్యాసధికరణత్వ రూపలక్షణార్థాభేదఇత్యర్థః॥తత్రాపి సాధ్యస్యవిఅధికరణం యస్య ససాధ్యవ్యధికరణ స్తస్యభావః సాధ్యవైయ్యధికరణ్యమితి విగ్రహే విపదస్యాధికరణం భేదశ్చేత్యఖండశక్త్యాఽర్థఃఅన్వయానామనేకార్థత్వాత్ షష్ఠ్యంతసాధ్యపదార్థాన్వితాధికరణస్య భేదేతస్యచాథేయతానిరూపకరూపాధికరణపదార్థైఽధికరణపదార్థైకదేశాథేయతాయాం యత్పదోత్తరషష్ఠ్యర్థాథేయత్వస్యాన్వయే యన్నిష్ఠాథేయతానిరూపకం సాధ్యాధికరణభిన్నమితి విగ్రహవాక్యార్థః ॥ సమాసేతుసాధ్యాధికరణభిన్నవృత్తిర్లక్షణయాఽధికరణపదార్థః పూర్వపదే తాత్పర్యగ్రాహకే,భావప్రత్యయేనతాదృశవృత్తిత్వంబోధ్యతఇతి సాధ్యానధికరణవృత్తిత్వం సాధ్యవైయ్యధికరణ్యపదార్థః ॥ పౌనరుక్త్యాపత్తిరితి క్వచిత్ పాఠః ॥ భిన్నకర్తృకమప్యేకంలక్షణం వాక్యద్వయేనోపన్యస్యతోమణికృతఇతి శేషః ॥ స్వానధికరణాధికరణార్థకత్వేఇతి ॥ అసమానాధికరణపదేన సమానమసమానమధికరణం యస్య తదసమానాధికరణమితి విగ్రహే సమానపదార్థస్యాథేయతానిరూపకస్య భేదవిశిష్టరూప నఞర్థైకదేశే భేదేన్వయః తథాచాథేయతానిరూపకభిన్న మసమానపదార్థః అధికరణ పదార్థః ఆథేయతానిరూపకం తదైకదేశాథేయతాయాం షష్ఠ్యంతయత్పదార్థస్యయన్నిష్ఠత్వస్యాన్వయ స్తథాచ యన్నిష్ఠాథేయతా నిరూపకమాథేయతానిరూపకభిన్నమితి విగ్రహవాక్యార్థః॥యద్యప్య సమానపదేనాథేయతా నిరూపకసామాన్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

భేదో న వివక్షితుం శక్యః, అప్రసిద్ధత్వాత్ తథాపి సమానపదస్యాధేయతావిశేషని
రూపక లక్షకత్వాదధికరణ విశేషభిన్నమేవ తత్పదేన వివక్షితమేతల్లాభాయైవ
స్వానధికరణేత్యత్ర స్వపదముపాత్తమ్ ॥ సమాసే తు స్వాధికరణ రూపాధికర
ణవిశేషభిన్నాధికరణకం లక్షణయాఽధికరణపదార్థః అత్ర సమాసపదం తా
త్పర్యగ్రాహకమితి స్వానధికరణాధికరణకమసమానాధికరణపదార్థః * తదధి
కరణానధికరణకత్వపర్యవసితమితి * అసమానాధికరణేత్యత్ర నఞ్ వ్యత్యాసేన స
మానానధికరణేతి శబ్దకల్పనయా సమానం నఞధికరణం యస్యేతి వ్యుత్పత్త్యా య
దధికరణమధికరణవిశేషభిన్నమితి విగ్రహవాక్యార్థః సమాసవాక్యయదధిక
రణనిష్ఠభేదప్రతియోగ్యధికరణవృత్తిర్లక్షణయోత్తరపదార్థః పూర్వపదం తాత్ప
ర్యగ్రాహకమితి తదధికరణానధికరణకమసమానాధికరణపదార్థ ఇతి కేచిత్ ॥ అ
సమానాధికరణమిత్యత్ర న సమానమధికరణం యస్య సాధ్యస్యేతి వ్యుత్పత్తిస్తత్ర చ
సమానపదార్థైకదేశే వాలాద్యధికరణే యత్పదార్థసాధ్యాధికరణభేదో విధేయో న తు
సమానపదార్థభేదః సాధ్యాధికరణే విధేయ ఇతి నఞ్ వ్యత్యాసం వినా వ్యుక్తార్థా
లాభ ఇత్యన్యే ॥ పరే తు న సామానమధికరణం యస్య సాధ్యస్యేతి వ్యుత్పత్త్యా యత్ప
దార్థసాధ్యస్య సమానపదార్థేఽధికరణేఽన్వయస్తాదృశాధికరణ విశేషితనఞ
ర్థభేదస్యాధికరణపదార్థే శైవాలాధికరణరూపేఽన్వయ ఇతి స్వీకారాన్నఞ్ వ్య
త్యాసం వినైవ దర్శితార్థలాభః సంభవతీతి వదంతి * యదధికరణానధికరణకం సా
ధ్యం తత్త్వానధికరణత్వస్య వ్యాప్తిత్వ ఇతి * యద్యప్యయమర్థో న సాధ్యసామానా[illegible]
కరణ్యానధికరణత్వమితి లక్షణవాక్యాల్లభ్యతే కింతు సాధ్యమసమానాధికర[illegible]
యస్య తత్త్వానధికరణత్వమితి విగ్రహవాక్యాదేవ తథాపి తస్య తాదృశల[illegible]
వాక్యతాత్పర్యవిషయత్వాన్నాసంగతిః, లక్షణవాక్యతాత్పర్య విషయీభూత[illegible]
స్యైవ లక్షణత్వస్యాన్యత్రోక్తత్వాల్లక్షణవాక్యజన్యశాబ్దబోధవిషయీభూ[illegible]
ర్థాస్తూత్తర లక్షణార్థాభిన్న ఇతి హృదయమ్ * గౌరవంచేతి * ఇదముపలక్షణ[illegible]
అసర్వజ్ఞదుర్జ్ఞేయతాపి ద్రష్టవ్యా * సాధ్యనిష్ఠేతి * సాధ్యేఽసమానాధి[illegible]
ణ్యం స్వాధికరణ[illegible] యస్య [illegible]
నాధికరణ్యమితి వ్యుత్పత్త్యా [illegible]
లాభ ఇతి కేచిత్ ॥ అసామానాధికరణ్య ప్రతియోగిత్వస్య సామానాధి[illegible]
సత్త్వాదవ్యభిచారిణి [illegible]

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

త్వస్యేతి * సాధ్యేతి * తాదృశావచ్ఛేదకత్వస్యాయోగోళక వృత్తిత్వేపి వ్యా-
వృత్తత్వాదతివ్యాప్తిరతో నిరూపితత్వసంబన్ధేన యదవచ్ఛేదకమితి ॥ సమ-
వాయిత్వం సమవాయానుయోగిత్వం స్వరూపసంబన్ధేన హేతుః ॥ సాధ్యతావ-
చ్ఛేదకసంబన్ధావచ్ఛిన్నత్వవివక్షణేపి సమవాయేన వృత్త్యప్రసిద్ధ్యా అ-
వ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాత్సమవాయేన హేతూపేక్షా ॥ సమవేతత్వాసమవేతత్వోభ-
యాభావమాదాయ తాదృశప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధేరవచ్ఛేదకాధికరణాప్రసిద్ధ్యు-
ద్భావనమ్ ॥ ననుసాధ్యనిష్ఠాభావప్రతియోగ్యధికరణత్వమేవ వివక్షణీయం ప్ర-
తియోగితా చ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధావచ్ఛిన్నాధేయతాసంబన్ధావచ్ఛిన్న-
త్వేన విశేషణీయా సత్తాయాం సమవాయావచ్ఛిన్నాధేయతయా వ్యధికరణసం-
బన్ధేన సామాన్యాభావసంభవాన్న దోషః ॥ నచ వహ్న్యాదౌ సంయోగావచ్ఛి-
న్నాధేయతాసంబన్ధేన పర్వతహ్రదోభయాభావమాదాయ తత్ప్రతియోగితా-
యాః పర్వతే సత్త్వాదవ్యాప్తిరితి వాచ్యమ్ ॥ వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్న-
త్వేన ప్రతియోగితాయా వివక్షణీయత్వాదత ఆహ * వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యా-
దావితి * అయోగోళకీయేతి * అథ మహానసీయవహ్న్యాదౌ పర్వతవృత్తిత్వా-
భావసత్త్వాదవ్యాప్తిసంభవేఽయోగోళకీయవహ్నిపర్యన్తానుధావనే కిం బీజమి-
తి చేత్ ॥ ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ హ్రదాదివృత్తిత్వాభావమాదాయాతివ్యా-
ప్తేర్వారణాయ యద్యద్వ్యక్తివృత్తిత్వాభావవత్సాధ్యం తత్తద్వృత్తిత్వాన-
ధికరణత్వం యది వివక్ష్యతే తదా వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ యావన్తి హే-
తుమన్తి తత్తద్వ్యక్తివృత్తిత్వాభావకూటమపి సంభవతీతి జ్ఞాపయితుమిత్యవేహి
* సాధ్యనిష్ఠాధేయత్వేతి * వైశిష్ట్యవ్యాసజ్యవృత్తిధర్మాతిరిక్తధర్మానవచ్ఛి-
న్నాధేయతాధికరణభేదేన భిన్నైవ న తు స్వావచ్ఛేదకధర్మైక్యేఽధికరణభేదేప్య-
భిన్నేతి మతానుసరణాద్వహ్నినిష్ఠ సంయోగసంబన్ధావచ్ఛిన్నాధేయత్వా ని-
రూపకాధికరణే గుణాదౌ హేతుతావచ్ఛేదకసంయోగసంబన్ధేన వృత్త్యప్రసి-
ద్ధ్యా వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిరితి పూర్వపక్షానవకాశ ఇతి ధ్యే-
యమ్ ॥ దర్శితదిశా ఆధేయత్వభేదేపి యత్కించిదాధేయతానిరూపకత్వాభావ-
మాదాయ ప్రసక్తామవ్యాప్తిశంకాం సాధ్యనిష్ఠాధేయతాత్వరూపసామాన్యధ-
ర్మపురస్కారేణ సాధ్యనిష్ఠాధేయతాయా అనిరూపకత్వం తద్విశేషణఘటక-
త్వాన తు యత్కించిదాధేయతాత్వేనేతి దీధిత్యాశయం ప్రకటయన్ వారయతి ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

✻ అనిరూపకత్వమిహేతి ✻ అనిరూపకత్వాంతవిశేషణ ఘటకాధేయత్వమిత్యర్థః ✻ ఆధేయతాత్వావచ్ఛేదేనేతి ✻ సాధ్యనిష్ఠాధేయతాత్వరూపసామాన్యధర్మవిశేషితమిత్యర్థ ఇతి కేచిత్ ॥ పరేతు యద్వ్యాధేయతావచ్ఛేదకభేదేనైవాధేయత్వ తన్నిరూపకత్వయోర్భేదస్తదా అనిరూపకత్వం అనిరూపకత్వ ప్రతియోగినిరూపకత్వమ్ ✻ ఆధేయతాత్వావచ్ఛేదేన ✻ ఆధేయతాత్వవ్యాపకమ్ ॥ తథాచ సాధ్యనిష్ఠాధేయతాత్వవ్యాపక నిరూపకత్వావచ్ఛిన్నభేదో నివేశ్య ఇతి పర్యవసితమ్ ॥ అత్ర వ్యాప్యత్వం స్వాశ్రయాశ్రయత్వ సంబన్ధేన, వ్యాపకత్వంతు స్వనిరూపితాధేయతావత్త్వసంబన్ధేన గ్రాహ్యం తేనాధేయతాత్వనిరూపకత్వయోః వైయధికరణ్యేపి నక్షతిః ॥ నచ ధూమవాన్ వహ్న్యధికరణత్వాదిత్యాదౌ ద్రవ్యత్వావచ్ఛిన్నాధేయతా సాధారణసాధ్య నిష్ఠాధేయతాత్వ వ్యాపకనిరూపకత్వావచ్ఛిన్నభేదస్య గుణాదావేవ సత్త్వాదతివ్యాప్తిరితి వాచ్యమ్ ॥ తాదృశాధేయతాత్వవ్యాప్యత్వస్యాపి నిరూపకత్వవిశేషణత్వాత్తాదృశాధేయతాత్వవ్యాప్యత్వంచ సాధ్యానుయోగికత్వ విశిష్టస్వాశ్రయాశ్రయత్వసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక తాదృశాధేయతాత్వాభావవతి స్వనిరూపితవృత్తిత్వసంబన్ధేనావృత్తిత్వమ్ ॥ యదిచావచ్ఛేదకైక్యేప్యధికరణభేదేనైవాధేయతాభేదస్తదా సాధ్యనిష్ఠాధేయతానిరూపకం యద్యత్తత్తద్భేదకూటమేవనివేశ్యం సాధ్యనిష్ఠేత్యాది గ్రంథస్యాప్యత్రైవ తాత్పర్యమితి వదంతి ॥ అవ్యాప్యవృత్త్యధికరణతాయా అవ్యాప్యవృత్తిత్వమతే అవ్యాప్యవృత్తివ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిరభావప్రతియోగివైయధికరణ్యాది ప్రవేశే గౌరవమిత్యాలోచ్యాహ ✻ అథవేతి ✻ అప్రసిద్ధేరతో హేత్వధికరణత్వాభావస్యేతి ✻ ఏతేన వృత్త్యనియామకేన వ్యధికరణేన వా సంబన్ధేన హేతుతాస్థలేఽవ్యాప్తేరతివ్యాప్తేర్వా వారణమధికరణత్వ నివేశన ప్రయోజనమితి వర్ణయంతో జగదీశాః పరాస్తాః ॥ యత్ప్రలీయావ్యాప్తివారణాయ వ్యాపకతాఘటిత పరిష్కారారంభస్తత్రైవ సత్తావాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావధికరణత్వ నివేశప్రయోజనసంభవే తదుపేక్షాయా నిర్బీజత్వాదితి ధ్యేయమ్ ✻ పూర్వనిపతితస్యైవ నఞ ఇతి ✻ అత్ర యదత్యంతాభావార్థకేన నఞా ఉత్తరపదార్థాభావే విద్యమానం యదవ్యయం తత్సమస్యత ఇత్యర్థకేన అవ్యయం విభక్తీత్యాదిసూత్రేణ సిద్ధోఽవ్యయీభావః యదివా సుబంతేన నఞ్ సమస్యతే ఇత్యర్థకేన నఞ ఇతి సూత్రేణ సిద్ధస్తత్పురుషో వాశ్రియతే ఉభయథాపి నఞ ఏవ పూర్వ ని

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

పాత స్తస్యైవాన్వయమితి నఞితిచ ప్రథమాంత పదప్రతిపాద్యత్వేన సమాసశా
స్త్రే ప్రథమాంతశబ్దప్రతిపాద్యముపసర్జన సంజ్ఞంస్యాదిత్యర్థకేన ప్రథమానిర్దిష్టం
సమాసఉపసర్జనమితి సూత్రేణోపసర్జనసంజ్ఞత్వాదుపసర్జనం పూర్వమితి పా
ణినినాఽభిధానాదితిభావః * ప్రత్యయానుపపత్తేరితి * తథాచాగత్యాపృషో
దరాది గణపాఠకల్పనయాపృషోదరాదీని యథోపదిష్టమిత్యనేనైవ నిరుక్తప్ర
యోగాణాం సాధుత్వముపపాదనీయ మితిభావః ॥ కేచిత్తు ॥ ఘటానధికరణత్వ
మిత్యాదావధికరణపదమేవ ఘటాధికరణలాక్షణికం ఘటపదంతు తాత్పర్యగ్రా
హకమాకాంక్షానిర్వాహకమ ॥ ఆగమవికరణశబ్దాదివత్ ॥ ఏవంసతి నప్రా
థమిక సమాసాసంభవః అసమానాధికరణ పదస్య యదధికరణా నధికరణత్వే
రూపార్థస్య దీధితిత్యుక్తస్య నసమానమసమానమిత్యాద్యధికరణవిశేషార్థ
క సమానపదస్య నఞా(ప్రా)థమిక సమాసమభ్యుపేత్యైవ వక్తవ్యత్వాచ్చ ॥
నచ ఘటపదమేవ ఘటాధికరణలాక్షణికమధికరణపదంతాత్పర్యగ్రాహకమితి కు
తోనస్యాదితివాచ్యమ్ ॥ నఞః ఉత్తరపదార్థభేదబోధకత్వవ్యుత్పత్తిభంగాప
త్తేరితి॥ న అధికరణమనధికరణమితి దర్శితవ్యుత్పత్త్యైవ వివక్షితార్థలాభసంభ
వేనఞోమధ్యనివేశోఽ(ప్రా)మాణికఏవేతివదంతి *సాధ్యనిష్ఠాధేయత్వానిరూప
కాధికరణవృత్తిత్వాభావరూపేతి *ఇదముపలక్షణమ్॥సాధ్యనిష్ఠాసామానాధికర
ణ్యప్రతియోగిత్వరూపస్యాప్యర్థస్యలాభఃసంభవతి॥తథాహి,సాధ్యేఽధికరణాన
ధికరణత్వం యదధికరణవృత్తిత్వాభావో యస్యతత్సాధ్యాధికరణానధికరణత్వం
భావప్రధానతయాతత్త్వలాభస్తదభావశ్చసాధ్యపదోత్తరనఞాబోధ్యతఇతిసాధ్య
నిష్ఠా సామానాధికరణ్యసంబన్ధిత్వాభావలాభః సంబంధశ్చ ప్రతియోగిత్వమేవే
తి ॥ పరేతు, సాధ్యనిష్ఠాధేయత్వానిరూపకత్వస్య సాధ్యవద్భిన్నత్వస్యవా వ్యా
పకీభూతోయోఽభావస్తత్ప్రతియోగ్యధికరణతాసామాన్యకత్వ రూపోప్యర్థః
సాధ్యానధికరణానధికరణత్వశబ్దాత్ప్రతిపాదయితుంశక్యతే,తథాహి,సాధ్యానధి
కరణమధికరణంయస్యేతి వ్యుత్పత్తిస్తత్ర సాధ్యానధికరణమిత్యస్యసాధ్యనిష్ఠాధే
యత్వా నిరూపకంసాధ్యవద్భిన్నంవార్థః అనధికరణంయస్యేత్య(త్రా)ధికరణప
దమన్యపదార్థహేత్వధికరణలాక్షణికంయస్యేతి తాత్పర్యగ్రాహకమ్॥ అథవా
అధికరణపదమాధేయతావిశేషనిరూపకరూపాధికరణ లాక్షణికంతదేకదేశాధే
యతావిశేషే యస్యేతిషష్ఠ్యంతార్థహేతునిష్ఠత్వస్యాన్వయోభావప్రధాననిర్దే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

శాచ్చానధికరణ మిత్యనేన హేత్వధికరణత్వాభావలాభః ఇత్థంచోద్దేశ్యతావచ్ఛే దక వ్యాపకత్వ మసతిబాధకే విధేయేభాసతఇతి వ్యుత్పత్తిబలాద్ధేత్వధికరణత్వా భావ రూపే విధేయేసాధ్యానధికరణత్వరూపోద్దేశ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వ లా భఇతిపదంతి * యథాసంభవమితి * నానావ్యక్తిసాధ్యకహేతుత్వ సామానా ధికరణ్యనేత్యర్థః ॥ అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనాన్వయే బాధకమాహ * కేనేతి * యద్యపి శబ్దవాన్ గగనత్వాదిత్యాదావపి నావ్యాప్తిస్తథాప్య గ్రే వివక్షణీయ మిథోవ్యధికరణద్వయవృత్తిసాధ్యతావచ్ఛేదకకత్వ రూప నానావ్యక్తి సాధ్యక త్వ శరీరనివిష్టమిథః పదప్రయోజనం నతత్రేతి తత్త్వాగః * వక్ష్యమాణరీత్యా* ఏకసాధ్య వ్యక్తినిష్ఠాధేయత్వేత్యాదిరీత్యా * అతఏవాగ్రేనానాధికరణసాధ్యకే సర్వత్రేతివక్ష్యతీతి * అత్రసర్వత్రేత్యస్యానుక్తావుపూర్వవదేవ సామానాధికర ణ్యానాన్వయభ్రమః స్యాదిత్యాశయఇతి కేచిత్ ॥ అగ్రఏవ సర్వత్రేతి వక్ష్యతీ త్యర్థస్తథాచాగ్రఇవేహాప్యవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనాన్వయస్య వివక్షితత్వేఽత్రాపి సర్వత్రేతిప దేదిత్యపరే ॥ * మిథోవ్యధికరణద్వయవృత్తిసాధ్యతావచ్ఛేదకక ఇ తి * యద్యపి మిథోవ్యధికరణత్వంనపరస్పరానధికరణవృత్తిత్వం భూతత్వా భావమూర్తత్వా భావాన్యతరవాన్ గుణత్వాదిత్యాదే రవ్యుద్ధేశ్యతావచ్ఛే దకాక్రాంతతయా తత్రావ్యాప్తిరూపవిధేయాభావేన బాధాపత్తేః ॥ నాపి ప రస్పరాధికరణావృత్తిత్వం,తాదృశాన్యతర సాధ్యకమనస్త్వహేతోరసంగ్రహాప త్తేః ॥ ఏతేన పరస్పరానధికరణ హేత్వధికరణవృత్తిత్వమపినిరస్తమ్ ॥ తథాపియ త్కించిత్సాధ్యానధికరణ హేత్వధికరణవృత్తిత్వే తాత్పర్యాన్నదోషః * అధిక రణనిరూపకతావచ్ఛేదకస్యైవేతి * అత్రజగదీశ మథురానాథౌ విశిష్టసత్తాగు ణవృత్తిరితిధీః ప్రమైవవిశిష్ట సత్తావాన్గుణఇతి ధీరప్రమైవేతిస్వానుభవాను సా రేణకల్పయంతౌ విశిష్టసత్తాత్వం గుణనిష్ఠాధికరణతా నిరూపకతానవచ్ఛేదక మపిగుణనిరూపితాధేయతావచ్ఛేదకంభవత్యేవేతి మన్యేతే॥గదాధరాస్తుఅవిశే షేణ దర్శితధీద్వయస్యాప్రమాత్వం మన్యమానాఃవిశిష్ట సత్తాత్వస్య గుణనిరూ పితాధేయతావచ్ఛేదకత్వం నక్షమంతఇతిధ్యేయమ్ * నానావ్యక్తికేతినానుక్తమి తి * అత్రైవమప్యత్ర సర్వత్రేతిపదం కిమర్థంపూర్వవదేవయథాసంభవమవ్యా ప్త్యనిర్వాహాత్ ॥అథసర్వత్రేత్యనుక్తాద్వితీయస్యవైకల్పికస్యార్థస్య కేవలాన్వయి భిన్నఏవ నానాధికరణ సాధ్యకేఽవ్యాప్తిరితిభ్రమః స్యాదతః సర్వత్రేతివక్త

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

వ్యమేతత్సూచనాయైవ సర్వత్రేత్యస్య కేవలాన్వయిని వ్యతిరేకిణిచేతిభవానం
దాదీనాం వ్యాఖ్యానమితిచేన్న ॥ ఏవంసతి నానావ్యక్తికఇతి పూర్వగ్రంథే
పి సర్వత్రేతివక్తవ్యంస్యాత్, అన్యథాప్రథమలక్షణీయద్వితీయవైకల్పికార్థస్యా
వ్యాప్తేస్తత్ర సత్త్వేన తదకథనేన న్యూనతాసామ్యాత్ ॥ మైవమ్ ॥ నానావ్య
క్తిసాధ్యకేచేతిచకారేణ కేవలాన్వయినోపి సముచ్చయాత్సర్వత్రేతి తత్రాను
క్తావపి న్యూనతావిరహాత్ ॥ నచాత్రాపి సర్వత్రేతిస్థానేచకారంపఠిత్వా కేవ
లాన్వయిసాధ్యకసముచ్చయః కుతోనకృతః వైరూప్యస్యాన్యాయ్యత్వాదితిశం
క్యమ్॥ఉపాయస్యోపాయాంతరాదూషకత్వాత్॥ అథ నానావ్యక్తికేత్యస్యస్థానే
నానాధికరణకేతి కుతోనోక్తం ద్రవ్యంపృథివీత్వాదిత్యాదౌ పూర్వలక్షణస్యా
వ్యాప్తివిరహేపి యథాసంభవ మవ్యాప్తౌ తాత్పర్యస్య వక్తుంశక్యత్వాదితిచేన్న
పూర్వలక్షణే సాధ్యాధికరణేనానాత్వంనావ్యాప్తిప్రయోజకం కింతు సాధ్యేనా
నాత్వమిత్యాశయేన పూర్వంనానావ్యక్తిసాధ్యకేత్యుక్తం తదపిఏతద్వృత్తియా
వద్ధర్మసాధ్యకే వ్యభిచారేణ యథాశ్రుతం నప్రయోజకమితి మిథోఇత్యాదిరీ
త్యా పారిభాషికం తదనుసృతమితిధ్యేయమ్

ఇతి సింహవ్యాఘ్రలక్షణమ్

* యద్ధేతుమదితి * యత్కించిత్పదార్థ పదిత్యుక్తౌ తృణాదిమత్త్వాస్యైవ
యావాచ్ఛేదేన వహ్నిసామానాధికరణ్యా భావస్య ధూమాదావక్షతత్వాత్త
ద్దోషతాదవస్థ్యమతో హేతునివేశః ॥ ధూమే పర్వతేనవహ్నిమత్సంయుక్త
త్వమితి ప్రతీతేరనధికరణభేదేన క్షప్తధూమ నిష్ఠాతిరిక్తాధికరణతాయా మేవ
పర్వతావచ్ఛిన్నత్వ భానముపగమ్య వారణసంభవాత్పర్వతావచ్ఛిన్నత్వవి
శిష్ట తాదృశాభావ నిరూపిత విలక్షణాధికరణతా స్వీకారోవ్యర్థ ఇత్యభి
ప్రాయేణాహ * అభావాధికరణతాయామేవవేతి * యద్యపి పూర్వకల్పే
విశిష్టాధికరణతా నివేశోవ్యర్థః సార్వభౌమమతే విశిష్టాతిరిక్తత్వాద్ధేత్వ
ధికరణావచ్ఛిన్నత్వ విశిష్టానధికరణత్వనివేశాదేవావ్యాప్తివారణ సంభవాత్
తథాపి మతద్వయసాధారణ్యేన తన్నివేశో బోధ్యః * పరస్పరేతి * యథా
రూపనిష్ఠాయాం తదధికరణతాయాం స్వావయవోనావచ్ఛేదకస్తథాధూమనిష్ఠ
తదధికరణతాయాం పర్వతోనావచ్ఛేదకఇత్యర్థః * కాలోపాధితయేతి *కా
లత్వేనేత్యర్థః ॥ ఏతేనపర్వతస్య తాదృశాభావావచ్ఛేదకత్వే ఇదానీమిత్యాది

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

ప్రతీతిరేవనియామికానత్విహపర్వతే ఇత్యాదిప్రతీతిరితిసూచితమ్ ❋ వైలక్షణ్యమితి ❋ అఖండోపాధిరూపమితిశేషః ॥ ప్రకారాంతరేణ వైలక్షణ్యమాశంక్య నిరాకురుతే ❋ నచేతి ❋ వ్యభిచారిణీతి ❋ మహాకాలభిన్నేఘటత్వాదిత్వాదావిత్యర్థః ॥ నచ మహాకాలావచ్ఛేదేన మహాకాలాన్యవృత్తిత్వాభావస్య మహాకాలవృత్తివృత్తితయా కాలికసంబంధానవచ్ఛిన్న తాదృశాధికరణత్వాప్రసిద్ధ్యైవనాతివ్యాప్తిరితిశంక్యమ్॥ మహాకాలపరిమాణనిష్ఠతాదృశాధికరణతాయాం మహాకాలస్య కాలికసంబన్ధేనేవ సమవాయేనాప్యవచ్ఛేదకత్వ సంభవాత్సమవాయావచ్ఛిన్నాధికరణతాయాం కాలికసంబంధానవచ్ఛిన్నత్వప్రసిద్ధిసౌలభ్యాత్ ❋ కాలికవ్యాప్యవృత్తావపీతి ❋ ఆకాశత్వేఇదానీం మాత్రత్వసామానాధికరణ్యం నతదానీమితి ప్రత్యయాభావాదితిభావః ॥ యద్యపి వ్యాప్యవృత్తావిత్యస్య సామానాధికరణ్యఇతిక్లీబవిశేషణత్వాక్లీబత్వమపేక్షితమితివ్యాప్యవృత్తినిత్యేనవక్తుముచితంతథాపివ్యాప్యవృత్తిపదేనవ్యాప్యా,నిరవచ్ఛిన్నా,వృత్తిర్యస్యేతి విగ్రహాత్తృతీయాదిషు భాషితపుంస్కంపుంవద్గాలవస్యేతిసూత్రేణతృతీయాది విభక్తౌపరతః పురుషసాధారణప్రవృత్తినిమిత్తక శబ్దస్య పుంవద్భావవిధానాత్ప్రకృతేవ్యాప్యవృత్తిశబ్ద ప్రవృత్తినిమిత్తస్య నిరవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వస్య పురుషసాధారణ్యాన్నపుంవద్భావానుపపత్తిరితిధ్యేయమ్ ❋ దైశికసంబన్ధేనాత్మత్వానధికరణేతి ❋ ఏతేన కాలికసంబంధాతిరిక్త సంబన్ధేన తస్యావచ్ఛేదకతాభావః సూచితః ❋ కాలికావ్యాప్యవృత్తిత్వాపత్తేరితి ❋ తత్కాలావచ్ఛిన్నత్వస్య తదన్యకాలావచ్ఛేదేన తదవృత్త్యభావప్రతియోగిత్వవ్యాప్యత్వాత్తదుపగమే తాదృశప్రతియోగిత్వాపత్తేరిత్యర్థఇతి కేచిత్ ॥ వస్తుతస్త్వాకాశత్వమిహాత్మత్వ సమానాధికరణ మితిప్రతీతి వదాకాశాంతర్భావేణాకాశత్వ మాత్మత్వసమానాధికరణమిహనేతిప్రతీతి రప్యనుభవసిద్ధా,తత్రప్రథమప్రతీతౌ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నత్వరూపంకాలవిధయాఽవచ్ఛేదకత్వంయదిభాసతే తదానేదానీమితిప్రతీత్యాపత్తేరితిభావః ❋ ధూమాద్యంతరసంయుక్తేతి ❋ యద్యపి స్వావయవ సంయుక్తధూమాదౌ తాదృశాభావాధికరణత్వ సంభవాన్న హేతుపదస్య తద్ధేతుపరత్వంయుక్తం॥తథాపి ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ పర్వతీయవహ్నౌతాదృశాభావానధికరణత్వ మాదాయాతివ్యాప్తేర్వారణాయ హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన తదనధికరణత్వ వివక్షణావశ్యకత్వాద్యుక్తం తద్ధేతుపరత్వం హేతుపద

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

స్య ॥ ననుహేతుపదస్య తద్ధేతుపరత్వేవ్యాప్తేస్తత్తద్వ్యక్తిరూపతాపత్త్యా నక
స్యాపి తద్వ్యక్తిత్వస్యానతిప్రసక్తం: ధూమత్వమితిధూమత్వస్య వ్యాప్యతావ
చ్ఛేదకత్వం నస్యాన్నచేష్టాపత్తిర్ధూమత్వావచ్ఛిన్న హేతుకానుమిత్యపలా
పాపత్తేర్ధూమాదిత్యాది న్యాయప్రయోగాసాంగత్యాపత్తేశ్చేత్యతఆహ * ఏ
వం చేతి * కేనాపిరూపేణేతి * అన్యతమత్వాదినేత్యర్థః * ధూమత్వాదికమవ
చ్ఛేదకమితి * తాసత్తత్తద్వ్యక్తిత్వాన్యతమత్వావచ్ఛిన్నానతిప్రసక్తస్య ధూ
మత్వాదేర్వ్యాప్యతావచ్ఛేదకత్వం నిరాబాధంతావద్వ్యాప్తీనాం స్వప్రతియో
గివృత్తిత్వస్వసామానాధికరణ్యోభయసంబన్ధేనభేద విశిష్టాన్యత్వరూపేణానుగత
తద్వ్యక్తిత్వత్వరూపసామాన్యప్రత్యాసత్త్యాజ్ఞాతుం శక్యత్వాన్నదుర్జ్ఞేయతాపీ
తిభావః ॥ అథైవమపి సత్తావాన్ సమవాయేన ప్రమేయాదితి ప్రయోగానుప
పత్తిరసమవేత ప్రమేయస్యానిరుక్తవ్యాప్త్యఘటకత్వేన ప్రమేయత్వస్య సమవే
తప్రమేయనిష్ఠతత్తద్వ్యక్తిత్వాన్యతమత్వావచ్ఛిన్నాతిప్రసక్తతయా తదవచ్ఛేద
కత్వ విరహాదితిచేన్న ॥ తాదృశాన్యతమత్వావచ్ఛిన్నానతిప్రసక్తశబ్దేనతాదృ
శాన్యతమత్వం హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధప్రతియోగినియద్ధర్మవిశిష్టే వర్తమా
నాభావ ప్రతియోగితాయా మనవచ్ఛేదకం తత్త్వస్య వివక్షితత్వాత్ * అనుగ
తవ్యాప్తింవదతాంమతమాహ * యత్త్వితి * హేతుతావచ్ఛేదకసంబన్ధేనస్వా
నుయోగినోయదధికరణమితి * స్వపదమధికరణతా సామాన్యపరం తథాచహే
తుతావచ్ఛేదకసంబన్ధేన స్వానుయోగినోయదధికరణం తదనవచ్ఛిన్నాయాయా
స్వాత్మికాధికరణతాతత్తదన్యసాధ్యసామానాధికరణ్యాభావాధికరణ తావచ్ఛిన్న
త్వమిత్యర్థస్తేన ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ స్వపదగ్రాహ్య ఘటాదినిష్ఠాధిక
రణతాశ్రయానుయోగ్యనవచ్ఛిన్నాధికరణతాసామాన్యభేదస్య స్వస్మిన్నేవ స
త్త్వేపినాతివ్యాప్తిః ॥ అథోత్పత్తికాలేధూమేనవహ్నిమత్సంయుక్తత్వమితిప్ర
తీతి సిద్ధాభావాధికరణతామాదాయధూమాదావవ్యాప్తివారణాయస్వానుయో
గ్యధికరణానవచ్ఛిన్నత్వమిత్యత్రస్వానుయోగ్యధికరణ నిష్ఠావచ్ఛేదక తాయాం
హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్యావశ్యంనివేశ్యతయా హేతుతావ
చ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నానవచ్ఛేదకతాకాన్యాయాఅధికరణతాతదన్యాయా సా
ధ్యసామానాధికరణ్యాభావాధికరణతాతదవచ్ఛిన్నత్వమేవలక్షణమస్తు హేతుతా
వచ్ఛేదకసంబన్ధేనస్వానుయోగ్యధికరణాంశస్య వైయర్థ్యమితిచేన్న ॥ తథాస

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

తి హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నాతీతానాగతదేశాంతరీయ కాలాంతరీయానవచ్ఛేదకతానామపి లక్షణేనివేశాపత్త్యాగౌరవాత్ ॥ కించ సత్తావాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిస్తత్ర సమవేతవృత్త్యధికరణతాయా హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నానవచ్ఛేదకతాకాన్యత్వాత్సమవేతేచ సాధ్యసామానాధికరణ్యాభావాధికరణతాయా అసత్త్వేన హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకాన్యాధికరణతాన్యతాదృశాధికరణతాయా అప్రసిద్ధేః ॥ నచోత్పత్తిక్షణవిశిష్టే ద్రవ్యేగుణేన సత్తావత్సమవేతత్వమితి ప్రతీత్యోత్పత్తిక్షణవిశిష్ట ద్రవ్యావచ్ఛేదేన సత్తావత్సమవేతత్వాభావాధికరణతాయా గుణాదావప్రసిద్ధ్యాతస్యాఏవ హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకాన్యాధికరణతాన్యసాధ్యసామానాధికరణ్యాభావాధికరణతాత్వాత్తద్వ్యధికరణత్వస్య హేతౌసత్త్వాల్లక్షణసమన్వయః సంభవతీతివాచ్యమ్ ॥ స్వానుయోగ్యధికరణాంశ నివేశేప్యుత్పత్తిక్షణవిశిష్టపర్వతే ధూమేనవహ్నిమత్సంయుక్తత్వమితి ప్రతీతి సిద్ధసాధ్యసామానాధికరణ్యాభావాధికరణతామాదాయావ్యాప్తేర్వారణాయ తాదృశ ప్రతీతేరుత్పత్తిక్షణవిశిష్టపర్వతావచ్ఛేద్యత్వా భావవిషయకత్వస్యైవావగమాత్తత్సమశీలోత్పత్తిక్షణవిశిష్ట ద్రవ్యఇత్యాద్యాకారక దర్శితప్రతీతేరుత్పత్తిక్షణ విశిష్టద్రవ్యావచ్ఛేద్యత్వాభావవిషయకతయా తాదృశాధికరణతాన్యసాధ్యసామానాధికరణ్యాభావాధికరణతాయాః సత్తావాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావప్రసిద్ధేరితి హేతుతావచ్ఛేదకసంబన్ధేన స్వానుయోగ్యధికరణాంశనివేశః ॥ తత్రైవస్వానుయోగిత్వ విశేష్యతయా హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నస్య నివేశాయ హేతుపదం హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న పరమిత్యుక్తమన్యథాద్రవ్యంవిశిష్టసత్త్వాదిత్యాదావవ్యాప్త్యాపత్తేః సత్తానిష్ఠద్రవ్యత్వ సామానాధికరణ్యాభావాధికరణతాయాః స్వానుయోగ్యధికరణ గుణాద్యనవచ్ఛేద్యత్వ విరహేణస్వపదేనోపాదానాసంభవాత్ ✽ ఉక్తదోషస్యేతి ✽ ఉత్పత్తికాలె ధూమేనవహ్నిమత్సంయుక్తత్వమితి ప్రతీతిసిద్ధధూమనిష్ఠసాధ్యసామానాధికరణ్యా భావాధికరణతామాదాయావ్యాప్తేరిత్యర్థః ✽ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వనివేశేనాపీతి ✽ అపినావిలక్షణదేశ విధయావచ్ఛేదకత్వ నివేశేనాప్యుక్తదోషవారణంకర్తవ్యమితి సూచితమ్ ॥ అత్రేదంబోధ్యమ్ ॥ స్వానుయోగ్యధికరణనిష్ఠావచ్ఛేదకతాయాం హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వ నివేశే హేతుతా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

వచ్ఛేదక సంబన్ధేనస్వానుయోగ్యధికరణత్వ నివేశావ్యర్థః స్వావయవావచ్ఛి
న్నాయాః సాధ్యసామానాధికరణ్యాభావాధికరణతాయాః హేతుతావచ్ఛేదక
సంబన్ధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకాన్యత్వేనస్వానుయోగ్యధికరణానవచ్ఛిన్నతావ
చ్ఛేదేన తాదృశంయత్స్వంతదన్యత్వ విరహేణతామాదాయావ్యాప్త్యనవకా
శాత్ ॥ నచైవం రూపనిష్ఠసాధ్యసామానాధికరణ్యాభావాధికరణతాయా అపి
స్వానుయోగ్యధికరణనిష్ఠహేతుతావచ్ఛేదకసంబన్ధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదక తాకా
న్యత్వేన తాదృశం యద్యత్స్వంతదన్యసాధ్యసామానాధికరణ్యాభావాధికరణతా
యా అప్రసిద్ధిరితివాచ్యమ్ ॥ సాధ్యశూన్యే హేతుతావచ్ఛేదకసంబన్ధేనయోవృత్తి
మాన్ తన్నిష్ఠసాధ్యసామానాధికరణ్యాభావాధికరణతాయాః స్వానుయోగ్యధి
కరణ నిష్ఠహేతుతావచ్ఛేదకసంబన్ధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకత్వేన స్వపదేనో
పాదానా సంభవాత్తస్యావ తాదృశం యద్యత్స్వం తదన్యసాధ్యసామానాధి
కరణ్యాభావాధికరణతాత్వాత్తామాదాయైవసర్వత్రలక్షణసమన్వయసంభవాత్ ॥
యత్తు స్వానుయోగినో యదధికరణమిత్యత్ర యద్యదధికరణమితివక్తవ్యమన్య
థా ద్రవ్యం సత్త్వాదిత్యాదౌ సత్తానిష్ఠద్రవ్యత్వ సామానాధికరణ్యాభావాధికర
ణతాయాః స్వానుయోగ్యధికరణం యద్ద్రవ్యం తదనవచ్ఛిన్నత్వే నతదన్యత్వా
భావాదతివ్యాప్తేస్తథాచ హేతుతావచ్ఛేదకసంబన్ధేన స్వానుయోగ్యధికరణ
త్వానివేశేవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ కాలికసంబన్ధేనస్వానుయోగ్యధికరణ
ధ్వంసాదినిష్ఠహేతుతావచ్ఛేదక సంబన్ధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాయా అప్రసిద్ధే
ర్ధూమావయవావచ్ఛిన్నసాధ్యసామానాధికరణ్యాభావాధికరణతాయాః స్వప
దేనోపాదానాసంభవేన తాదృశంయత్స్వం తదన్యత్వేనావ్యాప్తిప్రసంగ ఇతి
తన్నివేశ ఇతి ॥ తన్న ॥ స్వానుయోగ్యధికరణతావన్నిష్ఠ హేతుతావచ్ఛేదకసంబ
న్ధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకత్వ సామాన్యాభావరూపస్వానుయోగ్యధికరణానవ
చ్ఛిన్నత్వ నివేశేన ద్రవ్యంసత్త్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తి వారణాద్యద్యదితి నివే
శానావశ్యకత్వాత్ ॥ యదపి హేతుతావచ్ఛేదక సంబన్ధేనేతి తృతీయాన్తం
స్వానుయోగ్యధికరణాంశే, నాన్వేతికింతు స్వానుయోగ్యధికరణా నవచ్ఛిన్నేత్య
త్రావచ్ఛేదకతాయామేవేతి నతద్వైయర్థ్యమితి ॥ తదపిన ॥ తథాసతి "ధూ
మాదినిష్ఠనిరుక్తాధికరణతాయాం ధూమాదిప్రసిద్ధనిరుక్తాధికరణతానాం భేదస్యా
క్షతత్వాత్ తద్వదన్యత్వేన ధూమాదౌ లక్షణసమన్వయాదితి " గ్రన్థవిరోధాత్

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

దితి ॥ * సాధ్యవత్వంచోపలక్షణవిధయేతి * తథాచ యదుపలక్షితనిరూపితస
మవాయాదేరవచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధత్వం తస్యోపలక్షణతయాఽవచ్ఛేదక
త్వమితి సిద్ధాంతలక్షణే వక్ష్యమాణరీత్యా సాధ్యస్యోపలక్షణతయాఽవచ్ఛేదక
త్వవివక్షాయాం సాధ్యోపలక్షితాధికరణప్రతియోగికనిరూపితత్వసంబంధావ
చ్ఛిన్నసాధ్యాధికరణనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా
కాభావః సాధ్యసామానాధికరణ్యాభావపదేన వివక్షణీయః ॥ యద్వాస్వావ
చ్ఛిన్ననిరూపకతాకత్వసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యనిష్ఠావచ్ఛేదకతాన్నిరూపిత
వృత్తిత్వనిష్ఠప్రతియోగితాకాభావస్తత్పదేన వివక్షణీయః; సాధ్యవిశిష్టాధికర
ణవృత్తిత్వాభావప్రతీతౌచ సాధ్యస్యాధికరణాంశే భాసమానస్య ధర్మితావచ్ఛేదక
తంత్రేణ వృత్తిత్వరూపప్రతియోగ్యంశేభాననియమాత్తాదృశప్రతీతివిషయా
భావస్యైతథాత్వాన్న తమాదాయోత్పత్తికాలీనఘటాగంధవాన్ పృథివీత్వా
దిత్యాదావవ్యాప్తిః ॥ నను గంధానధికరణోత్పత్తికాలవిశిష్టపృథివ్యాం పృథి
వీత్వేన గంధవత్సమవేతత్వమితి ప్రతీతిర్యథోత్పత్తికాలవిశిష్టపృథివ్యవచ్ఛేదే
న పృథివీత్వే గంధవిశిష్టనిరూపితసమవేతత్వాభావమవగాహతేతథాధూమ
నిష్ఠపర్వతవృత్తితానవచ్ఛేదకనితంబధూమసమానకాలాదివిశిష్టపర్వతే ధూ
మేనవహ్నిమత్సంయుక్తత్వమితి ప్రతీతిరపి తాదృశవిశిష్టపర్వతావచ్ఛేదేన వ
హ్నిమత్సంయుక్తత్వాభావమవగాహతఇతి తద్విషయాభావమాదాయావ్యా
ప్తిః ॥ యదిచ విశేష్యస్య పర్వతాదేః ప్రతియోగ్యవచ్ఛేదకతయా విశిష్టస్య
తస్యనాభావావచ్ఛేదకత్వమితి తాదృశాభావో ధూమాదావసిద్ధఇత్యుచ్యతే
తదాశుద్ధపృథివ్యా అపి ప్రతియోగ్యవచ్ఛేదకతయా విశిష్టపృథివ్యా అభావా
వచ్ఛేదకత్వాసంభవేన తాదృశాభావోఽపి పృథివీత్వాదావసిద్ధఇత్యధికరణాంశే
సాధ్యస్యోపలక్షణతయావచ్ఛేదకత్వనివేశో నిరర్థకఇత్యభిప్రాయేణశంకతే॥
* నచైవంధూమాదావితి * ఏవం* విశేష్యస్యప్రతియోగ్యవచ్ఛేదకత్వేపి కిం
చిద్రూపేణాభావావచ్ఛేదకత్వే * అనవచ్ఛేదకత్వాదితి * అవచ్ఛేదకఘటకీ
భూతవిశేషణవిశేష్యయోరవచ్ఛేదకతయాభానే తయోరవచ్ఛేద్యాధికరణాధిక
రణత్వం నియామకమన్యథాహ్రదవిశిష్టపర్వతే ధూమేనవహ్నిమత్సంయుక్తత్వ
మితి ప్రతీత్యాపత్తేరేవంచ ధూమవృత్తితానవచ్ఛేదకదేశకాలయోరవచ్ఛేద్యా
ధికరణధూమానధికరణత్వాద్ధూమాదౌ తాదృశాభావాసిద్ధ్యానతమాదాయా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

వ్యాప్తిరుత్పత్తిక్షణపృథివ్యాః పృథివీత్వస్య నిత్యతయావచ్ఛేద్యాధికరణత్వా సంభవేనోత్పత్తిక్షణవిశిష్ట పృథివ్యాంపృథివీత్వేన గంధవిశిష్టసమవేతత్వమితి ప్రతీతిసంభవాదధికరణాంశే సాధ్యస్యోపలక్షణతయావచ్ఛేదకత్వ వివక్షణం సార్థకమితిభావః * నచైవమితి * ఏవం*విశిష్టస్యావచ్ఛేదకత్వేవిశేషణవిశేష్యయోరుభయోరేవావచ్ఛేద్యాధికరణాధికరణత్వస్యనియామకత్వేఇత్యర్థః * ఇత్యాదిరప్యర్థఇతి * అదిపదేన తాదృశప్రతీతేరవచ్ఛేద్యత్వాభావావగాహిత్వమపిసంభవతీతిసూచితమ్ * హేత్వధికరణమాత్రావచ్ఛిన్నేతి *అథహేత్వధికరణమాత్రావచ్ఛిన్నత్వస్య హేత్వధికరణాన్యానవచ్ఛిన్నత్వసహితహేత్వధికరణావచ్ఛిన్నత్వరూపత్వే కేవలాన్వయినీదంవాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిర్హేత్వధికరణాన్యాప్రసిద్ధేః ॥ అతఏవ హేత్వధికరణనిష్ఠావచ్ఛేదకతాభిన్నావచ్ఛేదకత్వా నిరూపకత్వసహిత హేత్వధికరణ నిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపకత్వం తదిత్యపి న ॥ సర్వస్యాప్యవచ్ఛేదకతాయా హేత్వధికరణనిష్ఠత్వాత్తదన్యావచ్ఛేదకతాయాస్తత్రాప్రసిద్ధత్వాత్ ॥ నచహేత్వధికరణ నిష్ఠాదేశవిధయాయా ఉవచ్ఛేదకతాతదన్యావచ్ఛేదకత్వా నిరూపకత్వాదికమేవతదితినోక్తస్థలేవ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ ఏవంసతి తథాసతీత్యాదినా వక్ష్యమాణాతివ్యాప్త్యసంభవః రూపనిష్ఠాధికరణతాయా మప్యయోగోళకేరూపేణధూమవత్త్వంయుక్తత్వ మిదానీం రూపేణధూమవత్త్వంయుక్తత్వమితి ప్రతీతిభ్యా మయోగోలకోత్పత్తి కాలోభయావచ్ఛిన్నత్వావగాహనాత్తాదృశాధికరణతాయా అప్రసిద్ధేః ॥ ఏతేన స్వావచ్ఛేదకతావ్యాపక హేత్వధికరణతాకత్వమేవ తదితి నిరస్తం ॥ యదిచ గగనాదినిష్ఠాధికరణతైవ తాదృశీత్యుచ్యతే తదావహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావపి తస్యాఏవప్రసిద్ధత్వాత్తత్రైవసంబంధాంతరేణవర్తమాన ఇతి గ్రంథవిరోధఇతిచేన్న ॥ తాదృశగ్రంథస్య యథాశ్రుతాభిప్రాయకత్వాత్ ॥ వస్తుతస్తు ॥ హేత్వధికరణనిష్ఠాయా దేశవిధయావచ్ఛేదకతా తదన్యహేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నస్వానుయోగినిరూపితాధికరణతానవచ్ఛేదక నిష్ఠావచ్ఛేదకతాకం యద్యత్ప్వంతత్తద్భిన్నసాధ్య సామానాధికరణ్యాభావాధికరణతావచ్ఛిన్నత్వ మితినిష్కర్షార్థవివక్షితః ఇత్థంచ రూపనిష్ఠాధికరణతాయాః స్వానుయోగినిరూపిత హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాధికరణత్వాప్రసిద్ధ్యాస్వస్వపదేనోపాదానాయోగేన సంబంధాంతరేణేతిగ్రంథసంగతిః, ధూ

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri.

మవహ్న్యాదినిష్ఠాధికరణతాయా హేతుతావచ్ఛేదకసంయోగ సంబంధావచ్ఛి
న్న స్వానుయోగి నిరూపితాధికరణతానవచ్ఛేదకోత్పత్తికాలస్వావయవాది ని
ష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపకతయా స్వపదేనోపాదాన సంభవాన్నవ్యాప్తిపర్య
క్ష్యమాణాతివ్యాప్త్యభావోవేతి ధ్యేయమ్ * అవచ్ఛేదకాంతరానవచ్ఛిన్నేతి*
కించిన్నిష్ఠావచ్ఛేదకత్వానిరూపిత హేత్వధికరణనిష్ఠావచ్ఛేదక తాకేత్యర్థః ॥
అత్ర (ఆహురిత్యస్వరసస్తద్బీజంతు రూపనిష్ఠవహ్నిమత్సంయుక్తత్వాభావాధి
కరణతావచ్ఛేదకతాయాం పర్వతనిష్ఠాయామపి పర్వతత్వస్యావచ్ఛేదకతయాఽ
వచ్ఛేదకాంతరానవచ్ఛిన్న హేత్వధికరణనిష్ఠావచ్ఛేదకత్వాప్రసిద్ధ్యాఽసంభ
వః ॥ అవచ్ఛేదకాంతర నిష్ఠవిలక్షణావచ్ఛేదకతానివేశేపి తత్తదవాంతర కాలా
వచ్ఛిన్నపర్వతాదేస్తత్తల్క్షణత్వ కల్పనాపేక్షయా తత్తదవాంతరకాలస్యైవ
క్షణత్వ సంభవేనోత్పత్తిక్షణనిష్ఠావచ్ఛేదకతాయా మప్యవచ్ఛేదకాంతరాన
వచ్ఛిన్నతాక్షతేరవ్యాప్తిర్వేతి ॥ * యత్త్వితి * అయోగోలకవృత్తితృణాదినిష్ఠా
ధికరణతాయా ముభయాభావసత్త్వాదతివ్యాప్తైస్సామాన్యపదమ్ * పృథివీరూ
పాదిత్యాదావితి * యద్యపి ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావప్యయోగోళకీయ
వహ్ని నిష్ఠతాదృశాధికరణతాయావ్యాప్యవృత్తితయాఽతివ్యాప్తిసంభవస్తథాపి
ధూమాధికరణతదనధికరణసాధారణైకవహ్న్యసంభవమభిప్రైత్యైతాన దనుధావ
నమ్ ॥ ననుశుద్ధసత్తాయాం తత్తద్వ్యక్తివృత్తిత్వాసత్త్వేపివ్యాసజ్యవృత్తిధర్మవ
త్త్వప్రకారసంభవాద్గగనాదివద్వాఽవృత్తిత్వేప్యైకత్వసంభవాదత ఆహ*ఏవమితి*
నకేవలమనుగతధర్మమా(త్రా)చ్ఛేదః కింత్వన్యదపీత్యాహైవమితీతి కేచిత్॥ న
ను విశిష్టసత్తానిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వానుపస్థితిదశాయాం నానుమితి రనుభవసిద్ధేత్యత
ఆహ*ఏవమితి*ద్రవ్యవృత్తిత్వాభావవద్భేదస్యైవేతి * తద్బోధకసమానవిభక్తి
కప్రతియోగ్యనుయోగివాచక పదసమభివ్యాహారసత్త్వాదితిభావః ॥ అతీంద్రి
యసాధ్యకేతి దీధితావతీంద్రియసాధ్యకమేకమపరంచాతీంద్రియహేతుకమితివ్య
భిచారిద్వయం ప్రతీయతఇత్యాశయేనాహ * ఇదంగుర్విత్తి * నను గురుత్వవి
శిష్టవృత్తిత్వాభావస్యాతీంద్రియ తాదృశవృత్తిత్వప్రతియోగికతయా ఽతీంద్రియ
త్వేపి గురుత్వోపలక్షిత వృత్తిత్వాభావస్య జలపృథివ్యన్యతరవృత్తిత్వాభావాత్మ
కస్య నతథాత్వలక్షణసాధ్యోపలక్షితాధికరణవృత్తిత్వాభావస్యైవ నివిష్టత్వా
దత ఆహ * అథవేతి * కేచిదితి * విశేషరూపేణ సంసర్గతాశ్రీకారోనిర్ణ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

సః ॥ అత్రేతి ॥ పరిష్కారస్య పంథానోద్రష్టవ్యా ఇత్యనేనాన్వితం ॥ స్వని
ష్ఠేతి ॥ ధూమాంతరసంయుక్తస్వావయవత్వాద్యుక్తరీత్యాఽవ్యాప్తేః స్వనిష్ఠ
త్వనివేశః ॥ గగనభిన్నం ఘటత్వాదిత్యాదౌ స్వనిష్ఠసాధ్యవద్వృత్తిత్వసామా
న్యాభావాప్రసిద్ధ్యా హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నతాదృశవృత్తిత్వనివేశః
సమవాయేన ధూమాధికరణస్వావయవస్య స్వాధికరణతావత్సామాన్యాంతర్గ
తస్య స్వనిష్ఠతాదృశాభావానవచ్ఛేదకత్వ విరహాదవ్యాప్తివారణాయ స్వాధి
కరణతాయాం హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వ నివేశః సత్త్వాధికరణద్ర
వ్యస్య తన్నిష్ఠతాదృశవృత్తిత్వాభావానవచ్ఛేదకత్వాద్ద్రవ్యత్వసాధ్యకేతత్రా
తివ్యాప్తివారణాయ సామాన్యపదమ్ ॥ హేతుతావచ్ఛేదకసంబన్ధేనయత్స్వా
ధికరణమితి ॥ అత్రసాధ్యవద్వృత్తిత్వే హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధనివేశో వ్య
ర్థః ॥ నచ సంయోగేన . ధూమవతిపర్వతరూపకాలేఽయోగోళకీయవహ్నేః
స్వాధికరణాయోగోలకావచ్ఛేదేనైవ కాలికేన వృత్తిః కాలేవృత్తౌ దేశస్యావ
చ్ఛేదకత్వాత్తథాచాయోగోళకాద్యవచ్ఛేదేన ధూమవద్వృత్తిత్వ సామాన్యా
భావస్య వహ్నావసత్త్వాదతివ్యాప్తేర్హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధనివేశఇతి వా
చ్యమ్ ॥ సామానాధికరణ్యనిరూపకమేవ తదవచ్ఛేదకమన్యత్తదభావావచ్ఛే
దకమితి గ్రంథకృత్సంమతత్వాత్ తథాచ సామానాధికరణ్యానిరూపకస్యాయోగో
ళకస్య తదభావావచ్ఛేదకత్వమవ్యాహతం, అన్యథా హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధని
వేశేపి సంయోగేన ధూమసాధ్యకే కాలికేన వహ్నౌ హేతుత్వేఽతిప్రసంగస్య
దుర్వారత్వాపత్తేః పరంతు హేతుతావచ్ఛేదక సంబన్ధేన హేత్వధికరణావచ్ఛే
ద్య హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యవద్వృత్తిత్వాభావవద్భిన్నత్వరూ
ప లక్షణఘటకపదార్థాపరిత్యాగేనైవ కతిపయపదార్థవిశేషణవిశేష్యభావ
వ్యత్యయేనైవేదంలక్షణం కృతమితిజ్ఞాపనాయైవ తదుపాదానమితిధ్యేయమ్ ॥
అత్ర హేతుభేదేన వ్యాప్తిభేదాదుదక్షరత్వాచ్చ సాధ్యవద్వృత్తిత్వాభావ ఘ
టితలక్షణాంతరమాహ ॥ హేతుతేతి ॥ మహానసాయోగోలకసాధారణదీర్ఘ
దండాది రూపవస్తు హేతూభయాధికరణ మహానసాదేః సాధ్యవద్వృత్తిత్వాభా
వానవచ్ఛేదకత్వాద్ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తేః సామాన్యపదమ్ ॥
కేవలాన్వయిన్యాత్మభిన్నం జ్ఞానవదన్యత్వాదిత్యాదౌచ ఘటత్వప్రకారకప్రమా
విషయత్వ ఘటత్వాభావాది రూపతదధికరణకత్వస్య హేతావభావాత్ప్రకృత

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

హేతునివేశః ॥ తద్వస్తుస్వావచ్ఛిన్నోభయాధికరణకధర్మవత్త్వ నివేశాద్వ్యా
ప్త్యైక్యోపపత్తిః ॥ ఉభయాధికరణత్వ నివేశప్రయోజనంస్వయంవక్ష్యతె ॥ అధి
కరణతాయాం హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వ నివేశాద్ధూమవత్కక
పాలసమవేత ఘటేసాధ్యవద్వృత్తిత్వాభావసత్త్వాత్తదుభయాధికరణకపాలస్య
తదవచ్ఛేదకత్వేపి ధూమాదౌ నావ్యాప్తిః ॥ అత్రచ యన్నిష్ఠసాధ్యవద్వృత్తి
త్వాభావానవచ్ఛేదకత్వం తన్నిష్ఠహేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న తన్ని
ష్ఠాధేయతా నిరూపకత్వసహిత తత్సంబంధావచ్ఛిన్న యద్ధర్మావచ్ఛిన్నాధికర
ణతావ్యాపకం తద్ధర్మవత్త్వస్యైవ వ్యాప్తిత్వసంభవాద్ధేతుతావచ్ఛేదకసంబన్ధే
న యద్వృత్తిమదిత్యేతావదనర్థకమేవ పరంతుహేతుతావచ్ఛేదకసంబన్ధేనయ
ద్వస్తు ప్రకృతహేతూభయాధికరణప్రసిద్ధిస్తద్వస్త్వేవ యత్పదేన గ్రాహ్యమితి
సూచనాయైవ తదుక్తిరితిబోధ్యమ్ ॥ హేత్వధికరణావచ్ఛిన్న తదధికరణతావ
దన్యత్వ నివేశఏవదీధితికారోక్తదోషప్రసక్తిర్నతుతదవచ్ఛిన్న స్వవృత్తికాన్య
త్వ నివేశే ఇత్యాశయేనాహ * అథవేతి * హేత్వధికరణావచ్ఛిన్న స్వవృత్తి
కాన్యత్వస్థానే హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్త్యనవచ్ఛిన్నత్వ నివేశా
యోపక్రమతె * వహ్న్యాదీతి * ॥—॥ విదుషాం కంఠభూషాయైరఘునాథేన
నిర్మితే । సన్న్యాయరత్నే సంపూర్తిమగమత్పఞ్చలక్షణీ॥శ్రీ॥శ్రీ॥శ్రీ॥శ్రీ

ఇతి మీమాంసాన్యాయపఞ్చాస్య శ్రీమద్రాఘవాచార్య శిష్యస్య
పర్వతే ఇత్యుపనామకస్య రఘునాథస్యకృతౌ గదాధరీయ
పఞ్చవాద టిప్పణ్యాం న్యాయరత్నాభిధాయాంసార్వ
భౌమగ్రంథాన్త పఞ్చలక్షణీసమాప్తా

—॥ శ్రీ అథచతుర్దశలక్షణీ ॥ శ్రీ ॥—

శ్రీ॥* సాధ్యప్రతియోగికాభావస్యేత్యాది*అశేదంబోధ్యమ్॥సాధ్యమాత్ర
ప్రతియోగికాభావనివేశస్య శంకా బీజత్వే వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నాభా
వో న లక్షణఘటకః గురుధర్మస్యాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వే విశిష్టా
భావోపీతి॥ * సాధ్యతావచ్ఛేదకాపర్యాప్తేతి * సాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యా
ప్త్యవచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నాపర్యాప్తికేత్యర్థస్తేన తద్వహ్నిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదక
తాయా ఉభయపర్యాప్తత్వే ఏకపర్యాప్తత్వాభావసత్త్వేపి నక్షతిః ॥ ఇదం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

చసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ సంగ్రహాయ ॥ యత్తు తన్నదేయ
మేవ నచ తదనివేశే సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య లక్షణాఘటక
త్వేన వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ మాదాయాసంభవోఽతివ్యాప్తిశ్చేతివా
చ్యమ్ ॥ తస్యలక్షణఘటకత్వేప్యసంభవాతివ్యాప్త్యోః ప్రాగేవోక్తత్వాదితి॥ త
న్న ॥ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావమస్వీకృత్య ప్రథమతో మహానసీయ వ
హ్న్యభావమాదాయలక్షణావ్యాప్తివారణార్థం సాధ్యతావచ్ఛేదకా పర్యా
ప్తేత్యాదిపరిష్కృతేతతః అప్రసిద్ధావుద్భావితాయాం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛి
న్నాభావం స్వీకృత్యశంకాయాః కృతత్వాత్తాదృశాశంకాయామేవాసంభవాతి
వ్యాప్త్యోః పూర్వముక్తత్వాత్ ॥ ఏతేనావచ్ఛేదకతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేద
కా పర్యాప్తత్వావివక్షణే స్వసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాయా యా ప్రతి
యోగితా తత్తదన్యత్వస్య నివేశనీయతయా కూటసంకోచార్థమేవ తన్నివేశఇ
తినిరస్తమ్ ॥ ఉక్తరీత్యా సాధ్యాభావసంగ్రాహాయైవ సార్థక్యసంభవాత్ ॥
* ప్రమేయత్వవిశిష్టాపర్యాప్తేతి * ప్రమేయత్వానవచ్ఛిన్నేత్యర్థః ॥ నను సా
ధ్యాభావపదేన సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియత ప్రతియోగితాకాభావ వివక్షణే
వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ తార్ణార్ద్రాతార్ణవహ్న్యుభయాభావ మాదాయా
వ్యాప్తిః వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వస్య ప్రతియోగితావిశేషణత్వే వ
హ్నిధూమోభయసాధ్యకే తదన్యతరాభావమాదాయ లక్షణసమన్వయేపి తా
దృశోభయసాధ్యకవ్యభిచారిణితమాదాయాతివ్యాప్తిః ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకా
నవచ్ఛిన్నత్వ వాసజ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నత్వోభయాభావస్య ప్రతియోగితా వి
శేషణత్వే గౌరవమతఆహ * సాధ్యతావచ్ఛేదకాపర్యాప్తసాధ్యవృత్తిధర్మా
నిష్ఠేత్యాది * నన్వేతత్కల్పేవాచ్యత్వ సాధ్యకే ఘటాభావస్యాపి లక్షణ ఘ
టకత్వాత్ మూలకృతాంసౌందళమతానుధావనం నిర్బీజమితిచేన్న ॥ తాదృ
శమతానుధావనస్య ప్రమేయసాధ్యకస్థలాభిప్రాయకత్వాత్ ॥ వాచ్యత్వసాధ్య
కే సమవాయితయా వాచ్యత్వాభావ ప్రదర్శనం సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియ
త ప్రతియోగితాకాభావ నివేశాభిప్రాయేణేతిధ్యేయమ్ ॥ యద్వాసాధ్యవృత్తి
ధర్మానిష్ఠేత్యనేన యత్పర్యాప్త్యధికరణధర్మావిశిష్టాధికరణం సాధ్యవదిత్యగ్రి
వివక్షితం తేనైవ వాచ్యత్వసాధ్యకే ఘటాభావోనలక్షణఘటక ఇతిబోధ్యమ్ ॥
* సాధ్యవృత్తిధర్మానిష్ఠేత్యనేనేతి * అత్రయత్పర్యాప్త్యధికరణధర్మావిశిష్టం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

సాధ్యమిత్యుక్తౌ ప్రమేయసాధ్యకే గగనత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావ సంగ్రహానుపపత్తిరతో౽ధికరణమితి సాధ్యవదితిచ ॥ నన్వేవం వినష్టఘటసమవాయితయా వాచ్యత్వాభావో లక్షణఘటకో౽నస్యాదతఆహ * వస్తుతస్త్వితి * అత్రేదంబోధ్యమ్॥యత్పర్యాప్త్యధికరణ ధర్మవిశిష్టాధికరణ మిత్యత్రాధికరణం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధేన వక్తవ్యం తథాచ సమవాయిత్వేన వాచ్యత్వాభావస్య లక్షణఘటకత్వం సంభవతి ॥ ఏవంసతి వాచ్యత్వసాధ్యకే ఘటాభావోపేక్షణంసాధ్యతావచ్ఛేదకసమనియత ప్రతియోగికాభావనివేశకల్పాభిప్రాయేణేతి ॥ నన్వథేత్యాది గ్రంథస్య యదికూటఘటిత లక్షణాభిప్రాయకత్వం దీధితికృతామభిమతంతదాతద్దూషణె సందర్భవిరోధః స్వానభిప్రేతస్యైవ దూషణీయత్వాదతః సందర్భశుద్ధిమాహ * వ్యధికరణేతి * తథాచాథేతిగ్రంథస్య కూటఘటితలక్షణాభిప్రాయకత్వ మగత్యాస్వస్యాభిమతం తత్తునదూషితం ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతి గ్రంథావతారకత్వమేవ,తస్యదుష్టత్వాన్న స్వాభిమతం తత్తుదూషితమితి నసందర్భవిరోధఇతిభావః * తత్పదబోద్ధవ్యత్వేతి * తత్పద జన్యబోధవిషయతేత్యర్థః * యద్ధర్మ్యంశఇత్యాది*యద్ధర్మ్యంశేయద్ధర్మివిశేష్యకత్వావచ్ఛేదేన యస్యప్రకారతాయన్నిష్ఠప్రకారతాకత్వం అథవాయద్ధర్మ్యంశే యన్నిష్ఠవిశేష్యతానిరూపితేత్యర్థః ॥ అన్వయశ్చాస్య ప్రకారతాయాం* తద్ధర్మప్రకారకత్వ విశిష్టవత్త్వావగమాదితి * తన్నిష్ఠప్రకారతానిరూపిత విశేష్యతాయా ఏవవిశేష్యతాసంబంధేన తత్ప్రకారకత్వవిశిష్టాధికరణతాయాం తంత్రత్వాదితిభావః ॥ అథ తత్పదబోద్ధవ్యత్వప్రకారకత్వవిశిష్టేచ్ఛాధికరణత్వస్య తత్పదవాచ్యత్వ వ్యవహారేవిషయత్వం స్వీకృత్యపటో౽ఘటపదవాచ్యఇతి వ్యవహారవారణాపి పటేఘటపదవాచ్యత్వమితి వ్యవహారాపత్తిర్దుర్వారా,విశిష్టస్య శుద్ధవిశేష్యానతిరేకితయాఘటపదబోద్ధవ్యత్వ ప్రకారకత్వవిశిష్టేచ్ఛారూపే ఘటపదవాచ్యత్వే పటార్థేపటవృత్తితాయా అక్షతత్వాదితిచేన్న ॥ తాదృశప్రతీత్యాఘటపదవాచ్యత్వత్వావచ్ఛేదేనైవ పటవృత్తిత్వస్య విషయీకరణాత్తన్నిష్ఠాధికరణతా నిరూపకతావచ్ఛేదకస్యైవ తదాధేయతావచ్ఛేదకత్వావగమాద్ఘటపదవాచ్యత్వత్వే పటవృత్తితావచ్ఛేదకత్వాభావేనవిషయబాధాత్ ॥ స్వపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న పర్యాప్తికత్వస్వావచ్ఛిన్నత్వోభయ సంబంధేనధర్మవిశిష్టాన్యత్వం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నత్వమి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

త్యభిప్రాయేణ శంకతే * నచేతి * విశిష్టాభావీయప్రతియోగితాయా విశేష
ణాంతర్భావేణ పర్యాప్తౌమానాభావః ॥ నచ విశిష్టాభావోపలక్షితాభావయో
ర్వైలక్షణ్యానుపపత్తిరేవప్రమాణమితివాచ్యమ్ ॥ విశిష్టాభావీయ ప్రతియోగి
తాయా విశేషణసాధారణ్యోపగమేనైవ నిర్వాహాదిత్యాశయేన సమాధత్తే ॥
* యతఇతి * విశేష్యాంశమాత్రఇతి * విశేష్యాంశమాత్రవృత్తిధర్మావచ్ఛి
న్నైఇత్యర్థస్తేన విశేషణ సాధారణ్యేపినక్షతిః ॥ నను ఘటపటౌ న స్తఇతి ప్ర
తీతిః కేవలోభయత్వేనావచ్ఛేదకత్వమవగాహతే, తథాసతియత్కించిదుభయ
వతి తాదృశప్రతీత్యనుదయాపత్తేరతోఘటత్వ సమానాధికరణ పటత్వసమానా
ధికరణ ద్విత్వేనావచ్ఛేదకత్వమవగాహతఇతి వక్తవ్యం తత్రచ ద్విత్వసమానాధి
కరణంఘటత్వంపటత్వంవేతి వినిగమనావిరహాత్ప్రతియోగ్యంశే భాసమానత్వా
చ్చఘటత్వపటత్వయోరప్యవచ్ఛేదకత్వావగాహనౌచిత్యాత్త్రయాణామేవావ
చ్ఛేదకత్వప్రసక్త్యా తేషాంచైకధర్మావచ్ఛిన్నాపర్యాప్తికత్వరూప విరోధా
శ్రయత్వాద్విరుద్ధోభయధర్మావచ్ఛిన్నాభావ వద్ఘటపటోభయత్వావచ్ఛిన్నా
భావస్యాపి కేవలాన్వయిత్వంస్యాదితిశంకతే*యద్యపీతి*సమాధత్తే*తథాపీతి*
స్వాతంత్ర్యేణాపీతి * ప్రతియోగినిష్ఠవిశేష్యతానిరూపిత ప్రకారత్వాప్రయో
జ్యత్వ మవచ్ఛేదకతాయాంస్వాతంత్ర్యం॥అయంభావః ॥ ఘటత్వేనఘటపటోభ
యం నాస్తీత్యత్ర ఘటత్వేద్వివిధ మవచ్ఛేదకత్వం,ఏకంద్విత్వధర్మితావచ్ఛేద
కత్వేనాపరంచ వ్యధికరణత్వేన తత్ర ప్రథమావచ్ఛేదకతాయా స్తదభావీయ
ప్రతియోగివిశేషణతాపన్నత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాత్వ రూపేణఘటత్వపట
త్వ ద్విత్వైతత్త్రితయపర్యాప్తతాతదవచ్ఛేదకంతత్త్రిత్వంద్వితీయావచ్ఛేదకత్వ
స్య ఘటత్వమాత్రపర్యాప్తతయా తదవచ్ఛేదకం ఘటత్వనిష్ఠ తద్వ్యక్తిత్వం త
థాచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా పర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతా వ్యాపకతావచ్ఛేదకతా
క పర్యాప్తికావచ్ఛేదకతాక నిరూపకతాకాధికరణతయైవాభావస్య విరోధా
ద్ఘటపటోభయాభావీయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతావ్యాపి
కాయా ఘటత్వపటత్వ ద్విత్వైతత్త్రిత్వ నిష్ఠాఘటపటోభయవద్భూతలమితి
ప్రతీతిసిద్ధఘటపటోభయత్వావచ్ఛిన్నాధికరణతానిరూపకతావచ్ఛేదకతాపర్యా
ప్త్యవచ్ఛేదకతాతత్పర్యాప్తికాయా తాదృశత్రితయనిష్ఠానిరూపకతావచ్ఛేదకతా
తత్త్వ్యాయాత్తాదృశోభయ నిష్ఠాధేయత్వరూపానిరూపకతాతన్నిరూపితాధికరణ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

తాఘటపటోభయాధికరణేనర్తత ఇతినతాదృశోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య కేవలాన్వయిత్వం॥ ఘటత్వేనఘటపటోభయంనాస్తీతిప్రతీతివిషయాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతాయా స్తాదృశత్రిత్వఘటత్వనిష్ఠ తద్వ్యక్తిత్వయోః సత్త్వేన ఘటత్వేనఘటపటోభయవదితి ప్రతీతివిరహేణ తాదృశావచ్ఛేదకతావ్యాపకావచ్ఛేదకతాపర్యాప్తికావచ్ఛేదక తాకనిరూపకతాయా అప్రసిద్ధత్వేన విరోధినోఽభావాత్తాదృశాభావస్య కేవలాన్వయిత్వమితి॥ *ఏకదేశిమతానుయాయితయేతి * అథ విషయతాయా విషయస్వరూపత్వేపి ఘటాదిరూపవిషయతాయా విషయతాత్వేనైవ స్వరూపసంబంధేన ఘటాదివృత్తిత్వం నఘటత్వాదినేతి ఘటత్వాదినావిషయత్వం నాస్తీతిప్రతీతి విషయాభావఇవ సమవాయిత్వేనస్వరూపసంబంధేనవాచ్యత్వాభావస్య ఘటాదావావశ్యకత్వాత్తాదృశాభావస్యలక్షణఘటకత్వసంభవే మూలస్యమతవిశేషపరతయా సఙ్గమనమనుచితమ్ ॥ నచతథాపి మూలోక్తం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వం తస్యనసంభవతిసమవాయిత్వస్యప్రతియోగితా సమానాధికరణత్వాదితి వాచ్యమ్ ॥ ప్రతియోగ్యంశే ప్రకారీభూతధర్మావచ్ఛిన్నాయా ప్రతియోగినిష్ఠాధేయతా తదనవచ్ఛేదకత్వస్య తాదృశధర్మావచ్ఛిన్ననిరూపకతాకాధేయత్వాభావస్య వా ప్రతియోగితావ్యధికరణత్వపదార్థత్వాత్సమవాయిత్వాదేః తాదృశవిషయతాత్వావచ్ఛిన్నాధేయతానవచ్ఛేదకత్వస్య తాదృశవిషయతాత్వావచ్ఛిన్న నిరూపకతాకాధేయత్వాభావస్యచ సత్త్వాత్తదవచ్ఛిన్నాభావస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వాక్షతేరితి చేన్న ॥ అథేత్యాదిగ్రంథస్యకూటఘటిత లక్షణాభిప్రాయకతయా వ్యాఖ్యాతత్వాత్తత్రచ సాధ్యాభావే సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ భిన్నత్వ విశేషణస్యావశ్యక తయా సమవాయితయా వాచ్యత్వాభావస్య విషయతాయావిషయ స్వరూపత్వే సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకతయా తదన్యత్వ విరహాత్ ॥ న చ తత్రాపి సమానాధికరణ ధర్మేసాధ్యతావచ్ఛేద వ్యాపకత్వ విశేషణస్యావశ్యకతయా తస్యాపిలక్షణ ఘటకత్వం సంభవతీతి వాచ్యమ్ ॥ సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావీయ ప్రతియోగితాభేదస్య సాధ్యాభావీయ ప్రతియోగితాయాం నివేశకల్పే తదనావశ్యకత్వాత్ *ఇత్యత ఇతి * యద్యపిప్రమేయసాధ్యకే సంయోగాద్యవచ్ఛిన్నసమవాయిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకప్రతియో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

గితాకాభావః సులభస్తథాపి పస్తుగతిమనురుధ్యేదమ్ ॥ * వహ్నిత్వేనేతి * అ
గ్నైత్రాదృశాభావ ప్రదర్శనం కింస్వరూపసంబంధేన ప్రమేయసాధ్యకే ఉతసమ
వాయ సంయోగాభ్యాం వా ॥ నాద్యః నిర్వహ్నివిత్యసంగతేః స్వరూపేణ తాదృశా
భావస్య కేవలాన్వయిత్వాత్ ॥ నాంత్యః ॥ సంయోగసమవాయాది సంబంధావ
చ్ఛిన్నాభావస్య గుణసామాన్యాదౌ వర్తమానతయా వహ్నిత్వేనేత్యసంగతేరి
తిచేన్న ॥ సంయోగాదినా ప్రమేయసాధ్యకే జలత్వాది హేతుకే సంయోగా
దినా ప్రమేయసామాన్యాభావస్య గుణాదౌ సత్త్వేపి సాధనసమానాధికరణ్యా
భావాద్వహ్నిత్వేనేతి సంగతమ్ ॥ నచ జలఇత్యేవ వక్తుముచితం నిర్వహ్నివి
తిశంక్యమ్ ॥ జలత్వగుణత్వసత్త్వాది హేతుకస్థలసాధారణ్యేన తదుక్తేః ॥ వస్తుత
స్తు ॥ కూటఘటిత లక్షణాభావానామపి దైశికవిశేషణతయా వృత్తిత్వస్య వ్యవ
స్థాపితత్వాత్ స్వరూపసంబంధేన ప్రమేయసాధ్యకస్థలాభిప్రాయకమేవేదమి
తి ధ్యేయమ్ ॥ * వహ్నిభిన్నత్వేనేత్యాది * నను వహ్నిభిన్నత్వేన వహ్నిగ
గనాన్యతరాభావీయప్రతియోగితాయా వహ్నిభిన్నత్వేన వహ్న్యభావీయప్రతి
యోగిత్వాభిన్నతయా వహ్నిమాత్రనిష్ఠత్వాసంభవాత్కథంతస్యాః సాధ్యతావ
చ్ఛేదకసమనైయత్యమితి చేన్న ॥ అవ్యాప్తివారణాయ సాధ్యతావచ్ఛేదకస
మ్బంధావచ్ఛిన్నాధేయతా విశిష్టప్రతియోగితాత్వేన సమనైయత్యస్య వివ
క్షణీయతయా తేన రూపేణ తాదృశప్రతియోగితాయా వహ్నిమాత్రనిష్ఠత్వాదే
తదభిప్రాయేణైవ తన్మాత్రనిష్ఠత్వకథనమపి ॥ వస్తుతస్తు ॥ నాయమాభాసో
ఽవతరతి విషయితయా వహ్నేః సాధ్యక ఏవ తథోక్తేస్తత్ర వహ్నిభిన్నత్వేన వ
హ్నిగగనాన్యతరాభావీయ ప్రతియోగిత్వవహ్నిభిన్నత్వేన వహ్న్యభావీయ
ప్రతియోగిత్వయోరైక్యాభావాత్ ॥ ఏతేన పూర్వకల్పే తాదాత్మ్యసంబంధావ
చ్ఛిన్న సాధ్యతాకస్థలానురోధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నసంబంధి
తాయా వివక్షణేఽవశ్యకత్వేన దర్శితప్రతియోగితాయా గగనసాధారణ్యేపిన
క్షతిః * విషయితాసంబంధేనప్రమేయమాత్రసాధ్యక ఇతి * ఇదమత్ర చింత్యం ।
సంయోగేనప్రమేయసాధ్యకేప్యప్రసిద్ధిసంభవాత్తావత్పర్యంతానుధావనం వ్యర్థం
నచ తత్రసంయోగేనగగనత్వేన ప్రమేయ సామాన్యాభావస్తథేతిశంక్యం తస్య
హేతుసామానాధికరణ్యాభావాత్ ॥ వృత్త్యనియామక సంబంధేన గగనస్య
సమ్బంధిత్వాత్ ॥ నచవృత్త్యనియామకసంబంధస్యాభావప్రతియోగితా నవచ్ఛే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

దకత్వమతాభిప్రాయేణేదమితివాచ్యమ్ ॥ విషయితాయా అపి తథాత్వేన తత్సంబంధావచ్ఛిన్నాభావప్రదర్శనాసంగతేరితి పరంతు విషయితాయా వృత్తినియామకత్వమతాభిప్రాయేణేదమిత్యవధేయమ్ ॥

ఇతి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావావతరణమ్

* ఘటత్వాదినా వహ్న్యభావాదికేవేతి * హేతుసామానాధికరణ్యఘటకవృత్త్యా సంబంధనివేశనమభిప్రేత్యేదం జన్యానాం కాలత్వానంగీకర్తృనవ్యమతేన వహ్నిసాధ్యకే సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావస్య కాలికసంబన్ధేన హేతుసామానాధికరణ్యేపి న క్షతిః ॥ * అయమాత్మేతి * అథాయమాత్మా జ్ఞానాదిత్యాదావాత్మత్వసామాన్యాభావవారణాయ ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్నత్వమేవోపాదేయమ్ ॥ నచైవమపి ద్విత్వాభావమాదాయ దోష ఇతి వాచ్యమ్ ॥ సాధ్యనిష్ఠత్వస్యాపి నివేశాత్ ॥ నచాత్మత్వనిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావమాదాయావ్యాప్తిరితి వాచ్యమ్ ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్నత్వమిత్యనేన సాధ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వస్య వివక్షణాత్ ॥ యత్పర్యాప్త్యధికరణధర్మవిశిష్టాధికరణం సాధ్యవత్తన్నిష్ఠావచ్ఛేదకతాకాన్యత్వస్య తదర్థత్వాన్న ప్రమేయసాధ్యకే తాదృశాభావాప్రసిద్ధిః ॥ ఘటత్వపటత్వాభ్యాం ప్రమేయసామాన్యాభావస్య తాదృశస్యప్రసిద్ధేః ఏవంచ సాధ్యనిష్ఠత్వం నదేయమేవ ఏతేన ప్రతియోగితాయాం సాధ్యనిష్ఠత్వనివేశే విశిష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదావతివ్యాప్తిరితి నిరస్తం ‡ తాదృశద్విత్వాభావమాదాయ తద్వారణాదితిచేన్న ॥ హేతుసామానాధికరణ్యవిశేషణాపేక్షయా గౌరవాత్ ॥ యత్తు స్వవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నత్వమేవ ప్రతియోగితాయాం దేయం తచ్చావచ్ఛిన్నత్వసామానాధికరణ్యోభయసంబన్ధేన ధర్మవిశిష్టాన్యత్వరూపమేవ స్వవిశిష్టేతి న దేయమితి న గౌరవావకాశ ఇతి ॥ తన్న ॥ సమనియతాభావైక్యమతే ఘటత్వేన ధూమాభావస్య ఘటత్వేన వహ్న్యభావాభిన్నతయా వహ్నిరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమాదాయాతివ్యాప్తేః ॥ నచ యత్సామానాధికరణ్యనివేశేపి సమనియతాభావైక్యమతేఽతివ్యాప్తేరేతల్లక్షణేవక్ష్యమాణతయా తౌల్యమితి వాచ్యమ్ ॥ తథాపి లక్షణద్వయానురోధేన యత్సామానాధికరణ్యోక్తే

‡ ఘటత్వపటత్వాభ్యాం ద్విత్వాభావమిత్యర్థః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

లక్షణాంతరత్వాచ్చ నక్షతిః ॥ ఏతేన యత్సామానాధికరణ్యమపహాయ ప్రతియోగితాయాం గగనావచ్ఛిన్నత్వనివేశో౽పి సమాహితః * నతత్ర వ్యాప్తేరావరణం తత్ఫలమితి * యద్యపి వహ్నిసాధ్యకే౽పి చరమక్రియాత్మకాభావస్య లక్షణఘటకతయా తస్య స్వవిశిష్టహేత్వధికరణాప్రసిద్ధేర్వ్యాప్తేరావరణం తత్ఫలం సంభవతి తథాపి మహాకాలానుయోగికధూమసంయోగస్య ధూమాంశే వృత్తినియామకతాయా అగ్రే గ్రంథకృద్భిః ప్రతిపాదనాన్మహాకాల ఏవ తాదృశాభావవిశిష్టం హేత్వధికరణం సంభవతీతి న తత్ర వ్యాప్తిరితి ధ్యేయమ్ ॥ * పృథివ్యాద్యష్టద్రవ్యేతి * తాదృశాష్టద్రవ్యాతిరిక్తం ద్రవ్యమాత్మైవ పరిభాషితస్తేన యత్కించిదష్టద్రవ్యాతిరిక్తత్వస్య సకలద్రవ్యసాధారణ్యే౽పి నక్షతిః ॥ ద్రవ్యం విశిష్టసత్త్వాదిత్యాదౌ ద్రవ్యత్వసామాన్యాభావస్య కాలే వైశిష్ట్యసంభవాత్స్వవైశిష్ట్యాంశే సంబంధానివేశాదేతావదనుధావనమ్ ॥ యదిత్యాదివిశేషణస్య నేదమసాధారణప్రయోజనమితి శంకతే * యద్యపీతి * నన్వేకార్థసమవాయసంబంధేన కపిసంయోగాత్మకాభావస్య జాతౌ వైశిష్ట్యసంభవాన్నావ్యాప్తిః ॥ నచ పరంపరాసంబంధానాం సంబంధత్వనిరాకరణాన్నేదం యుక్తమితి శంక్యమ్ అసమవాయికారణద్వైవిధ్యానురోధేన సమవాయైకార్థసమవాయాన్యతరసంబంధేన సత్తావత్త్వం భావత్వం తదభావో౽భావత్వమితి భావాభావయోర్లక్షణానురోధేన చ తస్య విశిష్టబుద్ధినియామకత్వరూపసంబంధతాయా ఆవశ్యకత్వాత్తదతిరిక్తైకజ్ఞానవిషయత్వాదిరూపపరంపరాణామేవ సంబంధతాయా నిరాకరణాదత ఆహ * సత్తావానితి * కేచిత్తు ॥ కపిసంయోగాత్మకాభావస్య ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యాఘటితవ్యాపకతానివేశకల్పే లక్షణఘటకత్వం న సంభవతీత్యతస్తత్కల్పే౽పి దోషదానాయాహ * సత్తావానితి * అథ ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యాఘటితవ్యాపకత్వకల్పే సాధ్యవన్నిష్ఠత్వాంశే స్వరూపసంబంధనివేశావశ్యకతయా కపిసంయోగాత్మకాభావస్య సాధ్యవతి స్వరూపసంబంధేనాసత్త్వాద్వ్యాపకతాఘటకత్వాసంభవేన లక్షణఘటకత్వం సంభవత్యేవాన్యథా సత్తాభావీయప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాపి కాలికసంబంధేన సాధ్యవతి సత్త్వాత్తస్యాపి లక్షణఘటకత్వానుపపత్తిః ॥ నచ స్వప్రతియోగిమత్తాగ్రహవిరోధితానియామకసంబంధేన సాధ్యవద్వృత్తిత్వం నివిష్టమిత్యభిప్రాయేణేదమితి వాచ్యమ్ ॥ ఏవం సతి ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యాఘటితవ్యాపకత్వ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

కల్పే పర్వతత్వాత్మకాభావమాదాయదోషవారణాయ యత్సామానాధికరణ్య
ఘటకవృత్తౌ స్వరూపసంబంధనివేశావశ్యకత్వం ప్రదర్శ్య నానాస్థానే సంబన్ధ
నివేశప్రయుక్తగౌరవోద్భావనస్య సాంగత్యాపత్తేరితి చేన్న ॥ సాధ్యవత్తాగ్ర
హవిరోధితానియామకసంబంధేన సాధ్యవద్వృత్తిత్వనివేశాభిప్రాయేణాస్వరస
స్య గౌరవోద్భావనస్య చ సంగతేరిత్యాహుః॥ తదసత్ ॥ సత్తాభావవాన్ జాతిత్వా
దిత్యాదౌ తాదృశసంబంధేన సాధ్యవద్వృత్తిత్వాప్రసిద్ధేస్తథావివక్షితుమశక్య
త్వాత్ సాధ్యసామానాధికరణ్య ఘటకవృత్తౌ స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నత్వని
వేశే సత్తాభావమాదాయావ్యాప్తివిరహేప్యాత్మవృత్తిత్వవిశిష్టసత్తాభావమా
దాయావ్యాప్తిర్బోధ్యా * వ్యభిచారవిరోధీతి * వ్యభిచారాభావ వ్యాప్య
ఇత్యర్థః ॥ ఇహ హేతావుపాధిర్నేహ హేతావుపాధిరితి వ్యవహారద్వయప్రద
ర్శనేన వ్యాప్యత్వసంబంధస్య విశిష్టబుద్ధినియామకత్వమభావప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకత్వంచ దర్శితమ్ ॥ *అవ్యాప్యత్వస్యేతి*అవ్యాప్యత్వంచస్వాభా
వవత్సమ్బద్ధత్వమ్॥ తేనాత్మత్వాభావాభావత్వాత్మనోఽవృత్తిత్వేపి నక్షతిః॥ యావ
త్పదస్యాసాధారణప్రయోజనం నాస్తీత్యభిప్రాయేణాతఏవేతి గ్రంథమవతార
యతి * నన్వితి * ఏతేన "సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేత్యాదివిశేషణస్య వ్యా
వృత్తేః పశ్చాద్వక్ష్యమాణతయేత్యాది" జగదీశానాముపరివక్ష్యమాణదూ
షణమేతన్మతే నిరవకాశమ్ * స్వవ్యాపకతత్కత్వమితి * అత్ర స్వవ్యాపక
త్వం స్వసమానాధికరణప్రతియోగ్యవృత్తిభేదప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వం భే
దే ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వనివేశాద్వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యకే సా
ధ్యాభావీయ ప్రతియోగితాయాః ప్రత్యేకవృత్తితయా తత్త్వోభయత్వావచ్ఛిన్న
ప్రతియోగితాకభేదస్య సత్త్వేపి న సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యప్రతియోగితా
యా అప్రసిద్ధిః స్వసమానాధికరణప్రతియోగ్యవృత్తిరిత్యనేన స్వాధికరణావ
చ్ఛేదేన ప్రతియోగితాశ్రయవృత్తిత్వాభావవత్త్వం ప్రతియోగితానధికరణస్వా
ధికరణవృత్తిత్వంవా వివక్షితమితి నపరకీయదోషావకాశః ॥ అతఏవ భూ
తత్వమూర్తత్వోభయత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయా అపి సాధ్యతావచ్ఛేదక
వ్యాప్యత్వాత్తన్నిరూపకాభావస్య లక్షణఘటకత్వనిర్వాహః ॥ యద్యప్యేత
త్కల్పే స్వవిశిష్టత్వనివేశే ప్రయోజనాభావేన యావద్ధేష్వధికరణజలపరమాణ్వా
కేనాపి సంబంధేన భూతత్వమూర్తత్వోభయాభావాసత్త్వాన్న తాదృశాభావ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

స్య వివక్షణీయప్రతియోగి సామానాధికరణ్యమితి నాతివ్యాప్తిస్తథాపి నిత్యా
నామపి మూర్తానాందిగుపాధిత్వ మిత్యభిమానేనేదమితి ధ్యేయమ్ ॥ అథవా
భూతత్వమూర్తత్వోభయఘటకభూతత్వం బహిరింద్రియగ్రాహ్యవిశేషగుణరూ
పమేవేతినక్షతిః ✻ వ్యాపకతాఘటకసంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యని
వేశేనాసంభవాదితి ✻ ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వస్యస్వ
రూపసంబన్ధేనైవసత్త్వాత్తాదృశ ప్రతియోగితాకస్యవహ్న్యద్యభావస్యస్వరూ
పసంబన్ధేనప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావాత్సంయోగేనవహ్న్యాదిసాధ్యకేధూ
మాదిహేతావవ్యాప్తేరితిభావః ✻ పర్వతభిన్నభేదస్యేతి ✻ అథ ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకసంబన్ధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యనివేశేఽసంభవఃకతోనోక్తః ॥ న
చప్రమేయసాధ్యకేపక్షభిన్నభేదస్యసాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపక ప్రతియోగితాక
త్వ విరహేణఘటత్వపటత్వోభాభ్యాం ప్రమేయసామాన్యాభావ మాదాయల
క్షణ సమన్వయః సంభవతీతి వాచ్యమ్ ॥ తత్రాపి హేత్వధికరణ వృత్తితానవ
చ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్య తేన సంబన్ధేన హేత్వధికరణ ప్రతియోగి
సామానాధికరణ్యాసంభవాత్ ॥ అత్ర కేచిత్ ॥ ప్రతియోగితాయాం తాదా
త్మ్య సంబంధావచ్ఛిన్నత్వ దానేప్రమేయసాధ్యకేలక్షణగమనాన్నాసంభవో
ఽభిహితఇత్యాహుః ॥ వస్తుతస్తు ॥ విషయితాసంబంధస్యవృత్త్యనియామకతయాఽ
భావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వే ప్రమేయే సాధ్యేభూతలత్వాది హేతౌలక్ష
ణ సమన్వయః సంభవతి తత్ర విషయిత్వాతిరిక్తసంబంధానాం హేత్వధికరణ
వృత్తితావచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ ✻ వక్ష్యమాణస్థలాంతరేతి ✻ ఘటత్వాభావవాన్
మేయత్వాదిత్యాదావిత్యర్థః ✻ అతివ్యాప్తిరితి ✻ పూర్వక్షణవృత్తిత్వ విశిష్ట
స్వాభావ రూప ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య మాదాయేత్యాదిః ✻ నాస్మాకం
దోషఇతి ✻ పూర్వమతేపిసత్త్వాదితిభావః ॥ యద్వాయాదృశప్రతియోగితా కా
భావ స్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నా
భావభిన్నత్వోభయాభావస్తాదృశ ప్రతియోగితాశ్రయ సామానాధికరణ్యస్యైవ
ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమిత్యనేన స్వమతేవివక్షణీయత్వాత్పూర్వక్షణవృ
త్తిత్వవిశిష్ట స్వాభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయా అతాదృశత్వాన్నాస్మా
కంమతేఽతివ్యాప్తిరిత్యభిప్రాయః ॥ ✻ భావరూప ప్రతియోగిసామానాధిక
రణ్యమితి ✻ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనేతి క్వచిత్పాఠఃసచప్రామాదికః ॥ వ్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

భిచారిణి సర్వేషామేవాభావానాం పూర్వక్షణవృత్తిత్వ విశిష్టస్వాభావ రూప
ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య మాదాయాతివ్యాప్తివారణాయభావరూపప్రతి
యోగినివేశ సార్థక్యేపి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనేత్యస్యవ్యర్థత్వాత్ ॥ న
చ తదనివేశే వ్యభిచారిణి మహాకాలభిన్నః కాలత్వాదిత్యాదౌ సర్వేషామ
భావానాం కాలికసంబన్ధేన ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాద్గగనాదీనాం కా
లవృత్తిత్వ స్వీకారాద్గగనాభావస్యాపి తథాత్వాద్గగనాదీనాం కాలావృత్తిత్వే
పీశ్వరజ్ఞానభిన్నం గుణత్వాదిత్యాదౌ సర్వేషామేవాభావానాంవిషయితా సం
బన్ధేన ప్రతియోగి సమానాధికరణత్వాత్తన్నివేశ ఆవశ్యక ఇతివాచ్యమ్ ॥ భా
వాత్మకానాం మహాకాలభేదేశ్వరజ్ఞానభేదాభావానాం భావరూపప్రతియోగి
సామానాధికరణ్యాభావాత్ ॥ నచ తాదృశాభావానాం మహాకాలేశ్వరజ్ఞానభి
న్నాభావానాంచ లాఘవాత్ మహాకాలత్వేశ్వరజ్ఞానత్వాది రూపతాస్వీకారా
త్ప్రసిద్ధత్వైవ తేషాంభావః ప్రతియోగీతివాచ్యమ్ ॥ తథాపి సర్వత్రవ్యభి
చారిణ్యే తద్రూపధ్వంసాభావస్య యావదంతర్గతస్యభావరూపప్రతియోగ్య
ప్రసిద్ధ్యైవాతివ్యాప్తివారణస్య సుకరత్వాత్ * యత్కించిద్రూపావచ్ఛిన్న
సాధ్యవత్తా నివేశేచేతి * నన్వేవం వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ మహా
నసీయ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాక మహానసీ
యవహ్న్యభావమాదాయావ్యాప్తిసంభవే సత్తాసాధ్యకానుధావనం నిర్బీజ
మితిచేత్ ॥ అత్ర కేచిత్ ॥ యత్కించిద్రూపేసాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వనివేశే
మహానసీయవహ్న్యభావస్యోక్తస్థలేనలక్షణఘటకత్వ మితితత్పర్యంతాను ధా
వనమిత్యాహుః ॥ వస్తుతస్తు ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వ నివేశస్య విశిష్ట
సత్తా సాధ్యక జాతిమాన్ వ్యావృత్తేః పూర్వముక్తత్వాత్సత్తాయా జాతేశ్చో
పస్థితత్వాత్తత్రావ్యాప్తిరుక్తేతిధ్యేయమ్ ॥ * నతు తథావిధవిశేష్యతాత్వేనే
తి * విశేషరూపేణ సంసర్గతాస్వీకారే వ్యభిచారిణిసాధ్యవదనుయోగికస్వ
రూపసంబంధస్యాపి వ్యాపకతాఘటకతయా తేన సంబంధేన వాచ్యత్వాభావ
స్య వ్యభిచారనిరూపకాధికరణప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావా దభావ
రూపత్వం వ్యర్థం స్యాదితిభావః ॥ నను సంబంధసామాన్యేన ధూమంప్రతి
ధూమాన్యద్రవ్యత్వసమవేతం తదన్యప్రమేయస్యాపి స్వరూపసంబంధేన వ్యాపక
తయా తదభావస్య సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్న ధూమనిష్ఠవ్యాప్యతానిరూపిత

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

స్వప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నవ్యాపకతాఘటకసంబంధ సామాన్యాంతర్గతసంయోగేనా యోగోళకాదౌ ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావాన్నాతివ్యాప్తిరితిచేన్న ॥ స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకతాదృశ ప్రమేయాభావస్య సర్వత్రావాచ్యత్వాత్ భావాదిరూపతాదృశ ప్రమేయసత్త్వేనాప్రసిద్ధతయా సంయోగాదిసంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్యచ ధూమత్వస్యైవావచ్ఛేదకత్వసంభవేనాప్రసిద్ధేః * యత్త్విత్యాది * విశిష్టసత్తా సాధ్యకేవ్యభిచారిణి గుణాన్యత్వ ద్రవ్యత్వాభావ ప్రతియోగినాం సాధ్యవద్గుణాదినిష్ఠభేదప్రతియోగితా వచ్ఛేదకతయా న తేషాంలక్షణఘటకతాసంభవతీతి సత్తాద్యభావ మాదాయాతివ్యాప్తిరతః సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేతి * ఏతన్మతేతదనివేశేనలాఘవాదితి * నను భేదత్వస్య తాదాత్మ్యసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ రూపస్యానివేశాన్నలాఘవావకాశః ॥ నచ భేదత్వ మఖండోపాధిరితి మతేనేదమితి వాచ్యమ్ ॥ ఏవంసత్యపి వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ సాధ్యవ్యాపకత్వే నాభిమతద్రవ్యత్వవాచ్యత్వాదేరపిసాధ్యవన్నిష్ఠోయోద్రవ్యాత్యంతాభావాది స్తస్యాపి స్వావచ్ఛిన్నభిన్నభేద స్వరూపత్వాద్భేదత్వేన తత్ప్రతియోగితా వచ్ఛేదకత్వేన సాధ్యవ్యాపకస్యైవా ప్రసిద్ధేః సాధ్యవన్నిష్ఠాభావీయాయా తాదాత్మ్యసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాతదనవచ్ఛేదకత్వరూపస్యైవసాధ్యవ్యాపకత్వస్య నివేశనీయత్వాత్ ॥ అత్రకేచిత్ ॥ భేదత్వమనుయోగితావిశేషః ఏవంచ సాధ్యవద్వృత్తితావచ్ఛేదక తాదృశానుయోగితానిరూపకతానవచ్ఛేదకత్వరూపవ్యాపకత్వస్యైవనివేశ్యత్వాన్న సాధ్యవ్యాపకాప్రసిద్ధిః ॥ నచైవం లాఘవానవకాశః వహ్న్యద్యభావీయ ప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నాభావే విద్యమానోయోఘటత్వాభావాదిభేద స్తస్యాధికరణ స్వరూపానతిరిక్తతయా సాధ్యవన్నిష్ఠాభావ ప్రతియోగితా నవచ్ఛేదకత్వస్య వహ్న్యద్యభావ ప్రతియోగితాయాం దుర్ఘటత్వాద్వ్యాపకతాఘటక సంబంధావచ్ఛిన్నాయా సాధ్యవద్వృత్తితావచ్ఛేదకాభావత్వ నిరూపకతాతదనవచ్ఛేదకత్వ పర్యంతనివేశావశ్యకత్వాత్ ॥ అథైవమపి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకభేద మాదాయవ్యాపకత్వా ప్రసిద్ధివారణాయ స్వవ్యధికరణ ధర్మానవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాయాఏవ నివేశనీయతయా న లాఘవావకాశఇతిచేన్న ॥ తన్నివేశస్య సామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకత్వ నివేశేన సమానత్వాత్ ॥ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకాత్యం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

తాభావాభ్యుపగమేఽప్యేతన్మతే ప్యవచ్ఛేదకతాయాం స్వవ్యధికరణ ధర్మానవ
చ్ఛిన్నత్వ నివేశావశ్యకత్వాచ్చేతివదంతి* ఘటత్వవిశిష్టపర్యాప్తతయేతి* ఘటత్వ
ఘటోభయత్వావచ్ఛేదేన పర్యాప్తతయేత్యర్థః * శుద్ధఘటస్యేతి* ఘటత్వా
వచ్ఛేదేన తత్పర్యాప్త్యనధికరణత్వాదిత్యర్థః *లక్షణఘటకత్వాపాతాదితి*
అథ పర్వతత్వాత్మకాభావస్యలక్షణ ఘటకత్వేపి నక్షతి స్తస్యవ్యాపకతాఘటక
స్వరూపసంబంధేన పూర్వక్షణవృత్తిత్వ విశిష్టస్వాభావ రూపప్రతియోగిసమా
నాధికరణత్వాదితి చేత్ ॥ అత్ర కేచిత్ ॥ ఘటత్వాభావవాన్ మేయత్వాదిత్యాదౌ
ఘటత్వాత్మకాభావస్య తాదృశప్రతియోగి సామానాధికరణ్యమాదాయాతివ్యా
ప్తేర్వారణాయ ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య ఘటకప్రతియోగితాయాం వ్యా
ప్యవృత్తితా నిరూపకత్వస్య యాదృశప్రతియోగితాకాభావే స్వావచ్ఛేదకావ
చ్ఛిన్న సామానాధికరణ్య వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావభిన్నత్వోభయా
భావ స్తాదృశత్వరూపస్య స్వాభావత్వానవచ్ఛిన్నత్వస్యవానివేశనీయత్వాత్ ॥
నచ తత్ర ఘటత్వాభావప్రకారకప్రమాభావమాదాయాతివ్యాప్తివారణం సంభ
వతి॥ జన్యప్రమాయాః ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యాఘటితవ్యాపకత్వాసంభవా
త్ప్రమాసామాన్యాభావస్యచ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్యై
వ ప్రసిద్ధేస్తస్య ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యావశ్యకత్వాత్ ॥ నచ తత్ర ఘటభి
న్నస్య తాదాత్మ్యసంబంధేన సాధ్యవ్యాపకతయా తద్భేదస్య వ్యాపకతాఘట
కతాదాత్మ్యసంబంధేనఘటే ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యవిరహేణ నాతివ్యా
ప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ ప్రతియోగితాయాః ప్రతియోగిస్వరూపత్వే ఘటభిన్నభేదీయ
ప్రతియోగితాయావ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వాదిత్యాహుః ॥ అత్రేదంబోధ్యమ్॥
ప్రతియోగితాయాః ప్రతియోగిస్వరూపత్వే గవాభావమాదాయలక్షణద్వయ
సాధారణమాపద్యేత వ్యధికరణావచ్ఛేదెన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యనివేశవ్యా
వృత్తిదానా సంగతిస్తస్య లక్షణఘటకత్వాసంభవాద్ధూమాభావస్య లక్షణఘ
టకత్వాభావేన జలాదివృత్తిత్వాదిగ్రంథాసఙ్గతిశ్చేతి ప్రతియోగితాయాః ప్ర
తియోగిస్వరూపత్వం నానుమతం గ్రంథకృతామితి ఘటభిన్నభేదస్యాప్యుక్తస్థలే
లక్షణఘటకత్వందుర్వారం ॥వస్తుతస్తు॥ వక్ష్యమాణరీత్యా వ్యాపకతావచ్ఛేదక
ప్రతియోగితాయాం భేదానవచ్ఛిన్నత్వ విశేషణావశ్యకతయా న ఘటభిన్నభే
దస్య లక్షణఘటకత్వమిత్యవధేయమ్ ॥ * హేతుసామానాధికరణ్యఘటకాభావ

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

యవృత్తావపీతి * అగ్రైనమపి ఘటత్వేన పర్వతత్వాభావాభావ మాదాయా
వ్యాప్తిర్దుర్వారైవ ॥ నచ సమనియతాభావానామైక్యమతే తస్య ఘట
త్వేన వహ్న్యధికరణత్వాభావా భిన్నతయా వహ్న్యధికరణత్వ రూపప్ర
తియోగిసామానాధికరణ్యం సంభవత్యేవేతివాచ్యమ్ । తన్మతే ధూమవాన్
వహ్నేరిత్యాదౌ వక్ష్యమాణాతివ్యాప్తి వారణాయ యద్వత్ప్రతియోగితా
కాభావఇతి నివేశస్యావశ్యకత్వాత్ ॥ అత్రకేచిత్ ॥ భావప్రతియోగికత్వ
రూపస్యభావ భిన్నత్వస్యైవ తాదృశవిశేషణేన వివక్షితత్వాద్ఘటత్వాది
నా పర్వతత్వాభావాభావస్య తథాత్వాన్నదోషః ॥ నచైవంసతి పర్వతా
వృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య లాఘవేన పర్వతత్వాత్మకస్య సాధ్యవతిదైశిక
విశేషణతయా వృత్తిత్వవిరహేణ లక్షణఘటకత్వాపత్తి రితివాచ్యమ్ ॥ భావమా
త్ర ప్రతియోగికత్వస్య తదర్థత్వాన్నిరుక్తాభావస్య పర్వతావృత్తిపర్వతత్వా
భావాదిప్రతియోగికత్వాత్ ॥ నచతథాపి పర్వతావృత్తిజాతిత్వావచ్ఛిన్నాభావ
స్య లాఘవేన పర్వతత్వాత్మకస్య లక్షణఘటకత్వం దుర్వారమితివాచ్యమ్ ॥
భావభిన్నత్వమిత్యనేన సాధ్యవద్వృత్తిర్యోభావస్తత్ప్రతియోగిప్రతియోగికా
న్యత్వస్య వివక్షణాన్నకోపి దోషఇత్యాహుః ॥ పరేతు పర్వతత్వాభావత్వావ
చ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాః సామాన్యాభావీయ ప్రతియోగితాయాః ప్రతియో
గితావచ్ఛేదక ధర్మస్వరూపత్వమితి జగదీశోక్తరీత్యా పర్వతత్వాభావత్వస్వ
రూపత్వాత్తదవచ్ఛిన్నాభావఏవ పర్వతత్వ స్వరూపః ఘటత్వేన పర్వతత్వాభా
వాభావీయప్రతియోగితాయా అతిరిక్తతయా తదవచ్ఛిన్నాభావో న పర్వతత్వ
స్వరూపఇతి తస్య దైశికవిశేషణ తయా సాధ్యవద్వృత్తిత్వాన్నతాదృశప్రతి
యోగితాయా వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వమితి తాదృశాభావస్య లక్షణఘటకత్వమే
వ నాస్తీతి పూర్వపక్షఏవాయంనావతరతీతివదంతి * సామానాధికరణ్యప్రత్యా
సత్త్యవచ్ఛిన్నత్వస్యేతి * ప్రతియోగితాసమానాధికరణ వృత్త్యవచ్ఛేదక తా
త్వావచ్ఛిన్నపర్యాప్తిశూన్యత్వస్యేత్యర్థస్తేన వహ్న్యాదినిష్ఠప్రతియోగిత్వ త
దవృత్తిప్రతియోగిత్వాభ్యాం వహ్న్యభావమాదాయ న వహ్న్యాదినిష్ఠప్రతి
యోగితానాం వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వానుపపత్తిర్వహ్నినిష్ఠ ప్రతియోగిత్వేన వ
హ్నితదన్యోభయాభావీయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వంతు తాదృశోభయత్వాం
తర్భావేణైవ పర్యాప్తమ్ ॥ కేచిత్తు సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావీయ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ప్రతియోగితాప్రతియోగితావచ్ఛేదకరూపావ్యధికరణ ధర్మానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాచాతిరిక్తా ఏవంచాత్రసామానాధికరణ్యమభేద స్తథాచతాదృశప్రతియోగితాభేద తదవచ్ఛేదకత్వోభయాభావః సామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకత్వమితి న కోపి దోషఇతివదంతి * గౌరవాదితి * నను ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణత్వ ఘటకావచ్ఛిన్నత్వాధికరణత్వాదౌ తత్తత్సంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య యాదృశయాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణత్వంసాధ్యవతస్తాదృశతాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభావకూటస్య తన్మతే నివేశనీయ తయా నైతన్మతే గౌరవమితిచేన్న ॥ తన్మతే సాధ్యవన్నిష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వాభావస్యానుగతస్యైవనివేశనీయత్వాత్ ॥ * వహ్నిసంయోగాదీతి * యద్యప్యత్ర తత్తత్సంయోగాభావః సర్వత్రైవలక్షణఘటక ఇత్యసంభవఏవ వక్తుముచిత స్తథాపి సాధ్యసమానాధికరణ నిష్ఠత్వేన వ్యాపకతా వచ్ఛేదక ప్రతియోగితావిశేషణత్వే ఏతద్రూపవానేతద్రసాదిత్యాదౌ లక్షణసమన్వయస్తాదృశ ప్రతియోగితాకాభావస్య హేతుమతిప్రయోగి సామానాధికరణ్య నియమాదిత్యభిప్రాయః ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధేన ప్రతియోగ్యధికరణత్వనివేశాత్వాహ * కాలస్సర్వవానితి * సామాన్యాదిమాత్రవృత్తీతి * భావానాం స్వరూపసంబంధః అభావానాం దైశిక విశేషణతాసంబంధశ్చ విలక్షణః ఏవంచ వాచ్యత్వసాధ్యకే ఘటత్వాదినావాచ్యత్వాభావమాదాయ లక్షణసమన్వయఇతిమాత్రపదం తథాచ జాత్యభావసాధ్యకే వ్యభిచారిణి దైశిక విశేషణతాయా వ్యాపకతాఘటకత్వాభావే ఘటత్వాదినా వాచ్యత్వాభావ మాదాయాతివ్యాప్తిసత్త్వేపి సాధ్యవత్త్వప్రకారక ప్రమాభావమాదాయాతివ్యాప్తివారణం సంభవతీతి ప్రఘట్టకార్థః *ప్రతియోగ్యనధికరణసాధ్యవతోఽప్రసిద్ధిరితి* అథ ఘటాదిభిన్నత్వేన ఘటాద్యభావీయ ప్రతియోగితాయా ఘటాదిమాత్రవృత్తిత్రాయా అన్యత్రోక్తత్వాద్యాదృశపదేన తాదృశప్రతియోగితామాదాయతదాశ్రయానధికరణత్వం సాధ్యవతోఽస్త్యేవేతి కథమప్రసిద్ధ్యభిధానం ॥ ఘటభిన్నత్వేనఘటగగనాన్యతరాభావీయప్రతియోగితాయాస్తాదృశ ప్రతియోగిత్వాభిన్నత్వేబాధకాభావాత్, తాదృశప్రతియోగితాయా ఘటమాత్రవృత్తిత్వాసంభవస్తునశంక్య స్తథాప్యప్రసిద్ధేరభావాత్ ॥అత్రకేచిత్॥ అప్రసిద్ధిరిత్యస్య యాదృశప్రతియోగితాశ్రయానధికరణం సాధ్యవత్తాదృశ సమానాధికరణ ధర్మానవచ్ఛి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

న్నప్రతియోగితాయా అప్రసిద్ధిస్తథాచాసంభవః ఘటభిన్నత్వేన ఘటాభావ
స్యాపి లక్షణఘటకత్వాత్తస్యయావద్ద్రవ్యాధికరణేషు ప్రతియోగిసామానాధికర
ణ్యాభావాత్ ॥ నచ సమనియతాభావైక్యమతే తస్య ఘటత్వాదినా వహ్న్య
భావాభిన్నతయా వహ్నిరూప ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యసంభవ ఇతి వాచ్యం
సమనియతాభావైక్యమతేఽతివ్యాప్తివారణాయ యద్రూపప్రతియోగితాకా ఇత్యా
ది విశేషణావశ్యకత్వాదిత్యాహుః ॥ అపరేతు యాదృశయాదృశప్రతియోగితా
శ్రయానధికరణం సాధ్యవత్తాదృశ తాదృశప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాభావకూట
నివేశే ఘటత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాభావనివేశే గౌరవా
త్ప్రతియోగిత్వనిష్ఠాయా సమానాధికరణతయావచ్ఛేదకతా తన్నిరూపక ప్ర
తియోగిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితైవ యాదృశప్రతియోగితేత్యనేనోపాదేయా
తథాచ తాదృశ ప్రతియోగితాయా అప్రసిద్ధిర్ఘటభిన్నత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియో
గితాయా అప్యుపాదానాసంభవాదితి వదంతి ॥ నను సమనియతాభావైక్యమ
తే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టత్వస్య వ్యావృత్తిరసంగతైవ తన్మతే గోత్వా
భావాదీనాంగోత్వత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావాభిన్నతయా సర్వత్రప్రమే
య రూప ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యసంభవాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వాదివిశే
షణస్యైవ వైయర్థ్యాత్ ॥ నచ తదనైక్యమతాభిప్రాయేణైవ తద్విశేషణ
మితి వాచ్యమ్ ॥ తదనైక్యమతాభిప్రాయేణ ప్రవిష్టసాధ్యతావచ్ఛేదకత్వాదిద
ళప్రవిష్టప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టత్వవ్యావృత్తేస్తదైక్యమతాభిప్రాయేణ క
థనస్యాయుక్తత్వాదితి చేన్న ॥ సమనియతాభావైక్య మతేపి సాధ్యతావచ్ఛేదకే
త్యాదివిశేషణ వ్యావృత్తేః సంభవాత్ తథాహి తన్మతే తుల్యయుక్త్యాఽతివ్యా
ప్తివారణాయ యద్రూపప్రతియోగితాకాయావంతోఽభావాః స్వావచ్ఛేదకసం
బంధేన ప్రతియోగిసమానాధికరణా ఇతి వివక్షాయా ఆవశ్యకత్వాత్ ॥ సత్తా
వాన్ జాతేరిత్యాదౌ సంయోగాదినా ఘటాభావస్య తాదృశయావదంతర్గత
స్య యావద్ద్రవ్యాధికరణాంతః పాతిగుణాదౌ సంయోగేన ప్రతియోగి సామానా
ధికరణ్యాభావాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకేత్యాది విశేషణస్యావశ్యకత్వాదితి దిక్ ॥

* ఫలతః సాధ్యవదితి * వహ్నిసాధ్యకే మహానసీయవహ్న్యభావీయ ప్రతియో
గిత్వావచ్ఛిన్నస్య సాధ్యవత్త్వంబద్ధత్వ సామాన్యాభావవిరహేణ తాదృశాభావీ
య ప్రతియోగితాయా వ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వోపపత్తివారణాయ యత్కించిది

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

తి ॥ నన్వత్ర సామాన్యపదం వ్యర్థం ॥ నచ తదనుపాదానే వహ్నిసాధ్యకే వ
హ్నిసామాన్యాభావీయ ప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్న యత్కించిన్నష్టపనీయవ
హ్నేః సాధ్యవద్వృత్తికించిత్పర్వతాసంబద్ధత్వేన వహ్నిసామాన్యాభావీయప్ర
తియోగితాయా వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వానుపపత్తేస్తదావశ్యకమితివాచ్యం ॥ తా
దృశప్రతియోగితాయా వ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వేపి ద్రవ్యత్వాభావమాదాయై
వ లక్షణసమన్వయ సంభవాత్ ॥ అత్రకేచిత్ ॥ సామాన్యపదానుపాదానే వ
హ్న్యభావ ద్రవ్యాద్యభావీయానేక ప్రతియోగితాభేదకూటనివేశాపత్తౌ గౌర
వాత్కూటసంకోచార్థం సామాన్యపదోపాదానమ్ ॥ నచ తథాసతి తాదృ
శానేకాభావానాం లక్షణఘటకతాపత్తేస్తేషాంప్రత్యేకం ప్రతియోగిసామానా
ధికరణ్యనివేశే గౌరవమితివాచ్యమ్ ॥ అనుయోగిన్యేకమాత్రవృత్తిత్వస్యాపి నివే
శాదిత్యాహుః ॥ తదసత్ ॥ తథాసతిగవాభావస్యేతిగ్రంథాసంగతేర్జలాదివృ
త్తిత్వ విశిష్టేత్యాదిగ్రంథాసంగతేశ్చదుర్వారత్వాత్ ॥ తాదృశగ్రంథానురో
ధేనైవ సామాన్యపదోపాదానమిత్యస్యైవవక్తుంశక్యత్వాచ్చ ॥ వస్తుతస్తు వా
చ్యంజ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ సత్తాభావీయప్రతియోగితాయా అపి సమవాయేన వ్యా
పకతావచ్ఛేదకత్వాపత్తిస్తత్రతాదృశ ప్రతియోగితాయాః స్వపదేనోపాదానే
తదవచ్ఛిన్నస్య సాధ్యవద్భిన్న గుణకర్మరూప వ్యక్తిసంబద్ధత్వనియమాత్సమ
వాయేన సామాన్యాది సంబద్ధత్వాప్రసిద్ధేశ్చ ఘటాద్యభావీయ ప్రతియోగితా
యా ఏవ స్వపదేనోపాదేయత్వాత్తదన్యత్వస్య తాదృశప్రతియోగితాయా మక్ష
తత్వాత్సత్తాభావస్యాపి లక్షణఘటకతయా తస్యచ వ్యాపకతాఘటక సమవా
యేన యావద్ద్రవ్యాధికరణ సామాన్యాద్యంతర్భావేణప్రతియోగి సామానాధిక
రణ్యాభావాదవ్యాప్తేర్వారణాయ వ్యాపకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్న స్వావచ్ఛి
న్నాధికరణతాసామాన్యే సాధ్యవద్వృత్తికించిద్వ్యక్త్యసంబద్ధత్వమేవ నివేశనీ
యం తత్రచ సామాన్యపదానుపాదానేఽధికరణతాయా అధికరణస్వరూపత్వ
మతే వహ్న్యాదిసాధ్యకే వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాయా అప్రసిద్ధ్యాప
త్తేర్ద్రవ్యత్వాభావీయ ప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నాధికరణతాయా మహానసాది
రూపాయాః సాధ్యవద్వృత్తికించిత్పర్వతాసంబద్ధత్వాదతః సామాన్యపదోపాదా
నమ్ ॥ అథైవమపి ద్రవ్యత్వాభావీయ ప్రతియోగితాయాః సంయోగాదిరూప
వ్యధికరణ. సంబంధఘటిత వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాపత్తి ॥ సంయోగ

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

సంబంధావచ్ఛిన్న తదవచ్ఛిన్నాధికరణత్వాప్రసిద్ధ్యాతస్యాః స్వపదేనోపాదా
నాసంభవాత్తథాసతి తాదృశప్రతియోగితాకాభావస్య యావద్ధర్మాధికరణ గు
ణాదా తాదృశసంయోగేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావాత్సత్త్వాద్వా
జాతేరిత్యాద్యావ్యాప్తిర్దుర్వారైవేతివాచ్యమ్ ॥ యాదృశ సంబంధావచ్ఛి
న్నాధికరణతా సామాన్యేయాదృశ ప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్న నిరూపకతాకత్వ
సాధ్యవద్యత్కించిద్వ్యక్తివృత్తిత్వోభయాభావ స్తదన్యత్వమేవ తేన సంబంధే
న వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ మిత్యస్యవివక్షణాదితిదిక్ * ఆత్మమహాకాలాన్యతర
త్వాదితి * విషయితాసంబంధ ఘటితసాధ్య వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగి
తాకస్యాత్మత్వ ప్రకారకయత్కించిత్ప్రమాభావస్య ప్రతియోగ్యసమానకాలీ
నఖండకాలే ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యా భావాన్నాతివ్యాప్తిరితి హేతుకో
టౌ మహేత్యుక్తమ్ * కారణత్వాదితి * ఆదిపదేనపరమార్థసత్త్వపరిగ్రహ
స్తస్యకాలసంబంధ రూపత్వాత్ ॥ అవృత్తిత్వప్రవాదానురోధేనాహ * ని
త్యేతి * అత్రాపి కాలాన్యత్వ ప్రకారక యత్కించిత్ప్రమాభావస్య జ్ఞానభే
దప్రకారక యత్కించిత్ప్రమాభావస్యచ ప్రతియోగ్యసమానకాలీనేఖండకా
లేప్రతియోగ్య విషయకేజ్ఞానేచ ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావాన్నాతి
వ్యాప్తిరతో మహేతీశ్వరేతి చోపాత్తమితిధ్యేయమ్ ॥ * ఇదం నిత్యజ్ఞానం ని
త్యత్వేసతిసవిషయకత్వాదితి * అథ నిత్యజ్ఞానత్వా భావీయప్రతియోగితాయా
విషయితాసంబంధ ఘటితవ్యాపకతా వచ్ఛేదకత్వం నసంభవతి సాధ్యవతి నిత్య
జ్ఞానే సర్వస్యైవవిషయితా సంబంధేన సత్త్వాత్తేన సంబంధేనస్వప్రతియోగ్య
నధికరణ సాధ్యవతోఽప్రసిద్ధత్వాత్ ॥ విషయితాసంబంధేన సాధ్యవన్నిత్యజ్ఞా
నాసంబద్ధస్వవిశిష్ట సామాన్యకప్రతియోగితాయా అప్రసిద్ధత్వాచ్చ ॥ ఏతేనజ్ఞా
నేచ్ఛయోః సమానవిషయకత్వ నియమాద్గంగాపదజన్యబోధవిషయత్వ విశిష్ట
తీరత్వావచ్ఛిన్నాధికరణతాజ్ఞానేనస్వీకర్తుం శక్యతేతథాసతి తీరేగంగాపదశ
క్తిరేవస్యాత్,ఏవంనిత్యజ్ఞానాన్యత్వవిశిష్టఘటత్వావచ్ఛిన్నాధికరణతాపి,ఇతిస్వీ
కారేపి ననిస్తారః సాధ్యవద్యత్కించిదిత్యాది పరిష్కారస్యావశ్యకత్వాత్తత్రచ
ఘటత్వాద్యనంతభేదనివేశే గౌరవేణ లాఘవేనప్రతియోగితాయాఏవస్వపదేనో
పాదేయతయా తాదృశతీరాభావీయ ప్రతియోగితాయానిత్యజ్ఞానాన్యత్వ విశిష్ట
ఘటాభావీయ ప్రతియోగితాయాశ్చ విశేష్యభూతతీరఘటమాత్రనిష్ఠతయా తద

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

వచ్ఛిన్నస్య నిత్యజ్ఞానాసంబంధత్వవిరహాత్ ॥అత్రకేచిత్ ॥ ప్రతియోగివైయ్య
ధికరణ్య ఘటిత వ్యాపకత్వాభిప్రాయక మిదం తథాచ సాధ్యవహ్నిష్ఠాయో
వ్యధికరణ ధర్మేణవిషయితయా ప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నాభావ స్తత్ప్రతియో
గితాయాం సామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకత్వరూపం విషయితయాసాధ్యవ్యా
పకతావచ్ఛేదకత్వం నిత్యజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నాభావీయ ప్రతియోగితాయామక్షతమ్ ॥ నచ
తాదృశప్రతియోగితాయాం సామానాధికరణ్యేనావచ్ఛేదకత్వాప్రసిద్ధిః శంక్యా
సామానాధికరణ్యావచ్ఛేదకత్వోభయాభావస్య ప్రతియోగితాసమానాధికరణ
వృత్తిత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వ నిష్ఠప్రతియోగితాకాభావస్యవా సామానాధిక
రణ్యేనానవచ్ఛేదకత్వమిత్యనేన వివక్షణాత్ ॥ ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యఘటిత
వ్యాపకత్వ కల్పేతు నిత్యజ్ఞానాన్యత్వ స్వనిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వోభయవిషయకం జ
న్యజ్ఞానం పక్షస్తన్నిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వం సాధ్యంతద్వ్యక్తినిత్యజ్ఞానాన్యతరత్వంహే
తుస్తత్ర తద్వ్యక్తిత్వ నిత్యజ్ఞానాన్యత్వాభావ ప్రతియోగినోర్విషయితాసంబం
ధేన వ్యాపకతయా తేనసంబంధేన తాదృశాభావయోః ప్రతియోగిసమానాధిక
రణత్వాదతి వ్యాప్తివారణాయయేన యేనేతిపిపాసాఆవశ్యకీత్యాహుః ॥వస్తుతస్తు
నిత్యజ్ఞానమిత్యత్ర నిత్యత్వవిశిష్టంజ్ఞానత్వమేవ సాధ్యత్వేన వివక్షితంవైశిష్ట్యం
చ స్వరూపసాభావ విశిష్టఘటావిషయకసర్వ విషయకజ్ఞానత్వ వత్త్వాన్యతర స
యవాయోభయసంబంధఘటిత సామానాధికరణ్య సంబంధేనతథాచ సాధ్యవ
ద్ఘటావిషయకసర్వ విషయకజ్ఞాన నిష్ఠాయోఘటాభావీయ ప్రతియోగిత్వా
వచ్ఛిన్నస్యై విషయితాసంబంధా వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకో ఽభావ స్తత్ప్రతి
యోగితానవచ్ఛేదకత్వస్య నిత్యజ్ఞానత్వాభావీయ ప్రతియోగితాయా మక్షత
త్వాన్నకాచిదపిక్షతి రితిసుధియోవిభావయంతు ॥ సమనియతాభావైక్య మ
తే ఘటత్వాదినా ద్రవ్యత్వాభావస్య ఘటత్వాదినా వహ్న్యభావాభిన్న తయా
సాధ్యతావచ్ఛేదక సంయోగసంబంధేన వహ్నిరూపప్రతియోగి సామానా
ధికరణ్య సంభవమాశంక్యాహ * ఘటవృత్తిత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వత్వాదినేతి * హే
తుసామానాధికరణ్య సంపత్తయే ఘటవృత్తిత్వ విశిష్టేతి * ఉభయాభావఘటి
తేతి * స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టప్రతియోగికత్వ హేత్వధికరణ య
త్కించిద్వ్యక్త్యనుయోగికత్వ సామాన్యోభయాభావవత్సాధ్యతా వచ్ఛేదకసం
బంధ సామాన్యకత్వరూపేత్యర్థః * అవ్యాప్తేరితి *నన్వేవమభావపదస్యపూ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

త్వోక్తభావభిన్నార్థకత్వాన్నఘటత్వాభావసాధ్యకేఽవ్యాప్తిరితిచేన్న ॥ త
థాసతి కపిసంయోగాత్మకాభావమాదాయస్వవిశిష్టత్వవిశేషణవ్యావృత్త్యసం
గతేః ॥ నను సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ తదవ్యాప్తిః సంభవతీత్యతఆహ
* ఏవమితి * ఉక్తాతివ్యాప్తేరితి * ఘటత్వాభావవాన్ మేయత్వాదిత్యాదా
విత్యర్థః ॥ అభావాభావభిన్నత్వస్య ప్రతియోగినిభావత్వస్యచ నివేశేత్వాహ ॥
* ఆత్మత్వసాధ్యకేతి * బాధబుద్ధిప్రతిబంధకతాయా ఇతి * తద్వత్తాజ్ఞాననిష్ఠ త
త్సంబంధావచ్ఛిన్న తద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రకారతాశాల్యనాహార్యజ్ఞానత్వావచ్ఛి
న్న ప్రతిబధ్యతానిరూపిత తదభావవత్తాజ్ఞాననిష్ఠప్రతిబంధకతాయా ఇత్యర్థః
* సంబంధవిశేషనియంత్రితత్వానురోధాదితి * తద్ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియో
గిత్వాంశే తత్సంబంధావచ్ఛిన్నత్వావగాహిత్వ ఘటితధర్మావచ్ఛిన్నత్వానురో
ధాదిత్యర్థః * అన్యథా * యేనసంబంధేన తద్వత్తాజ్ఞానం ప్రతి కేవల తదభావావ
గాహినిశ్చయస్య ప్రతిబంధకత్వే ॥ * అవిరోధిత్వ ప్రసంగాదితి * అత్ర వస్తుగ
త్యాఘటసంయోగవిరోధీయోఽభావస్తద్వృత్త్యనుయోగితాసంబంధావచ్ఛిన్న
ప్రతియోగిప్రకారతానిరూపితాభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాకజ్ఞానత్వేన ప్ర
తిబంధకత్వాన్న దోషఇతి నాశంకనీయం తాదృశానుయోగితాత్వేనానానుయో
గితావగాహిజ్ఞానస్యాప్రతిబంధకత్వ ప్రసంగాత్ ॥ * ఉపనీతకాంచన మయ
త్వాదినావహ్న్యనుమితీతి * కాంచనమయత్వజ్ఞానరూపసన్నికర్షసహకారేణ
వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవ్యాప్య వత్తాపరామర్శజన్యకాంచనమయత్వ ప్రకారేణ
వహ్న్యనుమితీత్యర్థః * ప్రకారాంతరానుసరణాదితి * హేత్వధికరణవృత్త్య
తావచ్ఛేదక స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకాయేయేసంబంధాః ప్రత్యేకం తేన
సంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యేసతి తేనసంబంధేన ప్రతియోగిసామా
నాధికరణ్యమితి నివేశానుసరణాదిత్యర్థః * అథ యావత్త్వమనుపాదాయ సాధ్య
తావచ్ఛేదక వ్యాప్య ప్రతియోగితాకస్యైక్యైవ పాఠస్తదుత్తరం తదుపాదాయ
వా సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపక ప్రతియోగితాకాభావ నివేశఇతిపాఠః ప్రామా
దికఏవ ॥ తథాహి ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపక ప్రతియోగితాకయావదభావనివే
శకల్పే ఘటత్వాదినా రూపసామాన్యాభావాభావస్యాపి లక్షణఘటకతయా
తస్యప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావాన్నాతివ్యాప్తిః ॥ సచ తస్యాపి పూ
ర్వలక్షణవృత్తిత్వ విశిష్టస్వాభావ రూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్య సంభవాద్వ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

వత్యేవాతివ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ ఘటత్వాభావవాన్ మేయత్వాదిత్యాదావతి
వ్యాప్తివారణాయ ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య ఘటకప్రతియోగితాయాం ని
రుక్తవ్యాప్య వృత్తిత్వానిరూపకత్వస్య నివేశనీయత్వాత్ ॥ గ్రంథకృద్భిఃధ్వంస
ప్రాగభావరూప ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యస్యైవోక్తత్వాచ్చ ॥ న చ సమ
నియతాభావైక్యమతే ఘటత్వాదినా రూపాభావాభావస్య ఘటత్వాదినావా
యుత్వాభావాభావాభిన్నతయావాయుత్వాభావరూపప్రతియోగి సామానాధిక
రణ్యమస్త్యేవేతివాచ్యమ్ ॥ తత్తల్పేయద్యదిత్యాది వివక్షాయాంబహుశ ఆపేక్షి
తత్వాదన్యథావ్యభిచారి సామాన్యఏవాతివ్యాప్తేరితి ॥ నన్వేవమపి రూపసా
మాన్యాభావే సాధ్యఇతి గ్రంథోఽతఏవేతి గ్రంథోత్తరమేవ లేఖనీయఇతి సంద
ర్భశుద్ధిర్దుర్వారైవేతిచేత్ ॥ అత్రకేచిత్ ॥ ఉక్తరీత్యాఅతఏవేతి గ్రంథేఽవ
ధారితేయావత్త్వవిశేషణస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకేత్యాదివిశేషణ నిర్వాహ్యతయా
తద్వ్యావృత్తిప్రదర్శక గ్రంథఆవశ్యకః ఏవమప్యయమాత్మాజ్ఞానాదిత్యాదావ
వ్యాప్తివారణాయమేనేత్యాది గ్రంథస్తత్రచ మనోన్యత్వాభావస్య పరంపరాసం
బంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య సంభవాన్నోక్తాతివ్యాప్త్యుద్ధారఇతిశంకా
యామేవం దళాంతరేపీతి లిఖిత్వాప్రకృతం సమాప్యరూపాదీత్యాదినోపేక్షా
బీజదర్శనమితి నసందర్భాశుద్ధిరితివదంతి ॥ *రూపాత్మకాభావస్యస్వధ్వంసప్రా
గభావరూపప్రతియోగీతి * భావస్య ప్రాగభావధ్వంసయోరతిరిక్తత్వేపి ధ్వం
సస్య ప్రాగభావః ప్రతియోగిస్వరూపఏవ, ఏవంప్రాగభావస్య ధ్వంసోఽపిప్ర
తియోగిరూపఏవ, లాఘవాత్తథాచరూపధ్వంసప్రాగభావస్యరూపప్రాగభావ
ధ్వంసస్యచ రూపస్వరూపత్వాత్ప్రాగభావధ్వంసయోశ్చ సప్రతియోగికత్వ ని
యమాద్రూప ప్రతియోగిత్వం తద్ధ్వంసప్రాగభావయోరవ్యాహతమిత్యభిప్రా
యః ॥ యత్తురూపవద్భిన్నభేదస్య రూపస్వరూపత్వస్వీకారాత్తాదృశభేదప్రతి
యోగిరూపవద్భిన్నాంతఃపాతిరూపధ్వంస ప్రాగభావయోః రూపప్రతియో
గిత్వమిత్యభిప్రాయవర్ణనం ॥ తదసత్ ॥ ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావస
త్త్వస్యైవాతివ్యాప్తివారకధూమాభావాదేర్విషయితయా స్వావచ్ఛిన్నభిన్నభే
దస్వరూపత్వాత్తత్ప్రతియోగి విషయితయాస్వావచ్ఛిన్న భిన్నవహ్న్యాదిరూ
ప ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమాదాయాతివ్యాప్తి వారణాయ ప్రతియోగి
తాయాం భేదానవచ్ఛిన్నత్వ విశేషణమావశ్యకమ్ ॥ నచైవం సద్ధేతౌ సాధ్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ఘూన్యభిన్నస్యాపి తాదాత్మ్యసంబంధేన సాధ్యవ్యాపకతయా తద్భేదస్యాపిల క్షణఘటకతయా తస్యవ్యాపకతాఘటకతాదాత్మ్యసంబంధేన భేదానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాశ్రయ సామానాధికరణ్యవిరహాదవ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ వ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాయామపి భేదానవచ్ఛిన్నత్వస్య వివక్షితత్వాదేవం చ రూపవద్భిన్నభేదీయ రూపధ్వంసప్రాగభావనిష్ఠప్రతియోగితాయా అతాదృశత్వాత్ ధ్వంసాదిరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమాదాయాతివ్యాప్త్యప్రసక్తేః *మహాప్రళయేతి* ఖండప్రళయే పరమాణుషు రూపసామాన్యాభావో నసంభవతి తథాసతి భావిసర్గే రూపానుత్పాద ప్రసంగః అసమవాయికారణాభావాత్ తదర్థం పరమాణుషుపాకకల్పనేవరం పూర్వసిద్ధరూప స్వీకారేణేత్యతః ప్రళయఇత్యస్య మహాప్రళయఇత్యర్థకరణం * మానాభావాదితి * రూపధ్వంసాదిర్నతదత్యంతాభావవిరోధీతత్వే సాధకాభావాదితి ప్రయోగో బోధ్యః ॥ నను ఘటో రూపసామాన్యాభావవాన్నిత్యరూప వదన్యత్వాదిత్యనుమానమేవ ఘటేరూపాత్యంతాభావేప్రమాణ మిత్యతఆహ * అనుమానం చేతి * అప్రయోజకం * వ్యభిచారశంకానివర్తకోయోదర్శిత సాధ్యహేత్వోః కార్యకారణభావాద్యనుపపత్త్యాపాదకస్తర్కస్తచ్ఛూన్యమిత్యర్థః *ప్రమాత్మకేతి*తథాచరూప సామాన్యాభావో యదిరూపప్రాగభావధ్వంసావచ్ఛిన్నావృత్తిః స్యాత్తదాతద్ధ్వంస ప్రాగభావవచ్ఛాప్యమఘటధర్మికప్రమావిషయో నస్యాదితి తర్కేణ రక్తరూపధ్వంస ప్రాగభావయోఃరక్తరూప సామాన్యాభావావిరోధిత్వానుమానేఽప్రయోజకత్వ శంకానిరాసః * యత్ర ఘటాదౌపాకాదితి * అత్రేదంబోధ్యమ్ ॥ అంతరాశ్యామేపూర్వరక్తాపరరక్తే,చతూరూపఘటేపి మధ్యరక్తతాదశాయాం రక్తంరూపం నాస్తీత్యాపత్తిసంభవేపఇచ్ఛ రూపఘటపర్యంతాను ధావనం నిర్బీజం ॥ నచ తత్ర పూర్వరక్తాపరప్రథమరక్త ధ్వంసప్రాగభావయోః సామాన్యధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వస్య వ్యాసజ్యవృత్తిత్వ స్వీకారాద్రక్తం రూపంనాస్తీతి ప్రతీతివిషయతాదృశవ్యాసజ్య వృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నాధికరణతాయాశ్చ తత్రాసత్త్వాన్నాపత్తిసంభవఇతివాచ్యమ్ ॥ పంచరూపస్థలేపి ప్రాథమికరక్తధ్వంస మధ్యరక్తప్రాగభావయోర్మధ్యరక్తధ్వంసచరమరక్త ప్రాగభావయోః సామాన్యధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వస్య వ్యాసజ్యవృత్తిత్వోపగమేన తత్రాప్యాపత్తే రసం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

భవాదితి ॥ ప్రాచీనైర్విశేషాభావాదన్యస్య సామాన్యాభావస్యాస్వీకారాది
ష్టాపత్తిరతో దూషణాంతరమాహ * ఏవమితి * వినిగమనావిరహేణ సర్వస్యైవా
భావస్యాధికరణ విశేషకాల విశేషావచ్ఛేదేన ఘటత్వపటత్వాదిధర్మావచ్ఛిన్న
ప్రతియోగితాకత్వ స్వీకారాపత్త్యానాభావభేద విలోప ఇత్యతో దూషణాంతర
మాహ * ఏవమితి * తత్సమానాధికరణతత్సమనియతేతి * అత్ర సమానా
ధికరణత్వేనేన దేశతోఽవ్యాప్యవృత్త్వం వివక్షితం సమనియతేత్యనేన కాలతః సమ
నైయత్యం వివక్షితం తేన సమనియతస్య సామానాధికరణ్యనియమాత్సమానాధిక
రణేతి వ్యర్థమితి శంకానవకాశః ॥ యత్ర సంయుక్తయోః రక్తఘటయోరేక
స్మిన్ ఘటే రక్తరూపనాశోఽన్యస్మిన్ రక్తఘటే సంయోగనాశశ్చైకదోత్ప
న్నః కాలతో రక్తధ్వంస సమనియత తాదృశసంయోగ ధ్వంసే రక్తత్వావచ్ఛి
న్న ప్రతియోగితాకత్వ స్వీకారాపత్త్యా తాదృశసంయోగధ్వంసావగాహి రక్త
ఘటే రక్తం రూపం నాస్తీతి ప్రతీతేః ప్రమాత్వవారణాయ దేశతోఽవ్యాప్యవృత్త్వని
వేశః ॥ ఏకాధికరణే భిన్నకాలోత్పన్నస్య శ్యామరూపనాశస్యాపి దేశతో రక్త
రూపధ్వంసవ్యాప్యత్వాచ్ఛ్యామనాశస్యాపి రక్తకాలే రక్తత్వావచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగితాకత్వ స్వీకారాపత్త్యా శ్యామరూపధ్వంసావగాహిన్యాః రక్తకాలే రక్తం
రూపం నాస్తీతి ప్రతీతేః ప్రమాత్వాపత్తివారణాయ కాలతః సమనైయత్యనివే
శః * హేత్వధికరణసామాన్యాంతర్భావేణేత్యర్థ ఇతి * స్వవిశిష్టహేతుమద్వృ
త్తయో యావంతో ధర్మాః స్వప్రతియోగ్యధికరణతత్తత్ప్రత్యేకాశ్రయ వృత్తి
త్వమిత్యర్థః ॥ ఏతేనైకమాత్రవృత్తిహేతుకే హేత్వధికరణసామాన్యప్రసి
ద్ధిః స్వవిశిష్టహేత్వధికరణతా వ్యాపకస్వప్రతియోగ్యధికరణతాకత్వ నివేశే క
పిసంయోగాత్మకాభావస్య ప్రతియోగ్యధికరణతాయా హేత్వధికరణతావ్యాప
కత్వేనావ్యాప్తివిరహాత్స్వవిశిష్టత్వ విశేషణవైయర్థ్యాపత్తిరిత్యాది దూష
ణానవకాశః * ధూమవత్త్వప్రకారకప్రమావిషయత్వాభావస్యేతి * మహాకాల
స్య సంయోగేన న ధూమవత్త్వమిత్యభిప్రాయేణేదమన్యథా తాదృశ ప్రమా
విషయత్వస్య మహాకాలే సత్త్వాత్తత్రైవ తాదృశప్రమావిషయత్వాభావస్యప్ర
తియోగిసామానాధికరణ్యం సంభవతీతి బోధ్యమ్ ॥ నన్వత్ర ధూమాభావమాదా
యావ్యాప్తివారణ సంభవాత్తాదృశపర్యంతానుధానం నిర్బీజమితి చేత్ ॥ అత్ర కే
చిత్ ॥ సంయోగేన [illegible] వ్యా[illegible] ధూమా[illegible]నస్యాపి ప్రతి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

తియోగిసామానాధికరణ్యం పర్వతాదావస్తీతి నతమాదాయాతివ్యాప్తివారణమి తికావత్పర్యంతానుధావనం ॥ నచవిశేష్యతాయా అపిజ్ఞానసమానకాలీనత్వమతే ఽవ్యాప్యవృత్తిత్వా త్తాదృశాభావస్యాపిప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమక్షతంత స్యా అతథాత్వమతావలమ్బనేచ ద్రవ్యస్యవ్యాప్యవృత్తిత్వమతావలంబనసంభవా త్ప్రసిద్ధధూమాభావత్యాగో నిర్బీజఏవేతివాచ్యః ॥ ధూమనిష్ఠప్రకారతానిరూ పిత ప్రమీయవిశేష్యతాయాః సర్వమతఏవ వ్యాప్యవృత్తిత్వం తాదృశవిశేష్య తాత్వస్యేశ్వరీయ ప్రమావిశేష్యతాసాధారణ్యాద్ధూమస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వం తు నతథేతి విశేషాత్ ॥ నన్వేవమపి తస్యాపి వ్యాపకతాఘటకస్వరూపసం బంధేన పూర్వక్షణవృత్తిత్వ విశిష్టస్వాభావ రూప ప్రతియోగి సామానాధికర ణ్యం దుర్వారమేవేతిచేన్న ॥ భావరూప ప్రతియోగి సామానాధికరణ్యనివేశే నాతివ్యాప్తిరిత్యభిప్రాయాదిత్యాహుః ॥ వస్తుతస్తు మహాకాలక్రియా అయోగోళ కాన్యతమాసమవేతత్వావచ్ఛిన్నాభావ మాదాయాతివ్యాప్తివారణం బోధ్యం తాదృశాభావస్యాప్యాదిపదగ్రాహ్యత్వాత్ * మహాకాలేచేత్యుక్తమితి * అ థచరమధ్వంసాత్మకస్యాప్యభావస్యైతత్కాలీన ఘటధ్వంసాదౌ ప్రళయకాలా వచ్ఛేదేన సత్త్వాదేతత్కాలావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసత్త్వ సత్త్వాత్సంభవత్యేవ ఖండకాలే ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యమ్ ॥ నచ క్రియామాత్రస్యైవ కా లోపాధిత్వమిత్యభిప్రాయేణేదమితివాచ్యమ్ ॥ తథాసతి ప్రళయస్యాపి కాల త్వానుపపత్త్యా ప్రళయావృత్తిమాత్ర కాలత్వాదిత్యస్యానద్ధేతుత్వప్రసంగేన తత్రాతి వ్యాప్తిదానస్యాసంగత్యాపత్తేరితిచేన్న ॥ ప్రళయత్వంహిజన్యద్రవ్యానధికరణత్వే సతిద్రవ్యాధికరణత్వం ప్రలయస్యకాలత్వేచ తాదృశప్రలయత్వమేవనస్యాదితిక్రి యాతిరిక్తస్య ప్రళయాత్మకధ్వంసస్యైవకాలత్వం స్వీక్రియతేనతదతిరిక్తధ్వంస స్యేత్యభిప్రాయాన్నకోపిదోషః * అన్యథాపునః సత్త్వాదానితి * యద్యపి ప్రతి యోగివైయ్యధికరణ్య ఘటితవ్యాపకత్వకల్పే హేతుసామానాధికరణ్యాంశేస్వ రూప సంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య నివేశావశ్యకత్వం పూర్వముక్తంతదిదానీం క థం స్వవిశిష్టత్వానివేశే తేనసంబంధేన హేతుసామానాధికరణ్య నివేశం విస్మృ త్యసత్త్వాభావమాదాయావ్యాప్తి ప్రదర్శనంసంగచ్ఛత ఇతిశంకా ఽవతరతి ॥ తథాపి గగనాదివృత్తిత్వ విశిష్టసత్త్వాభావ మాదాయైవస్వవిశిష్టేత్యస్య వ్యావృత్తిర్వివ క్షితేతి బోధ్యమ్ ॥ యత్తు విశిష్టాభావమాదాయ సర్వత్రైతలక్షణసమన్వయా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

త్వప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతి గ్రంథావతారకత్వానుపపత్తేర్విశిష్టాభావస్యాసంబంధాభావ రూపత్వమవశ్యం వక్తవ్యమితి తాదృశాభావస్య లక్షణఘటకతా న సంభవతీతి కేనచిదుక్తం॥ తన్న ॥ ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేతి గ్రంథావతారకత్వానుపపత్తేరేవైతల్లక్షణంపరిత్యజ్యద్వితీయలక్షణానుసరణే బీజత్వస్య వక్ష్యమాణత్వాత్ ॥ అతఏవేదంబోధ్యమ్ ॥ ద్వితీయలక్షణే వ్యాపకతాయాః ప్రతియోగివైయధికరణ్యాఘటితాయా ఏవ నివేశేన తత్ర హేతుసామానాధికరణ్యాంశే స్వరూపసంబంధనివేశావశ్యకతయా సత్తాసాధ్యకే సత్తాభావస్య స్వరూపసంబంధేన హేతుసామానాధికరణ్యవిరహేణ విశిష్టసత్తాభావస్య తల్లక్షణాఘటకత్వేనావ్యాప్తి విరహాత్స్వవిశిష్టేతి వ్యర్థమితి శేషంపూర్వదిశావసేయమితి దీధితిరసంగతా ॥ నచ తల్లక్షణాభావభిన్నత్వమేవ నివిష్టం న హేతుసామానాధికరణ్యాంశే స్వరూపసంబంధ నివేశ ఇతి వాచ్యమ్ ॥ కపిసంయోగాత్మకాభావస్య దైశికవిశేషణతయా హేతుసామానాధికరణ్య విరహేణ భావభిన్నత్వ విరహేణ చేతి ద్వితీయలక్షణే గ్రంథకృదుక్తా విశేషణద్వయనివేశే ప్రయోజనాభావేన భావభిన్నత్వ విరహేణైతస్య స్వరూపసంబంధేన హేతుసామానాధికరణ్య హేత్వర్థకతయా ఆవశ్యకత్వేన స్వరూపసంబంధస్యైవ హేతుసామానాధికరణ్య నివేశనీయత్వాత్ ॥ నచ భావభిన్నత్వ విరహే స్వరూపసంబంధేన హేతుసామానాధికరణ్యం హేతుః సంభవతి తాదృశ ద్రవ్యత్వాభావాదేర్భావభిన్నత్వ విరహాభావాత్ ॥ నచ సముచ్చయార్థక తత్రత్యచకారాసంగతిరితి వాచ్యమ్ ॥ ప్రతియోగివైయధికరణ్యాఘటితవ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ విరహేణైత్యనేనైవ సముచ్చయస్యావివక్షితత్వాత్ ॥ నచ ప్రతియోగివైయధికరణ్య ఘటితవ్యాపకతాయాం సాధ్యవన్నిష్ఠత్వాంశే స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నత్వ నివేశావశ్యకతయా కపిసంయోగాత్మకాభావస్య స్వరూపసంబంధేన సాధ్యవన్నిష్ఠత్వ విరహేణ లక్షణ ఘటకత్వం సంభవత్యేవేతి వాచ్యమ్ ॥ స్వప్రతియోగి మత్తాగ్రాహవిరోధితానియామకసంబంధేనైవ సాధ్యవద్వృత్తిత్వస్య వివక్షణీయత్వాదితి * జలవృత్తిద్రవ్యమితి * ఇదంచ ఇలా ఓతి దీధితి గ్రంథానురోధేన ॥ వహ్నిమద్వృత్తిత్వ విశిష్టగోత్వాభావద్రవ్యాన్యతరాభావస్య ధూమాభావాధికరణకస్య ధూమాభావస్వరూపస్య వహ్నిమద్వృత్తిద్రవ్య రూపప్రతియోగి సామానాధికరణ్యమాదాయ ప్రసిద్ధహేతుకస్య వ్యభిచారి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ణ్యతివ్యాప్తిసంభవాత్ ॥ ఇదంతుబోధ్యమ్ ॥ ఏవంరీత్యాగదాధరగ్రంథ సంగమనేపి దీధితిత్యసంగతిర్దుర్వారైవేతి ॥ అత్రకేచిత్ ॥ కాలికసంబంధేన జలవృత్తిత్వ విశిష్టస్యయః కాలికసంబంధేనాభావ స్తస్యధూమాభావాధి కరణకస్య ధూమాభావస్వరూపతాసంభవాత్కాలికసంబంధేన జలవృత్తిద్రవ్యరూపప్రతియోగి సామానాధికరణ్య మాదాయధూమవాన్ వహ్నేరిత్యత్రైవాతివ్యాప్త్యభిప్రాయకతా దీధితిగ్రంథస్య సంభవతి ॥ నచ తాదృశాభావస్య నిత్యమాత్రవృత్తేర్న జలత్వాభావరూపతాసంభవతీతి వాచ్యమ్ ॥ సమవాయ సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక జలత్వాభావాసమనైయత్యేపి కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకజలత్వాభావ సమనైయత్యేన తద్రూపతాసంభవాదిత్యాహుః ॥ తన్న ॥ జన్యస్యకాలోపాధితానభ్యుపగంతృ మతసాధారణ్యేనైవ జలాదీతిగ్రంథస్య వ్యభిచారివిశేషపరత్వస్య గదాధరైరుక్తత్వాత్ ॥ అతఏవ మప్యయోగోళకభిన్నస్యాపి తాదాత్మ్యసంబంధేన ధూమంప్రతివ్యాపకతయా అయోగోళకభిన్నభేదస్య లక్షణఘటకతయా వ్యాపకతాఘటకతాదాత్మ్యసంబన్ధేనాయోగోళకాదౌ తద్భిన్నరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావాన్నాతివ్యాప్తిః ॥ నచ తాదృశభేదాధికరణక జలవృత్తిత్వ విశిష్టగోత్వాభావ తాదాత్మ్యసంబంధేనాయోగోళక వృత్తిద్రవ్యాన్యతరాభావస్య తాదృశభేదస్వరూపతయా తాదాత్మ్యేనాయోగోళక వృత్తిద్రవ్యస్యాపి తత్ప్రతియోగిత్వాత్తత్సామానాధికరణ్య మాదాయాతివ్యాప్తిరస్త్యేవేతి వాచ్యమ్ ॥ తథాసతి జలాదీతిగ్రంథస్య వ్యభిచారివిశేషపరత్వేన సంగమనస్యాయుక్తత్వాద్ధూమాభావాధికరణకజలవృత్తిత్వవిశిష్ట గోత్వాభావవహ్నిమద్వృత్తిద్రవ్యాన్యతరాభావస్యాపి ధూమాభావరూపతాసంభవేన ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తిసంభవాదితిచేన్న ॥ పూర్వోక్తయుక్త్యా ప్రతియోగిసామానాధికరణ్య ఘటకప్రతియోగితాయాం భేదానవచ్ఛిన్నత్వ విశేషణావశ్యకత్వే తద్రూపవానేతద్రసాదిత్యాదౌ పటభిన్నభేదస్య వ్యాపకతాఘటకతాదాత్మ్య సంబంధేనభేదానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాశ్రయ సామానాధికరణ్యాభావాదవ్యాప్తివారణాయ వ్యాపకతావచ్ఛేదకప్రతియోగితాయామపి తాదృశ విశేషణావశ్యకతయాఽయోగోళకభిన్నభేదస్య లక్షణఘటకత్వాభావాత్ ॥ * ఏవంసర్వత్రహేతుసమానాధికరణముభయత్వావచ్ఛిన్నాభావమితి * వాచ్యత్వగగనోభయత్వావచ్ఛ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

వచ్ఛిన్నాభావమిత్యర్థ స్తాదృశోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావీయ ప్రతియోగితా
యా అవ్యాసజ్యవృత్తితయా సాధ్యవతితాదృశ ప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నాభా వ
సత్త్వా ల్లక్షణఘటకత్వ మవ్యాహతమ్ ॥ అథ ద్వితీయచక్రవర్తిలక్షణేయథా
వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యా ప్రామాణికత్వే సామానాధికరణ్యేనా న
వచ్ఛేదకత్వ మిత్యత్రసామానాధికరణ్యేనేతి వ్యర్థంస్యాదితితదావశ్యకత్వం
తథాఽత్రాపివ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యా ప్రామాణికత్వే సాధ్యవన్ని
ష్ఠాభావీయ ప్రతియోగితాయాం సామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకత్వరూపసా
ధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ ఘటకసమానాధికరణ్యేనేత్యస్య వైయర్థ్యంస్యాది
తి తదావశ్యకత్వం ॥ యదిచ ప్రతియోగివైయధికరణ్యాఘటితవ్యాపకతావచ్ఛే
దకత్వస్య గౌరవగ్రస్తత్వా త్తద్ఘటిత వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వమేవగ్రంథ కృదభి
మతమితిమన్యతే॥ తదాపితాదృశ వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వస్యయాదృశప్రతియోగి
తావచ్ఛేదక విశిష్టానధికరణం సాధ్యవత్తాదృశ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వ
రూపస్య శరీరేయాదృశ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టత్వవైయర్థ్యంస్య దు
ర్వారత్వాదితిచేన్న ॥ సాధ్యవన్నిష్ఠభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదక తానవచ్ఛేదక
త్వ రూపస్యైవప్రతియోగివైయధికరణ్యఘటిత వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ రూప
తాయాః ప్రాగ్దర్శితత్వా త్తత్రచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టత్వాదేర నివే
శాత్ ॥ ననుతాదృశావచ్ఛేదకతానవచ్ఛేదకత్వంతాదృశావచ్ఛేదకత్వత్వావచ్ఛిన్న
తాదృశావచ్ఛేదకత్వ నిష్ఠప్రతియోగితాకత్వంతత్రచతాదృశావచ్ఛేదకతాత్వేనఘ
టాభావస్యఘటాభావీయప్రతియోగితాసాధారణ్యేనఘటాభావస్యాపిలక్షణఘట
కత్వాదసంభవవారణాయోపాదేయ ప్రతియోగితాయా మవచ్ఛేదకత్వనిష్ఠత్వం
వ్యర్థంస్యాదితివ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యావశ్యకత్వమస్త్యేవేతి॥ మైవమ్॥
ప్రతియోగితాసంబన్ధేన తాదృశావచ్ఛేదకత్వత్వవిశిష్టవిశిష్టాభావస్యైవ నివే
శాత్సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ తథాత్వా త్తస్య ఘటాభావీ
య ప్రతియోగితాసాధారణ్యవిరహాత్ ॥ ఏవంసతిస్వవిశిష్టసామాన్యసాధ్యవద్వ్య
క్తిం కించిద్వ్యక్త్యసంబద్ధత్వ ఘటితపరిష్కారేపి స్వవిశిష్టత్వావచ్ఛేదేనైవ ప్ర
తియోగితయా సాధ్యవద్వ్యక్తిం కించిద్వ్యక్తిసంబద్ధత్వత్వ విశిష్ట విశిష్టాభావఏవ ని
వేశనీయఇతి నకోపి పూర్వపక్షావకాశఇత్యలమ్ ॥

॥ శ్రీ ఇతి ప్రథమస్వలక్షణమ్. శ్రీ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

౮౦ ॥ *ద్రవ్యత్వేనధూమోనాస్తీతి* అథ ద్రవ్యత్వేన ధూమాభావీయ ప్రతియోగితాయాం ద్రవ్యత్వస్యావచ్ఛేదకత్వేపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేత్యనేన ప్రతియోగితాయా అనతిరిక్తవృత్తిసద్యదవచ్ఛేదక మిత్యాదివివక్షాయా ఆవశ్యకత్వేన తాదృశాభావీయప్రతియోగితాయాం ద్రవ్యత్వాదేరతిరిక్తవృత్తిత్వేనైవ నాతివ్యాప్తిః ॥ అథసామాన్యధర్మస్య విశేషాభావీయప్రతియోగితాయామవచ్ఛేదకత్వస్వీకారేమిశ్రలక్షణే ప్రమేయత్వేన గగనాభావస్య సాధ్యాభావవ్యాపకతయా తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య ప్రమేయత్వే సత్త్వాద్వాచ్యత్వ సాధ్యకప్రమేయహేతుకేఽవ్యాప్తికథనందీధితికృతోవిరుధ్యేత ॥ నచ ప్రమేయత్వస్య ప్రమావిషయత్వ రూపస్యవిషయత్వాపేక్షయాగురుత్వేనాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం నసంభవతీత్య వ్యాప్తిసంగతిరితివాచ్యమ్ ॥ ఏవం సతి ప్రమేయత్వస్య గురుత్వేనా నవచ్ఛేదకత్వాదిత్యుపేక్ష్య ప్రమేయత్వ వ్యధికరణ ప్రతియోగితాయా అప్రసిద్ధత్వాదితి లిఖనస్వారస్య భంగాదితిచేన్న ॥ ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ ధూమాభావవ్యాపకోఽయోవహ్నిత్వేనా యోగోళకవృత్తివహ్నితదన్య వృత్తివహ్న్యుభయాభావస్తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమాదాయాతివ్యాప్తివారణాయస్వసమానాధికరణస్వనిరూపకాభావవద్వృత్తితానవచ్ఛేదక స్వావచ్ఛేదకస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేత్యనేనవివక్షణీయతయోక్తస్థలే ప్రమేయత్వస్యాతథాత్వేనావ్యాప్తికథనవిరోధాభావాత్ ॥అత్రకేచిత్ ప్రతియోగితాయాన్యూనవృత్తిభిన్నంసద్యదవచ్ఛేదకమితిప్రథమపరిష్కారాతివ్యాప్తివారణానురోధేనవస్తుగతిమనురుధ్యవాద్రవ్యత్వస్యతాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ నిరాకరణమిత్యాహుః ॥ననుద్రవ్యత్వేనధూమాభావీయప్రతియోగితాయాంద్రవ్యత్వస్యావచ్ఛేదకత్వాస్వీకారే శుద్ధధూమవత్తానిశ్చయోత్తరం ద్రవ్యత్వేన ధూమాభావవత్తాబుద్ధ్యనాపత్తిస్తస్యాధూమవత్తానిశ్చయప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకధూమత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాశాలిబుద్ధిత్వాక్రాంతత్వాదితిచేన్న ॥ శుద్ధధూమత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాసంబంధావచ్ఛిన్న శుద్ధధూమత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాఘటిత ధర్మస్యైవ ధూమవత్తానిశ్చయ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వోపగమాత్ ॥ తాదృశప్రతితా ద్రవ్యత్వవైశిష్ట్యస్యాధికస్య ధూమాంశేభానాన్నోక్తాపత్తిః ॥ ద్రవ్యత్వేన ధూమాభావీయప్రతియోగితాయాం ద్రవ్యత్వస్యావచ్ఛేదకత్వవాదినాపి మహానస

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

సీయధూమో నాస్తీతిబుద్ధౌ ధూమవత్తానిశ్చయప్రతిబధ్యత్వవారణాయనిరు
క్త రూపస్యప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వాప్రగమస్యావశ్యకత్వాచ్చ ॥ ధూమమా
న్యేఅంగారశేషధూమవద్వృత్తిత్వవిశిష్టవహ్న్యభావాసత్త్వాత్తాదృశాభావస్య
న ధూమాభావసమనైయత్యసంభవఇతి ధూమకాలావచ్ఛిన్నేతి ధూమవద్వృ
త్తిత్వేవిశేషణం ॥ ఉక్తప్రతీతేర్వహ్నిత్వేఽవచ్ఛేదకతావగాహిత్వేపి తద్విష
యస్య సామాన్యరూపేణవిశేషాభావత్వాప్రసక్తేరిత్యభిప్రాయేణాహ *అస్తు
వేతి * ఘటభిన్నత్వేనేతి * అత్రధూమత్వస్యావచ్ఛేదకతాప్రయోజకతృతీయా
న్తార్థైక్యత్వాభావాద్ఘటధూమభేదద్వయావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకభేదవత్త్వరూ
పాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నరూపప్రతియోగిని సాక్షాద్విశేషణత్వాభావాచ్చ న తా
దృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వశంకేతిధ్యేయమ్ ॥ * భేదత్వేనేతి *అ
త్రాప్యయోగోళకభేదమాన్యే ఘటాభావవతి తాదృశప్రతీత్యనుదయాపత్తే
ర్న తాదృశాన్యతరత్వమాత్రస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం ॥ భేదత్వేనా
యోగోళకభేద ఘటాన్యతరాభావస్య సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతి
యోగితాకస్య కేవలాన్వయిత్వేన నాయోగోళకభేదాభావసమనైయత్యం స్వ
రూపసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్య తత్సమనైయత్యసంభవే ప్యయో
గోళకభేదమాన్యస్య స్వరూపసంబంధేన తాదృశాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నవత్త్వా
ప్రసిద్ధత్వేనాతిప్రసంగవిరహాత్తాదృశాన్యతరత్వస్యైవప్రతియోగితావచ్ఛేదక
త్వసంభవేనాతివ్యాప్త్యప్రసక్తేస్తాదృశాభావోపేక్షేతిధ్యేయం*న్యూనవృత్తిత్వం
చేతి * యద్యపి వాచ్యత్వసాధ్యకే లక్షణఘటకజ్ఞేయత్వత్వేన వాచ్యతాభా
వీయప్రతియోగితాయాన్యూనవృత్త్యేవజ్ఞేయత్వత్వం న్యూనవృత్తిత్వనిరుక్తౌ స్వ
పదేన తదభావీయప్రతియోగితాయా ఏవోపాదేయతయా సమనియతాభావైక్య
మతే తాదృశాభావస్య వాచ్యత్వత్వేన జ్ఞేయత్వాభావాభిన్నతయా తదీయప్ర
తియోగితాయా జ్ఞేయత్వేపి సత్త్వాత్తథాపి స్వసమానాధికరణభేదప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకత్వస్వావచ్ఛేదకత్వసామానాధికరణ్యైతత్త్రితయసంబంధావ
చ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకతదభావీయప్రతియోగిత్వాభావవత్తదభావీయ ప్రతియో
గితావచ్ఛేదకం న్యూనవృత్తిభిన్నం సద్యదవచ్ఛేదకమిత్యనేన వివక్షణీయమితి
నదోషః ॥ ఏతత్కల్పేసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా
యామపి స్వన్యూనవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వం దేయం తేన వహ్నిసాధ్యకేవ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

హ్నిత్వేన మహానసీయవహ్నిఘటాన్యతరాభావస్య యావదంతర్గతస్య ప్రతి
యోగితాయాన్న్యూనవృత్తిభిన్నావచ్ఛేదకాప్రసిద్ధావపి నక్షతిః ॥ మహానసీయ
భావీయ ప్రతియోగితాయాః ప్రమేయసామాన్యవృత్తిత్వాత్ ఆహ * అథవేతి *
* స్వవ్యాపకతత్కాన్యత్వేతి * స్వనిరూపకత్వ స్వాశ్రయసమానాధికరణ భే
దప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ స్వాశ్రయ సామానాధికరణ్యైతత్త్రితయ సంబం
ధేనావచ్ఛేదకతా విశిష్టాన్యప్రతియోగితావచ్ఛేదకమేవ తాదృశోభయాభావవ
త్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకమిత్యనేన వివక్షణీయమితి నాననుగమాదిదోషః
ఏతత్కల్పే వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయామపి నిరుక్త
త్రితయసంబంధేనావచ్ఛేదకతా విశిష్టాన్యత్వం దేయం తేన వహ్నిత్వేన మహా
నసీయ వహ్నిఘటాన్యతరాభావీయతాదృశా వచ్ఛేదకత్వస్యాప్రసిద్ధావపి నా
వ్యాప్తిః ॥ అత్ర స్వవ్యాపకత్వ శరీరే స్వాధికరణత్వస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేద
కతాఘటక సంబంధేనైవ వివక్షణీయతయా యాదృశాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛే
దకతాఘటకః కాలికసంబంధో విషయితాసంబంధో వా తదభావీయ తాదృశప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య స్వవ్యాపకతత్కాన్యత్వాప్రసిద్ధ్యాఽప్రసిద్ధిరత ఆహ
* స్వన్యూనవృత్తిభిన్నాయాః ప్రతియోగితాయా ఇతి * అవచ్ఛిన్నత్వ సామా
నాధికరణ్య సమానాధికరణభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వైతత్త్రితయ సంబం
ధేన ధర్మవిశిష్టాన్యాయా ఇత్యర్థస్తేన నాననుగమః ॥ ఏతత్కల్పే వ్యాపకతా
వచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయామపి నిరుక్త త్రితయసంబంధేన ధర్మ
విశిష్టాన్యత్వం దేయం తేన న వహ్నిత్వేన మహానసీయవహ్ని ఘటాన్యతరా
భావీయ ప్రతియోగితాయాస్తాదృశత్వవిరహేప్యవ్యాప్తిః ॥ నిరుక్తకల్పత్రయేపి
భావరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యనివేశావశ్యకతయా గౌరవాదాహ * త
త్ప్రతియోగితాసమానాధికరణేతి * ఏతత్కల్పే ప్రతియోగినిభావత్వనివేశః
ప్రయోజనాభావాద్ధేయః * అసంభవ ఇతి * హేతుసామానాధికరణ్యాంశే స్వ
రూపసంబంధ నివేశపర్యవసితభావభిన్నత్వనివేశాభిప్రాయేణ * అవ్యాప్తిరే
తి * వ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపే భావవృత్తిత్వనివేశకల్పాభిప్రాయేణ ॥ తత్క
ల్పే భావభిన్నత్వానివేశాత్ * ప్రమేయసాధ్యకస్థల ఇతి * నన్వేతత్కల్పే ధూ
మసాధ్యకే కాలికసంబంధేన ధూమాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టవహ్ని
సామానాధికరణ్య మాదాయాతివ్యాప్తివారణాయ ప్రతియోగితా వచ్ఛేదకతా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ఘటక సంబంధేనప్రతియోగితావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యం నివేశనీయం తథాచ వహ్ని
సాధ్యక సద్ధేతౌ విషయితయావహ్నిత్వ విశిష్టాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేద
కతాఘటకవిషయితయా ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టజ్ఞానాదినా పర్వతాదౌ
సామానాధికరణ్యాభావా దవ్యాప్తివారణాయ సాధ్యతావచ్ఛేదకనిష్ఠావచ్ఛేదక
తాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకతా ఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వ నివేశావశ్యకతయా
కథంసంయోగాది సంబంధావచ్ఛిన్నప్రమేయత్వ నిష్ఠావచ్ఛేదకతాకాభావ మా
దాయలక్షణసమన్వయఇతిచేన్న ॥ అతివ్యాప్తివారణాయ సాధ్యతావచ్ఛేదకతా
ఘటకసంబంధేనైవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక వైశిష్ట్యస్య నివేశ్యత్వాత్సాధ్యతావ
చ్ఛేదకనిష్ఠావచ్ఛేదకతాయాం తత్సంబంధావచ్ఛిన్నత్వానివేశాత్ ॥ * లఘు
రూపసమనియతేతి * ప్రమేయవహ్నిత్వాద్య వచ్ఛిన్నసాధ్యకఇత్యర్థః ॥య
ద్యపి గురుధర్మస్యానవచ్ఛేదకత్వం సిద్ధాంతేఆవశ్యకం॥ అన్యథాసాధ్యవన్నిష్ఠ
గోత్వాభావీయ ప్రతియోగితాయాం లాఘవేన గోసమవేతత్వస్యైవావచ్ఛేద
కతయా తద్భిన్నగవేతరాసమవేతత్వ సకలగోవృత్తిత్వాభ్యాం గోత్వభిన్నా
భావస్య యావదంతర్గతస్య గోత్వరూపప్రతియోగి సామానాధికరణ్యాభా
వా దసంభవాపత్తేః॥తథాపి తత్సమనియతాభావాంతరమాదాయతస్యాపి ప్రతి
యోగిసామానాధికరణ్యాన్నాసంభవఇతి తదనావశ్యకమ్ ॥ నను ప్రమేయ వ
హ్నిసాధ్యకే విషయితయాప్రమేయవహ్నిత్వవిశిష్టాభావస్యైవ ప్రసిద్ధేర్నా
వ్యాప్తిః ॥ నహివహ్నిత్వస్యైవ తాదృశాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వంసం
భవతి,ప్రమేయవహ్న్యవిషయక వహ్నివిషయక జ్ఞానవతితాదృశాభావాసత్త్వ
ప్రసంగాత్ ॥ నచ సంయోగేన ప్రమేయవహ్నిసాధ్యకే విషయితయా ప్ర
మేయవహ్నిత్వ విశిష్టస్య సంయోగేనయోఽభావ స్తస్య కేవలాన్వయితయా వ
హ్నిత్వస్యా వచ్ఛేదకత్వేపి సంయోగేన విషయితయావహ్నిత్వ విశిష్టస్యా స
త్త్వాదేవ నాతిప్రసంగఇతివాచ్యమ్ ॥ ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేద
క సంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య ప్రయోజనాభావేనా నివేశాత్సమవాయేన తాదృ
శాభావప్రసిద్ధేః ॥ నచ ప్రమేయత్వ విశిష్టాత్మత్వ సాధ్యక ఈశ్వరత్వహేతు
కే విషయితయా సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టాభావస్య హేతుసామానాధికరణ్యాభా
వేన వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యా ప్రసిద్ధేరవ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ ఆత్మ
త్వమాత్రవిషయక జ్ఞానప్రమేయత్వ మాత్రవిషయకజ్ఞానాన్యతరత్వ విశిష్టస్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

సాధ్యతావచ్ఛేదకరూపేణాభావస్యైవాప్రసిద్ధేరితి చేన్న॥ ప్రమేయత్వవిశిష్టేశ్వ
రావృత్తిసాధ్యకే ఈశ్వరత్వహేతుకే విషయితయా సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టాభా
వస్య హేతుసామానాధికరణ్యవిరహేణ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావమా
దాయాతివ్యాప్తేః సాధ్యతావచ్ఛేదకనిష్ఠావచ్ఛేదకతాయాం విషయితాసంబం
ధానవచ్ఛిన్నత్వనివేశస్యావశ్యకతయోక్తగురుధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యకే తాదృ
శావచ్ఛేదకతాకాభావాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాత్ * పూర్వోక్తది
శాతివ్యాప్తేరితి * పూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టస్వాభావరూపప్రతియోగిసామా
నాధికరణ్యమాదాయాతివ్యాప్తేరిత్యర్థః॥ నను పూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టస్వా
భావత్వే తత్ప్రతియోగితాసమానాధికరణతత్ప్రతియోగితానిరూపకాభావవ
ద్వృత్తితావచ్ఛేదకాన్యతత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభావాన్నోక్తాతివ్యాప్తి
రితి చేన్న॥ తాదృశవివక్షాకల్పే వహ్నిసాధ్యకే యావదంతర్గతవహ్నిత్వేన
మహానసీయవహ్నిఘటాన్యతరాభావస్య తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకాప్రసి
ద్ధ్యాఽవ్యాప్తివారణాయ సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగి
తాయామపి స్వసమానాధికరణస్వనిరూపకాభావవద్వృత్తితావచ్ఛేదకధర్మా
వచ్ఛిన్నాయా యా ప్రతియోగితా తత్తదన్యత్వనివేశావశ్యకతయా సంయోగే
న ద్రవ్యస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వమతే ధూమాభావస్య లక్షణఘటకత్వానుపపత్త్యా
వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతివ్యాప్తేర్వారణాయ ప్రతియో
గితాయా అనతిరిక్తవృత్తి సద్యదవచ్ఛేదకమిత్యేతాదృశవివక్షస్యైవాదరణీయ
త్వేన పూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టస్వాభావత్వే తాదృశావచ్ఛేదకత్వాక్షతేరతివ్యా
ప్తేర్దుర్వారత్వాత్॥ నచ తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాభావసా
మానాధికరణ్యనివేశాన్నాతివ్యాప్తిః సిద్ధాంతేపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావ
చ్ఛిన్నాభావత్వనివేశస్యావశ్యకతయా మన్మతే తన్నివేశే గౌరవవిరహాదితి వా
చ్యమ్॥ సిద్ధాంతే తత్ప్రతియోగితాసమానాధికరణత్వాదికల్పస్యైవాదరణీ
యతయా పూర్వక్షణవృత్తిత్వవిశిష్టస్వాభావత్వరూపప్రతియోగితావచ్ఛేదకా
వచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యమాదాయాతివ్యాప్త్యప్రసక్తేస్తదనావశ్యకత్వాత్
కించైతన్మతే సంయోగేన ద్రవ్యస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వమతే సంయోగేన వహ్న్యా
దిసాధ్యకే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధఘటితవ్యాపకతాప్రసిద్ధ్యర్థం సాధ్యవ
న్నిష్ఠాభావే ప్రతియోగివైయధికరణ్యనివేశావశ్యకతయా వాచ్యత్వసాధ్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

క్షేపి దర్శిత విశిష్టాభావ మాదాయలక్షణ సమన్వయసంభవే ప్రతియోగ్యవృ
త్తిశ్చేతి గ్రంథానుత్థితిగౌరవంచ ॥ అత్ర యద్యపి స్వప్రతియోగితావచ్ఛే
దకసంబంధ ఘటితవ్యాపకత్వమితి సిద్ధాంతేపి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నా
భావ సంగ్రహోనసంభవతి సంయోగేన వాచ్యత్వాభావస్యాపి పూర్వక్ష
ణవృత్తిత్వ విశిష్టస్వాభావ నిష్ఠాయా స్వప్రతియోగితాతదవచ్ఛేదక స్వరూప
సంబంధ ఘటితసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వేన
లక్షణఘటకతయా తస్యచ తాదృశస్వరూపసంబంధేన వాచ్యత్వత్వరూప ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్య మాదాయసర్వత్రలక్షణ సమ
న్వయాత్ ॥ నచ సంయోగేన వాచ్యత్వాభావీయ ప్రతియోగితాయాః స్వసమా
నాధికరణ స్వనిరూపకాభావవద్వృత్తితావచ్ఛేదక వాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్నత్వే
న తదన్యత్వ విరహాత్తాదృశాభావస్య న లక్షణ ఘటకతేతివాచ్యమ్ ॥ స్వనిరూ
పకాభావవద్వృత్తిత్వాంశే స్వావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వ నివేశావశ్యక
త్వేన తాదృశసంయోగేనవాచ్యత్వాదేరవృత్తేర్వాచ్యత్వత్వస్య తాదృశవృత్తి
తావచ్ఛేదకత్వ విరహాత్ ॥ నచైవం తాదృశాభావస్య లక్షణఘటకత్వేపి త
త్ప్రతియోగితాసమానాధికరణత్వాద్యవచ్ఛేదకత్వస్య వాచ్యత్వత్వేఽసంభ
వేన న తదవచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్య మాదాయలక్షణయోగ ఇతివాచ్యమ్ ॥ త
త్రాపి స్వనిరూపకాభావ వద్వృత్తిత్వాంశే స్వావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న
త్వ వివక్షాయా ఆవశ్యకత్వేన వాచ్యత్వత్వే తాదృశావచ్ఛేదకత్వానపాయా
త్ ॥ నచ స్వనిరూపకాభావవద్వృత్తిత్వాంశే స్వావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న
త్వ నివేశే వహ్న్యాది సాధ్యకే సత్తాసామాన్యాభావస్యాపి లక్షణఘటకతయా
యావదంతర్గతతాదృశాభావీయ ప్రతియోగితానిరూపకాభావవతిసామాన్యా
దౌ స్వావచ్ఛేదకసమవాయసంబంధేన వృత్తేరప్రసిద్ధ్యా తత్ప్రతియోగితాస
మానాధికరణత్వాద్యవచ్ఛేదకాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ సత్తాభావ
స్య స్వరూపసంబంధేన హేతు సామానాధికరణ్యాభావేన లక్షణఘటకత్వ వి
రహాదితి పూర్వపక్షోనతరతి ॥ తథాపి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావాస్వీకారే
తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంగ్రహాయోపాత్తతత్ప్రతియోగితాసమానాధికర
ణేతి విశేషణవైయర్థ్యం స్యాదితి తదావశ్యకతా ద్వితీయచక్రవర్తిలక్షణవ
దితి బోధ్యమ్ ॥ ఏవంవహ్నిత్వేన ధూమకాలావచ్ఛిన్న ధూమవద్వృత్తిత్వ వి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

శిష్టాభావస్య ధూమాభావసమనియతతయా తదవచ్ఛేదకవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యమాదాయాతివ్యాప్తివారణాయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా పర్యాప్త్యధికరణమేవ తదవచ్ఛేదకేత్యనేన వివక్షణీయం తథాచ మహానసీయవహ్న్యభావస్య తథాత్వాదవ్యాప్తిరతో వ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితాకాభావస్యైవ వివక్షణీయతయా నసర్వత్ర విశిష్టాభావమాదాయ లక్షణసత్త్వశంకేతిధ్యేయమ్ * పూర్వోక్తదిశేతి * సత్తావాన్జాతేరిత్యాదౌ కాలికసంబంధేన హేతుసమానాధికరణసత్తాభావమాదాయేత్యర్థః ॥ నను భావభిన్నాభావనివేశే వహ్నిసాధ్యకే ఘటవృత్తిరూపధ్వంసవదన్యత్వాభావస్య కాలికసంబన్ధేన హేతుసమానాధికరణస్య భావరూపప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావాదవ్యాప్తిరత ఆహ * అస్తువేతి * సంయోగధ్వంసేనేతి * తత్ప్రతియోగితా సమానాధికరణేత్యాది ప్రతియోగితావచ్ఛేదకనివేశాభిప్రాయేణైవం తత్కల్పే ప్రతియోగినిభావత్వత్యాగస్యోక్తత్వాత్ ॥ అయోగోళకనాశజన్యసంయోగనాశసంభవస్థలానురోధేనాహ ॥ * అనుయోగితేతి * వహ్నిప్రకారకప్రమావిషయత్వాదేః కాలత్వసందేహాత్కాలికసంబన్ధపరిత్యాగః * ప్రతియోగివృత్తయఇతి * ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసమానాధికరణా ఇత్యర్థస్తేనాయోగోళకాన్యత్వప్రకారకప్రమావిషయత్వాభావస్య తాదృశవిషయత్వత్వాదినాప్రమేయాభావాభిన్నత్వేన ప్రమేయమాత్రస్య తత్ప్రతియోగిత్వేన తాదృశాభావస్య ప్రమేయరూపప్రతియోగివృత్తిత్వేపి నాతివ్యాప్తిరితి బోధ్యమ్ ॥

ఇతి ద్వితీయస్వలక్షణమ్.

మూ. ॥ నిరవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వవిశిష్టస్య కపిసంయోగాభావస్య శుద్ధవిశేషానతిరిక్తతయాఽవ్యాప్తితాదవస్థ్యమత ఆహ * హేత్వితి * ఆధేయతాయా ఆధేయస్వరూపత్వే ఆధేయతావచ్ఛేదకరూపత్వేవా కపిసంయోగాభావరూపాయాః కపిసంయోగాభావత్వరూపాయావానిరవచ్ఛిన్నాధేయతాయా హేత్వధికరణనిరూపితత్వాసంభవాదవ్యాప్తితాదవస్థ్యమత ఆహ * హేత్వధికరణనిష్ఠేతి * హేత్వధికరణీభూతేతి * సంయోగీసత్త్వాదిత్యాదౌ సంయోగాభావనిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వస్య హేతుమన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వవిరహాద్వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతివ్యాప్తిరతో యతితంకించిదితి ॥ తథాచ సం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

యోగాభావనిష్ఠ తద్వ్యక్తిత్వాదేర్యత్కించిద్ధేత్వధికరణ గుణనిష్ఠాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాన్నాతివ్యాప్తిః ॥ నన్వతివ్యాప్తిర్నామాసల్లింగకానుమితి జనకపరామర్శస్య ప్రమాత్వాపత్తిః తత్రచ గుణనిష్ఠాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యదభావనిష్ఠం తద్వ్యక్తిత్వం తాదృశాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వావగాహిజ్ఞానస్య ప్రమాత్వ విరహేపి ద్రవ్యస్యాపి హేత్వధికరణత్వాత్తన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితాయాం సామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకం యదభావనిష్ఠం తద్వ్యక్తిత్వం తాదృశాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదక సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సమానాధికరణ హేతుమానితి పరామర్శస్య ప్రమాత్వానపాయాత్తతో గుణస్సంయోగవానిత్య భ్రాంతస్యానుమితి దుర్వారా॥ మైవమ్॥ స్వనిష్ఠాభావీయ ప్రతియోగితావిశిష్టతద్వ్యక్తిత్వవత్త్వసంబంధేన హేత్వధికరణ విశిష్టాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ సామాన్యాభావావగాహిజ్ఞానస్యైవ కారణతయోక్తాపత్తేరభావాత్ ॥ ప్రతియోగితావైశిష్ట్యంచ సామానాధికరణ్యావచ్ఛేదకతోభయాభావవత్త్వ సంబన్ధేన బోధ్యమ్ ॥ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ నిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వస్యాపి హేత్వధికరణ నిష్ఠవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాత్తాదృశాభావాప్రసిద్ధిరతః సామానాధికరణ్యేనేతి ॥ అత్రచ హేత్వధికరణవృత్తిత్వాంశే సంబంధవిశేషానివేశే సంయోగిజన్యసత్త్వాదిత్యాదౌ సంయోగాత్మకాభావస్యాపి కాలికసంబంధేన హేత్వధికరణవృత్తిత్వాత్సంయోగాభావస్య లక్షణాఘటకత్వేన వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతివ్యాప్తిః స్యాదతః స్వీయయాదృశ నిరూపకతాశ్రయవత్తాజ్ఞానం ప్రతియేనసంబన్ధేన స్వాశ్రయవత్తాజ్ఞానం విరోధితేనసంబన్ధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధేనవా తన్నివేశనీయం తథాచ ద్రవ్యత్వసాధ్యకే ద్రవ్యధ్వంసాన్యతరత్వాదావతివ్యాప్తిర్హేతుమతిధ్వంసేతాదృశ సమవాయ సంబంధేన వృత్త్యప్రసిద్ధేః ద్రవ్యేచ ద్రవ్యత్వస్య తేనసంబంధేన వృత్తేర్వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ లక్షణఘటకత్వాదిత్యస్వరసఆహురిత్యనేన సూచితః ॥ పరేత్విత్యాదిమతేఽధికాధికరణతాస్వీకారోఽస్వరసః ॥ భావానాందైశికవిశేషణతాస్వీకారేత్యాహ * ఏవమితి * బాధకవిరహాదితి * ద్రవ్యాన్యత్వవిశిష్టసత్తాభావ సాధ్యకేసత్తాయాః సాధ్యాభావరూపత్వే గుణాదౌ తాదృశాభావో నాస్తీతి వ్యవహారస్య తాదృశప్రతీతా విశిష్టాధికరణతాయాః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

నియామకత్వ మంగీకృత్యవారణేపి వక్ష్యమాణప్రతియోగిమత్తాగ్రాహవిరోధితా
నియామక సమవాయసంబన్ధేన తస్యాః హేతుమద్వృత్తితయాఽవ్యాప్తిరితి విశి
ష్టాధికరణతాయా ఏవవిశిష్టాభావాభావత్వ మభ్యుపగతంతథేహ నబాధక మస్తీ
తిభావః ॥ * స్వీయయాదృశప్రతియోగితాశ్రయవత్తాజ్ఞానంప్రతీతి * అత్రప్ర
తియోగితాయాం స్వీయత్వవిశేషణంవ్యర్థమ్ ॥ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకరూపే
ణాప్రతియోగిమత్తావగాహిజ్ఞానస్యాపి ప్రతిబధ్యత్వాత్ప్రతియోగిప్రకారకత్వ
నివేశో వ్యర్థ ఇతి తం పరిత్యజతి * ఏవంచేతి * ప్రయోజనాభావాదితి *అ
థ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారతాశాలిజ్ఞానసామాన్యం ప్రతీత్యవ
శ్యం వక్తవ్యం అన్యథా ఆకాశాభావ ప్రతియోగితా వచ్ఛేదకాకాశాభావా
భావత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారక ఆకాశత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారక సమూహాల
మ్బనం ప్రతి దైశికవిశేషణతాసంబంధేనాకాశాభావవత్తాజ్ఞానస్య ప్రతిబంధక
తయా దైశికవిశేషణతాయానిరుక్తసాధ్యకే సంగ్రహోదుర్వారస్తథాచ తా
దృశసామాన్యాంతర్గతఘటత్వాదినావహ్న్యాద్యభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక
ఘటత్వాదినాఘటావగాహిజ్ఞానం ప్రతిఘటత్వాదినా వహ్న్యభావాద్యవగా
హిజ్ఞానస్యాప్రతిబంధకతయా తాదృశాభావాసంగ్రహ ఇతియాదృశ ప్రతియోగి
తాశ్రయ ప్రకారకత్వమావశ్యకమితి చేన్న ॥ ప్రతియోగిప్రకారకత్వ నివేశే
పి వహ్నిత్వావిషయకస్య ఘటత్వేన వహ్నిమత్తాజ్ఞానస్యాపి తాదృశజ్ఞాన సా
మాన్యాంతర్గతతయా తద్దోషవారణాసంభవాద్దర్శితసమూహాలంబన మాదా
య దర్శితదోషవారణంతు యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకయాదృశప్రతియో
గితాసంబంధావచ్ఛిన్నప్రకారతావచ్ఛేదకే తదుభయాతిరిక్తధర్మానవచ్ఛిన్న
ప్రకారతా శూన్యజ్ఞానం ప్రతీతి వివక్షయాకర్తవ్యమ్ * సాధ్యతావచ్ఛేదక
ప్రకృతప్రతియోగితావచ్ఛేదకాతిరిక్తేతి * అత్రైవం వివక్షణే వహ్నిత్వేనఘ
టాభావ వత్తాజ్ఞానస్య వహ్నిత్వేనఘటవత్తాజ్ఞానం ప్రత్యేవప్రతిబంధకతయా
తాదృశజ్ఞానస్యచ సాధ్యతావచ్ఛేదక ప్రకృతప్రతియోగితావచ్ఛేదకాతిరిక్త ఘ
టత్వానవచ్ఛిన్నప్రకారతాకత్వ విరహేణ వహ్నిత్వేన ఘటాభావస్య లక్షణా
ఘటకతయైవావ్యాప్త్యప్రసక్తేస్తద్వారణాయోపాత్తసాధ్యాభావపదవైయర్థ్య
మితిచేన్న ॥ విషయితయావహ్నిత్వ వత్త్వావహ్నిత్వేనాభావమాదాయ వహ్ని
సాధ్యకేఽవ్యాప్తివారణాయ తదావశ్యకత్వాత్ ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యప్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

తి యోగితాకత్వస్య తదర్థతాత్వాచ్చ నజ్ఞానవానాత్మత్వాదిత్యాదౌ కాలికేన జ్ఞానత్వవతో౽జ్ఞానత్వేనాభావమాదాయావ్యాప్తిః॥ఇదమత్రచింత్యం॥ ఏవంరీత్యాసాధ్యాభావాంశసార్థక్యేపి సర్వత్రద్విత్వావచ్ఛిన్నాభావమాదాయలక్షణసమన్వయప్రదర్శనమసంగతంస్యాత్తస్య సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యప్రతియోగితాకత్వ విరహాత్ ॥ నచ తద్వృత్తిత్వ విశిష్టసాధ్యతదన్యవృత్తిత్వవిశిష్టసాధ్యోభయాభావమాదాయైవ లక్షణసమన్వయోవివక్షితఇతివాచ్యమ్ ॥ ఏకమాత్రవృత్తిసాధ్యకే తాదృశాభావాప్రసిద్ధేః క్షణవిశేషవిశిష్టసాధ్యాభావస్య హేత్వధికరణేవ్యాప్యవృత్తిత్వవిరహాత్తత్ర వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యావశ్యకత్వాదితి ॥ యదిచ స్వన్యూనవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వం ప్రతియోగితాయాం నివేశ్య సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యత్వవిశేషణ వారణీయావ్యాప్తివారణం సర్వత్రేతిగ్రన్థసంగమనంచ భవతి న్యూనవృత్తిత్వస్య ప్రతియోగ్యవృత్తిత్వ విశేషితభేద ఘటితత్వాదిత్యుచ్యతే॥తదాన్యూనవృత్తిత్వస్య విరుద్ధవ్యావృత్తస్య నివేశప్రయోజనాభావేన వహ్నిత్వేన ఘటాభావీయ ప్రతియోగితాయాస్తాదృశత్వ విరహాద్వక్ష్యమాణ సమనియత నానాధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వాభేదమతాభిప్రాయేణాపి తత్సార్థక్యాసంభవాదితి * సర్వత్రద్విత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకసాధ్యాభావమాదాయేతి * నను వహ్నిసాధ్యకే వహ్నిఘటోభయాభావీయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నాయా అప్రసిద్ధ్యా న తాదృశాభావ మాదాయలక్షణ సమన్వయః ఏవమేతద్రూపవానేతద్రసాదిత్యాదావపి, తత్ర విశిష్టాభావస్య హేత్వధికరణేవ్యాప్యవృత్తిత్వవిరహాదుభయాభావీయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వ విరహాచ్చ ॥ ఏతేన వహ్నిసాధ్యకే మహానసీయ వహ్న్యభావ మాదాయలక్షణ సమన్వయేపి నక్షతిః ॥ అత్రకేచిత్ ॥ మహానసవృత్తివహ్న్యభావీయ ప్రతియోగితానిరూపిత సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటక సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతా పర్యాప్తేర్వహ్నిత్వఏవ సత్త్వాద్వహ్నిసాధ్యకే౽వ్యాప్తివారణాయ సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటక సంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకాయా హేతుసమానాధికరణాభావీయప్రతియోగితాతదవచ్ఛేదక తాత్వావచ్ఛిన్న పర్యాప్తిశూన్యత్వస్యైవానవచ్ఛేదకపదేన వివక్షణీయతయైతద్రూపతద్రూపోభయాభావీయ ప్రతియోగితాయా మవతరణగ్రంథోక్త రీ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

త్రైత్వ తద్వ్యాప్యత్వ తద్వ్యాప్యత్వద్విత్వత్రిత్వ తత్త్రితయస్యావచ్ఛేదకత్వావశ్యకత్వా త్తాదృశోభయాభావీయప్రతియోగితాయా అపి సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వ తద్వ్యాప్యత్వ తద్వ్యాప్యత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకత్వాపత్తేరిత్యాహుః పరేతు ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకతా ఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వ దానేపి కాలికేన మహానసీయత్వ విశిష్టస్య సమవాయేన వహ్నిత్వాదివిశిష్టస్య సాధ్యతాయాంసద్ధేతౌ సమవాయేన మహానసీయత్వవిశిష్టస్య కాలికేన వహ్నిత్వవిశిష్టస్యాభావమాదాయావ్యాప్తివారణాయ స్వానవచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్వసామానాధికరణ్య తదుభయసంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకతావిశిష్టాన్యత్వస్య హేతుసమానాధికరణాభావీయప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయామవశ్యంనివేశనీయతయా గుణవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ విషయితయా గుణత్వవిశిష్టాభావీయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం తాదృశోభయసంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకతావిశిష్టాన్యత్వ విరహేణావ్యాప్త్యాపత్తేః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య నివేశనీయతయా నోక్తపూర్వపక్షావసరఇతి వదంతి ॥ నను ద్వితీయలక్షణేవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావాస్వీకారే వహ్నిత్వాదినా ఘటాభావమాదాయావ్యాప్తివారణాయోపాత్తసామానాధికరణ్యేనేత్యస్య వైయర్థ్యంస్యాదితి తదావశ్యకత్వం దర్శయిష్యతే తద్వదిహాపి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావాస్వీకారే వహ్నిత్వాదినా ఘటాద్యభావ మాదాయవ్యాప్తివారణాయోపాత్తస్య సాధ్యాభావస్యేత్యస్య వైయర్థ్యంస్యాదితి తదావశ్యకతాసంభవతీతి చేన్న ॥ అఖండాభావఘటకతాసంపాదకత్వేన సాధ్యాభావాంశస్యాత్ర సార్థక్యసంభవాత్ ॥ నహి ద్వితీయ లక్షణ ఇవైవం సంభవతి, వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావాస్వీకారే హేతు సమానాధికరణాభావీయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ తాదృశాభావీయ ప్రతియోగితాయాంసామానాధికరణ్యేనా వచ్ఛేదకత్వయోః సమనైయత్యేన సమనియత నానాధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితానామభేదస్యాన్యత్రోక్తత్వేనాభావభేద ప్రయోజకప్రతియోగితాభేదవిరహాత్ ॥ హేతుసమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ తాదృశ సాధ్యాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వయోః సమనైయత్యవిరహేణ తదవచ్ఛిన్నాభావయోర్భేదస్యావశ్యం వక్తవ్యత్వాత్ ॥ * యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టేతి * యాదృశ ప్రతియోగి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాధికరణత్వ యాదృశప్రతియోగితాశ్రయాధికరణత్వోభ
యాభావవత్త్వమేవోభయానధికరణత్వం తేన విశిష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యా
దౌ నాతివ్యాప్తిః ॥ * వహ్నిభిన్నేఽసంభావితతయేతి * వహ్నిభిన్నత్వేన
వహ్న్యభావ వహ్నిభిన్నత్వేన వహ్నితదన్యోభయాభావయోః సమనైయ
త్యేనావచ్ఛేదకైక్యేనచ తదీయప్రతియోగితయోరప్యైక్యమితి॥తాదృశాభావీయ
ప్రతియోగితాయావహ్నిభిన్నేపి సంభవస్తునాశంక్యః ॥ వహ్నిభిన్నత్వేన వ
హ్నితదన్యోభయాభావీయ ప్రతియోగితాయాఅస్తాంపేత్యవతరణ గ్రంథోక్తరీ
త్యా వ్యాసజ్యవృత్తిత్వేన వహ్నిభిన్నత్వేన వహ్న్యభావీయ ప్రతియోగితాతో
విలక్షణత్వేన తత్పర్యాప్త్యాశ్రయానధికరణత్వస్య హేతుమతివహ్నావన్యేఽ
క్షతత్వాత్ * అథవావక్ష్యమాణరీత్యేతి * చైత్రాన్యత్వవిశిష్టతద్దండసాధ్యక
ఏతద్దండసంయోగహేతుకేవ్యభిచారిణ్యా తద్దండసంయోగసామాన్యేవిశిష్టాభా
వప్రతియోగ్యే తద్దండప్రతియోగికత్వచైత్రానుయోగికత్వోభయసత్త్వేన విశి
ష్టాభావస్య లక్షణఘటకత్వానుపపత్తిరతో యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్ట
ప్రతియోగికత్వనివేశః ॥ ధూమసంయోగే ధూమత్వవిశిష్టప్రతియోగికత్వ ధూ
మప్రతియోగికత్వయోర్ద్వయోః సత్త్వేన ధూమసాధ్యకే వ్యభిచారిణి ధూమా
భావస్య లక్షణఘటకత్వార్థం హేత్వధికరణయత్కించిద్వ్యక్త్యనుయోగిక
త్వ నివేశః ॥ తత్రైవ ధూమసంయోగే వహ్నిమదనుయోగికత్వస్యాపి సత్త్వేన
ధూమాభావస్య లక్షణఘటకత్వానుపపత్తిరతో యత్కించిదితి ॥ వహ్నిత్వేన ఘ
టాభావ సంగ్రహాయ యాదృశప్రతియోగితాశ్రయప్రతియోగికత్వనివేశః ॥ లాఘ
వాదాహ ॥ * అథవేతి * సాధ్యనిష్ఠతాదృశప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధ్యా నపూర్వో
క్తలక్షణేప్రతియోగివ్యధికరణత్వంనివేశితమితి * అథ ఘటత్వేనైతద్రూపం నా
స్తీతి ప్రతీతౌ ఘటత్వస్య స్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేనాభావాం
శే స్వాతంత్ర్యేణ భానస్యాభ్యుపగతత్వేన ఘటత్వావచ్ఛిన్నైతద్రూపనిష్ఠప్ర
తియోగిత్వ సంబంధావచ్ఛిన్నాయా ఘటత్వనిష్ఠప్రకారతాతదవచ్ఛేదక ఘట
త్వత్వావచ్ఛిన్నానధికరణత్వస్య హేతుమతిసత్త్వాద్ఘటత్వావచ్ఛిన్నైతద్రూ
పనిష్ఠ ప్రతియోగితైవ తాదృశీప్రసిద్ధేతిచేన్న ॥ ఘటత్వేనైతద్రూపాభావ ప్ర
తీతౌ ఘటత్వాదేః స్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ సంబన్ధేన భానేపి తాదృశ
నుబంధస్య పరంపరాసంబన్ధత్వేన ఘటత్వనిష్ఠప్రకారతాయా విశేష్యీభూతప్రతి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

యోగిత్వ సంబంధనిష్ఠసాంసర్గికవిషయతానిరూపితత్వ రూపస్య తాదృశప్ర
తియోగిత్వ సంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య విరహాత్ ॥ అస్తువావిశిష్టస్యైవ తాదృశ
ప్రతియోగితాకత్వస్య సంబంధతాతథాపి రూపత్వేనరూపం నాస్తీతిప్రతీతి సి
ద్ధాభావీయ ప్రతియోగిత్వసంబంధావచ్ఛిన్న రూపత్వ నిష్ఠప్రకారతావచ్ఛేద
కరూపత్వత్వావచ్ఛిన్నానధికరణత్వ మాదాయరూపవాన్ పృథివీత్వాదిత్యా
దావవ్యాప్తివారణాయప్రకారతాయాం ప్రతియోగినిష్ఠత్వ నివేశస్యావశ్యకత్వా
న్నదోషః ॥ నచైవమపి రూపఘటోభయాభావీయ ప్రతియోగితామేతద్రూప
తద్రూపాన్యతరతద్రూపోభయాభావీయ ప్రతియోగితాంచాదాయ తాదృశప్రతి
యోగిత్వ ప్రసిద్ధిస్సంభవతీతివాచ్యమ్ ॥ వహ్నిత్వేన మహానసీయ వహ్నిఘటా
న్యతరాభావీయ ప్రతియోగితామాదాయావ్యాప్తివారణాయప్రకారతాయాంసా
ధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యత్వస్యైవ నివేశ్యత్వాద్దర్శితప్రతియోగిత్వయోరతాదృశ
త్వాత్ * ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయేతి * స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయే
త్యర్థస్తేనవహ్నిత్వాదేరభావాంతరప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేపి న నియమభం
గః ॥ తేజస్త్వాది నిర్వికల్పకానంతరమంధకారాదేరిదమితిప్రతీతినిర్వాహాయా
భావే ప్రతియోగివిశేషితేతి విశేషణందేయమ్ ॥ * ప్రత్యయస్యాపీతి * శుద్ధ
ప్రతియోగితాసంబంధేన విశేష్యవిశేషణమితిరీత్యా వహ్నిర్నాస్తీతి ప్రత్యయ
స్యేత్యర్థః * సామానాధికరణ్యేనావచ్ఛేదకతయాఽవ్యాప్తిరితి * అత్రా
సంభవఏవసంభవతి ॥ నచ గురుధర్మస్యానవచ్ఛేదకత్వే తదవచ్ఛిన్నసాధ్యకే
లక్షణసమన్వయఇతివాచ్యమ్ ॥ తన్మతేపారిభాషికావచ్ఛేదకత్వస్యైవ నివేశ్య
త్వాదితి ధ్యేయమ్ ॥ నన్వేవం సామానాధికరణ్యేనేత్యస్య వైయర్థ్యమతఆహ
* తదపీతి * నన్వేవం ప్రతియోగ్యవృత్తిశ్చేత్యాది గ్రంథావతారకత్వానుపప
త్తిరితిచెన్న ॥ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావాస్వీకారే ప్రతియోగితావచ్ఛేద
కతావైలక్షణ్యస్య ప్రతియోగివైయధికరణ్య సామానాధికరణ్యాంశస్య వ్యర్థ
తాయామేవ తద్గ్రంథతాత్పర్యాత్ ॥ * అవ్యయీభావేతి * యద్యప్యవ్యయీ
భావోత్తరం మత్వర్థీయ ఇనిప్రత్యయోనభవతినకర్మధారయాన్మత్వర్థీయ
ఇత్యనుశాసనవిరోధాత్ ॥ తథాపి వ్యభిచారస్యాభావోయత్రేతి వ్యధికరణ బ
హువ్రీహావనుశాసనాభావేన నాస్తి వ్యభిచారోయత్రేతి బహువ్రీహౌ నఞ్
పదలాక్షణికత్వాపత్త్యా తాదృశానుశాసనే బహువ్రీహిపదంయథాశ్రుతమేవప్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

కృతప్రయోగవశాచ్చ నఞ్ సమాసాన్యసమాసపరంవేత్యభిప్రాయః ॥ అవ్యభిచారి సంబంధఇత్యత్రా వ్యభిచారిణః సంబంధఇతివ్యుత్పత్తిమభిప్రేత్యశంకతే ॥ *నచేతి* అవ్యభిచారీతి *నచావ్యభిచారనిరూపకార్థకతత్పదాన్వయస్థలమేవాయంనియమోఽన్యత్రతు హేతుసమానాధికరణత్వాదికమేవైవేతి నాయం దోషఇతివాచ్యమ్ ॥ ప్రథమదోషపవనిర్భరాత్ ॥ అవ్యభిచారిణిసంబంధఇతి వ్యుత్పత్తిమభిప్రేత్యాథేతిపూర్వపక్షం సమాధత్తే ॥ * నేతి *నచయదూపావచ్ఛిన్నస్యేతి * యదూపంహేతువ్యాపకసాధ్యసామానాధికరణ్యత్వం తదన్యరూపమవ్యభిచారిహేతునిష్ఠ సాధ్యసామానాధికరణ్యత్వం * అవ్యభిచారిసంబంధరూపతాపపత్తేరితి * సాధ్యాభావవదవృత్తిత్వ విశిష్టసాధ్యసామానాధికరణ్యత్వేన తత్పదప్రతిపాద్యతాసంభవాదిత్యర్థః ॥ * ఉక్తలక్షణాపీతి *యత్సమానాధికరణాఇత్యాది దీధితికారీయలక్షణాపీత్యర్థః *ప్రతియోగీతి*యావదభావకత్వస్య హేతునిష్ఠాధేయత్వరూపత్వాత్తస్యోక్తరీత్యాఅవ్యభిచారసంబంధరూపతా ॥ స్వవిశిష్టహేత్వధికరణావచ్ఛిన్నత్వ స్వప్రతియోగి నిరూపితత్వోభయసంబన్ధేనాభావ విశిష్టసామానాధికరణ్య వ్యాప్యం యత్సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక ప్రతియోగితాకత్వ విశిష్టసామానాధికరణ్యం నిరూపకతాసంబన్ధేన తద్వత్త్వస్య తాదృశలక్షణవాక్య పర్యవసితార్థ రూపస్యోక్తరీత్యాఽవ్యభిచారిసంబంధ రూపతాసంభవాచ్చ ॥ తధాచపారిభాషికమేవావ్యభిచరితత్వమిత్యనేనతస్య పారిభాషికత్వ ప్రతిపాదనాసంగతిరితిభావః ॥ అవచ్ఛేదకత్వమిత్యస్యావచ్ఛేదకత్వ పదార్థఇతినార్థః అవచ్ఛేదకత్వ పదాభావాదతో వ్యాచష్టే ॥ * అనవచ్ఛేదకమిత్యత్రేతి * అవచ్ఛేదకపదస్య పర్యాప్తిసంబన్ధేనావచ్ఛేదకతావిశిష్టతాత్పర్యకత్వాత్పర్యాప్తిసంబంధేనావచ్ఛేదకత్వం తాత్పర్యవిషయతావచ్ఛేదకమితిభావః ॥ * స్వవిశిష్టసంబంధీతి * అత్రహేతు సమానాధికరణాభావీయ ప్రతియోగితాయాః స్వవిశిష్టసంబంధినిష్ఠాభావీయప్రతియోగితాయాశ్చ సామానాధికరణ్యేనావచ్ఛేదకత్వం నివేశ్యం తేనస్వవిశిష్టసంబంధినిష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకవహ్నిత్వాదేర్హేతుసమానాధికరణ వహ్నిత్వేన ఘటాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేపి నావ్యాప్తిః ॥ నవాఅవచ్ఛేదకతయాఽభిమతస్యస్వవిశిష్టసంబంధినిష్ఠవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేపి పారిభాషికావచ్ఛేదకాప్రసిద్ధిః ॥ ఏవంసతి వహ్ని

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

త్వేన ఘటాభావ మాదాయ ప్రథమలక్షణే సాధ్యాభావపద సార్థక్యాసంభ
వేపి వహ్నిత్వేన తద్వహ్నిఘటాన్యతరాభావ మాదాయావ్యాప్తి వారణాయ
సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యప్రతియోగితాకాభావ పరతత్పదసార్థక్య మవసే
యమితి దిక్ ॥

ఇతి చక్రవర్తిలక్షణమ్.

౩౦ ॥ * విశిష్టాభావఇత్యాది * ద్విత్వావచ్ఛిన్న సాధ్యకేవ్యభిచారిణి వ్య
భిచార నిరూపకాధికరణావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావ మాదాయాతివ్యాప్తేర్నిరా
సః ॥ అత్రైవంవిశిష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ విశిష్టసత్తాభావస్యసాధ్యప్రతియో
గికత్వ విరహేణసత్తాభావస్య సాధ్యప్రతియోగికత్వేపి హేతుసామానాధిక
రణ్యవిరహేణ వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావ మాదాయాతివ్యాప్తిః ॥ నచగు
ణావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య సాధ్యప్రతియోగికత్వేన తమాదాయాతివ్యా
ప్తివారణం శంక్యమ్ ॥ విశేష్యే సతో గుణవృత్తిత్వస్య విశిష్టేఽభావానుపగమా
దన్యథాఘటవృత్తిత్వ విశిష్టవాచ్యత్వేపటావృత్తిత్వసత్త్వేన తదవచ్ఛిన్నాభావ
స్యాపి సాధ్యప్రతియోగికత్వేన తమాదాయవాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌలక్షణ
సమన్వయ సంభవేన వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యా నావశ్యకత్వప్రసం
గాత్ ॥ మైవమ్ ॥ ద్రవ్యత్వత్వేన ద్రవ్యత్వసత్తాన్యతరాభావ మాదాయైవవిశి
ష్టసత్తాసాధ్యకేఽతివ్యాప్తేర్వారణాత్ ॥ నచ తాదృశాభావస్య ద్రవ్యత్వాభావ
సమనియతత్వేన ద్రవ్యత్వప్రతియోగికత్వమేవ స్వీక్రియతఇతివాచ్యమ్ ॥ సత్తా
యాఅపి తాదృశప్రతీతావుల్లేఖాత్తత్ప్రతియోగికత్వావశ్యకత్వ మిత్యభిప్రా
యాత్ ॥ అత్రైనమప్యేతద్ద్రవ్యాన్యత్వ విశిష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదావతివ్యా
ప్తిః కథంవార్యతే విశిష్టాభావస్య లక్షణఘటకత్వాభావాత్ ॥ ద్రవ్యత్వత్వేన
ద్రవ్యత్వసత్తాన్యతరాభావాదేః సాధ్యసామానాధికరణ్యాత్ ॥ నచైతద్ద్రవ్యభే
దత్వేనైతద్ద్రవ్యభేదసత్తాన్యతరాభావస్య సాధ్యప్రతియోగికస్య సాధ్యసామా
నాధికరణ్య విరహాత్తైవతత్రాతివ్యాప్తివారణమితివాచ్యమ్ ॥ తాదృశాన్యత
రాభావస్య సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్య హేతుసమానాధి
కరణస్య సాధ్యసామానాధికరణ్యాత్స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితా
కస్య తస్యసర్వత్ర వ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక సాధ్యాభావ
మాదాయలక్షణ సమన్వయాద్వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యా నావశ్యక

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

త్వ వారణాయవివక్షణీయసాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక త్వ విరహాత్ ॥ నచ వ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్నాభావ వారణాయ ప్రతియోగితాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వం విహాయావచ్ఛిన్నత్వ ప్రతియోగివృత్తిత్వోభయసంబంధేన సంసర్గవిశిష్టత్వస్యైవనివేశేన వ్యధికరణసంబంధావచ్ఛిన్నాభావ వారణస్య నిరుక్తాన్యతరాభావస్యచసంగ్రహః సంభవతీతివాచ్యమ్ ॥ ఏవమపి వాచ్యత్వస్య కాలికసంబన్ధేనాభావమాదాయలక్షణసమన్వయాద్వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావానావశ్యకత్వస్య దుర్వారత్వాదితి చేన్న ॥ విశిష్టసాధ్యకే వైశిష్ట్యస్యైవ పరంపరాసంబన్ధేనసాధ్యత్వమిత్యభిప్రాయేణ ప్రథమకల్పకరణాత్ ॥ నచైవం విశిష్టసత్తాసాధ్యకే సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టత్వ నివేశవ్యావృత్త్యసంగతిరితివాచ్యమ్ ॥ అథవేతిత్యాదిద్వితీయ కల్పాభిప్రాయేణ తత్సంగతేః * యథోక్తధర్మయోరితి * యత్సమానాధికరణ సాధ్యాభావత్వ సాధ్యసామానాధికరణ్యయోరిత్యర్థః *తాదృశేతి* స్వరూపసంబంధరూపేత్యర్థః * మానాభావాదితి * భూతలేప్రమేయమిత్యాదౌ ప్రమేయత్వాదౌ భూతలాధేయతావచ్ఛేదకత్వావగాహిప్రత్యయోఽతిప్రసక్తప్రమేయత్వాదౌ స్వరూపసంబంధ రూపావచ్ఛేదకత్వంవిషయీకరోత్యతిప్రసక్తసాధారణతాదృశావచ్ఛేదకత్వ నివేశసత్తాభావాభావో ద్రవ్యత్వవతీతి ప్రతీతిసిద్ధతాదృశావచ్ఛేదకత్వ మాదాయసత్తాభావద్రవ్యత్వోభయవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదా వతివ్యాప్తిరతోఽతిప్రసక్తవ్యావృత్తతాదృశావచ్ఛేదకత్వమేవ నివేశ్యం తథాచ తాదృశావచ్ఛేదకత్వావగాహి యత్సమానాధికరణ సాధ్యాభావః సాధ్యవతీత్యాది ప్రత్యయాభావాదసంభవఇతిభావః * వ్యభిచారిణీతి * సంయోగీసత్త్వాదిత్యాదౌ గుణాన్యత్త్యభావమాదాయాతివ్యాప్తివారణంబోధ్యమ్॥ * వహ్న్యాదిసామానాధికరణ్యవిరహేఽపీతి * సంయోగేనద్రవ్యస్యా వ్యాప్యవృత్తిత్వమతే తదావశ్యకత్వేపి విషయతయా జ్ఞానాధికరణవర్తమానాత్మత్వసామాన్యాభావస్య సాధ్యసామానాధికరణ్య విరహాదాత్మాజ్ఞానాదిత్యాదావవ్యాప్తివారణం తత్ప్రయోజనంబోధ్యం * వృత్తిద్వయమ్ * సాధ్యసామానాధికరణ్యఘటకం హేతుసామానాధికరణ్యఘటకంచేత్యర్థః(*ఏకసంబన్ధేన* దైశికవిశేషణతారూపైకసంబంధావచ్ఛిన్నం ॥)ప్రథమప్రయోజనమాహ ॥*తేనేతి * ద్వితీయేసత్తావాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ కాలికసంబన్ధేన హేతుసమానాధికరణ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

స్య సత్తాభావస్య దైశికవిశేషణతయా సాధ్యసామానాధికరణ్య విరహాదవ్యాప్తి వారణం ప్రయోజనంబోధ్యమ్ ❋ తత్ప్రయోజనంస్ఫుటమేవేతి ❋ ధూమసమవాయినిష్ఠవహ్న్యభావ విషయకప్రమాయాం సాధ్యవత్తాజ్ఞానప్రతిబంధకత్వాభావా సత్త్వాదవ్యాప్తివారణరూపమిత్యర్థః ❋ స్వాధికరణవృత్తిత్వంనిరవచ్ఛిన్నంగ్రాహ్యమితి ❋ అత్రైవం వివక్షణే వహ్నిమాన్ ధూమాత్సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ కాలికవిషయిత్వాది సంబన్ధేనహేతుసమానాధికరణ సాధ్యాభావ ప్రమాయాం సాధ్యవత్తాజ్ఞానప్రతిబంధకత్వాభావాసత్త్వాదవ్యాప్తి వారణాయ హేతుమద్వృత్తిత్వాంశేస్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్ట సాధ్యవత్తాగ్రహ విరోధితానియామక సంబంధస్యైవ వివక్షణీయతయా కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకే ఘటత్వాభావాభావే సాధ్యేఘటాసమానకాలీనక్రియాదౌ వ్యభిచారిణిప్రమేయత్వాదౌసాధ్యాభావస్య వ్యతిరేకిమాత్రస్య కాలికేనావ్యాప్యవృత్తిత్వ ప్రవాదానురోధాదిహేదానీం ఘటత్వాభావ ఇతి ప్రతీత్యాచ్చ ఘటాన్యదేశావచ్ఛేదేనైవ కాలవృత్తితయాహేత్వధికరణకాలేనిరవచ్ఛిన్న వృత్తికత్వవిరహేణ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతివ్యాప్తిః ॥ న చ హేత్వధికరణ వృత్తిత్వం దైశికవిశేషణతయైవ నివేశనీయంభావాభావ సాధారణీదైశిక విశేషణతా స్వీక్రియత ఇతి నాభావసాధ్యకే వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిః॥ప్రకృతస్థలె తేనసంబన్ధేనఘటత్వాభావాభావాదేర్దైశికవిశేషణతయా నిరవచ్ఛిన్నవృత్తికతయా కాలికసంబన్ధేన తద్వత్తాజ్ఞానస్య తాదృశసాధ్యవత్తాజ్ఞాన విరోధిత్వాన్నాతివ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ ఏవంసతి తత్సాధ్యకే అత్మత్వ హేతావవ్యాప్తేర్ఘటత్వాభావరూపస్య సాధ్యాభావస్య దైశికవిశేషణతయా తేన సంబన్ధేనాత్మనివృత్తేః॥మైవమ్॥స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యవత్తాగ్రహ విరోధితానియామకసంబన్ధేనైవహేత్వధికరణవృత్తిత్వంవివక్షిత మభావవత్తాగ్రహేఽభావాభావవత్తాజ్ఞానస్యదైశికవిశేషణతయాపి విరోధిత్వమితికూటఘటితే గ్రంథకృద్దర్శనీయమతస్యైవావలంబనాదు[క్తస్థలేదైశికవిశేషణతాసంబంధమాదాయాతివ్యాప్తివారణం॥ఏవంచభావాభావసాధారణదైశికవిశేషణతాయాఅస్వీకారేపి నక్షతిరభావ సాధ్యకేవ్యభిచారిణి సమవాయాదేరపితథాత్వాత్ ॥దర్శితసాధ్యకే ఆత్మత్వాదిహేతుకేఽవ్యాప్తివారణంతు తాదృశ సంబన్ధేనహేతుమద్వృత్తితావచ్ఛేదక సాధ్యాభావత్వ విశిష్టవిషయక ప్రమాసామాన్యఇతి వివక్ష

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

యాకర్తవ్యమ్ ॥ వస్తుతస్తు ॥ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకఘటత్వాభావాభావరూపసాధ్యాభావస్య ఘటత్వాభావరూపస్య ఘటాసమానకాలీనక్రియాదౌ వ్యాప్యవృత్తిత్వమేవ ॥ నచ తత్రసాధ్యాత్మకప్రతియోగ్యనధికరణస్య దేశస్యావచ్ఛేదకత్వం యుజ్యతే ప్రతియోగ్యభావయోరేకత్ర వృత్త్యావిరోధభంజనార్థమేవావచ్ఛేదకాపేక్షణాత్ వ్యతిరేకిమాత్రస్య కాలికేనావ్యాప్యవృత్తిత్వపరివాదస్య ఇహేదానీం ఘటత్వాభావఇతి ప్రత్యయస్యచ మహాకాలే తస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వేనైవోపపత్తేరితి ధ్యేయమితిదిక్ ✻ తత్సామాన్యపరమితి ✻ నను సాధ్యతావచ్ఛేదకపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాక ప్రకారతానిరూపితప్రకారిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతానివేశాదేవోపపత్తౌసామాన్యపదం వ్యర్థమితి చేన్న ॥ విశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేదకకస్థలే తాదృశప్రకారకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతాయా అప్రసిద్ధేః ॥ ప్రతిబధ్యతాయాభ్రమసాధారణ్యాయ నిరూప్యనిరూపక భావాపన్నప్రకారకత్వస్యైవతదవచ్ఛేదకత్వస్య వక్తవ్యతయా విశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేదక పర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకప్రకారకత్వస్యాతథాత్వాత్తాదృశప్రకారకత్వవిశిష్టజ్ఞానత్వవ్యాపక ప్రతిబధ్యతాయా నివేశనావశ్యకత్వేనవ్యాపకత్వ తాత్పర్యకతత్పదావశ్యకత్వాత్ ॥ ✻ జ్ఞానంచేతి ✻ నను సధర్మితావచ్ఛేదకక యద్ధర్మావచ్ఛిన్న సమానాధికరణ సాధ్యాభావవిషయక ప్రమాసామాన్యేస్వసమానధర్మితావచ్ఛేదకకసాధ్యవత్తాజ్ఞాన సామాన్యవిరోధిత్వాభావస్తత్త్వం పర్యవసన్నమ్ ॥నిర్ధర్మితావచ్ఛేదకకసాధ్యాభావప్రమాయాః స్వసమానధర్మితావచ్ఛేదకకసాధ్యవత్తాజ్ఞానాప్రసిద్ధిరతః సధర్మితావచ్ఛేదకకత్వస్య తాదృశప్రమాయాంనివేశః ॥ తత్ర స్వపదం ప్రమాసామాన్యపరం తత్ప్రమాపరంవా ॥ ఆద్యే తాదృశప్రమాసమానధర్మితావచ్ఛేదకక సాధ్యవత్తాజ్ఞానత్వ వ్యాపకప్రతిబధ్యతాయాః కామినీజిజ్ఞాసానిరూపితాయాఏవ ప్రసిద్ధేరతివ్యాప్తిః ॥ అంత్యేఘటత్వేన వహ్న్యభావవాన్ హ్రదశ్చవహ్న్యభావవానితి ప్రమాయాః స్వసమానధర్మితావచ్ఛేదకక హ్రదత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యకవహ్నిమత్తాజ్ఞాన సామాన్యవిరోధిత్వాదవ్యాప్తిరితిచేన్న ॥ హేతుసమానాధికరణసాధ్యాభావాంశే సధర్మితావచ్ఛేదకికాయాయా ప్రమాప్రత్యేకం స్వీయహేతుసమానాధికరణసాధ్యాభావనిష్ఠప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యతానిరూపితాయా స్వవిషయీభూతాభావీయప్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

తియోగితావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతా తచ్ఛాలిన్యనాహార్యజ్ఞానత్వవ్యాపక ప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబంధకత్వాభావ స్తత్త్వ మిత్యస్యవివక్షితత్వాన్నదోషః * ఏవం యత్సమానాధికరణసాధ్యాభావ ప్రమాత్వవ్యాపకః సాధ్యవత్తాజ్ఞానప్రతిబంధకత్వాభావస్తత్త్వమిత్యేతాదృశార్థ కత్వఇతి * అత్రేదంచింత్యమ్ ॥ పూర్వోక్తయుక్త్యాలక్షణపరిష్కారావశ్యకత యా తాదృశప్రమాత్వవ్యాపకత్వఘటితపరిష్కారోఽసంభవదుక్తిక ఇతి॥

॥ ఇతి ప్రగల్భలక్షణమ్ ॥

౫౦ ॥ * యన్నిష్ఠత్వానుపాదానఇతి * యల్లింగకత్వస్యానుమితి విశేషణ త్వేవ్యాప్తేర్హేతునిష్ఠత్వలాభః ॥ * అసంభవోఽవ్యాప్తిశ్చేతి * సాధ్యతా వచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వసం బన్ధేనాభావాంశేసాధ్యప్రకారకవ్యభిచారజ్ఞానస్యైవ ప్రతిబంధకతయా సంస ర్గతావచ్ఛేదక కోటౌ భ్రమత్వాంగీకారేకేవలాన్వయిన్యపి తాదృశజ్ఞానప్రసి ద్ధ్యాఽసంభవః ॥ తదస్వీకారేఽవ్యాప్తిః *వస్తుగత్యేతి*తత్సమానాధికరణవి షయతా నిరూపితత్వమేవ వస్తుగత్యాతద్విశిష్టనిరూపితత్వమిత్యర్థః ॥ యన్ని ష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ విశిష్టవిషయితేత్యత్ర తాదృశవృత్తిత్వత్వస్య తా దృశవృత్తిత్వోపలక్షణత్వ వివక్షాయాం గుణకర్మాన్యత్వోపలక్షితసత్తాయాగు ణాదేరివసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వేన పదా ర్థాంతరేణవా తాదృశ వృత్తిత్వావగాహిజ్ఞానీయ విషయితాయా వ్యావృత్తి ర్నసంభవతి యతో గుణాద్యన్యత్వస్యోపలక్షణత్వ వివక్షాయాంసత్తాయా గుణే సమవాయేన విశేషణత్వం సత్తాయాంచ గుణాన్యత్వస్య సామానాధికరణ్యసంబ న్ధేనేతివత్ తాదృశవృత్తిత్వత్వస్యోపలక్షణత్వవివక్షాయాంవిషయిత్వాంశేతాదృ శవృత్తిత్వస్య నిరూపితత్వసంబంధేన విశేషణత్వం తాదృశవృత్తిత్వత్వంచ తాదృ శవృత్తిత్వే ఆశ్రయతాసంబంధేన విశేషణమిత్యస్యైవ వక్తవ్యత్వేన తాదృశజ్ఞా నీయ విషయిత్వేనిరూపితత్వసంబంధేన తాదృశవృత్తిత్వస్య తాదృశవృత్తిత్వే ఆ శ్రయతాసంబంధేన తాదృశవృత్తిత్వత్వస్యచాబాధాత్ ॥ గుణాద్యన్యత్వస్యవి శేషణత్వ వివక్షాయాం తస్యస్వావచ్ఛిన్ననిరూపితత్వసంబంధేనధర్మిణి పారతం త్ర్యేణాన్వయాత్తేనసంబన్ధేనతస్యగుణాదావబాధాత్తద్విశిష్టసత్తాయా గుణాదే రివ యన్నిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వస్య తాదృశవృత్తిత్వేవిశేషణత్వ వివక్ష

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ణాతస్య స్వావచ్ఛిన్నసంబంధితాకత్వ సంబంధేనధర్మిపారతంత్ర్యేణాన్వయేన
వృత్తిత్వస్యాపినిరూపితత్వ సంబన్ధేనాన్వయేనతాదృశవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్న సం
బంధితాక విషయితైవ యన్నిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవిశిష్టవిషయితేతి శ
బ్దాదోపేధ్యతే॥ ఉక్తభ్రమవిషయితాయాంచ స్వావచ్ఛిన్నసంబంధితాకత్వ సం
బంధేన యన్నిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వస్య బాధాత్తచ్చాన్యవృత్తిః ॥ తా
దృశవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్న సంబంధితాచ తాదృశవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్న తాదృశ
వృత్తిత్వనిష్ఠనిరూపకతైవేత్యభిప్రాయేణాహ * విశేషణీభూతేతి * విశేష
ణాంతరమిత్యనేన విశేషణవిశేషణమపి ధర్మిపారతంత్ర్యేణాన్వేతీతి సూచితం
*వ్యావర్త్యమానస్య * విశేషితస్య ॥ * విశేష్యసంబంధితావచ్ఛేదకత్వభా
నాత్ * విశేష్యాంశే స్వావచ్ఛిన్న సంబంధితాకత్వ సంబంధేన విశేషణాంశే
ప్రకారీభూత వ్యక్తిభాననియమాత్ ॥ * నిరూపకీభూయవిషయితా వ్యావర్త
నే * నిరూపితత్వసంబంధేన తాదృశవృత్తిత్వత్వ విశిష్టస్య విషయితావిశేషణ
త్వే * ఆశ్రయతయా * ఆశ్రయతాసంబంధేన *వ్యావర్తకం * విశేషణం ॥
*తస్యాపి*తాదృశవృత్తిత్వస్యాపి*నిరూపకతావచ్ఛేదకీభూయవిషయితావ్యావ
ర్తకత్వాత్ * స్వావచ్ఛిన్న స్వసమానాధికరణనిరూపకతాకత్వసంబంధేన వి
షయితావిశేషణత్వాదిత్యర్థః * వృత్తివిశేషణే తన్నిరూపకాధికరణఇతి * ప
ర్వతాదావితిశేషః * వారణాసంభవాదితి *తాదృశవిషయితాయా మధికరణని
రూపితత్వ యన్నిష్ఠత్వాధేయతాత్రైవతత్త్రితయవిశిష్టనిరూపితత్వాక్షరేరితిభావః
*సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేనసాధ్యవిశిష్టస్య స్వాధి
కరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యా ప్రసిద్ధ్యేతి * నను వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవహ్ని
నిష్ఠప్రతియోగితాకత్వేన వహ్నిత్వేన వహ్నిఘటోభయాభావావగాహి భ్రమవి
షయస్య తాదృశసాధ్యాభావస్య ప్రసిద్ధ్యా తాదృశభ్రమీయవిషయితామాదా
యావ్యాప్తిర్దుర్వారైవేతి చేన్న ॥ తాదృశాభావవద్వృత్తిర్ధూమఇతిజ్ఞానస్యా
నుమితి ప్రతిబంధకత్వాభావేన ప్రతిబంధకత్వస్య తద్వ్యావృత్త్యర్థం తాదృ
శాభావీయప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్యోభయత్వ సాధారణ్యమంగీకృత్య సాధ్య
తావచ్ఛేదక మాత్రావచ్ఛిన్న సాధ్యనిష్ఠప్రతియోగితాకత్వ సంబంధేన సాధ్యతా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సాధ్యమాత్రనిష్ఠప్రతియోగితాకత్వసంబన్ధేనవాఽభావాంశే
సాధ్యప్రకారకవ్యభిచారజ్ఞానస్యైవ ప్రతిబంధకత్వోపగమస్యావశ్యకతయా త్రై.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

నసంబన్ధేన సాధ్యవిశిష్టస్య తాదృశభ్రమవిషయసాధ్యాభావస్యాప్రసిద్ధత్వాద
వ్యాప్త్యనవకాశాత్ ॥ వహ్నిమత్త్వాదినోభయాభావస్తాదృశోభయత్వాభావఏవే
తి తస్యసాధ్యప్రతియోగికత్వమేవ నాస్తీతి కేచిత్ ॥ * ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదక
కోట్యప్రవేశాదితి * సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వనిష్ఠవిషయతాకత్వేన ప్రతిబన్ధ
కత్వ ఏవవిషయితావిశేషణతయా తాదృశవృత్తిత్వస్యావచ్ఛేదకత్వం సంభవతి ॥
తదేవన, ప్రతిబన్ధకత్వస్య తాదృశవృత్తిత్వత్వేన ఘటావగాహిజ్ఞానసాధారణ్యా
య తాదృశవృత్తిత్వనిష్ఠత్వంవిహాయ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్న విష
యతాకత్వేన ప్రతిబన్ధకతాయా వక్తవ్యత్వాత్తదవచ్ఛేదకకోటౌ తాదృశవృత్తి
త్వస్యాప్రవేశాదితిభావః * విషయితాపర్యాప్త్యభావవివక్షణ ఇతి * అనుమి
తిప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదికాయాః సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవ
ద్వృత్తిత్వత్వేన హేతునిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వావగాహిజ్ఞానీయ విషయి
తాయా హేతునిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ విశిష్టే సత్త్వాదవ్యాప్తిరతః ప
ర్యాప్తినివేశస్తథాచ ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదక విషయితాయాః సమానాధికరణ
ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ హేతునిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ
త్వోభయస్మిన్పర్యాప్తతయానావ్యాప్తిః ॥ నచ సమానాధికరణ ధర్మావ
చ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వే ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదికా యాతాదృ
శభ్రమీయవిషయతాతదవచ్ఛేదకత్వమేవేతి పర్యాప్తివివక్షణేపి తద్దోషతాదవ
స్థ్యమితివాచ్యమ్ ॥ విశిష్టవిషయకజ్ఞానేవిశిష్టఘటకపదార్థేషు విశేషణవిశే
ష్య భావాపన్నేషు సర్వేషుతజ్జ్ఞానీయవిషయతాత్వేనవిషయతాపర్యాప్తిరస్తీ
తిమతానుసరణాత్ ॥ నచ తస్య నిర్యుక్తికత్వం శంక్యమ్ ॥ ఉపలక్షితవత్తాజ్ఞా
నవిశిష్టవత్తాజ్ఞానయోః వైలక్షణ్యాయోపలక్షితవత్తాజ్ఞానీయ ప్రకారతాయాః
కేవల విశేష్యపర్యాప్తత్వస్య విశిష్టవత్తాజ్ఞానీయ ప్రకారతాయా విశేషణ
విశేష్యోభయ పర్యాప్తత్వస్యావశ్యం వక్తవ్యత్వాత్ ॥ * ప్రకృతాను
మితి సామాన్యపరమితి * నన్వనుమితౌ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయితా
శూన్యత్వ వివక్షయైవోక్త సమూహాలంబన వారణాత్సామాన్యపదం వ్య
ర్థమ్ ॥ నచ ఘటత్వేన వహ్న్యభావవద్వృత్తిధూమకాలీన పర్వతోవహ్ని
మానిత్యనుమితి నిరూపితాయా తాదృశపర్వతోవహ్న్యభావవానితి బాధజ్ఞాన
నిష్ఠప్రతిబన్ధకతాతదవచ్ఛేదకత్వస్య హేతునిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వవిషయి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

త్వేనసత్త్వాదవ్యాప్తిరతః సామాన్యపదోపాదానమావశ్యకమితివాచ్యమ్ ॥ సా
ధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విషయత్వపూర్వోక్తవిషయతాన్యతరశూన్యత్వస్యైవ వి
వక్షితత్వాత్ ॥ యత్తు యాదృశస్థలే తాదృశాన్యతరవిషయతాకైవానుమితిస్తా
న్యాతత్ర తాదృశానుమిత్యప్రసిద్ధేస్తథానివేశాసంభవ ఇతి ॥ తన్న ॥ తాదృశస్థల
స్వీకారేఽసిద్ధాంతేఽప్యవ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాత్తాదృశస్థలాపలాపస్యైవ కర్తవ్య
త్వాత్ ॥ అత్ర కేచిత్ ॥ యత్ర వహ్నిసామాన్యాభావవద్వృత్తిత్వేన ధూమావ
గాహ్యేవానుమితిః ప్రసిద్ధా తత్ర తాదృశాన్యతరవిషయితాశూన్యానుమిత్యప్ర
సిద్ధ్యాత్తన్మతేఽవ్యాప్తిః సిద్ధాంతే హేతునిష్ఠసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ విష
యితాయాం తాదృశానుమితిప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వాభావేన లక్షణసమన్వ
య ఇతి విశేష ఇతి సామాన్యపదమేవ జ్యాయ ఇతి వదంతి ॥ వస్తుతస్తు ॥ అనుమితి
నిష్ఠప్రతిబధ్యతాయాం తాదృశాన్యతరవిషయితానవచ్ఛిన్నత్వదానేన సకలదో
షవారణే సామాన్యపదం వ్యర్థమితి ప్రతిభాతి ॥ * స్వరూపాసిద్ధ్యాదీతి * అ
థ ధూమాభావవాన్పర్వత ఇత్యాదిస్వరూపాసిద్ధిజ్ఞాననిష్ఠప్రతిబంధకతానిరూపి
తప్రతిబధ్యతాయాస్తల్లింగకత్వసాధ్యకత్వసంసర్గకానుమితిత్వవ్యాపకత్వం న
సంభవతి తాదృశానుమితిత్వస్య ద్రవ్యం వహ్నిమత్ప్రమేయం వహ్నిమదిత్యా
ద్యనుమితిసాధారణ్యాత్తత్ర చ నిరుక్తస్వరూపాసిద్ధిజ్ఞాన ప్రతిబధ్యతాయా అ
భావాత్ ॥ నచ తల్లింగకత్వం ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యక ప
రామర్శ విశిష్టత్వమితి వాచ్యమ్ ॥ సాధ్యవ్యాప్యహేతు విషయక పరామర్శ
త్వస్య వ్యభిచారజ్ఞాన ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వేనైవోపపత్తౌ లక్షణే తన్నివేశ
ప్రయోజనాభావాత్ ॥ ధూమాభావవాన్ పర్వత ఇతి జ్ఞానానంతరమపి వహ్ని
వ్యాప్య ధూమవద్ద్రవ్యమిత్యాది పరామర్శాద్ద్రవ్యం వహ్నిమదిత్యాద్యనుమి
త్యుత్పత్త్యా తాదృశ పరామర్శత్వస్య స్వరూపాసిద్ధిజ్ఞానప్రతిబధ్యతావచ్ఛేద
కత్వాభావాదితి చేత్ ॥ అత్ర కేచిత్ ॥ స్వరూపాసిద్ధిజ్ఞానస్య లాఘవేన ధర్మితావ
చ్ఛేదకప్రత్యాసత్త్యైవ ప్రతిబంధకత్వ కల్పనాత్తత్ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదక కో
టౌ తల్లింగకత్వమాత్రస్య నివేశేన ప్రతిబధ్యతాయా వ్యాపకత్వభంగవిరహా
త్ ॥ నచ వ్యభిచారజ్ఞాన ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకస్య హేత్వాభాసప్రథమ లక్ష
ణోక్తరీత్యా హేతుధర్మిక వ్యభిచారజ్ఞానవిశిష్టాన్యత్వరూపస్యైవ వక్తవ్య
త్వేనస్వరూపాసిద్ధిజ్ఞానప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకస్య తతోఽన్యత్వేనచ వ్యాపకత్వ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

భంగో దుర్వార ఇతి వాచ్యమ్ ॥ కేవలాన్వయిని వ్యభిచారస్యాప్రసిద్ధ్యా ప్రకృతలక్షణే తల్లింగవిషయక పరామర్శవిశిష్టత్వ రూపస్యైవ తల్లింగకత్వస్య నివేశనీయత్వాత్ ॥ తన్మాత్రవిషయకత్వస్యైవ తదర్థత్వాచ్చ నవ్యభిచారజ్ఞానానంతర లింగద్వయావగాహిపరామర్శజన్యానుమితౌ వ్యాపకత్వభంగః ॥ ఇత్థంచ ధూమాభావవాన్ పర్వత ఇతి స్వరూపాసిద్ధిజ్ఞానానంతరం ధూమమాత్రలింగకానుమిత్యనుత్పత్త్యా తల్లింగకానుమితిత్వవ్యాపకత్వస్య స్వరూపాసిద్ధిజ్ఞానప్రతిబంధకతాయాం సత్త్వాదసంభవ ఇతి గ్రంథకృదభిప్రాయ ఇత్యాహుః ॥ *భ్రమస్యాప్రామాణికత్వాదితి * ద్విత్వేన సంసర్గతానభ్యుపగమాత్తాదృశజ్ఞానస్యాననుభూతత్వాద్వా ప్రత్యేకరూపేణ భానే ప్రకారతాభేదాదితి భావః ॥ తదభ్యుపగమే త్వాహ *సంసర్గీయవిషయతాద్వయానిరూపకత్వేనేతి * స్వనిరూపకత్వ, స్వనిరూపకతావచ్ఛేదక ప్రకారతాత్వావచ్ఛిన్న నిరూపకతాక స్వభిన్న సంసర్గతానిరూపకత్వైతదుభయసంబంధేన యత్కించిత్సంసర్గతావిశిష్టాన్యత్వం తాదృశవిషయతాద్వయానిరూపకత్వం * ఉపలక్షణీభూతేన కేనచిదితి * అవచ్ఛేదకత్వప్రమేయత్వాదినేత్యర్థః ॥ అత్ర యద్యపి సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వాన్యతర సంబన్ధేన సాధ్య వైశిష్ట్యనివేశ శంకా సంభవతి ॥ తథాపి సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వస్య చైకస్యానుగతస్యాభావాద్యావంతః స్వసమానాసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావాస్తావదన్యతమత్వేనైవ సంబన్ధవివక్షణం కర్తవ్యమ్ ॥ తత్ర చ వక్ష్యమాణస్వనిరూపక హేతు సమానాధికరణత్వాదివివక్షాపేక్షయా అథ చ సాధ్యప్రతియోగికో హేతుసమానాధికరణాభావానుయోగిక ఇత్యాదివివక్షయాపేక్షయా గౌరవమితి తత్త్యాగ ఇతి ధ్యేయమ్ ॥ * నివేశానసంభవతీతి * హేతుసమానాధికరణ సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టనిరూపిత విషయితాయా అనుమితి ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వాభావస్యైవ వ్యాప్తియా తజ్జ్ఞానస్య చ ప్రతియోగ్యవిషయక సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టాభావ విషయకతయా ప్రతియోగ్యవిషయక ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిషయకాభావబుద్ధేరప్రసిద్ధేస్తాదృశ వ్యాప్తిజ్ఞానం నసంభవతీతి భావః * స్వనిరూపక హేతుసమానాధికరణేతి* స్వప్రతియోగిసాధ్యనిష్ఠ సావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతానిరూపితత్వస్వానుయోగి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

హేతుసమానాధికరణాభావనిష్ఠత్వ తదుభయసంబన్ధేన సాధ్యనిష్ఠప్రతియోగితాకత్వ విశిష్టవిషయతానిరూపితత్వేనానుగమో బోధ్యః ॥ అగ్రిమపరిష్కారే యత్కించిద్ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వత్వ విశిష్టసాధ్యప్రతియోగికసంబంధవద్విషయతానిరూపితత్వేన ॥ తాదృశసంబంధవత్త్వంచ స్వప్రతియోగినిష్ఠావచ్ఛేదకతాకత్వ స్వానుయోగి హేతుసమానాధికరణాభావ నిష్ఠత్వోభయసంబన్ధేన ॥ తేన వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వత్వస్య వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నఘటవహ్నినిష్ఠప్రతియోగితాకత్వసాధారణ్యాత్తద్విశిష్టే సాధ్యప్రతియోగికత్వ హేతుసమానాధికరణాభావానుయోగికత్వయోః సత్త్వేన వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వత్వ విశిష్టస్య తాదృశతయా తేన సంబంధేన హేతుసమానాధికరణాభావాంశే సాధ్యస్య భ్రమమాదాయ వ్యాప్తిరితిశంకానిరాసః ॥ సాధ్య ప్రతియోగికతాదృశ సంబంధవ్యక్త్యోర్భేదాత్ నిరుక్తభ్రమవిషయితాయాం నిరుక్తోభయసంబంధేన తాదృశసంబంధవద్విషయతానిరూపితత్వవిరహాత్ * ఏతన్మతేనిరుక్తవిషయిత్వనిషానుమితిప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వాభావ ఘటితస్యైవానుమితి జనకజ్ఞానవిషయత్వాదితి * అయంచాభ్యుపగమవాదః ॥ వస్తుతస్తు ॥ అనుమిత్యవిరోధిత్వజ్ఞానస్యానుమితి హేతుత్వమేవ నసంభవతి ॥ తథాహి ॥ అనుమిత్యవిరోధిత్వం తల్లింగక తత్సాధ్యకతత్సంసర్గకానుమిత్యవిరోధిత్వం తాదృశానుమితిజనకజ్ఞానావిరోధిత్వంవా ॥ తత్ర తల్లింగకత్వం సతావద్వ్యాప్తిపక్షధర్మతావిశిష్టతల్లింగవిషయకజ్ఞానజన్యత్వం వ్యాప్తేరనిరూపణాత్ ॥ నాపిపక్షధర్మతావిషయకజ్ఞానజన్యత్వం క్రమికాభ్యాం భిన్నలింగపరామర్శాభ్యాం యత్రైకస్యసాధ్యస్యానుమితి స్తత్ర తల్లింగకతత్సాధ్యకానుమితిసామాన్యవిరోధిత్వస్య తాదృశానుమితిజనకజ్ఞాన సామాన్యవిరోధిత్వస్యవా కస్మిన్నపి వ్యభిచారేఽసత్త్వేన వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తేః ॥ అథ తల్లింగధర్మికపక్షధర్మతాజ్ఞానావ్యవహితోత్తరత్వ విశిష్టతత్సాధ్యకతత్సంసర్గకానుమితిత్వావచ్ఛిన్న జన్యతానిరూపిత జనకతాశ్రయజ్ఞాన సామాన్యావిరోధిత్వం వక్తవ్యం తాదృశజనకతాశ్రయత్వంచ న లింగాంతరమాత్రపరామర్శస్యేతిచేత్తర్హ్యాత్మాశ్రయప్రసంగః ॥ యతస్తాదృశజనకతావ్యాప్తినిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నస్యైవేతి తాదృశజనకతాజ్ఞానార్థం జనకతావచ్ఛేదక ఘటకవ్యాప్తిజ్ఞానమపేక్షితం వ్యాప్తిశ్చేన్నిరుక్తరూపాతదాతాదృశవ్యాప్తిజ్ఞానే తాదృశజ్ఞానమపేక్షితమి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

తి విభావనీయం సుధీభిః॥

॥ ఇతి విశారదలక్షణమ్. ॥

శ్రీ ॥ దీధితౌ యావన్తస్సాధ్యాభావాః ప్రత్యేకన్తత్తత్సజాతీయా ఇతి * అత్ర ప్రాఞ్చ ఏవం వ్యాచక్షుః ॥ ప్రత్యేకమితి షష్ఠీబహువచనాన్తం తథాచైకైకేషాం సాధ్యాభావానామిత్యర్థః నిపాతాత్తథ ఏవ భేదార్థకవిభక్తేః కల్పనాత్తేన తత్తదభావానాం ప్రతిస్వకరూపేణ సాజాత్యనిరూపకత్వలాభః ॥ తత్తత్సజాతీయా ఇత్యత్ర తే చ తే సజాతీయా ఇతి కర్మధారయాశ్రయణాత్తదధికరణవృత్తిత్వాభావానాం ప్రతిస్వకరూపేణ సాజాత్యానుయోగికత్వలాభ ఇతి ॥ తన్న ॥ తత్పదస్య పూర్వతనయత్పదోపస్థాపితార్థబోధకతాయాః స్వారససిద్ధాయా భఙ్గప్రసఙ్గ ఇతి పూర్వతనపదోపస్థాపితసాధ్యాభావార్థకవీప్సిత తచ్ఛబ్దేన సజాతీయపదస్య షష్ఠీతత్పురుషాశ్రయణేన సాధ్యాభావానాం ప్రతిస్వకరూపేణ సాజాత్యప్రతియోగితయాఽన్వయ ఏవ యుక్తః ॥ న చైవమపి సాధ్యాభావానాం యచ్ఛబ్దోపస్థాపితత్వాభావేనోక్తస్వారస్యభఙ్గస్తుల్య ఇతి వాచ్యమ్ ॥ యావన్త ఇత్యత్ర యే ఇతి శబ్దకల్పనయా తద్భఙ్గాభావాల్ ॥ పూర్వోపస్థితబోధకత్వస్వారస్యభఙ్గాభావాచ్చ ॥ ప్రత్యేకమితి ప్రథమాబహువచనాన్తం తత్తదధికరణవృత్తిత్వాభావా ఇత్యస్య విశేషణమతస్తేషాం ప్రతిస్వకరూపేణ సాజాత్యానుయోగితాలాభః ॥ న చ ప్రత్యేకమిత్యవ్యయీభావసమాసస్యావ్యయతయా తదుత్తరం ప్రథమైకవచనమేవ సాధుత్వార్థం ప్రయోగార్హమితి కథం తదుత్తరం బహువచనమితి వాచ్యమ్ ॥ నామార్థయోరభేదాన్వయే సమానవచనత్వస్య తన్త్రత్వానురోధేనైవ బహువచనకల్పనాదిత్యభిప్రాయేణ తథైవ వ్యాచష్టే * గాదాధర్యాం యావత్సాధ్యాభావత్వేనేత్యాదినా విశేషణమిత్యం తేన * కూటాఘటకగణతాయాః క్వచిదప్యసత్త్వేనేతి * నన్వస్మిల్లక్షణే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్యైవ సాధ్యాభావస్య నివేశనీయతయా వహ్నిసాధ్యకే తాదృశసంయోగసంబన్ధావచ్ఛిన్నతత్తద్ధ్రదావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావకూటాధికరణతాయా గుణాదావేవ ప్రసిద్ధిః సంభవతి తత్ర హేతుతావచ్ఛేదకసంయోగసంబన్ధేన వృత్తేరప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిసత్త్వేపి కూటాధికరణాప్రసిద్ధికథనం నిరభిప్రాయమేవేతి చేల్ ॥ అత్ర కేచిల్ ॥ వహ్నిపదస్య వహ్నిమత్త్వప్రకారకప్రమావిషయత్వపరత్వేన స్వరూపసంబన్ధావచ్ఛిన్నప్రతి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

యోగితాకతాదృశకూటాధికరణాప్రసిద్ధావేవతాత్పర్యమిత్యవదన్తి ❋ తథాపీతి ❋ యద్యపి నిరుక్తకూటరూపం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వం నసంభవదుక్తికం సర్వస్యైవ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య కించిద్విశిష్టస్వాభావత్వరూపసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వేన తదన్యత్వస్య కస్మిన్నపి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావేఽసంభవాత్ ॥ తథాపి చక్రవర్తిలక్షణోక్తరీత్యా విశిష్టాభావో విశిష్టాధికరణత్వాభావరూపఏవేతి మతానురోధేనేయ ముక్తిరితి ధ్యేయమ్ ॥ వస్తుతస్తు ॥ సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నా యావత్యః ప్రతియోగితాః ప్రత్యేకం తత్తత్సజాతీయానాం తత్తన్నిరూపకీభూతాభావాధికరణవృత్తిత్వనిషత్తత్ప్రతియోగితానాం నిరూపకీభూతా యేఽభావాస్తద్వత్త్వం వ్యాప్తిస్తత్ర సాజాత్యఘటకసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నత్వం స్వాసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాయా యా ప్రతియోగితా తత్తదన్యత్వం వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నత్వం తు స్వసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాయా యా ప్రతియోగితా తత్తదన్యత్వరూపం వక్తవ్యమితి తాత్పర్యమ్ ॥ సమనియతాభావానామనైక్యమతే సమవాయితయా ప్రమేయత్వవద్భేదస్య నిరుక్తవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ విరహేఽపి వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ శరీరనివిష్టసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నేత్యస్య వ్యధికరణధర్మానవచ్ఛిన్న స్వసమానాధికరణ ధర్మనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకేత్యర్థవివక్షయా తన్నిర్వాహో జ్ఞేయః ॥ ❋ నోపాదేయ ఇతి ❋ ఏకైకమతసాధారణస్య తద్విశేషణాఘటిత లక్షణస్య సంభవేఽపి మతద్వయసాధారణ్యేన తన్నివేశసంభవానందానాం సమ్యగవేతి కేచిత్ ధూమాభావీయప్రతియోగితాయాః ప్రమేయమాత్రవృత్తిత్వేన్యూనవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నా వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావీయప్రతియోగితైవేతి తాదృశాభావ మాదాయాతివ్యాప్తేరాహ ❋ అతిరిక్తవృత్తీతి ❋ విరుద్ధవ్యావృత్తమితి ❋ సామానాధికరణ్య ఘటితమిత్యర్థః ❋ వ్యాపకతాచేతి ❋ సాధ్యవన్నిష్ఠాభావీయ ప్రతియోగితేత్యర్థః ❋ సమవాయే సద్రవ్యత్వసాధ్యక ఇతి ❋ వహ్నిసాధ్యకే విషయతయా తద్వ్యాపకస్య జ్ఞానస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంయోగేనాభావస్య కేవలాన్వయితయా సమనియతాభావైక్యమతే గగనాభావత్వేన తత్సజాతీయం తదధికరణవృత్తిత్వస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ మాదాయలక్షణసమన్వయః సంభవతీతి తత్సాధ్యకస్థలత్యాగః ❋ వహ్నిమానితి ❋ అత్ర [illegible]

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

యుక్తేరేవగుణసాధ్యకస్థలాంతరానుసరణమ్ ॥ * వ్యాపకతావచ్ఛేదకతాఘటక
సంబంధావచ్ఛిన్నేతి * యద్యపి సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్న
త్వస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం నివేశేపి దర్శితాభావ వ్యావర్తనం
సంభవతి॥ తథాపి పార్థివత్వాదివిశేషితస్యైతిదీధిత్యనురోధాత్తత్త్యాగః ॥ తన్ని
వేశే సంయోగేన కాలవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య లక్షణాఘటకత్వాత్సాధ్యాభా
వవద్వ్యక్తివిశేషవృత్తిత్వాభావమాదాయైవాతివ్యాప్తేః ప్రతియోగితాయాం వృ
త్తిత్వత్వవ్యాపకత్వనివేశ ప్రయోజనసంపత్త్యా పార్థివత్వాదివిశేషిత నిర్ధూమ
వృత్తిత్వాభావానుసరణస్య నిర్బీజత్వాపత్తేః * తాదృశాభావస్య (ప్రా)మాణిక
త్వేపి లక్షణఘటకత్వాసంభవాదితి * అథేదమనుపపన్నం ప్రమేయత్వే సం
యోగసంబంధఘటిత వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం సాధ్యాధికరణనిరూపితనిరవచ్ఛి
న్నాధేయతావదభావీయ ప్రతియోగితాధికరణసంయోగేన విద్యమానం సద్యద
వచ్ఛేదకం తదన్యత్వరూపం సంయోగేన యద్ధర్మవిశిష్టాధికరణం సాధ్యవత్తద
న్యత్వ రూపం సాధ్యవద్యత్కించిద్వ్యక్త్యసంబద్ధసంయోగేన స్వవిశిష్టసామా
న్యకాన్యత్వరూపం వావక్తవ్యమన్యస్యదుర్వచత్వాత్, తత్త్రివిధమపి ప్రమేయ
త్వేఽక్షతం ప్రమేయత్వం న కస్యాఅపి ప్రతియోగితాయాఅధికరణసంయోగేన
విద్యమానం సదవచ్ఛేదకం నవాసంయోగేన ప్రమేయత్వవిశిష్టంప్రసిద్ధ్యతీతిచే
న్న ॥ దర్శితద్వితీయవిధాయాం వహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ వహ్నిద్రవ్య
త్వోభయత్వావచ్ఛిన్నస్యసంయోగేనవ్యాపకతాపత్తిస్తాదృశోభయత్వవిశిష్టస్య
సంయోగేనాధికరణాప్రసిద్ధేరితి తత్సంబంధావచ్ఛిన్నాభావమాదాయవ్యాప్తి
వారణాయ నిరుక్తతద్భిన్నత్వేసతి తత్సంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతావచ్ఛేదకత్వం
వక్తవ్యం ॥ ఆధేయతావచ్ఛేదకతా చ వ్యాపకతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధా
వచ్ఛిన్నాగ్రాహ్యా అన్యథాదర్శితోభయత్వస్య కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నాధే
యతావచ్ఛేదకత్వేన తద్దోషతాదవస్థ్యాత్తథాచసంయోగేన ప్రమేయత్వస్య
వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం నసంభవతి తస్యసంయోగసంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతా
వచ్ఛేదకత్వాభావాత్ ॥ నచ పూర్వమతే సమవాయితయా ప్రమేయత్వావ
చ్ఛేదస్యైవైతన్మతేదర్శితద్విత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య సమనియతాభావైక్య మతేగ
గనాభావత్వేన సావ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ తదనైక్యమతఏవలక్షణాఘటకత్వాభి
ధానాత్ ॥ అనైక్యమతే సమవాయితయాప్రమేయత్వావచ్ఛేదస్యవ్యధికరణధ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

ర్మావచ్ఛిన్నత్వస్యోపపాదితత్వాచ్చ ॥ వస్తుతస్తు ॥ దర్శితత్రివిధవిధాసు ప్రథమవిధాయాం సాధ్యవద్వృత్త్యభావీయ ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వనివేశావశ్యకతయా ద్వితీయవిధాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనయద్ధర్మవిశిష్టాధికరణత్వనివేశావశ్యకతయా తృతీయవిధాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధేనసాధ్యవద్వ్యక్తికించిద్వ్యక్తిత్వసంబంధత్వనివేశావశ్యకతయా విషయితాసంబన్ధేన సర్వసాధ్యకనిత్యజ్ఞానత్వహేతుకే విషయితాసంబంధఘటితత్రివిధస్యాపి వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వస్య ప్రసిద్ధ్యాసాధ్యవన్నిష్ఠాభావీయప్రతియోగితాసామాన్యేయద్ధర్మసామానాధికరణ్యవిశిష్టయద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వోభయాభావస్తత్త్వరూపమేవ సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వంవక్తవ్యంయద్ధర్మసామానాధికరణ్యఘటకయద్ధర్మాధికరణత్వంవ్యాపకతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన తథాచైతాదృశసంయోగసంబన్ధేన వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం న ప్రమేయత్వస్యేత్యవధేయం ॥ * లక్షణఘటకతయేతి * కపిసంయోగాభావస్య కేవలాన్వయిత్వేపి నతస్యసమనియతాభావైక్యమతే గగనాభావత్వరూపవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వం ప్రతియోగివైయధికరణ్యాఘటితసమనైయత్య ఘటకవ్యాపకత్వశరీరాంతర్భావేనైక్యాదిత్యవధేయం ॥ సత్తాసాధ్యకావ్యాప్తివారణాయోపాత్తే హేతుతావచ్ఛేదకసంబన్ధేనకస్యచిదధికరణేవర్తమానత్వమితి విశేషణే స్వరూపసంబన్ధేన వర్తమానత్వవివక్షణాత్వాహ ॥ * కపిసంయోగాధికరణత్వాభావేతి * ఆత్మత్వహేతావవ్యాప్తిరితి * సాధ్యాభావవత్తాయాం దైశికవిశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నత్వనివేశాభిప్రాయేణేదం ॥యదిసాధ్యాభావత్వవిశిష్టాధికరణత్వం నివేశ్యతే స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టస్వప్రతియోగిమత్తాగ్రాహకవిరోధితానియామకసంబన్ధేనవా తదధికరణత్వం నివేశ్యతే॥తదానాయందోషః ॥ రూపాన్యత్వవిశిష్టగుణత్వసాధ్యకేయావత్సాధ్యాభావాంతఃపాతిరూపాసమవేతత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య రూపేప్రతియోగివైయధికరణ్యసంభవాన్నావ్యాప్తిరతఏతదుపాదానస్యత్వేతి ॥ * ఆకాశత్వాభావాభావేసాధ్యఇతి * ఆకాశాభావస్య కాలికసంబన్ధేన వ్యాప్యవృత్తిత్వాత్తేన సంబన్ధేన తదభావస్య కాలికసంబన్ధేనాప్యసత్త్వాన్నప్రతియోగివైయధికరణ్యనిరూపకాప్రసిద్ధిరితి కాలికసంబన్ధావచ్ఛిన్నాకాశాభావాభావసాధ్యకస్థలపరిత్యాగః ॥ * ఆగా

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ఛావచ్ఛేదేనేతి * ఆకాశస్యాపి స్వరూపసంబన్ధేన మహాకాలవృత్తిత్వాదవచ్ఛే
ద్యాధికరణసంబంధిత్వ మాకాశస్యాక్షతమితి ధ్యేయమ్ * జన్యజ్ఞానవిషయత్వసా
ధ్యక ఇతి * యద్యపి విషయతయా జన్యజ్ఞానసాధ్యకేప్యవ్యాప్తిః సంభవతి త
థాపి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధావచ్ఛిన్నాభావస్యైత న్మతే నివేశాద్విషయతా
యా వృత్త్యనియామకతామతే తత్సంబన్ధావచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధేస్తేన సంబన్ధే
న సాధ్యతానభ్యుపగమాభిప్రాయేణతత్త్యాగః ॥ * ఏతద్రూపాన్యత్వవిశిష్టస
త్త్వావానితి * అత్రాపిరూపాన్యత్వ ప్రయోజనంపూర్వవదేవ ॥ * ప్రతియో
గ్యప్రసిద్ధ్యేతి * యద్యపి సమనియతాభావైక్యమతేతత్ప్రసిద్ధిః సంభవతి॥తథా
పి తదనధికరణాప్రసిద్ధిర్దుర్వారా ॥ అథవాయాదృశ ప్రతియోగితేతివివక్షణా
వశ్యకత్వాన్నాసంగతిః ॥ * స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నస్వప్రతియో
గిసమానాధికరణా ఇతి * వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్య స్వప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న సమానాధికరణత్వాత్తత్సంగ్రహాయ స్వప్రతియోగీతి ॥ తా
దృశసామానాధికరణ్య మవ్యాప్యవృత్తిసంయోగాభావాదా వ్రసిద్ధమితి స్వప
దేన తం గృహీత్వాతదన్యత్వం లక్షణఘటకాభావే ఉపపాదనీయమ్ ॥ భవానం
దోక్త దూషణమాశంక్య నిరాకురుతే * నచ తథాప్యేతదభానభిన్నమితి *
సాధ్యప్రతియోగినః సప్తమపదార్థత్వస్వారణాయైతదితి కేచిత్ ॥ *అసంభః
స్యైవప్రసంగాదితి * అత్రకేచిత్ ॥వహ్నిమాన్ గగనాదిత్యవృత్తిహేతౌర్లక్ష్య
త్వ మతాభిప్రాయేణదీధితికారీయావ్యావృత్త్యభిధానసంగతిమాహుః ॥ * త
థాచేతి * అథాయంనిష్కర్షానసంభవతి తాదాత్మ్యసంబన్ధేన ప్రమేయసా
ధ్యకే లక్షణఘటకత్వేనాభిమతస్య సమవాయిత్వవాచ్యత్వత్వాదినా ప్రమేయ
త్వవద్భేదస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకే సమవాయిత్వవాచ్యత్వత్వా
దౌ సాధ్యతావచ్ఛేదకతాదాత్మ్యసంబన్ధ ఘటితవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాభా
వాత్ ॥అత్రబ్రూమః ॥సమవాయిత్వావచ్ఛిన్నా,యాప్రమేయత్వనిష్ఠావచ్ఛేద
తా,తన్నిరూపితా,యాప్రమేయత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతా,తన్నిరూపిత ప్రతియోగి
తాకభేదస్యాప్యభ్యుపగమాత్తాదృశ భేదప్రతియోగితా వచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకప్ర
మేయత్వాదౌ సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ సత్త్వాత్తాదృశభేద మాదాయైవ
లక్షణ సమన్వయః ॥ నచ తాదృశభేదస్వీకారే కపిసంయోగాభావవాన్ మేయ
త్వాదిత్యాదౌ ఘటత్వావచ్ఛిన్నా,యాకపిసంయోగాభావత్వ నిష్ఠావచ్ఛేదక

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

తా తన్నిరూపక కపిసంయోగాభావత్వనిష్ఠావచ్ఛేదక తాకప్రతియోగితాకభేద
మాదాయ ద్రవ్యస్యాపి కపిసంయోగాత్మకాభావ నిష్ఠప్రతియోగివైయధికర
ణ్యనిరూపకతాపత్త్యా తత్రహేతౌ వృత్తేరవ్యాప్తిరితి వాచ్యమ్ ॥ వ్యధికరణధ
ర్మావచ్ఛిన్నత్వ వ్యతిరేకినిష్ఠత్వోభయాభావవతీయాస్వాశ్రయ నిష్ఠభేద ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతాతదాశ్రయస్యైవసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ
వివక్షణాత్ ॥ వహ్న్యాదిసాధ్యకే వహ్నిత్వాదినా ఘటవద్భేదీయతాదృశప్రతియోగి
తా వచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతామాదాయైవ వహ్నిత్వాదినా ఘటాభావాదేర్ల
క్షణ ఘటకత్వ ముపపాదనీయమ్ ॥ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాక
భేదానభ్యుపగమే తు సాధ్యసాధనభేదేన వ్యాప్తిభేద మభ్యుపగమ్య సాధ్యతా
వచ్ఛేదక వ్యాపకధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావ ప్రతియోగితావైయ
ధికరణ్యఘటితమేవలక్షమ్ ॥ సాధ్యతావచ్ఛేద వ్యాపకత్వం వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మ
వ్యావృత్తం యత్కించిత్సాధ్యవ్యక్తిసంబద్ధ భిన్నత్వరూపం గ్రాహ్యం తేన
వహ్నిత్వాదినా సాధ్యభేదమాదాయావ్యాప్తిః ॥ ప్రతియోగితావైయధికరణ్యం
చ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాశ్రయవృత్తి ప్రతియోగితాక
భేదవద్వృత్తిత్వరూపం గ్రాహ్యమితి నానుపపత్తిలేశోపి ॥ * సాధ్యవత్యేతద్రూ
పతద్రూపోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావసత్త్వేనేతి * ఇదంచ సమనియతాభావా
నైక్యాభిప్రాయేణ తేన తాదృశాభావస్య కేవలాన్వయితయా గగనాభావత్వే
న తత్సజాతీయం తద్వద్వృత్తిత్వస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ మాదా
య లక్షణ సమన్వయేపి నక్షతిః * వ్యాసజ్యవృత్తీతి * నను తథాప్యేతద్రూ
పభిన్నత్వే నైతద్రూపతద్రూపాన్యతరాభావ మాదాయావ్యాప్తిరిత్యత ఆహ
* స్వవ్యాపకేతి * అవ్యాప్తిరితి లేఖనం నయుజ్యత ఇతి * అత్రేదంచింత్యం ॥ తా
దాత్మ్యసంబన్ధేన సాధ్యతాయాం లక్షణసమన్వయాదవ్యాప్తిలేఖనంయుజ్యత ఏ
వ నహి తత్రక్షణ విశేషవృత్తిత్వ విశిష్టసాధ్యభేదస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వం శక్యతే
వక్తుం తథాసతి సాధ్యవ్యాపకత్వాదౌ భేదఘటితప్రతియోగివైయధికరణ్యస్యా
కించిత్కరత్వాపత్తేః భేదస్యవ్యాప్యవృత్తిత్వాభిప్రాయేణదీధితికారీయావ్యా
ప్తిలేఖనస్య సంగమయితుం శక్యత్వాచ్చేతి * హేతువృత్తితానవచ్ఛేదకేతి *
హ్రదవృత్తిత్వత్వాదిరిత్యర్థః ॥ * లాఘవాన్నివేశయితుముచితమితి * నను
వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ వహ్నిత్వాదినా ఘటాభావ సజాతీయస్య తా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

దృశాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకధర్మావచ్ఛిన్నతాదృశవృత్తిత్వత్వవ్యాపకప్రతియోగితాకాభావస్యాప్రసిద్ధ్యాఽసంభవఏవ వక్తుముచితః ॥ నచ తాదృశవృత్తిత్వత్వేన తాదృశవృత్తిత్వఘటాన్యతరాభావస్యైవ ప్రసిద్ధిరితివాచ్యమ్ ॥ తస్య స్వసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వేన తదన్యత్వరూపవ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వవిరహాత్ ॥ నచ సమనియతాభావైక్యమతే తస్య గగనాభావత్వేన సాధ్యాభావసాజాత్యంసంభవతీతివాచ్యమ్॥తథాపి తదనైక్యమతేఽసంభవస్య దుర్వారత్వాదితి చేన్న ॥ వృత్తిత్వత్వవ్యాపకధర్మావచ్ఛిన్నేత్యనేన సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ విశిష్టవ్యాపకతావచ్ఛేదక ధర్మావచ్ఛిన్నత్వస్య వివక్షణాద్వాచ్యత్వత్వేనసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావప్రసిద్ధేర్ద్విత్వావచ్ఛిన్నాభావవారణస్యచ సంభవాత్ ॥ అతఏవగౌరవోక్తిరపి యథాశ్రుతే స్వసమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వరూపవ్యాసజ్యవృత్తిత్వాశ్రయధర్మానవచ్ఛిన్నత్వ తాదృశవృత్తిత్వత్వ వ్యాపకత్వయోర్వృత్తిత్వత్వ వ్యాపకధర్మావచ్ఛిన్నత్వ తాదృశవృత్తిత్వత్వ వ్యాపకయోః సామ్యేన తదసంగతేరితి ధ్యేయమ్ ॥ హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధానుయోగితానివేశే తత్సంబంధనివేశాద్గౌరవమతో *అనుయోగితేతి* దీధిత్యనుసారేణాహ*అథవేతి* విశేషణవిశేష్యసంబంధస్య * గుణకర్మాన్యత్వసామానాధికరణ్యస్య * పరంపరాసంబన్ధేన * స్వాశ్రయాశ్రయత్వసంబన్ధేన* యదిచ సత్త్వాదేరేవేతి * హేతుతావచ్ఛేదకవృత్తితావచ్ఛేదకత్వాభావ నివేశే విశిష్టహేతుతావచ్ఛేదక కస్థలేఽవ్యాప్తిరతోఽధికరణతా ఘటిత పరిష్కారానుధావనమ్॥

౧౫. ॥ * వ్యాపకతాసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధ ఘటితాగ్రిమేత్యేతి * అత్రయద్యపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధఘటితవ్యాపకత్వ నివేశేసంభవస్తథాపి సాధ్యాభావవ్యాపకత్వ విశేషణవైయర్థ్యాపత్తేస్తదుపేక్షా ॥ తదనివేశే సాధ్యాభావసామానాధికరణ్యమాత్రనివేశే ధూమాభావ సమానాధికరణ వహ్న్యభావమాదాయధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతిప్రసంగోవాచ్యః స చ నసంభవతి. ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబన్ధేన వ్యాపకత్వకల్పేఽయోగోళకాన్యత్వాభావస్యాపి లక్షణఘటకత్వాత్ ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధేన తన్నివేశేచ తస్యాః తథాత్వాదయోగోళకావృత్తేరభావస్య లక్షణఘటకత్వేపి సం·

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

యోగసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక తాదృశాభావస్య గుణాదావపి సత్త్వాత్తదంతర్భావేణైవ వహ్న్యభావస్య ధూమాభావసామానాధికరణ్యం సంభవతీతి ధ్యేయమ్ ॥ అనవచ్ఛిన్నదైశికవిశేషణతాసంబన్ధేన వ్యాపకత్వలాభాయైవేతి ॥ ఇదమత్ర చింత్యం ॥ ఏవం సతి ద్రవ్యత్వాదౌ సాధ్యే ప్రమేయమిత్యాకారక జన్యజ్ఞానస్య హేతుతాయాం తాదృశహేత్వభావస్య వ్యాపకత్వాపత్తిః తదీయ నిరవచ్ఛిన్న దైశికవిశేషణతాయా అప్రసిద్ధ్యా యత్పదేన తస్యోపాదానాసంభవాన్నిరవచ్ఛిన్నదైశికవిశేషణతాసంబంధసామాన్యే యత్ప్రతియోగికత్వ సాధ్యాభావవదవృత్తికించిద్వ్యక్త్యనుయోగికత్వోభయాభావః తదన్యత్వమేవ నిరవచ్ఛిన్న దైశిక విశేషణతాసంబన్ధేన సాధ్యాభావ వ్యాపకత్వమితి వివక్షణావశ్యకతయా అభావస్యేతి భావభిన్నస్యేత్యర్థకమిత్యనేన వివక్షితం భావభిన్నత్వం వ్యర్థమ్ ॥ నచ యదీయదైశికవిశేషణతాసంబంధసామాన్యే నిరవచ్ఛిన్నత్వసాధ్యాభావవదవృత్తికించిద్వ్యక్త్యనుయోగికత్వోభయాభావస్తదన్యత్వరూపమేవ నిరవచ్ఛిన్నదైశికవిశేషణతాసంబన్ధేన వ్యాపకత్వం విషయితయా ప్రమేయమిత్యాకారక జన్యజ్ఞానాభావస్య వ్యాపకత్వవారణాయ వివక్షణీయం తథాచ తత్సార్థక్యమితి శంక్యమ్ ॥ నిరవచ్ఛిన్నదైశిక విశేషణతాసంబన్ధసామాన్యే ఉక్తోభయాఘటితవ్యాపకత్వ వివక్షయైవ స్వరసతః భావాభావసాధారణానుయోగితావిశేషరూపాభావత్వ నివేశపరస్య వ్యాపకీభూతాభావస్యేతి మూలస్య సంగమనే దైశిక విశేషణతాసంబంధసామాన్యే ఉక్తోభయాభావ ఘటితవ్యాపకత్వ వివక్షయా తాదృశమూలస్యాస్వారసికభావభిన్నత్వనివేశపరత్వేన సంగమనస్య ప్రక్షాళనాద్ధీతి న్యాయేనానుచితత్వాత్ ॥ యది భావభిన్నత్వవిశేషణం మూలోక్తం స్యాద్భవేత్తదోక్తరీత్యా తదభిప్రాయవర్ణనం న తూక్తం ।అన్యలక్షణేష్వివ భావాభావసాధారణాభావత్వనివేశ ఏవాభావస్యేతి మూలోక్తేః స్వారస్యాదితి ॥ క్రియామాత్రస్యైవ కాలోపాధిత్వమతే ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్త్యభావాన్మహాకాలభిన్నః కాలత్వాదితి ॥ స్వయమూహ్యమితి ॥ జ్ఞానవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ విషయితయా ద్రవ్యత్వత్వవజ్జ్ఞానాభావస్య సాధ్యాభావవ్యాపకతయా తమాదాయాతివ్యాప్తేర్వారణాయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం హేతుతావచ్ఛేదకఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వమయమాత్మా జ్ఞానాదిత్యాదౌ విషయతయా హేతౌ సాధ్యాభావవ్యాపకాత్మత్వాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకాత్మత్వత్వస్య విషయతా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

సంబన్ధేన హేతువ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాదతివ్యాప్తేర్వారణాయ వ్యాపకతావచ్ఛేదకతాయాం హేతుతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వం నివేశనీయం ఏవం యద్రూపవత్త్వం హేతుతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబన్ధేనయద్రూపావచ్ఛిన్నవత్త్వం హేతుతావచ్ఛేదకసంబన్ధేననివేశనీయం తత్ప్రయోజనంస్ఫుటమేవేత్యేవమిత్యర్థః ❋ హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వాప్రసిద్ధ్యేతి ❋ విషయితాసంబంధస్యాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాభిప్రాయేణేదమ్ ॥ అన్యథావిషయితాసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాం తదవచ్ఛిన్నత్వ సత్త్వాదప్రసిద్ధ్యుక్త్యసంగతంస్యాత్ ॥ విషయితాసంబన్ధస్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేతు వ్యాపకీభూతాభావప్రతియోగితాయా ముభయసత్త్వేన గురుధర్మానవచ్ఛిన్న హేతుకస్థలేఽవ్యాప్తిర్ద్రష్టవ్యా ❋ అప్రతీకారాదితి ❋ నను హేతుతావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్నత్వ మిత్యనేన హేతుతావచ్ఛేదకవ్యాపకధర్మానవచ్ఛిన్నత్వ నివేశేన కంబుగ్రీవాదిమత్త్వావచ్ఛిన్నహేతుకావ్యాప్తిప్రతీకారః సంభవతీతిచేన్న ॥ తథా సతి ద్రవ్యంసత్త్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తేః ॥ ద్రవ్యత్వాభావవ్యాపక విశిష్టసత్తాభావ ప్రతియోగితాయాం సత్తాత్వవ్యాపకవిశిష్ట సత్తాత్వావచ్ఛిన్నత్వసత్త్వేనోభయాభావసత్త్వాత్ ॥ యదిచ హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నత్వమేవ నివేశ్యం విశిష్టసత్తాత్వస్య సత్తాత్వావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వాభావాన్నాతివ్యాప్తిరిత్యుచ్యతే తదాసిద్ధాంతఏవ పర్యవసానమితిధ్యేయమ్ ॥

శ్రీ ఇతి మిశ్రలక్షణమ్. శ్రీ

(శ్రీ) ॥ వృత్తిమద్వృత్తయఇత్యత్రహేతుతావచ్ఛేదకసంబన్ధేనవృత్తిత్వనివేశమాత్రస్యప్రయోజనందీధితికృతాదర్శితం నతు వృత్తిమద్వృత్తిత్వ విశేషణస్యేత్యతః స్వయంతత్ప్రయోజనందర్శయతి ❋ వృత్తిమద్వృత్తిత్వానుపాదాన ఇతి ❋ జగత్సంబద్ధస్యేతి ❋ స్వయంవృత్తిపదస్య సంబద్ధత్వమిత్యర్థకరణాత్తదనురోధేనేయముక్తిః ॥ ❋ నానావ్యక్తిసాధ్యకఇతి ❋ నన్వేకవ్యక్తిసాధ్యకే ఏతద్రూపవా నేతద్రసాదిత్యాదావప్యే తద్రూపభిన్నత్వేనైతద్రూప తద్రూపాన్యతరాభావమాదాయావ్యాప్తిసంభవేనానావ్యక్తీత్యసంగతమితిచేన్న ॥ వహ్నిత్వేన మహానసీయవహ్నిఘటాన్యతరాభావమాదాయావ్యాప్తేర్వారణాయ స్వవ్యాప్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వస్య ప్రతియోగితావిశేషణత్వావశ్యకత్వే న

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

తాదృశాభావస్య లక్షణాఘటకత్వాత్ ॥ యద్వా సాధ్యమాత్రప్రతియోగితా
కాభావనివేశే నైకవ్యక్తిసాధ్యకేఽవ్యాప్తిరితి నానావ్యక్తీత్యుక్తిః ॥ అత ఏవ రూ
పఘటోభయాభావమాదాయ తత్రాతివ్యాప్తిసత్త్వేఽపి న క్షతిః ॥ * తార్ణా
తార్ణదహనోభయాభావమాదాయేతి * యద్యపి సాధ్యసమానాధికరణసమా
నాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావభిన్నత్వస్య సాధ్యాభావవిశేషణత్వేనాప్యయం
దోషో వారయితుం శక్యతే ॥ ఏవం చైతల్లక్షణస్య కూటఘటితలక్షణాక్షేపకత్వ
మపి సాధు సంగచ్ఛతేఽన్యథా సర్వలక్షణానామప్యాక్షేపకత్వాపత్తే స్తస్మాత్కూ
టాతిరిక్తసకలవిశేషణసత్త్వ ఏవాక్షేపకతాయా వాచ్యత్వాత్తథాపి తాదృశవి
శేషణోపాదానే గౌరవం స్యాత్ ॥ కూటఘటితలక్షణాక్షేపకత్వం త్వితరలక్షణా
పేక్షయా ప్రచురసజాతీయవిశేషణఘటితత్వాదేవ సర్వాంశే సాజాత్యస్యైక థ
మపి వక్తుమశక్యత్వాత్ ॥ యది చ సాధ్యతావచ్ఛేదకసమనియతప్రతియోగితా
కాభావనివేశపక్ష ఏవ లాఘవమ్ ॥ తథాహి సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావ
చ్ఛిన్నాభావనివేశే వహ్నిసాధ్యకే వహ్నిత్వేన తద్వహ్ని ఘటాన్యతరాభావ
మాదాయావ్యాప్తివారణాయ ప్రతియోగితాయాం స్వన్యూనవృత్తిధర్మానవ
చ్ఛిన్నత్వం దేయమథ చ ద్రవ్యత్వత్వవాచ్యత్వత్వాదీనామపి సాధ్యవ్యాపకతా
వచ్ఛేదకతయా తత్తదవచ్ఛిన్నాభావవద్వృత్తిత్వత్వసమనియతప్రతియోగితా
కాభావకూటమేవ వ్యాప్తిశరీరే నివేశనీయమిత్యుచ్యతే॥ తథాపి సాధ్యతావచ్ఛే
దకసమనియతప్రతియోగితాకాభావనివేశే ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛే
దకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్యైవ నివేశనీయతయా వృత్త్యనియామకసంబన్ధేన సా
ధ్యతాయాం తత్సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయా అప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్త్యాప
త్తే ర్లాఘవమకించిత్కరమ్ ॥ న చ లక్షణలాఘవానురోధేన వృత్త్యనియామకసం
బంధస్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభ్యుపగమస్తేన సంబన్ధేన సాధ్యతా న
భ్యుపగమో వా న్యాయ్యః॥ తథా సత్యతివ్యాప్తేః పదార్థాంతరత్వస్యైవ యుక్తత్వా
త్ ॥ * వ్యాప్యవృత్తిరితి * నన్వత్ర వ్యాప్యవృత్తిత్వనివేశో విఫలః ప్రతియో
గివైయధికరణ్యాఘటితసాధ్యవ్యాపకతాయా ఏవ నివేశేనకపి సంయోగాభా
వస్య లక్షణాఘటకత్వాదితి చేన్న ॥ స్వలక్షణోక్తరీత్యా లాఘవేన ప్రతియో
గివైయధికరణ్యఘటితవ్యాపకతాయా నివేశనీయత్వాత్ * హేతువృత్తితావచ్ఛే
దకీభూతయత్కించిద్ధర్మేతి * తాదృశధర్మః ఆలోకావృత్తిత్వాది స్తత్ర హే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

తువృత్తితావచ్ఛేదకత్వకథనం తదవచ్ఛిన్నాభావస్య హేత్వవృత్తిత్వసూచనాయేతిధ్యేయమ్ * తత్తదభావవృత్తిత్వత్వఘటకేతి * అత్రఘటకత్వం స్వవిషయకప్రతీతివృత్తితత్తదభావవద్వృత్తిత్వత్వరూపవిశిష్టనిరూపిత విషయితాకత్వరూపంజ్ఞేయమ్ * వహ్న్యద్యభావవ్యక్తేరితి * నిష్ఠత్వం షష్ఠ్యర్థః తస్య తదభావత్వేఽన్వయః * తదవచ్ఛిన్నాభావస్యాపి * వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యాపీత్యర్థః*తాదృశతయా*తదభావవద్వృత్తిత్వత్వఘటకధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకతయా ॥ యద్యపివృత్తిమద్వృత్తిరిత్యత్రవృత్తిత్వస్యస్వరూపసంబన్ధేనైవగ్రాహ్యత్వాద్వహ్న్యత్మకాభావస్యవృత్తిమద్వృత్తిత్వమేవన సంభవతి ॥ తథాపి భావానామపి స్వరూపసంబంధోఽస్తీత్యభిప్రాయేణేదం॥ యద్వావహ్న్యధికరణత్వాత్మకాభావస్య స్వరూపసంబంధేన వృత్తిమత్త్వాద్వహ్న్యధికరణత్వాభావ వహ్న్యభావయోః సమనైయత్యాద్వహ్న్యధికరణత్వమపి వహ్న్యభావాభావఇత్యభిప్రాయః * ఘటవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్న సాధ్యకేతాదాత్మ్యేనఘటత్వవ్యాపకాదిహేతావితి * ఘటత్వవ్యాపకత్వం పరిచాయకం తత్పరిచితప్రమేయత్వవాచ్యత్వాదికంతాదాత్మ్యేనహేతుః,స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నఘటవృత్తిత్వంసాధ్యమ్ ॥ సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న ఘటావృత్తిత్వస్య సాధ్యత్వేఘటనిరూపితస్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వాభావరూప ఘటావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య లక్షణఘటకత్వాసంభవాత్తాదృశ ఘటావృత్తిత్వస్యఘటాసమవేతవృత్తిత్వత్వరూప సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వఘటకత్వాసంభవాత్ ॥ ఘటాసమవేతత్వస్య తద్ఘటకత్వేపి స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్యైవ వృత్తిత్వాభావస్య నివేశనీయతయావాచ్యత్వాది సాధారణతదవచ్ఛిన్నస్య స్వరూపసంబంధేనాభావాప్రసిద్ధేః ॥ అథ వృత్తిత్వవృత్తీత్యత్ర సాధ్యాభావవన్నిరూపిత హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న యావదాధేయతావృత్తిత్వ వివక్షణాత్స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నఘటవృత్తిత్వ సాధ్యకేపి నావ్యాప్తిస్తాదృశే సాధ్యాభావవద్ఘటనిరూపితతాదాత్మ్యసంబంధావచ్ఛిన్నవృత్తిత్వే ఘటతాదాత్మ్యరూపేఘటావృత్తిత్వస్యాభావాత్ ॥ మైవమ్ ॥ ఘటనిరూపిత తాదాత్మ్యస్వరూపాన్యతర సంబంధావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వస్యైవ సాధ్యత్వాద్ఘటస్యతాదృశసాధ్యాభావవత్త్వాభావాత్ ॥ అథ సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వమాత్రనిష్ఠత్వేన ధర్మవిశేషణత్వేనాయందోషః ఘటావృత్తిత్వస్య తన్మాత్రనిష్ఠ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

త్వాభావాత్ ॥ తాదృశవృత్తిత్వ మాత్రనిష్ఠత్వంచ తాదృశవృత్తిత్వత్వవ్యాప్య త్వం నతు తదితరావృత్తిత్వంవిషయితాసంబంధేన హేతుకె తత్సంబంధావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వస్య విషయతారూపతయావిషయతాయాశ్చ విషయరూపత్వేన తదితరాప్రసిద్ధేరితి చెన్న ॥ తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వ సమనియతత్త్వం ధర్మేనివేశ్య తదవచ్ఛిన్నత్వస్య ప్రతియోగితాయాం నివేశాపేక్షయా ప్రతియోగితాయాం తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ సమనైయత్యనివేశస్యోచితత్వాత్ ॥ విషయితాసంబన్ధేన హేతుతాయాం సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వస్య జగద్విషయతాత్వ రూపతయా విషయతాయావిషయస్వరూపత్వే తత్సమనియత ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావాప్రసిద్ధేశ్చ ॥ ఏతేన ప్రాగుక్తవృత్తిత్వత్వేన నిర్ధూమవృత్తిత్వ సామాన్యాభావీయ ప్రతియోగితాయానిర్ధూమవృత్తిత్వ సామాన్యే స్వీకారేధర్మే సమనైయత్యనివేశవైయర్థ్యమితి నోచితోఽన్యథాతాదృశాభావ మాదాయాతివ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాదితి నిరస్తమ్ ॥ అనేనైవదోషేణ కల్పాంతరస్యావతరణీయత్వాచ్చ * సాధ్యాభావవద్వ్యావృత్తేతి * స్వనిష్ఠముఖ్య విశేష్యతాకాన్యప్రతీతి వృత్తిసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ రూపవిశిష్టనిరూపిత విషయితాకత్వరూపేత్యర్థః * తత్తదితి * యద్యపి తత్తద్వ్యక్తిత్వేనాభావ నివేశేసంయోగాది సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక ప్రమేయసామాన్యాభావసాధ్యకే గగనాద్యాత్మకసాధ్యాభావాధికరణ మప్రసిద్ధమ్ ॥ తథాపి సాధ్యాభావత్వ రూపాయావత్యోఽనుయోగితాః ప్రసిద్ధాస్తత్తదవచ్ఛిన్నాధికరణ వృత్తిత్వాభావాయావంత ఇతి నివేశాన్నదోషః ॥ అనుయోగిత్వ ప్రతియోగిత్వయోరనుయోగిప్రతియోగిస్వరూపత్వమతేతు వ్యాపకతావచ్ఛేదకాంతస్య పరిచాయకతయా తత్పరిచిత తత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్న తత్తన్నిష్ఠత తత్సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావత్వావచ్ఛిన్నాధికరణవృత్తిత్వాభావాఏవ నివేశ్యాః ॥ *నానావిపక్షకేఽప్రసిద్ధిరితి * నన్వేకవిపక్షకేపి తద్ఘటభిన్నపటత్వాదిత్వాదౌ తద్ఘటవృత్తిత్వాభావీయ ప్రతియోగితాయాస్తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ వ్యాప్యత్వేపి తత్తత్సాధ్యాభావాంతః పాతివ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావవద్వృత్తిత్వత్వ వ్యాపకత్వవిరహాత్సమనైయత్యాప్రసిద్ధిరస్తీతి నానావిపక్షకేత్యవ్యావర్తకమితి చెన్న ॥ వ్యాప్యత్వాప్రసిద్ధిప్రయోజ్యాయాః సమనైయత్యాప్రసిద్ధేరేవ వివక్షితత్వాత్ ॥ అతఏవవ్యాప్త్యేకప్రతియోగితాయాఅప్రసిద్ధే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

రితి గ్రంథకృదుక్తిః ॥ నచైవమప్యేకవిపక్షకే వ్యాపకత్వాప్రసిద్ధిప్రయోజ్యసమనైయత్యాప్రసిద్ధ్యనభిధానేన న్యూనతాదుర్వారేతి వాచ్యమ్॥ యత్కించిత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకత్వనివేశే నాప్రసిద్ధిరిత్యభిప్రాయాత్ ॥ *యత్కించిత్ప్రతియోగికేతి * వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగికేత్యర్థః ॥ *అతివ్యాపకతయేతి * వ్యభిచారిహేతుసాధారణతయేత్యర్థస్తథాచాతివ్యాప్తిరితి భావః * ఘటభేదాదీతి * నన్వత్ర ఘటవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య లక్షణాఘటకత్వేపి నాతివ్యాప్తిర్వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాభావస్యాపి లక్షణాఘటకత్వాత్ ॥ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వనిష్ఠాన్యోన్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాపేక్షయా వృత్తిత్వనిష్ఠాన్యోన్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్యైవ లఘుత్వేన తదవచ్ఛిన్నభేదరూపవ్యాపకత్వస్య తాదృశాభావీయప్రతియోగితాయామసంభవాత్ నచ ఘటభేదసాధ్యకే తాదృశాభావప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిరేవ వివక్షితేతి వాచ్యమ్ కేవలాన్వయిని వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ చ సర్వత్రాప్రసిద్ధిసంభవే తదుపేక్షాయా నిర్బీజత్వాత్ ॥ అత్ర కేచిత్ ॥ వృత్తిత్వాంశే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావవన్నిరూపితత్వస్యోపలక్షణతయా ఘటత్వేన జగద్వృత్తిత్వాభావమాదాయ సద్ధేతౌ సర్వత్ర లక్షణసమన్వయేన ఘటభేదసాధ్యకేఽతివ్యాప్తిరేవ వివక్షితేత్యాహుః * తదవచ్ఛిన్నైకభేదనివేశాసంభవాదితి * అత్రైవమపి విషయితాసంబన్ధేన హేతుతాయామవ్యాప్తిస్తత్ర వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వస్య తాదృశాభావవద్వృత్తిత్వనిష్ఠవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితావ్యాపకత్వాసంభవాత్ ॥ తథాహి తాదృశప్రతియోగిత్వవిషయితాత్వయోః సమనైయత్యేన విషయితానిష్ఠభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాపేక్షయా ప్రతియోగితాసమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య గురుత్వేన ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకతయా తదవచ్ఛిన్నభేదరూపవ్యాపకత్వాప్రసిద్ధేః ॥ నచ తత్రాపి ప్రతియోగితాసమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకభేదకూటమేవ నివేశ్యమితి వాచ్యమ్ ॥ తథాసతి వహ్నిమాన్ ధూమాద్వాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ ధూమే జ్ఞేయత్వనిష్ఠవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వస్య తద్వ్యక్తిత్వేనయోఽభావస్తదీయప్రతియోగితాయాస్తాదృశవృత్తిత్వనిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వాపేక్షయా గురుత్వేన తాదృశసాధ్యాభావవద్వృత్తి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

త్వనిష్ఠభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యద్య త్తద్భిన్న త్వేన తాదృశసాధ్యాభావ వద్వృత్తిత్వత్వే తాదృశభేదకూటాత్మక తద్వ్యాపకత్వసత్త్వేనచతాదృశప్రతియోగితాకాభావస్యాపి లక్షణఘటకతయాఽసంభవాపత్తేః ॥ నచభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వమపి ప్రతియోగితావిశేషణందాతుంశక్యం॥తథాసతి విషయితాసంబంధేన హేతుతాయాం జగద్విషయతాత్వ రూపవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నన్న సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వసమనియతప్రతియోగితాయాస్తాదృశ విషయిత్వనిష్ఠాయావిషయతాయావిషయస్వరూపత్వమతే కేవలాన్వయితయాభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభావేన తాదృశప్రతియోగితాయాఅప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్త్యాపత్తేరితిచేన్న॥ప్రతియోగితాయాఅఖండత్వమతేనైవదభిధానాత్తన్మతేతస్యాఃస్వరూపతఏవావచ్ఛేదకత్వాన్నోక్తదోషః॥యదిచాభావధర్మోవిశేషణవిధయానని వేశ్యతే అపితుఅభావప్రభృతిరేవేతి॥అయమర్థః॥ప్రకృతనిరుక్తాసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావత్వ నిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపకీభూతాయాఅభావనిష్ఠావచ్ఛేదకతాతన్నిరూపకీభూతాయాఅధికరణనిష్ఠావచ్ఛేదకతా తన్నిరూపకీభూతాయా నిరూపితత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతా తన్నిరూపకీభూతాయావృత్తిత్వత్వనిష్ఠనిరూపకతాతన్నిరూపితస్య నిరూప్యత్వస్యాయోఽభావస్త్వేనతత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ నిరూపితత్వాభావస్య నప్రవేశః॥ అపితు సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావ నిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపకాధికరణ నిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపకేత్యాదిక్రమేణైవ ॥ ఏవంచ ఘటవృత్తిత్వ నిరూపితత్వం నాస్తీతి ధీసిద్ధాభావస్య నిరుక్తవిశేషణాక్రాంతస్య ఘటవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయామసత్త్వాన్న తాదృశాభావస్యలక్షణఘటకత్వానుపపత్తిః ॥ తత్రచాభావనిష్ఠావచ్ఛేదకతాయాం కించిన్నిష్ఠావచ్ఛేదకత్వానిరూపితత్వ రూపమనవచ్ఛిన్నత్వం ననివేశ్యతే యేన నిర్ధూమవృత్తిత్వత్వ నిరూపితత్వం నాస్తీతిధీసిద్ధాభావస్యనిరుక్తవిశేషణాక్రాంతత్వం నస్యాత్ ॥ తత్తదభావవద్వృత్తిత్వత్వ నిరూపితత్వత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకాభావస్యైవనివేశనీయత్వాదితి ॥ అథాత్రతదభావత్వస్యోపలక్షణత్వం విశేషణత్వంవావివక్షితమ్।ఆద్యేధూమాద్యభావనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపకాధికరణనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపకనిరూపితత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాక వృత్తిత్వత్వనిష్ఠనిరూపకతాకత్వత్వపర్యాప్తప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకాభావత్వేనైవనివేశస్యేతి ప

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ర్యవసితం తథాచ ధూమాభావత్వావచ్ఛిన్నత్వ విశేషితావచ్ఛేదకతాఘటితం యద్ధూమాభావత్వ విశిష్టాధికరణవృత్తిత్వత్వ నిరూపితత్వం తత్పర్యాప్తావచ్ఛేదకతాక ప్రతియోగితాకాభావస్య సంగ్రహోదుర్ఘటః ॥ యదిచ తస్యా సంగ్రహేపి నక్షతి ధూమాభావనిష్ఠావచ్ఛేదకతా ఘటితంయద్ధూమాభావత్వోపలక్షితాధికరణ నిరూపితవృత్తిత్వత్వ నిరూపితత్వత్వం తత్పర్యాప్తప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాకాభావమాదాయైవ నిర్ధూమవృత్తిత్వాభావస్య లక్షణ ఘటకత్వోపపత్తిరిత్యుచ్యతే ॥ తదాతత్తదభావత్వేన నివేశోవ్యర్థః గౌరవగ్రస్తశ్చ ॥ సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావత్వేనానుగతేనోపలక్షణీభూతేన నివేశసంభవాత్తథానివేశే ధూమాభావత్వేన ధూమాభావఘటిత విశిష్టనిరూపితత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య సంగ్రహేపి ధూమవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నాభావ నిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపకాధికరణ నిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపకనిరూపితత్వ నిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపిత వృత్తిత్వత్వనిష్ఠనిరూపకతాకత్వం నాస్తీతిధీవిషయాభావమాదాయైవ నిర్ధూమవృత్తిత్వాభావఘటవృత్తిత్వాభావాదేర్లక్షణఘటకత్వసంభవాత్ ॥ అన్యేఘటభిన్నంమేయత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిరితిచేన్న ॥ సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపావచ్ఛిన్నాభావత్వేనోపలక్షణేన సాధ్యాభావనివేశనఏవ గ్రంథకృత్తాత్పర్య కల్పనాత్ ॥ * తాదృశనియమేమానాభావాదితి * గోత్వాదిప్రకారితాప్రకారకజ్ఞానానువ్యవసాయేప్రకారితాంశే స్వరూపతఏవ గోత్వాదేః ప్రకారతయా తాదృశనియమేవ్యభిచారాత్సమవాయ నిరూపితత్వాభ్యాపతిరిక్తసంబంధేనజాతేః స్వరూపతోనభానమిత్యేవం రూపనియమస్యైవ స్వీకారాత్సమవాయేనైవేత్యాదినియమే మానాభావాదితిభావః * జాతిసాధారణ్యేతి * ఘటత్వత్వపటత్వత్వహేతోర్ఘటత్వపటత్వాదిన్యవృత్తిత్వాభావాభావాత్ ॥ సాధారణపదోపాదానేనేదంవాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదావపి ॥ జాతేఃసమవాయేనైవేత్యాదినియమాంగీకర్తృమతే పూర్వోక్త సకలదోషోద్ధారాదభావప్రభృతివిశేషణత్వ వివక్షాకల్పే దోషమాహ * ఏవమితి * ధ్వంసాధికరణహేతావితి * కపాలంఘటాదిత్యాదావిత్యర్థః ॥ సంయోగేన వృత్తిమతి తాదృశధ్వంసవత్త్వనియమేన తాదృశాభావస్య వృత్తిమత్వావృత్తిత్వాభావాదతః సంయోగేన ధూమస్య హేతుత్వపరిత్యాగః * అవ్యాపకతయా * అవృత్తితయా ॥ తథాచ తాదృశాభావస్య సమ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

వాయేన వృత్తిమతిరూపాదావసత్త్వాదవ్యాప్తిరితి భావః * స్వస్మిన్నేవ * జాత్యాదావేవ ॥ ఏతేన జాతేర్ఘటాదౌ సమవాయేన సత్త్వాత్సమవాయావచ్ఛిన్న విషయత్వాభావస్య ఘటవృత్తిత్వే కథంతానిరస్తా ॥ * కాలేతి * కాలపదంక్రియాపరంతథాచ వహ్నిమాన్ క్రియాతః ఆత్మాజ్ఞానాదిత్యాదావిత్యర్థః ॥ గగనభేదసాధ్యకేఘటత్వహేతౌ లక్షణసమన్వయాన్నాసంభవః * యేనసంబంధేనయద్వర్తతేఇతి * సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వనిష్ఠస్వరూప సంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాభిన్నసమానాధికరణసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వానిరూపకత్వం ప్రతియోగితాయాం పర్యవసితమ్ * తదర్థశ్చస్వావిషయకప్రతీతివృత్తీతి * ఇదమత్రవిచార్యమ్ ॥ స్వావిషయకప్రతీతివృత్తిసాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వరూపవిశిష్టనిరూపితవిషయతాకత్వ రూపాఘటకత్వశరీరే సాధ్యాభావానాం కేనరూపేణ నివేశః ॥ నతావత్తత్తద్వ్యక్తిత్వేన సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకరూపా వచ్ఛిన్నప్రతియోగితా నిరూపితాయా అనుయోగితావ్యక్తయఃప్రత్యేకంతత్తద్వ్యక్తిపురస్కారేణవాభూతత్వమూర్తత్వోభయాభావవాన్ భూతత్వవిశిష్టమూర్తత్వాభావవాన్ వామనస్త్వాదిత్యాదౌ తత్తద్వ్యక్తిత్వేన తాదృశోభయాభావాదినిష్ఠప్రతియోగితానిరూపితానుయోగితావిశేషణవా విశేషిత తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వ రూపవిశిష్టనిరూపితవిషయితాయాః స్వరూపతోమూర్తత్వరూపజాతిఘటిత మూర్తవృత్తిత్వత్వావిషయక ప్రతీతివృత్తిత్వవిరహేణ స్వపదేన తాదృశమూర్తవృత్తిత్వత్వస్యోపాదానాసంభవేన తస్యాఘటకత్వాభావాద ఘటకధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకమూర్తవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య గగనపరిమాణాదౌ వృత్తిమద్వృత్తేర్మనస్త్వరూపహేతావభావేనావ్యాప్తేః ॥ అథ తాదృశానుయోగితావ్యక్త్యవచ్ఛిన్న నిరూపకతాకాధికరణ వృత్తిత్వత్వాఘటకత్వమేవనివేశనీయమతః స్వరూపతోమూర్తత్వఘటితమూర్తవృత్తిత్వత్వస్యతాదృశవృత్తిత్వత్వాఘటకత్వనిర్వాహాత్తదవచ్ఛిన్నాభావస్య లక్షణాఘటకత్వేనోక్తావ్యాప్త్యనవకాశఇతిచేత్ ॥ తర్హిభూతత్వమూర్తత్వోభయాభావసాధ్యకే ఘటభేదసాధ్యకేచ మేయత్వాదావతివ్యాప్త్యాపత్తిర్దుర్వారాస్పర్శవృత్తిత్వత్వ ఘటవృత్తిత్వత్వాదేస్తాదృశానుయోగితావ్యక్త్యవచ్ఛిన్న నిరూపకతాకాధికరణవృత్తిత్వత్వాఘటకత్వేనతాదృశవృత్తిత్వత్వస్య స్పర్శవద్వృత్తిత్వత్వాపేక్షయాగురుత్వేనాభావ ప్రతియోగి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

తానవచ్ఛేదకతయావ్యధికరణ ధర్మానవచ్ఛిన్నాభావస్యైవ లక్షణఘటకత్వాదితి * కింతుతదన్యదోషాణామేవాత్రానవకాశఇతి * అత్రకేచిత్పూర్వపక్షయంతి ॥ అస్మిన్లక్షణేపి సాధ్యాభావేయావత్త్వస్య పూర్వముక్తత్వాత్సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదావయావదంతర్గతసత్తాసామాన్యాభావవన్నిరూపిత సమవాయేన వృత్త్యప్రసిద్ధ్యావ్యాప్తేః కూటఘటితలక్షణఇవాత్రాపిసత్త్వేన తదన్యదోషాణామత్రానవకాశఇత్యసంగతమ్ ॥ అత్రేదంసమాధానంబోధ్యమ్ ॥ తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వత్వసమనియతప్రతియోగితాకాభావ నివేశకల్పే సాధ్యాభావే యావత్త్వవిశేషణావశ్యకత్వేపి యదిచాభావధర్మావిశేషణతయా న నివేశ్యతఇతి ప్రతిపాదితపూర్వకల్పే తత్తత్సాధ్యాభావవద్వృత్తిత్వాతిరిక్తసమానాధికరణధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావ నివేశపక్షీయేయెన సంబన్ధేనయద్వర్తతఇతినిష్కృష్టార్థే సాధ్యాభావేయావత్త్వానివేశేపిక్షతివిరహాత్తాదృశపక్షాభిప్రాయేణతదన్యదోషాణామత్రానవకాశఇత్యుక్తిస్సంగమనీయేతి

శ్రీ ఇతికూటాఘటితలక్షణమ్ శ్రీ

శ్రీ ॥ * శేషదళఇతి * సాధ్యాభావసముదాయవద్వృత్తిత్వత్వవ్యాపకత్వ దళఇత్యర్థః * తథాచేతి * పూర్వదళానుపాదానేచేత్యర్థః *అతివ్యాప్తిరిత్యాశయేనేతి*ననుపూర్వదళానుపాదానేపినాతివ్యాప్తిసంభవఃధూమభేదజగత్సంయుక్తత్వోభయాభావస్యశేషదళాక్రాంతస్యధూమాదావృత్తిమద్వృత్తేర్వహ్నావభావాత్ ॥ నచ ఘటవృత్తిత్వఘటాన్యవృత్తిత్వోభయాభావమాదాయ వాచ్యంజ్ఞేయత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తేర్వారణాయ ప్రతియోగితాయాం వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వ విశేషణస్యావశ్యకతయా నతస్యలక్షణ ఘటకత్వమితి వాచ్యం ॥ ఏవమపి వహ్నివృత్తితాత్వేన జగద్వృత్తితాభావస్య తాదృశస్య హేతావసత్త్వాదతి వ్యాప్తేరనవకాశాత్ ॥ నచ తుల్యయుక్త్యాహేతునిష్ఠవృత్తిత్వత్వేన జగద్వృత్తితాభావమాదాయసద్ధేతావపిలక్షణాయోగవారణాయ ప్రతియోగితాయాం స్వన్యూనవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వ విశేషణస్య విశేషరూపేణసామాన్యాభావీయ ప్రతియోగిత్వస్య విశేషమాత్రనిష్ఠతాభ్యుపగమస్యావశ్యకత్వేన తాదృశాభావనిరాసఇతివాచ్యమ్ ॥ ఏవమపి వహ్నిజగద్వృత్తితాన్యతరత్వేనవహ్నిజగత్సంయుక్తత్వోభయాభావమాదాయాతివ్యాప్తేర్నిరాసఇతిచేన్న ॥ దర్శితాన్యతరత్వేనోభయాభావస్య వహ్నిత్వేన

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

తార్ణాతార్ణదహనోభయాభావవదనంగీకారాత్ ॥ అన్యథాతుల్యయుక్త్యా హేతువృత్తిత్వజగద్వృత్తిత్వాన్యతరత్వేన తాదృశోభయాభావమాదాయ సద్ధేతౌ లక్షణాయోగస్య దుర్వారత్వాత్ ॥ యద్వా తాదృశాభావస్వీకారేపి తమాదాయావ్యాప్తివారణాయ పూర్వదళం దేయమ్ ॥ నచ తథాసతి పూర్వదళమేవ నోపాదేయమితి గ్రంథాసంగతిరితి వాచ్యమ్॥ అవ్యాప్తిసంపాదకదర్శితాభావవ్యావర్తనాయ స్వవ్యాపకవృత్తిత్వత్వకత్వస్య పూర్వదళఘటకస్యైవ గ్రాహ్యత్వాత్ ॥ నోపాదేయమిత్యస్య విశిష్టదళానుపాదానఏవతాత్పర్యకల్పనాత్ ॥ తాదృశవిశిష్ట దళస్యాతివ్యాప్తివారణప్రయోజనకత్వ సంభవేపి తద్వారణాయ శేషదళే సముదాయ నివేశస్యైవ లఘుత్వమితి తదనుపాదానతోక్తిరితి విభావనీయమ్ ॥ అత్ర శేషదళే సముదాయపదోపాదానే పూర్వదళోపాదానమావశ్యకమిత్యసంగతం సముదాయరహితోత్తరదళసహితపూర్వ దళోపాదానే వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ ప్రసక్తావ్యాప్తివారణస్య శేషదళే సముదాయప్రవేశ ప్రయోజనస్య సత్త్వాత్తద్వర్ణనమేవసమ్యగితి కేచిదిత్యనేనాస్వరసః సూచితః ❋అవిరోధాదితి ❋ ప్రతియోగితాసంసర్గకాభావజ్ఞానఏవప్రతియోగితావచ్ఛేదకాంశే ఉపలక్షణతయాభానస్యానుభవవిరుద్ధత్వాదితిభావః ॥ ప్రతియోగితాసంసర్గకవ్యాప్తిజ్ఞానస్యైవ లాఘవేనానుమితి హేతుత్వమిత్యభిప్రాయేణాహ ❋ వస్తుతస్త్వితి ❋ భేదకూటమేవనివేశ్యమితి ❋ స్వవ్యాపకసాధ్యాభావ సముదాయాధికరణవృత్తిత్వత్వవన్నిష్ఠభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ సమానాధికరణోభయావృత్తిత్వ పరిచితధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకభేదకూటవత్త్వసంబంధేన స్వవిశిష్టప్రతియోగితైవ నివేశ్యం తేన తాదృశకూటస్య దుర్జ్ఞేయత్వేపి న వ్యాప్తిజ్ఞానానుపపత్తిః సంబంధజ్ఞానస్య విశిష్టబుద్ధావహేతుత్వస్యాన్యత్రోక్తత్వాత్ కూటస్యసంబంధత్వే తజ్జ్ఞానానపేక్షణాత్ ❋వృత్తిపదస్యసంబంధిత్వార్థకత్వమావశ్యకమితి ❋ నన్వేవంసతి సమవాయేన వహ్నేః సాధ్యత్వేసంయోగేన ధూమస్య హేతుత్వేతివ్యాప్తిః ధూమాద్యభావాధికరణగగనసంబంధిత్వస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ వృత్తిమద్వృత్తిత్వాదితిచేన్న ॥ మహాకాలాన్యోన్యఘటాదిత్యాదావిత్యాదిపదసంగ్రాహ్యత్వాత్తాదృశాతివ్యాప్తేః ॥ నచైవం ప్రసిద్ధసాధ్యకస్థలత్యాగానౌచిత్యంశంక్యం ॥ వృత్తిపదస్య యథాశ్రుతార్థపరత్వాభిప్రాయేణతత్త్యాగాత్ ॥ వస్తుతస్తు ॥ సాధ్యవదనుయోగికత్వ హే-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

తుప్రతియోగికత్వోభయాభావావృత్తివృత్తిత్వైవ తదుభయాభావవ్యాప్యం య
త్సాధ్యాభావవన్నిరూపితహేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన సంబంధిత్వం తదభావవ
వ నివేశ్యః నిరుక్తస్థలే గగనాన్యసాధ్యాభావవత్సంబంధిత్వమేవ తథేతి తాదృ
శాభావస్య వృత్తిమద్వృత్తిహేతుతావసత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిరిత్యవధేయం ॥ ఏతే
న వృత్తిపదస్య సంబంధార్థతానాలోచనం కథం వక్తుంశక్యం తాదాత్మ్యసం
బంధేన హేతావవ్యాప్తేరగ్రిమదూషణానంతర్గతత్వాత్తదాలోచనేకథంసా
ధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధనివేశేపి తద్దోషానాలోచనమితి శంకానవకాశః ॥ప్ర
థమదోషస్య మతద్వయసాధారణ్యాభావేన తదనుద్భావనాత్సాధ్యతావచ్ఛేదక
సంబంధవివక్షాయాంచోక్తవివక్షయాతివ్యాప్తేరపివారణాత్ ॥ * తేనాప్యతి
వ్యాప్తిర్వారయితుంశక్యతఇతి * అత్రేదంవిచార్యం॥సాధ్యసామానాధికరణ్యవి
శేషణేన తద్వహ్నిమత్తద్వహ్న్యవయవత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తి వారణసం
భవేపి సామాన్యతః సంయోగేన వహ్నిమాన్ వహ్న్యవయవత్వాదిత్యత్రాతి
వ్యాప్తిర్దుర్వారైవస్వావయవేస్వసంయోగాసంభవేపిస్వాతిరిక్తవహ్నిసంయో
గోత్పత్తౌబాధకాభావాదన్యథైతద్ధూమావయవేధూమాంతరసంయోగసత్త్వస్య
సార్వభౌమనిరుక్తాస్వయముక్తస్యానుపపత్తేరితి * నానావిపక్షకేతి * వహ్ని
మత్త్వప్రకారకప్రమావిషయోధూమాదిత్యాదావిత్యాదిః ॥ తేన సంయోగేన వ
హ్నిసాధ్యకే సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకతత్తద్విపక్షావృత్తిత్వా
వచ్ఛిన్నాభావకూటాధికరణస్య గుణాదేః ప్రసిద్ధత్వేపి నక్షతిః * సమవ్యాపక
తావచ్ఛేదకేతి * సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వేసతి తద్వ్యాప్యతావచ్ఛేదక ధ
ర్మావచ్ఛిన్నేత్యర్థః ॥ తద్వ్యాప్యతావచ్ఛేదకత్వంచ స్వావచ్ఛిన్నవ్యాపక
తావచ్ఛేదకసాధ్యతావచ్ఛేదకకత్వమ్ * అవ్యాప్త్యనవకాశాదితి * నను సాధ
నసమానాధికరణత్వస్య సాధ్యాభావవిశేషణత్వపక్షేవహ్న్యభావఘటితకూట
స్యలక్షణాఘటకత్వాత్తాదృశోభయాభావఘటితకూటమాదాయా
వ్యాప్తిరస్త్యేవేతిచేన్న ॥ సాధన సామానాధికరణ్య విశేషణపక్షే సాధ్యాభావే
సాధ్యసమానాధికరణ సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావభిన్నత్వ విశేషణ
స్య వక్ష్యమాణత్వాద్దర్శితోభయాభావస్యతాదృశ విశేషణానాక్రాంతతయాత
ద్ఘటితకూటస్యలక్షణఘటకత్వ విరహాత్ * వాచ్యత్వభిన్నేతి * సాధ్యతావ
చ్ఛేదకసంబంధేన వృత్తిమతీత్యాదిః॥ తేన వాచ్యత్వభిన్నత్వేన వాచ్యత్వ గగ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

నాన్యతరాభావస్య వాచ్యత్వభిన్నత్వేన వాచ్యత్వాభావ సమనియతత్వేన తదభిన్నతయా తదీయప్రతియోగితాయాం వాచ్యత్వాన్యగగనవృత్తిత్వసంభవేపి నక్షతిః ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతావిశిష్టప్రతియోగితాత్వేన సమనైయత్యవివక్షణాచ్చ న సమనైయత్యభంగ ఇత్యవధేయమ్ ॥ యద్యప్యేవంరీత్యాలక్షణసంగమనేపి ధూమత్వేనప్రమేయాభావీయ ప్రతియోగితాయాః ప్రమేయసామాన్యవృత్తితయా ధూమాభావోనలక్షణ ఘటక ఇతిధూమభిన్నత్వేన ధూమాభావమాదాయాతివ్యాప్తిః॥తథాపి వహ్నిత్వేన ప్రమేయ సామాన్యాభావ పరిత్యాగానసరే తాదృశప్రతియోగితాయా వహ్నిమాత్రనిష్ఠత్వ వ్యవస్థాపనాన్నదోషః ॥ సమవాయితయా వాచ్యత్వాభావస్య లక్షణాఘటకత్వేఽథేత్యాదిగ్రంథస్యైతల్లక్షణాభిప్రాయకత్వమనుపపన్నమిత్యాశయేన తస్యలక్షణఘటకత్వార్థమాహ * వస్తుతస్త్వితి * యత్తు వాచ్యత్వభిన్నత్వేన వాచ్యత్వాభావస్యలక్షణాఘటకత్వేపి కూటాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తిశంకయాతదవతరణం॥తన్న సమ్యక్ ॥ సమనియతాభావైక్యమతే సిద్ధాంతేపి కూటాప్రసిద్ధేరవ్యాసజ్యవృత్త్యనేక వృత్తిధర్మభిన్న ధర్మావచ్ఛిన్నాధికరణస్యైవ సముదాయాధికరణమిత్యనేన వివక్షణీయతయాఽదోషాత్ * జ్ఞానానపేక్షాపత్తేరితి * యదిచజ్ఞానాపేక్షానాస్త్యేవేత్యుచ్యతే॥ తదాచక్రవర్తిలక్షణోక్తరీత్యా తత్సిద్ధిర్బోధ్యా * అగ్రైసమితి * మిశ్రలక్షణ పర్యాప్తినివేశ ఆవశ్యకోఽన్యథాసాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదకవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకమహానసీయ వహ్న్యభావవద్వృత్తిత్వాభావస్యహేతావసత్త్వాదవ్యాప్తేః ॥ యద్యపివహ్నిత్వేన ఘటాభావస్య తల్లక్షణాఘటకత్వేపి వహ్నిసామాన్యాభావ మాదాయలక్షణసమన్వయః సంభవతి॥తథాపి తల్లక్షణే హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేనకస్యచిదధికరణేవర్తమానత్వవిశేషణాన్యకతయా తదాక్రాంతతయానవదభావాప్రసిద్ధిదర్శవ్యసామాన్యాభావాదేరతథాత్వాదితి వహ్నిత్వేన ఘటాద్యభావస్యలక్షణఘటకత్వ మావశ్యకంతన్న సంభవతీతిశంకాతాత్పర్యమ్ * వ్యాపకతానవచ్ఛేదకాపృత్తీతి * ఇదమత్రచింత్యం॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనైవ వ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వస్య వివక్షణీయతయా సంయోగేన ద్రవ్యప్రమేయాదిసాధ్యకే తాదృశావ్యాప్తిరపరిహార్యైవాస్తికల్పఇతి * ఏవంచేతి * ఘటత్వసమవాయిత్వాదినావాచ్యత్వాభావస్యాపి లక్షణఘటకత్వేచేత్యర్థః ॥ పూర్వకల్పేసమ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

వాయితయా వాచ్యత్వాభావస్య లక్షణాఘటకత్వాదుపష్టంభసంగతిః * ద్రవ్య త్వప్రకారకప్రమావిషయత్వాదితి * ద్రవ్యత్వస్య సమవాయేన హేతుత్వేజాతిత్వావచ్ఛిన్నాభావ ఘటితకూటవతిసమవాయేనవృత్త్యప్రసిద్ధ్యానాతివ్యాప్తిరతస్తావత్పర్యంతానుధావనమ్ * స్వప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావ విశిష్టాభావఘటితాయాఇతి * స్వాధికరణావచ్ఛేదేన స్వప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావవదభావఘటితాయా ఇత్యర్థస్తేన కేవలోభయత్వాభావాదేస్తాదృశవిశిష్టాభావానతిరేకేపి నక్షతిః స్వంప్రతియోగితా * జలత్వాదెస్తత్సామానాధికరణ్యాభావవిశిష్టతదభావవత్త్వేన * తాదృశోభయత్వాభావేజలత్వావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావవత్త్వేన * నివేశసంభవాదితి * నను ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్య ఘటకప్రతియోగ్యధికరణత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేనైవవక్తవ్యం తథాచ కాలికసంబన్ధేన సర్వవతస్తాదాత్మ్యసంబంధేన సాధ్యతాయాం పర్వవద్భేదీయ ప్రతియోగిత్వాధికరణ మహాకాలావచ్ఛేదేనప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావవిశిష్టాభావాప్రసిద్ధిరితిచేన్న ॥ స్వాధికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యాభావవదభావీయప్రతియోగితాసామాన్యేయన్నిష్ఠత్వ సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నతోభయాభావస్తత్త్వస్య వివక్షితత్వాత్ ॥ సామానాధికరణ్యస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వేత్వాహ * అథవాయన్నిరూపితేతి * సామాన్యపదానుపాదానే సంయోగేన వహ్నిమతస్తాదాత్మ్యేనసాధ్యతాయాంసాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటక పర్వతానుయోగికవహ్నిసంయోగ ప్రతియోగిత్వాధికరణ యత్కించిన్మహానసానుయోగికత్వాభావసత్త్వేన వహ్నిమద్భేదీయ ప్రతియోగితావ్యాపకత్వస్య వహ్నిరూపసాధ్యతావచ్ఛేదకేఽనుపపత్తిరతస్తదుపాదానం పృథివీత్వఘటత్వపర్యాప్తౌ జాతిసామాన్యాభావీయ ప్రతియోగితాధికరణానుయోగికత్వసామాన్యాభావాసత్త్వేన తాదృశోభయత్వస్యాపి తాదృశప్రతియోగితావ్యాపకత్వాపత్తిరతోయత్కించిదితి ॥ సమవాయైక్యమతేతు యన్నిరూపితసాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధానుయోగితాసామాన్యే ప్రతియోగిత్వాధికరణయత్కించిన్నిష్ఠత్వాభావస్తదన్యత్వమేవ వివక్షణీయమ్ ॥ నన్వత్రాపి కాలికసంబన్ధేన సర్వవతస్తాదాత్మ్యసంబంధేన సాధ్యతాయాం తాదృశసాధ్యవద్భేదీయ ప్రతియోగితావ్యాపకత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకేదురుపపాదంవృత్తిమన్మాత్రస్యాయ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

త్వదేనోపాదానే తన్నిరూపితసాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటక కాలికసంబంధే తాదృశప్రతియోగిత్వాధికరణానుయోగికత్వస్యైవ సత్త్వాత్తదభావో నసంభవత్యవృత్తేరుపాదానే తన్నిరూపిత తాదృశసంబంధస్యైవాప్రసిద్ధేః ॥ మైవం॥ గగనాదీనామవృత్తిత్వమతే తాదృశసంబంధ సామాన్యేయత్ప్రతియోగికత్వ ప్రతియోగిత్వాధికరణ యత్కించి ద్వ్యక్త్యనుయోగికత్వోభయాభావ స్తదన్యత్వస్యైవ ప్రతియోగితావ్యాపకత్వ రూపత్వాత్తత్ర గగనాదేరేవ యత్పదేనోపాదాన సంభవాత్ ॥ నచ యత్పదేన గగనస్యోపాదానసంభవేపి తద్భిన్నత్వస్య సర్వత్వావచ్ఛిన్నే౽సత్వాత్సర్వత్వావచ్ఛిన్నస్య వ్యాపకత్వానుపపత్తేరితి వాచ్యమ్ ॥ యత్ప్రతియోగికత్వ స్థానే, యద్ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగికత్వం నివేశ్య తదవచ్ఛిన్నాపర్యాప్తికవిషయతాపర్యాప్త్యాశ్రయత్వస్య వివక్షితత్వాత్ గగనాదీనాంవృత్తిత్వమతేతు స్వాధికరణయత్కించిన్నిష్ఠాభావ ప్రతియోగ్యనుయోగితాసామాన్యే యత్ప్రతియోగికసాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధ నిరూపితత్వాభావ స్తత్త్వమేవ ప్రతియోగితావ్యాపకత్వం స్వంప్రతియోగితా ॥ నను మహానసీయ వహ్నిసాధ్యకే వ్యభిచారిణివహ్నిసామాన్యాభావీయ ప్రతియోగితాయాఅపిసాధ్యతావచ్ఛేదకతాశ్రయీభూతవహ్నిత్వవ్యాప్యత్వాద్వ్యాపకత్వాచ్చ తన్నిరూపకాభావ మాదాయాతివ్యాప్తిః ॥ నచ సాధ్యతావచ్ఛేదకతావర్యాప్త్యధికరణ వ్యాప్యత్వం వివక్షణీయమితివాచ్యమ్ ॥ ఉభయత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యకే ఉభయాభావీయప్రతియోగితాయా స్తద్వ్యాప్యత్వానుపపత్తిస్తత్రోభయత్వధర్మితావచ్ఛేదకస్యాపి సాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణత్వాత్ ॥ మైవమ్ ॥ తత్ర ద్విత్వస్యైవసాధ్యతావచ్ఛేదకతాత్తద్ధర్మితావచ్ఛేదకస్యాపి తత్త్వేచ సాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణధర్మపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకప్రమీయప్రకారతావ్యాప్యత్వస్యైవ వివక్షణాన్నానుపపత్తిః ॥

* జన్యరూపత్వావచ్ఛిన్నాభావేతి * యద్యపి జన్యజలేపటాదౌచ రూపధ్వంసోనాస్తీతి ప్రతీతేఃజన్యరూపాభావేపి రూపధ్వంసత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ మసంభవదుక్తికం ॥ తథాపి జన్యేత్యస్య పాకజన్యేత్యర్థ ఇతిధ్యేయమ్ ॥

* తత్కూటాధికరణత్వేనేతి * స్వనిరూపకజన్యరూపాభావరూపసంబంధేన రూపధ్వంసత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయాజలపరమాణౌ సత్త్వాదితిభావః ॥

* స్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న తదభావీయప్రతియోగితాత్వేన సనునైయత్యవివక్ష

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ణాదితి * యద్యపి వహ్న్యాదిసాధ్యకే సాధ్యాభావీయప్రతియోగితాయాః కించి ద్విశిష్టస్యాభావేపి సత్త్వేన తదభావీయప్రతియోగితాత్వేన తస్యాః సాధ్యతావ చ్ఛేదక వ్యాప్యత్వాసంభవాద్వ్యాప్యదిశిస్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వ విశేషణ మర్థవద్వ్యాపకదిశి తద్వ్యర్థమేవ ॥ తథాపిస్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాచ తద భావీయాచస్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నతదభావీయే, తేచ తత్ప్రతియోగి తేచస్వావచ్ఛే దకావచ్ఛిన్నతదభావీయప్రతియోగితేతయోర్భావస్తాదృశప్రతియోగితాత్వం తే నతాదృశప్రతియోగితాత్వేనేతివ్యుత్పత్త్యాస్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వతదభావీయ ప్రతియోగితాత్వయోర్లాభోఽవచ్ఛిన్నత్వంతృతీయార్థఃసమనైయత్యశబ్దార్థః వ్యాప్యత్వంవ్యాపకత్వంచ ॥ స్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నతాన్వితావచ్ఛిన్నత్వస్య వ్యాప్యత్వేఽన్వయస్తదభావీయప్రతియోగితాతాన్వితావచ్ఛిన్నత్వస్యవ్యాపక త్వేఽన్వయః వ్యాప్యత్వ వ్యాపకత్వయోఃససంబంధికత్వేనవిశిష్టఘటకైకదేశా న్వయేపినాసామర్థ్యం తథాచ స్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వేన వ్యాప్యతాతదభా వీయప్రతియోగితాత్వేన వ్యాపకతానివేశనీయేతి లభ్యతేఏవంసతి వ్యాపకతా యాః సామాన్యరూపావచ్ఛిన్నాయా వ్యాప్యతాయాశ్చ విశేషరూపావచ్ఛి న్నాయాఏవ నివేశాదిత్యవతరణగ్రన్థోక్తిరపిసంగచ్ఛతే ॥ నచవ్యాప్యదిశి తద భావీయప్రతియోగితాత్వస్యోక్తశబ్దాదలాభేఽతస్తదభావీయత్వంప్రతియోగితావి శేషణమితి తద్వ్యావృత్తికథనపరగ్రంథవిరోధఇతిశంక్యమ్ ॥ తాదృశగ్రంథస్య దేయమితిపదపూరణేన శబ్దలభ్యవిశేషణాతిరిక్తవిశేషణదాన ప్రయోజనపర త్వాత్ * తత్తదధికరణావృత్తిశూన్యత్వమితి * తత్తదధికరణవృత్తిత్వాభావ కూటసమానాధికరణోభయావృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నాభావ కూటవత్త్వమిత్యర్థః ఉభయావృత్తిత్వపర్యంతం పరిచాయకం ॥ ఏతేన తత్తదవృత్తినిష్ఠప్రతియోగితా కాభావవత్త్వ వివక్షణే వ్యభిచారిసామాన్యేఽతివ్యాప్తిస్తాదృశ గగనాభావవత్త్వ స్య జగత్యేవసత్త్వాత్ ॥ తత్తదవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్య గు రుధర్మస్యాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వ మతేవివక్షితుమశక్యః కేవలాన్వ యిన్యవృత్తిత్వమాత్రస్య తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వసంభవేన తాదృశాభావా ప్రసిద్ధేరితి శంకానిరస్తా * జాతిమతామేవేతి * అథజాతిప్రతియోగికాభావ వాన్ మేయత్వాదిత్యాదౌ సత్తావిశిష్టజాతిప్రతియోగితాకాభావాభావీయ ప్ర తియోగితాయామపి సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియతత్వేన తాదృశప్రతియో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

గితాకాభావ ఘటితకూటాధికరణం సామాన్యాదిచతుష్టయమితి జగతయేవ తా
దృశాన్యతమాధికరణత్వమితి నావ్యాప్తిః ॥ నచాతిప్రసంగానాపాదక లఘుధ
ర్మస్యావచ్ఛేదకత్వే తాదృశాభావీయ ప్రతియోగితాయాం సత్తావైశిష్ట్యస్యై
వావచ్ఛేదకత్వ సంభవాత్తాదృశవిశిష్టాభావాప్రసిద్ధిః సత్తావైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నా
భావీయ ప్రతియోగితాయాశ్చ సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యత్వ విరహాద్ఘటత్వ ప
టత్వాది రూపాభావానామేవ లక్షణఘటకతయా జాతిమతామేవ తాదృశాధి
కరణాన్యతమత్వమితివాచ్యమ్ ॥ తథాసతి విశిష్టసత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌసా
ధ్యాభావస్యోక్తయుక్త్యాలక్షణాఘటకత్వేన వైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నాభావీయ ప్రతి
యోగితాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యప్రతియోగితాకత్వవిరహేణఘటత్వాది
నా సత్తాభావమాదాయాతివ్యాప్తేః ॥ పృథివ్యన్యత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వవద్ద్రవ్య
త్వాదిత్యాదౌ ద్రవ్యత్వత్వానవచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతివ్యాప్తిదానాసంగతే
శ్చ తత్రాపిద్రవ్యేతరాసమవేతత్వ విశిష్టసకలద్రవ్యసమవేతత్వరూప ద్రవ్య
త్వత్వాపేక్షయాద్రవ్యేతరాసమవేతత్వస్యైవలఘోరతిప్రసంగానాపాదకస్యా
వచ్ఛేదకత్వ సంభవేన తాదృశాభావాప్రసిద్ధేస్తస్మాల్లఘుసమనియతగురోరేవా
నవచ్ఛేదకత్వమితి సిద్ధాంతానుసరణం ప్రకృతేయుక్తం తథాసతి సత్తావిశిష్టజా
తి ప్రతియోగితాకాభావాభావస్యాపి లక్షణఘటకత్వందుర్వారమితిచేన్న॥ తా
దృశాభావస్య వివక్షణీయ సాధ్యసమానాధికరణసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్న
ప్రతియోగితాకాభావాన్యత్వ విరహేణలక్షణాఘటకత్వాత్ ॥ నచ తథాసతి ఘ
టత్వపటత్వాదిరూపాణామప్యభావానాం సాధ్యసమానాధికరణత్వాత్సమానాధి
కరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వాచ్చ లక్షణాఘటకత్వేనావ్యాప్త్యభా
వేన సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాప్యత్వవిశేషణవైయర్థ్యమితివాచ్యమ్ ॥ సమని
యతాభావైక్యమతే సాధ్యసమానాధికరణ సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్ర
తియోగితాకాకాశాభావభిన్నత్వస్యకాపివ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావేఽస
త్త్వాత్ వాచ్యత్వ సాధ్యకేతాదృశాభావాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తివారణాయసమానా
ధికరణ ధర్మేసాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వస్య వివక్షణీయత్వాద్ఘటత్వాభావ
త్వాదౌ తద్విరహాద్ఘటత్వాద్యాత్మకాభావానాం లక్షణఘటకత్వాక్షతేః ॥ నచై
వమపి సత్తాభావసాధారణజాతిప్రతియోగితాకాభావవత్త్వ రూపసాధ్యతావచ్ఛే
దక వ్యాపకత్వస్య సత్తావిశిష్టజాతిప్రతియోగితాకాభావత్వేఽసత్త్వాత్తదవచ్ఛి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

న్నాభావస్యలక్షణఘటకత్వం దుర్వారమితివాచ్యం॥సత్తాన్యజాతిప్రతియోగితా
కాభావస్యైవ సాధ్యత్వేనానుపపత్త్యభావాత్ ॥ వస్తుతస్తువిశిష్టస్యాతిరిక్తత్వ
మితి సార్వభౌమమతానుసారేణైవ జాతిప్రతియోగికాభావవానిత్యత్ర వ్యా
ప్తికథనమ్॥ ఏతేనసత్తాన్యజాతిప్రతియోగికాభావస్యసాధ్యత్వేపిసామాన్యఘటా
న్యతరవృత్తిత్వవిశిష్టజాతిప్రతియోగికాభావత్వాదే ర్ఘటత్వాభావాది సాధా
రణనిరుక్త సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వాభావా త్తదవచ్ఛిన్నాభావాదేరపి ల
క్షణఘటకతయా తద్ఘటిత ఘటాధికరణం సామాన్యవిశేషాదిక మపీతి జగతఏ
వతాదృశాన్యతమాధికరణత్వాన్నావ్యాప్తిరితిశంకానవకాశఇతిదిక్ ॥ * కించి
ద్విశిష్టసాధ్యస్యేతి * యద్యపి సార్వభౌమమతే విశిష్టస్యాతిరిక్తత్వాన్నదోష
స్తథాపి తస్యానతిరిక్తత్వాభిప్రాయేణేదమ్ * దైశికవిశేషణతావగాహిబోధ
జనకత్వస్యైవ నఞపదవ్యుత్పన్నత్వాదితి * నఞుపస్థాప్యాభావవిశేష్యక దైశి
కవిశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతాప్రకారక శాబ్దబోధంప్రతిప్రతియోగి
వాచకపదసమభివ్యాహృతనఞ్ పదజ్ఞానత్వేన కారణతాయాః సర్వసిద్ధత్వాది
త్యర్థః ॥ * సర్వానుభవసిద్ధస్యోచ్ఛేదాపత్తేరితి * యద్యపి దైశికవిశేషణ
తాసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావే దైశికవిశేషణతాసంబంధావచ్ఛి
న్నప్రతియోగితాకత్వ సంశయదశాయాం మయమభావోనాస్తీతి వాక్యాదేత
దభావాభావస్యదైశికవిశేషణతయా నిశ్చయాత్తేన సంబంధేన తత్సంశయోచ్ఛే
దః సిద్ధాంతేపితుల్య స్తథాపి కాలిక సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాత్మ
త్వాభావే సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ భ్రమవతోఽయ
మభావోనాస్తీతి వాక్యాత్కాలికసంబంధానవగాహనస్య సర్వానుభవసిద్ధత
యోక్తనియమభంగఇత్యత్రైవతాత్పర్యమ్ ॥ అత్రకేచిత్ ॥ వదంతీత్యనేనాస్వ
రసః సచరూపాభావ సాధ్యకేరూపాణామనంతత్వేపి దైశికవిశేషణతాసంబం
ధావచ్ఛిన్న రూపాభావాభావత్వావచ్ఛిన్నాధికరణత్వస్య ప్రసిద్ధత్వాదగ్రిమ
గ్రంథవిరోధః పూర్వమతే యదిచేత్యాదిరీతావనిర్భరాత్సాధ్యాభావత్వస్యాధి
కరణతానిరూపకతావచ్ఛేదకతయా న ప్రవేశః ప్రయోజనాభావాత్ ॥ కించ
ప్రతిబంధకత్వమేవ కాలేఏకత్ర వర్తమానత్వం॥ ఈశ్వరీయవ్యధికరణ ధర్మా
వచ్ఛిన్నాభావ జ్ఞానమాత్రామైవ తన్నిర్వాహఇత్యాహుః ॥ తదసత్ ॥ అవ
చ్ఛిన్నదైశిక విశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్నాధికరణతాసంబంధేన సాధ్యతావ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

చ్ఛేదక సమనియతప్రతియోగితానిరూపితానుయోగితాకూటస్యైవ నివేశేనానుయోగితాయాశ్చానుయోగిభేదేన భిన్నత్వాత్కూటాధికరణత్వ ప్రసిద్ధ్యభావేనాగ్రిమగ్రంథవిరోధ విరహాత్ ॥ అపిచ ప్రతిబంధకతాయాః పూర్వోక్తరూపత్వే యాదృశస్థలే వ్యధికరణధర్మావిశిష్టసాధ్యవత్తాజ్ఞానం నైవాస్తి తత్ర దోషానవారయితుం శక్యః ॥ అపిచ వహ్నిసాధ్యకైకాలిక సంబంధస్యాపిలక్షణఘటకత్వాపత్తిః కాలికసంబంధావగాహియాదృశవహ్న్యభావజ్ఞానకాలేవహ్నిమత్తాజ్ఞానంనాజనిష్ఠతాదృశకాలికసంబంధావగాహి వహ్న్యభావజ్ఞానస్య ప్రతిబంధకత్వాపాతఇతి నకించిదేతత్ ❋ వ్యాసజ్యవృత్తిత్వావ్యాసజ్యవృత్తిత్వేతి ❋ అత్రైవమపి సత్తాద్రవ్యత్వపృథివీత్వైతత్త్రిత్వావచ్ఛిన్న సాధ్యకేద్రవ్యత్వాదౌ వ్యభిచారిణి సత్తాపృథివీత్వైతదన్యతరద్రవ్యత్వోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావీయప్రతియోగితాయాఅపి సాధ్యతావచ్ఛేదక సమనియతత్వేన వ్యాసజ్యవృత్తిత్వేన సాధ్యతావచ్ఛేదక సజాతీయధర్మావచ్ఛిన్నత్వేనచ తాదృశాభావస్యాపి లక్షణఘటకతయా తద్ఘటితకూటాధికరణం గుణాదిరేవేత్యతివ్యాప్తిర్దుర్వారేతిచేత్ ॥ అత్రకేచిత్ ॥స్వధర్మితావచ్ఛేదకత్వేనభాసమానయావద్ధర్మఘటితత్వేసతి పర్యాప్తిసంబంధేన వృత్తిమత్త్వరూపస్వనిష్ఠవ్యాసజ్యవృత్తిత్వేన సాజాత్యంవివక్షణీయం ॥ నచైవమపి నిరుక్తత్రిత్వరూపసాధ్యతావచ్ఛేదకధర్మితావచ్ఛేదకత్వేన భాసమానద్రవ్యత్వత్వ సత్తాత్వయోగపి నిరుక్తద్విత్వశరీరే అన్యతరత్వఘటకభేదప్రతియోగినివిశేషణత్వాత్తద్ఘటితత్వస్య నిరుక్తద్విత్వేఽక్షతత్వాన్నోక్తాతివ్యాప్తివారణసంభవఇతివాచ్యమ్ ॥ తద్ఘటితత్వస్య తదవచ్ఛిన్నముఖ్యవిశేష్యతానిరూపిత ప్రకారతాశ్రయత్వ రూపస్యైవవివక్షితత్వాత్తస్యచ తాదృశద్విత్వేఽభావాదిత్యాహుః ॥ పరేతు స్వపర్యాప్త్యవచ్ఛేదక ధర్మావచ్ఛిన్నపర్యాప్తికత్వేనైవ సాజాత్యంవివక్షణీయం తథాచనిరుక్తత్రిత్వపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నపర్యాప్తికత్వస్య నిరుక్తద్విత్వేఽసత్త్వాన్న తదవచ్ఛిన్నాభావమాదాయాతివ్యాప్తిః ॥ నచైవంసతి పర్యాప్తిశ్చాయమేకఇమాద్వావిత్యాదౌ వయమేకఇతి లేఖనస్వారస్యేనావ్యాసజ్యవృత్తిధర్మాణామపి పర్యాప్తిస్వీకారేణ వాచ్యత్వత్వ పర్యాప్త్యవచ్ఛేదక వాచ్యత్వనిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నపర్యాప్తికత్వస్య వాచ్యత్వత్వేసత్త్వేపి సమవాయిత్వేఽభావాత్తాదృశ సజాతీయధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ప్రసిద్ధ్యావాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ వ్యధికరణధర్మా
వచ్ఛిన్నాభావీయ ప్రతియోగితాయాం సమానాధికరణ ధర్మస్యాప్యవచ్ఛేదక
త్వ వ్యవస్థాపనేన తాదృశనిరుక్తరూపేణవాచ్యత్వత్వ 'సజాతీయవాచ్యత్వత్వా
వచ్ఛిన్నత్వస్య తాదృశాభావీయప్రతియోగితాయా మక్షతత్వాత్ ॥ సజాతీయ
ధర్మావచ్ఛిన్నేత్యత్రతన్మాత్రా వచ్ఛిన్నత్వానివేశాదితి వదంతి * సాధ్యతా
వచ్ఛేదకస్య ప్రతియోగితావ్యాపకత్వస్థానే ప్రతియోగితావచ్ఛిన్నస్యవ్యాపక
తావచ్ఛేదకత్వనివేశేతి * అత్రైవం విశిష్టసాధ్యకే విశిష్టాభావస్య లక్షణఘటక
త్వానుపపత్తిస్తాదృశాభావీయప్రతియోగితావచ్ఛిన్న శుద్ధవ్యాపకతావచ్ఛేదక
త్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకేఽభావాత్ ॥ నచ విశిష్టాభావీయ ప్రతియోగితాయా
స్తాదృశాభావస్యాపలక్షితాభావ వైలక్షణ్యనిర్వాహాయ విశేషణాంతర్భావేణప
ర్యాప్తత్వస్యవక్తవ్యత్వాత్తదవచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వం సాధ్యతావ
చ్ఛేదకేఽక్షతమితివాచ్యమ్ ॥ తథాపి సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబన్ధేనైవ స్వావ
చ్ఛిన్నాధికరణత్వస్య వక్తవ్యత్వాత్తాదృశసమవాయేన గుణాద్యన్యత్వ ద్రవ్య
త్వోభయత్వావచ్ఛిన్నాధికరణత్వస్యైవతాదృశప్రతియోగితావచ్ఛిన్నస్య సమ
వాయేనాధికరణత్వస్యాప్రసిద్ధతయా తాదృశప్రతియోగితాయాః స్వపదేనోపా
దానాసంభవాదితిచేత్ ॥అత్ర కేచిత్ విశిష్టాభావస్యోపలక్షితాభావాద్వైలక్షణ్యా
య విశిష్టాభావీయ ప్రతియోగితాయాం విశిష్టప్రతియోగికసంబంధస్యైవావ
చ్ఛేదకత్వం ॥ ఏవంచ విశిష్టసత్తావానితి జ్ఞానస్యప్రతియోగ్యభావాన్వయాతు
ల్యయోగక్షేమావితి న్యాయేన విశిష్టప్రతియోగికసంబంధావగాహిత్వేసిద్ధేఽ
నుమితి విధేయతావచ్ఛేదకత్వమపి తస్యైవేతి సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టప్రతి
యోగికసంబంధేన విశిష్టాభావీయప్రతియోగితావచ్ఛిన్నవ్యాపకత్వస్య సాధ్య
తావచ్ఛేదకే ప్రతియోగితాయా విశేష్యమాత్రనిష్ఠత్వేప్యక్షతత్వాత్ ॥ నచవి
శిష్ట ప్రతియోగికసంబంధస్య విశిష్టాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం విచారా
సహమితివాచ్యమ్ ॥ తాదృశాభావీయ ప్రతియోగితాయా విశేషణాంతర్భావే
న పర్యాప్తత్వస్యాపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన ప్రతియోగితావచ్ఛేద
క విశిష్టప్రతియోగితాపర్యాప్త్యధికరణ తయాసాకమభావస్యవిరోధాంగీకర్తృ
వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావవాదిమతే విచారాసహత్వాత్ ॥ యాదృశదం
డద్వయం పరస్పరాశ్రయస్తాదృశాన్యతర విశిష్టాన్యతరాభావస్య తాదృశాన్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

తదుపలక్షితాన్యతరాభావవైలక్షణ్యస్య విశిష్టాభావీయ ప్రతియోగితాయా వి
శేషణాంతర్భావేణ పర్యాప్తత్వస్వీకారేప్యనిర్వాహాచ్చ దర్శితస్థలే విశేష
ణ విశేష్యయోరైక్యాత్తస్మాత్ క్వచిద్విశిష్టాభావీయ ప్రతియోగితాయాః
విశేషణవిశేష్య పర్యాప్తత్వం క్వచిత్తస్యాం విశిష్టప్రతియోగిక సంబంధస్యై
వావచ్ఛేదకత్వమిత్యేవంవిశిష్టాభావభేదేనవ్యవస్థా ॥ ప్రకృతే గుణాన్యత్వవిశి
ష్టప్రతియోగికసంబంధస్య తాదృశవిశిష్టాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వే బా
ధకవిరహాత్తదభిప్రాయకోఽయంగ్రంథః॥యద్వా స్వావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావ
చ్ఛేదకత్వస్థానే స్వావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వమేవనివేశ్యం
తథాచ నకోఽపిదోష ఇతివదంతి ॥ వస్తుతస్తు ॥ ఘటత్వపటత్వోభయస్య సమవా
యేనైకత్రాసత్త్వేపి ఘటపటోభయవదితి ప్రతీతిబలాద్ఘటత్వపటత్వద్విత్వావ
త్రితయ పర్యాప్తవిలక్షణావచ్ఛేదకతాకనిరూపకతాకాధికరణతాభూతలాదా
స్వీక్రియతే॥ తథాసమవాయేనవిశిష్టాభావప్రతియోగ్యధికరణమితి ప్రతీతిబలా
ద్వ్యాసజ్యవృత్తితాదృశప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నసమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నా
ధికరణతాపి విశిష్టాధికరణే స్వీక్రియత ఇతి పరమతాత్పర్యార్థః * నచ స్వస
మానాధికరణేతి * నను సంయోగీసత్త్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిః సంయోగాభావ
స్య స్వసమానాధికరణాభావప్రతియోగిత్వేన వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావ
స్యైవ లక్షణఘటకత్వాదితిచేన్న ॥ స్వాధికరణేయత్కించిత్త్వస్య వివక్షితత్వా
త్ ॥ లాఘవాదాహ ॥ *అనవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వం వేతి* పృథివీవృత్తిగుణసామాన్య
మిత్యత్రగుణపదవ్యావృత్తిందర్శయతి * పృథివీసమవేతత్వావచ్ఛిన్నాభావ ఇ
త్యాదినా * అప్రసిద్ధ ఇతి * వాయుత్వహేతోర్వ్యభిచారిత్వనిర్వాహాయ పృథి
వీసమవేతత్వోపలక్షితాభావస్యైవసాధ్యతయా సమవేతత్వమాత్రస్య తాదృశా
భావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేపి క్షతివిరహాదితి భావః ॥ విశిష్టాభావస్యసాధ్యత్వ
మిత్యభిప్రాయేణశంకతే ॥ * నచేతి * ఉపలక్షితాభావస్య సాధ్యత్వాభిప్రా
యేణ సమాధత్తే ॥ * సమవేతత్వేతి * గుణపదోపాదానమితి * అత్రయద్య
పి విశిష్టాభావస్యసాధ్యత్వేవాయుత్వస్యసద్ధేతుత్వాపత్త్యోపలక్షితాభావస్యై
వసాధ్యత్వం వక్తవ్యమ్ తస్యచగుణసామాన్యాభావ సమనియతతయా గుణత్వ
స్యైవావచ్ఛేదకత్వం సంభవతీతి పూర్వతౌల్యమితిశంకా సంభవతి ॥ తథాపి
యాదృశజలేపృథివీవృత్తిగుణః కదాపినోత్పన్నస్తాదృశజలమస్తీత్యభిప్రాయక

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

ల్పనాన్నదోష స్తథాసతి గుణసామాన్యాభావస్య తాదృశాభావసమనైయత్యా
సంభవాత్ * అత్రపృథివీపదంపృథివీసామాన్యపరమేవేతి * అత్రేదంచిత్యం
పూర్వానుమానఏవతదతివ్యాప్తి వారణానురోధేనైతదూప్రాత్యంతాభావవాన్
మేయత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తివారణానురోధేనచాత్యన్తాభావఘటితస్యైవవ్యా
ప్యవృత్తిత్వస్యవివక్షావశ్యకతాంప్రదర్శ్య ఘటతద్వాయుద్విత్వపటతద్వాయుద్వి
త్వాత్మకాభావానాంవ్యాప్యవృత్తిత్వముపపాద్యపృథివీపదస్యైతత్పృథివీపరత్వం
యథోపపాదితంతథాద్వితీయానుమానేపిసంభవతి॥తథాహి॥సాధ్యాభావేవ్యాప్య
వృత్తిత్వం స్వసమానాధికరణాత్యన్తాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదక సాధ్యాభావ
త్వవత్త్వం నిరవచ్ఛిన్నాధేయతావచ్ఛేదక సాధ్యాభావత్వవత్త్వంవైతదతివ్యా
ప్తివారణానురోధేనైవ నివేశనీయమ్ ॥ నతు స్వసమానాధికరణాత్యన్తాభావప్ర
తియోగితాయాం సామానాధికరణ్యేనానవచ్ఛేదకం యదభావనిష్ఠం తద్వ్యక్తి
త్వం తత్త్వంనిరవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వం తత్త్వావచ్ఛేదకంయదభావనిష్ఠం తద్వ్యక్తి
త్వం తత్త్వంవాదర్శితద్విత్వానాం తత్తద్వ్యక్తిత్వేనావ్యాప్యవృత్తిత్వాదే తదతి
వ్యాప్తేః కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకవ్యతిరేకిత్వావచ్ఛిన్నాభా
వే సాధ్యేమేయత్వాదావతివ్యాప్తేశ్చ సాధ్యాభావానాం వ్యతిరేకిణాం సర్వే
షామేవ తత్తద్వ్యక్తిత్వేన కాలికావ్యాప్యవృత్తిత్వాన్నిరుక్తవ్యాప్యవృత్తిత్వవి
రహేణ వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ లక్షణఘటకత్వాత్ ॥ అపిచ
సాధ్యాభావత్వఘటితవ్యాప్యవృత్తిత్వప్రవేశే వృక్షత్వసంయోగోభయాభావ
సాధ్యకేవృక్షత్వాదావవ్యాప్తిరపి వృక్షత్వస్య దర్శితోభయాభావాభావత్వే
నావ్యాప్యవృత్తిత్వేపి తద్వ్యక్తిత్వేన వ్యాప్యవృత్తిత్వేన తద్ఘటిత కూటాధికర
ణే హేతోర్వృత్తేరేవంచ ఘటతద్వాయుద్విత్వపటతద్వాయుద్విత్వాత్మకాభా
వానామప్యవశ్యం వివక్షణీయసాధ్యాభావత్వ ఘటితవ్యాప్యవృత్తిత్వేనలక్షణఘ
టకతయా తద్ఘటితకూటాధికరణేవాయౌ హేతోర్వృత్తేరతివ్యాప్తి విరహాద్ద్వితీ
యానుమానేపి పృథివీపదస్యైతత్పృథివీపరత్వంయుక్తమితి ॥ ననుసత్తాన్యపృథి
వీసమవేతశూన్యసాధ్యకేవాయుత్వాదావతివ్యాప్తివిరహేపి విభ్వసమవేతపృ
థివీసమవేతశూన్యత్వసాధ్యకేఽతివ్యాప్తిరస్త్యేవేత్యాశంకాం నిరస్యతి * వి
భ్వితి * మూర్తత్వస్య జాతిరూపత్వమిత్యభిప్రాయేణేద మన్యథానవ్యమతే
తాదృశాభావస్యోత్పత్త్యాదికాలావచ్ఛేదేన వాయౌసత్త్వాద్వాయుత్వస్యవ్యభి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

చారిత్వానుపపత్తేః * సకలేతి * అత్ర సాకల్యవిశేషణసత్త్వే వ్యతివ్యాప్తేర్వక్ష్యమాణత్వాదుపాదానం తత్సత్త్వేప్యతివ్యాప్తిర్న హీయత ఇత్యేవం ప్రదర్శనార్థమితి ధ్యేయమ్ ॥ రూపసామాన్యభావవాన్ వాయుత్వాదిత్యాదౌ స్వపదేన తత్తద్ఘటాదేరేవోపాదేయతయా తత్ర యద్యదర్థాప్రసిద్ధిస్తత్సాధ్యకేపి స్వానుపాదానే తత్సాధ్యకే వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిరత ఆహ * అథవేతి * స్వవృత్తిసాధ్యాభావత్త్వవ్యాపకాధేయతా నిరూపకాధికరణవృత్తిసాధ్యాభావత్వవ్యాపకస్వవృత్తితాకమధికరణం యావత్తామిత్యాదేరర్థ ఇత్యథవేతి కల్పాభిప్రాయః * శేషమితి * తాదృశహ్రదవృత్తిత్వాభావమాదాయాతివ్యాప్తివారణాయ తాదృశం యద్యత్స్వం తావదన్యతమవృత్తిత్వత్వసమనియతప్రతియోగితాకత్వవివక్షణమిత్యర్థః ॥ యద్యత్స్వమితి నివేశే దుర్జ్ఞేయత్వం గౌరవం చేత్యత ఆహ ॥ * అథవేతి * ధర్మ్యవిశేషణీయ ఇతి * తథా చాధేయతావచ్ఛేదకః సాధ్యాభావమాత్రవృత్తివ్యాసజ్యవృత్తిర్యో ధర్మస్తన్న్యూనవృత్తితద్వ్యాప్యం యత్తదన్యో యః సాధ్యాభావమాత్రవృత్తివ్యాసజ్యవృత్తిధర్మస్తదవచ్ఛిన్నాధికరణతావద్వృత్తిత్వాభావవత్త్వం వ్యాప్తిరితి నిష్కర్షః ॥ న్యూనవృత్తిత్వం సామానాధికరణ్యఘటితమ్ ॥ వ్యాప్యత్వం చ సామానాధికరణ్యమాత్రమితి వివక్షితమ్ ॥ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోటౌ మాత్రపదానుపాదానే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావమాత్రవృత్తిసముదాయత్వే తాదృశాభావోదాసీనసాధారణసముదాయత్వన్యూనవృత్తిత్వవ్యాప్యత్వయోః సత్త్వేన తద్భిన్నసాధ్యాభావమాత్రవృత్తివ్యాసజ్యవృత్తిధర్మాప్రసిద్ధ్యా వాచ్యత్వసాధ్యకేఽవ్యాప్తిరతస్తన్నివేశః ॥ వ్యాసజ్యవృత్తిత్వానివేశే రూపాభావసాధ్యకే ఏకరూపవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావవృత్తిసముదాయత్వస్య సకలరూపవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావసాధారణో యః సాధ్యాభావత్వరూపో ధర్మస్తన్న్యూనవృత్తితయా తద్వ్యాప్యతయా చ తద్భిన్నతాదృశధర్మాప్రసిద్ధిరతస్తన్నివేశః ॥ ఆధేయతావచ్ఛేదకత్వవిశేషణప్రయోజనం గ్రంథకృద్దర్శితం జ్ఞేయమ్ ॥ ఘటత్వాద్యుదాసీనధర్మాణాం భేదనివేశే గౌరవమతోఽవ్యాప్యత్వనివేశః స్వస్యాపి స్వవ్యాప్యత్వాత్తద్భిన్నతాదృశధర్మాప్రసిద్ధిరతో న్యూనవృత్తిత్వనివేశః ॥ అనుయోగికోటౌ మాత్రపదానుపాదానే వాచ్యత్వసాధ్యకే వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యాభావఘటాధికరణత్వైతద్విత్వరూప తా.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

దృశధర్మావచ్ఛిన్నాధికరణే హేతోరవృత్త్యాఽవ్యాప్తిరత స్తన్నివేశః ॥ వ్యభిచారిణి తాదృశసాధ్యాభావత్వ రూపధర్మమాదాయ తదవచ్ఛిన్నాధికరణత్వం జగతఏవస్యాదతో వ్యాసజ్య వృత్తీతి ॥ సమనియతాభావైక్యమతే తాదృశధర్మన్యూనవృత్తి తాదృశధర్మవ్యాప్యధర్మాప్రసిద్ధ్యా తద్భిన్న తాదృశధర్మాప్రసిద్ధి స్తన్న్యూనవృత్తిత్వతద్వ్యాప్యత్వోభయాభావం నివేశ్యవారణీయా ॥ సత్తాత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకేప్యనివేశత్వాహ * ద్రవ్యత్వవిశిష్టేతి * ఏతద్రూపాన్యత్వవిశిష్టేతి * స్వరూపసమవాయోభయసంబంధఘటిత సామానాధికరణ్యరూపం వైశిష్ట్యం తస్యచైతద్రూపేపి సత్త్వాత్తాదృశవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాః సమవేతమాత్రనిష్ఠత్వంబోధ్యమ్ ॥ ఉక్తపూర్వపక్షే కేషాంచిత్సమాధానమాహ * ఏవమితి * ప్రమేయసాధ్యకేతి * అథ సాధ్యాభావే సాధన సామానాధికరణ్యఘటితాస్మిన్కల్పే సద్ధేతుమాత్రఏవవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ లక్షణఘటకతయా తస్యచ సాధ్యసమానాధికరణేత్యాదివిశేషణాశాంత గగనాభావభిన్నత్వాసంభవేనాసంభవస్యైవప్రసక్తేః ప్రమేయసాధ్యకేత్యనుపపన్నమ్ ॥ నచ సమానాధికరణధర్మేణసాధ్యవృత్తిత్వాదానేవహ్నిసాధ్యకే గగనాభావమాదాయనాప్రసిద్ధిః సంభవతీత్యభిప్రాయేణేదమితివాచ్యం వహ్నిసాధ్యకేపి వ్యధికరణస్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నాభావ మాదాయాప్రసిద్ధేర్దుర్వారత్వాత్ ॥ నచ స్వరూపాదివ్యధికరణ సంబంధావచ్ఛిన్నాభావానాం నవినక్షణీయసమానాధికరణ సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వమితివాచ్యమ్ ॥ స్వరూపసంబంధేన వహ్నిత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావస్య తాదృశతయాతమాదాయైవాప్రసిద్ధేః సంభవాత్ ॥ నచ సమానాధికరణసంబంధావచ్ఛిన్నత్వమిత్యస్య స్వావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతావచ్ఛేదకః ధర్మావచ్ఛిన్నత్వమర్థో వహ్నిత్వస్య తాదృశాధేయతానవచ్ఛేదకతయా నతాదృశాభావమాదాయాప్రసిద్ధిరితివాచ్యం ॥ తథాసతి గగనత్వేనప్రమేయసామాన్యాభావస్యాతాదృశతయా తమాదాయాప్రసిద్ధివారణాయ ధర్మే సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వవిశేషణప్రయోజన కథనాసంగతేః ॥ నచ సాధ్యవదవృత్త్యభావే సమానాధికరణసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వం పరిత్యజ్యసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వనివేశకల్పే వహ్న్యాదిసాధ్యకేఽప్రసిద్ధ్యభావఇతివాచ్యమ్ ॥ ఏకత్వప్రాగభావవిశిష్టవహ్నేః సంయోగేనయో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

భావ స్తమాదాయాప్రసిద్ధేస్తత్కల్పేపి దుర్వారత్వాత్ ॥ అత్రేదంసమాధానం స్వరూపసంబంధేన వహ్న్యభావైకత్వప్రాగభావవిశిష్టవహ్న్యభావాదీనాదాయవహ్నిసాధ్యకేఽప్రసిద్ధిసంభవేపి సమానాధికరణధర్మేసాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వవిశేషణేపి తాదృశాప్రసిద్ధేర్వారణాసంభవాత్తద్విశేషణప్రయోజనతయా నైషాఽప్రసిద్ధిరుద్భావయితుంశక్యతఇతిప్రమేయ సాధ్యకస్థలానుధావనమితి ॥ నచైకత్వ ప్రాగభావస్యా వ్యాప్యవృత్తితయా నప్రతియోగివైయధికరణ్య ఘటితసాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వమితి తాదృశాభావస్య నసాధ్యవద్వృత్తిత్వాది విశేషణాక్రాంతత్వమితివాచ్యమ్ ॥ సాధ్యవద్వృత్తితాదృశాభావత్వోభయత్వాదినా సాధ్యాభావఏవ ప్రసిద్ధఇత్యుక్తేః ప్రతియోగివైయధికరణ్య ఘటితసాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వస్యైవ గ్రంథకృదభిప్రేతత్వాత్ ॥యా పురుషవ్యక్తిరేతద్దండవిశిష్టాఽస్మిన్నేవాధికరణేఽపరదండవిశిష్టాన్యస్మిన్నేవాధికరణేవర్తతేతాదృశదండవిశిష్టవ్యక్త్యాసాధ్యతాయాంస్వాశ్రయదండతద్వ్యక్తిత్వోభయావచ్ఛిన్ననిరూపకతాకాధికరణత్వ సంబంధేనప్రమేయత్వస్య హేతుతాయామేతద్దండవిశిష్టతద్వ్యక్త్యభావతద్దండవిశిష్టతద్వ్యక్త్యభావయోర్భిన్న భిన్న వ్యక్త్యంతర్భావేణ సాధనసమానాధికరణయోరుక్తవిశేషణాక్రాంతత్వేనచ తద్ఘటితకూటాధికరణే హేతుతావచ్ఛేదకసంబన్ధేన వృత్త్యప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తివారణాయ ప్రతియోగివైయధికరణ్య ఘటితసాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వస్య సమానాధికరణ ధర్మేఽవశ్యం నివేశనీయత్వాచ్చ ॥ ప్రతియోగితాయాం సమానాధికరణసంబంధావచ్ఛిన్నత్వ నివేశేసాధ్యాభావీయప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వం వ్యర్థమిత్యత స్తత్పరిత్యజ్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వం నివేశయతి ॥ * సమానేతి * ఉభయత్వాదినా సాధ్యాభావఏవేతి*యద్యపి సాధ్యవద్వృత్తిత్వాది విశేషణాక్రాంతత్వోయః వహ్నిగగనత్వోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావ స్తద్భిన్నసాధ్యాభావాప్రసిద్ధ్యాఽసంభవోదుర్వారఏవ ॥తథాపి సమానాధికరణధర్మే సాధ్యవద్వృత్తితానవచ్ఛేదకవ్యాసజ్యవృత్తి ధర్మభిన్నత్వ నివేశాన్నాసంభవః ॥ అత్రేదంచింత్యం సమానాధికరణధర్మేసాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వోపాదానేపి జ్ఞేయత్వాన్యప్రమేయవాచ్యత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యవద్వృత్తిస్తథావిధోయో జ్ఞేయత్వాన్యప్రమేయత్వేన జ్ఞేయత్వ గగనాన్యతరాభావ స్తస్య కేవలాన్వయితయా తదన్య

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

సాధ్యాభావాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తివారణాయ సాధ్యవద్వృత్త్యభావేస్వన్యూనవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ విశేషణస్యావశ్యకతయా తేనైవ గగనత్వేన ప్రమేయసామాన్యాభావవారణే సమానాధికరణధర్మే సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వవిశేషణంవ్యర్థం ॥ న్యూనవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వమనివేశ్యావచ్ఛిన్నత్వ వ్యాపకత్వోభయసంబంధేన ధర్మవిశిష్ట ప్రతియోగితాకత్వవిశేషణేన తాదృశాన్యతరాభావవ్యావర్తనంతు న సమ్యక్ తాదృశాభావప్రతియోగితాయాం జ్ఞేయత్వాన్యప్రమేయత్వస్యైవ ప్రతియోగివిశేషణాన్యతరత్వస్యాప్యవచ్ఛేదకతాయా గ్రంథకృదభిప్రేతతయా తస్య తథాత్వాక్షతేః ॥ నచోక్తోభయసంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకధర్మవిశిష్టత్వమేవ వివక్షణీయమితిశంక్యం ॥ తథాపి జ్ఞేయత్వాన్యప్రమేయత్వేన జ్ఞేయత్వజ్ఞేయత్వాన్యప్రమేయోభయాభావస్యోక్తోభయసంబంధేన తాదృశోభయత్వరూపధర్మవిశిష్టతయా తదవ్యావర్తనేన తదన్యసాధ్యాభావాప్రసిద్ధేర్దుర్వారత్వాత్తద్వ్యావర్తనాయ యథోక్తవిశేషణస్యైవావశ్యకత్వాత్ ॥ యత్తు సాధ్యవద్వృత్తిసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య ఘటవృత్తిత్వ విశిష్టాకాశాభావాభావస్య ఘటవృత్తిత్వ విశిష్టాకాశాభావాత్మనః శుద్ధాకాశాభావానతిరిక్తతయా తదన్యసాధ్యాభావాప్రసిద్ధిర్న్యూనవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వ వివక్షణేపి దుర్వారైవవాచ్యత్వాది సాధ్యకేఇతిసమానాధికరణ ధర్మేసాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వవిశేషణమావశ్యకమితి॥తత్తుజాతిప్రతియోగికాభావవాన్ మేయత్వాదిత్యాదౌ గ్రంథకృదుక్తాయాః సాధ్యాభావప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వవిశేషణ వ్యావృత్తేర్విశిష్టాతిరిక్తత్వాభిప్రాయేణైవాధస్తాదుపవర్ణనేన సాధ్యవద్వృత్తీత్యాది పరిష్కారోపసంహారే పృథివ్యన్యద్రవ్యత్వవద్ద్రవ్యత్వాదిత్యాదా వతివ్యాప్తేర్వారణస్యవిశిష్టాతిరిక్తతాపక్షసమలంబ్యైవగ్రంథ కృతాప్రదర్శితత్వాచ్చానుపాదేయం ॥ యదపి సాధ్యతా వచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ నివేశకల్పే స్వరూపసంబంధేన ప్రమేయసాధ్యకే యథోక్తవిశేషణాక్రాంత స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకోయో గగనాభావస్తదన్యసాధ్యాభావాప్రసిద్ధివారణాయ సమానాధికరణ ధర్మేసాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వవిశేషణమావశ్యకమితి॥తదపిమందమ్ ॥ తద్విశేషణ దానేపి వహ్నిసాధ్యకే ఏకత్వప్రా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

గభావవిశిష్టవహ్నేః సంయోగేనయోఽభావస్తస్యాపియథోక్తవిశేషణాక్రాన్తతయా తదన్యపాఠేన సమానాధికరణసాధ్యాభావాప్రసిద్ధివారణాయ సమానాధికరణధర్మేణ సాధ్యతావచ్ఛేదకసమ్బన్ధావచ్ఛిన్నాధేయతావచ్ఛేదకత్వవిశేషణావశ్యకతయా తేనైవ స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక గగనాభావవారణే సమానాధికరణధర్మేణ సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వవిశేషణానావశ్యకత్వాదేకత్వ(ప్రా)గభావవిశిష్టవహ్నిత్వస్యావశ్యం వివక్షణీయప్రతియోగివైయధికరణ్యఘటితసాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వమనుపదమేవోక్తమితి ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వవిశేషణవైయర్థ్యం దుర్వారమేవ॥ నచ స్వన్యూనవృత్తిత్వం స్వసమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం తత్ర భేదప్రతియోగ్యవృత్తిత్వమవశ్యం నివేశనీయమన్యథా సాధ్యవద్వృత్త్యభావప్రతియోగితావచ్ఛేదక ఘటత్వాదేః స్వసమానాధికరణవ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకం వ్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితాకం నాభేదమాదాయ తత్ప్రతియోగితా వచ్ఛేదకతాపత్త్యా స్వన్యూనవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాయా అప్రసిద్ధ్యాపత్తేస్తథా చ సాధ్యగగనోభయాభావస్యాపి తాదృశతయా తద్భిన్న సాధ్యాభావాప్రసిద్ధిః సద్ధేతావస్త్యేవేతి వాచ్యమ్॥ వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మ సాధారణస్య పర్యాప్త్యతిరిక్తసంబంధావచ్ఛిన్న తాదృశభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ రూపస్వన్యూనవృత్తిత్వస్య నివేశేనోక్తదోషాభావాత్॥ కించ సత్తాసాధ్యకే ద్రవ్యగుణాద్యన్యత్వ విశిష్టసత్తాభావానాం యత్కించిత్సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావభిన్నత్వేన లక్షణఘటకత్వం దుర్వారమేవ సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వస్యానుగతస్యైకస్యాభావాత్తాదృశాభావభేదకూటమేవ నివేశనీయం తదపేక్షయా సాధ్యవద్వృత్త్యభావే గగనాభావభిన్నత్వమేవ లాఘవాద్దేయం తేనైవప్రమేయత్వేన గగనాభావవారణాద్వ్యర్థం ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వమితి॥

* ఘటవృత్తిత్వవిశిష్టేతి * యద్యపి ఘటవృత్తిత్వ విశిష్టాకాశాభావాభావసాధ్యే సాధ్యవద్వృత్తిత్వాది విశేషణాక్రాన్తగగనాభావభిన్నాభావాప్రసిద్ధేర్వనాతివ్యాప్తిస్తథాపి తుల్యయుక్త్యా తత్సాధ్యకే సద్ధేతౌ తాదృశాభావాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్తివారణాయ సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావత్వేన సాధ్యవద్వృత్తిర్వివక్షణీయా తథా చేయమతివ్యాప్తిరితి ధ్యేయమ్ * సాధనాధికరణ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

యేషాంపరస్పరమైకాధికరణ్యమితి * యద్యప్యేవంవివక్షాయాంవహ్నిమాన్పర్వత వహ్న్యవయవ సంయోగాదిత్యత్ర సంబంధద్వయావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక సాధ్యాభావసముదాయస్య సాధనాధికరణేఽసత్త్వాన్న తత్రాతివ్యాప్తివారణప్రయోజనకత్వం ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వ విశేషణస్య సంభవతి ॥ తథాపి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధాతిరిక్తసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకతాదృశసాధ్యాభావ సముదాయమాదాయాసంభవవారణప్రయోజనం తద్విశేషణస్య బోధ్యమ్ ॥ *త్యాజ్యమేవేతి * పృథివీద్రవ్యత్వ ప్రకారకప్రమావిషయత్వాదిత్యాదౌ జలాసమవేతత్వతేజోఽసమవేతత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావ ఘటితకూటస్య సాధనాధికరణేఽసత్త్వాదతివ్యాప్త్యభావాదితిభావః ॥

ఇతికూటఘటితలక్షణమ్.

౩౦ ॥ * ఉక్తవిశేషణనివేశఇతి * సాధ్యవద్వృత్తిసమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నాభావాన్యత్వ నివేశఇత్యర్థః ॥ సాధ్యవ్యాపకతావచ్ఛేదక రూపావచ్ఛిన్నాభావనివేశేపి పృథివీ ద్రవ్యత్వప్రకారక ప్రమావిషయత్వాదిత్యత్ర జలాసమవేతత్వ తేజోఽసమవేతత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావకూటమాదాయాతివ్యాప్తివారణాయ సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యత్వస్య ప్రతియోగితాయామావశ్యకతయాగౌరవమితి శంకాంనిరస్యతి*విశిష్టస్యేతి*అనతిరిక్తతయేతి*ఇదంచప్రతియోగితాయాంసాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యత్వనివేశకల్పేపిపృథివ్యన్యద్రవ్యత్వవద్ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తేరావశ్యకత్వ సూచనాయైవ ॥ తథాచ తద్వారకదర్శితవివక్షయామతద్ద్వయావశ్యకత్వేన తయైవపృథివీద్రవ్యత్వ ప్రకారకప్రమావిషయత్వాదిత్యాదౌ జలాద్యసమవేతాభావమాదాయాతివ్యాప్తివారణే ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యాప్యత్వం నదేయమితి న గౌరవం పుచ్ఛలక్షణఇతిభావః * న లక్షణఘటకతా ప్రసక్తిరితి * తథాచ తద్వారకసాధ్యవద్వృత్తిత్వాది విశేషణానావశ్యకతయా నకూటఘటితలక్షణే గౌరవమిత్యాశయః * వక్ష్యమాణత్వాదితి * తత్పఙ్క్తివ్యాఖ్యానావసరఇత్యాదిః ॥ వ్యాఖ్యాంతరముపన్యస్యతి * సాధనవతీతి * హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేనకించిత్పదార్థాధికరణవృత్తయఇతి * అతఏవసాధ్యాభావకూటాధికరణ నిరూపితవృత్తిత్వాంశే హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వానివేశేపి తాదృశవృత్తిత్వ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

నిరూపకత్వస్య సమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకస్యయావదంతర్గతస్య హేత్వధికరణత్వావచ్ఛేదేనా సత్త్వాదతివ్యాప్తి విరహేణ హేతుతావచ్ఛేదక సంబంధేనయత్కించిత్పదార్థాధికరణ వృత్తిత్వమితివిశేషణ మఫలం సద్ధేతౌ తాదృశవృత్తిత్వనిరూపకత్వస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ ప్రసిద్ధేః ॥ పరంతు హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన వృత్తిమద్వృత్తయోయావంతస్తాదృశ సాధ్యాభావకూటాధికరణవృత్తిత్వాభావాఇతి లక్షణఘటకవిశేషణాపరిత్యాగేనైవ సామానాధికరణ్యస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వకల్పే లక్షణపరిష్కారః సంభవతీతిజ్ఞాపయితుం సాధ్యాభావకూటాధికరణ వృత్తిత్వాంశే హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వ ఘటితమేవలక్షణమభిప్రేతం తథాచనతద్వైయర్థ్యమ్ వృత్తిత్వాంశేహేతుతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వ విశేషణస్యత్వఖండాభావసంపాదకతయైవసార్థక్యమితిబోధ్యమ్ ॥—॥

ఇతి పుచ్ఛలక్షణమ్.

విదుషాం కణ్ఠభూషాయై రఘునాథేననిర్మితే ।
సన్న్యాయరత్నే సంపూర్తిమగమన్మనులక్షణీ॥

ఇతి మీమాంసా న్యాయపఞ్చాస్యశ్రీమద్రాఘవాచార్యశిష్యస్య
పర్వతే ఇత్యుపనామక రఘునాథస్యకృతౌ గదాధరీయ
పంచవాదటిప్పణ్యాం న్యాయరత్నాభిధాయాం
చతుర్దశలక్షణీసమాప్తా.

అథ సిద్ధాన్తలక్షణమ్.

శ్రీః ॥ * యథాశ్రుతమూలాదితి * నను నఞ్ పదసమభివ్యాహృతప్రథమోచ్చరిత పదార్థేనఞర్థభేదానుయోగిత్వ బోధస్య ఘటః పటోనేత్యాదౌ దృష్టత్వాత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నం యన్నభవతీతి మూలాన్నయత్పదార్థే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న భేదో నఞాబోధయితుం శక్యతేఅపితు పూర్వపదార్థేప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ఏవయత్పదార్థభేద ఇతియథాశ్రుతమూలాద్యత్పదార్థేసాధ్యప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నభేదః ప్రతీయతఇత్యసంభవి ॥ నచ యత్పదస్య పూర్వసంయోజనయాగ్రంథ సాధ్యసంజనస్యమితివాచ్యమ్ ॥ తథాసతి యథాశ్రుతమూలప్రతిపాద్యత్వోక్తేరసంగ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

త్వాపత్తేరితిచేన్న ॥ యథాశ్రుతత్వంహి నఞ్ప్రియమాణవర్ణానుపూర్వీకత్వం
యేనోక్తదోషఃస్యాత్ ॥ అపితునిరూఢలక్షణేతరలక్షణాధీనార్థప్రతిపత్త్యతాత్పర్య
కత్వం తచ్చ యత్పదస్య పూర్వంయోజనాయామప్యక్షతమితినోక్తాసంగతిః ॥
నచ తర్హీదం యథాశ్రుతత్వంనఞ్వ్యత్యాసపక్షేప్యక్షతమితివాచ్యమ్ ॥ నఞ్
వ్యత్యాసేహినోత్తరత్రోచ్చారితనఞః పూర్వత్రయోజనా, నఞః సమాసాఘటక
త్వేన తస్యప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేతి సమాసఘటకీభూతప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకపదోత్తరంయోజనాయాఅసంభవాత్ ॥ అపితుప్రతియోగితావచ్ఛేదకా
వచ్ఛిన్నేతి సమస్తపదఘటకీభూత ప్రతియోగితావచ్ఛేదకపదస్య ప్రతియోగి
తానవచ్ఛేదకరూపార్థేలక్షణాతాత్పర్యకత్వమేవ నఞః॥ తథాచస్వారసికలక్ష
ణయా ప్రతియోగితానవచ్ఛేదక రూపార్థోపస్థాపకత్వేనోక్త యథాశ్రుతత్వ
స్యాసంభవాదితి ॥ అథ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేయత్పదార్థభేదనివే
శనేప్యదోషాద్యత్పదస్య పూర్వంయోజనయా విపరీతభేదబోధనం విఫలమితిచే
త్ ॥ మైవమ్ ॥ తథాసతి వ్యభిచారిణ్యుదాసీనపదార్థేసాధ్యభేద సత్త్వేనాతి
వ్యాప్త్యాపత్త్యా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నపదస్య వీప్సాకరణప్రసంగేన
తస్యావ్యాపకత్వే తాత్పర్యేణచ గౌరవాపత్తేః ॥ నచ యత్పదార్థభేద నివేశే
పి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నోదాసీన పదార్థభేదమాదాయ వ్యభి
చారిణ్యతి వ్యాప్త్యాపత్త్యా వీప్సాయాభవతోప్యావశ్యకత్వేన సామ్యమే
వేతివాచ్యమ్ ॥ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నం యన్నభవతీతి మూ
లేన హేతుసమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నం నేత్యా
కార ప్రతీతి సాక్షికస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాక
ప్రతియోగితాకస్యైవానుగతైకభేదస్య సాధ్యే నివేశ్యత్వేనాతివ్యాప్తేర్ని
రాసాత్ ॥ యద్యపి న్యూనవృత్తిధర్మస్యైవ భేదానుయోగితావచ్ఛే
దకత్వ నియమేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వావచ్ఛిన్నానుయోగితావచ్ఛే
దకతాకస్య సాధ్యభేదస్యైకస్యానుగతస్య నివేశేపి నయథాశ్రుతమణివాక్యా
ర్థేఽతివ్యాప్తిః సంభవతి ॥ తథాపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వావచ్ఛిన్నాను
యోగితావచ్ఛేదకతాకభేద ప్రతియోగిత్వస్య సాధ్యేనివేశే సాధ్యోదాసీన ప
దార్థోభయత్వావచ్ఛిన్నభేదమాదాయ వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్త్యా న తథావిధ
వాక్యార్థఆదృతఇతిధ్యేయం ॥ యత్తు ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నేత్యత్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

ప్రతియోగితావచ్ఛేదకపదం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ పరమవచ్ఛిన్నపదంచా వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకపరమవచ్ఛిన్నపదార్థైకదేశేఽవచ్ఛిన్నత్వే నిరూపకత్వ సంబన్ధేనావచ్ఛేదకపదార్థస్యాన్వయోఽవచ్ఛిన్నపదార్థస్య చాభేదేన నఞర్థేఽన్వయ స్తథాచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకభేదస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకే లాభాన్నావచ్ఛిన్నపదవైయర్థ్యం నవాసామాన్యభేదనివేశాత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకోదాసీన పదార్థతావచ్ఛేదకభేద మాదాయవ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిరితి వ్యాఖ్యానం ॥ తత్, లక్షణాద్వయాపత్త్యా, నఞః స్వసమభివ్యాహృతప్రతియోగివాచక పదార్థతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకభేదబోధేనిరూఢతయా తత ఏవావచ్ఛేదకత్వావచ్ఛిన్న భేదబోధేపునరవచ్ఛిన్నపదస్య లక్షణయాతాదృశ భేదబోధనవైయర్థ్యేనావచ్ఛేదకపదార్థస్యైకదేశేఽన్వయేన నిపాతార్థేనుబర్థస్యాభేదేనాన్వయా దర్శనేనచ హేయం *మహానసీయవహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావమాదాయదోషోదుర్వార ఇతి* హేతుసమానాధికరణాభావాప్రతియోగీత్యాదిపూర్వపక్షలక్షణోక్తాసంభవః స్థిర ఇతిభావః ॥ నన్వసంభవో నసంభవతి నానాధికరణసాధ్యకే విశిష్టాభావోభయాభావాద్యాదాయలక్షణాగమనే ప్యేకాధికరణసాధ్యకే ఏతమాత్రపవానేతద్రసాదిత్యాదౌలక్షణగమనాత్ ॥ తత్ర విశిష్టాభావోభయాభావయోః ప్రతియోగివైయధికరణ్యాసంభవేన లక్షణాఘటకత్వాదితిచేన్న ॥ సర్వత్ర ప్రమేయ సాధ్యవదవృత్తిపదార్థోభయాభావస్య ప్రతియోగివైయధికరణ్యసంభవేన తమాదాయాసంభవసత్త్వాత్ ॥ నచోభయాభావస్య లక్షణఘటకత్వేపి తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకోభయత్వావచ్ఛిన్నభేదః ప్రత్యేక మక్షతఏవేతి నాసంభవ ఇతివాచ్యం ॥ ఉభయత్వస్యోభయత్వేన వ్యాసజ్యవృత్తిత్వాదుభయత్వావచ్ఛిన్నభేదస్య ప్రత్యేకం సత్త్వేపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాక ప్రతియోగితాకభేదస్యైవ లక్షణనివేశేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేనోభయత్వస్యావ్యాసజ్యవృత్తిత్వాన్న తదవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకభేదః సాధ్యేసంభవతీతి ॥ నను తత్తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావమాదాయ [illegible] మహానసీయ వహ్ని[illegible] భావపర్యంతానుధావనం వ్యర్థమితిచేన్న ॥ [illegible] [illegible] [illegible] సంబన్ధేన [illegible] [illegible]

హేతుసమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేద

కతా ఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య నివేశ్యత్వేన తద్వ్యక్తిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదక
తాయాః సమవాయానవచ్ఛిన్నత్వాత్తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావ మాదాయ
దోషాసంభవేన మహానసీయవహ్న్యభావపర్యంతానుధావనాత్ ॥ నచైవంమ
హానసీయ వహ్న్యభావీయ ప్రతియోగితా నిరూపితసాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటక
సంబన్ధావచ్ఛిన్నానవచ్ఛేదకతాయావహ్నిత్వఏవపర్యాప్తతయానవ్యత్యాసేప్య
వ్యాప్తివారణం నసంభవతీతివాచ్యం॥నిరుక్తాభావీయప్రతియోగితాయామేవసాధ్య
తావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకత్వం నివేశ్యతాదృశప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకతాత్వావచ్ఛిన్నపర్యాప్త్యనధికరణత్వస్యసాధ్యతావచ్ఛేదకేని
వేశనీయతయాదోషాభావాత్ ॥యద్యపికాలికేనమహానసీయత్వవిశిష్టవహ్నిసాధ్య
కేధూమహేతుకే సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న మహానసీయత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతా
క కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నవహ్నిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకాభావమాదాయావ్యాప్తి
ర్వ్యత్యాసేప్యస్తి ॥ నచతాదృశాభావస్యస్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటక
కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న మహానసీయత్వ నిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపకతాకతాదృశ
సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న వహ్నిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపకతాకాధికరణ
తావతివర్తమాన తయా నప్రతియోగివైయధికరణ్యమితిశంక్యం ॥ సమవాయే
నమహానసీయత్వ విశిష్టస్యకాలికేన వహ్నిత్వవిశిష్టస్య సాధ్యతాయాం వ్యభిచా
రిణిసమవాయావచ్ఛిన్న మహానసీయత్వ నిష్ఠావచ్ఛేదకతాక కాలికసంబంధావ
చ్ఛిన్న వహ్నిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకాభావస్యా ప్యుక్తరీత్యాప్రతియోగివైయధి
కరణ్యాభావేనాన్యాభావ మాదాయాతివ్యాప్తివారణాయ యద్యత్సంబంధావ
చ్ఛిన్నాయద్యద్ధర్మనిష్ఠాస్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా తత్తత్సంబంధేన తత్తద్ధ
ర్మవిశిష్టానధికరణవృత్తిత్వస్యైవ ప్రతియోగివైయధికరణ్యపదార్థత్వావశ్య
కతయా నిరుక్తాభావస్యాపి తథాత్వాత్తద్వారణాయ స్వానవచ్ఛేదక సంబం
ధావచ్ఛిన్నత్వస్వసమానాధికరణోభయసంబన్ధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకతా విశి
ష్టాన్యయాహేతుసమానాధికరణాభావీయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా తత్ప
ర్యాప్త్యనధికరణత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకే నివేశ్యతయా తేనైవరూపవాన్పృ
థివీత్వాదిత్యాదౌ దోషవారణేఽవచ్ఛేదకతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘట
కసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య నైరర్థక్యేన తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావమాదా
యోక్తదోషాసంభవాత్ ॥ తేషామపి తాదృశపరిష్కారానుసంధానేఽననుసంధా

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

నైవోభయథాపి దోషభానాత్ మహానసీయవహ్న్యుభయాభావసాధ్యకమితి ద్వ
యమ్ ॥ * భేదకూటేనేతి * తృతీయార్థో నిరూపకతాకత్వం తస్య సామానాధి
కరణ్యేఽన్వయః ॥ నను తాదృశభేదకూటాధికరణావృత్తిధ్యానవహ్నిమాన్ ధూ
మాదిత్యాదావవ్యాప్తిరత ఆహ ॥ * ప్రత్యేకమితి * ప్రత్యేకధర్మావచ్ఛి
ధర్మావచ్ఛిన్నేతి తదర్థః ॥ తస్య నిరూపకత్వేఽన్వయస్తథా చ ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్న భేదసామానాధికరణ్య ఘటకత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకప
ర్యవసితం తస్య వహ్నిత్వాదావబాధాన్నావ్యాప్తిః * ఏకవ్యక్తికసత్త్వాదిసాధ్య
క ఇతి * నన్వేతత్పరిష్కారే వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావపి వహ్నిఘటో
భయాభావమాదాయావ్యాప్తి సంభవాదేకవ్యక్తిసత్త్వాదిసాధ్యకపర్యన్తానుధావ
నం నిర్బీజమేవ ॥ నచ తాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకోభయత్వావచ్ఛి
న్నభేద సామానాధికరణ్యం వహ్నిత్వాదావక్షతమేవ వహ్నిధూమోభయవాన్
వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తి వారణాయ పర్యాప్తిఘటితసామానాధికరణ్యస్య
హేతు సమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న భేదానుయో
గితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నపర్యాప్తికత్వ రూపస్య నివేశావశ్యకత్వేపి వహ్నిఘటో
భయత్వావచ్ఛిన్న భేదానుయోగితావచ్ఛేదక వహ్నినిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్న
పర్యాప్తికత్వస్యాపి వహ్నిత్వేఽక్షతత్వాన్నావ్యాప్తిరితి వాచ్యమ్ ॥ ధూమ
సమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదక మహానసీయవహ్నిత్వ తార్ణాతా
ర్ణవహ్న్యుభయత్వాద్యవచ్ఛిన్న భేదానుయోగితావచ్ఛేదకతద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛి
న్న పర్యాప్తికత్వస్య వహ్నిధూమోభయత్వావావసత్త్వేన వహ్నిధూమోభ
యవాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్త్యాపత్త్యా పర్యాప్తిఘటిత సామానాధికర
ణ్యనివేశాసంభవాత్ ॥ తస్మాదుభయసాధ్యకవ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తివారణాయసా
మానాధికరణ్య ఘటకీభూతభేదాధికరణతాయాం నిరవచ్ఛిన్నత్వం నివేశ్యం త
థా చోభయసాధ్యక వ్యభిచారిణ్యుభయాభావస్యాపి లక్షణ ఘటకతయా తత్ప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకోభయత్వావచ్ఛిన్న భేదాధికరణతాయాః ప్రత్యేకం ప్రతియో
గిని తత్తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛేదేనైవ సత్త్వేన నిరవచ్ఛిన్నత్వాసంభవాన్న తాదృ
శభేదసామానాధికరణ్యముభయత్వాదేరితి నాతివ్యాప్తిః ॥ ఇత్థం చ వహ్నిమాన్
ధూమాదిత్యాదౌ వహ్నిఘటోభయాభావస్యాపి లక్షణఘటకతయోభయత్వావ
చ్ఛిన్న భేదనిరూపిత నిరవచ్ఛిన్నాధికరణతాయా వహ్న్యాదావసత్త్వేనావ్యా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ప్తైర్దుర్వారత్వాత్ ॥ మైవమ్ ॥ ఉభయత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యక వ్యభిచారిణ్యతి వ్యాప్తివారణాయ నిరవచ్ఛిన్నాధికరణతాఘటితసామానాధికరణ్యం న నివేశ్య మపితు యావత్స్వన్యతావచ్ఛేదకేషు తాదృశభేదసామానాధికరణ్యం నివేశ్యం తథాచ వహ్నిధూమోభయవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ వహ్నిత్వధూమత్వోభయ త్వైతత్త్రితయస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకతయా తదంతఃపాతిధూమత్వాదౌ లక్ష ణఘటకధూమాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకధూమత్వావచ్ఛిన్నభేద సామానా ధికరణ్యాభావాన్నాతివ్యాప్తిః ॥ ఇత్థంచ వహ్నిసాధ్యకే వహ్నిఘటోభయా భావస్య లక్షణఘటకత్వేపి తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకోభయత్వావచ్ఛిన్నభేదసా మానాధికరణ్యస్య వహ్నిత్వాదావసత్త్వాన్నావ్యాప్తిః ॥ అథైవమపి పర్వతా న్యవృత్తిత్వ విశిష్టవహ్న్యభావస్యాపి లక్షణఘటకతయా తత్ప్రతియోగితావ చ్ఛేదకీభూతపర్వతాన్యవృత్తిత్వ విశిష్టవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నభేద సామానాధికర ణ్యం వహ్నిత్వస్యనసంభవతి పర్వతవృత్తివహ్నేరపిపర్వతావయవ గగనాది వృ త్తిత్వేన పర్వతాన్యవృత్తిత్వాక్రాంతత్వాదిత్యవ్యాప్తిర్వహ్నిసాధ్యకేపి సంభ వతీత్యేకవ్యక్తిసత్తాదిసాధ్యక పర్యంతానుధావనంవ్యర్థం ॥ అత్రవదంతి ॥ స్ఫుటతరప్రతిపత్త్యర్థం తావత్పర్యంతానుధావనమితి ॥ వస్తుతస్తు ॥ సత్తాద్రి వ్యత్వోభయవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదినానావ్యక్తిసాధ్యకేపి ఘటవృత్తిత్వ విశిష్ట త్వావచ్ఛిన్నాభావమాదాయ దోషసంభవాదేక వ్యక్తిసాధ్యకేప్యేతద్రూపవా నేతద్రసాదిత్యాదావవ్యాప్త్యసంభవాదేకవ్యక్తిసత్తాది సాధ్యకేత్యసంగతమతఏ కవ్యక్తిసత్తాదీత్యాదినా నానాధికరణ వృత్తిసాధ్యకేతి వివక్షితమ్ ॥ ఏకవ్యక్తిప దమపిసాధ్యీభూతైకవ్యక్తౌనానాధికరణవృత్తిత్వ లాభార్థంనత్వభిన్నవ్యక్తిలా భార్థం సత్తాద్రవ్యత్వాదివ్యక్తేశ్చ నానాధికరణవృత్తిర్భవతీతి తత్రావ్యాప్తి రిష్టైవ ॥ ఏతద్రూపాదివ్యక్తేశ్చన నానాధికరణవృత్తిరితి తత్సాధ్యకే లక్షణ సమన్వయేప్యక్షతిరతఏవనాసంభవోఽభిహితః ॥ ఇత్థంచ వహ్న్యాదేరపి నా నాధికరణ వృత్తిత్వేనోక్తస్థలాక్రాంతత్వాదిష్యతఏవతత్రావ్యాప్తిః ❋ య ద్రూపావచ్ఛిన్నంప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నావిషయకప్రతీతివిషయఇతి❋ యద్రూపవంతాదృశ ప్రతీతివిషయతావచ్ఛేదకమిత్యర్థః ॥ ప్రతియోగితావచ్ఛే దకాశ్రయావిషయకత్వస్య ప్రతీతౌనివేశేవిశిష్టసత్తాత్వాశ్రయావిషయకత్వస్య సత్తాప్రతీతావసంభవేన సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ విశిష్టసత్తాభావమాదాయా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

వ్యాప్తిరతః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నావిషయకేతి ॥ ప్రమేయత్వా
దినా సాధ్యవిషయకప్రతీతేః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నా విషయకత్వా
ద్వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిరతో యద్రూపేతాదృశప్రతీతివిషయతా వచ్ఛేదకత్వ
నివేశః ॥ యద్రూపేతాదృశప్రతీతివిషయవృత్తిత్వ నివేశే స ఏవ దోష ఇత్యవ
చ్ఛేదకత్వనివేశః ॥ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నావిషయకేత్యనేన ప్రతియో
గితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ముఖ్యవిశేష్యతాశూన్యత్వం వివక్షితమ్ ॥ తేన ఘటకా
లీనవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ సాధ్యవిషయకప్రతీతౌ ప్రతియోగితావచ్ఛే
దకఘటత్వావచ్ఛిన్నా విషయకత్వా సంభవేపి నావ్యాప్తిః ॥ ఏవం ప్రతీతివిష
యతావచ్ఛేదకేత్యనేన ప్రతీతి ముఖ్యవిశేష్యతా వచ్ఛేదకత్వం యద్రూపే వి
వక్షితమ్ ॥ తేన వ్యభిచారిణి సాధ్యప్రకారకప్రతీతౌ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూ
త సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ముఖ్యవిశేష్యతాశూన్యత్వేపి నాతివ్యాప్తిరితి
ధ్యేయమ్ ॥ అవచ్ఛేదకతాయా వ్యాసజ్యవృత్తిత్వాభిప్రాయేణేదం ॥ తథాచ
మహానసీయవహ్న్యభావ మాదాయావ్యాప్తివారణాయ ప్రతియోగితావచ్ఛేద
కతా పర్యాప్త్యనుయోగితావచ్ఛేదక ధర్మావచ్ఛిన్న పర్యాప్తికావచ్ఛేద
కతాక ముఖ్యవిశేష్యతాశూన్యప్రతీతీయ ముఖ్యవిశేష్యతావచ్ఛేదకతాపర్యా
ప్త్యవచ్ఛేదకసాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకవిశిష్టసాధ్యతా వచ్ఛేద
కావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్యం వివక్షణీయమ్ * యద్రూపం ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకభిన్నమితి * అవచ్ఛేదకతాయా వ్యాసజ్యవృత్తిత్వమితి సిద్ధాంతాను
సారేణేదం ॥ అవ్యాసజ్యవృత్తిత్వే పక్షాంతరమాహ * ప్రతియోగితావచ్ఛేదకా
విషయకప్రతీతివిషయో వేతి * నన్వేవమపి వహ్నిత్వస్య మహానసీయవహ్న్య
భావీయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాద్వహ్నిత్వావిషయక ప్రతీతివిషయత్వం న
వహ్నిత్వస్యేత్యవ్యాప్తిర్దుర్వారైవ ॥ నచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకా యేయే ధ
ర్మాస్తత్తద్విషయత్వ కూటాభావవత్త్వం ప్రతీతౌ నివేశ్యం తథాచ యావ
ద్ధర్మాంతర్గత మహానసీయత్వవిషయతాఘటితకూటాభావస్య వహ్నిత్వవిష
యక ప్రతీతౌ సత్త్వేన నావ్యాప్తిరితి వాచ్యమ్ ॥ తథాసతి వ్యభిచారిణి ప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకోదాసీనపదార్థతావచ్ఛేదక విషయతాఘటిత కూటస్య సా
ధ్యతావచ్ఛేదక విషయకప్రతీతావసత్త్వేన తదభావస్యాక్షతతయాతివ్యాప్త్యాప
త్తేరతః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిషయతాకూటాభావం పరిత్యజ్య తాదృశ ధర్మా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

విషయత్వాభావ కూటమేవప్రతీతౌ నివేశ్యం తథాచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతసాధ్యతావచ్ఛేదక విషయత్వాభావస్యకూటాంతర్గతస్యసాధ్యతావచ్ఛేదకవిషయకప్రతీతావసత్త్వేనాఽతివ్యాప్తేర్నిరాసేప్యుక్తప్రకారేణావ్యాప్తిర్దుర్వారైవేతిచేన్న ॥ హేతుసమానాధికరణాభావీయైక ధర్మావచ్ఛిన్నాయావత్యః ప్రతియోగితాస్తత్తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదక విషయకత్వాభావ కూటవత్త్వే సతి హేతుసమానాధికరణాభావీయానేక ధర్మావచ్ఛిన్నాయావత్యః ప్రతియోగితాస్తత్తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకైకధర్మవిషయకత్వ విశిష్ట తాదృశాపర ధర్మవిషయకత్వాభావ కూటవత్త్వమిత్యేవం రీత్యానివేశనీయం తథాచ వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ మహానసీయవహ్న్యభావస్య లక్షణఘటకత్వేపి తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూత మహానసీయత్వ విషయకత్వ విశిష్టవహ్నిత్వ విషయకత్వాభావస్య వహ్నిత్వవిషయక ప్రతీతావసత్త్వేన లక్షణసంగతిః ॥ అథవా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావిషయకత్వేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వావ్యాపకత్వం వివక్షితమ్ ॥ అవ్యాపకత్వంచ న వ్యాపకభిన్నత్వం తథాసతి వ్యాపకత్వకుక్షౌ వ్యాపకత్వనివేశేనానవస్థాపత్తేః ॥ కింత్వవచ్ఛేదకత్వసమానాధికరణభేద ప్రతియోగితానిరూపిత విషయతాసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వం ॥ ఏవంచ వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ మహానసీయ వహ్న్యభావీయప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య మహానసీయత్వేపి సత్త్వేన తత్రవహ్నిత్వ విషయకప్రతీతి మద్భేద సత్త్వాల్లక్షణసంగతిః ॥ నచ ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తిః ॥ ధూమత్వవిషయకప్రతీతేరపి హేతుసమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూత ఘటత్వనిష్ఠభేదప్రతియోగితా వచ్ఛేదకత్వాదితివాచ్యమ్ ॥ హేతుసమానాధికరణాభావీయాయాప్రతియోగితా తత్తన్నిరూపితావచ్ఛేదకత్వ సమానాధికరణ భేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదక విషయకప్రతీతావివక్షితత్వాల్ ॥ నచ తత్తద్వ్యక్తిత్వేన ప్రతియోగితానివేశే దుర్జ్ఞేయతేతివాచ్యమ్ ॥ స్వావచ్ఛేదకత్వ సమానాధికరణభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ సంబంధేన హేతుసమానాధికరణాభావీయయావత్ప్రతియోగితావైశిష్ట్యస్యైవ ప్రతీతౌ వివక్షణాల్ ॥ యావత్త్వంచ నాపేక్షాబుద్ధివిశేషవిషయత్వం తత్రాపిపునః ప్రతియోగితానాం తత్తద్వ్యక్తిత్వేన నివేశాపత్త్యాదుర్జ్ఞేయత్వతాదవస్థ్యాల్ ॥ కింతు హేతుసమానాధికరణాభావీయ ప్రతియోగితాత్వవ్యాపకవ్యాసజ్యవృత్తిధ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ధర్మావచ్ఛిన్నత్వం ॥ ఉక్తసంబంధేన తాదృశవ్యాసజ్య వృత్తిధర్మావచ్ఛిన్న
వత్త్వం ప్రతీతౌ వివక్షితమితి నకశ్చిద్దోషః ॥ నన్వేవముక్తావపి మహానసీయవ
హ్నిభిన్నవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావతి వ్యాప్తిర్మహానసీయ వహ్నిభి
న్నత్వస్య వహ్నిత్వస్యచప్రత్యేకం ధూమసమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితా
నవచ్ఛేదకత్వేన ప్రత్యేకవిషయక తత్ప్రతీత్యోస్స్వావచ్ఛేదకత్వసమానాధిక
రణభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ సంబంధేనహేతు సమానాధికరణాభావీయ
యావత్ప్రతియోగితా వైశిష్ట్యస్యాక్షతేరితిచేన్న । యద్రూపవిషయకప్రతీతా
యత్కించిత్సాధ్యతావచ్ఛేదకావిషయకప్రతీతిభిన్నత్వస్యవివక్షణీయత్వాత్తథా
చోక్తప్రతీత్యోర్న తాదృశభేదవత్త్వం మహానసీయవహ్నిభిన్నత్వ వహ్నిత్వో
భయవిషయకైక ప్రతీతేస్తాదృశభేదవత్త్వేపి నోక్తసంబంధేనయావత్ప్రతియో
గితా వైశిష్ట్యం సంభవతియావత్ప్రతియోగితాంతర్గత మహానసీయ వహ్నిభి
న్నవహ్న్యభావీయప్రతియోగితావైశిష్ట్యస్యోక్తసంబంధేనా సత్త్వాదతోనాతి
వ్యాప్త్యవసరః ॥ నను ప్రతీతౌ యత్కించిత్సాధ్యతావచ్ఛేదకావిషయకభిన్న
త్వ నివేశే ప్రమేయవత్త్వాన్వాచ్యత్వాదిత్యాదా వవ్యాప్తిస్తత్రసాధ్యతావచ్ఛే
దకీభూత ప్రమేయసామాన్యవిషయక ప్రతీతేర్నిరుక్తావచ్ఛేదకత్వా వ్యాపక
త్వాసంభవాద్వాచ్యత్వ రూపయత్కించిత్సాధ్యతావచ్ఛేదక విషయకప్రతీతే
రుక్తావచ్ఛేదకత్వావ్యాపకత్వేపి యత్కించిత్సాధ్యతావచ్ఛేదకావిషయకభిన్న
త్వస్యాసంభవాత్ ॥ నచ దండిసాధ్యకే పరంపరయాదండత్వస్యేవ ప్రమేయవ
త్సాధ్యకేపి పరంపరయా ప్రమేయత్వస్యైవసాధ్యతా వచ్ఛేదకత్వ మస్త్వితివా
చ్యమ్ ॥ యత్రైకాపిసాధ్యతావచ్ఛేదక వ్యక్తిర్నసకల హేతుమద్వృత్తితావ
చ్ఛేదకేత్యగ్రిమగ్రంథస్వరసేనదండిసాధ్యక ఏవ పరంపరయాదండత్వస్యావ
చ్ఛేదకత్వమ్ ॥ ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యకేతు వాచ్యత్వాదావకేవలాన్వయి
ప్రమేయస్య సకలహేతుమద్వృత్తితావచ్ఛేదకత్వేన యత్రైకాపీత్యాదిగ్రం
థోక్తస్థలా నాక్రాంతత్వాదితిచేన్న ॥ తాదృశగ్రంథస్య సిద్ధాంతానురుద్ధత్వై
తత్పరిష్కారస్యచ పూర్వపక్షీయతయా సందర్భవిరోధాభావేన పరంపరయా
ప్రమేయత్వస్యైవసాధ్యతావచ్ఛేదకత్వోపగమాత్ ।అథైవమపిమహానసీయత్వ
విశిష్టవహ్నిత్వవత్త్వాన్ ధూమాదిత్యాదావతివ్యాప్తి ర్వహ్నిత్వస్యైవసాధ్యతా
వచ్ఛేదకత్వేన తద్విషయక ప్రతీతే గురుధర్మస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదక

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

త్వ పక్షే హేతుసమానాధికరణ మహానసీయత్వ విశిష్ట వహ్నిత్వవదభావీయ
ప్రతియోగితావచ్ఛేదక మహానసీయత్వ నిష్ఠావచ్ఛేదకత్వ సమానాధికరణభేద
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ అవచ్ఛేదకత్వ కుక్షిప్రవిష్టానామవచ్ఛేదకత్వ
పక్షే మహానసీయత్వస్యాపి హేతుసమానాధికరణ మహానసీయత్వవిశిష్ట వదభా
వీయప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ మహానసీయత్వస్య విధేయతానవచ్ఛేదక
త్వాద్వహ్నిత్వస్యైవ విధేయతావచ్ఛేదకత్వేన తద్విషయకప్రతీతేర్వ్యతిరేకంచి
త్సాధ్యతావచ్ఛేదకావిషయకభిన్నత్వస్యాక్షతత్వాచ్చేతి చేన్న ॥ మహానసీయ
త్వ విశిష్టవహ్నిత్వప్రతియోగికసమవాయస్యైవ తాదృశాభావప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వాభ్యుపగమాదనతిప్రసంగేన మహానసీయత్వస్య తాదృశా
భావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వానభ్యుపగమాదితిదిక్ ॥ ఇదంపునరిహావధేయం ॥
వ్యభిచారిణి సాధ్యతావచ్ఛేదకస్య తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేపి తన్ని
ష్ఠసాధ్యతావచ్ఛేదకవిషయక ప్రతీతిఘటోభయవద్భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదక
త్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదక ప్రతీతాసంభవాదతివ్యాప్తిర్దుర్వారా ॥ భేదప్రతి
యోగితాయాం వ్యాసజ్యవృత్తిధర్మానవచ్ఛిన్నత్వ నివేశే తత్రాపి వ్యాసజ్య
వృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నత్వ ఘటోభయాభావమాదాయదోషతాదవస్థ్యమేవ ॥ భే
దప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణత్వస్య ప్రతీతావివక్షణాత్స్వావచ్ఛే
దకతాయా అవ్యాసజ్యవృత్తిత్వాభిప్రాయేణైవైతత్పరిష్కారస్య కృతత్వేన
ప్రతీతి ఘటోభయవద్భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వపర్యాప్తేరపి ప్రతీతావక్షత
త్వాత్ ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకవిషయకప్రతీత్యవచ్ఛిన్న ప్రతియోగితా సంబంధే
న తాదృశప్రతీతిమద్భేద ఇత్యుక్తావప్యుభయవద్భేదే తథాత్వాభావస్య శపథైక
గమ్యత్వేన తాదృశశపథస్యాగ్రహమూలకత్వేనాశ్రద్ధేయత్వాదితి ॥ ఏవంస్వ
రూపసంబంధావచ్ఛిన్నత్వవివక్షయేతి ॥ అత్రకేచిత్ ॥ యద్రూపావచ్ఛిన్నం
ప్రకారత్వం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారతాన్యదితి ప్రకారతాధ
ర్మికభేదఘటితపరిష్కారఏవమిశ్రసమ్మతః ప్రతియోగితాధర్మికభేదఘటితప
రిష్కారకరణే గురుధర్మస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వ మతే గురుధర్మావ
చ్ఛిన్న సాధ్యకసద్ధేతౌ తద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధ్యా అవ్యా
ప్త్యాపత్తేః ॥ పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వ నివేశే గౌరవాత్ ॥ ఏవంప్రతియోగితా
ఖ్యాః ప్రతియోగిస్వరూపత్వమతే వహ్న్యాదినానావ్యక్తిసాధ్యకే సాధ్యతావ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

చ్ఛేదకీభూత వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న తత్తద్వహ్న్యాత్మకప్రతియోగితాయా హే
తు సమానాధికరణ తత్తద్వహ్న్యభావీయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న
త్వేన తద్భిన్నత్వాసంభవేనావ్యాప్తేశ్చ ॥ నచ ప్రతియోగితాయాః ప్రతియో
గిస్వరూపత్వమతే తుల్యయుక్త్యా విషయతాయా అపి విషయస్వరూపత్వౌచిత్యే
న భవన్మతే పూర్వోక్తయుక్త్యా అవ్యాప్త్యాపత్త్యా తౌల్యమితి వాచ్యమ్ ॥ ప్రతియో
గితాయాః ప్రతియోగిస్వరూపత్వస్య కంఠరవేణైవ మిశ్రైరుక్తత్వాత్ ॥ విషయ
తాయా అపి విషయస్వరూపత్వమితి మిశ్రపరిష్కారస్యాసంభవాపత్త్యా తదన్యథా
నుపపత్త్యా మిశ్రమతే విషయతాతిరిక్తత్వస్యైవ కల్పనాదితి వదంతి ॥ తన్న మ
నోరమమ్ ॥ గురుధర్మస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వే విషయతాధర్మికభేద
ఘటితపరిష్కారకరణేఽపి గురుధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యకవ్యభిచారిణి తాదృశధర్మ
స్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకతయా తద్ధర్మావచ్ఛిన్న విషయతాయాం హేతుస
మానాధికరణాభావీయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయతాభేదసత్త్వేన
నాతివ్యాప్త్యాపత్త్యా భవతామపి పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వ వివక్షణవత్ప్రతియో
గితాధర్మికభేదనివేశేఽపి యద్ధర్మావచ్ఛిన్నం ప్రతియోగిత్వమిత్యత్ర పారిభా
షికావచ్ఛేదకత్వస్య నివేశేన గురుధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యకావ్యాప్త్యభావా
త్ ॥ ఏవం ప్రతియోగితాయాః ప్రతియోగిస్వరూపత్వం విషయతాయాశ్చాతిరి
క్తత్వమిత్యస్య శపథైకగ్రాహ్యత్వేన విషయతాయా అతిరిక్తత్వే ప్రతియోగితా
యా అపి తత్త్వస్య యుక్తత్వాన్న వహ్న్యాది నానావ్యక్తిసాధ్యకస్థలే పూర్వోక్తరీ
త్యా వ్యాప్త్యాపత్తిరితి ప్రతియోగితాధర్మికభేద ఘటితపరిష్కారేఽపి న కశ్చి
ద్దోషః ॥ ఇదమత్ర చింత్యమ్ ॥ యద్రూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగిత్వ కారణత్వ
కార్యత్వాధికరణత్వాది సాధారణ యద్రూపనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపకత్వ రూ
పయద్రూపావచ్ఛిన్నత్వావచ్ఛిన్న ఏవ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న భేద ని
వేశనేఽప్యనుపపత్త్యా భావాద్యద్రూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాత్వేన నివేశనం వ్య
ర్థమ్ ॥ నచేష్టాపత్తిః పరంతు ప్రతియోగిత్వాది నిష్ఠయద్రూపావచ్ఛిన్న
త్వావచ్ఛిన్న ఏవ భేద నివేశార్థం తదుల్లేఖః అత ఏవ స్వరూపసంబంధరూపా
వచ్ఛేదకత్వ వివక్షయేత్యుక్తిరితి వాచ్యమ్ ॥ ప్రతియోగితాత్వేన నివేశగ్రంథక
ర్తురభినివేశాభావే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నపదస్య వ్యావృత్తిప్రదర్శన
ప్రస్తావే ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావపి ధూమత్వాద్యవచ్ఛిన్నాధికరణతా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

యాం ప్రతియోగితాభేదసత్త్వేనాతివ్యాప్తిసంభవాదప్రసిద్ధఘటాది సాధ్యకస్థలపర్యంతానుధావనే ప్రయోజనాభావప్రసంగాత్ ॥ తస్మాత్ప్రతియోగితాత్వేన నివేశో గ్రంథకర్తుః సంమత స్తత్ప్రయోజనంత్వదృష్టమేవ ॥ ఇదమత్రాకూతమ్ ॥ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్నేత్యనేన ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యనుయోగితావచ్ఛేదక ధర్మానవచ్ఛిన్నపర్యాప్తికావచ్ఛేదక తాకత్వావచ్ఛిన్న సామాన్యభేదనివేశావశ్యకతయా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాతిరిక్తావచ్ఛేదకతాయాః పర్యాప్త్యస్వీకారే వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాదౌ పర్యాప్తిఘటితతాదృశ సామాన్యభేద సత్త్వాద్వహ్నిసాధ్యకేఽవ్యాప్తిరితి యద్రూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాత్వేన నివేశః ॥ నచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణ ధర్మానవచ్ఛిన్నత్వమేవ నివేశ్యం కింపర్యాప్తిఘటితసామాన్యభేదనివేశేనేతి వాచ్యమ్ ॥ ఏకత్రాసత ఉభయత్రపర్యాప్త్యయోగేన వహ్నిత్వస్యాపి మహానసీయవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణతయాఽవ్యాప్తేః పర్యాప్తిఘటితదర్శితసామాన్యభేదనివేశావశ్యకత్వాత్ * సమవాయేన ఘటాదౌ సాధ్యే సంయోగేన ఘటాభావవతి వ్యాప్తిరితి * నను కాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక ధూమాభావస్య ప్రతియోగివైయధికరణ్యాభావేన కాలిక సంబంధావచ్ఛిన్నధూమత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వేప్రతియోగివ్యధికరణ హేతుసమానాధికరణాభావీయ ప్రతియోగితాభేదసత్త్వాద్ధూమవాన్వహ్నేరిత్యత్రైవాతివ్యాప్తిసంభవే ఘటసాధ్యకపర్యంతానుధావనే కింబీజమితి చేత్ ॥ జన్యమాత్రస్య కాలత్వాభావే కాలికసంబన్ధేన ధూమాభావస్య ప్రతియోగివైయధికరణ్య సంభవ ఏవేత్యవేహి ॥ నచ తథాపి స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకధూమాభావస్య తేనసంబంధేన ధూమాధికరణాప్రసిద్ధ్యాప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్వరూప సంబంధేనప్రతియోగివైయధికరణ్యాభావేన స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న ధూమత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వే తాదృశప్రతియోగితాభేద సత్త్వేనసంభవత్యేవ ధూమసాధ్యకేఽతివ్యాప్తిరితి వాచ్యమ్ ॥ స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్ట ప్రతియోగికత్వ హేత్వధికరణ యత్కించిద్వ్యక్త్యనుయోగికత్వోభయాభావవత్స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధసామాన్యకత్వ రూపవక్ష్యమాణ ప్రతియోగివైయధికరణ్యస్య స్వరూపసంబంధేన ధూమాభావేఽక్షతత్వాత్ ॥ అతఏవ హేతుసమానాధికరణా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

భావీయప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వ నివేశప్ర యోజకంవాచ్యం జ్ఞేయత్వాదిత్యాదావగ్నిమహావ్యాప్తికథనం సంగచ్ఛతే, వ్యధిక రణ సంబంధావచ్ఛిన్నవాచ్యత్వాభావస్యాపి [illegible] ఘటాభావ [illegible] మాణ ప్రతియోగివైయధికరణ్యసంభవాత్ ॥ ఏతేన వ్యధికరణసంబంధావచ్ఛి న్న వాచ్యత్వాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధఘటిత ప్రతియోగివై యధికరణ్యాభావేనా వ్యాప్త్యభానమాశంక్యాదిపదగ్రాహ్య తాదాత్మ్యసం బంధేన వాచ్యసాధ్యకస్థలేఽవ్యాప్తితాత్పర్యకల్పనం కేషాంచిదనాదేయమేవ ॥ కాలికసంబంధేన వాచ్యత్వాభావస్యాత్మాదౌ ప్రతియోగివైయధికరణ్యసంభవా చ్చ ॥ అథ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్న మిత్యస్యప్రతియోగితావచ్ఛేద కతావర్యాప్త్యనుయోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న పర్యాప్తికావచ్ఛేదకతాకత్వా వచ్ఛిన్నభేదవదిత్యర్థకత్వావశ్యకత్వేన తదపేక్షయా యద్రూపావచ్ఛిన్నప్ర తియోగితాసామాన్యే హేతుసమానాధికరణాభావీయ ప్రతియోగితాత్వావచ్ఛి న్నభేదనివేశేపి వ్యభిచారిణిసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న యద్రూపావ చ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాం సామాన్యాంతర్గతాయాం తాదృశప్రతియోగితాభే దాసత్త్వేనాతివ్యాప్తివారణాత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నభేద నివేశో వ్యర్థ ఇతి చేన్న ॥ సామాన్యపదేన తాదృశప్రతియోగితాత్వవ్యాపకత్వస్యైవ బోధనాత్తదపేక్షయా తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్నత్వ వివక్షణప లాఘవాత్ ॥ యత్తుయద్రూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాసామాన్యఇత్యనేన తా దృశ ప్రతియోగితాత్వావచ్ఛిన్నానుయోగితాకత్వమేవ వివక్షణీయమిత్థంచనా తివ్యాప్తిర్లాఘవంచాక్షతమితి ॥ తదసత్ ॥ అధికరణతాతిరిక్తానుయోగితా యాం మానాభావేనాధికరణతాతిప్రసక్తధర్మస్యావ్యధికరణతావచ్ఛేదకత్వేన యద్రూపావచ్ఛిన్న యత్కించిత్ప్రతియోగితా వృత్తిహేతుసమానాధికరణా భావీయ ప్రతియోగితాభేదస్య యద్రూపావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాత్వావచ్ఛి న్నానుయోగితాకత్వా నపాయాదతివ్యాప్త్యవారణాత్తాదృశ ప్రతియోగితా త్వవ్యాపకత్వ వివక్షావశ్యకత్వేనతత్పక్షే గౌరవాదిత్యభిప్రాయాత్ ॥ * ఇతి మిశ్రరీత్యాపరిష్కారేపిగౌరవమితి* కాలికసంబంధేన గగనాదేర్వృత్తిత్వక ల్పే కాలాఘటవార్త కాలపరిమాణాదిత్యాచావవ్యాప్తేర్నఇన్యత్యాసపక్షేపిస త్త్వేన యశ్చోభయోః సమోదోషః సనైకతరేణోద్భావనీయ ఇతి న్యాయాదె

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

తత్కల్పే తదనుద్భావనమ్ ॥ అథవా గురుధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యకే యద్రూ
పావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధ్యా పారిభాషికమేవావచ్ఛేదకత్వం నివేశ్యం త
థాచ యద్రూపావచ్ఛిన్న పన్నిష్ఠాత్యంతాభావీయ యద్వృత్సంబంధావచ్ఛిన్నా
స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నా వా యా ప్రతియోగితా తదనవచ్ఛేదకరూపావచ్ఛి
న్నం ప్రతియోగిత్వం హేతుమన్నిష్ఠాభావీయ తత్తత్సంబంధావచ్ఛిన్నా స్వ
రూపసంబంధావచ్ఛిన్నా వా యా ప్రతియోగితా తదవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న భిన్నమి
తి వివక్షణీయం గురుధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యకే గురుసమనియత లఘుధర్మావచ్ఛి
న్న ప్రకారక ప్రమావిశేష్యతాత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగిత్వమేవ యద్రూపని
ష్ఠ పారిభాషికావచ్ఛేదకతానిరూపకం ప్రసిధ్యతి ॥ వ్యభిచారిణి సాధ్యప్రకా
రక ప్రమావిశేష్యత్వాభావస్యాపి లక్షణ ఘటకతయా తత్ప్రతియోగితాభిన్నం
సాధ్యతావచ్ఛేదక నిష్ఠపారిభాషికావచ్ఛేదకతానిరూపకం ప్రతియోగిత్వం నభ
వతీతి నాతివ్యాప్తిః ॥ ఇత్థంచ కాలో ఘటవానిత్యాదౌ కాలిక సమ్బన్ధావచ్ఛిన్నఘ
టప్రకారక ప్రమావిషయతాత్వావచ్ఛిన్నం ప్రతియోగిత్వం లక్షణఘటకసమ
వాయావచ్ఛిన్న ఘటత్వపటత్వాద్యవచ్ఛిన్న ప్రకారతాక ప్రమావిశేష్యతా
త్వావచ్ఛిన్నాభావీయ ప్రతియోగితాభిన్నమితి లక్షణసమన్వయః ॥ పారిభాషికా
వచ్ఛేదకత్వ శరీరనివిష్ట ప్రతియోగిత్వయోరేకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వ వివక్షా
యాం ప్రతియోగివైయధికరణ్యత్యాగస్య గ్రంథకృతా వక్ష్యమాణత్వాన్న క్ష
తిః ॥ అథ యద్రూపావచ్ఛిన్నే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న భేద నివేశే
మహానసీయ వహ్న్యభావ మాదాయావ్యాప్తివారణాయ హేతుసమానాధికర
ణాభావ స్వావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్య స్వాశ్రయప్రతియోగికత్వోభయసం
బన్ధేన సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టాన్యత్వం విశేషణం దేయమ్ ॥ సద్ధేతౌ హేతు
సమానాధికరణస్య సర్వస్యాప్యభావస్య సాధ్యసమానాధికరణతయా తదన్యా
భావాప్రసిద్ధిరతః స్వాశ్రయప్రతియోగికత్వస్య నివేశః ॥ వ్యభిచారిణి సాధ్యా
భావసంగ్రహాయ స్వావచ్ఛిన్న సామానాధికరణ్య నివేశః ॥ విశిష్టసత్తావాన్ జా
తేరిత్యాదౌ విశిష్టసత్తాభావసంగ్రహాయ సామానాధికరణ్య ఘటకాధికరణ
తాయాః స్వావచ్ఛిన్ననిరూపకతాకత్వనివేశః ॥ అథైవం కపిసంయోగ్యే తద్వృ
క్షత్వాదిత్యాదౌ కపిసంయోగాభావస్య లక్షణాఘటకత్వాత్ప్రతియోగివైయ
ధికరణ్యస్య నైరర్థక్యాపత్తిః ॥ నచ సంయోగీసత్త్వాదిత్యాదౌ సాధ్యాభావ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

స్య లక్షణాఘటకతయాఽతివ్యాప్తివారణాయ సామానాధికరణ్యస్యనిరవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వ ఘటితస్యైవనివేశ్యతయాసద్ధేతౌ సంయోగాభావస్యలక్షణ ఘటకతయాఽవ్యాప్తివారణాయ ప్రతియోగివైయధికరణ్యస్యావశ్యకత్వేతివాచ్యం। సంయోగసాధ్యక వ్యభిచారిణిగుణాద్యవృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య లక్షణఘటకతయా సంయోగస్యాపి తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వాదతివ్యాప్తివారణసంభవేన సామానాధికరణ్య ఘటకవృత్తిత్వే నిరవచ్ఛిన్నత్వా నివేశాదితి చేన్న ॥ సంయోగేనద్రవ్యస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వే ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదౌ ధూమాభావస్యాయోగోలకాసంయుక్తపదార్థాభావస్యధూమవతిస్వరూపసంబంధేన సత్త్వాల్లక్షణాఘటకత్వేనాతివ్యాప్త్యాపత్త్యా సామానాధికరణ్యఘటకవృత్తిత్వే నిరవచ్ఛిన్నత్వస్యావశ్యకత్వేన కపిసంయోగసాధ్యకే కపిసంయోగాభావస్యాపి లక్షణఘటకతయాఽవ్యాప్తేర్వారణాయప్రతియోగి వైయధికరణ్యస్యావశ్యకత్వాన్న ఇష్ వ్యత్యాసపక్షావలంబన మసంగతమితి చేన్న॥ ఏవంసతిప్రమేయవాన్వాచ్యత్వాదిత్యాదౌ సర్వేషామేవాభావానాముక్తోభయసంబంధేన సాధ్యవిశిష్టతయా తదన్యాభావాప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్త్యాపత్తిః ॥ నచ కాలపక్షక వ్యభిచారిణి సాధ్యాభావస్యవ్యభిచారనిరూపకాధికరణావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యచ కాలికసంబంధేన సాధ్యసమానాధికరణతయాలక్షణఘటకత్వేనాన్యాభావమాదాయాతివ్యాప్తివారణాయ సామానాధికరణ్యఘటకవృత్తిః స్వరూపసంబంధేనవివక్షణీయా; తథాచ ప్రమేయసాధ్యకే ఘటాత్మకాభావస్యైవప్రసిద్ధ్యానాప్రసిద్ధినిబంధనావ్యాప్తిరితివాచ్యం ॥ దేశేనవృత్తౌ కాలస్యావచ్ఛేదకత్వేన కాలపక్షకవ్యభిచారిణిసాధ్యాభావస్య నిరవచ్ఛిన్నవృత్తిత్వ ఘటితసాధ్య సామానాధికరణ్యా సంభవేనోక్తోభయసంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టాన్యత్వ సంభవేనాతివ్యాప్తేరభావాత్ సామానాధికరణ్యఘటకవృత్తౌ సంబంధవిశేషానివేశేన ప్రమేయసాధ్యకే ఘటాత్మకాభావస్యాపి సమవాయాదినా సాధ్యసమానాధికరణతయా తదన్యాప్రసిద్ధేర్దుర్వారత్వాత్ ॥ యద్యపివిషయితాసంబంధావచ్ఛిన్నావృత్తినిష్ఠప్రతియోగితాకాభావేసాధ్యేసద్ధేతౌ తత్తదవృత్త్యాత్మకస్య సాధ్యాభావస్యావృత్త్యనియామకవిషయిత్వాదిసంబన్ధేన సాధ్యవత్యవృత్తితయానిరుక్తోభయసంబన్ధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టాన్యత్వాదవ్యాప్తేర్వారణాయ సామానాధికరణ్య ఘటకే వృత్తిత్వంపరిత్యజ్య సంబంధిత్వంనివేశ్యం, త

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

థాచ సత్తావాన్మేయత్వాదిత్యాదౌ వ్యభిచారిణిసత్త్వాభావస్య వ్యభిచారనిరూ
పకాధికరణావృత్త్యభావస్యచ సాధ్యాధికరణజ్ఞానాదౌ విషయితాసంబన్ధేనసం
బద్ధతయా తదన్యత్వాసంభవాదుదాసీన పదార్థాభావ మాదాయాతివ్యాప్తి
వారణాయ సామానాధికరణ్య ఘటకసంబద్ధత్వం దైశికవిశేషణతయావాచ్యం తత
థాచ ప్రమేయసాధ్యకేఘావాత్మకాభావస్య లక్షణఘటకత్వంసులభం ॥ తథా
పిరూపప్రతియోగికాభావవాన్మేయత్వాదిత్యాదౌ తత్తద్రూపాత్మకానాం సా
ధ్యాభావానాం స్వరూపసంబన్ధేన సాధ్యవత్యవృత్తితయాసాధ్యతావచ్ఛేదక
విశిష్టాన్యత్వేన హేతుసమానాధికరణతయాచ లక్షణఘటకత్వేనావ్యాప్తి ప్రస
క్త్యాస్స్వప్రతియోగిమత్తాగ్రహవిరోధితానియామకసంబంధేనైవ సాధ్యసామా
నాధికరణ్యస్య వాచ్యతయా ప్రమేయసాధ్యకేచ తథావిధఘావాత్మకాభావస్య
సమవాయసంబన్ధేన సాధ్యసమానాధికరణతయా సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టాన్యా
భావాప్రసిద్ధేర్దుర్వారత్వాత్ ॥ నచ రూపప్రతియోగికాభావసాధ్యకేఽవ్యా
ప్తివారణాయ సాధ్యవత్తాగ్రహవిరోధితానియామకసంబన్ధేనైవ సాధ్యసామా
నాధికరణ్యం వివక్షణీయం తథాచ ప్రమేయసాధ్యకే స్వరూపసంబంధస్యైవ త
థాత్వేన ఘటాత్మకాభావస్య ప్రసిద్ధిస్సులభైవేతివాచ్యమ్ ॥ సత్త్వాభావవాన్
జాత్యభావాత్కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాకాశాభావాభావవా నా
త్మత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యవత్తాగ్రహవిరోధితానియామకీభూత సమవాయకాలిక
విశేషణతాది సంబన్ధేన సాధ్యాధికరణ వృత్తిత్వస్య ప్రసిద్ధ్యాఽవ్యాప్త్యాప
త్త్యా ప్రతియోగిమత్తాగ్రహ విరోధితానియామకసంబన్ధేనైవ వృత్తిత్వస్య వివ
క్షణీయత్వాదితిదిక్ * సంబంధాదీతి * సమవాయస్వరూపాది సంబంధాదీత్య
ర్థః । ఆదినాస్వావచ్ఛిన్నత్వ నిరవచ్ఛిన్నత్వయోః సంగ్రహః * ఏవంసతీతి *
నన్వత్రమహానసీయవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యత్ర వహ్నిత్వాదిరూపసాధ్యతావచ్ఛే
దకస్యోక్తాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వే నాతివ్యాప్తిసంభవే మహానసీయ
వహ్నిభిన్నవహ్నిసాధ్యకానుధావనం వ్యర్థమ్ ॥ నచ సాధ్యతావచ్ఛేదక సా
మాన్యేఽనవచ్ఛేదకత్వ నివేశేనోక్తదోషః సాధ్యతావచ్ఛేదకసామాన్యాంతర్గ
తస్య మహానసీయత్వస్యానవచ్ఛేదకత్వ విరహేణ మహానసీయ వహ్నిసాధ్యకస్థ
లేఽతివ్యాప్త్యసంభవఇతివాచ్యమ్ ॥ తథాసతి ప్రమేయసాధ్యతావచ్ఛేదకకే
ఽవ్యాప్తిః సాధ్యతావచ్ఛేదక సామాన్యాంతర్గతస్య ఘటత్వాదేరనవచ్ఛేదక

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

త్వాసంభవాత్ ॥ తత్రపరంపరాసంబన్ధేన ప్రమేయత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేద
కత్వమిత్యపినసంభవతి యత్రక్వాపీత్యగ్రిమగ్రంథేన సాధ్యతావచ్ఛేదక సకల
వ్యక్తీనాం తాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ ఏవపరంపరాసంబన్ధేనానుగ
త ధర్మస్యసాధ్యతావచ్ఛేదకత్వస్యోక్తత్వేన ప్రమేయసాధ్యతావచ్ఛేదకకస్థలే
సాధ్యతావచ్ఛేదక సామాన్యాంతర్గతస్య గగనాభావాదేస్తాదృశాభావప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకత్వ విరహేణతత్రపరంపరాసంబన్ధేన ప్రమేయత్వాదేః సా
ధ్యతావచ్ఛేదకత్వస్యగ్రంథకారాననుమతత్వాత్ ॥ ఏకైకసాధ్యతావచ్ఛేదకవ్య
క్తిరితి పాఠకల్పనం ప్రామాదికం ప్రమేయ సాధ్యతావచ్ఛేదకకస్థలే గగనాభా
వాదేస్తాదృశాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వేన పరంపరాసంబన్ధేనప్రమేయ
త్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వాభ్యుపగమస్య నిరర్థకత్వాదితిచేన్న ॥ చక్రవర్తి
లక్షణే వస్తుతస్త్విత్యాదిప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యనిష్కర్షే ప్రమేయ సాధ్య
తావచ్ఛేదకకస్థలే ప్రమేయత్వస్య పరంపరయా సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వస్య గ్రం
థకృతోక్తత్వేన తన్మతాభిప్రాయకత్వాత్ ॥ వస్తుతస్తు ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదక
స్య సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వేన నప్రవేశోఽభిప్రేతః యోధర్మ ఇత్యాదినా విశి
ష్యనివేశస్యాభిప్రేతత్వాన్మహానసీయవహ్నిసాధ్యక వ్యభిచారిణి యోధర్మ ఇ
త్యాదినావిశిష్యోపాదేయ మహానసీయత్వ వహ్నిత్వయోర్మధ్యే మహానసీయ
త్వస్యావచ్ఛేదకత్వా న్నాతివ్యాప్తిః ॥ ప్రమేయసాధ్యతా వచ్ఛేదకకస్థలే వి
శిష్యోపాదేయప్రమేయగగనాభావరూపసాధ్యతావచ్ఛేదకేఽనవచ్ఛేదకత్వ స
త్వాన్నావ్యాప్తిః ॥ యోధర్మ ఇత్యాదినా వహ్నిత్వమాత్రోపాదానే వహ్ని
త్వావచ్ఛిన్న నిరూపితైవవ్యాప్తిః ॥ నతు మహానసీయ వహ్నినిరూపితేత్యుక్త
దోషాసంభవేన మహానసీయవహ్నిభిన్నవహ్నిసాధ్యకానుసరణం * తేనరూపే
ణానవచ్ఛేదకత్వగ్రహాదితి * సాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యనుయోగితా వ
చ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్న విశేష్యకానవచ్ఛేదకత్వ ప్రకారకవ్యాప్తిజ్ఞానస్యకా
రణత్వాభ్యుపగమేవహ్నిత్వత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యకధూమసమానాధికరణాత్యం
తాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వ ప్రకారకస్య ధూమసమానాధి కరణా
త్యంతాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదక వహ్నిత్వ వద్వహ్నిసమానాధికరణధూ
మవానితి జ్ఞానస్యైవ వహ్నిత్వ వత్త్వానిత్యనుమితౌ స్వరూపతో వహ్నిత్వావ
గాహిన్యా వహ్నిమానిత్యాద్యనుమితౌచ కారణత్వంకల్పనీయం తథాచ కదాచి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ద్వహ్నిమాన్కదాచిద్వహ్నిత్వ వత్త్వానిత్యనుమితిర్నస్యాదిత్యనుపపత్తిః కేవ
లాన్వయిగ్రంథే ఉచ్యత ఇతి ప్రఘట్టకార్థః ॥ * అనవచ్ఛేదకత్వేనవహ్నిత్వాది
భానేతి * సమానవిషయకత్వేన ప్రతిబంధకతానుబలే ద్రవ్యత్వావవ్యాపకతా
నవచ్ఛేదకత్వభానస్య తత్రనిర్ధర్మితావచ్ఛేదకకవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వ గ్ర
హప్రతిబంధకత్వం సంభవతీతి ప్రాయశ ఇతి ॥ శబ్దజన్యజ్ఞానే తాత్పర్యస్య నియా
మకత్వాదనవచ్ఛేదకత్వేన వహ్నిత్వబోధతాత్పర్యేన ద్రవ్యత్వభానమితి ప్రా
యశ ఇతి కేచిత్ ॥ నన్వనవచ్ఛేదక ధర్మితావచ్ఛేదకతయా యస్యభానం తస్యై
వ విధేయతావచ్ఛేదకతయాభాన నియమ ఇతి నైషదోష ఇత్యతో దోషాంతర
మాహ * ఏవమితి * వహ్నివ్యభిచారితయేతి * ప్రకారత్వం తృతీయార్థః స్వస్యహే
తుజ్ఞానేఽన్వయః ॥ నచ హేత్వాభాసలక్షణఘటక సమూహాలంబనానుమితౌ
కించిద్ధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితానవచ్ఛేదకత్వ ప్రకారతాకత్వమే
వ వ్యభిచారస్య హేత్వాభాసత్వోపపత్తయే నివేశ్యం నత్వనుమితి కరణతా
వచ్ఛేదక కోటౌ వహ్నిత్వత్వాద్యవచ్ఛిన్నేఽనవచ్ఛేదకత్వావగాహిత్వం నివే
శ్యతే ప్రయోజనాభావాదితి వాచ్యమ్ ॥ తథాసతి వ్యాప్తిజ్ఞాన ప్రతిబంధకత
యా వ్యభిచారస్య కథాయాముపన్యాసో న స్యాత్ ॥ కేవలాన్వయిగ్రంథోక్తం క
దాచిద్వహ్నిమానిత్యనుమితిః కదాచిద్వహ్నిత్వ వత్త్వానిత్యనుమితిరిత్యనియ
మరూపదోష ముద్ధర్తుం స్వయం తత్రనియామకమాహ * యత్రేతి * యా
దృశన్యాయప్రయోగ ఇత్యర్థః ॥ తేన తేన రూపేణ ॥ వహ్నిత్వత్వాదినా ॥ త
త్తద్ధర్మాణాం ॥ వహ్నిత్వాదీనాం ॥ వ్యాప్తిఘటకత్వం ॥ వ్యాప్తికుక్షిప్రవి
ష్టానవచ్ఛేదకత్వ ధర్మితావచ్ఛేదక కుక్షిప్రవిష్టభేద ప్రతియోగితానిరూపితత
త్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నానవచ్ఛేదకత్వం ॥ ప్రవేశః ॥ నిరుక్తభేద ప్రతియోగితానిరూ
పితానవచ్ఛిన్నానవచ్ఛేదకత్వరూపం వ్యాప్తిఘటకత్వమ్ ॥ ఇత్థంచ వహ్నిత్వ
త్వం ద్వివిధం వహ్నిత్వవదితరావృత్తిత్వరూపం వహ్నితరావృత్తిత్వరూపం చే
తి ॥ తత్ర ప్రథమవహ్నిత్వత్వావచ్ఛిన్నేఽనవచ్ఛేదకత్వావగాహిధూమ సమా
నాధికరణాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకం యద్వహ్నిత్వ వదితరావృత్తితదవ
చ్ఛిన్న సమానాధికరణ ధూమవానితిజ్ఞానం వహ్నిత్వవత్త్వానిత్యనుమితౌ కా
రణం ద్వితీయవహ్నిత్వత్వావచ్ఛిన్నేఽనవచ్ఛేదకత్వావగాహి ధూమసమానాధిక
రణాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకం యద్వహ్నితరావృత్తితదవచ్ఛిన్నసమానా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ధితకరణధూమవానితిజ్ఞానం వహ్నిమానిత్యనుమితౌ కారణమితి నియామకభేదా న్నదర్శితద్ద్వివిధానుమిత్యనియమఇతిభావః ॥ ఇదంచగురుధర్మస్యాప్యవచ్ఛే దకత్వమంగీకృత్య తేనవహ్నిత్వవదితరావృత్తిత్వస్యవహ్నితరావృత్తిత్వస్యైవావ చ్ఛేదకత్వేనాప్రసిద్ధత్వేపి నక్షతిః ॥ ననువహ్నితరావృత్తిత్వస్య వహ్నిత్వభిన్న వహ్నిగతరూపాదావపి సత్త్వాత్సకలవహ్నివృత్తిత్వమపి ద్వివిధవహ్నిత్వవద్వ శరీరేనివేశనీయమిత్యతఆహ * వహ్నితరావృత్తిత్వస్యేతి * సకలవహ్నివృత్తి త్వవిషయత్వానివేశఇతి * కారణతావచ్ఛేదకకోటావిత్యాదిః॥నను, తర్హిసక లవహ్నివృత్తిత్వరూపవహ్నిత్వత్వవిషయతైవ కారణతావచ్ఛేదకకోటౌ ని వేశ్యా నతువహ్నితరావృత్తిత్వ విషయతావినిగమకాభావాదిత్యతోవినిగమక మాహ * సకలవహ్న్యాదివృత్తిత్వస్యేతి * వహ్నినిష్ఠభేదప్రతియోగితానవచ్ఛే దకత్వం సకలవహ్నివృత్తిత్వం * అనుమితిప్రసంగాదితి * వహ్నిత్వావచ్ఛి న్నానుమితిజనకస్యేంధనసమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకం య త్సకలవహ్నివృత్తితదవచ్ఛిన్న సమానాధికరణేంధనవానితి పరామర్శస్య ప్ర మాత్వప్రసంగఇత్యర్థః ॥ యత్తు, ప్రకృతానుమితివిధేయతావచ్ఛేదకతాయావ హ్నిత్వత్వావచ్ఛిన్న ఏవపర్యాప్తతయా దర్శితపరామర్శస్య తదవచ్ఛిన్నేఽ నవచ్ఛేదకత్వావగాహిత్వాభావాన్నోక్తప్రసంగఇతిపూర్వపక్షయితోభయ త్వావచ్ఛిన్నసాధ్యతావచ్ఛేదకకస్థలే ఏవప్రకృతానుమితి విధేయతావచ్ఛేదక తా యాదృశధర్మావచ్ఛిన్నేపర్యాప్తాతదవచ్ఛిన్నేత్యాది వివక్షణం నతుసర్వ త్రేతి సమాధానమ్ ॥తదసత్,ప్రకృతానుమితి విధేయతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకవ హ్నిత్వత్వ ఘటకవహ్నితరావృత్తిత్వ విషయతాయా ఏవకారణతావచ్ఛేదక త్వం లాఘవాదుక్తం తత్ర వినిగమనావిరహేణతద్ఘటకసకలవహ్నివృత్తిత్వవిష యతాయా ఏవకారణత్వావచ్ఛేదకత్వం నతు వహ్నితరావృత్తిత్వ విషయతాయా ఇతిశంకాయా మతిప్రసంగదానాత్ *యేనరూపేణోపస్థితేవహ్నిత్వాదావితి* అత్ర తృతీయాయాః ప్రకారితారూపం వైశిష్ట్యమర్థః ॥ ఉపస్థితఇత్యత్రవిశే ష్యతావత్ క్తప్రత్యయార్థోవహ్నిత్వే విశేషణం వహ్నిత్వాదావిత్యత్రస ప్తమ్యాన్వయివిశేష్యత్వం సప్తమ్యర్థః ॥ ఇతరసాధారణ్యసంశయః । ఇతరవృ త్తిత్వప్రకారకసంశయస్తథాచయద్రూపప్రకారకోపస్థితి విశేష్యీభూతవహ్ని త్వాదివిశేష్యకేతరవృత్తిత్వప్రకారకసంశయ ఉత్పత్త్యాశ్రయత్వాభావవాని

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

త్యర్థః ॥ అత్రయద్యపి ధర్మిప్రసిద్ధ్య ప్రసిద్ధిభ్యాంనిషేధానుపపత్తిః ॥ నచా
నాహార్యస్సన్నితి శేషేణానాహార్యత్వవిశిష్టోత్పత్తౌ నిషిద్ధాయాంవిశేష్యవతి
విశిష్టాభావస్య విశేషణాభావ పర్యవసన్నత్వాదాహార్యత్వ నియమలాభః ॥ త
థాపో క్తసంశయస్యాహార్యత్వ నియమాన్నో క్తదోషఇతివాచ్యం ॥ ఏవమపి వ
హ్నితరావృత్తిత్వ ప్రకారక నిర్ధర్మితావచ్ఛేదకకజ్ఞానసత్త్వేపి జాతిత్వాది
నేతర సాధారణ్య సంశయస్యా నాహార్యస్య సంభవేన వ్యభిచారస్య దుర్వార
త్వాత్ ॥ తథాపి స్వనిరూపితవిశేష్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూ
పితయదితరవృత్తిత్వత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాకలైకక్షణావచ్ఛిన్నైకాత్మవృత్తి
త్వోభయసంబంధేన యద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రకారతా విశిష్టసంశయస్యాహార్యత్వ
నియమస్తద్ధర్మాపావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాకానవచ్ఛేదకత్వ ప్రకారకజ్ఞానస్యానుమి
తి జనకత్వమిత్యభిప్రాయాత్ ॥ యద్వాయద్ధర్మావచ్ఛిన్న విశేష్యకేతర
వృత్తిత్వ ప్రకారకజ్ఞానసామాన్యస్యాహార్యత్వమిత్యర్థాన్నదోషః నచైవంసం
శయపదవైయర్థ్యం శంక్యం॥సంశయపదస్య ప్రతిబధ్యజ్ఞానపరతయాప్రతిబధ్య
జ్ఞానం నజాయతేఽపి త్వప్రతిబధ్యహార్యమేవ జాయత ఇత్యుక్తార్థలాభోప
యోగిత్వాత్ ॥ వస్తుతస్తూపస్థితేత్యస్య భావక్తాంతతయోపస్థితౌ సత్యామిత్య
ర్థః ॥ వహ్నిత్వాదావితి శేషః । నజాయతఇతి ప్రతిబధ్యప్రతిబంధకభా
వలాభార్థం ॥ సంశయపదం ప్రతిబధ్యత్వ లాభార్థం తథాచయత్కించి
ద్ధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యకయద్ధర్మప్రకారకజ్ఞానం స్వసమానధర్మితావచ్ఛేద
కకేతరవృత్తిత్వ ప్రకారకసంశయ ప్రతిబంధకం ప్రతిబధ్యంచ తేన రూపేణాన
వచ్ఛేదకత్వ ప్రకారకజ్ఞానం కారణమిత్యర్థః॥ ప్రతిబధ్యంచేత్యుక్త్యైతరావృత్తి
త్వ వ్యాప్యవత్త్వస్య వ్యావృత్తిః ॥ అథసాధ్యేతరావృత్తిత్వావచ్ఛిన్నేఽనవచ్ఛే
దకత్వావగాహిజ్ఞానస్యానుమితి కారణత్వేవహ్నిధూమోభయవాన్ ధూమాది
త్యాదౌ వహ్నిధూమోభయరూపసాధ్యభిన్న ప్రత్యేకవహ్న్యాద్యవృత్తిత్వస్య
తాదృశోభయత్వేఽసత్త్వాదనుమితి కారణత్వేనాభిమతజ్ఞానస్య ప్రమాత్వాను
పపత్తిః ॥ నచ సాధ్యభేదానుయోగితావచ్ఛేదకం యద్రూపం తదవచ్ఛిన్నావ
ర్త్యావృత్తికత్వమేవ సాధ్యేతరావృత్తిత్వం వివక్షితంనిరుక్తోభయభిన్నత్వస్యప్ర
త్యేకంసత్త్వేపి తాదృశభేదానుయోగితావచ్ఛేదకప్రత్యేకమాత్రవృత్తి ధర్మావ
చ్ఛిన్నావర్త్యావృత్తికత్వస్య తాదృశోభయత్వే సత్త్వాన్నోక్తదోషఇతివాచ్యమ్ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

తథాపి ప్రమేయ సాధ్యకే సాధ్యభిన్నాప్రసిద్ధే రుక్తదోషస్య దుర్వారత్వాదితి చేన్న ॥ యత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకస్య స్వరూపతః కించిద్రూపేణ వేతి ద్వేధానుమితౌ భానం ప్రసక్తం తత్రైవ తాదృశానుమిత్యోః కాదాచిత్కత్వనిర్వాహాయ సాధ్యేతరావృత్తిత్వసాధ్యతావచ్ఛేదకవదితరావృత్తిత్వరూపావచ్ఛిన్నేఽనవచ్ఛేదకత్వావగాహిజ్ఞానస్య కారణత్వకల్పనాత్ * తత్తద్వ్యక్తిగమకతాప్రయోజకమితి * తత్తద్వ్యక్తివిధేయతాకానుమితి జనకజ్ఞానీయముఖ్యప్రకారతాప్రయోజకమిత్యర్థః * దండిసంయోగత్వరూపనానాధికరణవృత్తితావచ్ఛేదకేతి * నానాధికరణవృత్తితావచ్ఛేదకహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న హేతుకస్థలేషు సర్వత్ర పరంపరాసంబన్ధేన దండత్వాదీనాం సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వం నసంభవతి ॥ యత్ర ఏక ఏవ దండో నానాపురుషేషు వర్తతే తత్ర దండిమాన్ దండిసంయోగాదిత్యత్ర తద్దండవ్యక్తేరేవ హేతుసమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వ సంభవేన పరంపరాసంబన్ధేన దండత్వాదీనాం సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వాసంభవాదతః స్వానవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితాకభేదవద్వృత్తితావచ్ఛేదకత్వ సంబన్ధేన సకలసాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టహేతుతావచ్ఛేదక విశిష్టహేతుకస్థలే సర్వత్ర పరంపరాసంబన్ధేన దండత్వాదికం సాధ్యతావచ్ఛేదకం తద్దండిసంయోగహేతుకస్థలే సకలసాధ్యతావచ్ఛేదకాంతర్గతతద్దండవ్యక్తివైశిష్ట్యం తత్తావిశిష్టదండిప్రతియోగికత్వవిశిష్టసంయోగత్వేఽసత్త్వాత్తత్ర పరంపరాసంబన్ధేన దండత్వాదేః సాధ్యతానవచ్ఛేదకత్వేపి నక్షతిః * స్వాశ్రయఘటితపరంపరాసంబన్ధేనయత్రధర్మేతి * అనవచ్ఛేదకత్వాశ్రయధర్మపత్రైవ సతి సామానాధికరణ్యనిరూపకతావచ్ఛేదకతయాభాసమానత్వం దండనిష్ఠవివిధేయతావచ్ఛేదకతాకానుమితౌ తంత్రమిత్యర్థః ॥ అవచ్ఛేదకకుక్షిప్రవిష్టానామవచ్ఛేదకత్వాభిప్రాయేణ శంకతే * అథేతి * తత్త్వోపలక్షితదండపవేతి * ప్రతియోగితావచ్ఛేదకాంశే భాసమానత్వే సత్యనవచ్ఛేదకత్వముపలక్షణత్వ మత్ర వివక్షితమ్ । నిరవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాయాం తదాశ్రయాధికరణతాయాః ప్రతియోగితానతిప్రసక్తత్వం నియామకమవ్యాసజ్యవృత్తిసావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాయాం తదవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాధికరణతాయాః ప్రతియోగితానతిప్రసక్తత్వంనియామకం, వ్యాసజ్యవృత్త్యవచ్ఛేదకతాయాంచ తదాశ్రయైకతరవిశిష్టాపరాధికరణతాయాః ప్రతియోగితానతిప్రసక్తత్వం నియామకమితి నియమ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

మభిప్రేత్యసమాధత్తే * స్వరూపతోఽభాసమానస్యైవేతి * ఉక్తానుశయేనై
వేతి * ఉక్తాస్వరసేనైవేత్యర్థః * అనవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వమితి * ధర్మా
నవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వమిత్యర్థః ॥ అథగుణవాన్ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ విష
యితయాగుణత్వవిశిష్టజ్ఞానాభావస్య హేతుసమానాధికరణస్య ప్రతియోగితా
యాం సాధ్యతావచ్ఛేదకస్యానవచ్ఛేదకత్వాదవ్యాప్తిరతస్తాదృశ ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదకతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య నివేశ్యత
యా దండిమానిత్యాదావనవచ్ఛిన్నతాదృశసంయోగావచ్ఛిన్నానచ్ఛేదకతాయా
అప్రసిద్ధిః ॥ తథాహి సంయోగేన విద్యమానస్య సఖండత్వ నియమాత్తదవచ్ఛి
న్నాభావీయప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటక సం
యోగసంబంధావచ్ఛిన్నత్వేప్యనవచ్ఛిన్నత్వాభావాత్ ॥ సమవాయేన విద్యమా
నఘటత్వాద్యనవచ్ఛిన్నాభావీయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయా అనవచ్ఛిన్నత్వే
పి సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్నత్వాభావాత్ ॥ నచపారిభాషికావచ్ఛేదకత్వఘ
టకానవచ్ఛేదకత్వ ఘటకసంబన్ధేన తాదృశావచ్ఛేదకత్వ మభిప్రేతమితివా
చ్యమ్ ॥ అగ్రిమాతివ్యాప్త్యసంగతేః ॥ వ్యభిచారనిరూపకాధికరణాన్యత్వ
త్వాదేః స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్న ధర్మానవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వసంభవాత్
నచాఖండోపాధౌమానాభావాద్వ్యభిచార నిరూపకాధికరణాన్యత్వత్వాదేః
స్వరూపతోఽభానాత్తన్నిష్ఠావచ్ఛేదకతాయా అనవచ్ఛిన్నత్వాభావాన్నాసం
గతిరితివాచ్యమ్ ॥ తథాప్యఖండోపాధిస్వీకర్తృమతేఽసంగతేర్దుర్వారత్వా
త్ ॥ అత్రకేచిత్ ॥ ఏతత్కల్పేఽవచ్ఛేదక తాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘ
టకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వం నదేయం ప్రయోజనాభావాత్ ॥ నచగుణవాన్ద్ర
వ్యత్వాదిత్యాదౌ పూర్వోక్తరీత్యావ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ జాతేఃసమవాయే
నైవ స్వరూపతోఽవచ్ఛేదకత్వాద్విషయితాసంబంధావచ్ఛిన్నగుణత్వ నిష్ఠావచ్ఛే
దకతాయా అనవచ్ఛిన్నత్వాభావాదనవచ్ఛేదకత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకేఽక్షత
త్వాత్ ॥ నచ నిరూపితత్వసంబన్ధేన జాతేః స్వరూపతోభానస్యాగ్రేవ్యవస్థాపి
తత్వాద్గుణసాధ్యకసద్ధేతావవచ్ఛేదకతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబం
ధావచ్ఛిన్నత్వానివేశే నిరూపితత్వ సంబన్ధేనగుణత్వ విశిష్టప్రకారిత్వా భావ
స్యహేతుసమానాధికరణస్యయా ప్రతియోగితాతన్నిరూపితానవచ్ఛిన్నావచ్ఛే
దకతాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదకే సత్త్వాదవ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ గుణత్వవిశిష్టప్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

కారిత్వాభావస్య ప్రతియోగివైయధికరణ్యమేవనసంభవతి ॥ తథాహి తాదృశా
భావో యదిసమవాయేన తదాప్రతియోగితావచ్ఛేదక సమవాయ సంబన్ధేన ప్ర
కారిత్వస్యాధికరణాప్రసిద్ధిః । యదిస్వరూపసంబన్ధేన తదాతదీయప్రతియోగితా
న సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధావచ్ఛిన్నేతి నదోషఇత్యాహుః ॥ తదసత్ ॥ స
మవాయేనైవ తదభావమాదాయావ్యాప్తిస్తస్మిన్యథాశ్రుతప్రతియోగి వైయధిక
రణ్యాభావేపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబన్ధాదిధర్మికోభయాభావఘటితస్య
తస్యాక్షతత్వాత్ ॥ అపరేతు, నిరుక్తావచ్ఛేదకభేదోనసాధ్యతావచ్ఛేదకే నివే
శ్యతేఽపితుసాధ్యతావచ్ఛేదకతా ఘటకసంబన్ధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వీయ ప
ర్యాప్తిసంబన్ధావచ్ఛిన్న నిరవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వాభావఏవేత్యభిప్రాయేణ శ
ఙ్కాసంగతిరితివదన్తి॥ప్రసిద్ధానుమానావ్యాప్తింపరిహర్తుమాహ *ఏవం చేతి*
తథాచ గుణవాన్ద్రవ్యత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తివారణాయవివక్షణీయసాధ్యతా వ
చ్ఛేదకతాఘటకసంబన్ధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతా శూన్యత్వస్య వహ్నిత్వరూప
సాధ్యతావచ్ఛేదకే సత్త్వాన్నావ్యాప్తిరితిభావః ॥ విశిష్టవిశేషణకబుద్ధావేవ వి
శేషణవిశిష్ట ప్రతియోగికసంబన్ధావగాహిత్వానుభవాత్తత్రైవ విశేషరూపేణ
సంసర్గతానాన్యత్రేతేన వహ్నిత్వ ప్రతియోగికసమవాయాదేర్యత్ర సాధ్యతా
వచ్ఛేదకతాఘటక సంబన్ధత్వం తత్ర హేతుసమానాధికరణాభావప్రతియోగితా
నిరూపితసాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబన్ధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వాప్రసిద్ధ్యా
ఽవ్యాప్తిరితి శఙ్కానవతారః ॥ యద్వాతత్పక్షేసాధ్యతావచ్ఛేదకతా ఘటక
సంబన్ధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వీయ స్వరూపసంబన్ధేనైవహేతు సమానాధికర
ణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభావస్య నివేశనీయత్వాన్నదోషః * సాధ్య
తావచ్ఛేదకతాఘటకేతి * యద్యపి గుణవాన్ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ విషయిత
యాగుణత్వ విశిష్టాభావమాదాయావ్యాప్తివారణాయావచ్ఛేదకతాయాం సా
ధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబన్ధావచ్ఛిన్నత్వం దేయం తచ్చవ్యర్థమ్ ॥ కాలి
కసంబన్ధేన ఘటత్వవిశిష్టస్య కాలికసంబన్ధేన సాధ్యతాయాంకాల పరిమాణహే
తౌతాదృశసంబన్ధేనావచ్ఛేదకత్వాప్రసిద్ధేః పారిభాషికావచ్ఛేదకతా ఘటకా
వచ్ఛేదకత్వయోరేకసంబన్ధావచ్ఛిన్నత్వ నివేశస్యైవ స్వరూపసంబన్ధరూపా
వచ్ఛేదతానివేశ పక్షేప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకసంబన్ధేన ప్రతియోగితావ
చ్ఛేదక విశిష్టావృత్తిసాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబన్ధేన స్వవిశిష్టవృత్తివిషయ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

తాకత్వస్యైవ సాధ్యతావచ్ఛేదకే నివేశ్యతయోక్తావ్యాప్తేరపివారణం సంభవ తితథాపితథావిధనిరుక్తినిర్వాహార్థ మేవతదుల్లేఖఇతి ✽యదుపలక్షితేతి ✽నన్వే వం తద్విశిష్టధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావ తదుపలక్షిత ధర్మావచ్ఛి న్న ప్రతియోగితాకాభావయోర్వైలక్షణ్యసంపాదనే తుల్యయుక్త్యా యదుపల క్షిత నిరూపితసమవాయాదేః ప్రతియోగితాఘటకసంబంధత్వం తస్యోపలక్షణ తయావచ్ఛేదకత్వం యద్విశిష్టనిరూపిత సమవాయాదేః ప్రతియోగితాఘటక సంబంధత్వం తస్యవిశేషణ విధయావచ్ఛేదకత్వమితి తద్విశిష్టాభావ తదుపలక్షి తాభావయోర్వైలక్షణ్యం సంభవతి తథాచ గుణకర్మాన్యత్వ విశిష్టాభావస్య స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టప్రతియోగికసమవాయేన గుణాదౌ ప్రతియో గ్యసామానాధికరణ్యసంభవాద్దీధితికృతాం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్ట ప్రతియో గ్య సామానాధికరణ్యనివేశవ్యావృత్త్యసంగతిరతఆహ ✽ ఏకత్వేతి ✽ అస్యశై వేతి ✽ ప్రతియోగితాయా విశేషణవిశేష్యోభయ పర్యాప్తత్వం స్వీకృత్యేత్య ర్థస్తథాచ ఘటాధికరణే ఏకత్వ(ప్రా)గభావఘటోభయపర్యాప్తప్రతియోగి తావిశిష్టస్యా సత్త్వాత్తదధికరణేనైకత్వ (ప్రా)గభావ విశిష్టఘటోనాస్తీతి ప్ర త్యయఇతిభావః ॥ విశేషరూపేణ సంసర్గత్వాస్వీకారేత్వాహ ✽ మాభూద్వే తి ✽ ఆద్యా ॥ ఉపలక్షణీభూతధర్మావచ్ఛిన్నా ॥ అంత్యా ॥ విశేషణీభూతధ ర్మావచ్ఛిన్నా ✽ విశేషణవిశేష్యభావాపన్నయోరితి ✽ నన్వేవంసతి మహా నసీయత్వ విశిష్టవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న సాధ్యకేవహ్నిత్వస్యైవ సాధ్యతావచ్ఛేద కతయా తత్రహేతుసమానాధికరణ మహానసీయత్వ విశిష్టవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నా భావీయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయా మహానసీయత్వాది యావవిశేషణాంత ర్భావేనైవ పర్యాప్తతయా తదనధికరణత్వస్య సత్త్వాదతివ్యాప్తిరితిచేన్న ॥ఏ తన్మతే మహానసీయత్వోపలక్షితవహ్నిత్వవత్త్వాన్ తద్విశిష్ట వహ్నిత్వవత్త్వాని తి ద్వివిధానుమితి విధేయతావచ్ఛేదకతాయా వైలక్షణ్యానురోధేనాద్యావి శేష్యమాత్రేపర్యాప్తా, అంత్యాచ విశేషణవిశేష్యయోర్ద్వయోః పర్యాప్తి త్యస్యైవ స్వీకరణీయత్వాత్ ✽ వస్తుతస్త్వితి ✽ స్వస్యస్వాతిరిక్త వృత్తిత్వ వి రహాదితి ✽ అత్రేదంచింత్యమ్ ॥ యాదృశంసాధ్యతావచ్ఛేదకం విశిష్టమవిశిష్టం వాయత్రతత్రతాదృశమేవావచ్ఛేదకత్వ నిరుక్తాస్వపదేన గ్రాహ్యమన్యథా మ హానసీయత్వ విశిష్టవహ్నిత్వవత్త్వాద్ధూమాదిత్యాదావతివ్యాప్తి హేతుమ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

దన్వృత్త్యభావీయప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్య మహానసీయత్వాదివిశిష్టవహ్నిత్వా దేర్వహ్నిత్వవిశిష్టసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వా ద్విశిష్టవహ్నిత్వస్య స్వపదార్థత్వేచ మహానసీయత్వాది విశిష్టవహ్నిత్వాదేస్తాదృశవహ్నిత్వవిశిష్టసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభావాన్నాతివ్యాప్తిః ॥ ఇత్థంచ, దండిమానిత్యాదౌ దండత్వాదివిశిష్టస్యైవ స్వపదేనోపాదేయతయా హేతుసమానాధికరణాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యత్తద్దండాదితస్యదండత్వాది విశిష్టసంబంధినిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాద్దండత్వాది విశిష్టస్య తదతిరిక్తవృత్తిత్వం సంభవతీతి ॥ యత్తు, విశిష్టోపలక్షితసాధ్యతావచ్ఛేదకకయోర్నైకావ్యాప్తిస్తథాచ హేతుమద్వృత్త్యభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యావత్స్వవిశిష్టసంబంధినిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకమితి ప్రకృతలక్షణే విశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేదకకేస్వపదేన విశిష్టోపాదానే ప్యుపలక్షితసాధ్యతావచ్ఛేదకకస్థలేస్వపదంతద్వ్యక్తిపరమేవేతి హేతుమద్వృత్త్యభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతద్వ్యక్తే స్తద్వ్యక్త్యతిరిక్తవృత్తిత్వం నసంభవతీతి ॥తన్న॥ "యత్రైకాపిసాధ్యతావచ్ఛేదకవ్యక్తిర్నసకలహేతుమద్వృత్తితావచ్ఛేదకేతి" గ్రంథేన తాదృశవిశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేదకత్వస్థలేపి పరంపరాసంబన్ధేన దండత్వాదేః సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వస్య స్వరసతోలబ్ధస్యభంగాపత్తేః * యద్రూపావచ్ఛిన్నమనవచ్ఛేదకమితి * యదిచైకమాత్ర పర్యాప్తికమనవచ్ఛేదకత్వం నావ్యాప్యవృత్తితదాతత్త్వావచ్ఛేదేన పర్యాప్తావచ్ఛేదకత్వస్య దండత్వావచ్ఛేదేనాభావోనఘటత ఇత్యుచ్యతే తదాప్యాహ * యద్రూపంచేతి * దండత్వపృథివీత్వవ్యాప్యజాతిత్వవిశిష్టావచ్ఛేద్యత్వాభావస్యావ్యాహతత్వాదితి * అథావచ్ఛేదకవిశేషణస్యావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వమాత్రమితి మతే యద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వపదస్యయాదృశవిశేషణవిశిష్టస్య యస్యసాధ్యతావచ్ఛేదకత్వం తన్నిష్ఠావచ్ఛేదకత్వనిరూపితతన్నిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపితావచ్ఛేద్యత్వమేవార్థోఽనత్వావచ్ఛేదకతాయాం విశేషణావచ్ఛేద్యత్వఘటితః ఏకోక్తిభంగాపత్తేరవచ్ఛేదకకోటిప్రవిష్టానామవచ్ఛేదకత్వమతేపి యాదృశధర్మపరత్వం యచ్ఛబ్దస్య తన్నిష్ఠావచ్ఛేదకత్వనిరూపకత్వమేవతదర్థ స్తత్రాద్యే తత్తద్దండావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాం దండనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకత్వస్యావ్యాహతత్వాదవ్యాప్తిర్దుర్వారైవ ద్వితీయేపి విశిష్టస్య శుద్ధవిశేష్యానతిరేకితయోక్తరీత్యైవావ్యాప్తిరి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

తి కథమేకోక్తాదోషాభావప్రదర్శనమితి చెన్న ॥ ప్రథమేతాదృశయద్ధర్మఘ
టకధర్మానవచ్ఛిన్న యద్ధర్మనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపితావచ్ఛేద్యత్వమేవ
యద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వపదార్థః ॥ ద్వితీయేయద్ధర్మపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాక
త్వం తాదృశయద్ధర్మఘటకావృత్తిత్వే సతి తాదృశయద్ధర్మఘటక సామా
న్యనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకత్వంవా తదర్థః ॥ పృథివీత్వ వ్యాప్యజాతిమత్త్వానిత్య
త్వ వ్యాప్తివారణాయ సామాన్యపదమ్ ॥ ప్రమేయసాధ్యతావచ్ఛేదకకస్థలె ప్ర
మేయత్వస్యైవ సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వోపగమాన్నాఘటకాప్రసిద్ధిశంకా ॥ పరం
తు ప్రథమె పృథివీత్వవ్యాప్యజాతిమత్త్వానిత్యాదావవ్యాప్తివారణంచింత్యమే
వ * సాదృశ్యహేతుకానుమితిరితి * గోభేదసామానాధికరణ్య విశిష్టోయో
గోవృత్తిత్వోపలక్షితో ధర్మః సాస్నాదిస్తద్వత్తాజ్ఞానజన్యా ఽయంగవయ ఇ
త్యాకారకానుమితిరిత్యర్థః ॥ సాదృశ్యఘటకగోభేదసామానాధికరణ్యస్యోప
లక్షణత్వే సాధనాప్రసిద్ధివారణాయగోవృత్తిత్వస్యోపలక్షణతాయా ఆవశ్యకత్వే
న గవివ్యభిచారఇతితస్యవిశేషణత్వమేవతథాచయత్కించిద్ధేతుతావచ్ఛేదకవిశి
ష్టయత్కించిద్ధేతుతావచ్ఛేదకోపలక్షితహేతుసామానాధికరణ్యగర్భవ్యాప్త్యం
తరమప్యావశ్యకమితిభావః ॥ విశిష్టహేతుకె విశిష్టహేతుమత్తావగాహిజ్ఞానస్యై
వ కారణతయా తస్యచ విశేష్యే విశేషణం తత్రచ విశేషణాంతరమితిరీత్యాజ్ఞా
నవైలక్షణ్యాయవిశిష్టప్రతియోగికసంబంధేన విశేషణావగాహిత్వమేవ స్వీక్రియ
తఇత్యేకంమతంవిశేషణస్య కేవలసంబంధేనైవభానం విశేషణవిశేషణంతుస్వావ
చ్ఛిన్ననిరూపిత సంబంధేనాధికరణాంశె భాసత ఇతి స్వీక్రియతఇత్యపరంమతం
తత్రాద్యే హేతుతావచ్ఛేదకసంబంధో విశిష్టప్రతియోగికసమవాయాదిరేవాను
మితి జనకపరామర్శీయముఖ్యప్రకారతావచ్ఛేదకసంబంధస్యైవ తత్త్వాత్తథా
చవివక్షణీయహేతుతావచ్ఛేదకసంబంధేన హేతుసామానాధికరణ్యఘటితాయా
విశిష్టహేతుకానుమితి ప్రయోజికాయావ్యాప్తేర్నిర్వాహే హేతుతావచ్ఛేదక
విశిష్టత్వనివేశనమఫలమిత్యాశంకతె * అథేతి * ద్వితీయమతేన సమాధానమా
హ * నచేతి * విశిష్టహేతౌ సాధ్యవిరోధగ్రహసత్త్వేతి * సాధ్యావచ్ఛేదేన
హేతుమద్భేదకత్వరూపవిరోధగ్రహసత్త్వఇత్యర్థః ॥ విశేష్యవృత్తేర్విశిష్టా
నుయోగికాభావానభ్యుపగమాద్విశిష్టహేతుకేసాధ్యసామానాధికరణ్యస్యవిరో
ధరూపతాయా అసంభవేన నిరుక్తరూపస్యైవవిరోధస్వరూపత్వాత్ * విశి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ష్టాధికరణత్వఘటితహేతుసాధ్యసామానాధికరణ్యవిషయకస్యైవ * హేతుమ ద్వృద్ధేతువ్యాపకసాధ్యవాన్ తత్కహేతుమాంశ్చపక్షఇతి పరామర్శస్యైవ * అస్య థా * హేతువ్యాపకసాధ్యసామానాధికరణ్య విశిష్టహేతుమత్త్వావగాహిజ్ఞాన స్య విశిష్టహేతుకానుమితి కారణత్వే * విరోధస్య * దర్శితవిరోధస్య * త ద్గ్రహే * విశిష్టనిరూపితవ్యాపకతాగ్రహే ॥ నను-విశేష్యాభావసత్త్వాయాః ప్ర తియోగిప్రకారఘటకత్వేపి నతదంతర్భావేణ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యా ప్తిస్తస్యా ఉపలక్షణతయైవ భానస్వీకారాత్ కింతువిశిష్టత్వపదారభ్యేతి విశిష్ట వ్యాపకతాగ్రహస్య విశేషణవ్యాపకతాగ్రహత్వం సుఘటమిత్యాశంకాం నిర స్యతి * అభావప్రతియోగిప్రకారఘటకస్యేతి * శబ్దాదినేతి * శాబ్దబోధరూ పేత్యర్థః * అనియమాదితి * శాబ్దబోధే తాత్పర్యస్య నియామకత్వాదితి భావః * దండాద్యుపలక్షితేతి * తస్యవిశేషణత్వేచ ధర్మిపారతంత్ర్యేణభా నంసంభవతీత్యత ఉపలక్షితేతి ॥ తాదృశధర్మిహేతుకానుమితి విలోపే ఇష్టా పత్త్యా దూషణాంతరమాహ * స్వాతంత్ర్యేణేతి * యత్రవిశేషణస్య పరంప రాః స్వాశ్రయాశ్రయత్వ స్వప్రతియోగికసంయోగానుయోగ్యాశ్రయత్వ భేదా నభిన్నాస్తత్రియయాపరంపరయా స్వాతంత్ర్యేణాధికరణే విశేషణస్య పరా మర్శోనకస్యాపిజాతోఽపితుధర్మిపారతంత్ర్యేణైవ తత్రానుమితినిర్వాహ య విశిష్టపదోపాదానమిత్యావేదనాయ ప్రథమసకలపదమ్ ॥ యాదృశాంకుర విశేషావ్యాప్తకవిశేషణస్య కేనాపిపరంపరాసంబంధేన పరామర్శః కస్యాపి న జాతస్తత్ర విశేషణహేతుకానుమితిసామగ్ర్యాదుర్వచత్వేన తత్రవిశిష్టహేతుక పరామర్శస్యైవకారణత్వమిత్యావేదనాయ ద్వితీయసకలపదమ్ ॥ అధికరణభే దేనధూమభేదేనచేత్యాదిరితిక్వచిత్పాఠః ॥ తత్రనానాధికరణైకధూమమభిప్రే త్యాధికరణభేదేనేతి ॥ ఏకాధికరణకనానాధూమాభిప్రాయేణ ధూమభేదే నేతి * భ్రమంవినాపీతి * రాసభోవహ్నివ్యాప్యఇతివ్యవహారాతిప్రసంగస్తు నాస్తి సమభివ్యాహృతపదార్థతావచ్ఛేదకత్వోపలక్షితధర్మావచ్ఛిన్న వ్యా పకసామానాధికరణ్యస్యైవ వ్యాప్తిపదార్థత్వాత్ * హేతువిశేషణతయేతి * అభేద స్తృతీయార్థ స్తథాచ హేతునిష్ఠవిషయతానిరూపిత ప్రకారతారూపాను మితి జనకజ్ఞానవిషయత్వరూపేత్యర్థః * యదీత్యాది * విరోధస్య ॥ విరోధ విశిష్టహేతుజ్ఞానస్య సాక్షాత్ ॥ సాధ్యసామానాధికరణ్య రూపవిరోధస్య స్వా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ధ్యాభావవ్యాప్తిరూపత్వాత్తద్విశిష్టహేతుజ్ఞానస్య తదభావవ్యాప్యవత్తాజ్ఞానవిధయా ॥ హేత్వాభాసత్వమ్॥ యద్విషయకత్వంప్రకృతానుమితిప్రతిబంధకతాశూన్యపక్షధర్మతాజ్ఞానకాలీనజ్ఞానావృత్తితత్వరూపందోషత్వంవిరోధస్యేతి శేషః॥ *ఖండనీయతయేతి * ద్రవ్యంసత్త్వాదిత్యాదావతివ్యాప్త్యేత్యాదిః ॥ అవచ్ఛేదకత్వయోర్వస్తుతోభేదాదిత్యాదిగ్రంథేనా నతిరిక్తవృత్తిత్వరూపావచ్ఛేదకతావగాహిన్యామనుమితావేవతథావిధావచ్ఛేదకత్వావగాహిహేతుమత్తాజ్ఞానస్యకారణత్వోక్తేర్యదీతి * నతుతదవచ్ఛేద్యత్వమితి * సామానాధికరణ్యేనైవసాధ్యంసిద్ధ్యతినతు తదవచ్ఛేదేనాపీత్యపిపాఠః ॥ పక్షేయదిసాధ్యంనస్యాత్తదాసాధనమపి నస్యాదితి విషయపరిశోధకతర్కఏవ విపర్యయానుమానే పక్షేసాధ్యసాధకః పక్షతావచ్ఛేదకేఽవచ్ఛేదకత్వభాసకం న కిమప్యస్తీతిభావః *అతీంద్రియత్వమితి * సామాన్యాభావప్రత్యక్షే యావత్ప్రతియోగియోగ్యత్వం తంత్రమిత్యభిప్రాయః * పరితఇతి * సర్వావయవావచ్ఛేదేనేత్యర్థః * విరోధిజ్ఞానముద్రయేతి * తదభావవత్తాజ్ఞానత్వేనేత్యర్థః * దోషవిధయేతి * మణిమంత్రాదిన్యాయేనేత్యర్థః * సంయోగావిషయకమితి * సంయోగాభావప్రత్యక్షకారణసంయోగజ్ఞానకాలేధికరణాంశే లౌకికసన్నికర్షసత్త్వేసంయోగోపలబ్ధిరేవస్యాదత ఉపనీతేతి ॥ యత్తు,సంయోగాభావలౌకికప్రత్యక్షసామగ్ర్యావిరోధితయైవ నసంయోగోపలబ్ధిరితి॥తన్న॥ తథాసతి వృక్షేచక్షుః సంయోగావశ్యకతాపత్తేః సిద్ధాంతేధర్మ్యంతరఘటితచక్షుః సన్నికర్షాదేవసంయోగాభావప్రత్యక్షాపాదనాన్న తత్రచక్షుః- సంయోగానశ్యకతా * కథంచిదాపత్తిసంభవేపీతి * ద్రవ్యసమవేతవృత్త్యభావప్రత్యక్షకారణచక్షుః సంయుక్తమూలసమవేతవృక్షవిశేషణతారూపసన్నికర్షఘటితసామగ్రీబలాదిత్యభిప్రాయః ద్వ్యణుకవృత్తిత్వేనాభావ ప్రత్యక్షవారణాయయోగ్యం యచ్చక్షుఃసంయుక్తంతత్సమవేతవిశేషణతైవ తాదృశప్రత్యక్షేకారణమితి వక్తవ్యంతథాచ త్ర్యణుకవృత్తిత్వేనాభావ ప్రత్యక్షంనస్యాదితి ద్రవ్యాన్యద్యద్ద్రవ్య సమవేతంతద్వృత్తిత్వేనాభావప్రత్యక్షత్వస్యైవతాదృశవిశేషణతాకార్యతావచ్ఛేదకత్వా వశ్యకతయా వృక్షవృత్తిత్వేన సంయోగాభావప్రత్యక్షస్య తదనాక్రాంతత్వాన్నతద్బలాత్తదవచ్ఛిన్నాపత్తిరిత్యభిప్రాయేణ కథంచిదిత్యుక్తమ్ * తాదాత్మ్యసంబంధేనద్రవ్యత్వేనైవప్రతిబంధకత్వాదిత్యాదితి * అత్రేదంచింత్యమ్ ॥ స్వప్రతియోగి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

వృత్తిత్వ స్వసామానాధికరణ్యోభయసంబన్ధేన భేదవిశిష్టాన్య ధర్మరూపస్య తాదాత్మ్యస్య స్వవిషయసంయోగవత్త్వాపేక్షయానలఘుశరీరత్వేతి॥ యత్తు, ద్రవ్యతాదాత్మ్యం ద్రవ్యత్వమేవ తస్యస్వరూపతఏవసంసర్గతాభ్యుపగమాల్లాఘవమక్షతమ్ ॥ నచైవంస్వవిషయ సంయోగవత్త్వాదేరపిస్వరూపతః సంసర్గతాభ్యుపగమః సంభవతీతితౌల్యమితిశంక్యమ్ ॥ తథాపిపరంపరాసంబంధఘటక సకలపదార్థసాధారణసాంసర్గికవిషయతాయాః ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వేగౌరవందుర్వారమితి ॥ తన్న ॥ ఏకమాత్రవృత్తిధర్మస్యైవ నిరుక్తభేద విశిష్టాన్యరూపస్య తాదాత్మ్యరూపతాయా వ్యుత్పత్తివాదే స్వయముక్తత్వాద్ద్రవ్యత్వస్యద్రవ్యతాదాత్మ్యరూపత్వాభావాత్ * ప్రతియోగినోయత్త్వతత్త్వేననివేశఇతి * యద్వృత్తియద్ధర్మవ్యాప్యధర్మావచ్ఛిన్నాభావవాన్ యఃసతద్వృత్తితద్ధర్మావచ్ఛిన్నాభావవానితి వివక్షణఇత్యర్థః *అన్యసంబన్ధేతి * సమవాయాన్యసంబన్ధేత్యర్థః * తత్సంబంధేతి * సమవాయసంబంధేత్యర్థః॥సంభావ్యేత ॥ హేతుఘటకవిశేషాభావీయ ప్రతియోగితాయాం సంబంధవిశేషావచ్ఛిన్నత్వ నివేశే 'సంయోగసమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకఘటీయ విశేషాభావ కూటసాధారణ ఘటీయ విశేషాభావ కూటత్వస్య సమవాయ సంబంధావచ్ఛిన్న ఘటసామాన్యాభావ వ్యభిచారిత్వ తదభావ సమానాధికరణత్వాత్తత్సాధారణధర్మవత్త్వాజ్ఞానాత్తాదృశఘటీయవిశేషాభావకూటే తత్సంశయః స్యాదిత్యర్థ ఇతి కేచిత్ ॥ తత్రేదంచింతనీయమ్ ॥ హేతుఘటకవిశేషాభావీయ ప్రతియోగితాయాం సంబంధవిశేషావచ్ఛిన్నత్వావివక్షణే తాదృశకూటత్వాశ్రయస్య హేతుత్వముతతాదృశకూటత్వపర్యాప్తివిశిష్టస్యవా ॥ నాద్యః ॥ తాదృశసమవాయ సంబంధావచ్ఛిన్న విశేషాభావకూటాంతఃపాతియత్కించిత్తాదృశవిశేషాభావాధికరణే తాదృశసామాన్యాభావాసత్త్వాదవ్యభిచారః ॥ నద్వితీయః ॥ సంయోగ సమవాయాది సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక ఘటీయవిశేషాభావ సాధారణకూటత్వ పర్యాప్త్యధికరణస్య ససమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక ఘటకసామాన్యాభావవ్యభిచారసంభావనాపర్యాప్తిసంబంధేన తాదృశకూటత్వస్య తాదృశఘటసామాన్యాభావవ్యభిచరితత్వసాధారణ్యాభావాదితి ॥ వస్తుతస్తు ॥ యత్కించిత్సంబంధావచ్ఛిన్న విశేషాభావ కూటస్యహేతుత్వే యత్కించిత్పదేన సంయోగసంబంధగ్రహణే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

తత్సంబంధావచ్ఛిన్న విశేషాభావకూటస్య యథాసమవాయావచ్ఛిన్న సామాన్యాభావ వ్యభిచారిత్వం తథాసమవాయగ్రహణేఽపి సమవాయనానాత్వ పక్షే సమవాయావచ్ఛిన్న విశేషాభావకూటే సమవాయానవచ్ఛిన్న సామాన్యాభావ వ్యభిచారిత్వ సంభావనాస్యాత్సాధ్యహేతోర్భిన్న సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వా విశేషరూపతుల్యన్యాయాదితి సంబంధైక్యం వివక్షణీయమ్ ॥ తథాచ తత్సంబంధావచ్ఛిన్న విశేషాభావకూటస్య తత్సంబంధావచ్ఛిన్న సామాన్యాభావ వ్యభిచారిత్వాభావేన నదోషఇతి తాత్పర్యమ్ । అతఏవ ॥ సంబంధైక్యవివక్షణాదేవ । తదవివక్షణేకించిత్సంబంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకత్వేనస్వసజాతీయసంయోగ సంబంధావచ్ఛిన్నఘటీయవిశేషాభావకూటే స్వజాతీయ సమవాయావచ్ఛిన్న ఘటసామాన్యాభావ నిరూపిత వ్యాప్త్యగ్రహేణ సమవాయావచ్ఛిన్న సంయోగసామాన్యాభావాసిద్ధిరితి భావః ✱ ఆధేయతాసంబంధేనావచ్ఛేదకమధికరణమప్రసిద్ధమితి ✱ అనవచ్ఛేదక మధికరణ మప్రసిద్ధమితి పాఠః (ప్రా)మాదికస్తథాసతి తదనవచ్ఛేదకత్వ రూపహేత్వప్రసిద్ధిరితి గ్రంథోనుపయుక్తఏవస్యాత్ । ప్రథమపాఠేతు ప్రతియోగ్యప్రసిద్ధేరిత్యాదిః ॥ అత్రేదంచింత్యమ్ ॥ సంయోగవిశేషాభావనిష్ఠాధేయ ఆధేయతాసంబన్ధేన వృక్షవిశిష్టధ్వంస భేదస్తత్ప్రతియోగితా నచ్ఛేదకత్వస్య వృక్షేపి సత్త్వేననావచ్ఛేదకాధికరణాప్రసిద్ధిః । నచ తథాప్యనవచ్ఛేదకత్వ రూపహేత్వసిద్ధిః శంక్యా । ఆధేయతాసంబధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాక తాదృశభేదీయ ప్రతియోగితానిరూపితావచ్ఛేదకతాత్వావచ్ఛిన్న పర్యాప్తిశూన్యత్వస్యైవ హేతుత్వాన్నిరుక్తభేదీయ తాదృశ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయా స్తాదృశావచ్ఛేదకతాత్వేన వృక్షధ్వంసోభయత్వావచ్ఛేదేనైవ పర్యాప్తతయా వృక్షత్వావచ్ఛేదేన తత్పర్యాప్తిశూన్యత్వాక్షతేః ॥ నచ సంయోగవిశేషాభావనిష్ఠకాలికాధేయత్వోభయసంబన్ధేనవృక్షాది మద్భేదీయాధేయత్వ సంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వస్యవృక్షేసత్త్వాత్స్వరూపాసిద్ధివారణాయాధేయత్వసంబంధాతిరిక్తసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వానిరూపకప్రతియోగితాకత్వేన హేతు ఘటకభేదవిశేషణత్వావశ్యకతయావృక్షవిశిష్టధ్వంసభేదస్యాతథాత్వేనతాదృశభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకాధికరణాప్రసిద్ధిరస్త్యేవేతి వాచ్యమ్॥ఆధేయతయాతాదృశతత్సంయోగాభావనిష్ఠతత్సంయోగాభావాన్యత్వవిశిష్టవృక్షవద్భేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్యవృక్షేప్రసిద్ధత్వాత్ ॥నచైవంరీ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

త్వా తదభావరూపహేత్వసిద్ధివారణాయ కేవలాధేయతాసంబంధావచ్ఛిన్నా వచ్ఛేదకతైవ వివక్షణీయా దర్శితభేదీయప్రతియోగితావచ్ఛేదకతా ఘటకసంబంధో విశిష్టప్రతియోగికాధేయతైవేతి కేవలాధేయతాసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాప్రయాతాధికరణాప్రసిద్ధిరవ్యాహతైవేతివాచ్యమ్ ॥ ఆధేయతయా తత్సంయోగాభావాన్యమాత్రవృత్తితత్సంయోగాభావాన్యత్వ విశిష్టవృక్షోభయవద్భేద మాదాయ తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకాధికరణ ప్రసిద్ధేస్తాదృశావచ్ఛేదకత్వాభావ రూపహేత్వసిద్ధిరపినశంక్యా । ఉభయత్వావచ్ఛేదేన పర్యాప్తతాదృశావచ్ఛేదకత్వస్య వృక్షత్వావచ్ఛేదేనాభావస్య వృక్షేసత్త్వాత్ ॥యత్తు॥ అవచ్ఛేదకతాయా అవ్యాసజ్య వృత్తిత్వమతావలంబనేనానవచ్ఛేదకమధికరణ మప్రసిద్ధమితి పాఠకల్పనయా సమాధానం తత్తదనవచ్ఛేదకత్వ రూపహేత్వ ప్రసిద్ధిరితి గ్రంథానుపయుక్తత్వ రూపోక్తమాషణేనహేయమ్ * వ్యభిచారఇతి * నను సాధ్యస్యాప్రసిద్ధత్వాత్కథం వ్యభిచారః । నచసాధ్యాప్రసిద్ధేరేవ వ్యభిచారపదేన వివక్షితేతి సాంప్రతం ॥ హేతూపాదానవైయ్యర్థ్యాత్ ॥ మైవం, అవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వ సంబన్ధేనయద్ధర్మావత్త్వమేవసాధ్యం తథాచ హేతు మతివ్యధికరణ తాదృశసంబన్ధేన యద్ధర్మావత్త్వాభావ సత్త్వేన వ్యభిచారఇతితాత్పర్యం॥ * యద్ధర్మత్యనేనేతి * అథగురుధర్మస్యాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వే సంయోగత్వ సమానాధికరణోభయావృత్తిధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావత్వ సమానాధికరణభేదప్రతియోగితాత్వమపినాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తదపేక్షయా లఘూస్తత్సంయోగాభావనిష్ఠభేదప్రతియోగితాత్వస్యైవ తత్సంభవాత్తస్యతాదృశ ప్రతియోగితాత్వవ్యాసవృత్తిత్వేపియావత్సంయోగాభావ విషయకబుద్ధిమాదాయ తద్బుద్ధివిషయనిష్ఠభేదప్రతియోగితాత్వస్యైవ తత్సంభవాత్తాదృశప్రతియోగితాత్వావచ్ఛిన్నాభావరూపహేతురప్యసిద్ధఇతిచేత్ అత్రకేచిత్ స్వవృత్త్యుభయావృత్తిధర్మావచ్ఛిన్న 'తత్సంబంధావచ్ఛిన్న 'ప్రతియోగితాకాభావత్వ సమానాధికరణభేద ప్రతియోగితానిరూపితాధేయతా సంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతా సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాక తద్ధర్మావచ్ఛిన్నాభావస్యైవ హేతుత్వంస్వపదం యద్ధర్మావచ్ఛిన్నపరంతద్ధర్మావచ్ఛిన్న తత్సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావస్యైవ సాధ్యత్వమభిమతమిత్యాహుః * వ్యర్థమేవేతి * సంయోగవిశేషాభావేనాపి సంయోగసామాన్యాభావస్య సాధ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

యితుంశక్యత్వాదితిభావః * కథంచిదితి * యత్తదర్థఘటితసాధ్యహేతూనా
మనుగమాభిమానేన * అవిరోధాదితి * తథాచసిద్ధత్వాత్కింతత్సాధనేనేతి
భావః । అవ్యాప్యవృత్తిజాతీయానాం వ్యాప్యవృత్తిత్వం సర్వావచ్ఛేదేనవృత్తి
మత్త్వంనత్వవచ్ఛిన్నవృత్తికాన్యత్వమిత్యాశయేనాహ * వ్యాప్యవృత్తేరవచ్ఛేద
కోపగమేత్వితి * తత్తన్నిష్ఠేతి * మూలాగ్రాదినిష్ఠేత్యర్థః*నియామకత్వే*
నియమసత్త్వే * ఖండవృక్షస్యాపరావయవనాశఇతి * అసమవాయికారణనా
శాత్ఖండవృక్షనాశోనసంభవతి తథాసతి ఖండవృక్షోత్పత్తికాలేవిభాగ ఆవశ్యకః
సనసంభవతి కర్మవతికర్మాంతరానుదయాత్ । ఏకక్రియాయాగగన సంయో
గప్రతిద్వంద్విభాగాసమవాయికారణసంయోగ ప్రతిద్వంద్విభాగయోరుత్ప
త్తిర్నసంభవతి తథాసతి గగనసంయోగ నాశక్షణ ఏవావయవసంయోగ నా
శాపత్త్యా ఖండవృక్షస్యైకక్షణావస్థాయిత్వ ప్రసంగాదితి సమవాయికారణనా
శాధీనత్వం తస్యదర్శితం । అతఏదంబోధ్యం ॥ ప్రథమక్షణే ఖండవృక్షస్యై
కావయవే గగనసంయోగప్రతిద్వంద్విభాగ జనకక్రియాద్వితీయక్షణేఽపరా
వయవేఽసమవాయికారణసంయోగ ప్రతిద్వంద్విభాగజనకక్రియాఏవంచ ప్ర
థమక్రియా జన్యవిభాగజ గగనసంయోగనాశకాలే ద్వితీయక్రియాజన్యా సమ
వాయికారణ సంయోగనాశ జన్యఖండవృక్షోత్పత్తిరపిసంభవతీతి * పక్షధర్మ
తాబలాదితి * పక్షధర్మతాజ్ఞానాదిత్యర్థః * ఉపస్థితేతి * ఫలీభూతానుమి
త్యవ్యవహితప్రాక్కాలఇత్యాదిః * తత్తత్సాధనే * తత్కాలోపస్థిత ప్రకృత
హేతుసజాతీయసాధనే । తత్తత్సాధ్యేత్యస్యాప్యేవమేవార్థః * గగనాద్యవృ
త్తీత్యాది * నిరుక్తేతి * ఉభయావృత్తీత్యర్థః । అత్రగగనావృత్తిత్వవిశేషణా
నుపాదానేపక్షేహేత్వసిద్ధిః సంయోగత్వస్యాపి స్వపదేనధర్తుంశక్యత్వాత్ ॥
యత్కించిత్పదానుపాదానే పరిమాణత్వేవ్యభిచారః పరిమాణత్వసమానాధిక
రణోభయావృత్తిఘటపరిమాణనిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య గగనావృత్తి
త్వ విరహేణస్వపదేన పరిమాణత్వస్య ధర్తుమశక్యత్వాత్ । తదుపాదానేచ
తాదృశగగనపరిమాణనిష్ఠతద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యగగనావృత్తిత్వసత్త్వేన
స్వపదేనతస్యగ్రహణసంభవాన్న తదన్యత్వరూప హేత్వాక్రాంతత్వం తస్యేతి
నవ్యభిచారః ॥ సంయోగత్వసమానాధికరణగగనవృత్తిసంయోగత్వావచ్ఛిన్నా
భావస్య గగనావృత్తిత్వ సందేహేన సందిగ్ధాసిద్ధిరిత్యుభయావృత్తిత్వం విశేష

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

౧౦॥ అత్ర గగనావృత్త్యభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకోభయావృత్తిధర్మసమానా
ధికరణత్వభిన్నత్వస్యైవ హేతుత్వసంభవేన తాదృశభేదఘటస్య హేతుత్వాను
సరణే బీజం చిన్త్యమేవ * గుణ ఇతి * గుణనిష్ఠమిత్యర్థః ॥ ఏతేన గుణావచ్ఛే
దేనోపాధేః సాధ్యవ్యాపకత్వముక్తమ్ ॥ ద్రవ్యావచ్ఛేదేన తదాహ * కపిసం
యోగవతీతి * యావత్తదీయవిశేషాభావాఽనవచ్ఛిన్నత్వైకావచ్ఛేదకావచ్ఛి
న్నోభయాభావవిశిష్టో యః ప్రత్యేకం తన్నిరూపితాధికరణతాసముదాయః స
స్యోపాధిత్వం పర్యవసితం తత్రావ్యాప్యవృత్త్యధికరణతాసాధారణసముదాయ
త్వేన తాదృశసముదాయఘటకవ్యాప్యవృత్త్యధికరణతానామవచ్ఛిన్నత్వ మి
త్యేకః పక్షః ॥ నాస్తీత్యపరః ॥ తత్రోపాధేః సాధనావ్యాపకత్వరక్షాయై ప్ర
థమపక్షస్యైవావలంబనీతయా సాధ్యోపాధ్యోః సామాన్యవ్యాప్తిభంగో దుర్వా
ర ఇత్యభిప్రాయేణ శంకతే * అథేతి * నైకావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వం సంభవతి *
నోభయాభావవత్త్వం సంభవతి ॥ కుత ఇత్యత ఆహ * వృక్షావృత్తీత్యాది *
వ్యాప్యవృత్తితయా * మూలమధ్యాద్యవచ్ఛిన్నాధికరణతాసాధారణరూపే
ణావ్యాప్యవృత్తిత్వేపి వినిగమనావిరహేణ మూలమధ్యాద్యవచ్ఛిన్నత్వావశ్య
కతయా * అనవచ్ఛిన్నత్వాత్ * ఏకావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్నత్వాత్ ॥ తథా చ వృ
క్షనిష్ఠకపిసంయోగవ్యక్తీనాం యే మూలమధ్యాద్యవచ్ఛేదేన వృక్షనిష్ఠాభావాస్త
దధికరణతానాం మూలమధ్యాదిరూపనానావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానామేకావ
చ్ఛేదకానవచ్ఛిన్నత్వావచ్ఛిన్నత్వోభయవత్త్వమివ వృక్షావృత్తికపిసంయోగ
వ్యక్త్యభావాధికరణతానామప్యుక్తరీత్యా తాదృశోభయవత్త్వేన తద్విశేషాభా
వాధికరణతాసముదాయేన తాదృశోభయాభావవత్త్వమితి భావః ॥ అపరపక్షా
భిప్రాయేణ శంకతే * న చేతి * ఉపాధేః సాధనావ్యాపకత్వరక్షాయై ప్రథమప
క్షావలంబనమేవ కర్తవ్యమిత్యథేతి శంకితురభిప్రాయం స్పష్టయతి ॥ ఏవం స
తీతి * స్వసమానాధికరణేతి * స్వం యత్కించిదధికరణతా తథా చావచ్ఛేదకా
వచ్ఛిన్నత్వసంబన్ధేన స్వసమానాధికరణయావత్తదభావాధికరణత్వాభావా
వచ్ఛిన్నత్వోభయాభావవద్యావత్తదీయవిశేషాభావాధికరణతాకూటముపా
ధిరితి పర్యవసితోऽర్థస్తేన స్వసమానాధికరణయావత్తదభావాధికరణతావచ్ఛేద
కాప్రసిద్ధావపి న క్షతిః । ద్రవ్యనిష్ఠయావత్సంయోగాభావాధికరణతాకూటే ద్ర
వ్యనిష్ఠయత్కించిదధికరణతాసమానాధికరణయావత్సంయోగాభావాధికరణతా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

నామవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వరూపవ్యధికరణసంబన్ధేనాభావసత్త్వాత్ తద్ఘటకకతిప యాధికరణతాస్వవచ్ఛిన్నత్వసత్త్వాచ్చ, తాదృశాధికరణతా కూటే ఉభయాభా వాసత్త్వేనోపాధేః సాధనావ్యాపకత్వం * స్వసమానాధికరణకించిదవచ్ఛిన్నే తి * అత్రాప్యవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వ సంబన్ధేన స్వసమానాధికరణ కించిదవ చ్ఛిన్నయావత్తదభావాధికరణతాభావావచ్ఛిన్నత్వోభయాభావవదావృత్తి దీయవిశేషాభావవత్త్వ కూటమేవోపాధిరితి పర్యవసితార్థో గ్రాహ్యస్తేన స్వ సమానాధికరణకించిదవచ్ఛిన్న యావత్తదభావాధికరణతావచ్ఛేదకాప్రసిద్ధావ పి నక్షతిః॥ యావద్విశేషాభావవత్త్వమిత్యస్య యావద్విశేషాభావవానయమిత్యాది రితి ప్రతీతిసిద్ధతావన్నిష్ఠయావత్త్వావచ్ఛిన్ననిరూపితమేకమధికరణత్వమేవా ర్థో నతు తత్తద్విశేషాభావాధికరణతాకూటమిత్యభిప్రాయేణాహ * అథవే తి * సాధ్యసాధ్యయోః సామాన్యవ్యాప్త్యనిర్వాహపూర్వపక్షే ఇష్టాపత్త్యా ప్రకా రాన్తరమవలంబతి * వస్తుతస్త్వితి * పర్యవసితేతి * పర్యవసానం ఫలీభూ తానుమితిః * సత్ప్రతిపక్షోత్థాపకత్వమితి * శబ్దోఽనిత్యత్వాతిరిక్తశబ్దధ ర్మాతిరిక్తధర్మవాన్ మేయత్వాదిత్యాదౌ పర్యవసితసాధ్యరూపానిత్యత్వవ్యా పకకృతకత్వాద్యుపాధిరేవేత్యర్థః * ప్రతిరోధ ఇతి * ఉద్దేశ్యాయాః ప్రతివాదిసమ వేతాయా అనుమితేరనుత్పాద ఇత్యర్థస్తేన స్వార్థానుమానే దర్శితోపాధి ని శ్చయానియమేపి నక్షతిః॥ ప్రతివాదినస్తు వాస్తవ అభిమానతో వోపాధినిశ్చయో స్త్యేవేతి నానుపపత్తిః *పక్షధర్మావచ్ఛిన్నేతి * సామానాధికరణ్యసంబన్ధేనప క్షధర్మవిశిష్టేత్యర్థః * పూర్వవదితి * అవ్యాప్యవృత్తిసాధారణరూపేణ తే షామవ్యాప్యవృత్తిత్వం స్వీకృత్యేత్యర్థః * ఏకానవచ్ఛేదకావచ్ఛేద్యేతి *అవచ్ఛి న్నత్వైకావచ్ఛేదకానవచ్ఛేద్యత్వోభయాభావవదిత్యర్థః * నతు ప్రతియో గ్యనవచ్ఛేదకమాత్రస్యేతి * తథాచ ప్రమేయత్వస్య ప్రతియోగిమత్సంబన్ధదే శత్వాభావాత్తాదృశకాలత్వాభావాచ్చ నదోష ఇతి భావః * నిరాకృతత్వాదితి* ఇదముపలక్షణమ్ ॥ ధ్వంసప్రాగభావయోరత్యంతాభావవిరోధితామతేపి కాలవి శేషావచ్ఛిన్నప్రాగభావాదేరేవ స్వలక్షణోక్తరీత్యా సామాన్యాభావత్వావశ్య కత్వమిత్యవధేయమ్ * జన్యైకత్వహేతుభూతస్యేతి * ఇదమత్రచింత్యమ్॥రూ పవతిరూపోత్పత్తివారణాయరూపంప్రతిరూపాత్యంతాభావస్యైవహేతుత్వంయు క్తం రూపప్రాగభావస్య హేతుత్వేభావిపాకజరూపప్రాగభావమాదాయరూ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

వవతిరూపోత్పాదస్య శక్యవారణత్వాత్ ॥ జన్యైకత్వవతిపునరేకత్వోత్పాద
వాదనస్య జన్యైకత్వం ప్రతితత్ప్రాగభావస్య హేతుతయాపి సుకరత్వం న
హ్యేకత్వవతిభావ్యేకత్వప్రాగభావాస్తితథాచతదాతత్రతదత్యంతాభావస్యానా
వస్యకతేతి * అతిప్రసంగాదితి * ఖండకాలేగగనేన సంయోగఇతి వ్యవహారా
వత్తేరిత్యర్థః * తదభావోపపత్తేరితి * నను, సంయోగస్యావ్యాప్య వృత్తిత్వే
సంయోగినోఽవ్యాప్యవృత్తిత్వస్యేవ సంయోగసమవాయస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వ
త్తితత్సంయోగాదేరపివ్యాప్యవృత్తిత్వంస్యాదిత్యాశంకాంనిరస్యతి * సంయో
గాదేరితి * తదభావోపపత్తేరితి * వ్యాపకాభావస్యైవవ్యాప్యాభావప్రయో
జకత్వాద్ద్రవ్యేసంయోగాభావ సత్త్వేపి తత్సమవాయోపపత్తేరితిభావః * కేచి
త్త్వితి * ఉక్తరీత్యైవనిరూపావిశేషరూపేణ సంసర్గతాస్వీకారఃసమవాయ
నానాత్వమభ్యుపగమ్యసంయోగసమవాయస్యావ్యాప్యవృత్తిత్వస్వీకారోవాఽ
స్వరసః*ప్రతియోగిమతఇత్యాది*ఇదానీమత్రఘటోనాస్తీత్యాదిప్రత్యయేదేశని
ష్ఠాయాః కాలవిశేషావచ్ఛిన్నాయాః కాలనిష్ఠాయా దేశవిశేషావచ్ఛిన్నాయావా
అధికరణతాయావిషయత్వ మిత్యత్రవినిగమకాభావఇత్యేయత్వావచ్ఛేదకత్వయో
రేవావిశేషేణసప్తమ్యర్థత్వాదితిభావః*వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకత్వంచ స్వసమానా
ధికరణాభావాప్రతియోగిసాధ్యకత్వమితి* అత్రస్వపదంహేతుపరమేవసాధ్యపర
త్వేసంయోగాభావవాన్నిత్యగుణత్వాదిత్యవ్యాప్య వృత్తిసాధ్యకత్వాపత్త్యాతత్ర
ప్రతియోగివైయధికరణ్య నివేశప్రయోజనాభావాదవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకే వ్యా
ప్తేః ప్రతియోగివైధికరణ్య ఘటితనియమస్య స్వయముక్తస్యా సంగత్యాపత్తేః॥
దశాభేదమనాలోచయతాంమతమాహ * కేచిత్త్వితి * యథాశ్రుతమేవ ॥ అవ
చ్ఛిన్నవృత్తికాన్యసాధ్యకత్వ రూపమేవేత్యర్థః * యాదృశేతి * యాదృశప్రతి
యోగితానిరూపకాభావత్వం హేత్వధికరణ నిరూపితదైశిక విశేషణతాసంబం
ధావచ్ఛిన్నాధేయతావచ్ఛేదకం తాదృశప్రతియోగికేత్యర్థః ॥ ఏతన్మతేసంయో
గాభావసాధ్యకనిత్యగుణత్వ హేతావ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకత్వవిరహేణతత్రవ్యా
ప్తేర్ద్వైవిధ్యలాభస్య వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకస్థలమాత్రేసార్వత్రికోపహానప్రతి
క్షేపపరత్వేఽసంభవాత్తల్లాభాయ సర్వత్రైవేతి గ్రంథస్యాభిప్రాయాంతరమాహ.
* అవ్యాప్యేతి * ఏవంచ వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకేతి * ఏతన్మతేస్వసమానాధికర
ణాభావాప్రతియోగిసాధ్యకత్వమేవ వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకత్వమ్ ॥ నతుయథా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

శ్రితమ్ । స్వపదంసాధ్యపరంస్వమతేహేతుపరమితిభేదః ॥ తథాచాత్రాజ్ఞానా
దిత్యాదావిత్యర్థః * సాధ్యసామానాధికరణ్యాప్రసిద్ధ్యేతి *సాధ్యతావచ్ఛేదకసం
బన్ధేన యత్సాధ్యాధికరణం తద్వృత్తిత్వాప్రసిద్ధ్యేత్యర్థస్తేన కాలికసంబన్ధేనా
త్రత్యాధికరణ కాలవృత్తిత్వే ప్యాత్మత్వాభావస్య నక్షతిః ॥ నచ సాధ్యసామా
ధికరణ్యఘటకాధికరణాంశే సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధనివేశనంకిమర్థమితి వా
చ్యమ్ । తదనివేశేసంయోగీనిత్యాన్యత్వ విశిష్టసత్త్వాదిత్యాదౌ వ్యభిచారనిరూ
పకాధికరణేపి సంయోగాభావస్య సంయోగసామానాధికరణ్యవత్త్వేన తదభావ
విశిష్టహేతుమద్వృత్త్యభావోఽన్యపివేత్యతివ్యాప్త్యాపత్తేః॥అత్రైతన్నతైర్వ్యాప్య
వృత్తిసాధ్యకత్వం యథాశ్రుతమేవకుతోనగృహ్యతఇతిచేన్న ॥ తథాసతి సత్తా
వాన్ద్రవ్యత్వాదాత్మత్వాద్వేత్యాదేః సాధ్యాభావేకాలికసంబంధావచ్ఛిన్న
సాధ్యవద్వృత్తిత్వ ప్రసిద్ధ్యాసాధ్యాభావనిష్ఠసాధ్యసామానాధికరణ్యాప్రసిద్ధ్య
భిధానాసంగతేః ॥ నచ సామానాధికరణ్యఘటకవృత్తిత్వాంశే సంబంధవిశేషా
వచ్ఛిన్నత్వనివేశేప్రయోజనమస్తి యేనసాధ్యాభావే తాదృశసామానాధికరణ్యా
ప్రసిద్ధిస్స్యాద్వ్యభిచారిణి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధేనయత్సాధ్యాధికరణం త
న్నిరూపితవృత్తిత్వసామాన్యనిరూపకవ్యభిచారనిరూపకాధికరణావచ్ఛేదేనైవ
సాధ్యాభావేసాధ్యసామానాధికరణ్యాభావవత్త్వస్యసువచత్వాత్ * సాధ్యతావ
చ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వనివేశేప్రయోజనాభావాదితి *అత్ర
కేచిత్ ॥ తాదృశవిశేషణస్యప్రయోజనాభావేపి తాదృశవిశేషణవిశిష్టసాధ్యాభావ
నిష్ఠసాధ్యసామానాధికరణ్యాభావరూపాఖండాభావఘటకతయా సార్థక్యసంభవే
నోక్తాశయవర్ణనంసమ్యగేవేతివదంతి *పూర్వముక్తత్వాదితి *ఏకత్వప్రాగభా
వవిశిష్టఘటాభావీయప్రతియోగితాయా మప్రసిద్ధతయా విశిష్టసంయోగాదేరవ
చ్ఛేదకత్వం నసంభవతీత్యాదినేత్యర్థః * విశేషణాంతర్భావేణ పర్యాప్తేతి *
నన్వేవంసతి ప్రతియోగితాపర్యాప్త్యధికరణానధికరణత్వమేవ నివేశనీయం కిం
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యనివేశనేనేతిచేన్న ॥ సమవాయేన గుణాద్యన్యత్వ
సత్త్వోభయపర్యాప్తప్రతియోగిత్వావచ్ఛిన్నాధికరణాప్రసిద్ధేర్విశిష్టసత్తాసాధ్య
కవ్యభిచారిణివిశిష్టసత్తాభావస్యలక్షణ ఘటకత్వాసంభవేనాతివ్యాప్తేస్తథావివక్షి
తుమశక్యత్వాదిత్యభిప్రాయేణప్రతియోగితావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యపర్యంతనివేశాత్
* ఉక్తసాధ్యస్య * గుణకర్మాన్యత్వ విశిష్టసాధ్యస్య * వ్యాప్యవృత్తిత్వేపి *

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ఆత్మత్వహేతుకవ్యాప్యవృత్తికాలాన్యత్వవిశిష్టసత్తారూప సాధ్యసజాతీయత్వేపీత్యర్థః ॥ ఏతేన స్వసమానాధికరణత్యాది వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకత్వనిరుక్తౌపూర్వోక్త యుక్త్యా స్వపదస్య హేతు పరత్వావశ్యకత్వేన సాధ్యపరత్వేపి స్వాధికరణేకాలె కాలికసంబన్ధేనగుణకర్మాన్యత్వవిశిష్ట సత్తాభావసత్త్వేన గుణకర్మాన్యత్వవిశిష్టసత్తాసాధ్యకజాతి హేతౌర్నిరుక్తవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకత్వాప్రసక్తావపి నక్షతిః ॥ సజాతీయవ్యాప్యవృత్తికాలాన్యత్వవిశిష్ట సత్తాసాధ్యకస్థలీయక్షప్తానుమితి కారణప్రతియోగివైయ్యధికరణ్య ఘటితవ్యాప్తిజ్ఞాన సజాతీయజ్ఞాన ప్రమాత్వాపాదానస్యైవాత్రాతిప్రసంగ పదార్థత్వాత్ * అతఏహేతుర్వైశిష్ట్య విరహేపిఘటత్వపటత్వయోరుభయత్వస్య ప్రత్యక్షసిద్ధత్వాదితి * ఉభయపదార్థతావచ్ఛేదక ముభయమితి పదసమభివ్యాహృతైక పదార్థవైశిష్ట్యభిన్నం విరుద్ధస్వసమభివ్యాహృత పదార్థద్వయవృత్తిత్వాదిత్యనుమానం తత్ర ప్రయోజకత్వ శంకానిరాసార్థం తస్యప్రత్యక్షసిద్ధత్వముక్తం ప్రత్యక్షేవిషయస్య కారణతయావిషయబాధె ప్రత్యక్షానుపపత్తిసూచనాయ ప్రత్యక్షానుధావనం ॥ నను విరుద్ధద్వయవృత్తిత్వస్యోభయపదార్థతావచ్ఛేదకసామానాధికరణ్యస్యైవ సత్త్వాత్ తత్సాధ్యమపి తథైవసిధ్యేదత ఆహ * తథాచేతి * లాఘవజ్ఞాన సహకృతతాదృశహేతుమత్తాజ్ఞానాదప్యవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనైవ సాధ్యసిద్ధిరితిభావః * ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వనియమాదితి * నచభావాత్మకాభావస్యైవన ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యంసంభవతీతివాచ్యం ॥తస్యాపిస్వసమానాధికరణాభావాంతర భేదభేదస్యాధికరణీభూత స్వస్వరూపతయా స్వసమానాధికరణాభావాంతర భేదరూపప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాత్ * ప్రకృతప్రతియోగితావదసామానాధికరణ్యస్యైవనివేశనీయతయేతి * యాదృశప్రతియోగితాశ్రయసామానాధికరణ్యాభావవాన్ హేతుసమానాధికరణాభావస్తదీయ తాదృశప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకె నివేశనీయతయేత్యర్థః * అస్వరసబీజమేవేతి * యత్తు ॥ వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకేప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యస్యానివేశాత్తత్రైవాన్యోన్యాభావం వ్యావర్తయదత్యంతపదంసార్థకమితి ॥ తన్న, తత్రాపి సంబంధాంతరావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాత్యంతాభావ మాదాయదోషవారణాయ హేతుసమానాధికరణాత్యంతాభావీయప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వ నివేశావశ్యకతయా తత్రాఽత్యంతాభావత్వాంశనివేశ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

స్యాప్రయోజనకత్వాత్ * తేనసంబన్ధేనప్రలయేవర్తమానమత్యంతాభావమా
దాయేతి * తస్యగోధ్వంసరూపప్రతియోగి సామానాధికరణ్యాప్యత్యంతాభావ
త్వ నిరూపకప్రతియోగితాశ్రయా సామానాధికరణ్యంబోధ్యం * సత్తావాన్
ద్రవత్వాదిత్యాదావితి * అత్రేదంచింత్యమ్ ॥ పూర్వోక్తస్వసమానాధికరణ
త్యాదివ్యాప్య వృత్తిసాధ్యకత్వాభావాదస్యావ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకత్వేన తత్ర
వ్యాప్తేః ప్రతియోగివైయధికరణ్య ఘటితత్వనియమస్య స్వయముక్తత్వాదిద
మసంగతమితి * ద్రవ్యవృత్తిత్వప్రసంగాదితి * తథాచ దైశికవిశేషణతయా
వృత్తిత్వవివక్షణేప్యవ్యాప్త్యనిరాకరణాదితిభావః।నను కేవలాన్వయినిసాధ్యాభా
వాప్రసిద్ధ్యా సాధ్యనిరూపిత ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబన్ధేనహేతుమద్వృత్తి
త్వ నివేశోనసంభవతీత్యతఆహ * ప్రకృతప్రతియోగికేతి * హేతుసమానాధి
కరణత్వేనాభిమతాభావీయప్రతియోగికేత్యర్థః * ఇష్టమేవైతదితి *వ్యభిచా
రగ్రహప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయతావత్త్వేన కారణత్వాభ్యుపగమాన్నగౌర
వావకాశః * ఉక్తశంకేతి *సంసర్గాభావనివేశపక్షేఽతివ్యాప్తివారణశంకే
త్యర్థః * ధ్వంసస్యేత్యాది * ప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యమక్షతమేవేతి * అ
థప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగివైయధికరణ్య నివేశకల్పే ప్రతి
యోగితాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వ విశేషణస్యావశ్యకత
యా ధ్వంసప్రతియోగితాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదక కాలికసంబంధానవచ్ఛిన్నత
యా తస్యలక్షణాఘటకతయానతమాదాయాతివ్యాప్తివారణసంభవ ఇతిచేన్న ॥
సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్థానే సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధాతిరి
క్త సంబంధానవచ్ఛిన్నత్వ నివేశే తత్ప్రయోజనాసంభవ వారణస్యధ్వంస ప్ర
తియోగితాయాః సంబంధానవచ్ఛిన్నతయా తమాదాయాతివ్యాప్తివారణస్య
చ సంభవాత్ ॥ నచైవంసంసర్గాభావత్వ విశేషణవైయ్యర్థ్యంశంక్యం॥భేద
త్వస్యాఖండోపాధిరూపతామతే భేదీయ ప్రతియోగితాయాః సంబంధానవచ్ఛి
న్నత్వాత్తమాదాయావ్యాప్తివారణాయ తదావశ్యకత్వాత్ * ద్వ్యణుకనా
శానుగుణేతి * అత్రాయంక్రమః ॥ ద్వ్యణుకనాశార్థం పరమాణౌక్రియా,త
తః పరమాణుద్వయవిభాగః, తతఃపూర్వసంయోగనాశః, తతస్త్ర్యణుకరూపో
త్తర దేశేపరమాణుసంయోగః, ద్వ్యణుకనాశశ్చ,తతః సమవాయికారణనాశా
త్త్ర్యణుకనాశః,క్రియానాశశ్చ,తతఆశ్రయనాశాచ్చరమసంయోగనాశరూపోమ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

హాప్రళయ ఇతి ॥ నచ తాదృశ చరమసంయోగస్య నాశకాభావాన్నిత్యత్వాపత్తి శ్శంక్యా ॥ పరమాణుసంయుక్తాన్త్యావయవిద్రవ్యనాశ ఏవ కార్య్యసహభావేన తస్య నాశక ఇతి కల్పనాత్ * అవిశిష్టధీవ్యావృత్తేతి * విశిష్టధీనియామకత్వస్య విశేషణవిశేష్యయోరపి సత్త్వాద్విశిష్టధీనియామకత్వస్య వ్యావృత్త్యాన్తం విశేషణమ్ ॥ * దీధితావేకార్థసమవాయేనేతి * స్వసమవాయిసమవాయేనేత్యర్థః ॥ ఏకార్థసమవాయస్య భావపదప్రవృత్తినిమిత్తసత్తానిష్ఠాయాం జాత్యాదిభావపదార్థనిరూపితాధేయతాయామనవచ్ఛేదకత్వం ప్రామాణికమితి బౌద్ధాధికారే దీధితికారైః కణ్ఠరవేణైవోక్తమితి న సన్దర్భవిరోధః * సత్త్వాదివ్యావృత్తస ప్రసంగ ఇతి * సాధ్యసామానాధికరణ్యావచ్ఛేదకహేతుతావచ్ఛేదకరూపవ్యావృత్తత్వప్రసంగః, తదేవోపపాదయతి * సత్త్వాదితి * పారిభాషికస్యైవేతి * స్వవిశిష్టాధికరణవృత్తియావత్సాధ్యసమానాధికరణకత్వరూపస్యేత్యర్థః * అన్యథేతి * తాదృశవ్యాప్తౌ పారిభాషికావచ్ఛేదకత్వానివేశ ఇత్యర్థః * ప్రాగితి * పఞ్చలక్షణ్యాం సార్వభౌమపరిష్కార ఇత్యర్థః * స్వాభావేతీతి * అత్ర కేచిత్ ॥ స్వనిరూపకానుయోగిత్వ విశిష్టనిరూపితత్వస్వావచ్ఛేదక విశిష్టాధికరణానుయోగికత్వోభయసమ్బన్ధేన ప్రతియోగితావిశిష్టాన్యహేతుమన్నిష్ఠాధికరణతానిరూపకతావచ్ఛేదకానుయోగితానిరూపితప్రతియోగితానవచ్ఛేదకసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యం స్వత్వఘటితాప్రతియోగివైయ్యధికరణ్యాఘటితావ్యాప్తిస్తథాచ ద్రవ్యత్వాభావవాన్ సత్త్వాదిత్యాదౌ నాతివ్యాప్తిరితి వదన్తి * తథావిధసమ్బన్ధేనేతి * స్వావచ్ఛిన్నత్వసమ్బన్ధేనేత్యర్థః * ఉదక్షరతాయాదుర్వారత్వాదితి * యద్యపి స్వమతేపి సకలగోవృత్తిత్వవిషయతాయాః కారణతావచ్ఛేదకప్రవేశాభావేన గోత్వత్వపదేన గవేతరాసమవేతత్వగ్రహణేపి నాయం దోషస్తథాపి గోత్వత్వశబ్దార్థతాయాః సకలగోవృత్తిత్వావచ్ఛేద్యతయా సాస్నాదిసాధారణగోత్వత్వస్యాదక్షరత్వం బోధ్యమ్ ॥ యద్యపీతి పూర్వపక్షే కస్యచిత్సమాధానం నిరస్యతి * గోత్వత్వపదమితి * తద్వృత్తీతి * గోత్వత్వవృత్తీత్యర్థః । తథాచ గోత్వత్వస్య విధేయతావచ్ఛేదకతయా తద్వృత్తిధర్మం ధర్మితావచ్ఛేదకీకృత్యైవాసనచ్ఛేదకత్వజ్ఞానస్య హేతుతయా తాదృశధర్మాగ్రాహకాలేనానుమితినిర్వాహస్తాదాత్మ్యసమ్బన్ధేన వ్యాప్తిస్వీకారేచ తాదృశధర్మాగ్రాహకాలేప్యనుమితినిర్వాహ ఇత్యుక్తానుమితౌ తాదా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

త్మ్యసంబన్ధేన వ్యాప్తిసాధకత్వమితిభావః ॥ సత్తాధికరణత్వాదినాతిప్రసంగ ఇత్యంతగ్రంథోనయత్కించిత్పదవ్యావృత్తిప్రదర్శనపరః కింతుసంబంధవ్యావృత్తిప్రదర్శనపరఇతిమతమాహ * కేచిత్త్వితి * నను పరస్పరస్థలయోః పరస్పరాపలక్షణత్వాన్న సందర్భవిరోధఇత్యతఆహ * ఆదిపదేనేతి * అల్పాక్షరస్యేతి * యుధిష్ఠిరార్జునావిత్యాదౌత్వభ్యర్హితత్వా ద్యుధిష్ఠిరశబ్దస్యపూర్వనిపాతోభ్యర్హితం పూర్వమితిన్యాయాదితిబోధ్యమ్ * జాతౌనకించిత్సమవైతీతినిశ్చయదశాయామితి* జాతినిరూపితత్వాభావవత్సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్న వృత్తిత్వవదితినిశ్చయదశాయా మిత్యర్థః * తస్యైవవిషయత్వాదిత్యాదితి * అథైవంసతిభూతలేన ఘటఇత్యాదౌ తాత్పర్యవశాత్క్వచిద్ఘటాభావబోధః క్వచిద్భూతలవృత్తిత్వాభావబోధఇతి నఞ్దీధితిలేఖనాసంగతిః కించోభయాభావావిశిష్టాభావావానమనోగుణవృత్తిరితి భ్రమకాలేభూతత్వమూర్తత్వోభయంనమనసివిశిష్టసత్తానగుణఇత్యాదిప్రత్యయస్య సప్తమ్యర్థవృత్తిత్వాభావ విషయకత్వమావశ్యకమితి విశిష్టసత్త్వాదౌ గుణాదివృత్తిత్వాభావసిద్ధిర్దుర్వారైవేతిచేత్ ॥ అత్రకేచిత్ గుణాద్యధికరణకవిశిష్టాభావోభయాభావాదేర్యోయద్ధర్మావచ్ఛిన్నాధికరణత్వాభావవాన్ సతద్ధర్మావచ్ఛిన్నాభావవానితిసామాన్యవ్యాప్త్యుపష్టబ్ధానుమాన రూపప్రమాణాంతర సిద్ధత్వాత్ప్రసిద్ధవిషయబాధగ్రహేఽసిద్ధవిషయాంశే భ్రమత్వమితి నియమేన విశిష్టాభావోభయాభావాదిర్నగుణమనోవృత్తిరితిసిద్ధవిషయబాధగ్రహే విశిష్టసత్తానగుణౌ భూతత్వమూర్తత్వోభయంనమనసీతి ప్రత్యయస్య విశిష్టసత్తాద్యధికరణకగుణాదివృత్తిత్వాభావవిషయకత్వావశ్యకత్వేపి తాదృశవృత్తిత్వాభావరూపాసిద్ధవిషయాంశే భ్రమత్వమేవావగంతవ్యమితినతతోవిశిష్టసత్త్వాదౌ గుణాదివృత్తిత్వాభావసిద్ధిరిత్యాహుః * ఘటవాన్ మహాకాలత్వాదిత్యాదౌపునరవృత్తిగగనాదేరభావోలక్షణఘటకఇతి * అథైవమపి సంయోగేనదండవిశిష్టస్య కాలికసంబంధేనసాధ్యతాయాందండిమాన్ మహాకాలత్వాదిత్యాదౌ ప్రతియోగివ్యధికరణాభావాప్రసిద్ధిర్దుర్వారైవవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌసంయోగరూప సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేకాలికసంబంధావచ్ఛిన్న ఘటత్వాదినిష్ఠావచ్ఛేదకతాకనిరూపక తాకత్వ హేత్వధికరణపర్వతాద్యనుయోగికత్వోభయస్యైవసత్త్వేన తాదృశోభయాభావవత్సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధసామాన్యకాభావాప్రసిద్ధివారణాయ యాదృ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

శప్రతియోగితావచ్ఛేదక విశిష్టప్రతియోగితాకత్వ శరీరేప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబన్ధావచ్ఛిన్నాయా నివేశావశ్యకత్వేన గగనమాత్రసంయుక్తపదార్థాప్రసిద్ధ్యా గగనాభావస్యాపి తాదృశోభయాభావవత్త్వాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబన్ధసామాన్యకత్వరూపప్రతియోగి వైయధికరణ్యాసంభవాల్లక్షణఘటకత్వాసంభవః॥ న చోభయాభావప్రతియోగికోటినివిష్టయోః స్వీయయాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకనిష్ఠప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ హేతుసమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వయోరేక సంబన్ధావచ్ఛిన్నత్వమేవ వహ్నేర్యదిసాధ్యకే తాదృశాభావాప్రసిద్ధివారణాయ వివక్షణీయం తథా చ నిరుక్తసాధ్యకే గగనాభావః ప్రతియోగివ్యధికరణః ప్రసిద్ధ ఇతీతి వాచ్యమ్ ॥ తథాపి తాదృశాభావీయప్రతియోగితానిరూపితసాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబన్ధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకత్వాప్రసిద్ధ్యా తత్రావ్యాప్తిర్దుర్వారైవేతి చేన్న॥ గుణవాన్ ద్రవ్యత్వాదిత్యాదౌ విషయితయా గుణత్వాదిమతః సమవాయేనాభావమాదాయావ్యాప్తివారణాయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబన్ధావచ్ఛిన్నత్వమనివేశ్య సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబన్ధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతీయ స్వరూపసంబన్ధేన హేతుసమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభావస్యైవ నివేశ్యత్వేన పూర్వోక్తయుక్త్యా స్వావచ్ఛేదకసంబన్ధావచ్ఛిన్నత్వ స్వసమానాధికరణత్వోభయసంబన్ధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకతావిశిష్టాన్యత్వేన హేతుసమానాధికరణాభావీయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాయా విశేషణావశ్యకత్వేన వా ఽనుపపత్త్యభావాత్ ॥ ప్రతియోగిత్వస్య సంబన్ధాంతరత్వేప్యనుయోగిత్వస్య సంబన్ధాధికరణత్వ రూపత్వమేవేత్యాశయేన శంకతే * అథేతి * అన్యవిశిష్టధీరితి * ఘటో జలవానితి ధీరిత్యర్థః * ఘటవిశిష్టబుద్ధీతి * ఘటే జలమితి బుద్ధిరిత్యర్థః ॥ సంయోగావచ్ఛిన్నాధేయతాయా అపి సంయోగరూపత్వమేవేత్యభిప్రాయః నన్వేవం సమవాయైక్యేపి తదనుయోగితాయా భిన్నత్వాత్తస్యాం చ ద్రవ్యత్వ ప్రతియోగిక సంబన్ధనిరూపితత్వ విరహేణ తద్ధర్మికనిరుక్తోభయాభావో ఽక్షత ఇతి ద్రవ్యత్వాభావస్యాపి ప్రతియోగివైయధికరణ్యాక్షతేర్ద్రవ్యం జాతేరిత్యాదావగ్రిమాతివ్యాప్త్యలగ్నకతాప త్తిరత ఆహ * ఏవం చేతి * క్వచిదపీతి * ఏకధర్మావచ్ఛిన్నోద్దేశ్యతాక ద్విత్వబుద్ధావిత్యర్థస్తేన ధవఖదిరావచ్ఛిన్న ద్విత్వాది వాక్యజన్యధవత్వఖదిరత్వాదిరూప నానాధర్మావచ్ఛి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

నాపి ద్విత్వత్వాకద్విత్వబుద్ధ్యా కేవలపర్యాప్తేః సంసర్గత్వానన్యకత్వేఽపి నక్షతిః॥
* అనభ్యుపగమే నేతి * గగనం ద్వే ఇత్యాకారక వాక్యస్య ప్రామాణ్యవారణా
యేత్యాదిః * ఉక్తస్థలేతి * ఇమే బహవస్త్రిత్వాదిత్యాదావిత్యర్థః ॥ స్వమతే ఆకా
శమాకాశఘటోభయస్మాదిత్యాదావతివ్యాప్త్యభావేఽపి బహుత్వసాధ్యకేఽవ్యా
ప్తిర్దుర్వారైవేత్యాలోచ్య స్వీయం సమాధ్యంతరమాహ * తస్మాదితి * ఇదం తు బో
ధ్యమితి * సాధ్యేతేతి * కపిసంయోగ్యేతత్త్వాదిత్యాదిసంగ్రహాయ భిన్నాంతమ్ ॥
ప్రమేయవాన్ వాచ్యత్వాదిత్యాదౌ సాధ్యాభావనిరూపిత సాధ్యసన్నిష్ఠాధికర
ణతాన్యహేతుమన్నిష్ఠాధికరణతాయా అప్రసిద్ధిరతః సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నా
భావ నివేశః * ఉభయాభావఘటితప్రతియోగివైయధికరణ్యానుధావనం దీధితి
కృతామఫలమేవేతి * ఇదముపలక్షణమ్ ॥ స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన
స్వప్రతియోగ్యనధికరణహేతుమన్నిష్ఠాభావీయ ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతా
వచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వమనివేశ్య స్వావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వ
స్వసామానాధికరణ్యోభయసంబంధేన సాధ్యతావిశిష్టాన్యత్వదానేనావ్యసంభ
వవారణసంభవాదుభయాభావ ఘటితప్రతియోగివైయధికరణ్య నిర్వచనాయా
సోఽవ్యర్థ ఏవ కాలో ఘటవాన్ మహాకాలపరిమాణాదిత్యాదౌ సమవాయేన ప
టాభావీయ తాదృశప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకే సత్త్వాల్ల
క్షణ సమన్వయః ॥ న చైవమపి ప్రమేయసాధ్యకే తాదృశప్రతియోగిత్వాప్రసిద్ధి
రితి వాచ్యమ్ ॥ సంబంధఘటకసామానాధికరణ్యస్థానే స్వవ్యాపకతావచ్ఛేదకం
యత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేన ప్రతియోగివ్యధికరణ హేతుసమానాధి
కరణాభావీయ ప్రతియోగితాత్వం తద్వత్త్వసంబంధస్యైవ నివేశ్యత్వాత్ ॥ స్వ
వ్యాపకత్వం విహాయ వ్యాపకతావచ్ఛేదకతాదృశ ప్రతియోగితాత్వవత్త్వనివేశా
న్న ప్రతియోగితాయాః ప్రతియోగిస్వరూపతామతే వహ్నిమాన్ ధూమాది
త్యాదౌ తాదృశసమవాయేన వహ్న్యభావీయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వేఽపి సా
ధ్యతావచ్ఛేదకస్య వ్యాప్తిర్నిరుక్తోభయసంబంధేన సాధ్యతావిశిష్టాన్యప్రతి
యోగితాయాం ప్రతియోగివ్యధికరణ హేతుమన్నిష్ఠాభావీయత్వవిశేషణమపి తా
దృశవిశేషణస్య సంబంధకోటౌ నివేశార్థమ్ ॥ యద్యప్యేవమపి వహ్ని ధూ
మోభయసాధ్యకే వహ్నిత్వ ధూమత్వోభయత్వానాం త్రయాణాం సాధ్యతావ
చ్ఛేదకత్వేఽవ్యాప్తిర్నిరుక్తోభయసంబంధేన సాధ్యతావిశిష్టాన్యసమవాయేన ప

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

హ్న్యభావీయ ప్రతియోగితావచ్ఛేదక వహ్నిత్వభిన్నత్వస్య తాదృశత్రిత్వావ
చ్ఛేదేనా సత్త్వాదితిశంకాసంభవతి, తథాపితాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకతావ
ర్యాప్త్యవచ్ఛేదకధర్మానవచ్ఛిన్నాపర్యాప్తికవిషయతాశ్రయస్య తాదృశప్ర
తియోగితానవచ్ఛేదకత్వనేన వివక్షణాన్నావ్యాప్తిరితిబోధ్యమ్ * కూటనివేశ
నేదుర్జ్ఞేయతేతి * హేతుమన్నిష్ఠభేద ప్రతియోగితాయాంస్వావచ్ఛేదకావచ్ఛి
న్నత్వ సంబంధేనావచ్ఛేదికాయాప్రతియోగితా తదనవచ్ఛేదకత్వ నివేశే
ల్పే కూటనివేశాభావే ప్యుక్తపరంపరాయా సంబంధత్వాభావే తథానివేశో న
సంభవతీత్యభిప్రాయః * ద్విత్వావచ్ఛిన్నాభావసత్త్వాల్లక్షణసమన్వయఇతి * న
ను సమవాయినః సంయోగేనసాధ్యతాయాం సంయోగినః సమవాయేనాభావీ
య ప్రతియోగితాయాం తాదృశప్రతియోగితాసామాన్యాంతర్గతాయాం సమ
వాయావచ్ఛిన్నత్వ సంయోగావచ్ఛిన్నత్వ యోర్ద్వయోరేవసత్త్వాదవ్యాప్తి
రితిచేన్న ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వమిత్యనేన సాధ్యతావచ్ఛే
దక సంబంధనిష్ఠ సంబంధవిధయావచ్ఛేదకతాకత్వస్యైవవివక్షితత్వాదేవం యద్ధ
ర్మావచ్ఛిన్నత్వమిత్యనేనాపి యద్ధర్మనిష్ఠప్రకారవిధయావచ్ఛేదకతానిరూప
కత్వమేవ వివక్షణీయమేతల్లాభాయైవధర్మసంబన్ధయోరుపాదానమిత్యవధేయం.
* ఉభయాభావానుసరణమితి * అథోభయాభావనివేశేపి హేతుమతిసర్వైరే
వ సంబంధైః సర్వాణివస్తూనిసంబధ్నంతీతి భ్రమదశాయాం స్వప్రతియోగితావ
చ్ఛేదక సంబంధేనస్వప్రతియోగ్యనధికరణహేతుమన్నిష్ఠాభావీయత్వేన ప్రతి
యోగితాజ్ఞానాసంభవాత్తద్ధర్మిక నిరుక్తోభయాభావ జ్ఞానాసంభవాదనుమిత్య
నుత్పాదోదుర్వారస్తత్రేష్టాపత్తౌ నిరుక్తభ్రమకాలేపీష్టాపత్తిసంభవాన్నోక్తరీ
త్యోభయాభావానుసరణబీజం సంభవతీతి చేన్న ॥ త్వదుపదర్శితభ్రమ కాలేస
ద్వ్యధానుమితి కారణజ్ఞానాసంభవేన తదానుమిత్యనుత్పాదఇష్టః గ్రంథకృద్దర్శి
త భ్రమకాలే ఉభయాభావఘటిత వ్యాప్తిజ్ఞానస్య కారణత్వేఽనుమిత్యుపప
త్తిరితివిశేషాదుక్తరీత్యోభయాభావానుసరణబీజకథనం సమ్యగేవ * అతి
వ్యాప్తిభయేనేతి * విషయతానిష్ఠసాధ్యతావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్నత్వస్య ప్రతియో
గితాయామభావాదితిభావః ॥ దీధిత్యుక్తద్వితీయ కల్పానతరణబీజం దూషయ
తి * ఇదంత్వితి * దుర్వచమితి * ననుతత్ప్రకారక ప్రమీయ సాంసర్గిక వి
షయతాశ్రయత్వమేవ సాక్షాత్పరంపరాసాధారణం తత్ప్రతియోగికత్వం స్వవ

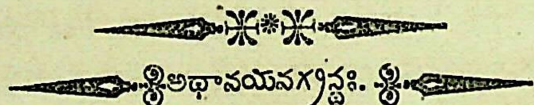
Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

చమిత్యతఆహ * తాదృశస్యేతి * నిరుక్తవిషయతాశ్రయత్వరూపస్యేత్యర్థః ॥ * కించిద్రూపేణాపీతి * స్వసమవాయిసంయోగత్వేనాపీత్యర్థః * భ్రమత్వానుపపత్తేరితి * ఇదమాపాతతః ॥ యేనరూపేణ యస్యయత్ప్రతియోగికత్వం యదనుయోగికత్వంచ తద్రూపవిశిష్టసంసర్గక తత్ప్రకారక తద్విశేష్యకజ్ఞానస్యైవ ప్రమాత్వమ్ ॥ కించిత్సమవాయినిరూపితత్వ విశిష్టసంయోగత్వేన చ నలోహిత్య ప్రతియోగికత్వ మపితు స్వసమవాయిఘటితరూపేణేతినోక్త భ్రమత్వానుపపత్తిరితి ॥ *స్వీయమాహ్యమితి * సంయోగేన రూపసాధ్యకేఘటాదౌ విరుద్ధసంయోగేనరూపవత్త్వోపస్థిత్యాసంయోగేన రూపాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదక సంబంధేనప్రతియోగివైయధికరణ్యాభావేన రూపస్య సంయోగేన హేతువ్యాపకత్వేపి సామానాధికరణ్య శరీరేసాధ్యతా వచ్ఛేదక సంబంధ నివేశాదేవ పరామర్శస్య భ్రమత్వంతత్ర సంబంధానివేశపక్షే తేనసంబంధేన వృత్తిమత్త్వమపి తత్సంబంధఘటిత వ్యాపకత్వ శరీరేనివేశనీయ మిత్యాదికమిత్యర్థః ॥

విదుషాం కణ్ఠభూషాయై రఘునాథేన నిర్మితే ।
సన్న్యాయరత్నేసిద్ధాన్త లక్షణమ్పూర్ణతామగాత్ ॥

ఇతి మీమాంసాన్యాయపఞ్చాననస్య శ్రీమద్రాఘవాచార్యశిష్యస్యవత్స్యత్రె, ఇత్యుపనామక రఘునాథస్య కృతౌ గదాధరీయపఞ్చవాదటిప్పణ్యాంన్యాయరత్నాభిధాయాంసిద్ధాన్తలక్షణంసమ్పూర్ణమ్

శ్రీ అథావయవగ్రన్థః. శ్రీ

* అనుమానంనిరూప్యేతి * ద్వితీయార్థోవిశేష్యత్వమాధేయతయా ప్రకృత్యర్థలింగపరామర్శాన్వితస్యతస్య లక్షణస్వరూపప్రామాణ్య విభాగ ప్రకారకజ్ఞానానుకూల వ్యాపారరూపనిపూర్వక రూపధాత్వర్థైకదేశే జ్ఞానేనిరూపకతా సంబంధేన తాదృశ ధాత్వర్థస్యచ ధ్వంసాధికరణకాలవృత్తిత్వ రూపల్యబర్థైకదేశధ్వంసే ప్రతియోగితయా తాదృశోత్తరకాలీనత్వస్యలక్షణాదినా న్యాయతదవయవ ప్రతిపత్త్యనుకూలవ్యాపారరూప న్యాయతదవయవ నిరూపణపదార్థే స్వరూపసంబంధేన తస్యచ తదుత్తరద్వితీయార్థేవిశేష్యత్వే ఆధేయతయా తాదృశవిశేష్యత్వస్య ప్రతిజానీతే ఇత్యత్రప్రతిపూర్వక

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri
CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

జ్ఞానాత్యర్థా౽న్యవహితోత్తరకాల కర్తవ్యత్వ ప్రకారకజ్ఞానానుకూల వ్యాపార రూపప్రతిజ్ఞాఘటకజ్ఞానే నిరూపకతయా తాదృశప్రతిజ్ఞాయా అఖ్యాతార్థ కృతావనుకూలతయా తాదృశకృతేశ్చాఖ్యాతార్థ ప్రకర్తరి మణికారే సమవాయేనాన్వయః, తథాచానుమానవిశేష్యకలక్షణాదిప్రకారక జ్ఞానానుకూలో యో వ్యాపారస్తదుత్తర కాలీనో యో లక్షణాదిప్రకారక న్యాయాది విశేష్యకజ్ఞానానుకూల వ్యాపారస్తద్విశేష్యకావ్యవహితోత్తరకాల కర్తవ్యత్వప్రకారక జ్ఞానానుకూల వ్యాపారరూప ప్రతిజ్ఞానుకూల కృతిమాన్ మణికారఇతి విశిష్టబోధః ఆద్యోవ్యాపారస్తత్కరణ మనుమానం తచ్చలింగ పరామర్శః అథానుమానం నప్రమాణం మిత్యాదిశబ్దాత్మకః ॥ ద్వితీయోవ్యాపారః అనుమితి చరమకారణత్వాది శబ్దాత్మకః ॥ విభిన్నకారణ జన్యతావచ్ఛేదకత్వాత్ స్వార్థత్వ పరార్థత్వే౽నుమితిత్వ వ్యాప్యేజాతీతథాచ స్వార్థానుమితౌ స్వార్థానుమానం పరార్థానుమితౌ పరార్థానుమానంజనకమితి కేచిత్ ॥ తన్న ॥ సామాన్యతో౽నుమితిత్వపరామర్శత్వాభ్యామేవ కార్యకారణభావాత్తాదృశజాత్యసిద్ధేః ॥ నచ స్వార్థానుమితావప్రామాణ్యజ్ఞానానాస్కందిత పరామర్శోహేతుః పరార్థానుమితౌత్వప్రామాణ్యజ్ఞాన విశిష్టోపీతితయోర్వైజాత్య మావశ్యకమితిశంక్యమ్ ॥ తథాసతి న్యాయజన్యజ్ఞానస్యైవోపనయార్థ వ్యాప్తిపక్షధర్మతావిషయకత్వేనపరామర్శరూపత్వసంభవాత్పరామర్శాంతరానుసరణస్య మూలకృతో వ్యర్థత్వాదిత్యభిప్రేత్య పరార్థపదం వ్యాచష్టే * విచారదశాయామితి * విపరీతోద్భావకపరజిగీషయా న్యాయప్రయోగో విచారః ॥ పరస్యార్థః ప్రయోజనంయస్మాదితి విగ్రహః ॥ న్యాయసాధ్యమిత్యత్ర సాధ్యత్వంనజన్యత్వరూపమిత్యాహ*వాదీతి* సవిశేషణేహీతిన్యాయేన విశేషణస్య పరామర్శస్యన్యాయ ప్రయోజ్యత్వమాదాయ విశిష్టేతద్వ్యవహారసమర్థనేపి జ్ఞాయమానసాతో రనుమానత్వేతస్యవాస్తవం న్యాయప్రయోజ్యత్వం మణికారోక్తమనుపపన్నమతఆహ * అథవేతి * కేవలాన్వయిగ్రంథాదావనుమానస్యైవానుమితే రపిత్రైవిధ్యోక్తే స్తచ్చేత్యస్యానుమిత్యర్థకత్వమాహ అథవేతీతి కేచిత్ ॥ అనుమీయత ఇత్యనుమానమితి వ్యుత్పత్త్యాభావే వ్యుత్పత్తిదర్శకత్వ మనుమానపదస్యేతిబోధ్యమ్ * ఏతేన * పరార్థానుమానస్య. న్యాయప్రయోజ్యత్వ కథనేన ॥ నన్వనుమాన నిరూపణానంతరం న్యాయ

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ఇతి నిరూపణే కా సంగతిరత ఆహ * కారణత్వమితి * ప్రయోజకత్వమిత్యర్థః॥ సంగత్యంతరమపి దర్శయతి * స్మరణేతి * తత్ర నను స్వరూపేత్యాదిమూలస్య పక్షసత్త్వాది తత్తద్రూపవిశిష్ట లింగవిషయకప్రతిపత్తినిరూపితాయాయా జనకతా తత్తదవచ్ఛేదకీభూత యత్కించిజ్జ్ఞానీయ విషయతానిరూపకవర్ణత్వవ్యాపకసముదాయత్వ మర్థస్తేన నాసంభవః నాప్యతివ్యాప్తిర్వివేచయిష్యతే చేదముపరిష్టాత్ * ఉపనయేన పక్షసత్త్వస్యేతి * పక్షసత్త్వం పక్షసంబంధః ॥ ఏతచ్చ ధూమవానయమిత్యేవోపనయాకార ఇతి ప్రాచీనమతాభిప్రాయేణ తేనోపనయస్య వ్యాప్తిబోధకత్వాత్తేనైవ సపక్షసత్త్వవక్ష్యమాణవిపక్షాసత్త్వయోర్బోధనాదుదాహరణానుభావన మగ్రిమోదాహరణాదిత్రికేఽతివ్యాప్తికథనం నాసంగతమితి జ్ఞేయమ్ ॥ * ఉదాహరణేనేతి * నను దాహరణే నవ్యాస్తైరేవ ప్రతిపాదనాత్కథం సపక్షసత్త్వవిపక్షాసత్త్వయోః ప్రతిపాదనమితి చేదత్రాహుః ॥ ఉదాహరణజన్యబోధే హేతుసమానాధికరణాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకే భానే తదవచ్ఛిన్నాభావవదసంబద్ధత్వస్యాపి హేతౌ తుల్యవిత్తివేద్యతయా భానాత్సాధ్యసామానాధికరణ్యభానే సపక్షసత్త్వభాన సంభవాచ్చ ॥ యద్వా స్వసమానాధికరణాభావ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదక సాధ్యతావచ్ఛేదకకత్వమేవ విపక్షాసత్త్వమితి నానుపపత్తిః ॥ ఏతేన కేవలాన్వయి సాధ్యకే న్యాయే లక్షణావ్యాప్తిస్తత్ర విపక్షాప్రసిద్ధేరితి నిరస్తమ్ ॥ నన్వేవమపి తత్ర బాధ సత్ప్రతిపక్షయోరప్రసిద్ధ్యా లక్షణావ్యాప్తిరస్త్యేవేతి చేన్న॥ పక్షతావచ్ఛేదక సామానాధికరణ్యేన యేన సంబంధేన తద్ధర్మావచ్ఛిన్నస్య సాధ్యతాయాం తత్స్థలీయ న్యాయలక్షణే పక్షతావచ్ఛేదక వ్యాపకాభావప్రతియోగితా సామాన్యే యత్సంబంధావచ్ఛిన్నత్వ యద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వోభయాభావస్తద్ధర్మావచ్ఛిన్న సాధ్యకత్వ మబాధితత్వమ్ ॥ అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సాధ్యకస్థలీయ న్యాయలక్షణే చ పక్షతావచ్ఛేదక సమానాధికరణాభావ ఘటితనిరుక్త రూప మేవాబాధితత్వం వివక్షణీయమ్ ॥ ఏవం పక్షవృత్తి స్వసాధ్యవిరుద్ధ సామాన్యకత్వ మసత్ప్రతిపక్షితత్వమ్ ॥ పక్షావృత్తిత్వం చ యేన సంబంధేన సాధ్యవిరోధస్తేన సంబంధేన॥ నిరుక్తాబాధితత్వాసత్ప్రతిపక్షితత్వయోః కేవలాన్వయిసాధ్యక హేతుసాధారణ్యేన న తత్సాధ్యక న్యాయేఽవ్యాప్తిః ॥ యత్తు॥ ప్రాచాం మతే సాధ్యపదస్యావృత్తిత్వే సతి సాధ్యసామానాధికరణ్యస్యైవ వ్యాప్తిత్వాత్తద్బోధకత్వ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ముదాహరణాత్తల్లాభ ఇతి ॥ తదసత్ ॥ కేవలాన్వయిసాధ్యకన్యాయేఽవ్యాప్త్య
నిరాసాత్ ॥ ఉదాహరణఘటకయత్పదోత్తరహేతుబోధకపదేవ్యాప్తివిశిష్టల
క్షణాప్రసంగాచ్చ ॥ నచ భవన్మతే ప్యుదాహరణఘటక సాధ్యపదే వ్యాపక
త్వవిశిష్ట సాధ్యలక్షణాయా ఆవశ్యకత్వాత్తౌల్యమితివాచ్యమ్ ॥ ఉద్దేశ్యవిధేయ
భావస్థలే విధేయోద్దేశ్యతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వభానస్యౌత్సర్గికత్వాత్ ॥ న
చైవం యత్తత్పదానర్థక్యంశంక్యమ్ ॥ ఔత్సర్గిక నియమతాత్పర్య గ్రాహ
కతోపయోగాదత్రచ హేతోరుద్దేశ్యతావచ్ఛేదకతయాలక్షణా దరాదితిసంక్షే
పః ॥ యదప్యుదాహరణాదీనాం సపక్షసత్త్వాది బోధకత్వాభావేప్యుత్తరకాలీన
మానసఏవ తేషాం బోధఉపయుక్తే తావతైవ తత్ప్రతిపత్తిపరత్వ సంభవాత్త
తశ్చ తత్ప్రతిపాదకత్వమిత్యనేన ప్రతిపత్తిపరత్వమేవ వివక్షితమితి నకోపిదో
షఇతి ॥ తదప్యసత్ ॥ ఉక్తరీత్యానిర్వాహే మానసబోధ కల్పనస్యాయుక్త
త్వాత్ ❋ నిగమనేనేతి ❋ ప్రతిజ్ఞాహేతుభ్యాం హేతుజ్ఞానజ్ఞాప్య సాధ్యవత్త్వ
స్యపక్షేఽవగతత్వాన్నిగమనఘటకతత్పదస్య హేతుమాత్రపరత్వే పౌనరుక్త్యా
పత్తేస్తస్యాబాధితత్వ సత్ప్రతిపక్షితత్వ విశిష్టలాక్షణికత్వాదితిభావః ॥ కేచిత్తు
అయంహేతురబాధితత్వాదిమాన్ సాధ్యాన్విత స్వజ్ఞాప్యత్వ బోధకవాక్యోత్తర
తథావిధజ్ఞాప్యత్వబోధక వాక్యోపస్థితహేతుత్వాదిత్యనుమానోత్థాపకతయైవ ని
గమనస్యోపయోగాత్తజ్జన్యబోధోత్తర మనుమానేనైవ తయోర్నిర్ణయ ఇత్యా
హుః ॥ తదసత్ ॥ ఉక్తరీత్యైవ నిర్వాహాదుక్తహేతోర్బాధిత సాధారణ్యాచ్చ ॥
నచ వ్యాప్తిపక్షధర్మతావిశిష్టత్వేన హేతుర్విశేషణీయఇతివాచ్యమ్ ॥ అసంకీ
ర్ణబాధితేతావతాపి వ్యభిచారాత్ । అత్రచ యథాశ్రుతే శబ్దజ్ఞానస్య జనక
తామతేఽసంభవః సమస్తరూపోపపన్నలింగవిషయకజ్ఞానాజనకత్వేన్యాయ
స్య ఏవం జనకత్వమాత్రోక్తావజ్ఞాయమానశబ్దస్య జనకతామతే ఏకదేశేఽతివ్యా
ప్తిర్జనకసముదాయత్వోక్తావసంభవః అతః పూర్వోక్తఏవతదర్థఆదరణీయః ॥
తత్రన్యాయ జన్యజ్ఞానస్య సమస్తరూపావచ్ఛిన్న హేతువిషయకత్వాభావాద
సంభవ వారణాయ తత్తద్రూపనివేశః ॥ ఏకైకన్యాయవృత్తి సముదాయత్వ
స్య లక్షణఘటకత్వేపసత్తయజ్ఞానే యత్కించిత్త్వనివేశః ॥ ఉదాసీనవిషయక
న్యాయవిషయకజ్ఞానమాదాయ తద్ఘటిత సముదాయేఽతివ్యాప్తివారణాయావ
చ్ఛేదక విషయత్వానివేశః ॥ అన్యవహితోత్తరత్వాది సాధారణసముదాయత్వ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

స్యైవ తాదృశ విషయతానిరూపకత్వ వ్యాపకత్వాదసంభవ ఇతి వర్ణ త్వనివేశః ॥ ఏకదేశవృత్తిసముదాయత్వ వ్యావృత్తయే యాయాజనకతేతి వ్యాపకత్వనివేశో పి తదర్థమేవ ॥ నను మూలే అత్రేత్యాదినాఽతివ్యాప్తిప్రదర్శనమసంగత మత్రేత్యనేన లక్షణవాక్యస్య సన్నిహితస్య పరామర్శాత్తస్యచ లక్షణపరత్వేన సమస్తరూపోపపన్నలింగ పరత్వాభావాత్ ॥ అతత్పరశుకాద్యుచ్చరిత న్యాయసమానాకారవాక్యవంచక వారణాయ తత్పరత్వస్య లక్షణేఽవశ్యం వివక్షణీయత్వాదిత్యతఆహ * సమస్తేతి * నను లక్షణవాక్య ఘటక సమస్తరూపోపపన్నలింగేత్యంతే తాదృశలింగప్రతిపత్తితాత్పర్యకత్వ మావశ్యకమన్యథావిశిష్టలక్షణవాక్యాద్విశిష్టార్థబోధానుపపత్తిః ॥ అవాంతరవాక్యార్థబోధమజనయిత్వావిశిష్టార్థబోధానుపపత్తేః ॥ నచ తాదృశలింగ పరత్వం తాదృశలింగముఖ్యవిశేష్యకబోధతాత్పర్యకత్వం లక్షణవాక్యఘటక సమస్తరూపోపపన్న లింగేత్యంతస్యచ నలింగముఖ్యవిశేష్యకబోధతాత్పర్యకత్వం వాక్య ముఖ్యవిశేష్యకబోధే ఏవతత్తాత్పర్యాదితి వాచ్యమ్॥ ఏవంసత్యసంభవాపత్తిర్న్యాయస్యాపి లింగ ముఖ్యవిశేష్యక బోధతాత్పర్యకత్వాభావాత్ ॥ నచ హేత్వవచ్ఛిన్నవిశేష్యకహేతువ్యాపకసాధ్య ప్రకారకః సన్పక్షే హేతుప్రకారకః అబాధితాసత్ప్రతిపక్షితహేతుజ్ఞానజ్ఞాప్యప్రకారకశ్చయోబోధస్తజ్జనకతావచ్ఛేదకయత్కించిజ్జ్ఞానీయవిషయతేత్యాదిరీత్యా నిర్వచనాన్న లక్షణవాక్యేఽతివ్యాప్తిరితిశంక్యమ్ ॥ సమస్తేతి వ్యాఖ్యానాసంగతేః ॥ నచలింగవిశేష్యకసపక్షసత్త్వాదిబోధ ఏవోదాహరణాది తాత్పర్యాత్తాదృశబోధతాత్పర్యకత్వ ముదాహరణాదీనామక్షతం తాదృశతాత్పర్యనిర్వాహశ్చోద్దీచ్యమానసబోధేనేతిలింగముఖ్యవిశేష్యకత్వమేవలక్షణఘటకమితినక్షతిరితి వాచ్యమ్ ॥ ఉపనయేన పక్షసత్త్వస్య ప్రతిపాదనాదిత్యాద్య సంగతేరితిచేన్న ॥ విభక్త్యంతవృత్తిత్వేన సముదాయత్వ విశేషణే లక్షణవాక్యైకదేశేఽతివ్యాప్త్యప్రసక్తే రుక్తవ్యాఖ్యానసంగతేః॥ నచ విశిష్టలక్షణ వాక్యఏవాతివ్యాప్తిస్తస్యతాదృశబోధపరత్వా ద్విభక్త్యంతత్వాచ్చేతివాచ్యమ్ ॥ విషయత్వనిష్ఠవిశేష్యతానిరూపిత ప్రకారతాభిన్న లింగవిషయతాక బోధతాత్పర్యకత్వోక్త్యానాయమతిప్రసంగ ఇతితాత్పర్యాత్ ॥ నన్వయమవ్యతి ప్రసంగో విభక్త్యంతవృత్తిత్వమిత్యనేన సాధ్యాన్వితహేతుత్వ ప్రతిపాదకవిభక్త్యంతవృత్తిత్వవివక్షాయాం పూర్వోక్తహేత్వవచ్ఛిన్నవిశేష్యకేత్యా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

దరీత్యాలక్షణ నిష్ఠపర్యాప్త్యసంభవత్యత ఆహ * ఇదముపలక్షణమితి * ఇదమ
ప్యుపలక్షణమ్ ॥ ఘటమానయేత్యాద్యుదాసీనవాక్యఘటిత సముదాయేన్యా
య ద్వయసముదాయేచాతివ్యాప్తిర్ద్రష్టవ్యా ॥ నచ తాదృశ సముదాయత్వని
ష్ఠన్యూనానవృత్తిత్వ నిరూపకత్వ నివేశేన తద్వారణంశంక్యమ్ ॥ తథావివక్షణే
ప్రతిజ్ఞాదివాక్య పంచకసముదాయత్వస్య తాదృశోదాహరణాదిత్రిక సముదా
యత్వనిష్ఠన్యూనానవృత్తిత్వానిరూపకత్వేనాసంభవాపత్తేః ॥ నను సమస్తరూపో
పపన్నలింగ విషయకశాబ్దబోధ ప్రయోజకవాక్య పంచకమాత్రవృత్తిసము
దాయత్వం న్యాయత్వమిత్యుక్తౌ నకోపిదోషః మాత్రపదనివేశాత్పర్వతో వహ్నిమా
నిత్యాది వాక్యమాదాయ నదోషఇతిచేన్న ॥ లింగంపక్షవృత్తిసపక్షవృత్తిత్వా
ది వాక్యపంచకేఽతివ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాత్ ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వాదినావాక్యపంచక
నివేశేప్రయోజకాంతవైయర్థ్యాత్సిద్ధాంతలక్షణ ఏవపర్యవసానాచ్చ ॥ ఉపా
ధ్యాయ మతమాశ్రిత్య లఘున్యాయలక్షణ పరతయామూలం వ్యాఖ్యాతుమార
భతే * అనుమితిచరమకారణేతి * అనుమితిజననేస్వోత్తరభావిజ్ఞానానపేక్ష
త్వంచరమత్వమ్ ॥ ప్రయోజకాంతవిశేషణపరిచితవైకల్పికైకబోధఘటితలక్షణ
స్యైవ మూలస్వరససిద్ధత్వందర్శయతి * అత్రచేతి * మహావాక్యార్థబో
ధస్యేతి * ఉపనయార్థేహేత్వర్థాన్విత ప్రతిజ్ఞార్థోదాహరణార్థయో రు
ద్దేశ్యతావచ్ఛేదక తయానిగమనార్థస్యచ విధేయతయాఽన్వయాదుదాహర
ణ ఘటకయత్తత్పదయోర్దృష్టాంతబోధకస్యచ తాత్పర్యగ్రాహకతయోపయోగ
స్వీకారాద్ధూమజ్ఞానజ్ఞాప్యవహ్నిమత్పర్వతాభిన్నధూమవద్ధూమవ్యాపకవహ్ని
మదభిన్నవహ్నివ్యాప్యధూమవదభిన్నః పర్వతః అబాధితాసత్ప్రతిపక్షితధూమ
జ్ఞానజ్ఞాప్యవహ్నిమత్పర్వతాభిన్న ఇత్యాకారక విశిష్టార్థబోధస్యేత్యర్థః॥ వ
క్ష్యమాణరీత్యా తాదృశబోధాసంభవమభిప్రేత్యాహ * తావదర్థేతి * పరి
చాయకమాత్రమితి * లక్షణఘటకబోధం ప్రదర్శ్యస్వయంనివర్తతఇతి యా
వత్ ॥ నను తావదర్థవిషయకబోధజనకత్వోక్తావసంభవః ॥ వాక్యజ్ఞానస్యై
వ జనకత్వాత్ ॥ నచ తాదృశబోధజనకజ్ఞానవిషయత్వం వివక్షితమితిశంక్యమ్।
ఏకదేశాతివ్యాప్తేస్తాదృశవిషయత్వ వ్యాపకత్వోక్తావసంభవ ఇత్యత ఆహ ।
* తాదృశేతి * ప్రతిజ్ఞాదిరూపైకదేశాతివ్యాప్తివారణాయ యాదృశయాదృశే
తి ॥ పర్యాప్త్యనివేశస్ఫోరణాయజ్ఞానత్వేనేతి ॥ మనోయోగతాత్పర్యజ్ఞానయో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

శ్యతాజ్ఞానానాం వ్యావృత్తయే శబ్దజ్ఞానస్యేతి వక్ష్యమాణార్థకమ్ ॥ తత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నైకవాక్యప్రసిద్ధేః ప్రత్యేకమితి ॥ తథాచ యాదృశయాదృశధర్మప్రకారకత్వావచ్ఛిన్నా యత్కించిచ్ఛాబ్దబోధనిష్ఠజన్యతానిరూపితశబ్దజ్ఞాననిష్ఠా జనకతా తత్తద్ధర్మసమానాధికరణసముదాయత్వం న్యాయత్వం పర్యవసితం ॥ పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదిః ప్రతిజ్ఞాదిజ్ఞానస్యావ్యవహితోత్తరత్వసంబంధేన తత్తద్వర్ణవిశిష్టచరమవర్ణత్వప్రకారకజ్ఞానత్వేన హేతుత్వాద్వర్ణానుపూర్వ్యేవ తాదృశో ధర్మస్తదవచ్ఛిన్నత్వం చరమవర్ణస్యైవేతి చరమవర్ణపంచకేఽతివ్యాప్తిరత ఆహ తాదృశేతి కేచిత్ ॥ నను తాదృశశాబ్దబోధం ప్రతి పూర్వపూర్వవర్ణోత్తరత్వవిశిష్టోత్తరోత్తరవర్ణత్వప్రకారకజ్ఞానస్యైవ హేతుతయాఽసంభవస్తదవచ్ఛిన్నమాత్రవృత్తిత్వస్య న్యాయాత్మకసముదాయత్వేఽసత్త్వాత్ ॥ ఉదాసీనవాక్యేతరసాధారణసముదాయత్వమాదాయోదాసీనవాక్యఘటితసముదాయేఽతివ్యాప్తివారణాయ మాత్రపదార్థాంతర్భావస్యావశ్యకత్వాదతస్తాదృశే యత్కించిచ్ఛాబ్దబోధం ప్రతి శబ్దజ్ఞానస్య యాదృశయాదృశధర్మప్రకారకజ్ఞానత్వేన హేతుత్వం తాదృశతాదృశధర్మప్రకారకజ్ఞానీయవిషయతాశ్రయవర్ణత్వవ్యాపకసముదాయత్వమేవ వివక్షణీయం తథాచ గౌరవమతో లఘుపర్యవసితలక్షణమాహ తాదృశేతీత్యపరే ॥ వస్తుతస్తు ॥ పత్వాదినా వర్ణాంతరావగాహిజ్ఞానస్యాపి హేతుత్వానురోధేన పకారోత్తరాకారోత్తరేతిరీత్యా విశిష్టానుపూర్వీప్రకారకజ్ఞానత్వేన కారణత్వకల్పనాఽసంభవాదవ్యవహితోత్తరత్వసంబంధావచ్ఛిన్నపత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితావ్యవహితోత్తరత్వసంబంధావచ్ఛిన్నాత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితేతి క్రమేణ నిరూప్యనిరూపకభావాపన్నసత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాకజ్ఞానత్వాదినైవ ప్రతిజ్ఞాదిజ్ఞానస్య కారణతాకల్పనమావశ్యకం తత్ర చ నిగమనావిరహేణావ్యవహితపూర్వత్వసంబంధావచ్ఛిన్నసత్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితేతి క్రమేణ పత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాకత్వస్యాపి కారణతావచ్ఛేదకతయా పత్వాదిరపి తాదృశో ధర్మ ఇతి తత్తద్ధర్మావచ్ఛిన్నసముదాయత్వం న చరమవర్ణపంచకస్యేతి న తత్రాతివ్యాప్తిః పరంతు యాదృశవర్ణస్యానేకధా ప్రతిజ్ఞాదిఘటకత్వం తాదృశైకైకవర్ణఘటితప్రతిజ్ఞాదిసముదాయేఽతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవేత్యతస్తాదృశేతి పర్యవసితపరిష్కారాచరణమితి ధ్యేయమ్ ॥ తత్ర ఘటమా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

నయోత్యాదివాక్య నిరాసాయ తాదృశత్వం శాబ్దబోధవిశేషణమ్ ॥ తాదృశయ
త్కించిజ్జ్ఞాన నివేశే యత్ర పర్వత పదప్రతిపాద్యత్వాది రూపశబ్ద ఘటితహేతుభిః
ప్రతిజ్ఞాద్యర్థ విషయకానుమితి స్తత్ర తాదృశానుమితి నిష్ఠజన్యతా నిరూపితజన
కతావచ్ఛేదక విషయతానిరూపక వర్ణత్వవ్యాపకత్వస్య పరామర్శ విషయ
పర్వత ధూమ వహ్ని పదసముదాయత్వే సత్త్వాత్తాదృశ సముదాయేఽతివ్యాప్తి
రితి శాబ్దబోధనివేశః । శాబ్దత్వావచ్ఛిన్నత్వస్యానుమిత్య వృత్తిత్వస్యవాజన్య
త్వే నివేశ లాభార్థః ॥ నచ తాదృశయావజ్జనకతాంతర్గత విశేషణ జ్ఞానజనక
తావచ్ఛేదక విషయతాశ్రయ వర్ణాప్రసిద్ధ్యైవ నాతివ్యాప్తిరితి వాచ్యమ్ ॥ తు
ల్యయుక్త్యాఽసంభవవారణాయ తద్వావ్యన్యత్ర శబ్దజ్ఞాననిష్ఠజనకతాయా ఏవ నివే
శ్యత్వాత్ ॥ తాత్పర్యజ్ఞాననిష్ఠజనకతామాదాయాసంభవవారణాయ శబ్దజ్ఞానని
ష్ఠేతి ॥ యదిచ తాత్పర్యజ్ఞానస్యైతద్వాక్యమీదృశవిశిష్టార్థ తాత్పర్యక మిత్యా
కారకత్వా త్తత్రచ వాక్యస్యవిషయత్వాన్నాసంభవ ఇతి విభావ్యతే తదాయో
గ్యతాజ్ఞానస్యవర్ణావిషయకత్వా త్తన్నిష్ఠజనకతామాదాయాసంభవవారణాయ
తన్నివేశ స్తేనచేచ్ఛాఘటిత ధర్మానవచ్ఛిన్నత్వవిశిష్టనిర్ణయత్వావచ్ఛిన్నత్వం
వివక్షణీయమతో యోగ్యతాజ్ఞాననిష్ఠజనకత్వస్య శబ్దయోగ్యతోభయవిషయక స
మూహాలంబన వృత్తితయా యథాశ్రుతవిశేషణేనావ్యావృత్తనేపి నక్షతి ర్నవాసు
త్వే వర్ణాః ప్రమేయా వర్ణత్వాదిత్యాదౌ యోగ్యతాజ్ఞానస్య వర్ణవిషయక
త్వే ప్యవ్యాప్తిస్తన్నిష్ఠజనకతాయా నిర్ణయత్వానవచ్ఛిన్నత్వాత్ ॥ తాత్పర్య
జ్ఞానస్య వాక్యావిషయకత్వే తన్నిష్ఠజనకతావారణాయేచ్ఛాఘటితధర్మానవచ్ఛి
న్నత్వం విశేషణమ్ ॥ నచైకవర్ణావ్యవహితోత్తరాపరవర్ణత్వరూపానుపూర్వీ
ప్రకారకనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న జనకతాయా మపీచ్ఛాఘటిత ధర్మానవచ్ఛిన్న
త్వాసంభవః స్వవృత్తియావద్ధ్వంసవిశిష్టత్వ రూపక్షణత్వ ఘటితా వ్యవహితో
త్తరత్వ శరీరే స్వవృత్తియావద్ధ్వంసవిశిష్టత్వే నేచ్ఛాయా అపిఘటితత్వాదితి వా
చ్యమ్ ॥ ఇచ్ఛాత్వావచ్ఛిన్న ఘటితధర్మానవచ్ఛిన్నత్వస్యైవ తదర్థత్వాత్
ప్రతిజ్ఞాద్యేకైకావయవవారణాయ యాయాకారణ తేతి ॥ తాదృశయత్కించిజ్జ్ఞా
నీయవిషయతాయాః పత్వాదావపి సత్త్వాన్న్యాయత్వే తద్వ్యాపకత్వాభావా
దసంభవ ఇతి వర్ణత్వనివేశః ॥ తాదృశవర్ణవృత్తిసముదాయత్వోక్త్యా ప్రతిజ్ఞాద్యే
క దేశఘటిత సముదాయాతివ్యాప్తిరతో వ్యాపకత్వనివేశః ॥ శాబ్దబోధజ్ఞాన

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

యోగ్యత్కించిత్త్వ విశేషణ ప్రయోజనం గ్రంథకృదుక్తమేవావధేయమ్ ॥ నను తాదృశయత్కించిచ్ఛాబ్దబోధజనకజ్ఞానవిషయతావచ్ఛేదకసముదాయత్వమిత్యేవాస్తు కిం వ్యాపకత్వనివేశేన ॥ న చానుపూర్వీవిశేషస్యైవ తాదృశజ్ఞానవిషయతావచ్ఛేదకత్వాన్న్యాయత్వరూప సముదాయత్వస్య న తథాత్వమితి వాచ్యమ్ ॥ సముదాయత్వాతిరిక్తానుపూర్వ్యా దుర్వచత్వాత్ ॥ యది చైవం యథాకథంచిద్వ్యస్తప్రతిజ్ఞాదిఘటక వర్ణసముదాయజ్ఞానాదపి తాదృశ శాబ్దబోధప్రసంగ ఇతి విభావ్యతే తదాఽస్తు క్రమిక వర్ణసముదాయ జ్ఞానత్వేన హేతుత్వం తావతాపి సముదాయత్వస్య తాదృశజ్ఞానవిషయతావచ్ఛేదకత్వాక్షతేరిత్యత ఆహ * తాదృశధర్మశ్చేతి * అయమభిప్రాయః ॥ న తావత్క్రమికవర్ణసముదాయజ్ఞానత్వేన కారణత్వసంభవః క్రమస్య దుర్నిరూపత్వాత్ ॥ సునిరూపత్వే తజ్జ్ఞానమేవాస్తు హేతుః కిమంతర్గడునా సముదాయత్వేనేతి న తాదృశజ్ఞాన విషయతావచ్ఛేదక సముదాయత్వఘటిత లక్షణసంభవ ఇతి ॥ నను పర్వతో వహ్నిమాన్ పర్వతో దహనవానిత్యాద్యాకారక సకలప్రతిజ్ఞాసాధారణైకానుపూర్వ్యసంభవాత్కథమానుపూర్వీప్రకారకజ్ఞానస్య హేతుతా పరస్పరం వ్యభిచారాదిత్యత ఆహ * ఆనుపూర్వీవిశేష ఇతి * తథా చ తత్తదానుపూర్వీప్రకారక జ్ఞానావ్యవహితోత్తర తత్తదర్థ విషయకశాబ్దబోధం ప్రతి తత్తదానుపూర్వీ జ్ఞానస్య హేతుత్వాన్న వ్యభిచార ఇతి భావః ॥ ఏతేన తత్తదానుపూర్వీప్రకారకత్వాన్యతమవజ్జ్ఞానత్వేన హేతుత్వాన్న వ్యభిచార ఇతి కేషాంచిదుక్తిర్గౌరవాత్పరాస్తా ॥ తృణారణిమణీనామప్యన్యతమత్వేన కారణత్వప్రసంగశ్చ తస్మతే * తాదృశేతి * ఉక్తయత్కించిజ్జ్ఞానీయ విషయతాశ్రయవర్ణత్వవ్యాపకేత్యర్థః ॥ ప్రతిజ్ఞాత్వాది నిష్ఠన్యూనవృత్తితా నిరూపకత్వాదసంభవవారణాయ యావత్కారణతానివేశః ॥ ప్రతిజ్ఞాద్యేకదేశనిష్ఠసముదాయత్వనిష్ఠన్యూనవృత్తితా నిరూపకత్వాదసంభవ వారణాయ వ్యాపకత్వనివేశః * వ్యుత్క్రమప్రయుక్తప్రతిజ్ఞాదీతి * తాదృశసాధ్యవత్పక్షాదిబోధకవాక్యేత్యర్థస్తేన తత్ప్రతిజ్ఞావ్యవహారాభావేఽపి నాసంగతిః * వ్యుత్క్రమేతి * ప్రతిజ్ఞాద్యవ్యవహితోత్తరత్వశూన్యహేత్వాదివృత్తిసముదాయత్వాన్యత్వేనేత్యర్థః * ఏకైకన్యాయఘటకేతి * అగ్నైకైక న్యాయఘటకప్రతిజ్ఞాద్యేకైకవాక్య సముదాయత్వస్య తాదృశన్యాయత్వరూపసముదాయత్వ నిష్ఠన్యూనవృత్తితానిరూపకతయైవ వారణ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

మితిచేన్న ॥ తాదృశసముదాయత్వనిష్ఠన్యూనవృత్తిత్వానిరూపకత్వ మిత్యనేన స్వాభావవదవృత్తిస్వసమానాధికరణభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదక తాదృశసముదాయత్వకం యద్యత్తత్తద్భేదకూటస్యైవవివక్షితత్వాత్తస్యచ తాదృశసముదాయత్వేఽక్షతత్వాదన్యథా నానాన్యాయఘటకప్రతిజ్ఞాది వృత్తిన్యాయాంతరవృత్తిసముదాయత్వ నిష్ఠన్యూనవృత్తితా నిరూపకత్వస్యతన్న్యాయత్వే సత్త్వాదసంభవప్రసంగాత్ * స్వాశ్రయీభూతయత్కించిదిత్యాది * అత్రతాదృశప్రతిజ్ఞావ్యవహితోత్తరత్వస్య తదధికరణక్షణధ్వంసాధికరణ క్షణఘటితస్య క్రమికవర్ణసముదాయ రూపప్రతిజ్ఞాధికరణాప్రసిద్ధ్యాఽసంభవ ఇతి తాదృశప్రతిజ్ఞాత్వాశ్రయ చరమవర్ణ ఏవ ప్రతిజ్ఞాశబ్దేన గ్రాహ్య ఇతి సూచనాయ యత్కించిదితీతి కేచిత్ ॥ పరేతుపేకైకన్యాయ ఘటకప్రతిజ్ఞాద్యేకైకవృత్తిసముదాయత్వ నిష్ఠన్యూనవృత్తిత్వ నిరూపకత్వమాదాయాఽసంభవవారణాయ యజ్జ్ఞానీయ విషయతాశ్రయవర్ణత్వవ్యాపకత్వం తజ్జ్ఞానీయవిషయతాశ్రయవర్ణత్వవ్యాపక సముదాయత్వనిష్ఠన్యూనవృత్తిత్వా నిరూపకత్వం వివక్షణీయమేవంచ సతి సమానాకారక ప్రతిజ్ఞాద్వయహేత్వాది చతుష్టయైతత్షట్కసముదాయేఽతివ్యాప్తిరతో యత్కించిదితీతి వదంతి ॥ అత్రైవం వివక్షణేనైవ వ్యుత్క్రమ ప్రయుక్తప్రతిజ్ఞాదిసముదాయ వారణాద్వ్యుత్క్రమ ప్రయుక్తప్రతిజ్ఞాది వృత్తిత్వాది విశేషణంవ్యర్థమితిచేత్ ॥ మైవం,తస్యైవస్వాశ్రయేత్యధికం నివేశ్యపరిష్కృతత్వేన తద్వైయర్థ్యాభావాత్ ॥ యత్తు,యద్యత్సముదాయత్వంతత్తద్భేదకూట పర్యవసితతాదృశ విశేషణశరీరే ప్రతియోగిని వ్యుత్క్రమప్రయుక్తప్రతిజ్ఞాదివృత్తిసముదాయత్వ భేదస్యాపి నివిష్టత్వాన్న తద్వైయర్థ్యమితి॥తదసత్ ॥ ఆశ్రయప్రతిజ్ఞావ్యవహితోత్తరత్వ అన్వయప్రతిజ్ఞానుకూల కృతిసమానాధికరణకృతిజన్యత్వోభయశూన్యవృత్తిత్వతాదాత్మ్యోభయసంబన్ధేన సముదాయత్వ విశిష్టాన్యత్వేసతి ఆశ్రయహేత్వ వ్యవహితోత్తరత్వ ఆశ్రయహేత్వనుకూలకృతి సమానాధికరణ కృతిజన్యత్వోభయశూన్యవృత్తిత్వ తాదాత్మ్యోభయసంబంధేన సముదాయత్వవిశిష్టాన్యత్వ మితిరీత్యాస్వవృత్తిత్వ స్వావ్యవహితోత్తరత్వ స్వానుకూలకృతి సమానాధికరణ కృతిజన్యత్వోభయశూన్యహేతువృత్తిత్వోభయ సంబంధేన ప్రతిజ్ఞాదివిశిష్టాన్యత్వమితిరీత్యావాఽనుగతభేదచతుష్టయస్యైవ నివేశనీయతయాఽసర్వజ్ఞముక్తేయత్తాపాదకకూటనివేశానావశ్యకత్వాత్ ॥ ఉభయ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

షాన్యత్వనివేశాచ్చ క్రమేణపంచభిః పురుషైః ప్రయుక్తప్రతిజ్ఞాది పంచకస
ముదాయేఽతివ్యాప్తివారణాయ స్వాశ్రయప్రయుక్తత్వ స్వానాశ్రయప్రయుక్త
త్వోభయసంబన్ధేనైకత్వ వదన్యత్వరూపైకపురుషప్రయుక్తత్వ విశేషణం జగ
దీశానామనుపాదేయమ్ ॥ తాదృశకూటప్రతియోగిని తాదృశసముదాయత్వ భే
దనివేశే ప్రతియోగివ్యక్తిపరిచాయకోక్తివైయర్థ్యాచ్చ ॥ నన్వేవమప్యసంభ
వః హేతుత్వోదాహరణత్వాదినా ప్రతిజ్ఞామాత్రావగాహిభ్రమాత్మక యత్కిం
చిజ్జ్ఞానీయతత్తజ్జనకతావచ్ఛేదకవిషయతాశ్రయవర్ణత్వవ్యాపకప్రతిజ్ఞాత్వనిష్ఠ
న్యూనవృత్తిత్వనిరూపకత్వాన్న్యాయత్వస్యేత్యత ఆహ * దిగితి * తదర్థశ్చ
యత్కించిజ్జ్ఞానే భ్రమాన్యత్వవివక్షణాన్నాసంభవః ॥ ఏవంవిశేష్యదళేపి భ్ర
మాన్యత్వం జ్ఞానవిశేషణం దేయం తేనప్రతిజ్ఞాద్యేకదేశే ఘటమానయేత్యాదివా
క్యేచ నాతిప్రసంగః ॥ తథాచాయమత్రనిష్కర్షః ॥ తాదృశయత్కించిచ్ఛా
బ్దబోధనిరూపితేచ్ఛాత్వావచ్ఛిన్నఘటిత ధర్మానవచ్ఛిన్నత్వవిశిష్టనిర్ణయత్వా
వచ్ఛిన్నాయాయా కారణతాతత్తదవచ్ఛేదకకోటిప్రవిష్టభ్రమాన్యయత్కించిజ్జ్ఞా
నీయవిషయతానిరూపకవర్ణత్వవ్యాపకసముదాయత్వనిష్ఠన్యూనవృత్తితావ ని
రూపకప్రతిజ్ఞాది విశిష్టాన్యతాదృశసముదాయత్వం న్యాయత్వమ్ ॥ అథాత్ర
వ్యాపకత్వనివేశోవ్యర్థః వినిగమనావిరహేణతత్తద్వర్ణవిషయితానాం కారణ
తావచ్ఛేదకత్వేనయాయా కారణతేతి వీప్సయాతత్తద్వర్ణవిషయకత్వావచ్ఛి
న్న సకలకారణతానామేవ లక్షణఘటకతయా తత్తదవచ్ఛేదకవిషయతాశ్రయ
వర్ణవృత్తిత్వస్య ప్రతిజ్ఞాద్యేకదేశసముదాయత్వేఽసత్త్వేన తత్రాతిప్రసంగా
భావాత్ ॥ నచ యావత్కారణతాంతర్గతాయా అవ్యవహితోత్తరత్వాదిసాంస
ర్గికవిషయితావచ్ఛిన్న కారణతాతదవచ్ఛేదక విషయితానిరూపకవర్ణాప్రసి
ద్ధిర్వ్యాపకత్వానివేశే ఏకదేశాతివ్యాప్తిభయేన సాక్షాత్తదవచ్ఛేదకత్వస్యైవ
నివేశనీయతయా తాదృశకారణతాయాం పరంపరయాఽవచ్ఛేదకవిషయితానిరూ
పకవర్ణప్రసిద్ధిరితివక్తుమశక్యమితివాచ్యమ్ ॥ వర్ణవిషయకత్వావచ్ఛిన్న యావ
త్కారణతావివక్షణాత్ ॥ ఏవంసతివర్ణత్వ నివేశోవ్యర్థఇతినశంక్యమ్ ॥ తస్య
తాదృశ కారణతానివేశతాత్పర్యకత్వాత్ । నచైవమసంభవస్తాదృశానుపూర్వీ వి
షయకజ్ఞానత్వేనైవ హేతుతయా విషయితాయాః సాక్షాదనవచ్ఛేదకత్వాదితి
వాచ్యమ్ ॥ తథాసతి జ్ఞానత్వత్వప్రవేశే గౌరవాజ్జ్ఞానీయవిషయితాయా ఏవకార్య

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ణతావచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ ధర్మధర్మితావచ్ఛేదకభావాపన్న జ్ఞానత్వవిషయిత్వ
యోరేవ తదవచ్ఛేదకత్వాభ్యుపగమాచ్చ నోక్తదోషః ॥ యత్తు॥ తత్తద్వర్ణవిష
యితానాం వినిగమనావిరహేణ నసాక్షాదవచ్ఛేదకత్వం సంభవతి ప్రాగభావాన
భ్యుపగమపక్షే స్వోత్పత్త్యధికరణక్షణోత్పత్తికధ్వంస ప్రతియోగిత్వరూపావ్యవ
హితపూర్వత్వస్యోత్పత్తిద్వయఘటితత్వేన గురుతయా తద్వర్ణావ్యవహితపూర్వ
తద్వర్ణజ్ఞానస్య హేతుత్వే గౌరవాత్తదఘటితతత్తద్వర్ణావ్యవహితోత్తరతత్త
ద్వర్ణత్వరూపానుపూర్వీప్రకారకజ్ఞానస్యైవ హేతుత్వాదితి ॥ తదసత్ ॥ స్వ
వృత్తినివృత్తిమత్త్వ స్వవృత్తిధ్వంస ప్రతియోగిత్వ స్వవిషయక కృతిసమానాధిక
రణ కృతివిషయత్వేత్రితయసంబన్ధేన తత్తద్వర్ణవిశిష్టత్వరూపావ్యవహిత పూ
ర్వత్వస్యాతి లఘుతయా తత్సంబన్ధేన తత్తద్వర్ణ విశిష్టతత్తద్వర్ణజ్ఞానత్వేన కార
ణతాయా దూషయితుమశక్యత్వాత్ ॥ విషయతానాంనిరూప్య నిరూపకభావే
వినిగమనావిరహేణ సకలవర్ణ విషయితానాం కారణతావచ్ఛేదకత్వస్య నిష్ప్ర
త్యూహత్వాచ్చ ॥ అత్రవదన్తి ॥ యాయాకారణతేత్యనేనసకలకారణతోప
చాయతత్తదవచ్ఛేదక విషయితానిరూపక వర్ణవృత్తిసముదాయత్వస్యాన్యాయ
త్వేగౌరవాత్ప్రతిజ్ఞాజ్ఞానీయైకాహేతుజ్ఞానీయైకేతిరీత్యా పంచకారణతాస్తత్తద్ఘ
టకచరమవర్ణవిషయకత్వావచ్ఛిన్నా ఏవోపాదేయాస్తథాచైకదేశవారకతయా
వ్యాపకత్వనివేశస్సార్థకః॥నచవినిగమనావిరహశ్శంక్యః సమనియతానాంకారణ
తానామైక్యోపగమసంభవాత్పంచకారణతానామేవ లక్షణఘటకత్వాత్ ॥ నచై
వంకారణతావచ్ఛేదకకోటిప్రవిష్టైతివ్యర్థమితిశంక్యమ్ । విషయితామాత్రే తద
వచ్ఛేదకతాపర్యాప్తేః పూర్వోక్తరీత్యాఽసంభవేనతన్నివేశేఽసంభవస్యైవప్ర
సంగేన పర[illegible]ప్యనివేశ సూచనాయైవ తదుపాదానాత్ ॥ నచ సమనియత
కారణతానామైక్యోపగమేఽవయవలక్షణే ఆనుపూర్వీవిశేషప్రకారకనిశ్చయ
త్వ సమనియతకారణతావచ్ఛేదక విషయితానిరూపకత్వ మిత్యత్రసమనియత
త్వ నివేశవైయర్థ్యప్రసంగస్తాదృశ నిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నకారణతానివేశ సంభ
వాదితివాచ్యమ్ ॥ సమనియతానాం కారణతానామైక్యానైక్యపక్షద్వయ సా
ధారణ్యేన తన్నివేశాత్ ॥ తాసామైక్యపక్షాభిప్రాయేణవ్యాపకత్వోపాదానా
త్ ॥ నను పంచానామేవ కారణతానాం నివేశేయత్కించిచ్ఛాబ్దబోధ నిరూ
పితత్వస్య పరిచాయకతయాఽనివేశాపత్తిః ॥ నచేష్టాపత్తిః ॥ అనుపూర్వీభేద

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

భిన్నానాం కారణతానాం తత్తద్వ్యక్తిత్వేననివేశాత్ ॥ పర్వతోవహ్నిమాన్ పర్వతోదహనవానిత్యాది ప్రతిజ్ఞాదిఘటిత తత్సాధ్యకన్యాయా ననుగమప్రసంగాత్ ॥ అవచ్ఛేదకవిషయితానిరూపకవర్ణవృత్తిత్వ సంబంధేనతాదృశ సకలకారణతావిశిష్ట సముదాయత్వమితి వ్యాపకతాఘటిత సకలకారణతాఘటిత లఘుతరలక్షణసంభవాచ్చేతి చేన్న ॥ స్వవృత్తిసాధ్యవత్పక్షవిషయకత్వావచ్ఛిన్న జన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదక విషయితానిరూపక వర్ణత్వవ్యాపకత్వస్వ వృత్తిహేతుతావచ్ఛేదకవిశిష్టహేతువిశిష్టహేతుత్వవిషయకత్వావచ్ఛిన్నజన్యతా నిరూపితజనకతావచ్ఛేదకవిషయితానిరూపకవర్ణత్వవ్యాపకత్వేత్యాదివ్యాపకతాపంచక సంబంధేనతాదృశ శాబ్దవిశిష్టసముదాయత్వం వివక్షణీయమేతదర్థతాత్పర్యగ్రాహక మేవశాబ్దేయత్కించిత్త్వం నతులక్షణప్రవిష్టమననుగమాపత్తేరతోనోక్తాననుగమోలక్షణానన్యంవేతి ॥ వస్తుతస్తు ॥ తాదృశయత్కించిచ్ఛాబ్దబోధనిరూపితాన్వయత్వావచ్ఛిన్నాయాయా కారణతాస్వావచ్ఛేదకకోటిప్రవిష్టయత్కించిజ్జ్ఞానీయవిషయితానిరూపకవర్ణత్వవ్యాపకతాసంబంధేన తాదృశసకలకారణతావిశిష్టసముదాయత్వం విశేష్యదళపర్యవసితార్థోఽమతద్వ్యయసాధారణస్తత్రసమనియతకారణతానామైక్యపక్షేఏకదేశసముదాయేఽతివ్యాప్తివారణాయ వ్యాపకతానివేశః అనైక్యపక్షే సకలకారణతాంతర్గతావ్యవహితోత్తరత్వవిషయకత్వావచ్ఛిన్న కారణతావచ్ఛేదక విషయితానిరూపక వర్ణాప్రసిద్ధ్యాఽసంభవవారణాయా వచ్ఛేదకకోటిప్రవిష్టానా మవచ్ఛేదకత్వసూచనాయ కోటిప్రవిష్టేతి తథాచ వర్ణవిషయితానాం తదవచ్ఛేదకకోటిప్రవిష్టత్వాన్నాప్రసిద్ధిః ॥ ఏతేన పూర్వకల్పేశాబ్దేయత్కించిత్త్వశబ్దజ్ఞాననిష్ఠత్వకోటిప్రవిష్టత్వానాం లక్షణేఽనివేశాత్స్వరసతోనతత్సంగతిరితినిరస్తమ్ ॥ అత్రతేషాంనివేశస్యావశ్యకత్వాత్ ॥ అథవిషయితాయాం తాదృశజనకతాశ్రయజ్ఞానీయత్వమేవనివేశనీయముదాసీనసాధారణ సముదాయత్వస్య తాదృశసముదాయత్వనిష్ఠ న్యూనవృత్తితానిరూపకతయైవ వారణాత్తదవచ్ఛేదకతానివేశో వ్యర్థఇతిచేత్ ॥అత్రకేచిత్ ॥ కాలికసంబంధేనతాదృశ జనకతావిశిష్టఘటమానయేతి వాక్యజ్ఞానమాదాయ తాదృశవాక్యేఽతిప్రసంగవారణాయస్వరూపసంబంధేనైవ జనకతావైశిష్ట్యంవాచ్యం తథాచ గౌరవమతోఽవచ్ఛేదకత్వనివేశః ॥ నచకాలికసంబంధేన తత్తజ్జనకతావిశిష్టఘటపదజ్ఞానమాదాయ తద్విషయితావ్యాపకత్వ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ఘటపదత్వ నిష్ఠన్యూనవృత్తిత్వానిరూపకత్వవిరహేణైవ తద్వారణమితివాచ్యం తథాసతి తాదృశప్రతిజ్ఞాత్వ మాదాయాసంభవవారణాయాపరదళేస్వరూపసంబంధేనజనకతావైశిష్ట్యస్యావచ్ఛేదకత్వస్యావాఽవశ్యంనివేశనీయ తయోక్తాతివ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాత్ ॥ నచోక్తవాక్యవిషయితానామపి కాలికసంబంధేనావచ్ఛేదకతా విశిష్టత్వాదతిప్రసంగ వారణాయ స్వరూపసంబంధేనావచ్ఛేదకతా వైశిష్ట్యస్య నివేశనీయతయాఽవచ్ఛేదకతా ప్రవేశోఽధికఇతివాచ్యమ్ ॥ అవచ్ఛేదకతాసంబంధేనజనకతావైశిష్ట్యస్యైవ నివేశనీయతయా అధికనివేశాభావాదితివదంతి ॥ వస్తుతస్తు, స్వరూపయోగ్యజ్ఞానకన్యాయసంగ్రహాయస్వరూప యోగ్యతా రూపమేవ జనకత్వంనివేశనీయం తచ్చ జనకతావచ్ఛేదక ధర్మవత్త్వమేవ తథాచ జనకతావచ్ఛేదక ధర్మవత్త్వేనజ్ఞానం నివేశ్య తదీయత్వేన విషయితాప్రవేశాపేక్షయా తదనచ్ఛేదకత్వేన విషయితానివేశ ఏవయుక్తోలాఘవాదితి తదేవనివిష్టమితిధ్యేయమ్ * విశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిబోధాత్మకపరామర్శేతి * మీయతే అనేనేతి మానమితివ్యుత్పత్త్యా లబ్ధజ్ఞానకరణఘటకజ్ఞానరూపక్రియాయాం విశిష్టవైశిష్ట్యావగాహీత్యభేదేన విశేషణమితి విశిష్టవైశిష్ట్యావగాహ్యభిన్న జ్ఞానకరణం లభ్యతే తచ్చ కరణమేకంన్యాయ జన్యబోధాత్మకం మానాంతరం మనోరూపమిత్యవయవార్థోజ్ఞేయః ॥ ఉత్థాప్యతఇత్యస్యోత్పద్యతఇతి స్వార్థః మనసోనిత్యత్వాదతఆహ * స్వాత్మకేతి * న్యాయజన్యవిశిష్టజ్ఞానాత్మకేత్యర్థః ॥ కేవలమనసః పరామర్శజనకత్వాభావాదాహ *తథావిధేనేతి* తాదృశవిశిష్టజ్ఞానసహితేనేత్యర్థః * తదసత్త్వేనేతి * ఉపనయజన్యవ్యాప్తివిశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిబోధస్యాసత్త్వేనేత్యర్థః ॥ ఉపనయజన్య శాబ్దబోధోత్తరం నిగమనశ్రవణేన తద్ఘటకపదార్థోపస్థిత్యా తన్నాశాదితిభావః * బాధకాభావాదితి * మహావాక్యార్థ బోధస్య సంపన్నసామగ్రీకావాంతర నానావాక్యార్థబోధాధీనత్వాత్పునర్భానే వాదితాత్పర్యాపేక్షాభావాదితిభావః ॥ * వాదీతి * సాధారణ ధర్మోక్తిరియం ॥ అప్రామాణ్య శంకానైయత్యాభావాత్క్వచిత్పరామర్శాంతర వైయర్థ్యమస్వరసః ॥ వ్యాప్యపదస్య వ్యాప్త్యర్థకత్వేదూషణమాహ * నామార్థేతి * స్వయంలక్షణమాహేతిజగదీశీయావతరణమసంగతం మూలార్థతాయా ఏవతస్యసంభవాదిత్యాహ *అత్రేతి* * అనుపపత్తేర్వక్ష్యమాణత్వేతి * ఉదాహరణోపనయయోరేవతత్పర్యవస్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

తీత్యనేనేత్యాదిః * యత్కించిదితి * విషయితావిశేషణమ్ * తాదృశేతి * వ్యుత్క్రమ ప్రయుక్తేత్యర్థః ॥ వక్ష్యమాణదోషేణ నిరసనీయకల్పాంతరమాహ * అథవేతి * స్వాశ్రయనిగమన వృత్తిత్వసంబంధేనోపనయోత్తరత్వ విశిష్టనిగమనత్వరూపానుపూర్వ్యవచ్ఛిన్నభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకకోటౌ సంసర్గఘటకతయా నిగమనప్రవేశాన్నిగమనసంగ్రహోబోధ్యః * స్వాశ్రయీభూతేతి * అత్రేదంబోధ్యమ్ * తాదృశయత్కించిచ్ఛాబ్దబోధేత్యాదిలక్షణే స్వాశ్రయీభూతేత్యాది విశేషణే వాక్యాంతర సాధారణన్యాయవృత్తిసముదాయత్వవ్యావర్తకన్యూనవృత్తిత్వానిరూపకత్వ విశేషణస్య దర్శితదిశాజ్ఞానైక్యఘటితస్య నివేశసమానాకారక ప్రతిజ్ఞాద్వయహేత్వాదిచతుష్టయైతత్షట్కసముదాయత్వ వారకతయా నిషేధద్వయోపాదానసార్థక్యేపి జ్ఞానాఘటితేఽస్మిన్ లక్షణేతథాన్యూన వృత్తిత్వా నిరూపకత్వ వివక్షణాసంభవాత్స్వాశ్రయీభూత ప్రతిజ్ఞాద్యవ్యవహితోత్తరవృత్త్యాది వృత్తిత్వస్యసముదాయత్వ విశేషణేనైవోపపత్తౌనిషేధద్వయనివేశోవ్యర్థ ఏవ ॥ అథ తదనివేశే ప్రతిజ్ఞాదిపంచక సముదాయత్వ రూపవిశేష్యదళవైయర్థ్యంస్యాదితి తత్సార్థక్యాయైవోచితానుపూర్వీకత్వ రూపవిశేషణ దళస్యనిషేధద్వయగర్భతాదర ఇతిచేన్న ॥ క్రమికవర్ణసముదాయరూపప్రతిజ్ఞాద్యధికరణ క్షణాప్రసిద్ధ్యాస్వాశ్రయప్రతిజ్ఞాంత్య వర్ణావ్యవహితోత్తరహేత్వాద్యక్షణవృత్తిత్వేసతి స్వాశ్రయహేత్వంత్యవర్ణావ్యవహితోత్తరోదాహరణాద్యక్షణవృత్తిత్వేసతీత్యేవంరీత్యా వృత్తిత్వ చతుష్టయవిశేషిత సముదాయత్వస్యైవ వివక్షణీయతయా తాదృశైకదేశ సముదాయత్వ వ్యావర్తకతయైవ గ్రంథకృదుపవర్ణితార్థక విశేష్యదళసార్థక్యసంభవాదితి * ఏవంచేతి * ఉచితానుపూర్వీకత్వస్య స్వాశ్రయీభూతేత్యాదివిశేషణ తాత్పర్యకత్వేచేత్యర్థః ॥ నను తాదృశానుపూర్వ్యవచ్ఛిన్నభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వ నివేశేపిన్యాయ ఘటకకతిపయవర్ణవృత్తిసముదాయత్వ వారణాయ ప్రతిజ్ఞాత్వాదిపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకయత్కించిద్ధర్మవ్యాపకత్వరూపప్రతిజ్ఞాది పంచవృత్తిత్వార్థక విశేష్యదళసార్థక్య మసంభవభయేనతాదృశభేద ప్రతియోగితావచ్ఛేదక వర్ణత్వవ్యాపకత్వ నివేశాసంభవాదేవం చేత్యసంగతమితిచేత్ ॥ అత్రకేచిత్ ॥ తాదృశభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్యావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకసాధారణస్యాప్రామాణికత్వే తాదృశానుపూర్వీవిశేష ప్రకారక నిశ్చ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ఘటత్వ సమనియతకారణతావచ్ఛేదకయత్కించిజ్జ్ఞానీయవిషయతానిరూపకవర్ణ
త్వ వ్యాపకత్వస్యైవవివక్షణీయతయాసవిశేష్యదళసార్థక్యమిత్యాహుః॥నన్వ
తస్తు,స్వాశ్రయప్రతిజ్ఞాఘటితయత్కించిత్తాదృశానుపూర్వ్యవచ్ఛిన్న భేదప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకత్వవిశిష్టవర్ణత్వ వ్యాపకత్వనివేశ సంభవాదసంభవాభావేన,
తత్సార్థక్యాసంభవఇతిబోధ్యమ్ ॥ నానాప్రతిజ్ఞాది సాధారణప్రతిజ్ఞాత్వాది
వ్యాపకత్వస్య కస్మిన్నపి న్యాయత్వేఽసంభవాదసంభవఇతి ప్రతిజ్ఞాత్వాదిపర్యా
ప్త్యవచ్ఛేదక యత్కించిదితి ॥ తాదృశోధర్మః ప్రతిజ్ఞాదినిష్ఠత త్తద్వ్యక్తిత్వ
మేవ * ననుంభూయైకార్థప్రతిపాదకత్వమితి * వాదితాత్పర్యవిషయీభూతో
ద్దేశ్యవిధేయభావాపన్నార్థబోధకత్వమిత్యర్థః*గుణానాంచేతి*జైమినిసూత్రమి
మిదంతదర్థశ్చ॥గుణానాంవిధేయానాం॥పరార్థత్వాత్॥ఉద్దేశ్యసాకాంక్షత్వా
త్ ॥ ఉద్దేశ్యనిష్ఠవిషయితానిరూపిత విషయతాశ్రయత్వాదితియావత్ ॥ అసం
బంధః ॥ అవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావాపన్నవిషయితానిరూపకత్వాభావః నన్వే
వం పర్వతో వహ్నిమానితి బోధీయవహ్నివహ్నిత్వవిషయితయోరవచ్ఛేద్యా వ
చ్ఛేదకభావో నస్యాద్వహ్నిత్వస్యాపి ధర్మిపారతంత్ర్యేణ ప్రకృతవిశేషణత్వా
దతఆహ ॥ సమత్వాత్ ॥తుల్యతయాభానాదిత్యర్థః తథాచ వహ్నిత్వస్యవహ్నే
రపి భానాన్న తయోస్తుల్యతయాభానమితినదోషః * సుందరోదండీతి * అ
భేదాన్వయబోధేక్వచిద్విశేషణ వాచకపదాన్యవహితోత్తరత్వవిశిష్టవిశేష్యవా
చకపదజ్ఞానం కారణం యథానీలఘటఇత్యాదౌ క్వచిద్విశేషణవిశేష్యవాచకపద
యోః సమానవిభక్తికత్వ జ్ఞానంయథానీలోఘటఇత్యాదౌ। సుందరోదండీత్యా
దౌ ద్వివిధస్యాప్యభావాచ్ఛాబ్దబోధో వారణీయః ప్రకృతేపి సైవదురవస్థాభవ
న్నితఇతిభావః * అసమస్తనామార్థేతి *సమాసాఘటకపదార్థైరిత్యర్థః * అ
భేదాన్వయప్రతియోగిసాపేక్షతయేతి * సమర్థః పదవిధిరితిసూత్రమ్ ॥ అ
స్యార్థః ॥ పదవిధిః ॥ పదకార్యమ్ ॥ కార్యాణిచ తద్ధితసమాసాదీని ॥ సమ
ర్థః ॥ సమర్థాశ్రిత ఏవసర్వంవాక్యం సావధారణమితిన్యాయాత్ ॥ ఏవకా
రవ్యవచ్ఛేద్యంచాసమర్థానాశ్రితత్వమ్ ॥ అసామర్థ్యంచస్వవిశిష్టవిశేష్యకశా
బ్దబోధానుకూలవృత్త్యఘటక పదార్థాన్వితస్వార్థపరత్వమ్॥ తథాచప్రకృతే వ
హ్నిపదస్య వృత్త్యఘటకద్విరుక్తయత్పదార్థాన్విత స్వార్థపరత్వేఽసామర్థ్యా
న్న తదుత్తరం తద్ధితసంభవఇతిభావః ॥ వృత్తయశ్చకృత్తద్ధితసమాసైకశేషస

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

నాద్యంత ఘాతవ ఇతి * యాదృశయాదృశవాక్యైరితి * అథయాదృశయాదృ
శవాక్యానాం పరామర్శవిషయ పదార్థోపస్థాపకత్వమితి నిర్వచనే సకలన్యా
యఘటక ప్రతిజ్ఞాదిఘటక పదానామపి పరామర్శప్రయోజకతయా తావద్వృ
త్తిసముదాయత్వస్య కస్మిన్నపి న్యాయత్వేఽసత్త్వాదసంభవః॥ ఉదాహరణో
పనయయోరతివ్యాప్త్యసంగతిశ్చేతిచేత్ ॥ అత్ర బ్రూమః యాదృశయాదృశేత్యస్య
యాదృశసముదాయత్వాశ్రయప్రయోజ్య స్మృతివిషయత్వం పరామర్శవిషయ
తావ్యాపకం తాదృశసముదాయత్వాశ్రయత్వమిత్యర్థః ॥ ఏతేన వాక్యానాం
పదార్థోపస్థాపకత్వాభావాత్కథమతివ్యాప్తిదానమితి నిరస్తం * యథాకథం
చిత్పరామర్శానుకూలత్వమితి * తథాచ ప్రతిజ్ఞాదిపంచవాక్యానామపి తాదృశప
రామర్శప్రయోజకత్వాత్తావద్వృత్తిసముదాయత్వస్యోదాహరణోపనయయోర
సత్త్వాన్న తాదృశవాక్యద్వయేఽతివ్యాప్తిరితి భావః॥ అథయాదృశ యాదృశవాక్యా
నామిత్యుక్త్యా న్యాయాంతర వాక్యానామపి తాదృశత్వా త్తావద్వృత్తిత్వస్య
న్యాయత్వేఽసత్త్వాదసంభవః వక్ష్యమాణాతివ్యాప్త్యసంగతిశ్చ ॥ నచయాదృశ
సముదాయత్వాశ్రయప్రయోజ్యస్మృతివిషయత్వం పరామర్శవిషయతా వ్యాప
కం తాదృశసముదాయత్వాశ్రయత్వమితి పూర్వనిరుక్తార్థే తాత్పర్యం వక్తుం శ
క్యమవిశేష ప్రసంగాదుక్తాతివ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాచ్చేతిచేన్న ॥ యత్కించి
త్పరామర్శప్రయోజకతా యాదృశయాదృశవాక్యానామితి వివక్షణీయం న్యా
యాంతరగతవాక్యానామ తాదృశత్వాన్నాసంభవః ॥ నచ కోవహ్నిమాన్ కుత
ఇత్యాదివాక్యానామపి తాదృశతయాఽసంభవో దుర్వార ఇతి వాచ్యమ్ ॥ ఏక
ప్రయుక్తత్వేన తాదృశవాక్యవిశేషణాత్ ॥ నచాగ్రిమదీధిత్యసంగతిశ్శం
క్యా॥ తాదృశవాక్యపంచకస్యైకప్రయుక్తత్వేన తత్రైవాతివ్యాప్తేరభిప్రేతత్వా
న్న వాక్య దశకేత్యస్య వక్తుంశక్యత్వాత్ ॥ నచ తథాసతి పర్వతో వహ్నిమాన్
కుతో ధూమాదిత్యాదేరిత్యత్ర పర్వతో వహ్నిమానిత్యస్య వైఫల్యంశంక్యం ॥
లక్షణసమన్వయార్థం తదుక్తేః ॥ నచ విప్రతిపత్తిఘటక పర్వతో వహ్నిమానితి
వాక్యస్యన్యాయప్రయోక్తృప్రయుక్తత్వేన తాదృశతద్ఘటితసముదాయవృత్తిత్వ
స్యన్యాయత్వేఽసంభవాదసంభవ ఇతి వాచ్యమ్ ॥ ఆవృత్త్యా సైవ ప్రతిజ్ఞేతి మతే వి
ప్రతిపత్తిఘటకవాక్యస్య పునరనుసంధానమాత్రమేవ సపునః ప్రతిజ్ఞావా
క్యోచ్చారణమితి తస్య వాక్యాంతరత్వాభావాదితి విభావనీయమ్ ॥ — ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

——ఇతి న్యాయలక్షణమ్.—— * భ్రమాన్యత్వేతి * భ్రమాన్యత్వేత్యర్థ
స్తేన నిరుక్తానుపూర్వీప్రకారకజ్ఞానస్యాస్యాంశే భ్రమత్వేపి నక్షతిః * హేతువి
శిష్టహేతుత్వవిషయితాబహిర్భూతేతి * తాదృశహేతుత్వవిషయతావ్యాపకేత్య
ర్థః ॥ తాదృశహేతుత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యకనిశ్చయత్వవ్యాపకప్రతిబంధ
కతానవచ్ఛేదకత్వం బహిర్భూతత్వమితి భట్టాః * తాదృశధర్మావిశేషణత్వే
గౌరవమితి * అథప్రతిజ్ఞాదిభేదపంచకాన్యతమప్రతియోగితావచ్ఛేదకధర్మవ
త్త్వరూపం లఘులక్షణంసంభవతి తేనైవ హేత్వంతసముదాయవారణాత్తద్వా
రకప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నానుయోగితాకేత్యాది విశేషణం గౌరవాపాదకం కిమ
ర్థం ॥ నచ ప్రతిజ్ఞాభేదస్య తదేకదేశభేదస్యచ కేవలాన్వయితయాసమనియత
త్వేనైక్యాదేకదేశాతివ్యాప్తిరేవం ప్రతిజ్ఞాభేదస్య హేత్వంతసముదాయభేద
స్యచైక్యాత్తాదృశసముదాయవారకప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నానుయోగితాకే
త్యాది విశేషణమప్యావశ్యకమితి వాచ్యమ్ ॥ తాదృశభేదానాం కేవలాన్వయిత్వే
ప్యవ్యాప్యవృత్తిత్వేన ప్రతియోగివైయధికరణ్యాఘటితపరస్పరవ్యాపకత్వవి
రహేణైక్యాయోగాత్ ॥ యథాచైతత్తథామిశ్రలక్షణవ్యాఖ్యాయాం స్పష్టమి
తి చేన్న ॥ ప్రతిజ్ఞాద్యన్యతమత్వశబ్దస్య ప్రతిజ్ఞాదిభిన్నభిన్నత్వార్థకత్వస్యస్వ
రససిద్ధత్వాచ్ఛబ్దార్థానుల్లంఘనేనైవ గురులక్షణకరణోద్దేశితరూపస్య లక్షణ
త్వసంభవేపి తస్యలక్షణాంతరత్వాత్ ॥ నచైవం హేత్వంతసముదాయవారకవి
శేషణస్య స్వాతంత్ర్యేణ నివేశాత్కథం శబ్దార్థానుల్లంఘనమితిశంక్యమ్ ॥ ప్ర
తిజ్ఞాదిభిన్నో యస్మాత్సప్రతిజ్ఞాదిభిన్నస్తద్భిన్నత్వస్యాపి తచ్ఛబ్దార్థత్వాత్ ॥
ఏతేనప్రతిజ్ఞాదిభేదపంచకానుయోగితావచ్ఛేదకం యద్యద్వ్యాసజ్యవృత్తిరూపం
తత్తదన్యత్వేసతి ప్రతిజ్ఞాత్వాద్యవచ్ఛిన్నానుయోగితాకభేదప్రతియోగితావచ్ఛే
దకం యద్యత్తత్తద్భేదకూటమేవ నివేశనీయం సత్యంతదలే వ్యాసజ్యవృత్తిత్వనివే
శాత్ప్రతిజ్ఞాఘటకయావద్వర్ణాన్యతమత్వమాదాయ నైకదేశాతివ్యాప్తిరితి ని
రస్తం, తస్య లక్షణత్వసంభవేపి ప్రతిజ్ఞాదిభిన్నభిన్నత్వవాచకప్రతిజ్ఞాద్యన్య
తమత్వశబ్దార్థత్వాభావాత్ * స్వనాశ్రయాంతరితభాగద్వయవృత్త్యన్యత్వే
నేతి * స్వాశ్రయీభూతైకభాగధ్వంసాధికరణక్షణోత్పత్తికః స్వాశ్రయభాగా
న్తరప్రాగభావాధికరణక్షణోత్పత్తికశ్చయః స్వనాశ్రయస్తత్కాన్యత్వేన స్వా
శ్రయధ్వంసాధికరణయోః స్వాశ్రయప్రాగభావాధికరణక్షణస్తదుత్పత్తికస్తత్త

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

నాశ్రయకభిన్నత్వేన వేత్యర్థః ❋ తాదృశశాబ్దబుద్ధిత్వపర్యాప్తేతి ❋ అథపర్యాప్తినివేశేఽసంభవస్తాదృశశాబ్దబోధంప్రతి పర్వతో వహ్నిమాన్ గిరిర్దహనవానిత్యాది నానానుపూర్వీక జ్ఞానానాం హేతుతయా తేషాంపరస్పరం వ్యభిచారేణ తాదృశజ్ఞానాన్యసహితోత్తరత్వస్యాపి కార్యతావచ్ఛేదకేప్రవేశావశ్యకత్వాత్ ॥ నచ తాదృశయత్కించిదానుపూర్వీ ప్రకారకజ్ఞానాన్యసహితోత్తరత్వసహితతాదృశ శాబ్దత్వ పర్యాప్తత్వం వివక్షణీయమితివాచ్యమ్ ॥ ఏవమపికార్యతా వచ్ఛేదకకోటౌ విషయనివేశే ప్రయోజనాభావేనాసంభవావారణాదితి చేన్న ॥ తత్తదానుపూర్వీప్రకారకజ్ఞానాన్యసహితోత్తరత్వ పర్యాప్తత్వనివేశ ఏవ తాత్పర్యాత్ ॥ అథవాఽనుమితి గ్రంథోక్తలాఘవానురోధాద్విషయస్యాపి కార్యతావచ్ఛేదక నివేశాభిప్రాయకల్పనాన్నోక్తదోషః ॥ అత్రైవమప్యవచ్ఛేదకతా పర్యాప్తినివేశోవ్యర్థః ॥ యత్కించిజ్జ్ఞానేవక్ష్యమాణతాదృశజనకతాద్వయశూన్యత్వ విశేషణేనైవ విశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిశాబ్దబోధజనకజ్ఞానా సంగ్రహేణాతిప్రసంగాభావాదితి చేత్ ॥ అత్ర కేచిత్ ॥ స్వావచ్ఛేదక విషయితావిశిష్టజనకతాశూన్యయత్కించిజ్జ్ఞానీయస్వావచ్ఛేదకవిషయితా నిరూపకవర్ణసముదాయత్వ మిత్యేతత్తాత్పర్యకపస్తుతస్తిస్వేతి కల్పాభిప్రాయేణయథాశ్రుతాభిప్రాయేణ వేదమితినదంతి ॥ వస్తుతస్తుప్రతిజ్ఞాఘటకవహ్నిమానితిభాగహేతుసముదాయేఽతివ్యాప్తిః ॥ తత్రహిధూమజ్ఞానజ్ఞాప్యో వహ్నిరితిబోధనిష్ఠజన్యతానిరూపితజనకతాశ్రయవక్ష్యమాణజనకతాద్వయశూన్యయత్కించిజ్జ్ఞానీయవిషయితానిరూపక వర్ణసముదాయత్వసత్త్వాత్ ॥ నచైకదేశవారణాయ తాదృశవర్ణత్వ వ్యాపకత్వంనివేశనీయ మేవమపిప్రతిజ్ఞాహేతుసముదాయేఽతివ్యాప్తిరతస్తాదృశసముదాయత్వ నిష్ఠన్యూనవృత్తిత్వానిరూపకత్వం నివేశనీయం తేనైవ తాదృశ సముదాయవ్యావృత్తిరితివాచ్యమ్ ॥ న్యూనవృత్తిత్వా నిరూపకత్వస్య సముదాయత్వవిశేషణత్వే ధూమాదాలోకవాన్పర్వతో వహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞానిష్ఠసముదాయత్వస్య తద్ఘటకధూమాదితి భాగనిష్ఠసముదాయత్వ నిష్ఠన్యూనవృత్తితానిరూపకత్వేన తాదృశప్రతిజ్ఞాయా మవ్యాప్తిప్రసంగాజ్జనకతాద్వయశూన్యత్వవిశేషణవైయర్థ్యాపాతాచ్చైకదేశప్రతిజ్ఞాహేతుసముదాయాదివారణాయతాదృశవర్ణత్వసమనైయత్యం జ్ఞానైక్యఘటితన్యూనవృత్తిత్వానిరూపకత్వమేనవాని వేశనీయమితి నిరుక్తసముదాయేఽతివ్యాప్తితాదవస్థ్యమితిధ్యేయమ్ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

* తథావిధజనకతాద్వయశూన్యత్వేనేతి * యద్యపి పర్వతో వహ్నిమానితి ప్ర
తిజ్ఞాదిజ్ఞానేపి వినిగమనావిరహాప్రయుక్తజనకతాద్వయ సత్త్వాదసంభవస్తథాపి
సమనియతానాం తాసామైక్యోపగమేన నతత్ప్రభేదవ్యాప్తం ద్విత్వం ॥ యద్వా
స్వనిరూపితజనకతావత్త్వస్వానవచ్ఛేదక విషయిత్వావచ్ఛిన్న తాదృశాన్యతమ
జన్యతానిరూపిత జనకతావత్త్వోభయసంబంధేన తథావిధజన్యతాశూన్యత్వసవి
శ్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాదృశ జనకతావత్త్వస్వసమానాధికరణ తాదృశజన
కతావత్త్వోభయసంబన్ధేన భేదవిశిష్టాన్యత్వస్యవా తాదృశజనకతాద్వయశూన్య
త్వ మిత్యనేనవివక్షణాన్నాసంభవః * వ్యాప్యవ్యాపకభావానాపన్నేతి * పర
స్పరవ్యభిచారీత్యర్థ స్తథాచస్వాభావవద్వృత్తిత్వ స్వసమానాధికరణాభావప
తియోగిత్వ స్వసామానాధికరణ్యైతత్త్రితయసంబన్ధేన తాదృశజనకతా విశిష్ట
జనకతాశూన్యత్వం పర్యవసితార్థః * స్వానవచ్ఛేదకేతి * స్వసమనియతజన
కతానవచ్ఛేదకేత్యర్థ స్తేనావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదక సాధారణావచ్ఛేదకత్వాభావ
ప్రతిజ్ఞావిజ్ఞానత్వాద్య వచ్ఛిన్నజనకతానవచ్ఛేదక పృష్ఠలగ్నవిషయితావిశిష్టతా
దృశ జనకతాయాః ప్రతిజ్ఞాదిజ్ఞానేసత్త్వేపినాసంభవః ॥ అథధూమాదాలోక
వాన్ పర్వతో వహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిస్తజ్జ్ఞానేహేత్వర్థ విషయక
బోధజనకతానవచ్ఛేదకపర్వత పదవిషయితావిశిష్ట తథావిధజనకతాసత్త్వాదితి
చేత్ । అత్రకేచిత్ ॥ సామానాధికరణ్యస్వావచ్ఛిన్నజనకత్వావ్యాపకత్వో భయ
సంబంధేన స్వానవచ్ఛేదకవిషయితావైశిష్ట్యస్య జనకతాయాంవివక్షణీయత్వాత్ ॥
అసంభవవారణాయ ప్రథమసంబంధనివేశః । ధూమాదాలోకవాన్ పర్వతోవ
హ్నిమానితిప్రతిజ్ఞాయా మవ్యాప్తివారణాయ ద్వితీయసంబంధనివేశః ॥ యదిచై
వమపిస్వత్వేనజనకతానివేశాదననుగమ ఇతి విభావ్యతే తదాస్వానవచ్ఛిన్నత్వ
స్వావచ్ఛిన్న తాదృశజనకత్వావ్యాపకత్వ సామానాధికరణ్యైతత్త్రితయసంబం
ధేన విషయితావిశిష్ట తాదృశజనకతాశూన్యత్వ మేవవివక్షణీయమ్ । ధూమాదా
లోకవాన్ పర్వతో వహ్నిమానితిప్రతిజ్ఞాఘటకధూమాదితిభాగవిషయితా మా
దాయతస్యామవ్యాప్తివారణాయ ప్రథమసంబంధనివేశః ॥ తత్రైవపర్వత పదా
దివిషయితా మాదాయావ్యాప్తివారణాయ ద్వితీయసంబంధనివేశః ॥ తత్రైవ ప
ర్వతపదవిషయితామాదాయావ్యాప్తివారణాయ ద్వితీయసంబంధ ఘటకజనకతా
యాం తాదృశత్వనివేశః । వస్తుతస్తు ॥ స్వానవచ్ఛేదక విషయితావిశిష్ట తాదృశజ

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri
CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

నకతాశూన్యత్వ సంబన్ధేన తాదృశజనకతా వైశిష్ట్యం యత్కించిజ్జ్ఞానే వివక్షణీ
యం ధూమాదాలోకవాన్పర్వతో వహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞాజ్ఞానే తదర్థవిషయక
బోధీయజనకతావైశిష్ట్యసత్త్వాల్లక్షణసమన్వయః । నన్వేవమప్యుదాహరణ ఘ
టకభాగద్వయ జ్ఞానీయజనకతయోః ప్రత్యేకంస్వానవచ్ఛేదక విషయితావిశిష్ట
త్వేన తజ్జ్ఞానేనిరుక్త సంబన్ధేనతాదృశ జనకతా వైశిష్ట్యాభావాత్తత్రావ్యాప్తిరితి
చేన్న ॥ సంబంధఘటకజనకతాయా ముదాహరణజ్ఞానీయజనకతాభేదనివేశాత్
అథైవమపి స్వానవచ్ఛేదక విషయితాశూన్యత్వమేవనివేశ్యతాం కింతద్విశిష్టజన
కతానివేశనేనేతి చేన్న ॥ ఏవంసతి యత్కించిజ్జ్ఞానీయ విషయితాయాం తాదృ
శజనకతావచ్ఛేదకత్వస్య విశేష్యదళలభ్యస్య వైయర్థ్యాపత్తేః ॥ జనకతానివే
శే చైకదేశజ్ఞానస్యాపి తాదృశజనకతా శూన్యత్వేనైకదేశవారకతయైవ తత్సా
ర్థక్యాత్ ॥ వస్తుతస్తు, జనకత్వానివేశే నిరుక్తరీత్యోదాహరణావ్యాప్తివార
ణాయ స్వానవచ్ఛేదక విషయితాయాముదాహరణజ్ఞానీయ జనకతావచ్ఛేదకవి
షయితాభేదస్య వివక్షణీయతయా హేతూదాహరణ సముదాయజ్ఞానే నిరుక్త
సంబంధేన హేత్వర్థబోధీయజనకతావైశిష్ట్యసత్త్వాత్తదాదాయ తత్సముదాయే
ఽతివ్యాప్తిరితి జనకతానివేశస్తథాచ తాదృశజ్ఞానే ఉదాహరణజ్ఞానీయజనక
తాభిన్న తాదృశహేత్వర్థబోధీయజనకతాసత్త్వాన్నతత్రాతివ్యాప్తిరితితత్త్వం
యత్తు,సర్వస్యసర్వ ధర్మితావచ్ఛేదకత్వ వారణాయప్రతిజ్ఞాదిజ్ఞానేనత్వాదిప్రకా
రతా నిరూపిత నిరవచ్ఛిన్న విశేష్యతాయాః స్వీకారాత్స్వానవచ్ఛేదక తాదృశ
విషయితాశూన్యత్వస్య ప్రతిజ్ఞాదిజ్ఞానేఽసత్త్వాదసంభవ ఇతి జనకతానివేశస్త
థాచావచ్ఛిన్నత్వసంబన్ధేన తాదృశవిషయితావిశిష్టత్వస్య జనకతాయామసత్త్వా
న్న దోష ఇతి॥తన్న । ఏవంసతి యదిచేత్యగ్రిమగ్రంథాసంగతి రుదాసీనవిషయి
తాయాః స్వానవచ్ఛేదకత్వేపి జనకతాయాం తదవచ్ఛిన్నత్వాభావాదేవావ్యా
ప్త్యనవకాశాత్ * అగతిరితి * అవ్యాప్తిరిత్యర్థః ॥ స్వానవచ్ఛేదక విషయి
తాయాం స్వశూన్యవృత్తిత్వ విశేషణంగతిరితి కేచిత్ * చింతనీయఇతి *స్వాశ్ర
యవృత్తిత్వ స్వానాశ్రయవృత్తిత్వోభయసంబన్ధేన యత్కించిత్ప్రతిజ్ఞాత్వాది విశి
ష్టాన్యత్వం దేయమితి భావః॥యత్తు,తాదృశసముదాయత్వనిష్ఠన్యూనవృత్తిత్వ ని
రూపకత్వం దేయమితి భావవర్ణనం ॥ తదసత్ ॥ ధూమాదాలోకవాన్పర్వ
తో వహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞాసముదాయత్వస్య తాదృశధూమాదిత్రిభాగవృత్తిసము

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

దాయత్వనిష్ఠస్యానవృత్తితా నిరూపకతయా తదసంగ్రహవారణాయ జ్ఞానైక్య
ఘటితస్య తస్య వివక్షణీయతయా తస్య తదవారకత్వాత్ * తద్ఘటకప్రత్యేకవా
క్యేఽతివ్యాప్తిరితి * ననూదాహరణజన్యబోధే ఏకజన్యతాయా అసత్త్వేనో
దాహరణవిషయకజ్ఞానే స్వానవచ్ఛేదకవిషయితావిశిష్టతథావిధజనకతా శూ
న్యత్వాసత్త్వాదుదాహరణావ్యాప్తిః కిమర్థముపేక్షితేతి చేన్న ॥ స్వానవచ్ఛేదకే
త్వస్య స్వనిరూపితజన్యతానిష్ఠం యదన్యతమత్వ ఘటకభేదప్రతియోగితావచ్ఛే
దకం తద్విశిష్టనిరూపితజనకతానవచ్ఛేదకేత్యర్థః ॥ ఉదాహరణజన్యబోధని
ష్ఠజన్యతాద్వయస్యాన్యతమత్వే నైవాన్యతమత్వశరీరే నివేశాజ్జన్యతానిష్ఠాన్యతమ
త్వమేవ తాదృశభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తద్విశిష్ట నిరూపితత్వమివోదా
హరణవిషయకజ్ఞాననిష్ఠజనకతాంతరమపి ॥ ఏవంచోదాహరణవిషయకజ్ఞానే
ఽనేకజనకతాసత్త్వేపి తజ్జ్ఞానం స్వనిరూపితజన్యతానిష్ఠం యదన్యతమత్వ
ఘటకభేదప్రతియోగితావచ్ఛేదకం తద్విశిష్టనిరూపితజనకతానవచ్ఛేదక విషయ
తాశ్రయః కింతు సమూహాలంబనమవయవాంతర విషయకమేవేత్యుదాహరణ
మాత్రవిషయకజ్ఞానే తాదృశవిషయతానాశ్రయత్వసత్త్వాదుదాహరణలక్షణా
సంగతిరిత్యాశయేనాతివ్యాప్తిమాత్రాభిధానాత్ ॥ * * *

ఇత్యవయవలక్షణమ్

* యత్కించిద్ధర్మవిశిష్టేశుద్ధసాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టేత్యాది * అథశుద్ధసా
ధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టవైశిష్ట్యావగాహిశాబ్దత్వావచ్ఛిన్న జన్యతానివేశేనైవోపన
యవారణసంభవాద్యత్కించిద్ధర్మవిశిష్టేతి వ్యర్థమ్ ॥ నచ సాధ్యతావచ్ఛేదకని
ష్ఠనిరవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకత్వమేవావగాహిత్వం తే నవివక్షితముపనయజన్య
బోధేవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వేనైవసాధ్యతావచ్ఛేదకాభానాన్న తస్య తథాత్వ
మితివాచ్యమ్ ॥ ఏవంసతి నిగమనాతివ్యాప్తేస్తజ్జన్యబోధేజ్ఞాప్యత్వధర్మితావ
చ్ఛేదకతయా స్వరూపత ఏవసాధ్యతావచ్ఛేదకభానాత్ । యత్తు, సాధ్యతావ
చ్ఛేదకేతరధర్మానవచ్ఛిన్నప్రకారకతాకత్వం స్వనిరూపితప్రకారతానిరూపి
తత్వస్వభిన్నత్వోభయసంబంధేనావచ్ఛేదకతావిశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేదకనిష్ఠా
వచ్ఛేదకతాకత్వమేవావగాహిత్వంతాదృశఉపనయజన్యబోధేవ్యాపకతావచ్ఛే
దకత్వేనైవసాధ్యతావచ్ఛేదకభానాన్నావగాహిత్వమితి విశేషణేన తద్వ్యా
వృత్తిరితి యత్కించిద్ధర్మవిశిష్టేతిసార్థకమితి॥తన్న । తథాసత్యుదాహరణజన్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

బోధేయాదృశ వ్యాప్తిభానం తాదృశవ్యాప్తివిశిష్టైవపక్షధర్మతా వా కాంక్షణీయైవో
పనయప్రయోగ ఇతి నియమానురోధే నోదాహరణజన్యబోధేఽపి వ్యాపకతావ
చ్ఛేదకత్వే నైవసాధ్యతావచ్ఛేదకభానస్యావగంతవ్యతయా తస్య నిరుక్తశుద్ధ
సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్ట వైశిష్ట్యావగాహిత్వాక్షతే రుత్తరత్రోదాహరణాలి వ్యా
ప్తేః ప్రాచీనమతాభిప్రాయకత్వ కథనాసంగతేః । ఏతేనోపనయజన్యబోధే సా
ధ్యవదన్యావృత్తిత్వరూప వ్యాప్తిరేవ భాసత ఇత్యభిప్రాయేణ యత్కించిద్ధర్మ
విశిష్టేతి విశేషణమితి సమాధానమప్యశ్రద్ధేయం ॥ యదపి సాధ్యతావచ్ఛేదకేత
రధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రకారతాకత్వ మేవావగాహిత్వాంతార్థ ఉపనయజన్యబో
ధే హేతుమన్నిష్ఠభేదప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వ రూపవ్యాపకత్వం సాధ్యాంశే
భాసతే ఏవంచ క్వచిదుపనయజన్య బోధస్యావగాహిత్వాంతవిశేషణేన వారణ
వ్యభానమాత్రస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకతాస్థలీయోపనయజన్యబోధీయ సాధ్యనిష్ఠ
ప్రకారతాయా అభావరూప సాధ్యతావచ్ఛేదకేతరానవచ్ఛిన్నత్వాక్షతే స్తద్వా
రణాయ యత్కించిద్ధర్మవిశిష్టేతి విశేషణమితి, తదపి న ॥ జ్ఞానవిషయవాన్ ధూ
మాదిత్యాది స్థలీయనిగమన జన్యబోధీయ సాధ్య ప్రకారతాయా జ్ఞాన విషయ
త్వరూప సాధ్యతావచ్ఛేదకేతరధర్మానవచ్ఛిన్నత్వా త్తద్వారణానురోధేనాన
వచ్ఛిన్నాంతేన సాధ్యతావచ్ఛేదక తాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదక ధర్మానవచ్ఛిన్న
పర్యాప్తికావచ్ఛేదకతాకత్వస్యైవ వివక్షణీయతయాఽభావసాధ్యతావచ్ఛేదక
కస్థలీయోపనయజన్యబోధీయ ప్రకారతాయా స్తాదృశత్వాభావాదేవ తద్వ్యావృ
త్తేర్యత్కించిద్ధర్మవిశిష్టేత్యస్య వైయర్థ్యతాదవస్థ్యాత్ ॥ అత్రేదం సమాధానం ॥
వ్యాపకసామానాధికరణ్య సాధ్యసామానాధికరణ్యావచ్ఛేదకహేతుతా వచ్ఛేద
కరూప నానావిధవ్యాప్తీనామనుమిత్యుపయోగిత్వమితి మతాభిప్రాయకోఽయం
గ్రంథ స్తథాచోపనయజన్యబోధే ప్రథమవ్యాప్తివిశిష్టహేతుభానేఽతస్యశుద్ధ సా
ధ్యతావచ్ఛేదకవైశిష్ట్యా వగాహిత్వాభావేన వారణేఽపి ద్వితీయవ్యాప్తిభానేన
తద్వారణమితి యత్కించిద్ధర్మవిశిష్టేతి విశేషణం సార్థకం ॥ నచ తథాప్యుత్తరత్ర
ప్రాచీనమతాభిప్రాయకత్వ కథనాసంగతిశ్శంక్యా ॥ నవీనమతే సవహ్నిమాని
తిభాగేన ధూమవ్యాపక వహ్నిలాక్షణిక వహ్నిపదఘటితేన వ్యాపకతాబోధే
ఽపి సాధ్యసామానాధికరణ్యావచ్ఛేదకహేతుతావచ్ఛేదకరూప వ్యాప్తిబోధా
సంభవాత్ప్రాచీన మతేతూదాహరణేన వ్యాప్తేః ప్రతిపాదనేఽపి వ్యాపకసామా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

సాధికరణ్యస్యైవ సాధ్యసామానాధికరణ్యావచ్ఛేదకహేతుతావచ్ఛేదకరూపవ్యా-
ప్తిధర్మేణ తస్యైవ సుగ్రహత్వాత్ ॥ కేచిత్తు ॥ యత్కిఞ్చిద్ధర్మావచ్ఛిన్నవిశేష్యకత్వావ-
చ్ఛిన్నత్వం ప్రకారితాయాం శుద్ధత్వం వా సాధ్యతావచ్ఛేదకే నివేశ్యమితి పరిష్కార-
ద్వయమేగ్రన్థతాత్పర్యం ॥ ఏవం చానుషఙ్గపక్షే యత్కిఞ్చిద్ధర్మవిశిష్టత్వేనోప-
నయనిగమనయోర్వారణం సుఘటమిత్యుదాహరణానుధావనం స్పష్టమేవ ॥ అ-
నుషఙ్గపక్షేతు న తేన నిగమనవారణసంభవ ఇతి శుద్ధత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకే ని-
వేశ్యం కల్పాన్తరముక్తమ్ ॥ ఉక్తరీత్యోపనయనిగమనయోర్వారణేప్యుదాహరణ-
స్యాపి వ్యాపకత్వబోధకతయా శుద్ధసాధ్యతావచ్ఛేదకవిశిష్టాబోధకత్వేన నత-
త్రివ్యాప్తికథనసంగతిరిత్యాలోచ్య ప్రాచీనమతమనుసృతమితి వదన్తి * జనక-
త్వస్యేతి * తాదృశవర్ణవృత్తిసముదాయత్వమర్థః నతు తాదృశవర్ణత్వసమ-
నియత సముదాయత్వం ప్రతిజ్ఞాహేతుసముదాయస్య ప్రతిజ్ఞైకదేశస్య చావయ-
వత్వవిశేషణేనైవ వారణాత్ యత్కిఞ్చిదితి ప్రత్యేకం ప్రతిజ్ఞావ్యవహారసిద్ధ్య-
ర్థం ॥ అథ ప్రతిజ్ఞాహేతూభయవిషయకసమూహాలమ్బనస్యాపి తాదృశశాబ్దబోధ-
జనకతయా హేత్వవయవవృత్తిసముదాయత్వస్యాపి తాదృశజ్ఞానవిషయవర్ణవృ-
త్తిత్వాద్విషయతాయాం తాదృశశాబ్దబోధజనకతావచ్ఛేదకత్వవిశేషణమావ-
శ్యకమితి జనకతావచ్ఛేదకవిషయితానిరూపకవర్ణత్వే సతి సముదాయత్వమి-
తి వివక్షయైవోదాహరణవారణాద్వ్యర్థః పక్షతావచ్ఛేదకనివేశ ఇతి చేత్,
తత్రాసార్థక్యాయ హేత్వవయవవారణాయ విషయితాయామనతిరిక్తవృత్తిత్వరూ-
పావచ్ఛేదకత్వస్యైవ వివక్షణీయత్వాదన్యథాసన్నివేశేన వైయర్థ్యాభావాత్ ॥
ఏకదేశవారణాయ తాదృశవర్ణవ్యాప్తసముదాయత్వమేవ నివేశ్యం తే-
నైవ సమూహాలమ్బనజ్ఞానవిషయహేత్వవయవవారణమితి ప్రతిజ్ఞాద్యఘటకత్వం
నదేయమేవేత్యాశయేనాహ * ఏవమితి * అన్యోభయఘటకభాగద్వయాఘటిత-
త్వమపి న నివేశనీయం సమానానుపూర్వికప్రతిజ్ఞాద్వయేఽతిప్రసఙ్గవారణా-
య తాదృశశాబ్దత్వావచ్ఛిన్నజన్యతానిరూపితజనకతావచ్ఛేదక యత్కిఞ్చిజ్జ్ఞా-
నీయవిషయతాశ్రయవర్ణత్వవ్యాపకసముదాయత్వనిష్ఠస్యానతిరిక్తవృత్తిత్వనిరూ-
పకత్వవిశేషణస్యావశ్యకతయా తేనైవ ప్రతిజ్ఞాహేతుసముదాయవారణాత్ ॥ ఏ-
తేన పూర్వకల్పేపి న సాధారణోక్తరీత్యోదాహరణేఽతిప్రసఙ్గాభావాత్ ॥ మై-
వం, ఉభయఘటకభాగద్వయాఘటితత్వేనైవ సమానానుపూర్వికప్రతిజ్ఞాద్వ

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

వారణాయోక్తవిశేషణావశ్యకతా ॥ ఏతేన వహ్నిమద్ద్రవ్యసమానకాలీనపర్వతో వహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞాసంగ్రహాయ న్యాయావయవత్వరూపతాదృశసముదాయత్వనిష్ఠన్యూనవృత్తిత్వనిరూపకత్వస్యైవ వివక్షణీయతయా పూర్వకల్పః సాధురితి కేషాంచిదుక్తిరనాదరణీయైవ ॥ నచ తాదృశప్రతిజ్ఞాద్వయే ప్రతిజ్ఞాహేతూభయఘటకభాగద్వయాఘటితత్వసత్త్వాత్కథం తేన తద్వారణమితి వాచ్యమ్ ॥ హేత్వాదిపదస్య ప్రతిజ్ఞాత్వానాశ్రయపరత్వాత్ ॥ నచ ప్రతిజ్ఞాయాం ప్రతిజ్ఞాత్వానాశ్రయత్వాభావేన నతథాపి తద్వారణమితి సాంప్రతం । స్వసమానాధికరణత్వాభావసామానాధికరణ్యోభయసంబంధేన తాదృశయత్కించిజ్జ్ఞానీయవిషయతాశ్రయవర్ణత్వవ్యాపకసముదాయత్వవిశిష్టాన్యత్వస్యైవ తాదృశవిశేషణేన వివక్షితత్వాత్ ॥ భట్టాచార్యోక్తరీత్యా ప్రతిజ్ఞాద్వయసముదాయస్య లక్ష్యతాయా అపి వక్తుంశక్యత్వాచ్చ * నతు ప్రతిజ్ఞాద్యఘటితత్వమితి * అత్ర కేచిత్ ॥ తదనివేశే రామాధవః పూజ్యః సచాశివో వంద్య ఇత్యాది ప్రతిజ్ఞాసమానార్థబోధకేతదేకదేశే మాధవః పూజ్యః శివో వంద్య ఇత్యాదిభాగేఽతివ్యాప్తిరతస్తన్నివేశ ఆవశ్యక ఇతి పూర్వపక్షయన్తి ॥ తదసత్ ॥ నిరస్తతాత్పర్యకశుకాద్యుచ్చరితవాక్యవారణాయ తాత్పర్యస్య నివేశ్యత్వాదుక్తస్థలే విశిష్టఏవతాత్పర్యాదేకదేశవారణాత్ ॥ తాత్పర్యనివేశప్రకారశ్చాగ్రే వివేచయిష్యతే * తథాపి సకలప్రతిజ్ఞైకదేశస్య నతథాత్వమితి * నన్విదమయుక్తం వ్యతిరేక్యుదాహరణేన సాధ్యస్యాప్రతిపాదనాత్సకలోదాహరణేష్వపి వ్యావృత్తిసంభవాదితి చేన్న ॥ యద్యత్పక్షకయద్యత్సాధ్యకయావన్తో న్యాయాః సంభవన్తి తావదుదాహరణేష్వతిప్రసంగాభావేపి తాదృశప్రసిద్ధోదాహరణేషు సర్వత్ర వ్యావృత్తిసంభవాత్ ॥ యాదృశపక్షసాధ్యకేఽన్వయ్యుదాహరణఘటితో న్యాయో నాస్త్యేవ తత్ర ప్రమాణోపలంభశాలిభిరిదమనాదరణీయమేవ ॥ * * * * *

ఇతి సూత్రకారీయప్రతిజ్ఞాలక్షణమ్

* అన్యసాధ్యకేతి * వహ్నివ్యాప్యధూమసాధ్యకేత్యర్థః * ఉద్దేశ్యతయేతి * ఉద్దేశ్యత్వమిచ్ఛావిషయత్వం * ప్రతిజ్ఞావ్యవహారవిషయేతి * పక్షసాధ్యవిశేషానియన్త్రితప్రతిజ్ఞావ్యవహారవిషయేత్యర్థః ॥ స్వయం ప్రతిజ్ఞాసామాన్యలక్షణాభిప్రాయేణ దీధితిర్లాపితాపి తు ప్రతిజ్ఞావిశేషలక్షణాభిప్రాయకతయాలాపయన్తి తన్మతమనూద్య దూషయతి ॥ యత్త్విత్యాదినా ॥ ఏకధర్మావచ్ఛి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

న్న పక్షకత్వస్య వ్యావృత్తింవక్తుంభూమికామారచయతి * ఏతదితి * మణికృ తోప్యయం పదానుషంగపక్షేస్వరసోస్తీత్యభిప్రాయకమిత్థంచేతిదీధితిగ్రంథమ వతారయతి * నిగమనంచేతి * లక్షణాదరఇతి * లక్షణాఖ్యావృత్తేరాదర ఇ త్యర్థః * ఏకేనైవపదేనైవేతి * సమానానుపూర్వీకపదేనైవేత్యర్థస్తేనేతర భ్యోభిధ్యతఇత్యాదౌ పదద్వయేన సాధ్యస్యప్రతిపాదనేపి నక్షతిః * సర్వస్మా దితి * హేతుజన్యబోధస్యానతిరిక్తవిషయకత్వ సంపాదనాయ పక్షకోటౌ స ర్వస్మాదితి ॥ ఏవమగ్రేపి పక్షకోటౌపంచమ్యాం తపదప్రయోజనంబోధ్యం * ప్ర మేయవృత్తిహేతుత్వమితి * ప్రమేయాదిత్యత్ర జ్ఞాపకత్వం పంచమ్యర్థస్తస్య విశేష్యత్వేనైవభానాత్ ప్రమేయనిష్ఠం హేతుత్వంతదర్థఇత్యతివ్యాప్తిర్హే త్వవయవఇతిజ్ఞేయం * తాత్పర్యభ్రమేణేతి * నఞ్పదం యత్పదార్థజలాదివి శేషితస్వార్థం బోధయత్వితి తాత్పర్యభ్రమేణేత్యర్థః * యదితి * యత్ జలాదికం * ఇతరేతి * పృథివీతరేత్యర్థః * ఇతరవిశేషణవిశేషణతయేతి * ధాత్వర్థేతరవిశేషణతావచ్ఛేదకతయేత్యర్థస్తేన పశ్యమృగోధావతీత్యాదౌ వా క్యార్థస్య ప్రథమాంతార్థవిశేష్యకత్వాయ ధావనకర్తృత్వ విశిష్ట మృగాదేః కర్మతాసంబంధేన దర్శనాన్వయస్యాన్యత్రోక్తావపినక్షతిః * అత్రకేచిదితి * అన్యూనవిషయకత్వమితి * నన్వేతాదృశాన్యూన విషయకత్వోక్త్యా ప్రమేయని ష్ఠం హేతుత్వం ప్రమేయంప్రమేయాదిత్యత్రహేత్వవయవేఽతివ్యాప్తిః పూర్వ మభిహితైవేతి కథంపునస్తాదృశాన్యూనవిషయకత్వోక్తిః సంగచ్ఛతఇతిచేన్న నవీనమతే జ్ఞాప్యత్వస్యైవ పంచమ్యర్థత్వాత్తన్మతే ప్రమేయాదితి హేతువా క్యాత్ప్రమేయనిష్ఠహేతుత్వబోధాభావాన్న తత్రాతివ్యాప్తిరితి తన్మతావలంబ నేన తదుక్తిసంగతేః ॥ నచ తన్మతేపి ప్రమేయజ్ఞాప్యత్వం ప్రమేయంప్రమేయా దిత్యత్రహేత్వవయవేఽతివ్యాప్తిః శంక్యా ॥ నామార్థధాత్వర్థయోరభేదాతిరిక్త సంబన్ధేనసాక్షాదన్వయాభావాత్ప్రమేయపదస్య ప్రమేయవిషయక లాక్షణికత యా తదర్థస్య ధాత్వర్థజ్ఞానేఽభేదాన్వయావశ్యకత్వేన యాదృశధర్మావచ్ఛి న్నః ప్రతిజ్ఞాబోధ్యస్తాదృశధర్మావచ్ఛిన్నవిషయకబోధజనకత్వస్య తాదృశహే తువాక్యేఽసంభవాత్ ॥ విషయత్వంప్రమేయం ప్రమేయాదితి హేతువాక్యస్యా తిరిక్తవిషయకబోధజనకత్వమేవ వారణమితి ధ్యేయం * అథవేతి * అతఏవేత్యా ది * ఘటశబ్దఇత్యారభ్య వారణార్థత్వాదిత్యంతో మిశ్రగ్రంథః * ఘటశబ్దో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

గుణఇతి * అత్రఘటోగుణఇత్యస్య ప్రతిజ్ఞాఘటఇత్యస్య ఘప్రకారోత్తరాకారోత్తరటత్వరూపానుపూర్వ్యవచ్ఛిన్న శబ్దస్వరూపే నిరూఢలక్షణాతత్తాత్పరగ్రాహకంశబ్దపదం * ప్రతిజ్ఞారూపశబ్దఏవేతి * ప్రతిజ్ఞాసమానానుపూర్వీకః ఘటోగుణ ఇతి శబ్దఏవేత్యర్థః తేనప్రతిజ్ఞా శబ్దస్యోదాహరణ ఘటకత్వాభావేపినక్షతిః * తత్రేతి * తాదృశోదాహరణస్థఘటశబ్ద ఇత్యర్థః * విషయవిధయేతి * ఘోత్తరటోగుణఇతి ప్రత్యక్షస్యాప్యనుమితి సమానవిషయకత్వ సంభవేన ఘటశబ్దస్య విషయవిధయా తజ్జనకత్వాదిత్యర్థః ॥ అథప్రతిజ్ఞాఘటకఘటశబ్దేఽతివ్యాప్తిః ఏతేనాభిహితాతస్యాపి గుణత్వేనస్వవిషయకప్రత్యక్షజనకత్వాదితి చేత్ ॥అత్రకేచిత్ ॥ప్రతిజ్ఞాశ్రవణాత్పూర్వంగుణత్వ రూపవిశేషణోపస్థిత్యభావాద్గుణత్వేన ప్రతిజ్ఞాఘటక శబ్దప్రత్యక్షాసంభవాత్ప్రతిజ్ఞోపస్థిత గుణత్వేనోదాహరణ ఘటకతాదృశశబ్దప్రత్యక్షసంభవాత్ ॥ ప్రతిజ్ఞాపూర్వంకోగుణఇతి జిజ్ఞాసాయాః సార్వత్రికత్వాభావాచ్చేత్యాహుః * పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యకత్వావచ్ఛేదేనేతి * అన్యూనవిషయకస్సన్ననతిరిక్తవిషయక ఇత్యుద్దేశ్యవిధేయభావమహిమ్నాఽవచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకభావ లాభఇతికేచిత్ ॥నన్వేవం దర్శితసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధనివేశఫలం నసంభవతీత్యతఆహ * సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబద్ధేతి * జల్పేతి * విజిగీషుకథారూపేత్యర్థః * వాదేతి* తత్వబుభుత్సోః కథారూపేత్యర్థః * అవయవత్వపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకేతి * అత్రైవం సత్యన్యూనవిషయకత్వదళవైయర్థ్యం ధూమాదాలోకవాన్పర్వతో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ హేతువాక్యజ్ఞానీయ జనకతాయా అవయవత్వపర్యాప్త్యవచ్ఛేదక యత్కించిద్ధర్మవ్యాపక విషయతాకాన్యతాదృశ ప్రతిజ్ఞాఘటకధూమాదితి భాగజ్ఞాన వృత్తిత్వేన తద్భిన్నత్వాభావాత్తాదృశహేతువాక్యేఽతివ్యాప్త్యభావాదితిచేన్న ॥ వహ్నేర్వహ్నిసామగ్రీమాన్ పర్వతోఽభిధేయత్వవాన్ దహనాదిత్యాదిన్యాయాంతర్గత హేతువాక్యేఽతివ్యాప్తేస్తత్స్థలసార్థక్యాత్ ॥ తత్ర ప్రతిజ్ఞాఘటకవహ్నేరితిభాగజ్ఞానస్య తాదృశవిషయతాకాన్యత్వేపి తన్నిష్ఠవహ్నేరిత్యానుపూర్వీజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్న జనకతాతో దహనాదిత్యానుపూర్వీజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్న జనకతాయా దహనాదితి హేతువాక్య జ్ఞాననిష్ఠాయా భిన్నత్వాత్కారణతావచ్ఛేదక భేదేన కారణతాయాభేదస్యావశ్యకత్వాత్ ॥ నచన్యాయాంతర్గతదహనాదితివాక్యే ప

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

క్షాన్విత సాధ్యాన్వయ బోధనక్షమార్థోపస్థితి జనక హేతు విభక్తిమచ్ఛబ్దత్వ రూప హేతుత్వాభావేన తాదృశ వాక్యజ్ఞానస్య తాదృశ విషయతాశాన్యత యా తద్వ్యృత్తిజనకతాభిన్నత్వస్య న్యాయాంతర్గత దహనాదితి వాక్య జ్ఞాన నిష్ఠజనకతాయా మసత్త్వేన న తత్రావ్యాప్తిరితి వాచ్యమ్ ॥ హేతుతావచ్ఛేదక విశిష్టహేతు విశిష్టహేతుత్వ విషయతాబహిర్భూత విషయితా శూన్య బోధజనకతావచ్ఛేదక విషయతానిరూపక వర్ణసముదాయత్వ రూప హేతుత్వ ఘటితావయవత్వ పర్యాప్త్యవచ్ఛేదకేత్యాది వివక్షయా తత్రాతివ్యాప్తేః సుకరత్వాత్ ॥ నన్వేవంసతి వహ్నేర్వహ్నిసామగ్రీమాన్పర్వతోఽభిధేయత్వాత్ దహనాదిత్యాదావన్యూన విషయకత్వదానేప్యన్యూనానతిరిక్తవిషయక ప్రతిజ్ఞార్థహేత్వర్థవిషయక సమూహాలంబనజ్ఞానీయతాదృశ జనకతావచ్ఛేదక విషయతాశ్రయవర్ణ సముదాయత్వమాదాయ హేతువాక్యేఽతిప్రసంగో దుర్వారః॥ నచముఖ్యవిశేష్యతాద్వయశూన్యత్వేనబోధోవిశేషణీయః సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపిత పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యతాభిన్న ముఖ్యవిశేష్యతాశూన్యత్వరూప మన్యూనవిషయకత్వంవావివక్షణీయమితి నసమూహాలంబన మాదాయాతివ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ తథాసత్యసంభవాపత్తేః సర్వత్ర ప్రతిజ్ఞాజన్య బోధేసాధ్యప్రకారతానిరూపితపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యతాయా స్తదన్యపక్షతావచ్ఛేదక నిష్ఠప్రకారతా నిరూపితనిరవచ్ఛిన్నవిశేష్యతాయాశ్చ సత్త్వాత్ ॥ యదితు తాదృశవిశేష్యతయోరభేదస్వీకారాన్నాసంభవఇత్యుచ్యతే, తదాపి పక్షాన్వితసాధ్యాన్వయబోధనక్షమేత్యాదిహేతుత్వ ఘటితావయవత్వ పర్యాప్త్యవచ్ఛేదకేతి వివక్షయైవదర్శితహేతువారణాఽన్యూనవిషయకత్వ సార్థక్యాయ హేతుతావచ్ఛేదక విశిష్టహేతువిశిష్టేత్యాది హేతుత్వఘటితావయవత్వ పర్యాప్త్యవచ్ఛేదకేతి వివక్షణం ప్రక్షాళనాద్ధీతి న్యాయగ్రస్తం, దీధితికారీయధూమాదాలోకవాన్ పర్వతో వహ్నేర్ధూమాదిత్యాదౌ హేతువాక్యేఽన్యూనవిషయకత్వ వ్యావృత్తిదానాసంగతిశ్చేత్యతఆహ * వస్తుతస్త్వితి * కేచిత్త్వితి * యత్రేతి * రమాధవః పూజ్యః సదాశివో వంద్యఇత్యాదావిత్యర్థః ॥ * ఏకదేశేతి * మాధవః పూజ్యః శివో వంద్య ఇత్యాదిభాగేత్యర్థః * కథంచిదితి * అనవధానతయేత్యర్థః * అప్రకృతార్థేతి * నానార్థకహర్యాది పదఘటితేత్యర్థః * వాస్తవతథావిధతాత్పర్యసత్త్వాయాఇతి *

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

తత్తదర్థ బోధకత్వప్రకారకస్వానుకూలకృతి సమానాధికరణేచ్ఛా విశేష్యతా
యా ఇత్యర్థః ॥ ఇదం వాక్య మము మర్థం బోధయత్వితి వక్తురిచ్ఛయైవ వాక్య
ప్రయోగాద్వాక్యే తాదృశ తాత్పర్యసత్తానిర్వాహః ॥ అత్రేదం చింత్యం ॥ నిరుక్త
తాత్పర్య సమానాధికరణ సముదాయత్వవివక్షయైవా ప్రకృతార్థపరవాక్యవా
రణే తాదృశ సముదాయత్వే తాత్పర్యవ్యాపకత్వ నివేశప్రయోజనాభావేన ప్ర
తిజ్ఞైకదేశసముదాయత్వస్య తాత్పర్యసమానాధికరణత్వా త్తద్వారణ మశక్య
మేవ ॥ యత్తు, యత్ర పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదౌ వహ్నిమత్పదే వహ్నివిశిష్ట ప
ర్వతం బోధయత్వితి తాత్పర్యం తాత్పర్యభ్రమేణ పర్వతో వహ్నిమానితి వాక్యా
త్తాదృశబోధ స్తత్ర తాదృశవాక్యేఽతివ్యాప్తిరతస్తాదృశ సముదాయత్వే తాత్ప
ర్యవ్యాప్యత్వ వివక్షణావశ్యకతయా ప్రతిజ్ఞైకదేశ సముదాయత్వస్య తాదృశ
త్వాభావా త్తద్వారణమితి ॥ తన్న ॥ ఆనుపూర్వ్యవచ్ఛిన్నతాదృశేచ్ఛావిశేష్య
త్వరూప తాత్పర్యస్యానుపూర్వ్యాశ్రయైకవర్ణ ఏవ విశ్రాంతేః ప్రతిజ్ఞాసముదా
యత్వస్య తద్వ్యాప్యత్వాభావాదసంభవాపత్తేః ॥ యది చ వినిగమనావిరహాత్స
ర్వవర్ణేష్వేవ తాత్పర్య మవిశిష్టమితి నాసంభవ ఇత్యుచ్యతే, తదాపి యత్ర పర్వ
తపదోత్తరం స్వాంతవహ్నిమత్పదం వహ్నివిశిష్టపర్వతరూపార్థం బోధయత్వితి
తాత్పర్యేణైవ తాదృశప్రయోగ స్తత్ర తాదృశ ప్రతిజ్ఞాయాఽసంగ్రహో దుర్వార ఏ
వ ॥ అథ తాదృశేచ్ఛావిశేష్యత్వ తదవచ్ఛేదకత్వాన్యతరత్వావచ్ఛిన్న వ్యాప్యత్వ
స్య సముదాయత్వే వివక్షణాన్నోక్తదోషః ॥ యది చ, విశేష్యతావచ్ఛేదకతా
న వ్యాసజ్యవృత్తిః కింతు విశేష్యే యద్విశేషణం తత్ర విశేష్యతావచ్ఛేదకతా త
త్ర యద్విశేషణం తత్ర తదవచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతేతి మతేనోక్తవివక్షణేన ప్రతిజ్ఞా
సంగ్రహ ఇతి మన్యతే, తదా తాదృశేచ్ఛావిశేష్యతాయాదృశధర్మావచ్ఛిన్నా తా
దృశధర్మప్రకారకనిశ్చయత్వసమనియతకారణతావచ్ఛేదకయత్కించిజ్జ్ఞానీయ
విషయతావ్యాప్యత్వమేవ సముదాయత్వే వివక్షణీయమితి న కోఽపి దోష ఇతి చేన్న ॥
ఏవం సతి మూలోపాత్తానుమిత్యన్యూనానతిరిక్తవిషయకత్వ విశేషణ వైయర్థ్యా
పత్తేః ॥ ప్రతిజ్ఞాహేతుసముదాయత్వస్య కేవలహేతుసముదాయత్వస్య చాన్యూనా
నతిరిక్తవిషయకబోధపరత్వావ్యాప్యత్వాదేవ తత్రాతిప్రసంగాభావాత్ ॥ నచ తా
త్పర్యశరీరే శాబ్దబోధమాత్రం నివేశనీయమితి న తద్వైయర్థ్యమితి శంక్యం ॥ వహ్ని
మత్పర్వత పరత్వాభావవతి వహ్నిమత్పదస్య లక్షణయా పాషాణాది బోధతాత్ప

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ష్యవతి, పర్వతోఽవహ్నిమానితి వాక్యేఽతివ్యాప్తేర్దుర్వారత్వాత్ ॥ అన్యూనా-
నతిరిక్తవిషయకబోధఘటితతాత్పర్యనివేశనైవోపపత్తౌ బాధితతాదృశవిశేషణ
స్య పృథక్ తాత్పర్యనివేశస్య చానుపయుక్తత్వాచ్చేతి ॥ ఇదమత్ర తత్త్వమ్ ॥ ని-
రుక్తేచ్ఛారూపతాత్పర్యవిశేష్యతాతదవచ్ఛేదకతాన్యతరవద్వర్ణత్వసమనై-
యత్యస్య తాదృశవిశేష్యతాయాదృశధర్మావచ్ఛిన్నా తాదృశధర్మప్రకారకని-
శ్చయత్వసమనియత కారణతావచ్ఛేదక యత్కించిజ్జ్ఞానీయవిషయతాశ్రయవ-
ర్ణత్వసమనైయత్యస్యవా శాబ్దబోధజనకతావచ్ఛేదకయత్కించిజ్జ్ఞానీయవిష-
యతాశ్రయ వర్ణత్వనివేశ ఆవశ్యకోఽన్యథాఘటవద్భూతలం పర్వతోఽవహ్ని-
మానితి విశిష్టవాక్యం పర్వతేవహ్నిబోధం జనయత్వితి తాత్పర్యవతా ప్రయు-
క్తేపర్వతోఽవహ్నిమానిత్యంశ ఏవతాత్పర్యం విపర్యస్యతో నిరుక్తశాబ్దబోధజనకే;
పర్వతోఽవహ్నిమానితి వాక్యే, ఏవంవహ్నిమత్పదం వహ్నిమత్పర్వతంబోధ-
యత్వితి తాత్పర్యవతా ప్రయుక్తే పర్వతోఽవహ్నిమానితి వాక్యేతాత్పర్యం విపర్యస్య-
తో నిరుక్తశాబ్దబోధజనకపర్వతోఽవహ్నిమానితి వాక్యే చాతిప్రసంగో దుర్వార
ఇత్థంచ తత్ర శాబ్దబోధేఽనుమిత్యన్యూనానతిరిక్తవిషయకత్వమావశ్యకమన్యథా-
హేతువాక్యం ప్రతిజ్ఞార్థం బోధయతు ప్రతిజ్ఞాహేతుసముదాయస్తాదృశార్థం,
బోధయత్వితి చ పురుషదోషాధీనతాత్పర్యమాదాయ కేవలహేతువాక్యే ప్రతి-
జ్ఞాహేతుసముదాయే చాతిప్రసంగస్తదవస్థ ఏవేతి ॥ యత్తు, చిత్రగుః సుందర ఇ-
త్యాదౌ చిత్రాదిపదస్య తాత్పర్యగ్రాహకత్వేన విశిష్టైతాత్పర్య సత్త్వాయాఅభా-
వా దవ్యాప్తిరితి ॥ తన్న, ద్వివిధం తాత్పర్యం పదార్థతాత్పర్యం వాక్యార్థ-
తాత్పర్యంచేతి ॥ తత్రాద్యస్య చిత్రాదిపదేఽసత్త్వేఽపి ద్వితీయం తద్ఘటితసముదా-
యేఽక్షతం చిత్రగుపదమముమర్థం బోధయత్వితీచ్ఛయైవ తాదృశప్రయోగాత్
ఇచ్ఛాచ విసంవాదిభిన్నత్వేన విశేషణీయా తేనేదానీమేవ శాబ్దబోధజనకమిదం.
వాక్యంభవత్వితీచ్ఛయా ప్రయుక్తే తత్కాలీనశాబ్దబోధాజనకే పర్వతోఽవహ్నిమా-
నితి వాక్యేనాతిప్రసంగః ॥ యదిపునస్తాదృశేచ్ఛాయా అంశాంతరేవిసంవాదితా
క్వచిత్సంభావితేతి క్వచిత్ప్రతిజ్ఞాదావవ్యాప్తిరితి మన్యతే, తదా తద్విశేషణం ప-
రిత్యజ్య తాదృశేచ్ఛావిశేష్యతేశ్వరేచ్ఛావృత్తిత్వేన విశేషణీయా సమానాకారకే-
చ్ఛాను విషయతాభేదస్యాప్రామాణికత్వాత్ సంవాద్యంశ నిరూపితవిషయతామా-
త్రస్యేశ్వరేచ్ఛావృత్తిత్వమక్షతమిత్యలం బహునేతి సుధియో విదాంకుర్వంతు ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

* సర్వేభ్య ఇతి * పూర్వోపస్థిత పుత్రపౌత్రస్వర్గపశురూపఫలోద్దేశేనేత్య-
ర్థః ॥ కర్తవ్యావితి శేషః ॥ వాక్యభేదపరిహారార్థం తావతాం ఫలానాం సర్వ-
త్వేనోపస్థితిమాత్రం. ఫలతాతు ప్రాతిస్వికరూపేణైవేతి బోధ్యం * తద్ధర్మవ్యాప-
కేతి * తద్ధర్మవ్యాపకం విధేయవ్యాప్యంచ యత్సర్వత్వమితి యోజనా ॥ ఘట-
త్వవ్యాపక సర్వఘటవృత్తి సర్వత్వావచ్ఛిన్నతాత్పర్యకస్య సర్వో ఘటః సుందర
ఇతి ప్రయోగస్య వారణాయ విధేయవ్యాప్యేతి । తథాచ తాదృశసర్వత్వస్య సౌం-
దర్యవ్యాప్యత్వాభావాన్న తాదృశప్రయోగః । సుందరఘటవృత్తి సర్వత్వావచ్ఛిన్న-
తాత్పర్యక తాదృశ ప్రయోగవారణాయ తద్ధర్మవ్యాపకేతి * యద్యపి సమూహా-
లంబనేనేతి * పర్వతో వహ్నిమాన్ సర్వమభిధేయం ప్రమేయమితి సమూహాలం-
బనేనేత్యర్థః * వాక్యాంతరసహితేతి * సర్వమభిధేయం ప్రమేయమితి వాక్య-
సహితేత్యర్థః * నతన్మాత్రమితి * తథాచ న ప్రతిజ్ఞాసంగ్రహ ఇతి భావః ॥ అథే-
దమసంగతం వాక్యాంతరసహితప్రతిజ్ఞాజన్య సమూహాలంబనబోధనిష్ఠసాధ్యవి-
శిష్టపక్ష విషయకత్వావచ్ఛిన్న జన్యతానిరూపిత జనకతావచ్ఛేదక ప్రతిజ్ఞామా-
త్రవిషయక యత్కించిదేకజ్ఞానీయ విషయతాశ్రయ వర్ణసముదాయత్వస్య ప్ర-
తిజ్ఞామాత్రే సత్త్వాత్ ॥ మైవం, తాదృశబోధనిష్ఠవహ్నిసంబంధి విషయకత్వావ-
చ్ఛిన్నజన్యతామాదాయైకదేశేఽతివ్యాప్తివారణాయ తాదృశబోధనిష్ఠా యా
యా జన్యతేతి వివక్షణావశ్యకతయా ప్రతిజ్ఞాసంగ్రహో దుష్కర ఏవ ॥ నచైకదేశస్య
న్యాయావయవత్వ దలేనైవ వారణం శంక్యమ్ ॥ ప్రతిజ్ఞాద్యఘటితత్వాఘటితస్యైవ
తస్య నివేశ ఇత్యభిప్రాయాత్ * తథాపి ప్రకృతపక్షేతి * అథ ధూమాలోకాది-
పరామర్శానాం పరస్పరం వ్యభిచారేణ కారణత్వానుపపత్త్యాఽవ్యవహితోత్త-
రత్వ సంబంధేన తత్తత్పరామర్శవిశిష్టానుమితిత్వస్యైవ జన్యతావచ్ఛేదకత-
యా వ్యాప్తివిషయతా సాధారణతాదృశ జన్యతావచ్ఛేదక విషయతాత్వేన న
యద్విషయతా సమనైయత్యసంభవః వ్యాప్త్యాదివిషయక ప్రతిజ్ఞార్థసమూహా-
లంబనబోధీయవిషయితాయాః సమనైయత్య సంభవేప్యేకదేశవారణాయ వివ-
క్షితతన్నిష్ఠయావజ్జన్యతాఘటితసముదాయత్వస్య ప్రతిజ్ఞామాత్రేఽసత్త్వాత్తదసం-
గ్రహ ఏవేతి చేత్ ॥ అత్ర కేచిత్ । అవ్యవహితోత్తరత్వసంబంధావచ్ఛిన్నా యా తాదృశ-
పరామర్శీయజన్యతావచ్ఛేదకతా తదవచ్ఛేదకతాన్యతాదృశ పరామర్శజన్యతావ-
చ్ఛేదకవిషయతాత్వేన యద్విషయతా సమనైయత్యం తత్త్వమితి వివక్షణాన్న దోష-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ఇత్యాహుః॥ అన్యేతు, జన్యే యద్విశేషణం తదేవ జన్యతావచ్ఛేదకం తద్విశేషణంతు తదవచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకమేవేత్యనుమితి విషయతానామేవ వినిగమనావిరహేణ సర్వాసాం జన్యతావచ్ఛేదకత్వం నవ్యాప్తివిషయతాయా ఇత్యాహుః॥ తదుభయమప్యయుక్తమ్॥ తత్తత్పరామర్శాన్యనహితోత్తరత్వస్య జన్యతావచ్ఛేదకేనివేశేఽనుమితి విషయతానాం జన్యతావచ్ఛేదకకోటావనివేశప్రసంగేనాసంభవస్య తావతానుద్ధారాత్॥ వస్తుతస్తు॥ ధూమత్వాలోకత్వాదిహేతుతావచ్ఛేదకమనివేశ్య వ్యాప్యవత్తాపరామర్శస్య స్వావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకవత్త్వావచ్ఛిన్ననిరూపితసామానాధికరణ్యావచ్ఛిన్నాయాస్స్వావచ్ఛిన్నాప్రకారతాతన్నిరూపితపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాకత్వసంబన్ధేన కించిద్ధర్మావచ్ఛిన్నయత్వేనైవ హేతుతా స్వావచ్ఛిన్నవ్యాపకతావచ్ఛేదకవత్త్వావచ్ఛిన్ననిరూపితసామానాధికరణ్యావచ్ఛిన్నేత్యస్యస్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపకం యద్ధేతునిష్ఠమవచ్ఛేదకత్వం తన్నిరూపకం యదధికరణనిష్ఠమవచ్ఛేదకత్వం తన్నిరూపకం యదాధేయత్వనిష్ఠమవచ్ఛేదకత్వం తన్నిరూపకం యదభావనిష్ఠమవచ్ఛేదకత్వం తన్నిరూపకం యత్ప్రతియోగిత్వనిష్ఠమవచ్ఛేదకత్వం తన్నిరూపకం యదవచ్ఛేదకతానిష్ఠమవచ్ఛేదకత్వం తన్నిరూపకం యదభావనిష్ఠమవచ్ఛేదకత్వం తన్నిరూపకం యద్వహ్నిత్వనిష్ఠమవచ్ఛేదకత్వం తన్నిరూపకం యద్వహ్నినిష్ఠమవచ్ఛేదకత్వం తన్నిరూపకం యదధికరణనిష్ఠమవచ్ఛేదకత్వం తన్నిరూపకం యదాధేయత్వనిష్ఠమవచ్ఛేదకత్వం తన్నిరూపకేత్యర్థస్తేనవాస్తవతాదృశసామానాధికరణ్యనివేశే సమానాధికరణ ధూమవానయమితి జ్ఞానాదనుమిత్యాపత్తిరితి దూషణానవకాశః॥ స్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాయాం నిరవచ్ఛిన్నత్వం నివేశనీయమిత్యాధికం. ఇదంపునరిహావధేయమిత్యాదినానవ్యమతవాదేఽక్తం తదభిప్రాయేణాదముతమేవ, వ్యాప్యవత్తాపరామర్శత్వావచ్ఛిన్నజనకతేత్యుక్తిః సంగచ్ఛతే॥ ధూమత్వాలోకత్వాదిహేతుతావచ్ఛేదకాఘటితనిశ్చయత్వాదికం తత్రైవనిరుక్తం ద్రష్టవ్యం విస్తరభయాన్నేహోచ్యతఇతిదిక్॥ ఉక్తోపనయేఽతివ్యాప్తిం నిరసితుంశఙ్కతే * నచేతి *. అభేదేనేతి * తథాచానుమితివిషయతోపనయజన్యబోధవిషయత్వయోర్నిరూప్యనిరూపకభావభేదేన భేదానోపనయజన్యబోధస్య తాదృశవిషయతాసమనియతవిషయతాకత్వమితిభావః * యత్కించిద్ధర్మావచ్ఛిన్నాంశఇతి * తథాచ హేతుజన్యబోధస్యప్రమేయత్వాంశేనిర్ధర్మితా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

వచ్ఛేదకత్వేన నాతివ్యాప్తిరితిభావః *ఘటాన్యత్వవదితి * అత్రహేతుకోటౌ యావత్వానివేశ స్తేషాం, పక్షకోటౌనివేశో హేతువాక్యజన్యబోధస్యానతిరిక్త విషయకత్వసంపాదనార్థమ్॥ పక్షకోటౌసధర్మేత్యనుపాదానే పక్షనిశ్చయ కాలఏవపక్షేసాధ్యనిశ్చయసంపత్తేఃసందేహాభావాన్న్యాయప్రయోగానుపపత్తి రత స్తన్నివేశః ॥ బాధవారణాయస్వరూపసమవాయోభయసంబంధ ఘటిత సామానాధికరణ్యసంబన్ధేన ఘటాన్యత్వస్య సాధ్యత్వంబోధ్యం ॥ ఘటాన్యత్వ వద్రూపఘటోభయత్వావచ్ఛిన్నస్య హేతుత్వేఘటాన్యత్వస్య వైయర్థ్యాపత్తిరుభయత్వావచ్ఛిన్నస్య సామానాధికరణ్య సంబన్ధేనఘటత్వాదావభావా ద్వ్యభిచారాభావా త్తథాచ తాదృశహేతువాక్యజన్య బోధస్యపక్షే సాధ్యవైశిష్ట్యావగాహిత్వాభావేన నహేతువాక్యేఽతివ్యాప్తిరతో ఘటాన్యత్వ వత్తాదృశాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నస్యహేతుత్వం ॥తత్రఘటాన్యత్వ పరిత్యాగే సామానాధికరణ్యస్తతాదృశాన్యతరవతిఘటత్వాదౌ వ్యభిచారఇతితన్నివేశ స్తదిదమాహ*ఘటత్వాదావితి * ఘటాన్యత్వ ప్రవేశేసామానాధికరణ్య సంబన్ధేన ఘటాన్యత్వ విశిష్టంకపాలరూపాదికమేవ తస్యసామానాధికరణ్య సంబన్ధేనఘటత్వాదావభావాన్నవ్యభిచారః ॥ నను సామానాధికరణ్య సంబన్ధేనఘటాన్యత్వ విశిష్టరూపస్యైవ హేతుతాస్త్విత్యతఆహ *ధర్మిభేదేనేతి * రూపభిన్నస్య ఘటస్యాపిప్రవేశేనేత్యర్థః * విశేష్యస్య * రూపఘటాన్యతరస్య ॥ ఘటమాత్రస్య విశేష్యత్వే ఘటాన్యత్వం వ్యర్థంరూపమాత్రస్య తథాత్వేపక్ష విశేష్యకత్వనివేశే నాపివారణం సంభవతీత్యతోఽన్యతరదుపాత్తం తథాచవ్యభిచారావారకత్వేపి వహ్నిమాన్ వహ్నిమదన్యావృత్తేరితి వద్ధర్మిభేదాన్నవైయర్థ్యమితిభావః ॥ నను సామానాధికరణ్య సంబన్ధేనఘటాన్యత్వ విశిష్టస్యైవ హేతుతాస్తుకిమన్యతరత్వ నివేశేనేత్యతఆహ * ఘటాన్యత్వసమానాధికరణేతి *విశేష్యతావచ్ఛేదకస్య * అన్యతరత్వస్య ॥ అత్రఘటాన్యత్వోపలక్షితస్యాన్యతరత్వావచ్ఛిన్నస్యైవ హేతుత్వంబోధ్యమ్ * విలక్షణేతి * వైలక్షణ్యం॥ నిరవచ్ఛిన్నత్వం॥ తథాచ తాదృశ విషయతానిరూపితనిరవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాశూన్యధర్మనిష్ఠనిరవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాక విషయతాశూన్యత్వమర్థః॥ ప్రమేయావచ్ఛిన్న విషయతావారణాయద్వితీయనిరవచ్ఛిన్నత్వ నివేశః* నాన్యూనపదవ్యావృత్త్యసంగతిరితి * అత్రతాదృశనిశ్చయత్వ నిష్ఠస్వరూపసంబంధ రూపావచ్ఛేదకతా నా

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

శే ధూమాదాలోకవాన్పర్వతో వహ్నిమాన్ పర్వతో వహ్నిమానిత్యాది ప్రతిజ్ఞా జన్య బోధానాం తాదృశ విశిష్టనిశ్చయత్వనిష్ఠస్వరూపసంబన్ధ రూపావచ్ఛేద కతా కాన్యోన్యాశ్రయః జ్ఞానజ్ఞాప్యత్వం ధూమీయం నవాసంబంధో వహ్నిమాన్న వేతి సంశయ స్తన్నివర్తక తావచ్ఛేద విషయితాశూన్యత్వాభావేన తాదృశప్రతిజ్ఞానా మసంగ్రహ ఇతి మాషణసంభవే ఽన్యూనపదవ్యావృత్త్యసంగతి దూషణానౌ చిత్యమితి కేచిత్ * యాదృశరూపావచ్ఛిన్నవిశేషి క్తేతి * అత్రతాదృశనిశ్చ యత్వే స్వరూపసంబన్ధరూపానుమితి జనకతావచ్ఛేదకత్వనివే శే వహ్నిసమా నాధికరణధూమ కాలీనపర్వతో వహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః ॥ సాధ్య సామానాధికరణ్యత్వావచ్ఛిన్న విశేషితహేతువిశేషితపక్షనిశ్చయత్వస్యాపి తా దృశత్వాదతో ఽనతిరిక్తవృత్తిత్వరూపమేవ తన్నివిష్టం * అథావద్వయమితి * అన్వయవ్యాప్తివిషయకత్వాభావవ్యతిరేకవ్యాప్తివిషయకత్వాభావద్వయ మిత్య ర్థః * అన్వయివ్యతిరేక్యుదాహరణాకాంక్షాఘటితేతి * తాదృశోదాహరణా కాంక్షాజనకశాబ్దజ్ఞాన జనకన్యాయావయవత్వ రూపమిత్యర్థః * అపరమితి* పక్షసతో విపక్షాసతో హేతోర్వచనమిత్యేవం రూపమిత్యర్థః ॥ ప్రతిజ్ఞాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టసాధ్యబోధకత్వనియమస్య వ్యభిచారమాశంకతే* య ద్యపీతి * రక్తదండవానితి వాక్యాద్రక్తత్వవిశిష్టాభిన్నదండసంబన్ధీతిబోధో ఽనుమితిస్తు సమవాయేన రక్తత్వవిశిష్ట దండసాధ్యతావచ్ఛేదకకేతి భావః*హృ దయమితి * మతుప్ప్రకృతినామార్థస్య నామార్థే భేదాన్వయస్య ప్రామా ణికత్వమస్వరసః ॥ ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధజనకత్వస్య ప్రతిజ్ఞాత్వే ఆత్మాశ్రయాదా హ * అత్రచేతి * ఏవం చేతి * భిద్యతే భిన్నమిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞార్థబోధా నాం విశిష్యోపాదానేచేత్యర్థః ॥ అన్యతమత్వేనానుగమః సఫలో భవతీతి శేషః అన్యథా ప్రతిజ్ఞార్థ త్వేనానుగతతాదృశార్థ విషయక శాబ్దబోధానివర్త్యసంశ యానివర్తక ప్రతిజ్ఞార్థబోధజనకత్వమిత్యస్యైవ సమ్యక్త్వే ఽన్యతమత్వనివే శో వ్యర్థ ఏవ స్యాదితి భావః * తేనరూపేణేతి * అన్యతమత్వేనేత్యర్థః * కూ టఘటితధర్మస్యేతి * తాదృశకూటవత్సంశయప్రతిబంధకత్వసామాన్యాభావవి శిష్ట బోధనిష్ఠాన్యతమత్వస్యేత్యర్థః * లాఘవేనేతి * యద్యపితాదృశతాదృశ బోధాన్యతమ బోధానివర్త్యత్వస్య తాదృశాన్యతమత్వ సమానాధికరణప్రతి బంధకతానిరూపిత ప్రతిబధ్యత్వ సామాన్యాభావరూపత్వే సర్వేషామేవసంశ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

యానాం స్వవిరోధి సమూహాలంబనాత్మక తద్బోధాన్యతమ మాదాయతన్ని
వర్త్యత్వేన తదభావ విశిష్ట సంశయాప్రసిద్ధిః ॥ తాదృశతాదృశబోధాన్యతమ
త్వ వ్యాపకప్రతిబంధకతానిరూపిత ప్రతిబధ్యత్వ సామాన్యాభావరూపత్వే చ తా
దృశ ప్రతిబంధకతాయా అప్రసిద్ధత్వేనావ్యాప్తేర్జాగరూకత్వేన నివర్త్యతాం
శేఽన్యతమత్వేన బోధానాం నివేశే గౌరవకథనమనుచితమ్ ॥ తథాపి, తాదృశ
తాదృశ విశిష్టార్థవిషయక నిశ్చయత్వవ్యాపక ప్రతిబంధకతాన్యతమ ప్రతిబం
ధకతానిరూపిత ప్రతిబధ్యత్వసామాన్యాభావస్యైవ తేనవివక్షణాన్నావ్యాప్త్యా
దికం ॥ పరంత్వేవంవివక్షాతాత్పర్యే తాదృశతాదృశబోధభేదకూటవద్భిన్నత్వరూ
పాన్యతమత్వోక్తిర్విచారణీయైవేతి ధ్యేయమ్ * అన్యతమేనాపీతి * అ
న్యతమమధ్యే కేనాపీత్యర్థస్తేన తాదృశకూటలాభః ॥ నను తాదృశాన్యతమబో
ధజనకత్వమేవ ప్రతిజ్ఞాత్వమస్త్విత్యత ఆహ * అధికంత్వితి * యాదృశవిశిష్టార్థ
బోధజనికా ఇత్యుక్త్వా వాస్తవ విశిష్టవిషయితాశాలిబోధ ప్రదర్శనే జనకతాన్వ
యిబోధేపి వాస్తవ తాదృశ విశిష్ట విషయితాశాలిత్వలాభాద సంభవం వక్తుం
భూమికామారచయతి * తథాపీత్యాదినా * న్యాయావయవత్వముభయఘటకే
త్యాదివిశేషణాఘటితమిత్యాశయేన హేత్వంతఇతి ॥ తాదృశవిశేషణ ఘటితమి
త్యాశయేన హేతావేతి * ఉక్తదిశేతి * అనివర్తకత్వస్య ప్రతిబంధకతావచ్ఛేద
క విషయితాన్యత్వరూపస్య నివేశావశ్యకత్వ ప్రదర్శనదిశేత్యర్థః * నిశ్చ
యత్వావచ్ఛిన్నేతి * తాదృశనిశ్చయత్వావ్యాపకేత్యర్థస్తేన సంబంధో వహ్ని
మాన్న వేత్యాది సంశయమాదాయ నావ్యాప్తిర్న వాఽన్యూనవిషయకత్వ దళ
వైయర్థ్యమ్ * ఉక్తేతి * ధూమవానాలోకవానిత్యాదిస్థలీయేత్యర్థః ॥ జన్య
తాయాం తాదృశవిషయితావచ్ఛిన్నత్వం నివేశ్యమితి ప్రాగభిధానే నైవ జ
న్యతాస్వన్యతమత్వం లబ్ధమిత్యేతద్దర్శయతి * ఉక్తప్రాయమితి * ఇతరే
భ్యో భిద్యత ఇత్యాదౌ తద్బోధాదితి * భిదధాతోరకర్మకత్వాత్తదుత్తరా
ఖ్యాతస్య నాశ్రయత్వార్థకత్వం భావే చాకర్మకేభ్య ఇత్యనుశాసనే నాకర్మక
ధాతూత్తరాఖ్యాతస్య స్వార్థ ఏవ విధానాదితి తు నాశంక్యం భేత్స్యతే అభేది
వా ఘట ఇతి ప్రయోగానురోధాద్భిదధాతోః సకర్మకత్వాద్ద్వ్యాప్త్యాది విశిష్ట
షాతుమత్త్వరూపవ్యాపారావివక్షాయామితరేభ్యో భిద్యత ఇతి కర్మకర్తరి
ప్రయోగో నిరాబాధ ఏవేతి ధ్యేయమ్ * పూర్వపదేవేతి * తావద్బోధా నివ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

త్వర్ధూమవత్సంశయానివర్తకత్వ రూపపర్యవసితార్థః * దర్శితహేత్వితి * ధూమా
దాలోకవానిత్యాసినేత్యాదిః * అత్రోచస్వమతాపేక్షయా గౌరవమేవాస్య స
బీజమితి * అథధూమాదాలోకవాన్పర్వతో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ ప్ర
తిజ్ఞాహేతూభయజన్య సమూహాలంబనబోధస్యాపి తావద్బాధానివర్త్యయావ
త్సంశయానివర్తకత్వేసతి తద్విశిష్టార్థవిషయకబోధస్యతమయత్కించిద్బోధ
నివర్త్యతాత్వాభావరూపా న్యూనానతిరిక్తవిషయకత్వ విశిష్టత్వేన తన్నిష్ఠహే
త్వన్య విషయకత్వావచ్ఛిన్న జన్యతానిరూపిత జనకతాశ్రయే హేతావతివ్యా
ప్తిసంభవే గౌరవోద్భావనం నిర్బీజమితి చేన్న ॥ నిరుక్తాన్యూనానతిరిక్త విష
యకత్వ వ్యాపకముఖ్యవిశేష్యతావచ్ఛిన్నత్వస్య జన్యతాయాం వివక్షణే తా
దృశ హేతావనాతివ్యాప్తిస్తజ్జన్యబోధీయముఖ్యవిశేష్యతాయాస్తాదృశ కేవల
ప్రతిజ్ఞాజన్య బోధసాధారణతాదృశబోధత్వ వ్యాపకత్వాభావాత్ ॥ విశేష్యతా
యాం ముఖ్యత్వనివేశాన్న ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధీయాలోకవిశేషణతాపన్నధూమ వి
శిష్టజ్ఞాప్యత్వ విషయతామాదాయ హేతావతివ్యాప్తిర్ధర్మితావచ్ఛేదకతా
యాః ప్రకారతాన్యత్వ మతే ప్రతిజ్ఞాజన్య బోధీయాయాధూమవిశిష్టజ్ఞాప్యత్వ
నిష్ఠధర్మితావచ్ఛేదక ప్రకారతానిరూపిత విషయతాయా ఇతరవిశేషణతాఽనా
పన్నత్వ రూపముఖ్యత్వశాలితాయాస్తాదృశబోధత్వ వ్యాపకత్వేపి తస్యాజ
న్యతానవచ్ఛేదకతయా తదవచ్ఛిన్నజన్యతాయా అప్రసిద్ధేర్న తామాదాయహే
తావతివ్యాప్తిరితి గౌరవోద్భావనం సబీజం ॥ నచైవం స్వన్యూనవిషయ
కత్వ దళవైయర్థ్యం శంక్యం॥ తదదానే ధూమాదాలోకవాన్పర్వతో వహ్నిమా
న్ధూమాదిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధీయ ముఖ్యవిశేష్యతాయా హేతుజన్యబో
ధసాధారణతాదృశాతిరిక్త విషయకబోధత్వ వ్యాపకత్వాభావేన ప్రతిజ్ఞాయా
అసంగ్రహాపత్త్యా తద్దళావశ్యకత్వాత్ ॥ నను చైత్రః పచతీత్యాదావుపనయ
స్య దుర్వచత్వేన న్యాయాభావాచ్చైత్రః పచతీత్యస్య ప్రతిజ్ఞాత్వమేవ న సంభవతీ
తి తత్ర లక్షణసంగమనం దీపనమితి కృత్వామఫలమేవేత్యాశయేన శంకతే * నన్వితి *
* వ్యుత్పత్తివిరుద్ధమేతి * నఞోऽసహితత్వాదితి భావః * హృదయమితి *
అనుయోగితాయాః సంసర్గతావాదిన అనుయోగితానైరియా ఇదంభేదాను
యోగిత్వానావగదితి ద్వితీయపక్షే నేతరాణీతివాక్యజన్యశాబ్దబోధ సామ
గ్ర్యాః ప్రతిబంధకత్వం వాచ్యమనుయోగితాయాః సంసర్గత్వవాదినాత్వనుయో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

గీతా సంబంధేనేతరభేదాభావ వదిత్యేకవిధప్రత్యక్షం ప్రత్యేవేతి షష్ఠ్యర్థస్వ
త్వస్య ప్రకారత్వ వ్యవస్థాపనదిశాఽనుయోగితాయాః ప్రకారత్వేలాఘవమస్వ
రసః * ఏతత్కర్యేతి * యదితిథాశబ్దస్య ప్రక్రాంతం యద్విశేష్యం సఏవార్థ స్త
థోపనయజన్యబుద్ధౌ హేతు మతఏవవిశేష్యత్వేన ప్రక్రాంతత్వా త్తస్సాద్ధేతుమా
నిత్యర్థస్స్యాద్ధేతుమతి హేతౌనాహేతుజ్ఞాన జ్ఞాప్యత్వాద్వయో నసంభవస్స న
నుభావాత్ ॥ యదిప్రకారాంతప్రకారార్థ స్సదోపనయజన్యబోధవిశేష్య
స్య సామాన్యతోఽన్వయవ్యాప్తౌ ప్రవేశేనప్రకారతయో క్తఏవదోషః ॥ యదిప్ర
క్రాంత సాదృశ్యం తదాభిధేయఃప్రమేయంజ్ఞేయత్వాదిత్యాదౌ ప్రక్రాంతం య
దుపనయజన్యబోధవిశేష్యమభిధేయం తద్భేదఘటిత తత్సాదృశ్యా ప్రసిద్ధిరితి
రిత్యాపితర్క్యేత్యర్థః * తత్ప్రదర్శనమితి * విప్రతిపత్త్యాకోటిప్రదర్శన మి
త్యర్థః ॥ తథాచ సాధారణ ధర్మాద్యసత్త్వేపి నక్షతిః * తస్యేత్యాది * తస్య
విప్రతిప త్తికోటిత్వస్య * స్వతఇతి * తద్విశిష్టబుద్ధౌతస్మఖ్య విశేష్యకజ్ఞాన
త్వేన హేతుత్వాదితిభావః * నిరాకాంక్షవాక్యవ్యుదాసఇతి * నను నిరాకాం
క్షవాక్యస్యన్యాయాంతర్గతత్వమేవనసంభవతీతికథమేతదితిచేత్ ॥ అత్రకేచిత్ ॥
ఉపనయఘటకవహ్నిపదసంబంధి పదాయంపదానామేవ న్యాయాంతర్గతత
యా తేష్వేవానుపూర్వీభ్రమస్యాభిప్రేతత్వాదిత్యాహుః * అవశ్యంవివక్షణీయ
తయేతి * ధూమాదాలోకవాన్పర్వతోవహ్నిమాన్ధూమాదిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞా
ర్థవిషయక బోధనిష్ఠహేతు విశిష్టహేతుత్వ విషయకత్వావచ్ఛిన్న జన్యతాప్ర
తియోగిక జనకతాశ్రయహేతువాక్యేఽతివ్యాప్తివారణాయేత్యాదిః * నివేశనా
సంభవేపీతి * పర్వతోవహ్నిమానితి వాక్యస్య వహ్న్యాదిశూన్యపర్వతాదౌ వ
హ్నిమత్త్వావగాహి బోధత్వావచ్ఛిన్న జనకత్వానురోధాదితిభావః ॥ వాక్యప
దేనాకాంక్షాదిమత్త్వలాభేశాబ్దపదాపేక్షాదీక్షితి కృదుక్తాత్రాంస్ఫుటీకరోతి * శా
బ్దేతి * జ్ఞానాదేః ॥ యోగ్యతాజ్ఞానాదేః ॥ స్వమతే శాబ్దవాక్యపదయోరుభ
యోరేవాకాంక్షాదిమత్త్వ లాభార్థకత్వం యత్త్రిత్రిమతేచ వాక్యపదా
దాకాంక్షా దిలాభః శాబ్దపదాద్విజాతీయ శాబ్దలాభఇత్యేవం మతయోర్భే
దః * ఏతదర్థమేవేతి * నిగమనాతివ్యాప్తివారణార్థమేవేత్యర్థః * పక్షే
తి * తత్రాఖ్యాతార్థాశ్రయత్వస్యైవవిశేష్యత్వాదితరభేదాశ్రయత్వ మిత్యే
వబోధాదితిభావః ॥ పక్షావిశేష్యకేత్యస్యార్థాంతరపరత్వా పశ్యకత్వాందర్శ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

యన్నైవ నిగమనేఽతివ్యాప్తిర్నాస్తీత్యాహ * వస్తుతస్త్వితి * అథైవమపి
గోత్వం సమవాయ సంబన్ధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక గోత్వాభావవత్వాత్ కాలిక
సంబన్ధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక గోత్వాభావాదిత్యాదౌ యత్ర గోత్వం తత్ర
గోత్వమితి వ్యతిరేక్యుదాహరణ జన్యబోధస్య పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశే
ష్యతానిరూపకత్వేన తజ్జనకే తాదృశవ్యతిరేక్యుదాహరణేఽతివ్యాప్తి ర్దుర
ర్వారైవ ॥ నచ కాలికేన గోత్వాభావస్య గోత్వానధికరణ దేశావచ్ఛేదేన గ
విసత్వాత్తత్ర సమవాయేన గోత్వాభావస్యాసత్త్వాన్నిరుక్తహేతుర్వ్యభిచారీ
కాలికేన గోత్వాభావస్య సాధ్యత్వే సమవాయేన గోత్వాభావస్య హేతుత్వే చ
న తత్ర వ్యతిరేకవ్యాప్తిబోధకోదాహరణ సంభవః కాలికేన గోత్వస్య ఘటే
ఽపి సత్త్వాత్తత్ర సమవాయేన గోత్వాభావాదితి వాచ్యం ॥ తథాపి గోత్వం గోభి
న్నం సమవాయావచ్ఛిన్నాధారతా సంబన్ధేన గోత్వాభావవత్వాత్ సమవాయేన
గోత్వాభావాదిత్యాదౌ యత్ర గోత్వం తత్ర గోత్వమితి వ్యతిరేక్యుదాహరణే ప
రమమహత్త్వం పరమమహత్త్వభిన్నం సమవాయేన పరమమహత్త్వాభావాది
త్యాదౌ యత్ర పరమమహత్త్వం తత్ర పరమమహత్త్వమితి వ్యతిరేక్యుదాహరణే
చాతివ్యాప్తిర్దుర్వారైవేతి చేత్ ॥ అత్ర కేచిత్సమాదధతి ॥ ఉక్తోదాహరణ వా
రణాయ స్వనిరూపకత్వ స్వభిన్నపక్షతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణధర్మా
వచ్ఛిన్న ముఖ్యవిశేష్యతానిరూపకత్వోభయసంబన్ధేన పక్షతావచ్ఛేదకతా
పర్యాప్త్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్నముఖ్య విశేష్యతావదన్యత్వమపి బోధవిశేష
ణం దేయం యత్ర గోత్వం తత్ర గోత్వమితి వ్యతిరేక్యుదాహరణజన్యబోధస్య
తాదృశోభయ సంబన్ధేన గోత్వత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యతావత్త్వేన నతత్రాతివ్యా
ప్తిః ॥ ధూమాదాలోకవాన్ పర్వతో వహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞాజన్య బోధస్యానిరు
క్తోభయసంబన్ధేనాలోకప్రకారతానిరూపిత పర్వతత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యతావ
త్త్వేన తదసంగ్రహ ఇతి పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యతావదన్యత్వ మపహా
య పక్షతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న విశేష్యతావదన్యత్వ
నివేశః ॥ ధూమాదాలోకేత్యాది ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధస్య తాదృశవిశిష్టపర్వతత్వా
వచ్ఛిన్న విశేష్యతాభిన్నాలోకప్రకారతానిరూపిత కేవలపర్వతత్వావచ్ఛిన్న
విశేష్యతావత్త్వేన తదసంగ్రహవారణాయ ద్వితీయ సంబన్ధే పక్షతావచ్ఛేదక
తాపర్యాప్తినివేశః ॥ ద్వితీయసంబన్ధే స్వభిన్నత్వానుపాదానే ప్రతిజ్ఞాయా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

త్యే౽సంభవ ఇతి తన్నిరాసః ॥ న చైవమపి ప్రమేయగోత్వం గోభిన్నం సపవా
చేన గోత్వాభావాదిత్యాదౌ యత్ర గోత్వం తత్ర గోత్వమితి వ్యతిరేక్యుదా
హరణజన్యబోధస్య పక్షతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నవి
శేష్యతాకత్వాభావేన నిరుక్తవిశేషణవత్త్వాత్ తద్వారణమశక్యమితి శంక్యం ॥
సాధ్యాభావసాధ్యకోక్తవ్యతిరేక్యుదాహరణవారకపక్షతావచ్ఛేదకానవచ్ఛి
న్నవిశేష్యత్వానిరూపకత్వదలేన పక్షతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణధర్మా
వచ్ఛిన్నవిశేష్యతానవచ్ఛిన్న తాదృశధర్మానవచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపక
త్వస్య వివక్షణాత్ ॥ ధూమాదాలోకవాన్పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదౌ కేవల
పర్వతత్వావచ్ఛిన్నవిశేష్యతామాదాయ ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిరతః ప్రథమమన
వచ్ఛిన్నాంతం ॥ ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతామాదాయా
సంభవవారణాయ ద్వితీయమనవచ్ఛిన్నాంతం ॥ ప్రమేయగోత్వపక్షకదర్శిత
వ్యతిరేక్యుదాహరణవారణాయ తత్ర పర్యాప్తినివేశః ॥ యత్తు, ఏవమపి సంబం
ధవహ్నిమానిత్యాదౌ నిగమనవారణం లింగావిషయకత్వవిశేషణం వినా౽శ
క్యమేవేతి నిగమనాపేక్షానిర్బీజేతి ॥ తన్న ॥ విధేయాంశే౽ధికావగాహిబోధా
నుపగమపక్షే తాదృశన్యాయానుపగమ ఇత్యభిప్రాయేణా సనుషంగపక్షే నిగమ
నాపేక్షాబీజసంభవాత్ * తాదాత్మ్యేన పృథివీ నేతుకేతి * భేదాభావస్య
ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్వరూపత్వాత్ ప్రతియోగిస్వరూపత్వమస్య స్త్రీత్యభిప్రా
యేణేదం తేన పృథివీభేదాభావస్య పృథివీత్వరూపత్వాత్ పృథివీభేదాభావత్వే
న కథం పృథివ్యాభాన మితి శంకానవకాశః * బోధాసంభవాదితి * న చ నేయం
పృథివీత్యత్ర న చ పృథివీ నేయమితి యోజనా తత్ర సచ పృథివీత్వస్య న పృథివీభేదో
ర్థః ప్రథమాంతానుయోగివాచకపదాభావాత్ ॥ నేయమిత్యత్ర నఞో౽నా
త్యంతాభావో౽ర్థః సప్తమ్యంతానుయోగివాచకపదాభావాదితి భావః * ద
ర్శితవ్యుత్పత్తేరితి * ఉద్దేశ్యతావచ్ఛేదకవిధేయయోరైక్యే౽న్వయానుపపత్తిరితి
వ్యుత్పత్తేరిత్యర్థః ॥ మతుపో నిరర్థకత్వేత్యాహ * గంధసమానకాలీనే * స్వ
స్యస్వధర్మితానవచ్ఛేదకత్వేనేతి * స్వనిష్ఠప్రకారతానిరూపితవిశేష్యతావ
చ్ఛేదకత్వస్య స్వనిష్ఠత్వవిరహేణేత్యర్థః ॥ అత్ర కేచిత్ ॥ ధర్మితావచ్ఛేద
కతాప్రకారతయోరైక్యమేవ స్వీక్రియతే వదంతు తస్యైవ తద్ధర్మితావచ్ఛేదక
త్వవారణాయ తన్నిష్ఠావచ్ఛేదకతాత్వేనైవ తదవచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపిత

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

త్వం నతు తన్నిష్ఠప్రకారతాత్వేన ఏవంచ తన్నిష్ఠప్రకారతాత్వావచ్ఛిన్నని
రూపకతాక విశేష్యతానిరూపితత్వావచ్ఛేదక తన్నిష్ఠావచ్ఛేదకతాత్వావచ్ఛి
న్న తన్నిష్ఠప్రకారతారూపస్య తన్నిష్ఠసధర్మితావచ్ఛేదకత్వస్యనాపత్తిరితి
వదంతి * ఏతేనేతి * నిరవచ్ఛిన్నవిశేష్యతాం వ్యవస్థాప్యపక్షావిశేషణత్వస్య
నిరుక్తార్థకత్వ కరణేనేత్యర్థః * పక్షతావచ్ఛేదకేతి * విధేయాత్మకేత్యాది ॥ త
థాచ పక్షతావచ్ఛేదకనిష్ఠప్రకారతైక్యేనేన ధూమనిష్ఠవిధేయతాగ్రహణసంభ
వాత్తాదృశోపనయజన్యబోధస్య నిరుక్తపక్షావిశేషణత్వేన లింగావిషయకత్వ
మక్షతమితి భావః ॥ ఉపనయార్థఘటకవ్యాపకతాఘటకసామానాధికరణ్యఘ
టకధూమప్రకారతాయాః పక్షతావచ్ఛేదకనిష్ఠప్రకారతాశబ్దేనోపాదాన
మాహ * ఏవమితి * ఇదంచ ప్రకారతావిధేయతయోర్భేదః కింతు సాహ
చర్యమాత్రమితి పక్షతాగ్రంథోక్తపక్షాభిప్రాయేణ తేననిరుక్తపక్షావిశేష
ణత్వ ఘటకపక్షతావచ్ఛేదకనిష్ఠప్రకారతాయాం విధేయతాన్యత్వ విశేషణేన
నిరుక్తోపనయాతివ్యాప్తివారణేపి నక్షతిః ॥ తత్పక్షే విధేయనిష్ఠప్రకారతాయా
అపి విధేయతాన్యత్వాత్ ॥ నచైవమపి తాదృశప్రకారతాన్యత్వస్య విధేయతా
యా మక్షతత్వాన్నాతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం ॥ అగ్రిమప్రకారతాయాః పక్షతావ
చ్ఛేదకనిష్ఠప్రకారతానిరూపకవిశేష్యతానిరూపక విషయతాత్వాదినైవభేదస్య
నివేశేన విధేయతాప్రకారతయోరేక విశేష్యతానిరూపితత్వేన విధేయతాయాం
తాదృశవిషయతాన్యత్వవిరహాత్ * పక్షతావచ్ఛేదకహేతుకేతి * గంధవదితరేభ్యో
భిద్యతే గంధాదిత్యాదిస్థలీయేత్యర్థః * ఏతేనేతి * ఏవమిత్యాదినాన్వయవ్యవ
యాతివ్యాప్తిసంగమనేనేత్యర్థః * పరంపరయాసాధ్యవిశేషణతయేతి * సా
క్షాత్సాన్యనిరూపితవిశేషణతాభిన్నత్వోక్త్యా వహ్నికాలీనధ్వంసస్య సామగ్రీమాత్ర
వహ్నిరిత్యాదావవ్యాప్తేః సాక్షాత్పరంపరాసాధారణనిరూపితత్వమేవనివేశ్య
మితి భావః * దండద్వ్యణుకేతి * ద్రవ్యత్వవ్యాప్యవ్యాప్యజాతేః పరమాణా
వసత్వేకాలాద్యధికరణత్వస్య పరమాణావృత్తిత్వే నదండద్వ్యణుకవిషయకబోధస్య ద
ధిసమవేత దణ్డవిషయకత్వమితి భావః ॥ యద్యపి నిరుక్తపక్షావిశేషణత్వేన నిరు
క్తసాధ్యావిశేషణత్వేనచ యల్లింగప్రకారత్వం తచ్ఛూన్యత్వ వివక్షయాపి దండద్వి
వ్యమిత్యాది హేతుపక్షకప్రతిజ్ఞాత్రయేపి నావ్యాప్తిస్తథాపి నిస్సాధ్యవిషయాన్వ
యప్రయోగాపరమేదణ్డిమద్ద్రవ్యమిత్యాదౌ సమవాయేన సాధ్యసాధనభావే తదన

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

ష్యుపగమేఽపి కాలికసంబన్ధేన దధిసాధ్యకే కాలికసమవాయోభయసంబన్ధేన దధి హేతుకే ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధే తాదృశప్రకారతాసత్త్వాదవ్యాప్తిర్దుర్వారా॥ నన్వ నంతఃపాతిత్వమవ్యాపకత్వం తథాచ ప్రమేయత్వనిష్ఠహేతుత్వం ప్రమేయం ప్రమే యత్వాదిత్యాదౌ హేతావతివ్యాప్తిరతస్తద్వ్యావృత్తయే * పక్షతావచ్ఛేదకేతి* అథేదమనుపపన్నం దధిద్రవ్యమిత్యాదిస్థలత్వేఽపి దధిత్వాదిప్రకారతా నిరూపి తసంసర్గతానిరూపకత్వస్య దధిత్వాద్యవచ్ఛిన్నవిశేష్యతాయా మసత్త్వాదవ్యా ప్తేరవారణాదితి చేత్ ॥ అత్ర కేచిత్ ॥ దధిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకత్వప్రకారతయోర్భేదేఽపి తద్భేదేన దధినిష్ఠావచ్ఛిన్నానవచ్ఛిన్నవిశేష్యతయోర్భేదేఽపివా ప్రకారతావచ్ఛే దకతయోర్నిరూపకీభూతసంసర్గతావ్యక్తిభేదో నాఙ్గీక్రియతే తథాచ తాదృ శసంసర్గతానిరూపకవిషయతాభిన్న లింగవిషయతాశూన్యత్వం తాదృశప్రతి జ్ఞాజన్యబోధేఽక్షతమితి నావ్యాప్తిః ॥ నచైవంసతి స్వస్య స్వధర్మితావచ్ఛేద కత్వాపత్తిస్స్యాత్ ॥ అనవచ్ఛిన్నవిశేష్యతాయా ధర్మితావచ్ఛేదకనిష్ఠప్రకా రతా నిరూపకసంసర్గతానిరూపితత్వేఽపి ధర్మితావచ్ఛేదకనిష్ఠప్రకారతా ని రూపితత్వాభావాత్ ॥ యద్వా సంసర్గతావ్యక్త్యభేదేఽప్యనవచ్ఛిన్నవిశేష్య తానిరూపితత్వేనైవ ధర్మితావచ్ఛేదకప్రకారతానిరూపకత్వమనవచ్ఛిన్నవిశే ష్యతా నిరూపితత్వేనచ ధర్మితావచ్ఛేదకతానిరూపకత్వం స్వీక్రియతే తథా చావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితత్వావచ్ఛిన్ననిరూపకతాకత్వస్య ధర్మితా వచ్ఛేదకప్రకారతాయామసత్త్వాన్న స్వస్య స్వధర్మితావచ్ఛేదకత్వాపత్తిరి త్యాహుః * తదనిరూపకత్వాదితి * పక్షతావచ్ఛేదకప్రకారతాయా ధర్మితా వచ్ఛేదకతాభిన్నత్వాదితి భావః * కథంచిదితి * విషయతాయా విషయరూప త్వే పక్షరూపస్య నిరూపక విషయతాద్వారా ధర్మితావచ్ఛేదకత్వప్రకారత యోర్భేదానుపగమాద్వేత్యర్థః ॥ నను లింగవిషయత్వేనైవ లింగతావచ్ఛే దకానవచ్ఛిన్నవిషయతైవ ప్రవేశ్యా సంయోగేన వహ్నిసాధ్యకప్రతిజ్ఞాజన్యబో ధే సంయోగస్య స్వరూపత ఏవ సంసర్గతోపగమాన్న తస్యామవ్యాప్తిరతో దూషణాంతరమాహ * ఏవమితి * సంయోగేన వహ్నిసాధ్యక వహ్నిసంయోగ హేతుకప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిముద్ధర్తుం మతం నిరస్యతి * ఏతేనేతి * తద్ధర్మి తావచ్ఛేదకత్వస్యేతి * భూతలత్వధర్మితావచ్ఛేదకత్వస్యేత్యర్థః ॥ భూత లత్వస్య భూతలత్వధర్మితావచ్ఛేదకత్వే భూతలే భూతలత్వప్రకారకజ్ఞానాను

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

వ్యవసాయాపత్తిరితి కేచిత్ * ప్రకారాంతరేణవారణసంభవాదితి * స్వనిష్ఠ ప్రకారతానిరూపితత్వావచ్ఛిన్న నిరూపకతాకత్వమేవ స్వధర్మితావచ్ఛేదకత్వం భూతలంఘటవదితిజ్ఞానేవ భూతలత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యతాయా భూతలత్వనిష్ఠప్రకారతానిరూపితత్వేన భూతలత్వనిష్ఠ ప్రకారతానిరూపకత్వానంగీకారాన్నతత్ స్వతద్ధర్మితావచ్ఛేదకత్వ ప్రసక్తిరితిభావః ॥ వస్తుతస్త్విత్యాది కల్పాంతర మవతారయతి * ఉక్తేతి * విద్వేషాదితి * వస్తుతస్త్వితికల్పే బహిర్భూతత్వాంతాపూరణేన తన్నిర్వచనానావశ్యకత్వాదితిభావః ॥ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ముఖ్యవిశేష్యతేత్యాది ॥ అత్రపంచమవిషయతాయా మవచ్ఛేదకత్వం ద్వివిధం ॥ కోటిప్రవిష్టస్యా వచ్ఛేదకత్వమతసిద్ధం ॥ స్వాతంత్ర్యేణ పనిగమనా విరహాప్రయుక్తంచ ॥ తత్రప్రథమేవిషయతానిష్ఠావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకో ధర్మః వ్యాపకత్వవిషయతా నిరూపితత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతాత్వంచేత్యుభయమ్ ॥ ద్వితీయేచతుర్థవిషయతా నిరూపితత్వ సహితమితిభేదః ॥ మధ్యవర్తివిషయతయోఃభేదేయథాశ్రుతఏవ నిరూప్య నిరూపకభావోఽన్యథాముఖ్యవిశేష్యతానిరూపిత విషయత్వావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత విషయత్వావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత విషయత్వావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత విషయత్వాశే ఇతిరీత్యా వక్తవ్యమ్ ॥ నచతాదృశావచ్ఛేద్యావచ్ఛేదకాభావ నివేశే వ్యతిరేకి పరామర్శీయ సాధ్యాభావ వ్యాపకత్వ విశిష్ట హేత్వ భావవిషయతాయా అసంగ్రహః సంసర్గతాఖ్య ద్వితీయవి షయత్వా వచ్ఛిన్న విషయతాయా అప్రసిద్ధేః ॥ ఏవం ప్రతియోగిత్వ నిష్ఠసాంసర్గిక విషయత్వావచ్ఛిన్న విషయతాయా అపీతి వాచ్యమ్॥పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నముఖ్యవిశేష్యతానిరూపితవిషయతావిశిష్ట విషయతావిశిష్ట విషయతావిశిష్టవిషయతావిశిష్టవిషయత్వం శేఇత్యాదిరీత్యానివేశనీయత్వాత్ ॥ వైశిష్ట్యంచ స్వానిరూపితత్వ స్వనిరూపితవిశేష్యతానిరూపిత విషయత్వావచ్ఛిన్న స్వవిషయత్వానిరూపితత్వోభయసంబంధావచ్ఛిన్న స్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకభేదవత్త్వసంబంధేన ॥ అత్రచ సంసర్గతాయాఃస్వపదేనోపాదానే తన్నిరూపిత ప్రకారతాయాం స్వానిరూపితత్వాసత్త్వేన నిరుక్తోభయసంబంధావచ్ఛిన్న స్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకభేదవత్త్వసంబన్ధేన ప్రకారతాయాం సంసర్గతాసత్త్వాత్ ప్రకారతోపాదానేచతదవచ్ఛిన్న విశేష్యతానిరూపితప్రకా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

తాయాం స్వనిరూపితత్వ సత్త్వేపి స్వనిరూపితత్వాదిద్వితీయ సంబంధ విరహాదేవ తదుభయసంబంధావచ్ఛిన్నస్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకభేదవత్త్వసంబంధేన స్వవిశిష్టత్వ సత్త్వాద్ధేత్వభావసాధ్య విషయతయోరనుగమః ॥ అథవా స్వావచ్ఛిన్నవిషయతానిరూపితత్వస్వనిరూపితత్వైతదన్యతరసంబంధేన విశిష్టత్వం బోధ్యమ్ ॥ అత్ర తాదృశవిషయతాంశే విశేషణవిధయా అవచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకకేత్యనేన చతుర్థవిషయతానిరూపితత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యతానిరూపితప్రకారతాప్రయోజ్యావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నత్వం ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకతాయాం లభ్యతే తత్ర విశేషణవిధయేత్యనుపాదానే తాదృశవిషయతానిష్ఠావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణం చతుర్థవిషయతానిరూపితత్వసహితమేవేతి తదవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకప్రతిబంధకతానసాధ్యం హేతుః వ్యాపకత్వాభావవదితి జ్ఞానీయా కింతు పక్షః సాధ్యవ్యాప్యహేత్వభావవానితి జ్ఞానీయైవేతి తదవచ్ఛేదకవిషయతాశూన్యత్వస్య ఉదాహరణాదిజన్యబోధే సత్త్వాదతివ్యాప్తిః ॥ తదుపాదానపక్షే తూనిరుక్తవిషయతానిరూపితత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యతానిరూపిత ప్రకారతాప్రయోజ్యావచ్ఛేదకతాపర్యాప్తేః కేవలవ్యాపకత్వవిషయతానిరూపితత్వ విశిష్టవిషయతాత్వేపి సత్త్వేన తదవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయతాయా ఉదాహరణాదిజన్యబోధే సత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిః ॥ పర్వతత్వవ్యాపకవాచ్యత్వవజ్జ్ఞేయత్వవన్మేయత్వవద్వృత్తిత్వవాన్ పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదౌ పరామర్శీయవిశిష్టపక్షతావచ్ఛేదక నిష్ఠప్రకారతా నిరూపిత ముఖ్యవిశేష్యతా మారభ్య పంచమీపక్షతావచ్ఛేదకకోటిప్రవిష్ట పర్వతత్వవ్యాపకవాచ్యత్వవిషయతామాదాయ తాదృశప్రతిజ్ఞాయా మవ్యాప్తివారణాయ ముఖ్యవిశేష్యతాయాం పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వం విశేషణం పక్షతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణ ధర్మపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకత్వం తదర్థః ॥ నచ తథాపి పక్షతావచ్ఛేదక నిష్ఠప్రకారతానిరూపిత విశేష్యత్వ తదవచ్ఛిన్న విశేష్యతయోరైక్యే పునర్దోషో దుర్వార ఇతి వాచ్యమ్ ॥ స్వస్యస్వధర్మితావచ్ఛేదకత్వ వారణాయ ధర్మితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతాత్వేన ధూమాదిప్రకారతానిరూపితత్వస్య స్వీకర్తవ్యతయా లక్షణే పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ముఖ్యవిశేష్యతాత్వావచ్ఛిన్న నిరూపకతాకవిషయతానిరూపితేత్యాదిరీత్యా నివేశేన పక్షతావచ్ఛేదకకోటిప్రవిష్టవిషయతాయా అతథాత్వాన్నాతివ్యాప్తిః ॥ నిరుక్తధర్మవిశిష్టవిషయ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

త్వావచ్ఛిన్నత్వమనివేశ్యజనకతావచ్ఛేదకపంచమవిషయతావచ్ఛిన్నత్వ నివే
శే ప్రమేయత్వవద్వహ్నిసాధ్యకస్థలె పరామర్శీయ వహ్నినిష్ఠపంచమవిషయ
తాయావహ్నిః ప్రమేయత్వాభావవానితి జ్ఞానీయ ప్రతిబంధకతాయాం ప్రమే
యత్వనిష్ఠ ప్రకారతానిరూపిత వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యతాత్వేనావ
చ్ఛేదకతయా తాదృశప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక విషయతాశూన్యత్వస్య ప్రతి
జ్ఞాజన్యబోధేఽసత్త్వాదవ్యాప్తిరత స్తథానివేశః ॥ ఇదంచ హేతువ్యాపకత్వని
ష్ఠప్రకారతా నిరూపితప్రమేయత్వ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యత్వ ప్రమేయ
త్వ నిష్ఠప్రకారతానిరూపితశుద్ధవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యతయోరైక్యాభిప్రా
యేణతయోర్భేదేతువ్యాపకత్వనిష్ఠప్రకారతానిరూపితప్రమేయ వహ్నిత్వావ
చ్ఛిన్న ప్రకారతాయా ఏవపంచమీత్వాత్తస్యాశ్చ ప్రమేయత్వాభావవిషయకజ్ఞా
నప్రతిబంధకతానవచ్ఛేదకత్వేనా వ్యాప్తివిరహాదితితునశంక్యమ్ ॥ వ్యాపకత్వ
స్యసాధ్యతావచ్ఛేదకరూపత్వేన వ్యాపకత్వనిష్ఠప్రకారతానిరూపిత సాధ్యతావ
చ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యతాయామపి వ్యాపకత్వ ఘటకప్రమేయత్వ నిష్ఠప్ర
కారతానిరూపితత్వ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నత్వయోస్సత్త్వేనచతస్యాఅపినిరుక్తప్రతి
బంధకతావచ్ఛేదకత్వేనతాదృశప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయతామాదాయావ్యా
ప్తేః॥అథచతుర్థవిషయతాం శేజనకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణ
ధర్మావచ్ఛిన్నత్వ ఘటితపరిష్కారప్రవాచితః తావతాప్యన్వయపరామర్శీయా
ధికరణ నిష్ఠచతుర్థవిషయతాం వ్యతిరేకి పరామర్శీయసంసర్గ విషయతాఘ
టిత హేత్వభావనిష్ఠవిషయతాఞ్చాదాయ తత్తన్నిష్ఠావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధిక
రణీభూత సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపిత విషయతాత్వ సా
ధ్యాభావవ్యాపకత్వ విషయతానిరూపితత్వ విశిష్టహేత్వభావవిషయతాత్వ విశి
ష్టావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక విషయతాయా అన్వయ వ్యతిరేక్యుదాహ
రణజన్యబోధాదౌ సత్త్వాన్నాతివ్యాప్తిరితిచేన్న ॥ ఏవంసతి వహ్నిమాన్ధూ
మాదిత్యాదౌ యత్రధూమస్తత్ర వహ్నిరిత్యుదాహరణ జన్యబోధేపరామర్శీ
యాయాఅధికరణ నిష్ఠచతుర్థవిషయతాతన్నిష్ఠావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతాపర్యా
ప్త్యధికరణం యత్సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతానిరూపితత్వ విశిష్టవిష
యతాత్వం తద్విశిష్టావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవిషయతాశూన్యత్వసత్త్వే
న తాదృశోదాహరణేతివ్యాప్తేః॥తాదృశోదాహరణజన్యబోధేవహ్న్యంశే అధి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

కరణ వృత్తిత్వస్య ప్రకారతయాఽభానేన సాధ్యవిషయతానిరూపితత్వ విశి
ష్టాధికరణ విషయతాశూన్యత్వస్య నిరుక్తబోధేఽక్షతత్వాత్ ॥ నచతాదృశవిశి
ష్టవిషయత్వావచ్ఛిన్నాయా మహానసం ధూమవ్యాపక వహ్న్యభావవదితి జ్ఞా
నీయప్రతిబంధకతా తదవచ్ఛేదికా మహానసవృత్తి వహ్నివిషయితాపి మహా
నసవిశేష్యక విశిష్టవహ్న్యభావబుద్ధౌ మహానసవిశేష్యక విశిష్టవహ్నిప్రకా
రకజ్ఞానస్యేవ మహానసవృత్తిత్వ ప్రకారకజ్ఞానస్యాపి ప్రతిబంధకత్వాదితి వా
చ్యం ॥ ఏకరూపేణ ప్రతిబంధకత్వాభావేన సాధ్యతావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్న ప్ర
కారతానిరూపిత విషయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకస్య మహానసవృ
త్తిత్వ విశిష్టవహ్ని విషయితాయామభావేనాతివ్యాప్తితాదవస్థ్యాత్ * తథాపీ
త్యాది సంగ్రహో బోధ్య ఇతి * అత్రేదముచ్యతే ॥ నిరూప్యనిరూపక భావాప
న్న వ్యాపకత్వత్వావచ్ఛిన్నవిషయతా నిరూపితత్వస్య నతద్వ్యక్తిత్వేననివే
శోఽననుగమాదపితుతాదృశ విషయతానిరూపితత్వత్వేనైవ ఏవంచోదాహర
ణ జన్యబోధీయ సాధ్యవిషయతానిరూపితవ్యాపకత్వవిషయతాత్వ వ్యక్తేరపిసా
మాన్యరూపేణావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వాత్తద్వద్విషయతాశూన్యత్వస్యోదాహ
రణ జన్యబోధేఽసత్త్వేనాతివ్యాప్త్యభావాత్తాదృశ ధర్మవిశిష్ట విషయతాశూ
న్యత్వ మపహాయతాదృశ ధర్మవద్విషయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక
విషయతాశూన్యత్వనివేశో వ్యర్థ ఇతి ప్రతిభాతి తథాపి తాదృశ సామాన్య
రూపేణాపి తద్వ్యక్తేరేవావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకత్వ మిత్యభిప్రాయేణేదమితి
నచైవంగోత్వాభావః ప్రమేయత్వవ్యాపక వాచ్యత్వవత్సాస్నాభావవాన్ గో
త్వాభావాదిత్యాదౌ ముఖ్యవిశేష్యతా నివేశేపి హేతువిశేష్యకపరామర్శీయ
ముఖ్యవిశేష్యతామారభ్యపంచమీయా ప్రమేయత్వవ్యాపక వాచ్యత్వ విషయ
తాతామాదాయోక్తరీత్యాఽవ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ పక్షముఖ్యవిశేష్యకపరా
మర్శస్యైవజనకత్వ మితిమతోపగమాత్ ॥ అథవా హేతుతావచ్ఛేదకసంబం
ధావచ్ఛిన్నాధేయత్వ సంబంధావచ్ఛిన్న పక్షతావచ్ఛేదక పర్యాప్త్యావచ్ఛేదక
తాక ప్రకారత్వానిరూపకత్వస్య పక్షముఖ్యవిశేష్యతాయాం నివేశేతాత్ప
ర్యాత్ ॥ పర్యాప్తినివేశాన్నసమవాయ సంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతయా దధి
విశిష్ట దధిపక్షక ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః ॥ నన్వత్ర వహ్న్యభావవ్యాపకాభా
వవాన్ పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదౌ వ్యతిరేకిపరామర్శీయ పంచమీంసాధ్యా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

భావవ్యాపక హేత్వభావవిషయతామాదాయనిరుక్తప్రతిజ్ఞాయా మవ్యాప్తిరితి చేన్న ॥ హేత్వభావస్య సాధ్యాభావవ్యాపకత్వేన ప్రమేయత్వాదినాఽతిప్రసంగాత్ ॥ కింతుహేత్వభావత్వేన తథాచ సాధ్యాభావవ్యాపకతా వచ్ఛేదకహేత్వభావత్వరూప వ్యాపకత్వవిషయతా నిరూపితత్వ విశిష్టవిషయతాత్వ విశిష్టావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వస్య కేవలసాధ్యాభావ వ్యాపకత్వవిశిష్టాభావత్వావచ్ఛిన్న విషయతాయా మసత్త్వేననిరుక్తప్రతిజ్ఞాయాంలక్షణసమన్వయాత్ ॥ అథ పర్వత ఆలోకవ్యాపకవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిః॥ ధూమవ్యాపకాలోక వ్యాపకవహ్నిసమానాధికరణ ధూమవాన్ పర్వతఇతిపరామర్శీయ పర్వతత్వావచ్ఛిన్న ముఖ్యవిశేష్యతానిరూపితేత్యాదిక్రమేణయా పంచమీవిషయతా ఆలోకవ్యాపకత్వ విశిష్టవహ్ని విషయతాతదంశే స్వవిశేషణవిధయా అనుమితిజనకతా వచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతావర్యాప్త్యధికరణం యదాలోకవ్యాపక వహ్నివిషయతాత్వం తద్వద్విషయతాశూన్యత్వస్య తజ్జన్యశాబ్దబోధేఽసత్త్వాదితి చేన్న ॥వహ్నివ్యాప్యధూమవాన్పర్వతఇతి పరామర్శీయధూమవ్యాపక వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాయాం పంచమ్యాంవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయతాత్వంజనకతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతాశ్రయీభూతోధర్మస్తద్వద్విషయతాశూన్యత్వస్య ప్రతిజ్ఞాజన్యబోధేసత్త్వాత్పర్వతో వహ్నిమానితిప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిరతో జనకతావచ్ఛేదకతా వచ్ఛేదకతాపర్యాప్తిరుపాత్తాసాచహేతువ్యాపకత్వ విశిష్టప్రకృత సాధ్యవిషయతాత్వఏవ నతు తదేకదేశే మానాభావాదితి పర్వతఆలోకవ్యాపక వహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞాయాంనావ్యాప్తిః ॥ ఏతేన పర్వత ఆలోకవ్యాపకవహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తివారణాయ సాధ్యతా వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపితాధికరణ విషయతానిరూపితాధేయత్వ విషయతానిరూపిత హేతువిషయతానిరూపితపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యతా శాలినిశ్చయత్వా వ్యాపికాయానిరుక్తపంచమవిషయతా తదంశే విశేషణవిధయా వచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతా పర్యాప్త్యధికరణం యత్తద్వద్విషయతాశూన్యత్వస్య నివేశనీయత్వేన నోక్తప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః ॥ ఆలోకవ్యాపకత్వ విశిష్టవహ్నివిషయతాయాస్తాదృశనిశ్చయత్వ వ్యాపకత్వాద్ధేతువ్యాపకత్వ విశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయతాయాః సాధ్యాభావవ్యాపకత్వవిశిష్టహేత్వభావ విషయతాయాశ్చ తాదృశనిశ్చయత్వావ్యాపకత్వాత్తత్రలక్షణస

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

మన్వయః ॥ కేవలసాధ్యసమానాధికరణహేతుమాన్ పక్షతావచ్ఛేదకవిశిష్టః
పక్ష ఇతి జ్ఞానేపి తాదృశనిశ్చయత్వసత్త్వేన తత్ప్రతి తాదృశవిశిష్టవిషయతాయా అ
సత్త్వాదితి పరాస్తమ్ ॥ తథాసతి ముఖ్యపదోపాదానస్య పక్షతావచ్ఛేదకా
వచ్ఛిన్నేత్యస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకహేతుతావచ్ఛేదకోపాదానస్య దీధితికృదుక్త
స్య కించిద్వ్యాపకత్వవిశిష్టనిరూపితత్వస్యచ వైయర్థ్యాపత్తేః ॥ తథాహిగో
త్వాభావః ప్రమేయత్వవ్యాపకవాచ్యత్వవత్సాస్నాభావవాన్గోత్వాభావాది
త్యాదౌ ప్రమేయత్వవ్యాపకత్వవిశిష్టవాచ్యత్వవిషయతాయాః ప్రమేయత్వ
వ్యాపకత్వవాచ్యత్వసమానాధికరణధర్మవానిత్యాదౌ తాదృశవాచ్యత్వవిష
యతాయా వహ్న్యభావవ్యాపకప్రమేయత్వవాన్ పర్వతో వహ్నిమానిత్యా
దౌ వహ్న్యభావవ్యాపకత్వవిశిష్టప్రమేయత్వవిషయతాయా ద్రవ్యత్వవ్యా
ప్యసంయోగవద్వృత్తిధర్మవానయమిత్యాదౌ సంయోగవ్యాపకత్వవిశిష్టద్ర
వ్యత్వవిషయతాయా గుణవ్యాప్యరూపవానయం స్పర్శవానిత్యాదౌ రూప
వ్యాపకత్వవిశిష్టగుణవిషయతాయాశ్చ తాదృశనిశ్చయత్వవ్యాపకత్వా
త్తాదృశనిశ్చయతావ్యాపికా హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవ్యా
పకత్వవిశిష్టసాధ్యవిషయతైవేతి తచ్ఛూన్యత్వస్య తాదృశప్రతిజ్ఞాజన్య
బోధేషు సత్త్వాల్లక్షణసంగమనాత్ ॥ ఏవమపి గోత్వాభావః గోత్వాభావ
వ్యాపకవాచ్యత్వవత్సాస్నాభావవాన్గోత్వాభావాదిత్యాదిస్థలీయప్రతిజ్ఞాయా
మవ్యాప్తిస్తాదృశనిశ్చయత్వవ్యాపికాయా గోత్వాభావవ్యాపకత్వవిశిష్టసాధ్య
తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతా తదంశే తాదృశవిషయతాత్వం యథావచ్ఛేద
కతాయాః పర్యాప్త్యధికరణం తథాగోత్వాభావవ్యాపకత్వవిశిష్టవిషయతా
త్వరూపసామాన్యధర్మోఽపి తథావిధావచ్ఛేదకతాయాః పర్యాప్త్యధికరణం
భవతీతి తద్వద్విషయతాశూన్యత్వస్య తత్ప్రతిజ్ఞాజన్యశాబ్దబోధేఽసత్త్వాత్ ॥
నచ తదంశేఽవచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణం యో ధర్మస్తస్మిన్ తాదృశనిశ్చయ
త్వావ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వంవాచ్యం ॥ గోత్వాభావవ్యాపకత్వవిశిష్టసాధ్యతా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషతాంశే తాదృశసామాన్యధర్మస్యావచ్ఛేదకతాపర్యా
ప్త్యధికరణత్వేపి తస్యతాదృశనిశ్చయత్వావ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వవిరహేణ
తాదృశవిషయతాత్వస్యైవ తాదృశత్వేన తద్వద్విషయతాశూన్యత్వస్య తత్ప్రతి
సత్త్వాన్నావ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ తథాపిగోత్వాభావవ్యాపకవాచ్యత్వవత్సా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

స్నాభావవానితి ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తేర్దుష్పరిహరత్వాత్ ॥ యత్ర గోత్వా
భావ వ్యాపకవాచ్యత్వస్య ప్రమేయత్వేన భానం తత్ర ప్రమేయవత్స్నాభావస
మానాధికరణ గోత్వాభావవాన్గోత్వాభావ ఇతి నిశ్చయే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛి
న్నేత్యాదిక్రమేణ తాదృశనిశ్చయత్వస్య సత్త్వేన తత్ర గోత్వాభావ వ్యాపకత్వ
విశిష్టవాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్న విషయత్వాసత్త్వేన గోత్వాభావ వ్యాపకత్వత్వావచ్ఛి
న్నప్రకారతానిరూపితవాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్న విషయతాత్వస్య తాదృశనిశ్చయ
త్వా వ్యాపకతావచ్ఛేదకతయా పంచమవిషయతాంశేఽవచ్ఛేదకతా పర్యాప్త్య
ధికరణతయా చానుగత ధర్మత్వేన తద్వద్విషయతాశూన్యత్వస్య తత్రాభావా
త్ ॥ ఏవం గోత్వాభావ వ్యాపకవాచ్యత్వ సమానాధికరణ ధూమవాన్ పర్వ
తో వహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తిః ॥ యత్ర గోత్వాభావ వ్యాపకవాచ్య
త్వస్య ప్రమేయత్వేన భానం తత్ర వహ్ని సమానాధికరణ ధూమవాన్ ప్రమేయ
సమానాధికరణ ధూమవానితి నిశ్చయే తాదృశ నిశ్చయత్వస్య సత్త్వేన గోత్వా
భావ వ్యాపకత్వత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపిత వాచ్యత్వత్వావచ్ఛిన్న విశే
ష్యతాయా అసత్త్వేన తాదృశవిశేష్యతాత్వస్యోక్తరూపాక్రాంతత్వాత్ ॥ అ
థ సాధ్యతావచ్ఛేదక ఘటకతావచ్ఛేదకాతిరిక్తానవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాక సాధ్య
విషయతానిరూపితాధికరణ విషయతానిరూపితేత్యాదిక్రమేణ పక్షతావచ్ఛేదకా
వచ్ఛిన్న విశేష్యతా శాలినిశ్చయత్వం నిరుచ్య తాదృశ నిశ్చయత్వావ్యాపకతా
వచ్ఛేదకత్వం వాచ్యం ఉక్తస్థలే ప్రమేయత్వస్య తద్ఘటకతానవచ్ఛేదకతయా న
దోషః ॥ ఏవం పక్షతావచ్ఛేదక ఘటకతావచ్ఛేదకాతిరిక్తానవచ్ఛిన్నావచ్ఛేద
కతాక పక్షవిశేష్యతాశాలినిశ్చయత్వం నిర్వాచ్య మతేనోక్తద్వితీయ దోష
ఇతి చేన్న ॥ తథాపి గోత్వాభావో గోత్వాభావవ్యాపకప్రమేయవత్స్నా
భావవాన్ ప్రమేయత్వ వ్యాపక వాచ్యత్వ సమానాధికరణ ధూమవాన్ పర్వ
తో వహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞాయామవ్యాప్తేర్వజ్రలేపత్వాత్ ॥ ప్రమేయత్వస్యాపి
సాధ్యతావచ్ఛేదక ఘటకతావచ్ఛేదకత్వాత్పక్షతావచ్ఛేదక ఘటకత్వాచ్చ ॥ అ
థ యద్యద్రూపావచ్ఛిన్నస్య యస్యయస్య సాధ్యతావచ్ఛేద ఘటకతా తత్తద్రూ
పాతిరిక్త రూపానవచ్ఛిన్న తత్తన్నిష్ఠావచ్ఛేదకతాక సాధ్యనిష్ఠవిషయతాని
రూపితేత్యాదిక్రమేణ తాదృశనిశ్చయత్వం వాచ్యం తథాచోక్తస్థలే ప్రమేయత్వ
వ్యాపకవాచ్యత్వత్వేన రూపేణ తాదృశవాచ్యత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదక ఘటక,

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

తయానదోషః ॥ ఏవం యద్యద్రూపావచ్ఛిన్నస్య యస్య పక్షతావచ్ఛేదక ఘ
టకత్వం తత్తద్రూపాతిరిక్త రూపానవచ్ఛిన్న తత్తన్నిష్ఠావచ్ఛేదకతాకపక్షనిష్ఠ
విశేష్యతాశాలినిశ్చయత్వం నిరుచ్యతాదృశ నిశ్చయతావ్యాపకతానవచ్ఛేదక
త్వం నిర్వాచ్యమితి నకోఽపి దోషఇతిచేత్తర్హి పక్షతావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్న ము
ఖ్యవిశేష్యతాత్వ నివేశనాపేక్షయా కిం లాఘవమితి నగ్వప్రయాసోఽనాదేయఏ
వ * కించిద్వ్యాపకత్వేతి * కించిద్వ్యాపకత్వవిషయితా నిరూపితేత్యర్థః
*వస్తుతస్త్వితి * అభావనిష్ఠవిషయతాభిన్నత్వమితి * అభావతావనవచ్ఛిన్న
త్వమిత్యర్థః ॥ తేనాభావపక్షకాభావత్వ సాధ్యకస్థలేఽన్వయపరామర్శ
యాధికరణ నిష్ఠచతుర్థ విషయతాయా అభావమాత్రనిష్ఠత్వేపి నక్షతిః ॥ న
చైవం ముఖ్యత్వంవ్యర్థం సాస్నాభావనిష్ఠచతుర్థవిషయతాయా అభావతావ
వచ్ఛిన్నత్వాదితివాచ్యం ॥ ఏవమపి ప్రమేయత్వ వ్యాపకవాచ్యత్వవజ్జ్ఞేయ
త్వసాధ్యకస్థలే నిరుక్తరీత్యా అవ్యాప్తేస్తతాన్నర్థక్యాల్ ॥ సాస్నాభావ సా
ధ్యకస్థలె ప్రయోజనదర్శనంచ ప్రథమకల్పాభిప్రాయేణ ॥ నను ద్వితీయకల్పే
ధూమవ్యాపకప్రమేయత్వవాన్ హ్రదో ధూమాభావవాన్వహ్న్యభావా దిత్యా
ద్యవ్యతిరేకి పరామర్శీయహేతుసంసర్గవిషయతావ్ఘటితచతుర్థ విష
యతాయావహ్నినిష్ఠాయాఅభావత్వానవచ్ఛిన్నత్వేన తద్ఘటితపంచమ విషయ
తాధూమవ్యాపకత్వ నిషేత్యవ్యాప్తిరితిచేన్న ॥ హేతుభూతాభావప్రతియోగి
తావచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్నత్వస్యైవచతుర్థవిషయతాయాం నివేశనీయత్వాల్ ॥ న
చ తత్రాపిహేతౌ ప్రతియోగిత్వస్య సంసర్గతయాభానేన పక్షవిషయతాని
రూపితహేతువిషయతానిరూపితాభావ విషయతానిరూపితాభావత్వ విషయతా
యానిరుక్తవిశేషణాక్రాంతాయాశ్చతుర్థ్యాస్సత్త్వేన తద్ఘటితానవచ్ఛేదకత్వ
విషయతామాదాయావ్యాప్తిః ॥ ఏవం పృథివీత్వవ్యాపకవాచ్యత్వవద్గగనంపృథి
వీత్వాభావవదవృత్తిత్వాదిత్యాదావపి నిరుక్తరీత్యాఽవ్యాప్తిరితివాచ్యం ॥ హే
తుభూతాభావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావృత్తిత్వస్యాపి చతుర్థవిషయతాయాం
నివేశనీయత్వాల్ ॥ ఏవందిశైవవాచ్యత్వంఘటవృత్తిఅప్రతియోగిత్వాదిత్యాదావ
త్రఘటవృత్తిత్వాభావస్తత్ర ప్రతియోగిత్వమిత్యుదాహరణే నాతివ్యాప్తిః ॥
తత్రవ్యతిరేకి పరామర్శీయాయాఅపి చతుర్థ్యా విశేషణద్వయాక్రాంతాయాః
పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయతానిరూపిత హేతుసంసర్గవిషయతానిరూ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

పితహేతువిషయతానిరూపితప్రతియోగిత్వ నిష్ఠసాంసర్గికవిషయతాయాః ప్ర
సిద్ధత్వేన తన్నిరూపితహేత్వభావ విషయతానిష్ఠావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదక ధర్మా
వచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాక ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక విషయతాయాః సత్త్వాత్ ॥య
ద్యపి తాదృశ సంసర్గతాయా అపి హేతుభూతాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదక
ప్రతియోగితాత్వావచ్ఛిన్నత్వం॥ తథాపి తాదృశావచ్ఛేదకతా పర్యాప్త్యధికరణ
ధర్మానవచ్ఛిన్నత్వస్యైవ నివేశనీయత్వేనో క్తసంసర్గవిషయతాయాఃప్రతియో
గితాత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాత్వస్యైవావచ్ఛేదకతయా తత్పర్యాప్త్యధికరణ
ధర్మపర్యాప్తావచ్ఛేదకత్వాభావాత్ ॥ నచైవమపి పర్వతోవహ్నిమాన్ జా
తిమద్వహ్న్యసమానాధికరణ ధర్మాదిత్యాదౌ పరామర్శీయహేతుతావచ్ఛే
దక కోటిప్రవిష్ట వహ్నివిషయతామాదాయావ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ ధర్మితా
వచ్ఛేదకతానాత్మకత్వస్య నివేశనీయత్వాత్ ॥ ఏవమభావత్వానవచ్ఛిన్నత్వ
మపి చతుర్థవిషయతాయాం నివేశనీయం తేన ధూమవ్యాపకమేయత్వవా
నాకాశః నిర్ధూమః ఆధేయత్వాభావాదిత్యాదౌ ధూమవ్యాపకాధేయత్వా
భావవానితి పరామర్శీయముఖ్య విశేష్యతామారభ్య పంచమీవ్యాపకత్వకో
టిప్రవిష్ట ప్రతియోగిత్వవిషయతామాదాయ దర్శితప్రతిజ్ఞాయాం నావ్యాప్తిరి
తి సుధియోవిభావయన్త్వనాగ్రహేణేతి దిక్ ॥ నను విషయతాయా యేన
రూపేణ జనకతావచ్ఛేదకత్వం తేనరూపేణ తస్యాః ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక
త్వ ఏవసర్వమిదం సంభవతి తదేవ న,పరామర్శస్యానుమితిజనకత్వే కల్పనీ
యేవ్యాప్తిఘటకపదార్థాంశే నిశ్చయత్వాద్య నివేశప్రయుక్తలాఘవానురో
ధాద్వ్యాప్తివిశిష్టహేతువైశిష్ట్యావగాహినిశ్చయత్వేనైవ కారణత్వంవాచ్యం॥
తచ్చవిశేష్యే విశేషణమితిరీత్యాజ్ఞాన వ్యావృత్తంధూమత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేద
కతానిరూపితవ్యాపకత్వత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతానిరూపితవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నా
వచ్ఛేదకతానిరూపితాధికరణ నిష్ఠావచ్ఛేదకతానిరూపితాధేయత్వా వచ్ఛిన్నా
వచ్ఛేదకతా నిరూపితహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతా నిరూపిత పక్షతా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యతానిరూపిత విశేష్యతాశాలినిశ్చయత్వం॥తథాచవి
శిష్ట వైశిష్ట్యావగాహినిశ్చయ త్వావచ్ఛిన్నం ప్రతివిశేషణతావచ్ఛేదకప్రకారక
నిర్ణయత్వేన కారణతయాపూర్వం వ్యాప్తిఘటకతత్తద్విశేషణతావచ్ఛేదకప్ర
కారక నిశ్చయసత్త్వే ప్రతిబంధకవశాదేవ తత్తదంశే సంశయాత్మకజ్ఞానాసం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

భవేత్తదంశే నిశ్చయత్వస్య కారణతావచ్ఛేదక కోటావనివేశాత్ ॥ అనచ్ఛేదకత్వంచ ప్రకారత్వాది విలక్షణంప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకంచ విశేష్యవిశేషణమితిరీత్యా జ్ఞానసాధారణం ప్రకారతాత్వాది విశిష్టమేవ॥నత్వవచ్ఛేదకతాత్వాదివిశిష్టమిత్థంచ పంచమవిషయతాంశే విశేషణవిధయా అనుమితిజనకతా వచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణవ్యాపకత్వత్వావచ్ఛిన్నా వచ్ఛేదకతానిరూపితవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నా వచ్ఛేదకత్వత్వ విశిష్టానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాయా అప్రసిద్ధత్వేనాసంభవః ॥ నచ, తదుపలక్షితవిషయత్వావచ్ఛిన్నత్వనివేశాన్నదోషఇతివాచ్యమ్॥ తథాసతి జాతివిశిష్ట వహ్నిసాధ్యకస్థలే పూర్వోక్తరీత్యాఽవ్యాప్తేః ॥ నచ సాధ్యతావచ్ఛేదక విశిష్టవిషయత్వ వ్యాపకత్వం తాదృశప్రతిబంధకతాయాం విశేషణందేయమితివాచ్యమ్ ॥ తథాసతి ముఖ్యత్వస్య వైయర్థ్యాదితిచేన్న ॥ పంచమవిషయతాంశే జనకతావచ్ఛేదకతా వచ్ఛేదకతాత్వావచ్ఛిన్నా నధికరణస్వానవచ్ఛేదకప్రకారతాకంయద్యత్తదవచ్ఛేదక విషయితాశూన్యత్వం బోధేవిశేషణందేయం స్వంప్రతిబంధకతా జాతివిశిష్టవహ్నిసాధ్యకస్థలే వహ్నిర్జాతిమాన్నవేతి సంశయప్రతిబంధకతాచ న స్వపదార్థః తదనవచ్ఛేదక వ్యాపకత్వవిషయితాయాఅవచ్ఛేదకత్వత్వావచ్ఛిన్నాధికరణత్వాత్ ॥ కింతువ్యాపకత్వసంశయప్రతిబంధకతైవ స్వపదార్థః తదనవచ్ఛేదక ప్రకారతాయా అవచ్ఛేదకతాత్వా వచ్ఛిన్నానధికరణత్వాదితి నప్రతిజ్ఞోదాహరణయోరసంగ్రహావితి హృదయమ్॥ అథైతాదృశాఽనుగమస్యదీధితికారాభిప్రేతత్వేద్రవ్యత్వ వ్యాప్యసంయోగవద్వృత్తిధర్మవానయం ద్రవ్యత్వవాన్ గుణాద్గుణవ్యాప్యరూపవానయంస్పర్శవాన్ రూపాదిత్యాదౌ ప్రతిజ్ఞాసంగ్రహాయానచ్ఛేదకద్వయోపాదానమిత్యాదినాప్రకృతహేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నస్య ప్రకృతసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న గమకతోపయికేత్యత్రహేతుతావచ్ఛేదక సాధ్యతావచ్ఛేదకయోర్భిన్నవేశవ్యాప్తికథనా సంగతిస్తథాహి ప్రథమస్థలే ప్రకృతానుమితిత్వావచ్ఛిన్నజన్యతా నిరూపితపరామర్శ నిష్ఠజనకతాయా మవచ్ఛేదకీభూతాయా పంచమీపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యతానిరూపిత హేతునిష్ఠవిషయతానిరూపితాధేయత్వ నిష్ఠవిషయతా నిరూపితాధికరణ నిష్ఠవిషయతానిరూపితాయా గుణత్వావచ్ఛిన్న నిరూపిత వ్యాపకత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వ విషయతా తన్నిష్ఠవిషయతాత్వస్యైవావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణతయా త్రా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

దృశవిషయతాత్వావచ్ఛిన్న విషయతాశూన్యశాబ్దబోధజనకత్వస్య తత్ప్రతిజ్ఞా
యాం సత్త్వేనావ్యాప్త్యభావేన హేతుతావచ్ఛేదకపదంవ్యర్థమ్ ॥ ద్వితీయస్థ
లేపి ప్రకృతానుమితిత్వావచ్ఛిన్న జన్యతానిరూపిత పరామర్శనిష్ఠజనకతా
యామవచ్ఛేదకీభూతాయా పక్షముఖ్య విశేష్యతానిరూపిత విషయతామారభ్య
రూపత్వావచ్ఛిన్న నిరూపితవ్యాపకత్వ విశిష్టస్పర్శత్వావచ్ఛిన్న నిష్ఠాపంచ
మీ విషయతా తన్నిష్ఠవిషయతాత్వస్యైవావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధి
కరణతయా తద్వద్విషయితాశూన్యత్వస్య తత్ప్రతిజ్ఞాజన్యశాబ్దబోధే సత్త్వేనత
త్రావ్యాప్తివిరహేణ సాధ్యతావచ్ఛేదకపదమపివ్యర్థమ్ ॥ నచతాదృశపరామర్శ
నిష్ఠజనకతాయామవచ్ఛేదకీభూతా ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకీభూతద్రవ్యత్వవ్యాప్య
సంయోగసమానాధికరణధర్మావచ్ఛిన్న ముఖ్యవిశేష్యతానిరూపితతత్తద్ధర్మని
ష్ఠవిషయతానిరూపితాధేయత్వనిష్ఠవిషయతానిరూపితాధికరణనిష్ఠవిషయతాతన్ని
రూపితాయా పంచమీ ద్రవ్యత్వవ్యాప్యసంయోగత్వావచ్ఛిన్న విషయతా ఏవంద్వి
తీయే రూపవ్యాపకత్వ విశిష్టగుణవిషయతా తన్నిష్ఠవిషయతాత్వస్యానుమితి జన
కతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణత్వేన తద్వద్విషయతా శూన్యత్వ
స్య తాదృశప్రతిజ్ఞాజన్యశాబ్దబోధేఽసత్త్వేనావ్యాప్త్యా తదుపాదాన సార్థ
క్య మితివాచ్యమ్ ॥ స్వస్యస్వధర్మితా వచ్ఛేదకతావత్త్వాద్ద్రవ్యత్వ వ్యాప్య
సంయోగ సమానాధికరణ ధర్మావచ్ఛిన్న విశేష్యతా నిరూపితప్రకారతా
యాః సంయోగ సమానాధికరణధర్మేఽనంగీకారాత్ ॥ అన్యథాతదుభయో
పాదానేపి ప్రమేయత్వ వ్యాపకవాచ్యత్వ సమానాధికరణధూమవాన్పర్వ
తో వహ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞాయా మవ్యాప్త్యాపత్తేః ॥ తాదృశపక్షతావచ్ఛేదకా
వచ్ఛిన్న విశేష్యతానిరూపిత ధూమనిష్ఠవిషయతా నిరూపితాధికరణ నిష్ఠవిషయ
తా నిరూపితవ్యాపకత్వ విశిష్టవాచ్యత్వ నిష్ఠవిషయతాత్వస్యాపి ప్రకృతానుమి
తి జనకతావచ్ఛేదకతా వచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణత్వేన తద్వద్విషయతా
శూన్యత్వస్యతత్ప్రతిజ్ఞాజన్య శాబ్దబోధేఽసత్త్వాత్ ॥ నచానుమితౌ తజ్జనకీ
భూత పరామర్శేవా ప్రకృత పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యకత్వ నివే
శప్రయోజన విరహేణేదంత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యకద్రవ్యత్వ విధేయకానుమి
తి జనకేదం త్వావచ్ఛిన్న విశేష్యకద్రవ్య త్వవ్యాప్య సంయోగత్వావచ్ఛి
న్న ప్రకారకపరామర్శనిష్ఠజనకతాయా మవచ్ఛేదకీభూతాయా పంచమీ సం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

యోగత్వావచ్ఛిన్నవ్యాపకత్వ విశిష్టద్రవ్యత్వవిషయతాతన్నిష్ఠవిషయతాత్వస్యా
పీదంత్వావచ్ఛిన్నోద్దేశ్యక ద్రవ్యత్వ విధేయకానుమితి జనకతావచ్ఛేదకతా
వచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణత్వేన తద్వద్విషయతాశూన్యత్వస్య తత్రాభావా
దితి తత్రావ్యాప్తివారణాయానుమితౌ హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న హేతుక
త్వనివేశలాభాయ ప్రకృతహేతుతావచ్ఛేదకనివేశనమ్ ॥ తథాచ తాదృశానుమి
తి జనకప్రకృతహేతుతావచ్ఛేదకీభూతగుణత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారకపరామర్శని
ష్ఠజనకతాయా మవచ్ఛేదకీభూతాపక్షవిశేష్యతానిరూపిత గుణత్వావచ్ఛిన్నవి
షయతాతన్నిరూపితాధేయత్వ విషయతా నిరూపితాధికరణ విషయతానిరూపి
తాయాపంచమీ గుణత్వావచ్ఛిన్న వ్యాపకత్వవిశిష్ట ద్రవ్యత్వవిషయతాతచ్ఛూ
న్యత్వస్య తత్రసత్త్వాన్నావ్యాప్తిరేవ మిదంత్వావచ్ఛిన్నోద్దేశ్యకోయః గుణ
త్వావచ్ఛిన్నవిధేయతాకానుమితి జనకోగుణవ్యాప్య రూపవానయమితి పరా
మర్శస్తదీయోక్తక్రమేణ పంచమ్యాం విషయతాయాంరూప వ్యాపకత్వ విశి
శిష్టగుణత్వ విషయతాత్వం గుణత్వేన స్పర్శవిధేయకానుమితి జనకతావచ్ఛే
దకతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణం తద్వద్విషయతా శూన్యబోధజనకత్వస్య
ద్వితీయప్రతిజ్ఞాయా మసత్త్వాదవ్యాప్తిరతః సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యక
త్వస్యానుమితౌ నివేశలాభాయ సాధ్యతావచ్ఛేదక నివేశనమితివాచ్యమ్ ॥ తథా
సతి ప్రమేయత్వవ్యాపక వాచ్యత్వ సమానాధికరణ ధూమవాన్ పర్వతో వ
హ్నిమానితి ప్రతిజ్ఞాయా మవ్యాప్తిస్తాదృశ పరామర్శీయ పర్వతత్వావచ్ఛి
న్న విశేష్యతానిరూపిత ప్రకృతహేతుతా వచ్ఛేదకీభూతధూమత్వావచ్ఛిన్న
విషయతానిరూపితాధేయత్వ విషయతానిరూపితాధికరణవిషయతా నిరూపిత
ప్రమేయత్వ వ్యాపకత్వవిశిష్ట వాచ్యత్వవిషయతాత్వస్య తథాత్వేన తద్వద్వి
షయతాశూన్యత్వస్య తత్రాభావాత్ ॥ ఏవంధూమవ్యాపకాలోకసమానాధిక
రణ ధూమవాన్ పర్వతో వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదిస్థలీయ ప్రతిజ్ఞాయా మ
వ్యాప్తిర్బోధ్యా ॥ అనుమితౌ పరామర్శేచ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విష
యకత్వ నివేశేచ తాదృశపరామర్శీయ ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న వి
శేష్యతామారభ్యపంచమీ న ప్రమేయత్వ వ్యాపకత్వవిశిష్ట వాచ్యత్వ విషయ
తా కింతుధూమవ్యాపకత్వ విశిష్ట వహ్నివిషయతాతచ్ఛూన్యత్వస్య తత్ర స
త్త్వాన్నావ్యాప్తిః ॥ న చైవమపి సంయోగత్వావచ్ఛిన్న హేతుకాయాగుణత్వా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

వచ్ఛిన్న హేతుకాయాశ్చ ద్రవ్యత్వ వ్యాప్యసంయోగవద్వృత్తిధర్మవానయం ద్రవ్యత్వవానిత్యాద్యనుమితేరేకాకారతయా తాదృశానుమితి జనకసంయోగత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారకపరామర్శీయ పంచమవిషయతా మాదాయావ్యాప్తి వారణాయావచ్ఛేదక పదోపాదానం ॥ తథాచ గుణత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారక పరామర్శీయ పంచమవిషయతామాదాయనావ్యాప్తిరితివాచ్యమ్ ॥ సంయోగత్వావచ్ఛిన్న హేతుకతాదృశానుమిత్యప్రసిద్ధేః ॥ ద్రవ్యత్వవ్యాప్యసంయోగవద్వృత్తిధర్మవానయం ద్రవ్యత్వవాన్ సంయోగాదిత్యాది న్యాయప్రయోగాభావాదతఏవ దీధితికృతాపి వహ్నివ్యాప్య ధూమవాన్ పర్వతో వహ్నిమానిత్యాదికస్తు నన్యాయప్రయోగ ఇత్యుక్తమేవంచ కథం భట్టాచార్యాణా మనుగమప్రకారస్సంభవతీతి చేత్, అత్రోచ్యతే॥ తాదృశన్యాయప్రయోగాభావేనసంయోగత్వావచ్ఛిన్న హేతుకపరార్థానుమితేరప్రసిద్ధత్వేపి అనుమితిపదేనస్వార్థానుమితిపరార్థానుమితిసాధారణానుమితిత్వావచ్ఛిన్నత్వస్యైవవివక్షణీయతయా సంయోగత్వావచ్ఛిన్న హేతుకతాదృశస్వార్థానుమితేః ప్రసిద్ధతయాతామాదాయావ్యాప్తివారణాయ హేతుతావచ్ఛేదకనివేశః॥ తథాచద్రవ్యత్వవ్యాప్యసంయోగవద్వృత్తిధర్మవానయం ద్రవ్యత్వవ్యాప్య సంయోగవానితి పరామర్శస్య గుణత్వావచ్ఛిన్నా ప్రకారకత్వేపి తాదృశధర్మవానయం ద్రవ్యత్వ వ్యాప్య గుణవానితి పరామర్శస్యైవ తథాత్వేన తాదృశపరామర్శీయనిరుక్తపంచమవిషయతాశ్శాన్య శాబ్దబోధజనకత్వస్య తత్ప్రతిజ్ఞాయాం సత్త్వాన్నావ్యాప్తిః ఏవం గుణవ్యాప్య రూపవానయం స్పర్శవాన్ రూపాదిత్యాదౌ గుణవ్యాప్య రూపవానయం గుణవానిత్యనుమితి జనకపరామర్శ మాదాయావ్యాప్తిరతః సాధ్యతావచ్ఛేదకనివేశః ॥ వస్తుతస్తు, పక్షతావచ్ఛేదక ధర్మనిష్ఠప్రకారతాయాః పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ముఖ్యవిశేష్యతానిరూపితత్వమిత్యేతత్సూచనాయ తదనుసరణమ్ ॥ తథాహి హేతువ్యాపకత్వ విశిష్టసాధ్యవిషయతా సాధ్యాభావ వ్యాపకత్వవిశిష్ట హేత్వభావవిషయత్వయోర్న తాద్రూప్యేణనివేశః కింతు నిరుక్తపంచమవిషయతాత్వేన రూపేణసాతు హేతువ్యాపకత్వ విశిష్టసాధ్యవిషయతా సాధ్యాభావవ్యాపకత్వవిశిష్ట హేత్వభావవిషయతా ఏతదన్యావాభవతు పరంతుపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ముఖ్యవిశేష్యతేత్యాదిక్రమేణపంచమవిషయతాగ్రాహ్యేనతుయథాకథంచిత్పంచమవిషయతేత్యేత త్సూచనా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

య తదుపాదానమ్ ॥ ఉపాత్తేచ తస్మిన్ యథాపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యతానిరూపితాపంచమీ గుణత్వావచ్ఛిన్న సాధ్యవిషయతాభవలితథాగ్రాహ్యనతు పక్షతావచ్ఛేదకనిష్ఠప్రకారతాతస్యాః పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విశేష్యతానిరూపితత్వాదితి నిశ్చేతుంశక్యతఇతి తదన్యత్వాదకోఽయంగ్రంథఇతి నకోపిదోషః ॥ వస్తుతస్తు, తచ్చేత్యాదినా విశిష్యాన్వయ వ్యతిరేకవ్యాప్త్య నవగాహిత్వ నివేశకల్పేపిభట్టాచార్యసంమతఃదీధితౌ వ్యాకారాభావేపిస్వయంవిశిష్యాపి తదవగాహిత్వస్యేత్యభిధానాదేవంచ తత్కల్పఏవ వ్యావృత్తిప్రదర్శనపరోఽయంగ్రంథః సత్వానుగమపక్షఇతితత్త్వమ్ ॥ * సత్యంతోత్తరేతి * మూలోక్తప్రతిజ్ఞాలక్షణఘటకీభూతసత్యంతాదుత్తరేత్యర్థః ॥ తేన జనకత్వేసతీత్యస్య న త్యాగః * తిఙర్థస్యేతి * స్వర్గకామోయజేతేత్యాదౌ విధ్యర్థకలిఙ్ప్రత్యయః తిఙ్రూపస్తదర్థఇష్టసాధనత్వం తస్యధాత్వర్థే భానాదితిభావః * ద్వితీయాంతనామార్థేతి * స్తోకంపచతీత్యాదావిత్యాదిః ॥ * ఆధేయత్వకర్మత్వాదితి * భూతలేఘటస్తండులంపచతీత్యాదావాధారతావద్భూతలవాన్ ఘటఃకర్మతావత్తండులవాన్ పాకఇత్యేవబోధస్సర్వత్రచదర్శితవ్యుత్పత్తి విరోధఇత్యాశయః ॥ భూతలే ఘటఇత్యాదౌ సప్తమ్యర్థః అధికరణత్వం తత్రఘటాన్వయః ఘటాన్వితాధికరణత్వస్య భూతలేన్వయఇతి ప్రత్యయార్థస్య విశేషణత్వస్వీకారేపి నదర్శితవ్యుత్పత్తివిరోధఇత్యాశయేనశంకతే * నచేతి * నోక్తాతిప్రసంగః ॥ భూతలంఘటఇత్యాదితో నభూతలవాన్ ఘటఇతిబోధప్రసంగః ॥ శేషప్రతిజ్ఞాగ్రంథే హేతుగ్రంథేచ కృష్ణంభట్టలిఖితాదధికలేఖనీయాభావాత్తద్విచారస్తత్రైవ ద్రష్టవ్యోవిస్తరభయాన్నాత్రలిఖ్యతే ॥

విదుషాం కర్ణభూషాయై రఘునాథేననిర్మితే ॥
న్యాయరత్నేఽవయవగ్రంథస్సమ్పూర్ణతామగాత్ ॥

ఇతిమీమాంసాన్యాయపఞ్చాస్యశ్రీమద్రాఘవాచార్యశిష్యస్యపర్వతే
ఇత్యుపనామక రఘునాథస్యకృతౌ న్యాయరత్నాభిధాయాం
గదాధరీయపఞ్చవాదటిప్పణ్యామవయవగ్రంథః

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

॥ శ్రీ అథపక్షతాగ్రంథాంతర్గతసంశయపక్షతావిచారః శ్రీ ॥

వ్యాప్త్యనంతరం పక్షధర్మతానిరూప్యత ఇతి మూలమ్ ॥ తత్ర వ్యాప్తిపదస్య వ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణార్థకతయా వ్యాప్త్యనంతరమిత్యస్య వ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణ ధ్వంసాధికరణకాలవృత్తీత్యర్థస్తస్య నిరూప్యత ఇత్యత్ర లక్షణాది ప్రకారక ప్రతిపత్త్యనుకూలవ్యాపారరూప నిపూర్వకరూపధాత్వర్థ నిరూపణేఽభేదేనాన్వయః కర్మాఖ్యాతవశాచ్చ మయేత్యధ్యాహార్యం తదర్థమత్సమవేతకృతౌ జన్యతాసంబన్ధేన ధాత్వర్థనిరూపణాఽన్వయస్తాదృశ నిరూపణస్యాఖ్యాతార్థవిషయత్వే తస్య చ పక్షధర్మతాపదార్థేఽన్వయస్తథా చ మత్సమవేతకృతిజన్యం యద్వ్యాప్తిస్వరూప నిరూపణధ్వంసాధికరణకాలీనాభిన్నం నిరూపణం తద్విషయతాశ్రయః పక్షధర్మతేత్యన్వయబోధః గాధాధర్యాం * మూల ఇతి * మూలనిష్ఠో యో వ్యాప్త్యాదివృత్తి నిరూపకతాకసంగత్య ప్రదర్శనప్రయుక్తాసంగతత్వజ్ఞానాధీనో న్యూనత్వప్రలపితత్వ శంకాధీనోపేక్షారూపన్యూనతాపరిహారస్తదిచ్ఛావాన్ వ్యాప్త్యాదినిష్ఠ సంగతిప్రదర్శనకర్తా దీధితికారస్తాదృశప్రదర్శన సమానకాలీనమూలావతరణానుకాలకృతిమానితి తదర్థబోధ్యః ॥ నన్వనుమితి లక్షణోపోద్ఘాత సంగత్యా వ్యాప్తి పక్షధర్మతయోర్నిరూపణీయత్వే పక్షధర్మతానిరూపణ ప్రతిబంధకప్రథమోపస్థిత వ్యాప్తిస్వరూపనిరూపణేచ్ఛయా స్తన్నిరూపణేన నివృత్తావవశ్యవక్తవ్యత్వరూపావసరసంగతేః పక్షధర్మతాయాం జ్ఞాతుం శక్యత్వాన్న తయోః సంగత్యప్రదర్శనమితి చేత్ ॥ అత్ర కేచిత్ ॥ వ్యాప్తిస్వరూపం నిరూప్యేత్యుక్త్వైవ తన్నిరూపణేచ్ఛాయాం తన్నిరూపణప్రతిబంధకత్వం జ్ఞాయతే నాన్యథేత్యనుభవాన్నావసరసంగతిలాభ ఇత్యాహుః ॥ సంగత్యప్రదర్శనేనేత్యస్య సంభవద్వ్యవత్సంగత్య ప్రదర్శనేనేత్యర్థ ఇత్యపరే ॥ తన్నత్రైసంభవదావ్యవత్సంగతిప్రదర్శనసంప్రదాయ విరోధ ఏవ న్యూనతాశబ్దార్థో న తు పూర్వోక్తః ॥ అనుమితి లక్షణేతి దీధితావనుమితేర్లక్షణమితి షష్ఠీతత్పురుష భ్రమనిరాసాయాహ ॥ * అనుమితిలక్షణమనుమితిస్వరూపమితి * తదనుకూలసంగత్యేత్యత్ర తృతీయార్థో జ్ఞానజన్య జిజ్ఞాసాధీనత్వం తస్య వ్యాప్తిపక్షధర్మతామితి ద్వితీయాంతోపస్థాప్యవ్యాప్తి పక్షధర్మతావిషయకత్వాన్వితే నిరూపయితుమిత్యత్ర ధాత్వర్థే నిరూపణేఽన్వయః సమభివ్యాహృత క్రియాన్విత సమానకర్తృకత్వ సహిత స్యే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

చ్ఛాధీనేచ్ఛావిషయత్వం తుమున్ప్రత్యయార్థః ॥ అన్వయకృతో భావే ఇత్యను
శాసనాదరేచ తాదృశసంబంధేనైవ ప్రకృత్యర్థస్యాన్వయః ॥ ఆహేతి ప్రతిజానీ
తే ఇత్యర్థః ॥ అన్వయవహితోత్తర కాలకర్తవ్యత్వ ప్రకారకబోధానుకూల
వ్యాపారరూపప్రతిజ్ఞారూప తదర్థే నిరుక్తతుమున్ప్రత్యయార్థాన్వయస్తాదృ
శప్రతిజ్ఞాన్వితాఖ్యాతార్థకృతేరాక్షిప్తప్రథమాంతార్థకర్తర్యన్వయః స్తథాచ
తాదృశసంగతిజ్ఞాన జన్యజిజ్ఞాసాధీనం యద్వ్యాప్తిపక్షధర్మతావిషయక నిరూ
పణం తదిచ్ఛావిషయతత్సమానకర్తృకనిరుక్తప్రతిజ్ఞానుకూలకృతిమాన్ మణికా
ర ఇతి విశిష్టదీధితివాక్యార్థః * యద్యపీతి * యద్యపి పక్షో వహ్నిమానిత్యా
దౌ పక్షతాయాః కారణతావచ్ఛేదక ఘటకత్వ సంభవః తథాపి సర్వత్రైవ తథేతి
భావః ॥ యద్వా అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన సంగతిప్రదర్శన సంప్రదాయమనురు
ధ్యేదమ్ * తత్ప్రకారాభావాదితి * శ్రూయమాణాచ్ సంవలితస్యైవ ప్రతీక
ధారణ నియమాదితి భావః ॥ నను కుతోఽయం నియమ ఇత్యత ఆహ * ప్రత్యక్షే
త్యాదీతి * అథ సాధ్యపదస్యానువృత్తిత్వమిత్యస్య సాధ్యవదితి ప్రతీకధారణాత్
మూలాచ్ సహితస్యైవ ప్రతీకధారణమితి న నియమః ॥ నచ యత్రాచ్ సహి
తస్యైవ ప్రతీకధారణం తత్రైవాయం నియమః సాధ్యవదిత్యాదౌ హలంతస్యై
వ ధారణాన్న దోష ఇతి వాచ్యమ్ ॥ ఏవమపి నన్వనుమితి హేతుభూతేత్యాదే
ర్నిత్యాది ప్రతీకధారణస్యాసంగతేరవారణాదితి చెన్న ॥ యత్ర సమాసఘట
కస్యాచ్ సహితస్య ప్రతీకధారణం తత్రైవ దర్శిత నియమ ఇతి న కోఽపి దోషః ॥ నచా
గ్రిమ ప్రత్యక్షపదస్య ప్రతీకధారణమితి భ్రమనిరాసార్థం ప్రత్యక్ష ఇతీతి ప్రతీ
కధారణం సమ్యగేవేతి వాచ్యమ్ ॥ ప్రథమోపాత్తస్యైవ ప్రతీకధారణ నియమే
న తాదృశభ్రమాసంభవాద్దర్శిత నియమస్యైవ దీధితికృత్సంమతత్వమవిరుద్ధమ్ ॥
* సందిగ్ధః సాధ్యరూపో ధర్మో యత్రేతి వ్యుత్పత్త్యేతి * తాదృశవ్యుత్పత్త్యా య
త్రేతి, సప్తమ్యంతార్థయద్విశేష్యతాకత్వస్య సంశయవిషయరూప సందిగ్ధప
దార్థైకదేశ సంశయేనాన్వయస్తాదృశసంశయ విషయస్య సాధ్యరూపధర్మేణా
న్వయః స్తథాచ యద్విశేష్యక సందేహవిషయీభూతో సాధ్యాభిన్నో ధర్మ ఇ
తి విగ్రహవాక్యాద్బోధః సమాసేతు సాధ్యాభిన్నప్రకారక సంశయవిశేష్యాల
క్షణయా ఉత్తరపదార్థః పూర్వపదం తాదృశలక్షణా తాత్పర్యగ్రాహకం సంది
గ్ధః సాధ్యధర్మపదోత్తరభావప్రత్యయేన తాదృశసంశయవిశేష్యత్వం బో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ధ్యతే తచ్చ విశేష్యతా సంబంధేన తాదృశసంశయపర్యవసితం పక్షత్వమిత్యర్థః। * ధర్మపదసార్థక్యాయేతి * సాధ్యంధర్మోయత్రససాధ్యధర్మా ఇతివ్యుత్పత్తిస్తత్రయత్రేతి సప్తమ్యంతార్థయన్నిరూపితత్వస్యాధేయతావిశిష్టరూపధర్మపదార్థైకదేశాధేయతాయామన్వయ స్తాదృశధర్మపదార్థస్యాభేదేన సాధ్యేఽన్వయస్తథాచ యన్నిరూపితాధేయతావిశిష్టం సాధ్యమితి విగ్రహవాక్యార్థః సమాసేతు సాధ్యనిష్ఠధర్మతానిరూపిత ధర్మితావాన్ లక్షణయోత్తరపదార్థః పూర్వపదంతాదృశ లక్షణాతాత్పర్యగ్రాహకం సాధ్యధర్మపదోత్తర భావప్రత్యయేన తాదృశధర్మిత్వంబోధ్యతే ॥ సందిగ్ధశ్చ తత్సాధ్యధర్మత్వమితి కర్మధారయే ప్రాగ్దోవహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ ప్రాగ్దాదౌ సందిగ్ధసాధ్యధర్మిత్వరూప పక్షత్వమప్రసిద్ధం స్యాదిత్యతః * స్వస్మిన్నితి * తథాచ సందిగ్ధం సాధ్యధర్మిత్వం యత్రేతివ్యుత్పత్త్యా యద్విశేష్యక సందేహవిషయీభూతం సాధ్యధర్మిత్వ మితివిగ్రహవాక్యార్థః సమాసేతుసాధ్య ధర్మిత్వప్రకారక సంశయవిశేష్యో లక్షణయోత్తరపదార్థః పూర్వపదంతాత్పర్యగ్రాహకం భావప్రధానత్వేన తాదృశసంశయవిశేష్యత్వం విశేష్యతాసంబన్ధేనసాధ్యధర్మిత్వ ప్రకారక సంశయవత్త్వం పక్షత్వమితి పర్యవసితమ్ *సాధ్యేతి* సాధ్యేసందిగ్ధం ధర్మిత్వంయస్యేతి వ్యుత్పత్త్యాసప్తమ్యంతార్థసాధ్యవిశేష్యతాకత్వస్య సంశయ విషయరూపసందిగ్ధపదార్థైకదేశే సంశయేఽన్వయః యస్యేతిషష్ఠ్యంతార్థయన్నిరూపితత్వస్యాధేయత్వరూపేధర్మిత్వేఽన్వయ స్తథాచ సాధ్యవిశేష్యకసందేహవిషయీభూతం యన్నిరూపితం ధర్మిత్వమితి విగ్రహవాక్యార్థః సమాసేతు యన్నిరూపిత ధర్మిత్వప్రకారక సంశయవిశేష్యం లక్షణయోత్తరపదార్థః పూర్వపదంతాత్పర్య గ్రాహకంభావ ప్రత్యయేన తాదృశ సంశయవిశేష్యత్వం విశేష్యతాసంబన్ధేన యన్నిరూపితధర్మిత్వ ప్రకారకసంశయవత్త్వరూపం పర్యవసితం పక్షత్వమితిలభ్యతఇతిజ్ఞేయమ్ ॥ పర్యవసితకార్య కారణభావమాహ *ఏవంచేతి* పర్వతత్వసామానాధికరణ్యేనవహ్నిసాధ్యకస్థలీయ కార్యతావచ్ఛేదకస్య నీలపర్వతోవహ్నిమానిత్యనుమితిసాధారణతయా తాదృశానుమితేశ్చ తాదృశపర్వతోవహ్నిమాన్నవేతి సంశయాభావేపి నీలపర్వతో వహ్నిమాన్నవేతి సంశయాదుత్పత్తేర్వ్యతిరేక వ్యభిచార ఇతి కార్యతావచ్ఛేదక కోటౌ పర్వతత్వావచ్ఛిన్నత్వ మనివేశ్య * శుద్ధపర్వత

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

త్వావచ్ఛిన్నేతి * పర్వతత్వనిష్ఠనిరవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాభిన్నావచ్ఛేదకత్వాని రూపికేతి తదర్థః ॥ జాతిత్వేన పర్వతత్వావగాహివహ్న్యనుమితిమాదాయత ద్దోషతాదవస్థ్యమతః ప్రతియోగిభూతావచ్ఛేదకతాయాంనిరవచ్ఛిన్నత్వనివేశః యద్యపి జాతిమాన్ వహ్నిమానితినిశ్చయ సాధారణతాదృశనిశ్చయత్వ వ్యాప కత్వస్య పర్వతో వహ్నిమాన్నవేతి సంశయప్రతిబంధకతాయా మసత్త్వాదసం భవ ఇతి కారణతావచ్ఛేదకకోటావపి శుద్ధత్వ నివేశఆవశ్యక ఇతితన్నివేశాకథ నేన న్యూనతాసంభావ్యతే తథాపి తత్ర విశేష్యతాయాం పర్వతత్వనిష్ఠనిర వచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకత్వ నివేశే నావ్యసంభవ వారణ సంభవాత్ పర్వ తత్వ నిష్ఠనిరవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతా భిన్నావచ్ఛేదకత్వానిరూపకత్వ రూప శుద్ధ పర్వతత్వావచ్ఛిన్నత్వ నివేశె ప్రయోజనాభావ ఇతి తన్నివేశా కథనమితిధ్యే యం ॥ కార్యతావచ్ఛేదకకోటౌ శుద్ధసంయోగసంబంధావచ్ఛిన్నత్వా నివేశె ప ర్వతత్వ సామానాధికరణ్యేన వహ్నిసాధ్యకేఽవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనానుమితేరపి కార్యతావచ్ఛేదకాక్రాంతతయా తస్యాశ్చ తాదృశపర్వతత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్య భావావగాహిసంశయం వినాపి పర్వతత్వ సామానాధికరణ్యేన వహ్న్యభావసం శయాదుత్పత్త్యా వ్యతిరేకవ్యభిచార ఇతితన్నివేశః సంయోగత్వనిష్ఠావచ్ఛేదక తాభిన్నావచ్ఛేదకత్వానిరూపక సంయోగనిష్ఠసాంసర్గికవిషయతావచ్ఛేదకతా కత్వం తదర్థః ॥ యత్తు, సంయోగేన వహ్నిసాధ్యకే సంయుక్తసంయోగేన వ హ్న్యనుమితే రపికార్యతావచ్ఛేదకాక్రాంతతయా తస్యాశ్చతాదృశ సంయోగే న వహ్నిమాన్నవేతి సంశయాభావె ప్యుత్పత్తేర్వ్యతిరేక వ్యభిచారఇతి కార్య తావచ్ఛేదకె శుద్ధసంయోగావచ్ఛిన్నత్వనివేశః కించిన్నిష్ఠ సాంసర్గిక విషయ తా నిరూపితసంయోగ నిష్ఠసాంసర్గిక విషయతానిరూపకత్వం తదర్థ ఇతి॥త దసత్ ॥ పరంపరాసంబంధేన విశిష్టబుద్ధౌ పరంపరాఘటక విశేష్యీభూత సం సర్గవిషయతాయాం విశేష్యతానిరూపితత్వస్య తద్ఘటకప్రకారీభూతసంసర్గ విషయతాయాం ప్రకారతానిరూపితత్వస్యైవ స్వీకృతత్వా చ్ఛుద్ధపర్వతత్వావ చ్ఛిన్నోద్దేశ్యతా నిరూపితాయా సంయోగనిష్ఠసంసర్గతాతన్నిరూపితాయా శుద్ధవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విధేయతాతచ్ఛాల్యనుమితిత్వస్య కార్యతావచ్ఛేదకత్వో పగమేనైవ దర్శితవ్యభిచార వారణాత్ ॥ ఏవంశుద్ధవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నత్వానివె శె పర్వతః సుందరవహ్నిమానిత్యనుమితేః పర్వతపక్షకవహ్నిసాధ్యకస్థలీయకా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ర్యతావచ్ఛేదకాక్రాన్తతయా తస్యాశ్చ తాదృశపర్వతో వహ్నిమాన్న వేతిసం
శయాభావేపి పర్వతః సున్దరవహ్నిమాన్న వేతి సంశయాదుత్పత్త్యావ్యతిరేకవ్య
భిచారఇతి తన్నివేశః ॥ వహ్నిత్వనిష్ఠ నిరవచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాభిన్నావచ్ఛేద
కతానిరూపకత్వం తదర్థః ॥ జాతిత్వేన వహ్నిత్వావగాహ్యనుమితి మాదా
య తద్దోషఇతి ప్రతియోగిభూతావచ్ఛేదకతాయాం నిరవచ్ఛిన్నత్వంవిశేషణం.
* నతుస్వరూపసంబంధవిశేషఇతి * అవచ్ఛిన్నత్వఘటకమవచ్ఛేదకత్వంప్రకా
రతాధికరణతావిషయతావచ్ఛేదకత్వాదిరూపం మూలాగ్రిమే ప్రతీయమానద్రై
శికావచ్ఛేదకత్వాదిరూపంచ నేత్యర్థః * సకలసాధారణవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న వ
త్తానిశ్చయత్వేనైవ ప్రతిబంధకత్వ కల్పనాదితి * అథ పర్వతోవహ్నిమాన్ మ
హానసీయవహ్నిమాంశ్చత్వరీయ వహ్నిమానిత్యాది నిశ్చయసాధారణ వహ్నిత్వా
వచ్ఛిన్న ప్రకారతాశాలినిశ్చయత్వస్య దుర్వచత్వాత్కథం తాదృశనిశ్చయత్వే
నైకప్రతిబంధకత్వంతాదృశనిశ్చయానాం॥ తద్భిన్నవహ్నిసామాన్యాభావాప్రకార
కత్వేసతి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాకత్వం మహానసీయవహ్నిమాన్నవాప
ర్వతఇతి సంశయస్యాపి వహ్నినిశ్చయత్వాపత్తేః ॥ నచవహ్నిత్వవ్యాప్య ధర్మా
వచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాకాభావత్వేన వహ్నిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాకప్రతియోగితా
కాభావత్వేనవావహ్నిసామాన్యాభావ తద్విశేషాభావా ననుగమయ్య తాదృశా
భావత్వవిశిష్టాప్రకారకత్వేసతి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాకత్వమేవ వహ్ని
త్వావచ్ఛిన్నవత్తానిశ్చయత్వ మనుగతమితి నోక్తదోషఇతివాచ్యమ్ ॥ చత్వరీ
యవహ్న్యభావవాన్ మహానసీయవహ్నిమానితి నిశ్చయస్యాసంగ్రహాపత్తేరితి
చేన్న ॥ స్వవిశిష్టాధికరణతాన్యత్వ స్వావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్న ప్రకారతా ని
రూపిత పర్వతత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యతానిరూపిత విశేష్యతీయత్వోభయసంబ
న్ధేన వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతావిశిష్టాధికరణతావజ్జ్ఞానత్వమేవ వహ్నిత్వమ
హానసీయ వహ్నిత్వాద్యవచ్ఛిన్న వత్తానిశ్చయ సాధారణమనుగతం పర్వతే వ
హ్నిత్వావచ్ఛిన్న వత్తానిశ్చయత్వంసువచం ప్రథమసంబంధఘటక మధికరణ
తాయాం స్వవైశిష్ట్యంచ స్వావచ్ఛేదకధర్మపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాక ప్రతియోగి
తాకాభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపిత పర్వతత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యతాని
రూపిత విశేష్యతీయత్వ స్వనిరూపిత పర్వతత్వావచ్ఛిన్న విశేష్యతానిరూపి
త విశేష్యతీయత్వోభయసంబంధేన ॥ స్వావచ్ఛేదకత్వేనైవ స్వరూపసంబం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ధేన స్వావచ్ఛేదకతాశ్రయస్యైవ వివక్షణాత్ మహానసీయ వహ్నిమాన్ నవహ్ని
సామాన్యాభావవాన్వేతి సంశయస్య స్వావచ్ఛేదక వహ్నిత్వపర్యాప్తావచ్ఛేద
కతాక ప్రతియోగితాకాభావ ప్రకారత్వేన తన్నిష్ఠాధికరణతాయాం నోక్తోభ
యసంబన్ధేన వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతావిశిష్టాన్యత్వమితి న తస్య వహ్నిత్వా
వచ్ఛిన్న వత్తానిశ్చయత్వమ్ ॥ మహానసీయవహ్నిమాన్నవేతి సంశయస్య మహా
నసీయవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతారూప స్వపదార్థ నవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్ర
కారతాయా ముభయమప్యవచ్ఛేదకం తత్పర్యాప్తావచ్ఛేదకతాక ప్రతియోగితా
క మహానసీయవహ్న్యభావ ప్రకారకత్వాత్తన్నిష్ఠాధికరణతాయా నోక్తోభయ
సంబన్ధేన వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతావిశిష్టాధికరణతాన్యత్వమితి తద్వ్యదా
సః మహానసీయవహ్నిమాన్నవా చత్వరీయ వహ్నిమాన్నిత్యాంశిక నిశ్చయే చ
త్వరీయవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిరూపిత విశేష్యతీయాధికరణతైవ
తాదృశీతి తత్రనిశ్చయత్వాపత్తిః జన్యతాసంబన్ధేనేచ్ఛావదన్యత్వమేవానా
హార్యత్వ మనుగతం సుపచమాహార్యజ్ఞానే ఇచ్ఛాయా హేతుత్వోపగమాత్ ॥న
చ సర్వస్యైవ జ్ఞానస్యేశ్వరేచ్ఛాజన్యత్వేన తదన్యజ్ఞానాప్రసిద్ధిరితి వాచ్యం ॥
జన్యతావచ్ఛేదక జ్ఞానత్వవత్త్వసంబన్ధేనేచ్ఛాభావవత్త్వస్య వివక్షితత్వాదీశ్వ
రేచ్ఛాయాః కార్యత్వావచ్ఛిన్నం ప్రత్యేవ హేతుతయా జ్ఞానత్వస్య తజ్జన్యతా
నవచ్ఛేదకత్వేనానుపపత్త్యభావాత్ ॥ వస్తుతస్తు,సమవాయసంబంధావచ్ఛిన్నే
చ్ఛానిష్ఠజనకతానిరూపిత జన్యతావదన్యత్వమేవ తత్ ॥ ఈశ్వరేచ్ఛాయా విష
యతాసంబన్ధేనైవ హేతుత్వాన్న తాదృశ జ్ఞానాప్రసిద్ధిః ॥ అథైనమప్యప్రామా
ణ్య జ్ఞానానామననుగతానామేవ ఉత్తేజకతయా నవహ్నిమాన్ మహానసీయ వ
హ్నిమానిత్యాది సకలనిశ్చయసాధారణమేకం ప్రతిబంధకత్వం సంభవతీతి చేన్న
విశేష్యతైకక్షణావచ్ఛిన్నైకాత్మవృత్తిత్వరూప సామానాధికరణ్యోభయ సం
బంధావచ్ఛిన్న ప్రతియోగితాక తత్తదప్రామాణ్య గ్రహాభావవిశిష్టవహ్నిమ
త్తానిశ్చయత్వేన తేషామేకప్రతిబంధకత్వమిత్యభిప్రాయః ॥ అథైవమపి మ
హానసీయవహ్నిమత్తానిశ్చయస్య మహానసీయవహ్నిసామాన్యాభావవత్తా బుద్ధి
ప్రతిబంధకత్వే ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకం యది మహానసీయ వహ్నిత్వనిష్ఠావచ్ఛే
దకతాక ప్రతియోగితాకాభావ వత్తాజ్ఞానత్వం తదాసుందరమహానసీయవహ్న్య
భావవత్తాజ్ఞానస్యాపి తత్ప్రతిబధ్యత్వాపత్తిః ॥ యదిచ మహానసీయ వహ్నిత్వ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

పర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతాక ప్రతియోగితాకాభావవత్తాజ్ఞానత్వం తదాహ్యేకత్ర
పర్యాప్తస్యోభయత్ర పర్యాప్తత్వమితి న్యాయేన సుందరమహానసీయవ
హ్న్యభావస్యాపి మహానసీయవహ్నిత్వ పర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతాక ప్రతియోగితా
కాభావత్వేన తద్దోషతాదవస్థ్యమేవాతో మహానసీయత్వ నిష్ఠావచ్ఛేదకతాభి
న్న వహ్నిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాభిన్నావచ్ఛేదకత్వా నిరూపకప్రతియోగితాకా
భావ వత్తాజ్ఞానత్వస్యైవ తథాత్వం వక్తవ్యం తథాచ వహ్నిసామాన్యాభావ వ
త్తాజ్ఞానస్యాపి తేనరూపేణ మహానసీయవహ్నిమత్తాజ్ఞాన ప్రతిబధ్యత్వా త్త
త్ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకకోటౌ మహానసీయత్వ విషయతాయా నివేశావశ్యకత
తయా వహ్నిసామాన్యాభావబుద్ధిప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకకోటౌ మహానసీయత్వ
విషయతానంతర్భావోక్తిః కథం సంగచ్ఛతఇతిచేత్ ॥ అత్రకేచిత్ ॥ మహాన
సీయత్వ నిష్ఠావచ్ఛేదకతాభిన్న వహ్నిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాభిన్నావచ్ఛేదకత్వాని
రూపకత్వ ఘటితరూపస్య మహానసీయ వహ్నిసామాన్యాభావ బుద్ధిప్రతిబంధ
కతావచ్ఛేదకత్వే గౌరవాన్మహానసీయత్వ వహ్నిత్వే తద్గత ద్విత్వావచ్ఛిన్న ప
ర్యాప్తికావచ్ఛేదకతాక ప్రతియోగితాకాభావవత్తాజ్ఞానత్వస్యైవ తత్ప్రతిబధ్య
తావచ్ఛేదకతయా వహ్నిసామాన్యాభావ వత్తాజ్ఞానత్వస్య తదనాక్రాంత త
యా తాదృశోక్తిః సంగచ్ఛతఇత్యాహుః ॥ ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వ సాధ్య
తావచ్ఛేదకత్వయోః పర్యాప్త్యనివేశేత్వాహ *నవేతి* అథ సాధ్యతావచ్ఛేదకప
ర్యాప్త్యవచ్ఛేదకతాక ప్రకారకత్వ నిష్ఠస్వరూపసంబంధ రూపావచ్ఛేదక తాక
త్వస్య ప్రతిబంధకతా విశేషణత్వేనైవోక్తదూషణద్వయస్యాపి వారణసంభవా
దనాహార్యత్వాది గురుతరవిశేషణ విశిష్టసాధ్య వత్తాజ్ఞానత్వ వ్యాపకప్రతిబంధక
తానివేశోనయుక్తః ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదక పర్యాప్తత్వంచావచ్ఛేదకతాయా
ముపలక్షణం తేన వహ్నిసాధ్యకస్థలే వహ్నిత్వనిష్ఠ ప్రకారతావచ్ఛేదకతాయా
మహానసీయవహ్నిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతా సాధారణవహ్నిత్వ నిష్ఠావచ్ఛేదకతాత్వే
న వహ్నిసామాన్యాభావ బుద్ధిప్రతిబంధకతా వచ్ఛేదకకోటౌ ప్రవేశేపి నవ
హ్నిమాన్నవాపక్షఇతిసంశయాసంగ్రహః ॥ మహానసీయ వహ్నిత్వపర్యాప్త
త్వో పలక్షితావచ్ఛేదక తాకప్రకారతాయా వహ్నిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాక ప్రకా
రతాత్వేన వహ్నిసామాన్యాభావబుద్ధిప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక కోటౌ ప్రవిష్టత
యా సమహానసీయ వహ్నిసాధ్యకే వహ్నిసామాన్యాభావ కోటికసంశయాస్తు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

గ్రహోపి ॥ శుద్ధవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యకేవహ్నిత్వపర్యాప్తత్వోపలక్షితావ
చ్ఛేదకతాకప్రకారతాయామహానసీయవహ్న్యభావబుద్ధిప్రతిబంధకతానవచ్ఛేద
కతయానమహానసీయవహ్న్యభావకోటికసంశయస్యాసంగ్రహః ॥ అథమహానసీయ
వహ్నిత్వనిష్ఠావచ్ఛేదకతాయా అపివహ్నిత్వపర్యాప్తత్వమేకత్రా(ప)పర్యాప్తస్యో
భయత్రాపి పర్యాప్తత్వమితి న్యాయేనాక్షతమితికథం వహ్నిసాధ్యకే మహానసీయ
వహ్న్యభావకోటిక సంశయస్య పక్షతాత్వ వారణమితిచేత్ ॥ అత్రకేచిత్ ॥ సా
ధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదక ధర్మావచ్ఛిన్నానవచ్ఛేదకతాకత్వమేవ
ప్రకారతాయాం తత్పర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకత్వం ॥ నచ మహానసీయ వహ్నిమ
త్త్వజ్ఞానీయ ప్రకారతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదకాపేక్షాబుద్ధివిశేష విష
యత్వరూపద్విత్వ శరీరేవహ్నిత్వవిశేషణవహ్నిత్వత్వాదేరపి ప్రవిష్టతయా త
ద్దోషతాదవస్థ్యంశక్యమ్ ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యవచ్ఛేదక ధర్మప
ర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకత్వస్య పర్యాప్తివిశేషణత్వేన సామంజస్యాదిత్యాహుః ॥
వస్తుతస్తు, కించిదవిశేషిత ధర్మావచ్ఛిన్నసాధ్యకే సాధ్యతావచ్ఛేదక నిష్ఠనిరవ
చ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాభిన్నావచ్ఛేదకత్వా నిరూపకత్వస్య స్వవ్యాపకత్వస్వసా
మానాధికరణ్యోభయసంబంధేనసాధ్యతావిశిష్టాన్యస్వరూపస్యవాప్రకారతాయాం
సాధ్యతావచ్ఛేదక పర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకత్వస్య వివక్షణాన్నకోపిదోషఇతిధ్యే
యం ॥ యత్తు, ప్రకారతాయాః ప్రకారస్వరూపత్వమతేమహానసీయ వహ్నౌ మ
హానసీయవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతారూపత్వస్యేవ శుద్ధవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న
ప్రకారతారూపత్వస్యాప్యనపవాద తయా శుద్ధవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న సాధ్యకే
మహానసీయ వహ్నిమాన్నవా పక్షఇతి సంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తి వారణా
యానన్యవృత్తిత్వ రూపావచ్ఛిన్నత్వనివేశఆదృతః ॥ నచైవం మహానసీ
య వహ్నిసాధ్యకే మహానసీయ వహ్నిమాన్నవేతిసంశయస్య పక్షతాత్వా
నుపపత్తిః సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారతా నిరూపకత్వస్య కేవలవ
హ్నిమత్తానిశ్చయ సాధారణత్వాదితివాచ్యమ్ ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న
ప్రకారతాత్వావచ్ఛిన్న నిరూపకతాకత్వ విశిష్టనిశ్చయస్యైవ సాధ్యవత్తాని
శ్చయపదేన వివక్షణాత్ ॥ నచైవంసతి తాదృశ ప్రకారతాత్వావచ్ఛిన్నా
వచ్ఛేదకతాక ప్రతిబంధకతాయా నివేశోపి సంభవతీతి సమస్తమేతస్యానుపపత్తిరి
తివాచ్యమ్ ॥ ఏవంసతి మహానసీయవహ్నిసాధ్యకేమహానసీయవహ్నిమాన్ వహ్ని

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

సామాన్యాభావవాన్నవేతిసంశయాసంగ్రహప్రసంగాదితి॥ తన్న॥ ప్రకారతాత్వా
వచ్ఛిన్ననిరూపకతాయాః ప్రకారస్వరూపత్వపక్షే ఉక్తాతిప్రసంగస్య దుర్వారత్వా
త్॥ యదపి శుద్ధవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న సాధ్యకే వహ్నిఘటోభయత్వావచ్ఛిన్నత
దభావకోటిక సంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తి వారణాయ న్యూనవృత్తిత్వ రూ
పావచ్ఛిన్నత్వ నివేశః ఉభయత్వావచ్ఛిన్నాభావవత్తాజ్ఞానం ప్రత్యుభయత్వప్ర
కారకోభయవత్తాజ్ఞానస్యాపి ప్రతిబంధకతాయా గ్రంథకారానుమతత్వాదితి॥ తద
పి న॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతాభిన్న ప్రకారతాత్వానవచ్ఛిన్నత్వస్య
ప్రతిబంధకతాయాం నివేశనీయత్వాత్॥ ఏవమప్యనాహార్యత్వాది విశేషణ విశి
ష్టజ్ఞానత్వవ్యాపకత్వనివేశాపేక్షయా లాఘవం నిష్ప్రత్యూహమేవ॥ నచ సాధ్య
తావచ్ఛేదకపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాక ప్రకారతాభిన్నత్వం నివేశ్యతే ఉత సాధ్యతా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతాభిన్నత్వం వా॥ నాద్యః॥ తాదృశ మహానసీయవహ్ని
త్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాయా అపి వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాత్వేన వహ్నిసామా
న్యాభావబుద్ధిప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకతయా వహ్నిసాధ్యకే వహ్నిమాన్న వేతి సం
శయాసంగ్రహప్రసంగాత్॥ న ద్వితీయః॥ మహానసీయవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకార
తాయా వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాభిన్నత్వాభావేన వహ్నిసాధ్యకే మహాన
సీయవహ్నిమాన్న వేతి సంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తిరితి వాచ్యం॥ సాధ్యతావచ్ఛేద
కాతిరిక్తధర్మావచ్ఛేద్యత్వ ప్రకారతాత్వోభయావచ్ఛిన్నప్రకారతానిష్ఠావచ్ఛే
దకతాకాన్యత్వేన ప్రతిబంధకతాయాః సాధ్యతావచ్ఛేదకపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాక
ప్రకారతాన్యసాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నాయా పక్షతావచ్ఛేదకా
వచ్ఛిన్న విశేష్యతానిరూపితప్రకారతాతదనిరూపకత్వేన జ్ఞానస్య వా విశేషణీయ
త్వాత్॥ ద్వితీయకల్పే సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నత్వనివేశాచ్చ న మహాన
సీయవహ్నిసాధ్యకే పరంపరాసంబంధావచ్ఛిన్నమహానసీయత్వనిష్ఠప్రకారతాశా
లిమహానసీయవహ్నిమాన్న వేతి సంశయాసంగ్రహప్రసంగః న వా పూర్వకల్పే
ప్రకారతాత్వావచ్ఛిన్నత్వనివేశాద్ధేతోర్వహ్నిమత్పర్వతవానితి జ్ఞానీయప్రకారతా
మాదాయ వహ్నిమాన్న వేతి సంశయాసంగ్రహః॥ యద్యపి ద్వితీయకల్పేపి వ
హ్నివ్యాప్య సాధ్యకే వహ్నివ్యాప్యధూమవాన్న వేతి సంశయస్య పక్షతాత్వప్ర
సంగః వహ్నివ్యాప్యధూమాభావవత్తా ప్రత్యక్షం ప్రతి వహ్నివ్యాప్యవత్తాజ్ఞా
నం సిద్ధ్యభావాది విశిష్టం భిన్నవిషయకానుమితిసామగ్రీత్వేన ప్రతిబంధకం త

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

త్ప్రతిబంధకతాయాంచ వహ్నివ్యాప్యత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాయా అవచ్ఛేదక
త్వాదేవం పర్వతేవహ్నిసాధనే దేశో వహ్నిమత్పర్వతవాన్న వేతి సంశయస్య ప
క్షతాత్వ ప్రసంగస్తాదృశ సంశయీయదేశో వహ్నిమత్పర్వతవానితి నిశ్చయనిష్ఠ
ప్రతిబంధకతాయాం పర్వతాంశే వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాయా అవచ్ఛేద
కత్వాత్ ॥ వ్యాపకత్వ రూపావచ్ఛిన్నత్వ నివేశే చేతరకారణాసమవధానకాలీ
న వహ్నివ్యాప్య వత్తాజ్ఞాన సాధారణసాధ్య వత్తానిశ్చయత్వ వ్యాపకత్వస్య వ
హ్నివ్యాప్య ధూమవాన్న వేతి సంశయప్రతిబంధకతాయా మసత్త్వాన్న ప్రథమ
దోషః పర్వతో వహ్నిమానితి నిశ్చయసాధారణ సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వ వ్యాప
కత్వస్య దేశో వహ్నిమత్పర్వతవాన్న వేతి సంశయప్రతిబంధకతాయా మసత్త్వా
న్న ద్వితీయదోషః సంభవతి॥ తథాపి పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ముఖ్యవిశేష్య
తా నిరూపితసాధ్యతా వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారత్వావచ్ఛిన్నాయాః సాధ్యతా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారతాభిన్న ప్రకారత్వానిరూపకజ్ఞాననిష్ఠ ప్రతిబంధక
తా తన్నిరూపితజ్ఞానత్వా వచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతా శాలిసంశయః పక్షతేతి స్వ
రూపసంబంధ రూపావచ్ఛేదకత్వ నివేశకల్పీయ సముదితలక్షణార్థస్తత్ర ప్రతిబ
ధ్యతాయాం జ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నత్వ నివేశాన్న ప్రథమదోషః సామగ్రీప్రతిబధ్య
తాయా ప్రత్యక్షత్వేనావచ్ఛేదాత్ ॥ నచ భిన్నవిషయకానుమితిసామగ్ర్యాః
ప్రత్యక్ష శాబ్దాత్మక ద్వివిధానుభవప్రతిబంధకతయోభయసాధారణ భిన్నవిష
యకానుభవత్వమేవ తత్ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదక మనుభవత్వంచ స్మృత్యన్యజ్ఞాన
త్వమితి వహ్నివ్యాప్యవానితి జ్ఞాననిష్ఠసామగ్రీవిధయా ప్రతిబంధకతాతన్ని
రూపిత ప్రతిబధ్యతాయాఅపి జ్ఞానత్వా వచ్ఛిన్నత్వమక్షతమితి వాచ్యం ॥ అను
మితి సామగ్రీకాలే శాబ్దాదీచ్ఛాయాం సత్యాం శాబ్దాద్యుత్పత్తయే శాబ్దాదీ
చ్ఛాయా ఉత్తేజకత్వావశ్యకతయా శాబ్దాదీచ్ఛా విరహవిశిష్ట శాబ్దత్వాది రూ
పేణానుగత ధర్మస్యైవ తత్ప్రతిబధ్యతా వచ్ఛేదకత్వావశ్యకతయాఽనుభవత్వ
స్య తత్ప్రతిబధ్యతానవచ్ఛేదకత్వాత్ ॥ అత్రేదం సమాధానమ్ ॥ వహ్నిసాధ్య
కే మహానసీయవహ్నిమాన్న వేతి సంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తౌ మహానసీయ వ
హ్న్యభావవిషయకజ్ఞానం ప్రతివహ్నిమాన్ మహానసీయ వహ్నిమానితి నిశ్చయవిశి
ష్ట వహ్నిమత్తానిశ్చయస్య ప్రతిబంధకతయా తత్ప్రతిబంధకతాయాం వహ్ని
త్వపర్యాప్తా వచ్ఛేదకతాక ప్రకారతాయా అవచ్ఛేదకత్వాదతో వ్యాపకత్వరూ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

షావచ్ఛిన్నత్వనివేశః ॥ యత్తు, జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నత్వస్యాపి ప్రతిబంధకతాయాం నివేశాన్నోక్తదోషః ॥ నచానుయోగితావిశేషసంబన్ధేన ప్రామాణ్యజ్ఞానాదివిశిష్టాభావస్య ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకకోటౌ నివేశాజ్జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకత్వాప్రసిద్ధిరితి శక్యమ్ ॥ స్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నజ్ఞానవైశిష్ట్యనిష్ఠావచ్ఛేదకతాక నిరూపకత్వస్య తదర్థత్వాదితి ॥ తన్న ॥ అప్రామాణ్యజ్ఞానాభావాదేర్విగమనావిరహేణైక విశిష్టాపరస్యైవ ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వేనావచ్ఛేద్యాశ్రయే సాక్షాద్యద్విశేషణం తదవచ్ఛేదకం తత్ర విశేషణంత్వవచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకం సమనియత నానాధర్మావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతానాచనాభేద ఇతి మతే ఉక్తస్థలే ప్రకారితావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతా విశేషజ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నత్వస్య నిరపవాదతయోక్తదోషస్యాన్యూనవృత్తిత్వరూపావచ్ఛిన్నత్వనివేశమంతరేణాశక్యసమాధిత్వేన మతద్వయసాధారణ్యేన తన్నివేశో భట్టాచార్యాభిప్రేత ఇతి ॥ నచ జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాన్యూనవృత్తిత్వమేవ జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నత్వమిత్యనేన వివక్షణీయమితి నైషదోష ఇతి వాచ్యమ్ ॥ తథాసతి పర్వతే వహ్న్యభావవజ్జలాదిమద్వృత్తిజలవద్హ్రదకాలీనవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నసాధనేజ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాన్యూనవృత్తిత్వస్య సాధ్యవత్తానిశ్చయవృత్తిప్రతిబంధకతాయామసత్త్వేన పక్షేతాదృశసాధ్యసంశయాసంగ్రహప్రసంగః ॥ నచ ప్రకృతజ్ఞానవైశిష్ట్యావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతాన్యూనవృత్తిత్వవివక్షణాన్నైషదోష ఇతి వాచ్యమ్ ॥ ప్రకృతత్వస్య తన్నామాత్రగమ్యత్వేనేతరబోధానర్హత్వాత్ ॥ నచ ప్రకృతపక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిశేష్యతానిరూపితప్రకృతసాధ్యాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాశాలిజ్ఞానత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతానిరూపితజ్ఞానవైశిష్ట్యనిష్ఠస్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతానిరూపకప్రతిబంధకతాన్యూనవృత్తిత్వవివక్షణాన్నోక్తదోష ఇతి వాచ్యమ్ ॥ తథాపి పర్వతో మహానసీయవహ్నిమద్వృత్తివహ్నిమత్పర్వతకాలీనవహ్నిమానిత్యాదౌ పర్వతస్తాదృశవహ్నిమాన్నవేతి సంశయాసంగ్రహప్రసంగస్తత్ప్రతిబంధకతాయాస్తాదృశప్రతిబంధకతాన్యూనవృత్తిత్వాభావాత్ ॥ యద్వానుమితిగ్రంథే విషయితయా సాధ్యవ్యాప్యహేతుమత్పక్షవజ్జ్ఞానస్య స్థలవిశేషేఽనుమితికారణతోక్తేస్తద్వదీదృశస్థలే విషయితయా సాధ్యవిశిష్టపక్షవజ్జ్ఞానత్వేనైవ ప్రతిబంధకత్వం తత్ర సాధ్యవత్తాజ్ఞాననిష్ఠప్రతిబంధకతా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ఽయాం సాధ్యవిశిష్ట పక్షస్యైవావచ్ఛేదకత్వేన సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతానివేశే సంగ్రాహ్యసంశయాసంగ్రహ ఇతి వ్యాపకత్వరూపావచ్ఛిన్నత్వనివేశః ॥ నచ సాధ్యవిశిష్ట పక్షస్యావచ్ఛేదకతాస్థలేపి విషయనిష్ఠావచ్ఛేదకతాయాం విషయితాత్వేన ప్రకారితాయా అపిసంబంధవిధయాఽవచ్ఛేదకత్వాన్న తత్ర సంగ్రాహ్యసంశయాసంగ్రహ ఇతివాచ్యమ్ ॥ పూర్వోక్తసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిష్ఠ ప్రకారతాత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకత్వస్య ప్రతిబంధకతావిశేషణత్వావశ్యకత్వేన తత్ర సంగ్రాహ్యసంశయాసంగ్రహతాదవస్థ్యాత్ * ఉపనీతభానాత్మకేతి * లౌకికసన్నికర్షాజన్యస్యేత్యర్థః తేనానుమానిక శాబ్దాదిబాధనిశ్చయస్యాపి సాధ్యవత్తానిశ్చయసామాన్య నివర్త్యత్వేపి నక్షతిః ॥ లౌకికసన్నికర్షజన్యబాధనిశ్చయస్యచ నసాధ్యవత్తా నిశ్చయసామాన్య నివర్త్యత్వమితి బాధనిశ్చయ సామాన్యోపేక్షా ॥ * భ్రమత్వజ్ఞానాస్కందితస్యేతి * ఏతచ్చ బాధనిశ్చయరూపప్రతిబంధకసత్త్వేవననక్ష్యమాణానుమిత్యాపత్తిరితి శంకావ్యవసాయ*తథావిధేతి*భ్రమత్వజ్ఞానాస్కందితేత్యర్థః * అనుమిత్యాపత్తిరితి * అనుమిత్యనంతరమపీత్యాదిః ॥ సంశయస్య పక్షతాత్వమతే సిద్ధేరప్రతిబంధకత్వాదితి భావః *అనుగమస్యాపీతి* పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ముఖ్యవిశేష్యతానిరూపితసాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిష్ఠ ప్రకారతాత్వావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాక ప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక విషయిత్వమనుగతంబాధత్వమ్ ॥ విశేష్యతాయాం ముఖ్యత్వస్యావచ్ఛేదకతాయాంప్రకారతాత్వావచ్ఛిన్నత్వస్య నివేశాచ్చ నపర్వతే వహ్నిసాధనే దేశో వహ్నిమత్పర్వతవాన్నవా వహ్నిమాన్ పర్వతో ఘటవాన్నవేత్యనయోః సంశయయోః పక్షతాత్వప్రసంగః ॥ యథాశ్రుతే తాదృశపక్షతా ఘటకతాదృశ బాధత్వేచ తాదృశప్రకారతా నిష్ఠావచ్ఛేదకతాక ప్రతిబంధకతానిరూపిత ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వమపివిశేషణందేయం తేన నవహ్నిసాధ్యకే సాధ్యవత్తాజ్ఞాన ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకవహ్న్యభావవ్యాప్యత్వావచ్ఛిన్న విషయిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతానిరూపిత ప్రతిబధ్యతాశాలినః వహ్న్యభావవ్యాప్యాభావవాన్ పర్వతః పర్వతోవహ్న్యభావవాంశ్చేతి సమూహాలంబనస్య పక్షతాత్వాపత్తిః సాధ్యవత్తాజ్ఞాన ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వనివేశాచ్చనవహ్నివ్యాప్యసాధ్యకేవహ్నిమాన్న

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

వేతి సంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తిరపి ॥ అథ నిరుక్తబాధత్వ ఘటకసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారతానిష్ఠ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వం యదిస్వరూపసంబంధరూపం తదా సంయోగేన వహ్నిసాధ్యకే సాధ్యతావచ్ఛేదక సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్న వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక దైశిక విశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న విషయిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాకత్వస్య సామానాధికరణ్యేన వహ్నికోటికసంశయేఽసత్త్వాత్తదసంగ్రహ ఇత్యనతిరిక్త వృత్తిత్వరూపమేవ తద్వాచ్యం తథాచ నీలపర్వతః సుందరవహ్నిమానిత్యాదౌ పర్వతో నీలో న వా వహ్నిః సుందరో న వేతి సంశయానామపి పక్షతాత్వాపత్తిరితి చేత్ ॥ నైవమ్ ॥ సామానాధికరణ్యేనావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన చ సాధ్యవత్స్థలీయపక్షతాశరీరే శుద్ధసంయోగసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్యైవ ప్రకారతాయాం నివేశేన తాదృశప్రకారతాఘటిత ధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతా నిరూపితప్రతిబంధకతావచ్ఛేదక వ్యాపకత్వ విశిష్టదైశిక విశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న విషయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాకత్వస్య సామానాధికరణ్యేనావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన చ వహ్నికోటిక సంశయాదౌ సత్త్వేనానుపపత్త్యభావాదిత్థంచ నీలపర్వతః సుందరవహ్నిమానిత్యత్ర నైల్యాభావసౌందర్యాభావ విషయితయోర్విశిష్టపక్షే విశిష్టసాధ్యవత్తాజ్ఞానీయప్రకారతావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకత్వాభావేన ననిరుక్తసంశయయోః పక్షతాత్వప్రసక్తిః ॥ నిరుక్తబాధత్వ నిరూపిత మవచ్ఛిన్నత్వ మపిస్వరూపసంబంధ రూపమేవగ్రాహ్యం నాన్యూనవృత్తిత్వ రూపం ప్రయోజనాభావాత్తన్నివేశేఽనాహార్యత్వాది నివేశావశ్యకతయా గౌరవప్రసంగాచ్చ ॥ నచైవం సతి సామానాధికరణ్యేన వహ్నిసాధ్యకే పక్షతావచ్ఛేదకవ్యాపకత్వ విశిష్టదైశిక విశేషణతాసంబంధావచ్ఛిన్న వహ్న్యభావత్వావచ్ఛిన్న విషయిత్వరూపబాధత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతాకత్వస్యావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన వహ్నివహ్న్యభావ రూపకోటిద్వయావగాహిసంశయేఽసత్త్వాత్తస్య పక్షతాత్వానుపపత్తిరితి శంక్యమ్ ॥ అవచ్ఛేదకావచ్ఛేదేనవహ్నిమత్తాజ్ఞానీయ ప్రకారతాయా అపివహ్నిత్వావచ్ఛిన్న సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్న ప్రకారతాత్వేనావచ్ఛేదకావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవత్తాజ్ఞాన ప్రతిబంధ్యతావచ్ఛేదకత్వేన తదవచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతాకత్వస్య తాదృశసంశయేఽక్షతత్వాత్

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

నిరుక్తబాధత్వ ఘటకప్రతిబంధకతాద్వయం బాధత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకత్వా౦
చ జ్ఞానవైశిష్ట్యానవచ్ఛిన్నం గ్రాహ్యం తేననావచ్ఛేదకధర్మదర్శనమాదాయ
దోషః ॥ అథవాఽన్యూనవృత్తిత్వరూపమేవబాధత్వ నిరూపితమవచ్ఛిన్నత్వం
గ్రాహ్యమ్ ॥ నచపక్షః సాధ్యాభావవాన్ సాధ్యం పక్షనిష్ఠాభావప్రతియోగీత్యా
ది సకలబాధనిశ్చయ సాధారణనిరుక్త బాధత్వవ్యాపక ప్రతిబంధకత్వాప్రసిద్ధిరి
తివాచ్యమ్ ॥ స్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతావ్యాప్యనిరుక్తవిషయిత్వా త్మకబాధత్వ
కసాధ్య వత్తానిశ్చయ నివర్త్యతావచ్ఛేదక విషయితాకత్వస్య పర్యవసితార్థత
యా వివక్షణాన్నకోపి దోషఇతిదిక్ * యత్త్వితి * పక్షసాధ్యవైశిష్ట్యావగాహి
త్వం ॥ పక్షసాధ్యవిషయతానిరూపిత వైశిష్ట్యవిషయితా శాలిత్వమిత్యర్థః ॥
తేన నపర్వతోవహ్న్యభావవాన్ సంయోగశ్చేతి బాధసంగ్రహః * తథాత్వా
దితి * సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబంధావచ్ఛిన్నాధారతాతత్సంబంధావచ్ఛిన్నాధే
యతాన్యతరస్యైవ వైశిష్ట్యపదేన గ్రాహ్యత్వాద్వహ్నిమాన్న వేత్యాదావపితా
దృశాధారత్వస్యైవ సాధ్యసంసర్గతేత్యభిప్రాయః *తద్విరోధాదితి* దీధితి
కృతా మణికృత్ప్రకార ఏవాదృతఇతిభావః ॥ నన్విదమయుక్తం దీధితికృతామ
ణికృత్ప్రకార సదృశప్రకారాంతరమేవ సంగృహీతమితి మణికారసంగృహీత
సంశయాసంగ్రహోపి నక్షతిరిత్యతఆహ * వస్తుతస్త్వితి * ఉభయత్వావచ్ఛి
న్నభేద ప్రతియోగిత్వస్య కేవలాన్వయితయా తదభావరూపకోట్యప్రసిద్ధేః॥సా
ధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నే తాదృశభేదప్రతియోగిత్వ కోటికసంశయస్యాప్రసి
ద్ధ్యా నతస్య పక్షతాత్వం సంభవతీత్యతః సంశయాంతరస్య పక్షతాత్వందర్శయ
తి * తత్రేతి * కేవలాన్వయిసాధ్యకాను మానవిశేషే తాదృశవిశేషణాసత్వం
ప్రదర్శ్యవ్యతిరేకీ సాధ్యకానుమానవిశేషే తదప్రసిద్ధిమాహ * ఏవమితి * సి
ద్ధసాధనస్థలేతి * శిద్ధిదశాయామిత్యర్థః॥ * వహ్నివ్యాప్యాభావాభావవానితి*
వహ్నివ్యాప్యవత్తానిశ్చయస్య వహ్నివ్యాప్యవాన్ పర్వతఃపర్వతోవహ్నిమాన్న
వేతి సంశయంప్రతికార్యసహభావేన విరోధిత్వాదేతావదనుధావనమ్ ॥ తద్వ
త్తాబుద్ధౌ తదభావవ్యాప్యత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాకజ్ఞానస్యైవ విశేషధర్మ ద
ర్శనవిధయా విరోధిత్వంనతు తదభావవ్యాప్యాభావా భావవత్త్వావచ్ఛిన్న ప్ర
కారతాక జ్ఞానస్య మానాభావాదితిభావః *యత్త్వితి*వహ్నివ్యాప్యసాధ్యకవ
హ్నిత్వేన వహ్నివ్యాప్యావగాహియోఃవహ్నిమాన్నవేతి సంశయస్తన్నిష్ఠప్రతిబ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

ధ్యతాయాం వహ్నివ్యాప్యరూప సాధ్యనిష్ఠవిషయతాఘటిత ధర్మావచ్ఛిన్న
త్వాన్నద్దోషతాదవస్థ్యమతస్సాధ్యవిషయతాఘటితధర్మానవచ్ఛిన్నత్వమనివేశ్య
సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతాఘటిత ధర్మావచ్ఛిన్నత్వనివేశనమ్ ॥ ప
క్షసాధ్యభేదేన పక్షతాయాభేదాదభావసాధ్యకస్థలే పక్షతాశరీరేసాధ్యతావచ్ఛే
దకావచ్ఛిన్న విషయతాఘటితేత్యాది విశేషణం. ప్రతిబధ్యతాయాంనదేయం వ
హ్న్యభావసాధ్యకే వహ్నిమాన్నవేత్యాదిసంశయస్యాసంగ్రహే ఇష్టాపత్తిర్వా
వహ్న్యభావాభావాన్నవేత్యాది సంశయానామేవ తత్రపక్షతాత్వోపగమా ది
త్యాశయేనదూషణాంతరమాహ. * యత్రచేతి. * అత్రేదంచింత్యంయథాశ్రుతై
తన్మతపరిష్కారే మహానసీయ వహ్నిసాధ్యకేమహానసీయవహ్నిమాన్వహ్నిసా
మాన్యాభావవాన్వేతి సంశయాసంగ్రహస్తన్నిష్ఠవహ్నిసామాన్యాభావ విషయ
కత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతాయాస్సాధ్యతావచ్ఛేదక మహానసీయవహ్నిత్వావచ్ఛి
న్న విషయతాఘటిత ధర్మానవచ్ఛిన్నత్వాత్ ॥ నచ సాధ్యతావచ్ఛేదకతాశ్రి
య ధర్మావచ్ఛిన్న విషయతాఘటిత ధర్మావచ్ఛిన్నత్వ వివక్షణాన్నదోష ఇ
తివాచ్యం ॥ తథాసతి మహానసీయవహ్నిసాధ్యకే వహ్నిమాన్నవేతిసంశయసం
గ్రహస్య పూర్వోక్తస్యావారణాదతస్సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయతాఘ
టితేత్యాది విశేషణస్థానే సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయతాయాం స్వవృత్తి
త్వ విశిష్ట ప్రతిబధ్యతా వ్యాప్యత్వమేవ నిరుక్తసకలదోషవారణాయ వివక్షణీ
యమ్. ఏవం, సంశయః. ఇత్థంచ వహ్న్యభావసాధ్యకేవహ్నిమాన్నవేతి సం
శయస్యాపి సంగ్రహః; ప్రతిబధ్యతాయాం స్వవృత్తిత్వవిశిష్టత్వనివేశాద్వహ్న్య
భావసాధ్యకే ప్రతిబధ్యతాయా వహ్నిమానితి బాధనిశ్చయసాధారణ్యాపి నక్షతిః.
ఏవంచ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న విషయతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదక సంబం
ధావచ్ఛిన్నాధేయతాసంబంధానవచ్ఛిన్నత్వ పక్షతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ముఖ్య
విశేష్యతాభిన్నత్వయోః ప్రతియోగితాసంబంధానవచ్ఛిన్నత్వస్యచ నివేశేనా
పి వహ్నివ్యాప్యపక్షక వహ్నివ్యాప్యసాధ్యకస్థలే వహ్నివ్యాప్యం వహ్నిమా
న్నవేతి సంశయవారణంసంభవతి ॥ సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవిషయతాయాం
సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాధేయతాసంబంధానవచ్ఛిన్నత్వనివేశాచ్చ
తత్రైవవహ్నిర్వహ్నివ్యాప్యోనవా ఇతిసంశయవారణంప్రతియోగిత్వసంబంధా
నవచ్ఛిన్నత్వస్య నివేశాచ్చ నతత్రైవవహ్నివ్యాప్యాభావాభావవాన్ పర్వతః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

పర్వతోవహ్నిమాన్న వేతి సంశయసంగ్రహ ఇతియత్ప్రతిపత్తేః సమ్యగపేతి ✽ అ-
త్రోచ్యతఇతి ✽ అత్రస్వనిష్ఠ విషయతాయాం బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వస్య;
సంశయత్వఘటక ప్రతిబధ్యతాయాం సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబంధ;
కతానిరూపిత ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వస్యచాగ్రనివేశనీయతయాబా-
ధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకస్వనిష్ఠవిషయతాఘటితధర్మావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతా-
నిరూపితాయా సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వవ్యాపకప్రతిబంధకతా నిరూపితప్రతిబధ్య;
తా వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నా ప్రతిబధ్యతాతచ్ఛాలిసంశయః పక్షతేతి. సముదితార్థః
తత్రస్వనిష్ఠవిషయితాయాం బాధప్రతిబధ్యతా వచ్ఛేదకత్వవిశేషణ ప్రయోజ;
నం వహ్నివ్యాప్య సాధ్యకేవహ్నిమాన్నవాపక్షఇతి సంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తి;
వారణరూపమేవవేదితవ్యమ్ ॥ బాధప్రతిబధ్యతా వచ్ఛేదకవిషయితాయాం స్వ;
నిష్ఠత్వానుపాదానే వహ్నిసాధ్యకే పర్వతోవహ్న్యభావవానితిజ్ఞానేఽతివ్యా;
ప్తిరతస్తన్నివేశః॥బాధనిశ్చయనివర్త్యత్వేసతిసాధ్యవత్తానిశ్చయ నివర్త్యరూప;
దళద్వయోపాదానే వహ్నివ్యాప్యసాధ్యకే వహ్నివ్యాప్యాభావాభావవాన్ ప;
ర్వతః పర్వతోవహ్నిమాన్న వేతి సంశయాతివ్యాప్తిః ॥ బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేద;
కస్వనిష్ఠ విషయిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతానిరూపిత ప్రతిబధ్యతాశాలిత్వేస;
తి సాధ్యవత్తానిశ్చయ నివర్త్యత్వమిత్యేతావదుక్తౌపర్వతేవహ్నిసాధనేవహ్న్య;
భావవాన్ పర్వతః పర్వతోమహానసీయ వహ్నిమాన్న వేతి సంశయస్యపక్షతా-
త్వాపత్తిః ॥ బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకస్వనిష్ఠవిషయితా ఘటితధర్మావచ్ఛిన్న
ప్రతిబంధకతానిరూపిత ప్రతిబధ్యతాయాం సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వవ్యాపక ప్రతి
బంధకతానిరూపితత్వనివేశేన నిరుక్త సంశయస్య పక్షతాత్వ వారణేఽపి పర్వతే
వహ్నిసాధనే వహ్నిః పర్వతవృత్తిర్న వేతిసంశయా సంగ్రహస్తన్నిష్ఠబాధప్రతి
బధ్యతా వచ్ఛేదకపర్వతవృత్తిత్వ విశిష్టవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విషయితాఘటితంయ
త్పర్వతవృత్తిత్వ విశిష్టవహ్నినిశ్చయత్వం తదవచ్ఛిన్నప్రతిబంధకతా నిరూపితా
యాపర్వతవృత్తిత్వాభావ విషయకత్వా వచ్ఛిన్నప్రతిబధ్యతాతస్యాం సాధ్యవ
త్తానిశ్చయత్వ వ్యాపకసాధ్యవత్తానిశ్చయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతానిరూపిత
త్వస్య ప్రతిబంధకతా వచ్ఛేదకభేదేన నిరూపకప్రతిబంధకతా భేదాత్తద్భేదః
నచ నిరూప్యప్రతిబధ్యతా భేదావశ్యకతయా అసత్త్వాదత స్తాదృశప్రతిబధ్యతా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వస్య నివేశ స్తథాచ పర్వతోవహ్నిమాన్ పర్వతవృత్తిర్వహ్ని

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

రితి ద్వివిధనిశ్చయ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదక పర్వతవృత్తిత్వాభావవిషయక బుద్ధి
త్వస్యైకత్వేన తత్సంగ్రహః ॥ అథాత్రికల్పే మహానసీయవహ్న్యభావ సాధ్య
కేపర్వతో మహానసీయవహ్నిసామాన్యాభావవాన్నవేతి సంశయాసంగ్రహః ॥ మ
హానసీయం వహ్నిమత్తానిశ్చయ రూపబాధనిశ్చయ ప్రతిబధ్యతా వచ్ఛేదకస్వని
ష్ఠవహ్నిసామాన్యాభావత్వా వచ్ఛిన్నవిషయిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతానిరూ
పితప్రతిబధ్యతాయా సాధ్యవత్తానిశ్చయ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదక మహానసీయవ
హ్నిత్వావచ్ఛిన్న విషయితాఘటిత ధర్మానవచ్ఛిన్నత్వాదితి చేన్న ॥ సాధ్యవ
త్తానిశ్చయ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణధర్మానవచ్ఛిన్నత్వస్య నివే
శ్యసాధ్యవత్తానిశ్చయ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకస్వనిష్ఠవిషయిత్వావచ్ఛిన్నత్వస్య సం
శయత్వ ఘటక ప్రతిబధ్యతాయాం నివేశనీయతయా నిరుక్తసంశయ నిష్ఠ మహాన
సీయ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విషయతాయా ఏవ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విషయతాత్వ
మహానసీయ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విషయితాత్వాభ్యాం ద్వివిధప్రతిబధ్యతావచ్ఛే
దకతయాతాదాత్మ్యాయ నిరుక్తసంశయసంగ్రహాత్ ॥ స్వనిష్ఠత్వనివేశాచ్చ త
త్రైవవహ్నిమాన్నవేతి సంశయే మహానసీయవహ్ని మత్తానిశ్చయరూప బాధ
నిశ్చయ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదక వహ్నిసామాన్యాభావత్వా వచ్ఛిన్నవిషయిత్వా
వచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతానిరూపిత ప్రతిబధ్యతాయా వహ్నిమాన్ మహానసీయ వ
హ్నిమానిత్యాది సకలనిశ్చయసాధారణ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విషయిత్వావచ్ఛి
న్నాయాః సాధ్యవత్తానిశ్చయ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదక మహానసీయ వహ్నిత్వావ
చ్ఛిన్న విషయిత్వావచ్ఛిన్నాయాః సత్త్వేపి న తస్య పక్షతాత్వ ప్రత్తిర్మహానసీ
య వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విషయితాయాః స్వనిష్ఠత్వవిరహాత్ ॥ యద్వా సాధ్యవ
త్తానిశ్చయ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదక విషయితాయాం సాధ్యవత్తానిశ్చయ ప్రతిబం
ధకతావచ్ఛేదకత్వ వివక్షణాన్న తస్య తత్ర పక్షతాత్వప్రసంగః ॥ వహ్నివ్యా
ప్యాభావాభావత్వేన వ్యాప్యస్యపృథగ్భానేపీతి ॥ వహ్నివ్యాప్యత్వావచ్ఛిన్న
ప్రకారతాకజ్ఞానస్యైన విశేషదర్శనవిధయా వహ్న్యభావవత్తాబుద్ధి ప్రతిబం
ధకత్వమితి నతాదృశసంశయస్య పక్షతాత్వప్రసక్తిరితి జ్ఞేయమ్ ॥ వహ్నివ్యాప్యా
భావ నిశ్చయప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వ విరహాదితి ॥ అత్రైవమపి వహ్నివ్యాప్య
సాధ్యకే వహ్నివ్యాప్య భావాభావవత్పర్వతత్వోభయరూపేణవహ్నికోటిక
స్య వహ్నివ్యాప్యాభావాభావాత్మకవహ్నిమాన్వహ్నిసామాన్యాభావవాన్వే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

తి. సంశయస్య పక్షతాత్వప్రసఙ్గః; స్వనిష్ఠవహ్ని విషయతాయా నహి వ్యా
ప్యభావాభావత్వావచ్ఛిన్న విషయితాత్వేన బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వాద్వ
హ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాత్వేన వహ్నిసామాన్యాభావవత్తాజ్ఞాన ప్రతిబంధక
తావచ్ఛేదకత్వాదితి చేత్ ॥ మైవమ్ ॥ స్వనిష్ఠవిషయతావృత్తిర్యో బాధప్రతిబధ్యతా
వచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకో ధర్మస్తద్విశిష్ట విషయిత్వపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకత్వేన
సంశయత్వ ఘటకప్రతిబన్ధకతా వివక్షణీయా నిరుక్తస్థలీయ, బాధప్రతిబధ్యతావ
చ్ఛేదకతావచ్ఛేదకవహ్నివ్యాప్యాభావాభావత్వావచ్ఛిన్న విషయితాత్వ విశి
ష్టపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకత్వస్య నిరుక్తసంశయీయ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబ
న్ధకతాయామసత్త్వాన్న తస్య పక్షతాత్వాపత్తిః పర్యాప్తినివేశాచ్చ నతాదృ
శ విషయితాత్వ రూపధర్మమాదాయ తద్దోషతాదవస్థ్యమ్ ॥ యద్యప్యే
వం సతి మహానసీయ వహ్న్యసాధ్యకే మహానసీయ వహ్నిమాన్నవహ్ని సా
మాన్యాభావవాన్వేతి సంశయా సంగ్రహః ॥ వహ్నిసామాన్యాభావ బుద్ధి
ప్రతిబన్ధకతాయాస్తాదృశమహానసీయ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విషయతాత్వవి
శిష్టానవచ్ఛిన్నత్వాత్ తథాపి బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకో ధర్మ
ఇత్యనేన బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదకతాశ్రయధర్మవివక్షణాన్మ
హానసీయ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విషయితావృత్తితాదృశవహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విషయి
తాత్వవిశిష్టావహ్నిత్వస్య వహ్న్యభావబుద్ధి ప్రతిబన్ధకతాయా ముక్తత్వేన తా
దృశ సంశయసంగ్రహాభావాత్ ॥ అత్రైవం సతి సాధ్యవత్తానిర్ణయనివర్త్యత్వద
శలభ్య సంశయత్వఘటక ప్రతిబధ్యతాయాం సాధ్యవత్తానిశ్చయప్రతిబధ్యతావ
చ్ఛేదకతావచ్ఛిన్నత్వ విశేషణస్య వైయర్థ్యాపాతః ॥ మహానసీయ వహ్నిమా
న్నవేతి సంశయస్య మహానసీయవహ్న్యభావబుద్ధిప్రతిబన్ధకతాయాస్తాదృశవ
హ్నిత్వావచ్ఛిన్న విషయితాత్వరూప ధర్మవిశిష్టపర్యాప్తావచ్ఛేదకతాకత్వా
భావేన వహ్నిసాధ్యకే పక్షతాత్వప్రసక్తిరితి చేన్న ॥ వహ్నివ్యాప్యాభావ సా
ధ్యకే వహ్న్యభావబుద్ధిప్రతిబన్ధకతాయా వహ్నివ్యాప్యసత్తానిశ్చయ రూపబా
ధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకతావచ్ఛేదక వహ్నిత్వావచ్ఛిన్న విషయితాత్వవిశిష్టావ
చ్ఛిన్నత్వేన వహ్నిమాన్నవేతి సంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తివారణాయ తద్విశేష
ణస్యావశ్యకత్వాత్ ॥ నచ బాధనిశ్చయత్వ వ్యాపకతావచ్ఛేదక స్వావచ్ఛిన్న
ప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబన్ధకతాత్వకత్వరూపబాధ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

వివక్షణాన్నవహ్నివ్యాప్యాభావసాధ్యకేవహ్నిమాన్న వేతిసంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తిర్వహ్న్యభావవిషయకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబన్ధకతాత్వస్య వహ్నివ్యాప్యత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాకవిశేష దర్శనానాత్మక వహ్నివ్యాప్యాభావాభావత్వావచ్ఛిన్న ప్రకారతాకనిశ్చయ సాధారణబాధ నిశ్చయత్వవ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వాదితివాచ్యమ్ ॥ తథాసతి మహానసీయ వహ్నిసాధ్యక మహానసీయవహ్న్యభావవాన్న వేతి సంశయస్య పక్షతాత్వానుపపత్తిర్మహానసీయ వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రకారతాక మహానసీయ వహ్న్యభావాభావత్వావచ్ఛిన్నప్రకారక బుద్ధింప్రతివహ్నిసామాన్యాభావవత్తాబుద్ధేరప్రతిబన్ధకతయా తన్నిష్ఠమహానసీయవహ్న్యభావాభావత్వావచ్ఛిన్న విషయకత్వ రూపస్యావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబన్ధకతాత్వస్య వహ్నిసామాన్యాభావవత్తానిశ్చయసాధారణ బాధనిశ్చయత్వ వ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వాదనుగతరూపబాధనివేశకల్పే స్వరూపసంబన్ధరూపబాధత్వావచ్ఛిన్నత్వ విశిష్ట ప్రతిబన్ధకతాఘటిత బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వస్య వ్యాపకతాసంబన్ధేన బాధనిశ్చయత్వవిశిష్టత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతానిరూపిత ప్రతిబన్ధకతాకత్వ రూపస్యవా బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వస్య స్వనిష్ఠవిషయితాయాం వివక్షణీయతయావహ్నివ్యాప్యాభావసాధ్యకే వహ్న్యభావవిషయకత్వావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతానిరూపితప్రతిబన్ధకతాయాం బాధనిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నత్వస్య వ్యాపకతాసంబన్ధేన బాధనిశ్చయత్వ వైశిష్ట్యస్యచ సత్త్వాద్వహ్నిసామాన్యాభావవాన్వేతి సంశయస్య పక్షతాత్వ వారణాయ తద్విశేషణావశ్యకత్వాత్ ॥ బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వస్వనిష్ఠవిషయితాఘటిత ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతానిరూపిత ప్రతిబధ్యతాయాం సాధ్యవత్తానిర్ణయ ప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వస్థానే సాధ్యవత్తానిర్ణయ ప్రతిబన్ధకతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వవివక్షణాన్న వహ్నివ్యాప్యసాథకే వహ్నివ్యాప్యసాథకే వహ్నివ్యాప్యాభావాభావాత్మకవహ్నిమాన్వహ్నిసామాన్యాభావవాన్వేతి సంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తిర్నవా తత్రైవ వహ్నివ్యాప్యధూమవాన్న వేతి సంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తిరిత్యపి కేచిత్ ॥ అత్రైవమపి మహానసీయవహ్నిమత్పర్వత కాలీనపర్వతే వహ్నిమానిత్యనుమితౌ తాదృశపర్వతే మహానసీయ వహ్నిమాన్న వేతి సంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తిః ॥ నచపక్షతావచ్ఛేదకకోటౌ పర్వతత్వావచ్ఛేదేన మహానసీయవహ్నిమత్వనివేశే తా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

దృశపర్వతత్వవిశిష్టే మహానసీయవహ్నిమత్తాసంశయస్యాహార్యత్వాత్ తస్యచాతి ప్రసంజకత్వాత్ ॥ పర్వతత్వసామానాధికరణ్యేన తన్నివేశేచ తస్యవిశిష్టపక్షే సాధ్యవత్తానిశ్చయనివర్త్యతాయా అభావాదితివాచ్యం ॥ తథాపి తత్రైవ పర్వతత్వావచ్ఛేదేన మహానసీయవహ్నేః పక్షతావచ్ఛేదకఘటకత్వే పర్వతో మహానసీయవహ్నిమాన్నవేతి సంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తిస్తస్య పర్వతత్వావచ్ఛేదేన వహ్న్యభావవత్తానిశ్చయాత్మకబాధనిశ్చయప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకమహానసీయవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నవిషయిత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతానిరూపితప్రతిబధ్యతాశాలిత్వాత్తాదృశప్రతిబధ్యతాయాశ్చవిశిష్టపక్షే సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వవ్యాపికాయాః పర్వతత్వావచ్ఛిన్నే మహానసీయవహ్నిమత్తానిశ్చయత్వావచ్ఛిన్నప్రతిబన్ధకతాతన్నిరూపితత్వాచ్చ ॥ నచ సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వవ్యాపకప్రతిబన్ధకతాయాం పక్షే పక్షతావచ్ఛేదకప్రకారకగ్రహత్వావ్యాపకత్వవిశేషణాన్నాయందోషఇతి వాచ్యమ్ ॥ తథాసతి వహ్నిమత్పర్వతకాలీనపర్వతో వహ్నిమానిత్యాదౌ పర్వతో వహ్నిమాన్నవేతి సంశయాసంగ్రహప్రసంగః ॥ నచ తాదృశసంశయస్యాలక్ష్యత్వంశంక్యం ॥ తథాసతి నీలపర్వతో వహ్నిమానిత్యాదావపి తస్యాలక్ష్యతాపత్త్యా తత్రాతిప్రసంగాత్ ॥ నిరుక్తస్థలే పర్వతత్వావచ్ఛేదేన వహ్నేః పక్షతావచ్ఛేదకఘటకత్వే విశిష్టపక్షే సాధ్యవత్తాసంశయస్యానాహార్యస్యాసంభవేన పర్వతో వహ్నిమాన్నవేతి సంశయస్యైవ పక్షతాత్వావగమస్యావశ్యకత్వాచ్చ ॥ నచ పక్షసాధ్యభేదేన పక్షతాభేదాద్వహ్నిమత్పర్వతకాలీనపర్వతపక్షకస్థలేవిశిష్టపక్షగ్రహత్వావ్యాపకత్వం నదేయమితివాచ్యం ॥ ఏవమపి ఘటవహ్నిమత్పర్వతకాలీనపర్వతో వహ్నిమానిత్యాదౌ తాదృశవిశేషణోపాదానే పర్వతో వహ్నిమాన్నవేతి సంశయసంగ్రహః ॥ తదుపాదానేపర్వతో ఘటవిశిష్టవహ్నిమాన్నవా వహ్నిఘటోభయవాన్నవేతి సంశయయోః సంగ్రహాపత్తిర్వహ్నిఘటవానితి నిశ్చయస్యాపి ఘటవిశిష్టవహ్న్యభావవత్తాబుద్ధౌ వహ్నిఘటోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావవత్తాబుద్ధౌచ ప్రతిబన్ధకతయా తాదృశప్రతిబన్ధకతాయాశ్చవిశిష్టసాధ్యవత్తానిశ్చయత్వవ్యాపకత్వాదితి చేన్న ॥ అగత్యాతత్ర సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వవ్యాపకప్రతిబన్ధకతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రకారతాభిన్నప్రకారతానవచ్ఛిన్నత్వస్య నివేశనీయత్వాత్ ॥ అత్రైవమపి పర్వతోఽభావవత్పర్వతకాలీనవహ్నిమానిత్యాదౌ పర్వతస్తాదృశవహ్న్యభావాభావవానభావసా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

మాన్యాభావవాన్వా పర్వత ఇతి సంశయస్య పక్షతాత్వాపత్తిః ॥ నచ సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వవ్యాపకప్రతిబంధకతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకప్రకారకగ్రహత్వావ్యాపకత్వవిశేషణాన్నోక్తదోష ఇతి వాచ్యం । తథా సతి వహ్నిమత్పర్వతకాలీనవహ్నిసాధ్యకే పక్షస్తాదృశవహ్నిమాన్వహ్నిసామాన్యాభావవాన్వేతి సంశయాసంగ్రహాప్రసంగాదితి చెన్న । సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వ వ్యాపకప్రతిబంధకతాయాం సాధ్యతావచ్ఛేదకప్రకారకగ్రహత్వ వ్యాపకత్వసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రకారతానవచ్ఛిన్నత్వోభయాభావనివేశేన సర్వసామంజస్యాదితి దిక్ ॥ బాధప్రతిబధ్యత్వమాత్రనివేశత్యాగ బీజమాహ * తత్రేతి * నను సంశయత్వ ఘటకస్వనిష్ఠవిషయితాయాం బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వనివేశే సంశయత్వఘటక ప్రతిబధ్యతాయాం సాధ్యవత్తానిశ్చయనివర్త్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వ నివేశో వ్యర్థః పర్వతే వహ్నిసాధనే ఘటవిశిష్టపర్వతవిషయితాయాం బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వవిరహేణైవ వహ్న్యభావవాన్పర్వతో ఘటవాన్న వేతి సంశయస్య పక్షతాత్వాప్రసక్తేరత ఆహ * ఏవంచేతి * అథ నేతి స్వఘటితేతి * స్వం ప్రకారతా ॥ అత్ర స్వపదార్థప్రకారతాయాం బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకత్వం దేయం తేన వహ్నివ్యాప్య సాధ్యకే వహ్నిమాన్న వేతి సంశయవ్యుదాసః స్వఘటితధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతానిరూపిత ప్రతిబధ్యతాయాం సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వ వ్యాపకప్రతిబంధకతానిరూపితప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వమపి దేయం తేన వహ్నిసాధ్యకే మహానసీయవహ్నిమాన్న వేతి సంశయ వ్యుదాసః ॥ స్వఘటితధర్మానవచ్ఛిన్న ప్రతిబంధకతానిరూపితాయా సాధ్యవత్తానిశ్చయత్వ వ్యాపకప్రతిబంధకతానిరూపితప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్న ప్రతిబధ్యతా తదవచ్ఛేదకత్వ స్వావచ్ఛేదకధర్మానవచ్ఛిన్న నిరూపితవిరోధ విషయతానిరూపితత్వ సామానాధికరణ్యైతత్త్రితయసంబంధేన బాధప్రతిబధ్యతావచ్ఛేదకప్రకారతావిశిష్టప్రకారత్వం తాదృశ విషయతావిశిష్టవిషయత్వం వా సంశయత్వం పక్షతాత్వమితి ఫలితం సామానాధికరణ్యసంబంధనివేశాచ్చ న పర్వతో వహ్న్యభావవానితి జ్ఞానేఽతివ్యాప్తిః ॥ శేషపక్షతాగ్రంథే కృష్ణభట్టలిఖితాధిక లేఖనీయవిశేషాంశాభావాద్విస్తరభయాదత్ర తద్విచారో న లిఖితస్తదనుమోదయంతు దయాలవో విద్వాంసః ॥ ....

నిత్యాణ్వాదిక్రియాకర్తా జీవేభ్యోభిన్న ఈశ్వరః । జ్ఞానాద్యష్టగుణః సో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

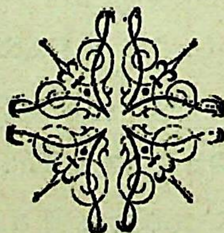
Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

యా దపాయా త్తర్కజాడ్యినః ॥ ౧ ॥ న్యాయాంభోధినిమజ్జనేక్షణముఖాయాసోద్ధృతాచ్ఛస్ఫురత్తర్కల్వేప్సితరమ్యరత్నజలసన్నాలార్పితావిష్ణవే । శ్రీశాయాపినిపాతితామతిమతాంతర్యాంధకూపస్థలద్ధీవాచామధికంఠమల్ప ! మతిభిరర్థ్యాధారణీయానహి ॥ ౨ ॥ కాష్ఠభట్టాదికక్రోడగ్రంథక్రోడీకృతిః కృతా ॥ రఘునాథేనాలసానాం తచ్ఛిష్యోపస్థితీప్సయా ॥ ౩ ॥ విశేషయంతుమతాప్రాక్తాన్విశేషాం స్తర్కకర్కశాః । ఆర్యామాత్సర్యముత్సార్య దృష్ట్వైతజ్జాతవిస్మయాః ॥ ౪ ॥ న్యాయాకూపారపారంగ తమతితరణిస్మత్సరోడ్రేకమాన్యాస్తాన్యాన్విజ్ఞాపయామః సవినయమిహాయన్న్యాయరత్నే ఉపబద్ధమ్ । తత్సంశోధ్యం పరేషా ముపకృతి విధయే సంప్రవృత్తా వయంయత్తస్మాదేవాత్రధార్ష్ట్యం నననిజనిషణాపౌథీసందర్శనాయ ॥ ౫ ॥ శకేబాణషడద్రీందుసంమితేమాసిభాద్రకే । రఘునాథో న్యాయరత్నం శోభకృద్వత్సరేకరోత్ ॥ ౬ ॥

ఇతి మీమాంసాన్యాయపంచాస్య శ్రీమద్రాఘవాచార్య శిష్యస్య
పర్వతే ఇత్యుపనామక రఘునాథస్య కృతౌ గదాధరీయపంచవాద
టిప్పణ్యాం న్యాయరత్నాభిధాయాం పక్షతాగ్రం
థాంతర్గత సంశయపక్షతా సమాప్తా.

శ్రీమత్తర్కతీర్థాభిధబిరుదసుధీరత్నకస్తూరిరంగాచార్యచ్ఛాత్రోమతర్కాగమబుధబిరుదః కృష్ణమాచార్యనామా । గద్వాలాస్థానభాజాస్ఫుటతరమమునా శోధితం న్యాయరత్నం శ్రీలక్ష్మీవేంకటేశాహ్వయ విబుధవరైర్ముద్రితం స్వీయయంత్రే ॥ ౧ ॥ శ్రీమజ్జయాబ్దాశ్వినమాసశుక్లదశమ్యుపేత క్షితిజాతవారే । విద్యాతరఙ్గిణ్యభిధానయంత్రే సన్న్యాయరత్నం కృతముద్రమాసీత్ ॥ ౨ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

గదాధరీయసహితన్యాయరత్నే శుద్ధాశుద్ధపత్రికా

పుట	పఙ్క్తి	అశుద్ధం	శుద్ధం	పుట	పఙ్క్తి	అశుద్ధం	శుద్ధం
౧	౨౪	వ్రితిపతి	ప్రితిపత్తి	౪౨	౧౯	సాధ్యవ	సాధ్యప
౩	౧౬	నుమతి	నుమితి	౪౩	౧౫	పృ్యద్ధేశ్య	ప్యుద్దేశ్య
౪	౧౨	భర	రభ	౪౭	,,	వ్రితీతే	ప్రితీతే
౫	౧౭	చరిత్వ	చరితత్వ	౪౮	౨౩	వారణా	పారణా
౬	౧౫	త్రత్ర	తత్ర	౪౯	౭	నిషా	నిష్ఠా
౭	౬	యోర్దే	యోర్థే	౫౦	౨౫	నిషా	నిష్ఠా
౮	౨౭	యార్థేం	యార్థాం	౫౧	౨౭	న్వర	స్వర
౧౨	౧౭	ద్రివ్యత్వ	ద్రివ్యత్వ	౫౮	౯	వస్తుత	వస్తుత
౧౪	౬	రస్త్రైవేతి	రస్త్రైవేతి	౫౯	౧౫	వత్రని	వత్రన్ని
౧౬	౯	స్నస్చాచషా	స్నశ్చాచసా	౬౨	౬	వహ్నాభ్యద్య	వహ్నాభ్యద్య
౧౭	౧౦	సాద్ధీ	సాధ్వీ	౬౬	౯	సాధ్యవ	సాధ్యవ
౨౧	౨౨	తాధ	తాన	౬౭	౨౪	స్త్రైవేతి	స్త్రైవేతి
౨౩	౭	యామకసంసం	మామకసం	౭౦	౧	ప్రిసిధ్యా	ప్రిసిద్ధ్యా
౨౪	౨౬	షాకరక	షాకరకర	౭౧	౨౭	నన్నేమవ	నన్నేవమ
౩౧	౪	వర్ణస	దర్శన	౭౨	౨౬	ధికణ్య	థికరణ్య
౩౩	౧౩	వృత్య	వృత్త్య	,,	,,	సరణె	సరణానె
౩౫	౧౬	న్వియాయె	న్వీయ	౭౩	౧౪	వ్యాప్య	వ్యాప్త్య
	౨౦	సంతంధే	సంబంధే	౭౪	౧౭	తద్ధ్వంస	తద్ధ్వంస
౩౬	౨౭	పఙ్ఛ	పఙ్చ	౭౫	౨౭	ధానం	థానసం
౩౭	౬	షష్యా	షష్ఠ్యా	౭౬	౨౭	త్రైత్రిత	త్రైత్రిత
౩౮	౭	వృత్త్యభ	వృత్త్యభ	౭౭	౧౦	నివిశిష్టం	నివిష్టం
,,	౧౬	రార్థే	దార్థే	౭౯	౭	సమానా	సామానా
౩౯	౫	కర	కరణ	౮౧	౧౭	న్యూవ	న్యూన
౪౦	౨౩	ఛేద	ఛేదక	౮౬	౩	నర్యా	పర్యా
౪౧	౭	న్వనిరూ	స్వనిరూ	౯౧	౭	ధాదీయ	భావీయ
,,	౧౫	కణణ	కరణ	౯౭	౯	వవ	పప
,,	౨౨	పరస్తాశి	పరాస్తాః	౯౯	౧	న్వాయేన	స్వామేస్వా
౨౪	౩	పజన	సజన	౧౦౩	౨౨	తల్లింగద	తల్లింగధ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage, Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

పుట-పఙ్క్తి-అశుద్ధం			శుద్ధం	పుట-పఙ్క్తి-అశుద్ధం			శుద్ధం
౧౪౦	౧౩	భానాం	భావానాం	౧౭౩	౧౫	అథే	ఆథె
,,	,,	స్వసర	స్వరస	,,	౧౯	వైథి	వైయథి
,,	౨౧	ధర్యా	ధర్యా	౧౭౪	౪	సామాధి	సామానాధి
౧౦౫	౯	నిష	నిష్ఠ	,,	౧౯	నిషా	నిష్ఠా
౧౦౮	౨౪	నిషా	నిష్ఠా	౧౭౬	౪	ద్రవ	ద్రవ్య
౧౦౯	౨	నిష	నిష్ఠ	౧౯౪	౨౫	ఆత్రి	అత్రి
౧౧౧	౮	యత్క్రిం	యత్క్రించి	౧౯౫	౭	వైశిష్ట	వైశిష్ట్య
౧౧౨	౩	యదూ్రిసా	యమూ్రిపా	౨౦౧	౯	నప	వప్రి
౧౧౩	౭	క్షేక	క్షేపక	౨౧౪	౧౬	షట	ఘట
౧౧౬	౧౭	వతే్క్షి	వక్షితె	౨౧౫	౨	నిష	నిష్ఠ
౧౧౭	౬	న్నసాధ్యా	సాధ్యా	౨౨౦	౨౩	ఉద్ధే	ఉద్దే
౧౧౮	౭	నివిశో	నివేశా	౨౨౧	౧	వ్రికా	పత్రికా
౧౨౨	౭	తద్ధోషా	తద్దోషా	,,	౩	వ్రికా	పత్రికా
౧౨౪	౨౭	వద్భ్రియ	వద్భేదీయ	,,	౧౧	వక్ష	పక్ష
౧౨౫	౧౬	వర్యా	పర్యా	,,	౧౯	వన	పన
౧౨౯	౭	నిష్ఠ	నిష్ట	,,	౨౪	ద్ధథి	ద్ధథి
౧౩౬	౨౩	సమలం	మవలం	౨౨౨	౧	ద్దైన	ధ్దైన
౧౪౨	౧౭	నిషా	నిష్ఠా	౨౨౩	౧౬	త్వాశే	త్వాంశే
౧౫౨	౨	వాచ్ఛే	వానచ్ఛే	,,	౧౯	సిద్దేః	సిద్ధేః
౧౫౮	౧౪	బద్ధ్య	బద్ధ్యా	౨౩౦	౧౨	నిషె	నిష్ఠే
౧౬౨	౭	బంధ్ధ	బంధ	౨౩౩	౨౨	విశిష్ఠ	విశిష్ట
౧౬౪	౧౭	సంబద్ధేన	సంబన్ధేన	౨౩౬	౧౧	విద్యర్థ	విధ్యర్థ
౧౬౭	౧	కణో్య	కరణో్య	౨౪౨	౧౦	మాన్ని	మాని
౧౭౧	౧౦	నీతయా	నీయతయా	౨౪౪	౧౦	విశేణ	విశేషేణ
౧౭౨	౫	వద్యా్య	వద్యా	౨౫౭	౧	వేనిశః	వేశః
,,	౧౨	లంబతి	లంబతె	౨౫౮	౨౮	బంంక	బంధక
,,	౨౨	బంధ్ధ	బంధః				

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: IKS/Tattva Heritage. Digitization: Sarayu Trust/eGangotri
CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.